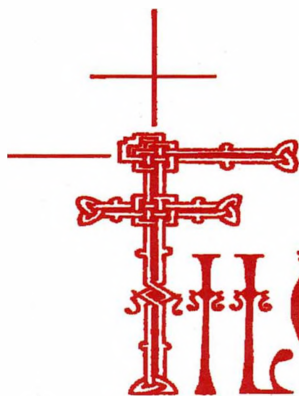

„RUGĂȚI-VĂ

NE ÎNCETĂȚ."

ÎN LOC ALTEA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRSIRII

FILOCALIA

**sau culegere din scrierile Sfinților Părinți
care arată cum se poate omul curăți,
lumina și desăvârși**

Volumul 10

**Traducere din grecește, introducere și note de
Preotul Profesor Dr. DUMITRU STĂNILOAE**

**ȚIPĂRIT CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE**

DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

**EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
BUCUREȘTI - 2015**

Redactare: Aurelian Marinescu, Marinela Bojin

Tehnoredactare: Aurelia Droană

Corectură: Adina Nițu, Elena Tăbuș

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinților Părinți, care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși / trad. din grecește, introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae; tipărit cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. - București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2008-12 vol.

ISBN 978-973-616-111-7

Vol. 10: Sfântul Isaac Sirul: Cuvinte despre sfintele nevoițe. - 2015. - ISBN 978-973-616-436-1

I. Stăniloae, Dumitru (ed. șt.)

II. Daniel, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (pref.)

248.1

276

821.14'02-97=135.1(082)

© 2015

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ

ISBN 978-973-616-436-1

CUVÂNT ÎNAINTE

Între Părinții filocalici, Sfântul Isaac Sirul este singurul autor care aparține venerabilei tradiții spirituale de expresie siriacă. O tradiție căreia îi aparține și Sfântul Efrem Sirul, neîntrecutul imnograf și teolog al Bisericii, din secolul al IV-lea, familiar creștinilor ortodocși în primul rând ca inspirat alcătuitor al cunoscutei *Rugăciuni de pocăință* rostite cu precădere în vremea Postului Mare. Dar, mai cu seamă, o tradiție duhovnicească manifestând o adâncă sensibilitate și fervoare spirituală în înțelegerea și exprimarea iubirii milostive infinite a lui Dumnezeu pentru om arătată în Jertfa mântuitoare a Domnului Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care S-a făcut om din iubire pentru oameni și pentru mântuirea lor.

Despre viața Sfântului Isaac Sirul există relativ puține date, sinaxarele ortodoxe așezând, în general, vremea viețuirii lui în secolul al VI-lea, ținutul de care este legat numele său fiind cel mesopotamian. Fapte confirmate, de altfel, pe baza unor judicioase raționamente, și de Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, traducătorul inspirat al prezentului volum din *Filocalia română*. Cu certitudine se cunoaște că Sfântul Isaac, intrat de tânăr în mănăstire, împreună cu un frate al său, a nutrit neîncetat dorul de viață anahoretică, dorința de a-și desăvârși chemarea spirituală în netulburată asceză și liniștire. Neputând însă să se ascundă mult timp, vădit fiind de mireasma virtuților sale, a fost hirotonit episcop al vestitei cetăți Ninive. N-a rămas însă în scaunul episcopal al acestui oraș decât cinci luni, văzând de câtă tulburare și mahnire va avea parte păstorind creștinii care nu se călăuzeau de fapt cu sinceritate și seriozitate după învățătura evanghelică.

Părăsind cetatea Ninive, s-a retras în adâncul pustiei, nevoindu-se cu multă osteneală, încât citirea asiduă a scrierilor sfinte și lacrimile sale nescocate l-au slăbit cu totul vederea. Cât de profund se regăsește chipul său în cuvintele troparului dedicat unul Cuvios!: „*Cu [mulțimea] curgerilor lacrimilor tale ai lucrat pustiu cel neroditor și cu suspinurile cele dintru adânc ai făcut ostenețile tale însutit roditoare*”. Acolo, în asprimea pustiei, a izvodit, cu ajutorul ucenicilor, în limba siriacă scrierea sa: *Cuvinte despre nevolnță sau ascetice*, traduse mai târziu în limba greacă de monahii Patrichie și Avramie din Mănăstirea Sfântul Sava din Palestina. Pe acestea le-a tălmăcit în limba română vrednicul de pomenire

Părinte Profesor Dumitru Stăniloae, însoțindu-le de consistente și edificatoare comentarii duhovnicești.

Deși scrise spre povățuirea nevoitorilor care și-au afierosit viețile lui Dumnezeu, *Cuvintele ascetice* ale Sfântului Isaac Sirul pot fi de nemăsurat folos oricărui credincios creștin, fiindcă decisivă este „*nu ieșirea din ea [din lume] cu trupul, ci depărtarea de lucrurile lumii [...] golirea cugetării de lucrurile lumii*” (Cuv. I). De bună seamă, „*frica de Dumnezeu este începutul vieții celei adevărate*” (Cuv. I), frică pe care, însă, în timp, va trebui s-o alunge iubirea de Dumnezeu. Inegalabile sunt învățăturile Sfântului Isaac despre pocăință, patimi, nevoință, rugăciune, smerenie, milă, războiul cel nevăzut, virtuți, dumnezeiasca dragoste și simțirea ei, iubirea de Hristos, și cu totul memorabile sunt definițiile sale. De pildă, credința este „*ușa tainelor*” (Cuv. LXXII), curăția este „*limpezimea văzduhului minții*” (Cuv. LXIX), nevoința este „*maica sfințeniei*” (Cuv. XVI), raiul este „*dragostea lui Dumnezeu, în care se cuprinde desfătarea de toate fericirile*” (Cuv. LXXII), iar inima milostivă este „*o inimă care arde pentru întreaga zidire [creație]*” (Cuv. LXXXI).

De ce, oare, au câștigat aceste dumnezeiești învățături ale Sfântului Isaac Sirul, de-a lungul timpului, atâtea inimi pentru alegerea viețuirii și mântuirii în Hristos, nu numai în mediul monahal – deși acolo înrăurirea lor a fost covârșitoare –, ci și printre cei aflați în lume? Desigur, fiindcă pentru Sfântul Isaac *totul începe cu iubirea lui Dumnezeu*, tot ceea ce privește mântuirea omului și destinul său în veșnicie decurge numai din ea și totul se va încheia prin adunarea oamenilor în aceeași iubire milostivă, nesfârșită și veșnică. Iar la învățăturile sale s-a adăugat și mărturia vieții sale duhovnicești personale, adică a experienței duhovnicești nemijlocite, asemenea experienței Sfântului Macarie cel Mare, iar mai târziu a Sfântului Simeon Noul Teolog.

Binecuvântăm acum republicarea acestui adevărat îndreptar filocalic, la *Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă a Patriarhiei Române*, având încredințarea că toți cei care îl vor citi cu evlavie, râvnă și discernământ vor putea spori în cunoașterea și trăirea tainelor vieții duhovnicești și astfel „*vor vedea cele minunate ale lui Dumnezeu*” (Cuv. XIX), după cum spune chiar Sfântul Isaac Sirul.

† D A N I E L

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Sfântul Isaac Sirul și opera lui

1. *Cuvintele ascetice sau despre nevoință*, ale Sfântului Isaac Sirul, au fost foarte mult folosite în viața monahismului răsăritean. Dovadă sunt mulții codici manuscriși care le cuprind. Ele au fost traduse din limba siriacă în cea greacă de doi călugări, Avramie și Patrichie, din Mănăstirea Sfântul Sava, de lângă Betleem. Numărul *Cuvintelor* variază, după cum unele părți ale lor au fost rotunjite în *Cuvinte* aparte, sau au fost încadrate în altele. În general, numărul lor variază între 85 și 99. La acestea se adaugă patru epistole. Nici ordinea lor nu e totdeauna aceeași. Cele mai multe știri în chestiunea aceasta le dă Nichifor Theotoche în *Introducerea* la ediția sa din 1770, din Lipsca, prima ediție tipărită a *Cuvintelor* Sfântului Isaac Sirul, în grecește.

Textul tipărit de Nichifor Theotoche, și retipărit în 1895, la Atena, de ieromonahul Ioachim Spetzieri, e plin de greșeli gramaticale și sintactice. Nichifor Theotoche a constatat că textul e la fel în toți codicii manuscriși pe care i-a cunoscut și de aceea consideră că această formă a lor se datorește traducătorilor înșiși. Aceasta face ca orice traducere a lui să fie în oarecare măsură o adevărată reconstruire, mai mult sau mai puțin corespunzătoare, a conținutului care derivă de la autor. Tot aceasta face ca traducerea românească

publicată în 1819 la Mănăstirea Neamț, prin silința și purtarea de grijă a Arhimandritului Ilarie, starețul Mănăstirilor Neamț și Secu, să fie foarte greu de înțeles, fiind făcută în mod literal după textul grec atât de defectuos. Traducerea românească mai nouă, netipărită, e și ea de multe ori destul de depărtată de conținutul textului grecesc.

Noi ne-am silit să facem o traducere pe de o parte cât mai fidelă, pe de alta, în propoziții cât mai inteligibile.

Nichifor Theotoche, întemeindu-se pe Epistola Sfântului Isaac trimisă lui Simeon și socotind că acest Simeon e Simeon Stâlpnicul cel tânăr (care a trăit între 531-596), socotește că Isaac a trăit în acest secol, sfârșindu-și viața înainte de anul 600.

O. Bardenhewer declară că, pe baza «cercetărilor mai noi», acest Isaac ar fi trăit către sfârșitul sec. VII¹.

H.G. Beck merge mai departe, afirmând că Isaac a fost în sec. VII, timp de câteva luni, episcop nestorian al Ninivei și că prin el a intrat mistica lui Evagrie în Bizanț. Traducătorii lui în grecește dau textele citate de Isaac din Evagrie sub numele Sfântului Grigorie de Nyssa. „Deși Isaac cunoaște și pe Dionisie Pseudo-Areopagitul, el urmează în prima linie sistemul lui Evagrie”².

Socotim însă că problema identității lui Isaac nu e încă rezolvată, așa cum și baza siriacă a textului lui grec cere studii serioase înainte de a fi rezolvată. S-au mai dat și în privința altor autori și a scrierilor lor anumite sentințe, care s-au dovedit pe urmă greșite (Maca-rie, Diadoh, Sfântul Maxim Mărturisitorul etc.).

---

1. *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, V Band, 1932, p. 74.

2. *Kirche und Theologische Literatur im Byzantinischen Reich*, München, 1959, p. 453.

Identificarea autorului nostru cu un episcop nestorian al Ninivei ridică unele întrebări greu de rezolvat în cadrul acestei ipoteze. De exemplu: Cum a putut un adept al nestorianismului, care desparte strict în Hristos persoana dumnezeiască de cea omenească, să adopte mistica evagriană care aproape confundă dumnezeiescul cu adâncul omului? Cum a putut apoi un evagrian să folosească atât de frecvent pe Dionisie Areopagitul, care e la antipodul lui Evagrie, prin plasarea lui Dumnezeu într-o transcendență atât de accentuată? Sunt apoi în textul lui Isaac propoziții direct opuse nestorianismului. De exemplu: «Hristos a înfăptuit înnoirea firii noastre prin ipostasul Lui» (Epistola IV). Doar se știe că nestorianismul vorbea de două ipostasuri în Hristos. Contrare nestorianismului sunt și afirmări ca acestea ale autorului nostru: „Iar ca sfârșit al acestora L-a dat Dumnezeu și Domnul, pentru dragostea Lui, pe Fiul Său prin cruce spre moarte”. „Și ne-a apropiat pe noi de Sine în moartea Unuia născut Fiului Său” (*Cuvântul LXXXI*). Se știe că, după Nestorie, nu Fiul lui Dumnezeu a murit în firea Sa omenească, ci omul Iisus.

Este apoi curios că Isaac folosește frecvent pe Dionisie Areopagitul, dar nu cunoaște pe Sfântul Maxim Mărturisitorul. Ar fi putut trece cu vederea marea operă ascetico-mistică a Sfântului Maxim, dacă ar fi trăit după el, sau ar fi fost contemporan cu el, mai precis, dacă ar fi scris după ce acesta și-a încheiat opera lui ascetico-mistică (626-634)? La fel, autorul nostru nu pomenește pe Ioan Scărarul (579-649), a cărui operă, *Scara*, a devenit celebră în lumea călugărească îndată după apariția ei.

Isaac citează numai autori din secolele IV și V (Dionisie Areopagitul ar fi cel din urmă, cu opera socotită ca datând de pe la sfârșitul secolului V). Acesta e un semn că autorul nostru aparține unei epoci nu prea depărtate de sfârșitul secolului V. Preocupările ei duhovnicești sunt însă foarte apropiate de cele din *Scara*, dar ele au la Isaac o expunere mai puțin organizată, iar pe de altă parte temele ascetice sunt mai pe larg analizate și pe lângă ele se dă un spațiu mai extins descrierii experiențelor spirituale ale unirii cu Dumnezeu și ale „vederii” Lui. Aceasta dă impresia că Ioan Scărarul s-a folosit de opera lui Isaac Sirul, organizând temele ei și concentrând expunerea lor, și nu invers.

La eventuala obiecție că «nestorianul» Isaac nu se putea folosi de autori ortodocși, ca Ioan Scărarul și Maxim Mărturisitorul, chiar dacă a trăit mai târziu ca ei, se poate răspunde cu întrebarea: Cum a putut folosi atunci pe Dionisie Areopagitul, care după opiniile acestor autori (occidentali) era apropiat de monofizism, deci la extrema opusă a nestorianismului? Desigur, rămâne întrebarea la care greu se poate răspunde: De ce n-ar fi citat Ioan Scărarul pe Isaac, dacă acesta a trăit înaintea lui? Poate că amândoi au trăit și scris cam în același timp, dar dintr-o experiență care circula îndeobște printre monahii din Siria și printre cei din Sinai, între care desigur că existau anumite comunicări. Sau poate că timpul scurt scurs între ei nu dădea unuia sau altuia autoritatea de a fi citat.

Sfântul Isaac se ocupă în mod deosebit de intens cu patru teme capitale, legate însă de o mulțime de altele subordonate acestora: a) importanța nevoințelor și a greutăților pentru desăvârșirea omului, temă în

care manifestă o înrudire cu Marcu Ascetul; b) importanța smereniei, în a cărei descriere e poate cel mai mare maestru; c) rolul cunoscător al «simțirii», în care este un predecesor al Sfântului Simeon Noul Teolog; d) descrierea insistentă a stării de liniște, strâns legată cu cea a rugăciunii neîncetate și a dragostei.

Despre smerenie, el zice: „A vorbi despre smerenie înseamnă a vorbi despre Dumnezeu însuși”. „Smerenia întrece toată zidirea.” „Smerenia e o putere ce îmblânzește fiarele și anulează veninul șerpilor” (*Cuvântul XX*). „Smerenia e haina lui Dumnezeu”, spune în alt loc.

Liniștea nu e o simplă oprire a oricărei simțiri, a oricărei vieți interioare, ci în ea se pun în lucrarea cea mai intensă simțirile interioare, însă prin Duhul, mai bine zis așa de mult prin Duhul, că omul nu mai simte nicio grijă, nu mai face niciun efort pentru menținerea acestei stări. Aceste simțiri, sau mai bine-zis, Duhul Sfânt, prin ele, sesizează la culme adâncurile lui Dumnezeu. „Liniștea, spune Sfântul Isaac, omoară simțirile din afară și trezește pe cele dinăuntru” (*Cuvântul LXXXV*).

Liniștea e socotită ca un mare adânc, sau ca o mare înălțime, ca un liman al tainelor, la care se ajunge plutind pe „marea aspră” a nevoințelor. E socotită ca o clădire înaltă, zidită în straturi, ca un urcuș la taine tot mai înalte, la o desăvârșire tot mai înaintată. E o mișcare de înălțare, sau de scufundare continuă în tainele dumnezeiești, nu o încremenire în golul oricărei vieți spirituale. Liniștea e o scufundare în „marea liniștii”, sau în infinitatea ei, una cu infinitatea lui Dumnezeu. De aceea „sânul” ultim al acestei mări rămâne mereu neajuns, mereu râvnit. E un abis și ca atare nu are un hotar; e de o adâncime și de o lărgime nemărginită.

E „sânul” supremului înțeles neînțeles, care se cere mereu mai înțeles. E „sânul” supremei iubiri de necuprins, pe care tindem să o îmbrățișăm cu o înfocare tot mai mare, cu o sete niciodată saturată și totdeauna beată de bucuria trăirii în ea (*Epistola III*). Liniștea e o răpire a privirii în adâncurile lui Dumnezeu, niciodată deplin pătrunse, dar totdeauna simțite în infinitatea lor. De aceea, nimic nu-i atrage în afară pe cei ce au ajuns la ea, nimic nu-i tulbură. Cei ce au pătruns în zona liniștii, se află la un loc cu îngerii, uniți prin liniște și prin tăcerea uimită cu Dumnezeu, Cel ascuns în tăcerea Lui. „Domnul însuși Se află în cei ce au pătruns în liniște, descoperindu-li-Se ca iradiind din El tăcerea grea de nesfârșite înțelesuri, mai bine-zis tăcerea ca plinătate de negrăit a tuturor înțelesurilor, deși e greșit a folosi chiar cuvântul «toate» pentru infinitatea înțelesurilor dumnezeiești (*Ibidem*).

La liniște se ajunge însă pe de o parte prin curățirea de patimi, pe de altă parte, prin rugăciunea neîncetată, care, la rândul lor, sunt indisolubil unite. Căci mai ales prin rugăciune se depărtează omul de patimi, sau uită de ele.

Despre rugăciune, Sfântul Isaac zice: „Fără rugăciune nu te poți apropia de Dumnezeu” (*Cuvântul XIII*). Căci rugăciunea curăță sufletul de alte gânduri, și ea însăși, numai curățită de orice alt gând, se unește deplin cu Dumnezeu, desigur, dacă e înaripată de dragostea de Dumnezeu și nu rămâne într-un gol neutru.

Rugăciunea, curățind mintea și inima, face să strălucească în lăuntrul lor Soarele dumnezeiesc, spune Sfântul Isaac, anticipând declarațiile isihastărilor din seco-

lul XIV. „Eu cred – zice el – că cel neprihănit și smerit la cuget... când se ridică la rugăciune vede în sufletul lui lumina Sfântului Duh și saltă de fulgerările luminii și se bucură de vederea slavei ei și de schimbarea sufletului după asemănarea acelei lumini” (*Cuvântul XLII*).

Dar liniștea e o stare superioară chiar acestei rugăciuni curate de orice gând și neîncetate. Căci liniștea e starea de răpire a sufletului în vederea lui Dumnezeu, când încetează orice mișcare în suflet. „Iar de la rugăciunea curată și până la cele dinăuntru, după ce trece de hotarul acesta, cugetarea nu mai are nici puțința de lucrare, nici în rugăciune, nici în mișcare, nici în plâns, nici stăpânire de sine, nici cerere, nici dorință, nici plăcere pentru ceva din cele nădăjduite în viață, sau din cele din veacul viitor. De aceea, după rugăciunea curată, altă rugăciune nu mai este... După acest hotar are loc o răpire și nu o rugăciune. Pentru că au încetat cele ale rugăciunii și se ivește o anumită vedere. Tot felul de rugăciune, ce se săvârșește, se săvârșește prin mișcare. Dar când mintea intră în mișcările Duhului, nu mai este rugăciune” (*Cuvântul XXXII*).

Liniștea ce urmează după rugăciune e unită cu beția dragostei de Dumnezeu. Astfel, nu numai rugăciunea, ci și dragostea are o strânsă legătură cu liniștea. Cei ajunși în liniște sunt răpiți și îmbătați de dulceața dragostei nesfârșite ce se revarsă din El și îi umple și pe ei de dragostea față de El. Dar în dragostea de Dumnezeu se cuprinde și dragostea de oameni și de toate făpturile, chiar dacă nu o pot arăta prin fapte. Inima lor arde de dragostea față de toți și de toate. „Așa ajung și toți Sfinții la această desăvârșire, când ajung desăvârșiți

și se aseamănă cu Dumnezeu în izvorărea prisositoare a dragostei lor și a iubirii față de toți oamenii” (*Cuvântul LXXXI*).

Despre dragostea din starea aceasta de liniște, Sfântul Isaac spune între altele: „Cel ce a aflat dragostea mănâncă pe Hristos, Îl mănâncă pe Hristos în fiecare zi și ceas și se face prin aceasta nemuritor”. Dumnezeu nu mai lasă să moară pe cel ce-L iubește așa de mult și pe cel ce răspunde cu dragostea lui acestei iubiri ale Sale. Tot ce există, există ca operă a dragostei și e menținut în veșnicie prin dragoste. „Fericit este cel ce mănâncă din pâinea dragostei care este Iisus” (*Cuvântul LXXII*).

Nu cred că a spus cineva cuvinte mai adânci și mai frumoase despre liniște și dragoste, ca Sfântul Isaac Sirul.

În strânsă legătură cu dragostea stă cunoștința. Raiul este dragostea lui Dumnezeu, în care se cuprind desfătarea și toate fericirile. E locul unde fericitul Pavel a fost hrănit cu o hrană mai presus de fire. Și după ce a gustat din pomul vieții, a strigat zicând: „Cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El” (*1 Corinteni 2, 9*), (*Cuvântul LXXII*). Numai cine iubește cunoaște planul spiritual, interpersonal. Numai celui ce iubește i se deschide o persoană, i se revelează. Numai cel ce iubește pe Dumnezeu Îl și cunoaște, în măsura în care Îl iubește. În liniște e o supremă cunoaștere, pentru că e o supremă iubire. Această răpire în dragostea și cunoașterea dulceții nesfârșite a lui Dumnezeu, Care, fiind izvorul iubirii, este chiar prin aceasta izvorul vieții,

face să pălească toate atracțiile lucrurilor și ale plăcerilor ce le pot oferi ele, uneori în chip pățimaș. Acesta e conținutul pozitiv al liniștii.

Desigur, cunoașterea aceasta e totodată simțire, e gustare din viața, din adevărul care e Persoana lui Hristos. Orice persoană pe care o cunoști, iubind-o, îți comunică o anumită viață. Dar infinit mai mult își comunică viața prin iubire și prin cunoaștere Persoana lui Hristos.³

În legătură cu dragostea de aproapele, Sfântul Isaac scrie rânduri tot atât de adânci și de palpitate despre mila față de el. Mila, după el, nu înseamnă a da cuiva numai din bunurile tale din afară, ci a te da pe tine însuși, a arde cu inima pentru durerea lui. Numai așa îl mângâi cu adevărat, vindecându-l de tristețea mortală a conștiinței singurătății lui (*Cuvântul XXIII*).

Dar o rezumare satisfăcătoare a operei Sfântului Isaac este greu de înfăptuit. Aproape fiecare rând din ea este un fulger care pune în lumină adâncimi bogate de gânduri și de viață care se cer pe larg expuse și comentate. Mai semnalăm, în afară de sentințele de mai sus, vreo câteva, în care scânteiază concentrat adevăruri spirituale de mare adâncime și bogată complexitate: „Slăbiciunea (celor bolnavi sufletește) nu se poate întâlni cu flacăra lucrurilor, care obișnuiește să slăbească tăria patimilor și să i se împotrivească” (*Cuvântul XXIII*). „Ține-te de acestea (aruncă-te ziua

---

3. Despre tema cunoașterii la Sfântul Isaac Sirul, a se vedea studiul Părintelui Arhim. Iustin Popovici, „Théorie de la connaissance de Dieu chez Saint Isaac le Syrien”, în: *Contacts*, Paris, nr. 69-70, 1976.

și noaptea înaintea crucii lui Hristos) și atunci îți va răsări soarele înăuntru și vei ajunge ca un rai înflorit” (*Cuvântul XXVII*). „De nu ai fapte, să nu vorbești despre virtuți. Înaintea Domnului sunt mai cinstite necazurile cele pentru El, decât orice rugăciune și orice jertfă. Și mirosul sudorii e mai presus de toate aromatele” (*Cuvântul LVIII*). „Credința e ușa tainelor” (*Cuvântul LXXII*). „Tăcerea e taina veacului viitor. Iar cuvintele sunt uneltele lumii acesteia” (*Epistola III*).

Dar aproape toată opera este un poem spiritual de negrăită frumusețe. Sfântul Isaac ne convinge că spiritualitatea nu se poate exprima decât în poezie. Poezia e singurul mijloc de a exprima adevărul planului spiritual al existenței. Poezia și adevărul merg împreună în acest plan.

2. Opera Sfântului Isaac Sirul se află în multe manuscrise românești, ceea ce dovedește citirea ei sânguincioasă în trecutul nostru. Numai în Biblioteca Academiei Române sunt zece manuscrise care cuprind opera lui întreagă și 26 de manuscrise care cuprind părți din ea.

Manuscrisele care cuprind opera lui întreagă sunt: nr. 1649, din sec. XIX (anul 1806); nr. 1920, din sec. XVIII (anul 1794); nr. 1927, din sec. XVIII; nr. 1963, din sec. XVIII (anul 1778); nr. 2113, din sec. XVIII; nr. 2580, din sec. XVIII; nr. 2949, din sec. XIX (anul 1811); nr. 3724, din secolul XVIII; nr. 3725, din sec. XVIII.

Manuscrisul nr. 1963 e scris în anul 1778 de ieromonahul Terapon în Sihăstria-Secu și cuprinde 86 de *Cuvinte* și patru *Epistole*, dar fără introducerea lui

Nichifor Theotoche și fără „Cuvântul înainte” (Scrierea deasupra) ce urmează după acea introducere. Manuscrisul 1927 are același număr de cuvinte și de epistole și un text identic, dar el e precedat de „Scrierea deasupra” („Cuvântul-inainte” al anonimului din textul publicat de Theotoche), însă fără introducerea lui Theotoche. Textul acestor două manuscrise pare identic, dar copiii sunt diferiți. Tot fără introducerea lui Theotoche, dar cu notele lui sub text, este și textul tipărit la Neamț în 1819.

Notele arată că traducerea românească a acestei ediții a cunoscut textul tipărit de Theotoche la 1770, dar faptul că unele pasaje sunt omise sau adăugate altele, arată că traducerea românească s-a folosit și de alte texte în manuscris.

O traducere după ediția lui Theotoche este cea din manuscrisul nr. 2580, care are înainte atât introducerea acestuia, cât și „Cuvântul înainte” (Scrierea deasupra) a anonimului ce urmează.

Dintre manuscrisele ce nu cuprind opera întreagă a lui Isaac, semnalăm pe cel cu nr. 3562, care între f. 1211r, cuprinde opera lui Ava Dorotei, iar între f. 211r-215v, cuprinde: „De rânduiala și de toceala noilor începători” (corespunde cu *Cuvântul VII* din textul nostru). El e scris la 1676 de ieromonahul Vasilie, în timpul lui Ghica Vodă și al Mitropolitului Varlaam. Dar traducerea trebuie să fi fost făcută mai înainte de către altcineva. Acest *Cuvânt* mai este cuprins și în manuscrisele nr. 1621, din sec. XVIII; nr. 1877, din sec. XIX; nr. 2221, din sec. XVIII; nr. 3306, din sec. XVIII (anii 1777-1778); nr. 3607, din sec. XVIII.

Ieromonahul Nichifor Theotoche către cititori

Se cuvenea ca nici Isaac Sirul să nu se ascundă pe sine până la sfârșit. Drept aceea, rămânând nedescoperit multe veacuri, aștepta pe cel ce-l va descoperi și scoate la iveală. Iar cine a fost cel pe care îl aștepta arată limpede faptele. Nu a fost vreun nepriceput în cele scrise de el, nici vreunul din cei ce au gustat numai cu vârful buzelor *Cuvintele* lui, ci un bun înțelegător și unul care s-a împărtășit până la săturare de ele și le-a cercetat în chip desăvârșit, cineva înalt în virtute, bogat în cunoștințe, neobosit în râvna pentru cele bune și în lucrarea rodnică a tot ceea ce poate fi de folos tuturor. Acesta e Patriarhul Sfintei Cetăți a Ierusalimului, Efrem, urmașul adevărat și legiuit și nu mai mic în evlavie și virtute, în scaunul lui Iacov, fratele Domnului.

Acesta, aflând în Lavra Sfântului Sava, din Palestina, scrierile lui Isaac, le-a cercetat cu sârguință încordată. Și cercetându-le, n-a răbdât să nu le împărtășească și altora. Iar sorții lucrării de editare a lor au căzut pe mine. A fost un lucru de la care nu m-am putut trage înapoi, deși știam că este obositor. L-am primit pentru vrednicia și virtutea bărbatului și pentru datoria și venerația deosebită ce o am față de el. Primind sarcina acestei lucrări, voi vorbi mai întâi pe scurt despre Isaac, apoi despre scrierile lui și despre ediția de față a lor.

Isaac, luându-și obârșia din Răsărit, unde au odrăslit și de unde au pornit toate ale mântuirii, era sirian după nume, iar patria lui a fost Ninive⁴. Părinții lui nu ne sunt

---

4. „Assemani, în *Bibliotheca orientalis*, tom. I, p. 463, și autorul *Cuvântului* înainte spun că s-a născut, a crescut și a învățat în Mesopotamia, nu departe de Edessa”.

cunoscuți. Despărțindu-se de lume din fragedă tinerețe și din vârsta înfloritoare și intrând cu un frate de sânge în mănăstirea cu numele lui Mar Matei, unde mulți duceau viață de îngeri în trup, a îmbrățișat chipul și viața singuratică. Deprinzându-se acolo cu ostenele nevoiței și ajungând la o măsură indestulătoare a virtuții, se simți stăpânit de dorul unei liniștiri mai adânci, și cu inima arzând de jarul pustniciei. Deci, plecând departe de chinovie și sălășluindu-se într-o chilie din pustie, duse o vletuire cu totul singuratică și neamestecată, gândind numai la sine și la Dumnezeu. Fratele său, luând conducerea lavrei mai înainte pomenite, nu înceta să-i ceară, prin scrisori stăruitoare, să lase pustia și să vină din nou în mănăstirea de mai înainte⁵. Dar el se allipse atât de mult de pustie, încât nu voia să se despartă nici măcar pentru puțin timp de ea. Dar ceea ce n-a izbutit rugămintea fratelui mai înainte, a izbutit mai târziu descoperirea dumnezeiască⁶. Neascultând de fratele de sânge, deși îl indemna să vină în sfânta mănăstire, a ascultat de Părintele care l-a chemat de Sus, primind grija arhierească a cârmuirii corăbiei Bisericii Ninivitenilor. Părăsește deci pustia, de al cărei dor ardea inima lui, și primește hirotonia de episcop al Ninivei. Căci nu trebuia să ascundă lumina sub obrocul pustiei, ci să o pună în sfeșnicul păstoririi și să

---

5. „A doua din Epistolele lui cuprinde răspunsul către fratele lui, dar se intitulează *Către un frate natural și duhovnicesc ce locuiește în lume*, fie pentru că numește chinovia lumii (căci numindu-l nu numai frate natural, ci și duhovnicesc, e vădit că era monah), fie pentru că Isaac avea și un alt frate ce locuia în lume”.

6. Nichifor Theotoche se referă iarăși la un loc din „Cuvântul înainte” al anonimului, ce urmează în ediția sa.

răspândească razele strălucitoare ale puterii ei luminătoare, până departe. Dar aceasta s-a întâmplat pentru un foarte scurt timp, căci de-abia se văzu lumina răsărind și iarăși s-a retras. Căci nu era, pe cât se vede, lumea vrednică de acest bărbat. S-a întâmplat cu el ceea ce s-a întâmplat odinioară dumnezeiescului Grigorie Teologul, care, fiind hirotonit episcop al Sasimelor, a cugetat să fugă îndată după hirotonie, ceea ce celor mai iubitori de Dumnezeu nu li se pare că se întâmplă din pricina unui gând iubitor de sine și nestăpânit (și deci nici nu numesc aceasta un lucru de prihană și de osândă), ci din pricina desăvârșirii bărbaților. Căci aceștia erau fără prihană în celelalte și de neosândit și purtători de Duh. Iar cel duhovnicesc toate le judecă, dar nu e judecat de nimeni.

Iar ceea ce i s-a întâmplat lui atunci este aceasta: În ziua însăși în care a primit hirotonia, șezând în locuința episcopiei, înfățișându-i-se doi inși, unul i-a cerut celuilalt o datorie, iar celălalt recunoscând datoria, i-a cerut o mică amânare. Creditorul însă i-a spus: „Dacă acesta refuză să-mi dea ceea ce datorează, îl voi preda îndată judecătorului”. Dumnezeiescul Isaac i-a spus: „Dacă, după porunca Sfintei Evanghelii, tu nu trebuie să ceri nici cele ce ți s-au luat, cu atât mai mult trebuie să te înduri și să-i îngădui o zi ca să plătească ceea ce-ți datorează”. Dar acela a răspuns fără îndurare: „Lasă acum cele ale Evangheliei”. Atunci Isaac a zis: „Dacă acesta nu ascultă de poruncile Evangheliei și ale Domnului, ce voi face eu însumi aci?”. Și văzând că viața lui, obișnuită cu liniștea, nefrământată și netulburată, urma să fie împrăștiată și tulburată de griji, s-a retras din scaun și a venit din nou în chilia lui iubită

din pustie, în care a rămas până la moarte. Și câte lupte a purtat împotriva dracilor și a trupului și cât de mare a ajuns în virtute, în cea pe care o cere viața cea făptuitoare și cea văzătoare (contemplativă), și la ce desăvârșire a sufletului a ajuns și de cât har s-a bucurat cât timp se afla încă în viață, e de prisos să spunem! Căci acestea se vor putea afla ușor din scrierile lui.

Căci în *Cuvântul XXIII* zice: „Precum cel ce nu vede cu ochii lui soarele nu poate nici descrie cuiva lumina lui numai din auz, nici nu simte lumina lui, așa nici cel ce n-a gustat cu sufletul lui dulceața faptelor duhovnicești”. Iar în *Cuvântul XXVI* zice: „Cercând mult timp cele de-a dreapta și cele de-a stânga și probându-mă pe mine însumi de multe ori în aceste două chipuri și primind răni contrare nenumărate și învrednicindu-mă în chip ascuns de multe ajutoare, am câștigat o experiență de mulți ani și am învățat acestea prin cercare, cu darul lui Dumnezeu”. Iar în *Cuvântul XV* zice: „Acestea le-am scris spre amintirea mea și a oricui citește această scriere, precum am primit din cercetarea Scripturilor și din guri adevărate și, puțin, din cercarea însăși”.

Ai văzut deci că mai întâi a făcut toate câte le-a predat pe urmă scrisului și a fost un învățător cu fapta al celor învățate de el. Învățătura lui e cu adevărat dumnezeiască, punând ca temelie virtutea cea mai înaltă, ridicându-se până la culmea desăvârșirii. De aceea, și învățătorul este dumnezeiesc și înalt și desăvârșit. Căci a cercat cele ce le-a învățat de la harul dumnezeiesc, și așa le-a învățat și le-a scris. Neputând fericitul închide cu tăcere lucrarea puternică și preadulce a harului în sine, a lămurit-o în altele mai întunecos, iar în acestea foarte limpede zicând: „De multe ori când le

scriam pe acestea se opreau degetele pe hârtie și nu mai puteam suporta plăcerea ce se ivea în inima mea, care făcea simțurile să tacă”.

Dar se cuvine să ne minunăm și de această virtute a bărbatului: Despărțit de toți oamenii, se îndulcea cu dragostea față de ei, precum el însuși mărturisește despre sine. Căci zice: „Iubiților, deoarece m-am făcut nebun, nu sufăr să păzesc taina în tăcere, ci mă fac nebun (vorbește aici ca și Sfântul Apostol: «M-am făcut nebun lăudându-mă» (1 Corinteni 11, 11), pentru folosul fraților. Pentru că aceasta este dragostea cea adevărată, cea care nu poate răbda să țină vreo taină față de frații ei”. Căci și din pustie revărsa valuri ale învățăturii, prin care uda cu îmbelșugare sufletele fraților, izvorându-le neîncetat.

Cele despre el istorisindu-le pe scurt un anonim⁷, spune aceste cuvinte: „Fiind învățător monahilor și liman de mântuire tuturor, a scris aceste patru cărți cu multă frumusețe în grăire”.

Același spune și despre timpurile în care a trăit Isaac: „Acest Sfânt a trăit la începutul celei a șaptea mii de la zidirea lumii”. Acestea consună cu cele ce le spune același Isaac, zicând: „Te afli dogmatizând împotriva acestora ce sunt de șase mii de ani”. Din acestea e vădit că atunci când a scris acestea se împliniseră șase mii de ani de la zidirea lumii. Dar despre aceasta aflăm mai amănunțit din epistola lui către

---

7. „Acestea se păstrează în codicli din Biblioteca Vaticanului, scrise în limba arabă și siriacă, în introducerea celor patru cărți ale lui Isaac, despre care vom vorbi mai jos. Ele s-au tradus în latină de maronitul sirian Assemani. Din acestea am scos cele spuse despre Isaac”.

minunatul Simeon. Căci acesta a trăit 75 de ani, sau de la anul 4 al împăratului Justin cel Bătrân, care era anul 521 de la Mântuitorul Hristos, până la anul 15 al lui Mauriciu, adică la anul mântuirii, 596⁸. Și fiindcă Simeon era foarte tânăr când a îmbrățișat viețuirea pe stâlp, iar Isaac apare ca un sfătuitor în epistolă și-i înfățișează primele reguli ale vieții de liniștire⁹, deci i-a trimis epistola înainte de a se urca acela pe stâlp, din aceasta se poate vedea cu ușurință că Ava Isaac era pe la anul 534 al iconomieii dumnezeiești în floarea vârstei, fiind desăvârșit nu numai cu virtutea ci și cu vârsta. Deci chiar dacă a ajuns la foarte adânci bătrâneți, s-a mutat la corturile veșnice, fără îndoială, înainte de anul mântuirii 600.

În mod greșit au socotit unii că Isaac al nostru este acela a cărui viață a descris-o cel întru Sfinți Grigorie Dialogul¹⁰. Toată viața lui Isaac al nostru s-a mișcat din patria sa la mănăstire, de la mănăstire la pustie, și din pustie la Ninive și, de aici, iarăși în pustie. Iar a aceluia, de la răsăritul soarelui până la apus, adică din Siria până în Italia, la Spoleto. Dar și din epistola către Simeon deosebim exact pe cei doi bărbați. Dialogul zice că Isaac al lui a venit în Italia fără să știe ucenicii săi și schimbându-și numele, în primii ani ai stăpânirii goților, care trebuie înțeleși ca anii apropiați de anul mântuirii 541, când a început să împărățească în Italia Totilas, și a trăit până la anii din urmă, adică până la 553, când Telos fiind omorât, și Italia a scăpat de tirania goților. Acesta și-a ascuns așa de mult numele lui

---

8. „Fabricius, în *Bibliotheca graeca*, cartea 5, cap. 34, p. 279”.

9. Epistola 4.

10. „*Dialogi. Liber 3*, cap. 14”.

adevărat, că n-a fost dat pe față decât de duhul necurat pe care el l-a scos din cineva. Deci nu pare adevărat, ba chiar e cu neputință de primit, ca în acești ani, Simeon, care viețuia ca monah în muntele minunat din apropierea Antiohiei, să-i fi scris lui în Spoleto, unde nu era cunoscut nici cu numele, și acesta, acelaia. Acestea, despre Isaac. Iar în cele următoare, vom grăi și despre scrierile lui.

Despre faptul că părintele adevărat al acestor reguli ale nevoițelor, publicate acum, este acest Isaac, mărturisește, împreună cu cei doi vechi codici manuscrisi aflați în mâinile noastre, codicele vechi aflat încă în Lavra Cuviosului nostru Părinte, Sava, din Palestina (acesta e poate cel scris de Cuvioșii Părinți Avramie și Patrachie), pe care Preafericitul Patriarh l-a citit, precum s-a spus, de multe ori când viețuia acolo; apoi, cel din orașul Corfu, din Mănăstirea Sfintei Mucenice fecioare Ecaterina, pe care l-am văzut eu însumi; la fel cel din Biblioteca Cezariană¹¹. Titlul acestuia este următorul: „Ale celui întru Sfinți Părintelui nostru Avva Isaac Sirul, pustnicul, care a fost episcop al iubitoarei de Hristos cetăți Ninive, cuvinte despre nevoiță, tălmăcite de Cuvioșii Părinți ai noștri, Avva Patrachie și Avva Avramie, filosofi și sihaștri din Lavra celui întru Sfinți, Părintelui nostru, Sava. Cuvintele cuprinse în el sunt 87”.

Apoi și cel din Biblioteca Coisliniană, purtând numele lui Isaac Sirul, pustnicul și episcopul Ninivei, și cuprinzând 92 de „Cuvinte”, în care se cuprind și scolii

---

11. „Pe acesta văzându-l cu câteva luni înainte, am comparat unele din tâlcuiri atunci cu cele ale ediției acesteia și le-am aflat identice. De la o comparație a întregului text cu cel de față m-a împiedicat bibliotecarul grijuliu, Kollar”.

din *Cuvintele* sau scrierile lui Anastasie, Antioh, Antonie, Arsenie, Atanasie, Varsanufie, Vasile, Bulgarul (Teofilact), Avva Carion, Carpatiul, Ioan Gură de Aur, Ioan Scărarul, Copris, Chiril, Diadoh, Dorotei, Efrem, Isala, Evagrie, Grigorie Teologul, Isihie, Ioan Monahul, Iosif, Isidor, Avva Longhin, Macarie, Marcu, Maxim, Nil, Avva Nisterie, Avva Petru, Petru al Alexandriei, Pimen, Avva Sisoe, Simeon, Talasie, Teodor Nonu, Zigaben și Zosima¹².

Acesta e un codice cu adevărat prețios și dacă l-aș fi avut în mână ar fi fost de mare folos pentru ediția aceasta. Mai sunt de amintit codicii din Biblioteca Vaticanului, nr. 23, 301, 505, 737, dintre care fiecare cuprinde 98 de *Cuvinte*, traduse din limba siriacă în cea grecească de Patrichie și Avramie, monahi în Sfântul Sava¹³. Catalogul manuscriselor din Anglia descrie și el 99 de *Cuvinte despre nevoiță*, traduse în grecește de Avramie și Isaachie (il numește pe Patrichie, în chip greșit, Isaachie, ca și Cave), monahi din Mănăstirea Sfântul Sava¹⁴. El mai descrie și alte trei scrieri ale aceluiași Isaac, scrise în siriacă și păstrate în cod. 72 din Biblioteca Bodleiană¹⁵.

Iar Ebed Iesu scrie în Catalogul cărților caldeiene: „Isaac Niniviteanul a alcătuit 7 tomuri despre cârmuirea duhului, despre tainele dumnezeiești, despre judecăți și viețuire”¹⁶. Nu știm de nu e vorba de un alt Isaac și

---

12. „Pe acesta îl menționează Montfaucon, *Bibliotheca graeca*, cartea 5, cap. 41, p. 471”.

13. „Assemani, în *Bibliotheca orientalis*, tom. I, p. 446”.

14. „La pag. 35, nr. 256, și la pag. 44, nr. 295”.

15. „Fabricius, în *Bibliotheca graeca*, cartea 5, cap. 41, p. 17”.

16. „Idem, *ibidem*”.

nu de al nostru, sau de a aflat alte titluri în scrierile celui al nostru; în acest caz nu știm dacă tomurile despre tainele dumnezeiești și despre judecată s-au pierdut, sau s-au păstrat undeva unde nu știm. *Cuvintele* despre cârmuirea duhului, adică cele despre suflet, sunt poate aceleași cu *Cuvintele* 56, 57, 59 din această ediție, iar cele despre viețuire sunt poate aceleași cu *Cuvintele* 1, 9 și 10 despre viețuirea călugărească.

Amintind de aceste 7 tomuri, Assemani zice în *Bibliotheca orientalis* alcătuită de el: „Unul din aceste tomuri socotim că a fost scris în siriacă, iar patru cărți, îndată după aceea, în arabă”. Mai întâi prezintă cele patru cărți din codicii sirleni, arabi și grecești din Biblioteca Vaticană, cercetați de el. Dintre acestea, din prima dă 28 de titluri de *Cuvinte*, împreună cu începuturile lor; din a doua 45, din a treia 44, din a patra 25 (a menționat și care din ele se păstrează scrise numai în limba arabă, sau numai în siriană, sau numai în greacă). Apoi vorbește și despre tom, zicând: „În biblioteca Gimnaziului Maronit (din Roma) se află un manuscris împărțit în 19 scrieri, al cărui titlu este: «Cărți de obște pentru toate neamurile, sau despre cauza tuturor cauzelor». Începutul ei este: «Dumnezeule cel veșnic, Cel din veac neînceput și pururea neschimbat»”. Aceasta arată cu îndestulare că e produsul altui oarecare Isaac, episcop al Edessei, și nu al celui al Ninivei.

Iar din cele 138 de *Cuvinte* din cele patru cărți (înțeleg titlurile și începuturile lor), unele sunt aceleași cu cele editate acum, iar altele sunt părți ale lor. Altele au același titlu, dar alt început; altele, dimpotrivă; și altele par să se deosebească cu totul.

Indicând aici cele patru cărți amintite, noi le-am pus la sfârșitul cărții¹⁷. Dintre ele am dat în grecește titlurile și începuturile *Cuvintelor* socotite needitate aici, indicând și codicii ce le cuprind; la fiecare *Cuvânt* din cele cuprinse în această ediție, am notat alături și pe cel identic din acele patru cărți. Astfel, fiecare poate cunoaște *Cuvintele* editate și needitate ale Cuviosului¹⁸.

Dar nici numărul *Cuvintelor* din codicii greci amintiți înainte nu e același în toate. În unele e mai mare, ca cel din această ediție. Dar cantitatea conținutului *Cuvintelor* e poate aceeași în toate, numai numerele sunt neegale, din pricina unei împărțiri diferite. Și în cei doi codici ai noștri numărul *Cuvintelor* este inegal, dar nu și conținutul lor, cum se poate vedea din numerele date în lista de la începutul cărții și din unele note. Împărțirea neegală vine din faptul că unele din *Cuvinte* cuprind capitole, întrebări, răspunsuri și rugăciuni și că unul și același de multe ori cuprinde diferite teme și se alcătuieste oarecum din multe *Cuvinte*. Căci și în Biblioteca Părinților¹⁹ e câte un cuvânt foarte mare, editat numai în latinește (din aceasta s-au luat în această carte unele fragmente în latinește). Acolo poate vedea cineva și o carte despre disprețuirea lumii, care e împărțită în 53 de capitole și e atribuită în chip greșit

---

17. Credem că e vorba de titlurile puse după *Cuvântul înainte* ce urmează după această prefață a lui Nichifor Theotoche.

18. Noi nu dăm acest catalog de titluri din ediția lui Theotoche, socotind că problema identității *Cuvintelor* din diferiți codici rămâne să fie studiată de cel ce va întreprinde să întocmească o ediție critică a operei Sfântului Isaac.

19. „*Bibliotheca Patrum*, ed. Lyon, tom. 11”.

Sfântului Isaac Sirul, [aparținând unui alt Isaac] prezbiter din Antiohia. Acest Isaac a trăit în vremea împăratului Leon cel Mare, care a luat sceptrul în anul 457 și și-a sfârșit viața în anul 474, când s-a mutat de aici. În ediția de față *Cuvântul* acesta este alcătuit din 15 *Cuvinte*²⁰. Atâta despre acestea.

Cei doi codici ce i-am avut în mână sunt scriși de o mână străveche din același veac și sunt contemporani cu cel din Biblioteca Cezariană, cum se vede din asemănarea literelor și a hârtiei. Pe unul dintre ei l-a avut Înaltpreasfințitul Mitropolit al Artei, Neofit, care, părăsind Mitropolia și săvârșindu-și viața într-o nevoință, nu tare de mult, în Athos, l-a predat preainvățatului dascăl, Cuviosului Neofit, ierodiaconului din Peloponez; pe al doilea, l-a avut nu știu de unde preainvățatul predicator Agapie, întâistătătorul bisericii Sfântul Nicolae, din Galata. De cel de al doilea dintre acestea, de al lui Agapie, m-am folosit ca prototip, din cel dintâi am notat unele deosebiri de mică însemnătate. În acesta e pus la începutul Cuvintelor lui Isaac și „Cuvântul înainte” despre tăcere și liniște, din care manuscrisul lui Neofit nu are decât o prescurtare scrisă de o mână mai nouă și în dialectul de obște.

Cuprinsul acestui „Cuvânt înainte” (care nu s-a tipărit aici pentru alt motiv decât pentru câteva știri scurte despre Isaac) e copilăresc, iar „Cuvântul” e prolix și folosirea citatelor din Scriptură, nepotrivită.

---

20. „Adică *Cuvântul* 23, apoi șirul urmează astfel: 5, 56, 21, 11, 22, 13, 24, 85, 27, 46, 17, 72 și 18”.

Alcătuirea lui e lipsită de măiestrie, urmând o înșirare fără rânduială, pe care autorul, silindu-se s-o acopere, se întinde într-o vorbărie deșartă, vrând să împace cele de neîmpăcat²¹.

Oare cine e acesta? Nu cumva Avramie sau Patrichie? Căci pare foarte probabil ca cei ce au tradus scrierile lui Isaac să fi voit să facă și lauda lui. De altfel, însăși traducerea *Cuvintelor* o vedem de un nivel foarte coborât, făcută poate cuvânt de cuvânt și neținând seama cătuși de puțin de regulile gramaticii. De aici vine și marea neclaritate a *Cuvintelor*. Lovindu-ne de ea în înțelegerea unora dintre ele, am încercat, nu dintr-o voință arbitrară, ci cu aprobarea Preafericitului Patriarh, să o înlăturăm pe cât ne-a fost cu putință, prin note, îndreptând nu puține greșeli vădite și ușor de îndreptat²².

---

21. Poate că aprecierile lui Theotoche sunt cam aspre. Ceea ce e drept în ele este că: acest „Cuvânt” expune prea prolix tema tăcerii. De aceea nu dăm în acest volum acel „Cuvânt înainte”. Dimpotrivă, textul tipărit la 1819 la Neamț și cel mai nou, dactilograflat, dau numai acest „Cuvânt înainte” și nu și pe al lui Nichifor Theotoche.

22. Corecturile lui Nichifor Theotoche, făcute la note, fiind prea puține, noi ne-am permis să facem cu mult mai multe în traducerea noastră. El nu putea îndrepta textul grec pe care-l publica după manuscrise. Noi am putut îndrepta în textul românesc înțelesurile neclare, foarte frecvente în textul grec. Notele lui Nichifor Theotoche sunt date de noi între semnele citării. Iar ale noastre, fără ele. Unele dintre notele lui Nichifor Theotoche dau versiunea uneori variată a codicelui primit de la Neofit al Artei. Textul urmează manuscrisul primit de la Agapie, cum mărturisește Theotoche însuși.

Dar fiindcă în cei doi codici ai noștri nu este aceeași înșirare a *Cuvintelor* și alta este în cel Cezarian și alta în cărțile lui Assemani, ba în aceiași sunt amestecate și capitolele prin întrebare și răspuns și *Epistolele*, ni s-a părut să alcătuim cartea de față altfel, încât *Cuvintele* apropiate în oarecare fel să urmeze unele altora. Dar în prototip nu sunt schimbate nici în împărțire, nici în titluri, ci toate s-au numit *Cuvinte*, afară de *Epistole*. Dar trebuie știut că nici al doilea, nici al șaptelea nu sunt scrise de același Isaac al nostru, cum mărturișește Assemani. Ci primul e al douăzecilea, celălalt, al optulea, al lui Ioan Sava Monahul, născut în Ninive și trăitor pe la mijlocul celui de al șaselea veac al „îconomieii în trup”, în mănăstirea numită Dilaiti, de dincolo de Tigru.

Așadar, de-Dumnezeu-chemărilor și cuviosilor părinți (deși îndemnurile lui Isaac ne sunt proprii și potrivite mai ales nouă), cei ce cu dragoste dumnezeiască ați luat pe umeri jugul cel blând al lui Hristos în lavrele din Palestina și din Muntele Sinai și în marile mănăstiri și în schiturile și sihăstriile din Athos și din alte părți și v-ați hotărât să vă liniștiți, purtând viața îngerească în trup, cei ce v-ați atins de primele trepte ale scării ce urcă la cer și cei ce ați ajuns la mijlocul ei și cei ce ați atins vârful ei cel mai înalt, cei de acum și cei de după aceia – aveți această carte sfântă ca povățuitoarea cea mai bună în toată lucrarea nevoinei. Căci ea tâlcuiește foarte bine adevărata lepădare de lume și de cele din lume, cunoștința tuturor ispitelor celui ce ne războiește, descrierea amănunțită a patimilor mult împlinite, rugăciunea minții și urcușul sufletesc, desăvârșirea

între nevoia și între liniștire și, ca să spun pe scurt, toată virtutea văzătoare și făptuitoare. Ea explică cu de-amănuntul cele mai tainice stări și lucrări ale vieții călugărești, care se înfățișează curat și se fac cunoscute numai din vederea cu fapta. Citind-o pe aceasta, cereți răsplătirile bogate de sus pe seama celui ce a fost cauza acestei ediții, pe seama Preafericitului Patriarh Efrem. Iar mie (dacă am contribuit și eu cu ceva), îmi ajunge ceea ce se spune îndeobște despre noi: „Dumnezeu să-l ierte”.

Dar ajuns aici, nu voi pregeta, silit de datoria adevărului, să pomenesc ceea ce e vrednic de spus și de pomenit. Nectarie și Dositei și Hrisant, pururea pomeniții Patriarhi ai Sfintei Cetăți a Ierusalimului, au alcătuit odinioară și multe cărți, dând la iveală învățături de foarte mare folos ale celor care au învățat drept cuvântul adevărului, și arme puternice împotriva celor ce s-au abătut de la dreapta credință. Preafericitul Efrem, urmându-le pilda ca un adevărat urmaș al lor, a publicat și el nu puține cărți mântuitoare; și știu că va publica și altele.

Deci cei ce-și aduc darul lor, Preasfântului și de Dumnezeu primitorului Mormânt, nu sunt numai următori ai pildei acelor vechi și evlavioși creștini care au pus deoparte și au strâns pentru Ierusalim într-o a sâmbetelor din ceea ce fiecare a agonisit (*1 Corințeni* 16, 2), ci și apărători ai acelor preacinstite Locuri, făcându-se plinirea evlaviei credincioșilor, dovada prealimpede a economiei divino-omenești a Cuvântului, Dumnezeu și Om, și lauda și strălucirea neamului dreptcredincioșilor, și ocrotitori ai orfanilor de acolo,

ai văduvelor, ai săracilor și susținători ai multor suflete amenințate de lipsuri și nevoi, sprijinite prin evlavia lor și izbăvite prin ajutorul dat lor de către Mormântul de-Viață-primitor. Și peste toate acestea s-au arătat susținători și binefăcători ai plinirii de obște a Bisericii. Căci prin darul lor, Preafericiții Patriarhi publică cărți care pot să fie de folos pentru tot sufletul dreptcredincios. Drept aceea unii ca aceștia se vor împărtăși în chip vădit și neîndoielnic de răsplătirile înmiite ale Marelui Răsplătitor. Căci Îi aduc Lui un dar desăvârșit, sfânt, bineplăcut și roditor²³.

---

23. „În *Bibliotheca Orientalis*, tom. I, pp. 456 și 457”.

**ALE CELUI ÎNTRE SFINȚI
PĂRINTELUI NOSTRU**

I S A A C S I R U L

**nevoitor și pustnic, cel ce a fost episcop
al iubitoarei-de-Dumnezeu cetăți, Ninive**

CUVINTE DESPRE NEVOINȚĂ

CUVINTE DESPRE NEVOINȚĂ

*scrise de el în graiul său și tălmăcite¹
de către Părinții noștri
iubitori de înțelepciune și de liniștire,
Avva Patrichie și Avva Avramie,
care s-au liniștit în Lavra celui între Sfinți
Părintelui nostru, Sava.*

CUVÂNTUL I

Despre lepădare și despre viețuirea călugărească

Frica de Dumnezeu este începutul virtuții. Iar despre ea se spune că e rodul credinței și se seamănă în inimă, când mintea se desparte de împrăștierea în lume, adunându-și gândurile ce rătăcesc din pricina împrăștierii, în cugetarea la viitoarea reșezare². Căci nimic nu ajută mai bine pe cineva să pună temelia virtuții, ca a se ține pe sine străin de lucrurile vieții și a rămâne în legea luminii cărărilor celor sfinte și drepte, pe care le-a amintit și le-a numit Psalmistul, în Duh. Căci anevoie se află vreun om care să poată purta cînstea aceasta³, ba poate că nu se află peste tot vreunul,

---

1. „În celălalt manuscris, se adaugă: *în limba greacă*”.

2. Restabilirea în starea ei pe care a avut-o de la început.

3. Cel ce primește cinstiri de la oameni greu va putea să scape de cursele mândriei. De aceea și Stăpânul tuturor deplânge pe cel lăudat de oameni, zicând: „Vai vouă, când vor zice bine de voi toți oamenii!” (Luca 6, 26).

chiar de ar fi cineva deopotrivă cu îngerii. Și aceasta din grăbita primire a schimbării, cum ar zice cineva.

Începutul căli vieții stă în aceea ca mintea să cugete la cuvintele lui Dumnezeu și să petreacă în sărăcie. Căci adăparea din acele cuvinte ajută la desăvârșirea în sărăcie. Sau adăparea din cugetarea la cuvintele lui Dumnezeu îți ajută la dobândirea sărăciei. Iar dobândirea sărăciei îți dă odihnă, ca să dobândești cugetarea la cuvintele lui Dumnezeu. Și acestea două te ajută să urci în scurtă vreme treptele întregii zidiri a virtuților.

Nimeni nu poate să se apropie de Dumnezeu decât dacă se depărtează de lume. Iar depărtare numesc nu ieșirea din ea cu trupul, ci depărtarea de lucrurile lumii. Virtutea aceasta stă în odihnirea sau golirea cugetării de lucrurile lumii. Căci nu se poate inima liniști și nu se poate izbăvi de închipuirii atâta timp cât simțurile lucrează; nici patimile trupești nu stau în nelucrare și nici gândurile rele nu încetează fără numai în pustie. Dar până nu dobândește sufletul beția credinței în Dumnezeu, prin primirea puterii simțirii ei, nu-și poate vindeca slăbiciunea simțurilor⁴ și nici călca cu putere peste conținutul celor văzute, care este zid despărțitor în fața celor dinlăuntru. Nici nu simte înainte de aceea rodul rațional al stăpânirii de sine. Iar ferirea de păcate este rodul amândurora. Fără cea dintâi nu e nici cea

---

4. Beția credinței este o putere de la Dumnezeu, care copleșește aplecarea simțurilor spre cele din afară, dând sufletului putere să vadă și să se alpească de cele dinăuntru și, prin ele, de Dumnezeu.

de a doua; iar unde păşeşte drept cea de a doua, e ținută în frâu și cea de a treia⁵.

Când harul se înmulțește în om, atunci, în năzuința după dreptate, disprețuiește cu ușurință frica de moarte⁶, și sufletul îl îndeamnă să rabde necazurile pentru frica de Dumnezeu⁷. Și toate câte pot să vatăme trupul și câte vin în chip neașteptat asupra firii și se adaugă ca pătimiri, sunt socotite ca nimic în ochii sufletului, față de cele nădăjduite încă de pe acum.

Nu e cu puțință să cunoaștem adevărul, dacă nu vin asupra noastră ispitele din îngăduință⁸. Iar primind cineva încredințarea despre aceasta, înțelege că multă purtare de grijă are Dumnezeu pentru om și că nu e om care să nu se afle sub purtarea Lui de grijă; și că purtarea Lui de grijă privește în chip luminos mai ales spre cei ce-L caută pe El și poartă pătimirile pentru El, ca și cum Și-ar îndrepta degetul spre ei.

5. „Părintele spune poate aceasta: că din depărtarea de lume și din beția credinței vine ferirea de păcate. Aceasta înseamnă că cei ce se despart de lume și se umplu de credință scapă de mrejele păcatului. Cea dintâi, zice, e despărțirea de lume; a doua, beția credinței; a treia e stăpânirea de sine. El adaugă și aceasta: fără despărțirea de lume, nimeni nu se poate umple de credință. Iar în cel al cărui suflet s-a umplut de credință, stăpânirea de sine e ținută în frâu de frica de Dumnezeu”.

6. Năzuința după „dreptate” este năzuința după toate virtuțile. Când harul lui Dumnezeu se înmulțește în om, acesta disprețuiește frica de moarte, în străduința lui fierbinte după dobândirea virtuților.

7. Frica de Dumnezeu îl întărește pe om împotriva fricii de moarte.

8. Din îngăduința lui Dumnezeu pentru întărirea noastră.

Dar când se înmulțește lipsa harului în om, atunci toate cele potrivnice celor spuse îi sunt aproape. Atunci cunoștința e mai mare decât credința, din pricina iscodirii și nu are încredere în Dumnezeu în niciun lucru. De aceea, nu se socotește nici sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Unul ca acesta se află sub cei ce îndreaptă spre el săgețile, în noaptea fără lună, și e pândit de aceștia.

Frica de Dumnezeu e începutul vieții celei adevărate a omului. Dar aceasta nu poate să stăruie în suflet împreună cu împrăștierea. Căci inima se rupe de dulceața lui Dumnezeu când slujește simțurilor. Pentru că înțelesurile celor dinlăuntru sunt împiedicate de simțuri, care ar trebui să le slujească lor.

Îndoiala inimii aduce sufletului frică. Iar credința poate întări hotărârea chiar și în vremea tăierii mădurelor. Câtă vreme pofta trupului covârșește în tine, nu vei putea dobândi îndrăzneala cea bună și lipsa de frică față de multele împotriviri ce se ridică în calea spre Cel dorit.

Cel ce pofteste cinste nu va putea scăpa de pricinile întristării. Căci nu se află om în mijlocul lucrurilor ce se schimbă, care să nu primească în cugetarea lui schimbarea lucrurilor de față. Dacă pofta este otravă a simțurilor, să tacă cei ce mărturisesc că-și păzesc pacea minții împreună cu împrăștierea.

Înțelept este nu cel ce zice că în osteneală și în vremea luptei și a războiului încetează gândurile urâte din el, ci cel ce în adevărul inimii lui își înțelepțește vederea minții, ca să nu privească fără rușine la gândurile desfrânate. Acela, întru buna cuviință a conștiinței lui, chiar când mărturisește prin privirea ochilor ceea ce

ține de credință, atârnă rușinea ca o perdea peste locul ascuns al gândurilor. Acesta își păzește neprihănirea lui ca o fecioară înțeleaptă, prin credința în Hristos. Nimic nu e atât de potrivit ca să înlăture din suflet gândurile desfrânării ce-l stăpânesc de mai înainte și să alunge amintirile trezite ce i se mișcă în trup și aprind flacăra tulburării, ca scufundarea în dorința învățaturii și a umblării pe urmele adâncului înțelesurilor dumnezeieștii Scripturi. Când gândurile vor fi scufundate în dulceața căutării înțelepciunii adunate în vistierile cuvintelor, cu hotărârea de a usca din ele ceea ce ele au la arătare, omul lasă în spatele său lumea, și uită toate cele din ea și șterge din suflet toate amintirile care aduc chipurile, ba deseori și gândurile trebuințelor obișnuite ale firii. Și însuși sufletul stăruie în ieșirea din sine în noile răspunsuri ce-i vin din marea de taină a Scripturilor⁹.

Dar chiar dacă mintea plutește pe suprafața apelor, adică a mării dumnezeieștilor Scripturi, și nu poate să scufunde înțelegerea ei în adâncimea întreagă a acestei mări, ca să înțeleagă toate vistierile din adâncul ei, îi va ajunge și numai o cercetare făcută cu dor, pentru a lega gândurile ei cu putere în singurul gând al minunării, ca să le împiedice să nu alerge spre firea trupului, cum a zis un oarecare dintre înțelepții în cele dumnezeiești. Căci inima e delicată și nu poate răbda răutățile

---

9. Sfântul Isaac se dovedește un mare poet în exprimarea gândurilor sale. Cuvintele Scripturii au la suprafață umezeala plăcută a înfățișărilor mustoase ale lucrurilor ce servesc de chipuri unor înțelesuri netrupești, nemustoase. Mintea trece din extaz în extaz, pe măsură ce-i apar noi răspunsuri, noi întâmplări din marea nesfârșită de înțelesuri ale cuvintelor Scripturii.

ce-i vin de la cei din afară și de la războaiele dinlăuntru. Și știți că gândul rău apasă greu¹⁰. Și dacă inima nu se ocupă cu cunoștința¹¹, nu poate răbda tulburarea pornirii trupului. Și precum greutatea poverii dintr-un talger atrage repede aplecarea acului, nesupunându-se voii vântului, așa lucrul de rușine și frica atrag cugețarea. Și precum primirea lucrului de rușine și frica se fac minții, pe măsura lor, pricină de rătăcire neîncetată, iar acul cumpenei minții, tulburându-se, se mișcă de aici acolo, tot așa stăpânirea de sine crește pe măsura depărtării fricii din suflet.

În sfârșit, precum talgerele cumpenei se îngreuiază sub o greutate mai mare și cumpăna nu se clatină cu ușurință sub suflarea vântului, tot așa mintea îngreuiată sub frica lui Dumnezeu și sub rușine nu e mișcată ușor de către cei ce o clatină¹². Și în măsura în care se primește frica în minte, în aceeași măsură pune pe ea stăpânire mutarea și schimbarea. Înțelepțește-te și pune în călătoria ta drept temelie frica de Dumnezeu, și în puține zile te vei reacheza în poarta Împărăției, fără ocoliri în drumul tău.

În toate cele ce te întâmpină din Scripturi, cercețază scopul cuvântului, ca să te adâncești în tine și să

---

10. Gândul rău, pizmaș, plin de griji, dornic de plăceri, e greu de suportat, dar și greu de alungat. El nu dă pace. El se cere împlinit. Și prin împlinire, primește o nouă putere.

11. Cunoștința înțeleșurilor dumnezeiești ale Scripturilor.

12. Textul are unele obscurități. Mai întâi, rușinea și frica tulbură mintea, apoi o fac fermă. Probabil, întâi era vorba de „lucrul de rușine” și de frica de moarte; aici e vorba de sentimentul rușinii și de frica de Dumnezeu. În continuare e iarăși vorba de lucrul de rușine și de frica de moarte.

înțelegi cu mare pătrundere adâncul înțelesurilor Sfinților care, călăuziți și luminați în viețuirea lor de dumnezeiescul har, simt pururea o rază oarecare a gândirii ce înaintează în mijlocul stihurilor celor scrise și luminează înaintea înțelegerii lor, ca să deosebească între cuvintele simple și înțelesurile cuprinse în ele, cu multă înțelegere, întru priceperea sufletului.

Omului care citește cu minte goală cele cuprinse în stihurile grele i se golește și inima și se stinge în ea puterea dumnezeiască ce dăruiește inimii gustarea cea mai dulce, în minunata înțelegere a sufletului. Oricine obișnuiește să alerge spre ceea ce îi este înrudit. De aceea și sufletul, ce are părtășie cu Duhul, când aude vreun cuvânt care are ascuns în el o putere dumnezeiască, atrage cu înfocare conținutul lui. Nu pe orice om îl trezește un lucru care e spus duhovnicește și care are în el ascunsă o putere, ca să se minuneze de el. Cuvântul despre virtute are nevoie de o inimă care se odihnește de cele ale pământului și de îndeletnicirea cu ele. Lucrurile virtuții nu trezesc gândul omului a cărui cugetare se ostenește cu grija celor trecătoare, ca să le poftască și să caute să le dobândească.

Dezlipirea de cele trupești are loc înaintea nașterii legăturii cu Dumnezeu, deși la unii, în iconomia harului, această legătură premerge de multe ori acelei dezlipiri, așa cum o dorință ascunde o altă dorință. Rânduiala iconomiei este alta decât rânduiala cea de obște dintre oameni. Dar tu păzește rânduiala de obște. De premerge în tine harul, cunoaște că aceasta e voia Lui. Iar de nu, urcă spre vârful turmului duhovnicesc, pe calea tuturor oamenilor, pe care au urcat ei după rânduială.

Tot ceea ce se lucrează în contemplație și se împlinește prin poruncă pentru ea e cu totul nevăzut ochilor trupului. Și tot ce se lucrează cu fapta este un lucru îmbinat, pentru că porunca sau fapta, deși e una, are nevoie de amândouă, de contemplație și de faptă, din pricina celor trupești și netrupești. Dar îmbinarea celor două e una.

Faptele ce se îngrijesc de curăție nu înlătură amintirea greșelilor trecute, dar înlătură din minte amintirea întristării și de aici înainte venirea amintirii în cugetare se face cu folos.

Lăcomia sufletului de a se îmbogăți în virtute covârșește pofta văzută a trupului împreună înjugat.

Podoaba oricărui lucru e măsura. Căci fără măsură chiar și cele socotite bune se fac spre pagubă.

Voiești să ai părtășie (comuniune) cu Dumnezeu în mintea ta, în dobândirea acelei simțiri a plăcerii care nu e robită de simțuri? Urmărește milostenia, care, când se va afla în lăuntrul tău, ia în tine chipul acelei Sfinte Frumuseți cu care te-ai făcut asemenea. Însușirea cea mai cuprinzătoare a milosteniei sădește în suflet, fără mijlocirea vreunui oarecare timp, pe lângă unirea întru slavă și strălucire, împărtășirea de dumnezeire.

Unirea duhovnicească este o amintire nepecetluită, care arde în inimă cu un dor înfocat, luându-și puterea legăturii din stăruirea pe lângă porunci, nu prin reaua lor întrebuințare, nici în chip natural. Căci în ele își află hrana de viață dătătoare pentru întărirea vederii sufletești. Prin aceasta vine inima la răpire, ca să-și închidă îndoitele simțuri, cele trupești și cele sufletești.

Nu este altă cărare spre dragostea cea duhovnicească, care zugrăvește chipul nevăzut, decât aceea care începe cu mila, precum a zis Domnul nostru. Ea

duce spre Tatăl cel desăvârșit. Căci așa a poruncit celor ce-L ascultă pe El, ca să o pună pe aceasta ca temelie¹³.

Altul este cuvântul faptei și altul cuvântul cel frumos. Și fără cercarea lucrurilor, înțelepciunea nu știe să-și împodobească cuvintele ei și să vorbească adevărul, pentru că nu-l cunoaște pe acesta. Nici nu poate să descopere cineva virtutea, dacă el însuși nu a făcut niciodată experiența ei. Cuvântul din faptă este o vistierie a nădejzii, iar înțelepciunea nefăptuitoare este un depozit al rușinii.

Precum un artist zugrăvește apa pe pereți, dar nu-și poate alina setea cu apa aceea, și precum un om vede visuri frumoase, așa face și cuvântul nefăptuitor. Cel ce grăiește din cercarea lucrului său despre virtute, împărtășește din ea și celui ce ascultă, precum împărtășește cineva din banii câștigați de el.

Și cel ce seamănă învățătura, din cele dobândite de el, în urechile celor ce-l ascultă, deschide gura cu îndrăzneală către fiii săi duhovnicești, precum bătrânul Iacov a spus lui Iosif: „Iată, ți-am dat o parte mai mare decât fraților tăi; e cea pe care am luat-o cu sabia și cu arcul meu de la Amorei” (*Facerea* 48, 22).

Fiecare om care are o viețuire întinată pofteste viața vremelnică. Iar acesta e lipsit de cunoștință. Bine a zis careva că frica de moarte întristează pe omul apăsător de conștiința lui; iar cel ce are în sine mărturia cea bună dorește moartea ca și viața. Să nu socotești

---

13. „Unde a poruncit Domnul? În: «Fiți deci milostivi, precum și Tatăl vostru milostiv este» (*Luca* 6, 36), și în: «De voiești să fii desăvârșit, mergi, vinde averile tale și le dă săracilor și vei avea comoară în cer și, venind, urmează-Mi Mie» (*Matei* 19, 21), și în: «Fiți dar desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel din ceruri desăvârșit este» (*Matei* 5, 41).”

înțelept adevărat pe cel ce-și robește cugetarea, vieții acesteia, din lașitate și frică. Socotește toate cele bune și cele rele ce se întâmplă trupului ca niște visuri. Căci nu numai în vremea morții vei fi dezlegat de ele, ci de multe ori și înainte de moarte te părăsesc și pleacă.

Dar pe acelea dintre ele care au vreo părtășie cu sufletul tău socotește-le că sunt avuțiile tale în veacul acesta și că în cel viitor vor merge cu tine¹⁴. Și de sunt bune, veselește-te și mulțumește lui Dumnezeu în cugețul tău, iar de sunt rele, întristează-te și suspină și caută izbăvirea de ele cât timp ești încă în trup. Orice bine pe care-l ai lucrător în tine să-l ai tot așa și întru ascuns. Iar botezul și credința ți s-au făcut mijlocitoare spre acest bine, pentru că prin ele ai fost chemat de Domnul nostru Iisus Hristos la faptele cele bune ale Lui, împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh, Căruia se cuvin slava, cinstea, mulțumirea și închinăciunea în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL II

Despre lepădarea de lume și despre înfrânarea de la îndrăzneala față de oameni

Când dorim să fugim de lume și să ne facem străini de cele lumești, nimic nu ne desparte așa de mult de lume și nu omoară patimile din noi și nu ne trezește și nu ne înviorează spre cele duhovnicești, ca plânsul și

---

14. Cele care prefac sufletul tău după chipul lor sunt proprii sufletului în viața aceasta și rămân proprii lui și după moarte. Cele rele îți fac sufletul pentru veci lipsit de Dumnezeu cel bun, cele bune îți țin sufletul pentru veci bun și unit cu Dumnezeu, Izvorul bunătății.

durerea inimii, împreunate cu dreapta socoteală. Căci fața celui sfios ia ca pildă smerenia Celui iubit. Și iarăși, nimic nu ne face să petrecem așa de mult în lume și cu cei beți și risipitori din ea, și nimic nu ne desparte așa de mult de visteriile înțelepciunii și ale cunoștinței tainelor lui Dumnezeu, ca răsul și ca împrăștierea, împreunate cu îndrăzneala. Acestea sunt îndeletnicirile dracului curviei.

Deci fiindcă ți-am cercat iubirea de înțelepciune, te rog, iubitul, cu iubire, să te păzești de ispita vrăjmașului, ca să nu-ți răcești sufletul tău prin glume neînfrânate, scoțându-l din căldura dragostei lui Hristos, Care a gustat pentru tine fiere pe lemnul Crucii, și în locul dulceații și al îndrăznirii celei către Dumnezeu, să-l umpli de multe închipuiri și să-l robești, încă treaz fiind, dar totuși dormind, viselor necuvenite, al căror rău miros nu-l suportă îngerii lui Dumnezeu, și să te faci altora pricină de alunecare, iar ție, țepușă. Silește-te, deci, pe tine însuți, să urmezi pilda smereniei lui Hristos, ca să se aprindă și mai mult focul aruncat de El în tine¹⁵, foc prin care se dezrădăcinează toate mișcările lumii, ce omoară pe omul cel nou și murdăresc curțile Domnului cel sfânt și puternic. Căci eu îndrăznesc să zic, după Sfântul Pavel, că „suntem biserica lui Dumnezeu” (1 Corinteni 3,16). Să curățim, deci, biserica Lui, precum curat este și El, ca să dorească să Se sălășluiască în ea. Să o sfințim, precum și El sfânt este. Și să o împodobim cu toate faptele bune și cinstite. Să o tămăuiem

---

15. E vrednică de reținut această legătură pe care o face Sfântul Isaac între smerenie și focul iubirii. Cel ce iubește nu știe de sine, ca și cel smerit. Dimpotrivă, cel mândru nu știe decât de sine, deci e neiubitor.

cu tămâia odihnirii voii Lui, prin rugăciunea curată și din inimă, care nu se poate dobândi prin împărtășirea de mișcările lumești neconținute. Și așa va umbri în suflet norul slavei Lui și va străluci lumina măririi Lui în lăuntrul inimii. Și se vor umple de bucurie și de veselie toți viețuitorii din cortul lui Dumnezeu. Iar cei cutezători și nerușinați vor fi lipsiți de flacăra Sfântului Duh.

Osândește-te, deci, frate, pe tine însuși pururea. Și zi: „Vai mie, o suflete, că s-a apropiat desfacerea ta de trup. Pentru ce te veselești de cele ce le vei părăsi astăzi și de a căror vedere te vei lipsi în veci? Ia aminte la cele dinaintea ta, și gândește la cele ce le-ai făcut, cum și care sunt și cu cine ai petrecut zilele vieții tale, sau cine a primit osteneala lucrării plugăriei tale și pe cine ai veselit în arena ta, ca să iasă în întâmpinarea ta în clipa ieșirii tale. Pe cine ai desfătat prin alergarea ta, ca să te odihnești în limanul lui? De dragul cui te-ai necăjit ostenindu-te, ca să ajungi la el într-o bucurie? Pe cine ai câștigat prieten în veacul viitor, ca să te primească la ieșirea ta? În ce țarină ai lucrat și cine-ți va da plata la apusul soarelui, adică la despărțirea ta de trup?

Cercetează-te pe tine, (suflete), și vezi în ce latură va fi partea ta și, dacă ai lucrat până la capăt în țarina ce rodește amărăciune celor ce o lucrează, strigă cu suspin și cu durere către Dumnezeu, Care Se odihnește mai presus de jertfele și de arderile tale de tot. Să țâșnească din gura ta cuvinte îndurerate, care să desfăteze pe Sfinții Îngeri. Obrajii tăi să ia culoarea plânsului ochilor tăi, ca să Se odihnească în tine Sfântul Duh, și să te spele de întinăciunea răutăților tale. Împacă pe Domnul cu lacrimile tale, ca să vină la tine. Cheamă pe Maria și pe Marta, ca să te învețe cuvintele plânsului. Strigă către Domnul!”

Rugăciune¹⁶

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeuul nostru, Cel ce ai plâns pe Lazăr și ai picurat lacrimi de mâhnire și de milă peste el, primește lacrimile amărăciunii mele. Tămăduiește cu Patimile Tale patimile mele. Vindecă cu ranele Tale ranele mele. Curățește cu sângele Tău sângele meu și amestecă în trupul meu mireasma trupului Tău de viață făcător. Fierea cu care ai fost adăpat de vrăjmașii Tăi să îndulcească sufletul meu, izbăvindu-l de amărăciunea cu care m-a adăpat potrivnicul meu. Trupul Tău întins pe lemnul Crucii să înaripeze spre Tine mintea mea, cea atrasă de draci în jos. Capul Tău, pe care l-ai aplecat pe Cruce, să înalțe capul meu pălmuit de vrăjmași. Măinile Tale, pironite de cei necredincioși pe Cruce, să mă ridice pe mine spre Tine, din groapa pierzaniei, cum a făgăduit preasfânta Ta gură. Fața Ta, care a primit lovituri și scuipări de la cei blestemați, să umple de strălucire fața mea întinată de fărădelegi. Sufletul Tău, pe care, aflându-Te pe Cruce, l-ai predat Părintelui Tău, să mă călăuzească spre Tine prin harul Tău. Nu am inimă îndurerată spre căutarea ta, nu am pocăință, nici străpungere, care aduc din nou pe fii la moștenirea lor. Nu am, Stăpâne, lacrimi mângâietoare. Mintea mi s-a întunecat în cele ale vieții acesteia și nu poate privi spre Tine întru durere. Inima mi s-a răcit de mulțimea ispitelor și nu se poate încălzi de lacrimile dragostei față de Tine. Dar, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeule, Vistierul bunătăților, dăruiește-mi mie pocăință întreagă și inimă îndurerată, ca să ies cu tot sufletul în căutarea Ta. Căci fără de Tine mă voi înstrăina de tot binele. Dăruiește-mi, deci, Bunule, harul Tău. Tatăl, Care Te-a născut

---

16. Subtitlul acesta nu se află în manuscrise. E pus de editorul Nichifor Theotoche.

pe Tine din sânurile Sale, fără de vreme și veșnic, să înnoiască în mine chipul Icoanei Tale. Te-am părăsit pe Tine; nu mă părăsi! Am ieșit de la Tine; ieși în căutarea mea și mă du la pășunile Tale și mă numără între oile turmei Tale celei alese și mă hrănește împreună cu ele cu verdeața Tainelor Tale celor dumnezeiești, ca inima mea să se facă sălașul lor și să vadă în ea strălucirea descoperirilor Tale, care este mângâierea și inviorarea celor ce s-au ostenit pentru Tine în necazuri și în tot felul de greutate! De această strălucire fle să ne învrednicim și noi prin harul și prin iubirea de oameni a Mântuitorului nostru Iisus Hristos! Amin.

CUVÂNTUL III

Despre retragerea în pustie.

**Și că nu trebuie să ne temem și să avem frică,
ci să ne sprijinim inima pe încrederea în Dumnezeu
și să îndrăznim cu credință neîndoielnică,
ca unii ce avem sprijinitor și păzitor pe Dumnezeu**

De te simți vreodată pregătit pentru retragerea în singurătate, în împărăția libertății, ale cărei sarcini sunt ușoare, să nu te împingă cugetul fricii, după obiceiul lui, în multe feluri de schimbări și învățări ale gândurilor, ci fii mai degrabă încrezător că Păzitorul tău este cu tine și încredințează-te cu dinadinsul într-o înțelepciunea ta, că tu și toată zidirea sunteți sub Singurul Stăpân care cu o singură încuviințare toate le mișcă, le clatină, le îmblânzește și le chivernisește; și că niciun împreună-slujitor nu poate vătăma pe vreunul dintre cei împreună-slujitori ai lui, fără hotărârea Celui ce poartă de grijă și le cârmuiește pe toate. Și ridică-te îndată și

îndrăznește. Căci chiar de s-a dat unora slobozenie în unele lucruri, nu li s-a dat în toate lucrurile. Căci nici dracii, nici fiarele pierzătoare, nici oamenii stăpâniți de răutate nu pot împlini voia lor pornită spre nimicire și pierzanie, de nu îngăduie voia Celui ce le cârmuiește pe toate și le dă un anumit loc de lucrare. Căci nu îngăduie libertății lor să vină la toată lucrarea. Pentru că de ar fi așa, n-ar putea viețui niciun trup. Nu lasă Domnul ca de zidirea Lui să se apropie puterea dracilor și a oamenilor și să-și împlinească în ea voia lor.

De aceea, zi pururea sufletului tău: „Am Păzitor care mă păzește și nu poate vreuna dintre fapte să se arate înaltea mea, decât dacă se dă poruncă de sus”. Crede cu adevărat că nu îndrăznesc nici măcar să se arate în ochii tăi și să-ți facă auzite de urechile tale amenințările lor. Că dacă ar avea învoire de sus, din cer, nu ar avea nevoie nici de cuvânt sau de cuvinte, și lucrarea lor ar urma voii lor.

Și zi iarăși: „Dacă ar fi voia Stăpânului meu să pună stăpânire cei răi pe făptura Lui, n-aș primi aceasta cu greutate, căci nu voiesc să zădărnicesc voia Lui”. Și așa în încercările tale, umple-te de bucurie, ca unul ce știi și simți deplin că voia Domnului te cârmulește și te călăuzește pe tine. Drept aceea, sprijinește-ți inima ta pe încrederea în Domnul și nu te teme nici de frica de noapte, nici de săgeata ce zboară ziua, „căci credința celui drept, zice, cea întru Dumnezeu, îmblânzește fiarele sălbatice ca pe niște oi” (Evrei 11, 33).

Dar nu sunt drept, zici, ca să mă încred în Domnul. Însă tu ai ieșit cu adevărat, pentru lucrarea dreptății, în pustia aceasta plină de necazuri și de aceea te-ai făcut ascultător voii lui Dumnezeu. Drept aceea, în deșert te

ostenești când suporti aceste osteneli, dacă nu-l aduci Lui ca jertfă a dragostei necazul tău. Căci Dumnezeu nu voiește pentru ea însăși osteneala noastră. Această înțelegere o arată toți cei ce iubesc pe Dumnezeu, necăjindu-se pe ei înșiși pentru dragostea față de El. Căci cei ce binevoiesc întru frica lui Dumnezeu să viețuiască în Hristos Iisus aleg necazul și rabdă prigonirea. Și El le dă aceloră puterea să cunoască vistierile Lui cele ascunse.

**Despre sporirea ce le vine din ispite
celor ce le rabdă cu mulțumire și bărbăție**

Căci a zis careva dintre Sfinți, că era un oarecare bătrân preacinstit dintre pustnici și am mers odată la el și eram întristat din pricina ispitelor. Iar el era bolnav și se afla culcat. Și după ce i-am făcut plecăciune, am șezut lângă el și am zis: „Roagă-te pentru mine, părinte, că mult sunt supărat de ispitele dracilor”. Iar acela, deschizând ochii lui, a căutat la mine și mi-a zis: „Fiule, ești prea tânăr și nu sloboade Dumnezeu ispitele asupra ta”. Iar eu i-am spus: „Sunt tânăr, dar sufăr ispitele unor bărbați în putere”. Acela îmi zise iarăși: „Dumnezeu te va înțelepți”. Iar eu am zis: „Cum mă va înțelepți, că eu în fiecare zi gust moartea?”. Acela zise iarăși: „Dumnezeu te iubește, taci. Dumnezeu îți va da harul Lui”. (Acesta era un război în somn). Apoi a zis iarăși: „Cunoaște, fiule, că 30 de ani am făcut război cu dracii și până ce n-am trecut de al douăzecilea, n-am fost ajutat deloc. Iar după ce am izbutit să trec peste al cincilea (după cei douăzeci), am început să aflu odihnă. Și trecând încă un an, s-a înmulțit (odihna). Iar după ce a curs și al șaptelea (după cei douăzeci), și a

venit al optulea, s-a înmulțit și mai mult. Iar trecând și al treizecilea și ajungând la sfârșit, așa s-a întărit odihna, că nu mai cunoșteam nici măsura la care a ajuns”. Și a adăugat: „De mă voi ridica la slujirea (liturghia) mea, sunt lăsat să slujesc o singură slavă, iar la celelalte de voi sta, trei zile voi fi cu Dumnezeu într-o răpire și nu voi simți nicidecum osteneala». Iată ce odihnă nesfârșită a născut lucrarea de multă vreme.

**Paza limbii nu numai că trezește mintea
către Dumnezeu, ci ajută și la înfrânare**

Era un oarecare dintre părinți care mânca de două ori pe săptămână. Și a zis către noi: „În ziua în care vorbesc cu cineva nu pot păzi canonul postului după obiceiul meu, ci sunt silit să-l dezleg”. Și am înțeles că paza limbii nu numai că trezește mintea către Dumnezeu, ci dăruiește în chip ascuns și o mare tărie pentru faptele arătate, lucrute prin trup, ca să fie împlinite; și luminează și lucrarea cea ascunsă, precum au spus Părinții: că paza gurii trezește conștiința către Dumnezeu, când cineva tace într-o cunoștință.

Sfântul acesta era foarte obișnuit cu privegherea de noapte. Căci zicea: „În noaptea în care stau treaz până dimineața, după cântarea Psalmilor mă odihnesc. Iar după ce mă trezesc din somn, în ziua aceea sunt ca unul care nu mai e în lumea aceasta. Și gândurile pă-mântești nu mai intră nicidecum în inima mea, și nici nu mai am trebuință de pravilele rânduite. Ci mă aflu într-o răpire toată ziua aceea.

Deci, într-una dintre zile am mâncat, pentru că trecuseră mai înainte patru zile fără să gust nimic. Drept aceea, m-am ridicat la slujba de seară ca să gust ceva

și m-am oprit în curtea chiliei mele, că era soare mult, și am rămas așa până ce a răsărit iarăși soarele în ziua următoare și încălzea fața mea. Și abia atunci când soarele ardea tot mai tare și-mi ardea fața, s-a întors mintea mea la mine, și iată văzui că e altă zi, și am mulțumit lui Dumnezeu care varsă atâta har peste om și învrednicește cu atâta cinstire pe cei ce-l urmează Lui. Că Lui singur I se cuvine slava și mărirea în vecii vecilor. Amin”.

CUVÂNTUL IV

Despre poftirea lumii

Adevărat este cuvântul Domnului, pe care l-a spus, că nu poate cineva dobândi dragostea de Dumnezeu odată cu poftirea lumii, nici nu e cu putință să dobândească părtășia de Dumnezeu (comuniunea cu El) împreună cu părtășia de lume, nici să alibă grija lui Dumnezeu împreună cu grija lumii¹⁷. Căci când părăsim pe cele ale lui Dumnezeu pentru slava deșartă, sau de multe ori pentru trebuința trupului, mulți dintre noi se apleacă spre celelalte. Aceștia declară că lucrează pentru Împărăția cerurilor, dar nu-și aduc aminte de porunca Domnului pe care a spus-o: „De veți avea toată grija pentru Împărăția cerurilor, nu vă voi lipsi de cele trebuitoare firii celei văzute, ci vă vor veni vouă toate împreună cu celelalte”¹⁸. „Oare se îngrijește El

---

17. „Nimeni nu poate sluji la doi domni. Căci, sau pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi, sau pe unul îl va urma și pe celălalt îl va nesocoti. Nu poate sluji lui Dumnezeu și lui Mamona” (Matei 6, 24).

18. „Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă” (Matei 6, 33).

de păsările cerului cele fără de suflet, zidite pentru voi, și nu are grijă de voi?" Nicidecum. Celui ce se îngrijește de cele duhovnicești, sau de vreuna dintre ele, cele trupești i se dăruiesc fără să se îngrijească de ele, când îi lipsesc și când vine vremea. Iar cel ce se îngrijește peste trebuință de cele trupești cade de bună-voie și de la Dumnezeu. Deci de ne vom strădui să ne îngrijim de cele ce trebuie făcute pentru numele Domnului, Se va îngriji El însuși de amândouă felurile, după măsura nevoinței noastre.

Drept aceea, să căutăm trăirea cu Dumnezeu nu în cele trupești, uitând de lucrurile sufletelor noastre, ci să ne întoarcem toate faptele noastre spre nădejdea celor viitoare. Căci cel ce s-a predat odată pe sine lucrării virtuții, din dragostea sufletului său, și dorește să desăvârșească lucrarea ei, nu se îngrijește iarăși de cele trupești, fie că le are, fie că nu le are. Fără îndoială, Dumnezeu îngăduie adeseori ca cei virtuoși să fie ispitiți de acestea și lasă ca ispitele să se ridice împotriva lor în orice loc. Căci îi lovește în trupul lor, ca pe Iov, și-i aduce la sărăcie și la depărtarea oamenilor de ei și-i lovește în cele ce le-au dobândit. Dar de sufletul lor nu se apropie vătămarea. Nu e cu puțință ca atunci când umblăm în calea dreptății să nu ne întâmpine măhnirea și ca trupul să nu sufere de boli, de dureri și să rămână neclintit, dacă dorim să viețuim în virtute. Omul care viețuiește după voia sa, sau cu pizmă, sau în cele spre pierzarea sufletului, sau în altceva din cele ce-l vatămă, are osândă. Dar când umblă în calea dreptății și-și face drumul către Dumnezeu și câștigă pe mulți făcându-i asemenea lui, dacă îl întâmpină vreun lucru din acestea nu se cuvine să se abată de la ea, ci trebuie să-l primească cu bucurie, fără iscodire, și să

mulțumească lui Dumnezeu că i-a trimis lui harul acesta, și că s-a învrednicit să cadă pentru El într-o încercare și să se facă părtaș pătimirilor Prorocilor, Apostolilor și celorlalți Sfinți. Că și aceștia au răbdat de dragul acestei căi necazuri, fie de la oameni, fie de la draci, fie de la trup. Că nu se întâmplă să vină acestea fără încuviințarea și fără îngăduința lui Dumnezeu, ci-i vin ca să i se facă prilejuri spre dreptate. Pentru că nu e cu puțință ca Dumnezeu să facă pe cel ce dorește să fie cu El, să lucreze cele bune, decât dacă îl aduce încercări pentru adevăr. Și nu e cu puțință ca acesta să se facă vrednic de mărirea lui Dumnezeu, dacă nu intră la ea prin ispite; și nu se bucură de ea, fără darul lui Hristos. Aceasta o mărturisește Sfântul Pavel, arătând că lucrul acesta este așa de mare, încât îl socotește dar (harismă). Căci e mare lucru să fie cineva pregătit să pătimească pentru nădejdea în Dumnezeu (*Filipeni 1, 19*). Căci zice: „Aceasta ni s-a dat nouă de la Dumnezeu, ca nu numai să credem în Hristos, ci și să pătimim pentru El”. Tot așa a scris Sfântul Petru în Epistola lui (*1 Petru 3, 14*): „Când pătimiți pentru dreptate, sunteți fericiți că vă faceți părtași pătimirilor lui Hristos”. Drept aceea, când te afli la lărgime să nu te bucuri, iar când te afli în necazuri, să nu te întristezi, și să nu le socotești pe acestea ca străine de calea lui Dumnezeu. Căci pe calea Lui se umblă din veac și din neam în neam prin cruce și moarte. Și de ce vin acestea? Ca să afli că ești în afara căii lui Dumnezeu și ai părăsit-o pe ea. Și tu nu vorești să umbli pe calea Sfinților, ci vorești să-ți pregătești ție altă cale, ca să umbli pe ea fără pătimire?

Calea lui Dumnezeu e crucea de fiecare zi, căci nimeni nu s-a suit la cer cu răsfăț (cu tihnă). Calea tihnei știm unde sfârșește, iar pe cel ce se scufundă pe

sine în Dumnezeu nu-l vrea Dumnezeu să fie niciodată fără grijă. Însă el trebuie să fie cu grijă pentru adevăr. Dar și din aceasta se cunoaște că este sub grija lui Dumnezeu, că-i trimite pururi suferințe.

Dar cei ce petrec în încercări nu sunt lăsați nicio dată de purtarea de grijă a lui Dumnezeu să ajungă în mâna dracilor. Mai ales dacă sărută picioarele fraților și acoperă vinovățiile lor, și le ascund pe ele ca pe ale lor proprii. Cel ce vrea să fie în lumea aceasta fără grijă și dorește aceasta, dar vrea să viețuiască totodată în virtute, e străin de calea aceasta. Căci dreptii nu numai că se nevoiesc în faptele cele bune, ci se și află de bunăvoie într-o mare nevoință pentru biruirea ispitelor, pentru cercarea răbdării lor. Dar sufletul care are frica de Dumnezeu nu se teme de ceva care-l vatamă trupește. Căci nădăjduiește în El de acum și în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL V

Despre depărtarea de lume și despre toate cele ce tulbură mintea

Multă cinstire a dat Dumnezeu oamenilor prin îndoita învățătură¹⁹, prin care le-a dăruit (cunoștința) și le-a deschis din toate părțile ușa pentru a intra la cunoașterea Sa. Iar de voiești un martor credincios al celor

---

19. Din îndoita învățătură pe care Dumnezeu le-a dat-o oamenilor, una este legea naturală, iar alta, cea supranaturală. Cea naturală este puterea sădită în firea lor de a cunoaște pe Dumnezeu din faptele Lui (*Romani* 1, 20). Iar cea supranaturală este legea scrisă, sau revelată prin Proroci și prin Iisus Hristos.

spuse, fă-te tu însuși pe tine și nu vei pieri. Și de voiești să o cunoști pe aceasta din afară, ai un alt învățător și martor, care te călăuzește fără rătăcire pe calea adevărului²⁰.

Mintea tulburată nu poate scăpa de uitare și înțelepciunea nu deschide ușa ei unei astfel de minți. Cel ce poate să vadă sfârșitul la care ajung deopotrivă toate nu are nevoie de alt învățător pentru lepădarea grijilor vieții. Legea naturală dată la început omului de Dumnezeu o arată vederea făpturilor Lui. Iar legea scrisă se adaugă după neascultare.

Cel ce nu se depărtează de bunăvoie de pricinile patimilor e atras de bunăvoie de păcat. Iar pricinile păcatului sunt acestea: vinul, femeile, bogăția și bunăstarea trupului. Nu pentru că acestea sunt prin fire păcate, ci pentru că firea ușor înclină din pricina lor spre patimile păcatului. De aceea omul trebuie să se păzească de ele cu sârguință. De-ți vei aduce aminte pururea de slăbiciunea ta, nu vei călca hotarul ce trebuie păzit. La oameni e urâtă sărăcia; la Dumnezeu, sufletul semeț și mintea împrăștiată. La oameni e cinstită bogăția; la Dumnezeu, sufletul smerit.

Când voiești să pui început unei lucrări bune, pregătește-te pentru ispitele ce vor fi aduse asupra ta și să nu te îndoiești de adevăr. Căci e un obicei al vrăjmașului ca, atunci când vede pe cineva începând cu credință fierbinte o bună viețuire, să-i aducă în cale ispite felurite și înfricoșătoare, ca, venind prin aceasta la frică, să-și răcească hotărârea lui cea bună și să nu mai aibă

---

20. Primul martor e conștiința, al doilea, lumea din afară, sau revelația scrisă.

o râvnă fierbinte de a se apuca de lucrarea plăcută lui Dumnezeu.

Nu pentru că vrăjmașul are o astfel de putere (căci altfel n-ar mai putea nimeni să facă vreodată binele), ci i se îngăduie de Dumnezeu, cum am învățat din cazul dreptului Iov. Deci tu pregătește-te să întâmpini cu bărbăție ispitele aduse în calea virtuților și apoi apucă-te de lucrarea lor. Iar dacă nu te pregătești de mai înainte spre întâmpinarea ispitelor, reține-te de la lucrarea virtuților.

Omul care se îndoiește că Dumnezeu îi stă într-ajutor în lucrarea virtuților se teme până și de umbra sa și se socotește flămând chiar și în vremea îmbelșugării și a săturării și se simte plin de tulburare chiar și în liniștea de care se bucură. Iar cel ce se încrede în Dumnezeu se întărește cu inima. Și cinstea lui se face arătată tuturor oamenilor și lauda lui, în fața vrăjmașilor lui.

Poruncile lui Dumnezeu sunt mai presus de toate comorile lumii. Și cel ce le-a dobândit pe acestea, în lăuntru lui îl află pe Dumnezeu. Cel ce caută cu grijă la Dumnezeu, L-a câștigat pe El ca vistiernic, și cel ce dorește să facă voia Lui va avea călăuzitori pe îngerii din cer. Cel ce se teme de păcate va străbate neîmpiedicat drumul infricoșător și în vremea întinericului află lumină înaintea și în lăuntru său. Domnul păzește pașii celui ce se teme de păcate și în vremea alunecării îl va veni în ajutor mila lui Dumnezeu. Cel ce socotește că păcatele lui sunt mici cade în stăpânirea lor și va lua osândă înșeptită. Seamănă milostenia cu smerenie și vei secera milă la judecată. Dobândește binele în aceleași laturi în care l-ai pierdut. De ești dator lui Dumnezeu un obol, El nu primește în locul lui de la tine un

mărgăritar. Astfel, dacă ți-ai pierdut curăția, nu primește de la tine milostenia, până ce tu stăruiești în curvie. Căci El vrea de la tine sfințenia trupului. Odată ce ai călcat porunca nevrând să părăsești averea lumii, te lupți pentru alte porunci? Ai lăsat o buruiiană în tine și ai pornit război împotriva altora?

Sfântul Efrem a spus să nu te lupți în vremea verii cu arșița, în haine de iarnă. Astfel fiecare va secera ceea ce seamănă. Și fiecare boală se tămăduiește cu leacurile potrivite ei. Iar tu, biruit de pizmă, de ce te silești să te lupți cu somnul? Smulge greșeala cât încă e mică și slabă, înainte de a se lăți și de a se întări. Nu fi fără grijă când greșeala ți se pare mică. Căci mai târziu îți va fi ca o stăpână nemiloasă și vei umbla în fața ei ca o slugă în lanțuri. Iar cel ce luptă de la început împotriva patimii curând o va birui.

Cel ce poate să rabde nedreptatea cu bucurie, deși e în stare să o respingă, a primit mângâierea de la Dumnezeu, prin credința în El. Și cel ce rabdă, cu smerită cugetare, învinovățirile ce i se aduc, a ajuns la desăvârșire și se minunează îngerii de el. Căci nicio altă virtute nu e așa de mare și de greu de dobândit.

Să nu-ți crezi ție că ești puternic, până ce nu vei fi ispitit și nu te vei afla rămânând neschimbat. Tot așa probează-te pe tine în toate. Dobândește credința dreaptă întru tine, ca să calci pe vrăjmașii tăi, și ține-ți mintea neimprăștiată; și să nu te încrezi în puterea ta, ca să nu fii lăsat în slăbiciunea firii tale. Căci atunci vei cunoaște slăbiciunea ta din căderea ta. Nu te încrede nici în cunoștință, ca nu cumva, așezându-se vrăjmașul între tine și ea, să te prindă în cursa vicleniei sale. Să ai limba blândă și nu te va întâmpina cătuși de puțin

necinstea. Dobândește buze dulci și-i vei avea pe toți prieteni. Să nu te lauzi niciodată cu limba ta pentru faptele tale, ca să nu fii rușinat. Căci în lucrul în care se laudă omul, în acela îngăduie Dumnezeu să se schimbe, ca să se smerească și să învețe smerenia. De aceea trebuie să le lași pe toate în seama preștiinței lui Dumnezeu și să nu crezi că e ceva neschimbat în viața aceasta.

Ajuns astfel, ațintește-ți ochiul pururea spre Dumnezeu. Că acoperământul lui Dumnezeu și purtarea Lui de grijă înconjoară pe toți oamenii. Dar nu e văzută decât de cei ce s-au curățit pe ei înșiși de tot păcatul și au neîncetat cugetarea lor în Dumnezeu și numai în El. Cu deosebire li se arată acestora purtarea de grijă a lui Dumnezeu atunci când ajung într-o mare ispită pentru Dumnezeu. Atunci o simt pe aceasta ca și când ar vedea-o cu ochii trupești; și fiecare, pe măsura și pricina ispitei ce i-a venit. Ea se arată atunci ca să dea bărbăție celor ce se luptă, cum s-a întâmplat cu Iacov, cu Isus al lui Navi, cu cei trei tineri, cu Petru și cu ceilalți Sfinți, căroro li S-a arătat Dumnezeu în oarecare chip omenesc, făcându-i îndrăzneți și sprijinindu-i în credință. Iar de spui că acestea s-au dat Sfinților de la Dumnezeu prin iconomie și ei s-au învrednicit în chip deosebit de astfel de vederi, să-ți fie pildă de îmbărbătare Sfinții Mucenici, care adeseori mulți împreună, iar altă dată câte unul, și în multe și felurite locuri, s-au nevoit pentru Hristos și au răbdat bărbătește, cu puterea ce le-a venit de sus, în trupuri de lut, tăieturile fierului și tot felul de chinuri, lucruri mai presus de fire.

Acestora li se arătau în chip vădit Sfinții Îngeri, ca să afle fiecare că harul dumnezeiesc vine cu îmbelșugare

peste aceia care rabdă în tot felul toată încercarea și tot necazul, spre dovedirea vitejiei lor și spre rușinarea vrăjmașilor lor.

Și ce trebuie să spunem despre nevoitorii care s-au instrăinat de lume și despre pustnicii care au prefăcut pustia în cetate și au făcut-o locuință a Îngerilor, care îi cercetau pururea pentru chipul viețuirii lor și ca niște slujitori ai Stăpânului petreceau împreună cu ei, avându-i ca pe niște împreună-slujitori! Aceștia îmbrățișau pustia în toate zilele vieții lor și-și aveau locuința în munți, în peșteri, în crăpăturile pământului, din pricina dragostei de Dumnezeu. Și pentru că au părăsit cele pământești și au iubit cele cerești și s-au făcut următori ai Îngerilor, pe drept cuvânt Sfinții Îngeri nu-și ascundeau vederea lor de la ei, și împlineau toată vrerea lor. Ba li se și arătau în anumite timpuri, învățându-i cum trebuie să viețuiască. Și uneori le explicau unele lucruri neînțelese, alteori Sfinții înșiși îi întrebau despre ceea ce le era de trebuință. Iar uneori, când aceștia rătăceau pe cale, îi călăuzeau, alteori, când cădeau în ispite, îi izbăveau. Alteori, ivindu-se pe neașteptate vreo întâmplare și vreo primejdie, îi răpeau pe aceștia din mijlocul ei, scăpându-i de pildă de vreun șarpe, sau de vreo stâncă gata să se prăvălească, de aruncarea vreunei sulite, sau a vreunei pietre. Iar alteori, războindu-i vrăjmașul pe Sfinți în chip vădit, ei se arătau vederii ochilor lor și spuneau că au fost trimiși spre ajutorul lor și le insuflau îndrăzneală, curaj și bărbăție. Alteori săvârșeau tămăduiri prin ei. Uneori pe Sfinții înșiși, căzuți în niscai pătimiri, îi tămăduiau. Și uneori trupurile lor, istovite de nemâncare, le împuterniceau și le întăreau prin atingerea mâinii, sau prin cuvinte mai

presus de fire. Iar alteleori le aduceau ca hrană pâini, uneori calde, și alte lucruri de mâncare. Unora dintre ei le vesteau de mai înainte mutarea de aici, alteleori și felul mutării.

Și de ce să înșirăm multe dintre cele care arată dragostea Sfinților Îngeri față de noi și toată grija lor pentru Sfinți? Ei poartă grijă de noi, ca niște frați mai mari, de cei mai mici (*Psalmii* 144, 19). S-au spus acestea ca să afle fiecare că „aproape este Domnul de toți cei ce-L cheamă pe El întru adevăr”. Și cât de mult poartă El de grijă celor ce s-au predat pe ei bunei Lui plăceri și îi urmează Lui din toată inima !

De crezi că Dumnezeu poartă grijă de tine, pentru ce te îngrijești de cele vremelnice și de trebuințele trupului tău? Iar de nu crezi că Dumnezeu poartă grijă de tine, și de aceea te îngrijești de cele trebuitoare ție, ești mai de plâns decât toți oamenii (*Psalmii* 54, 25). Și pentru ce mai trăiești deci sau pentru ce vei mai trăi? „Aruncă grija ta asupra Domnului și El te va hrăni” (*Pilde* 3, 25); și nu te vei înfricoșa de spaima ce vine asupra ta.

Cel ce s-a dăruit pe sine lui Dumnezeu petrece întru odihna minții. Fără neagoniseală, sufletul nu poate să se elibereze de tulburarea gândurilor; și fără liniștea simțurilor, nu va simți pacea minții.

De nu va ajunge cineva în ispite, nu va dobândi înțelepciunea duhului. Și fără citire cu osteneală, nu va cunoaște slăbirea gândurilor. Iar fără liniștea gândurilor, nu se va mișca mintea în taine ascunse. Și fără tăria credinței nu poate să aibă sufletul curaj și îndrăzneală în ispite. Iar fără simțirea acoperământului vădit al lui Dumnezeu, nu poate inima să nădăjduiască în El. Și

de nu poate gusta sufletul din Patimile lui Hristos întru cunoștință, nu poate avea părtășie (comuniune) cu El²¹.

Socotește că e bărbat al lui Dumnezeu cel ce, din multa milă de sine, s-a făcut pe sine mort față de trebuințele neapărate. Căci cel ce miluiește pe sărac îl are pe Dumnezeu purtând grijă de el. Și cel ce s-a făcut sărac pentru Dumnezeu a aflat vistierii nesfârșite.

Dumnezeu nu are nevoie de nimeni, dar Se bucură când vede pe cineva că odihnește chipul Lui și-l cinstește pe acesta pentru El²². Când cere cineva de la tine din cele ce ai, nu spune în inima ta că voi ține aceasta pentru sufletul meu, ca să mă desfățez cu ea, că Dumnezeu îi va împlini lipsa aceluia din altă parte. Cuvintele acestea sunt ale celor nedrepti, care nu cunosc pe Dumnezeu. Omul drept și cinstit nu dă cinstea sa altuia. Nici nu va lăsa să treacă nelucrată vremea harului²³. Omul sărac și lipsit e miluit de Dumnezeu (căci Domnul nu părăsește pe nimeni), dar tu ai întors de la tine cinstea ce ți-a venit de la Dumnezeu și ai depărtat harul Lui, depărtând pe sărac²⁴. Drept aceea, când dai, bucură-te și spune: „Slavă Ție, Dumnezeule, că m-ai învrednicit să aflu pe cineva să-l odihnesc”. Iar de nu ai ce să-i dai, bucură-te și mai mult, și zi,

---

21. Aici e rostul postului și al înfrânărilor înainte de Sfânta Împărtășanie.

22. Dumnezeu vrea să facă bine altora prin noi, pentru ca să arătăm cinstea noastră chipului Lui și să ne îmbunătățim pe noi înșine prin iubire.

23. E o cinste, asemănătoare cu a lui Dumnezeu, să ajuți pe altul, și un ceas al harului, sau al fructificării lui, acela în care ai prilejul să faci un bine cuiva.

24. Harul e un bun interpersonal; sau un bun care se activează în relațiile iubitoare dintre noi.

mulțumind lui Dumnezeu: „Mulțumescu-Ți Ție, Dumnezeu meu, că mi-ai dat acest har și cinste să mă sărăcesc pentru numele Tău, și m-ai învrednicit să gust din necazul presărat pe calea poruncilor Tale, prin boală și sărăcie, precum au gustat Sfinții Tăi, care au umblat pe calea aceasta”.

Și când te îmbolnăvești, zi: „Fericit este cel ce a fost învrednicit să fie încercat de Dumnezeu în cele prin care moștenim viața”. Căci bolile le aduce Dumnezeu pentru sănătatea sufletului. Că a zis careva dintre Sfinți (și am însemnat aceasta), că monahul care nu slujește Domnului în chip plăcut lui Dumnezeu și nu se nevoiește cu sârguință pentru mântuirea sufletului său, ci se poartă cu trândăvie în nevoința pentru virtuți, e lăsat, fără îndoială, de Dumnezeu, să cadă în încercări, ca să nu rămână nelucrător și din multa nelucrare să se aplece spre altele și mai rele. Pentru aceasta aruncă Dumnezeu încercări peste cei nepăsători și leneși, ca să cugete la acestea și nu la cele deșarte. Dar aceasta o face Dumnezeu mereu cu cei ce-L iubesc pe El ca să-i certe, să-i înțeleptească și să-i învețe voia Sa. Și când se roagă Lui, nu-i ascultă îndată, ci când slăbesc și învață cu adevărat că acestea li s-au întâmplat din trândăvie și nepăsare. Căci s-a scris: „Când veți întinde mâinile voastre spre Mine, întoarce-voi ochii Mei de la voi și de veți sporî rugăciunea voastră, nu vă voi auzi pe voi” (*Isaia* 1, 15). Deși acestea s-au scris despre alții, fără îndoială s-au scris și despre cei care au părăsit calea Domnului.

Dar dacă spunem că Dumnezeu e mult-milostiv, pentru ce bătând neîncetat la ușă și rugându-ne în încercări nu suntem auziți, ci trece cu vederea cererea

noastră? Despre aceasta ne învață Prorocul, care zice: „Nu mâna Domnului e prea mică pentru ca să ne miluiască, nici urechea Lui grea la auzire, ca să ne audă, ci păcatele noastre ne-au despărțit de El și fărădelegile noastre au întors fața Lui ca să nu ne audă” (*Isaia* 59, 1). Adu-Ți aminte de Dumnezeu în toată vremea și-Și va aduce și El aminte când vei cădea în cele rele.

Firea ta s-a făcut prímitoare de rele și multe s-au făcut ispitele lumii acesteia; și nu sunt departe de tine relele, ci izvorăsc din lăuntrul tău și de sub picioarele tale. Și nu ieși din locul în care te-ai așezat, și când Dumnezeu va voi, vei fi izbăvit de ele. Și pe cât sunt de apropiate genele între ele, pe atât sunt și ispitele apropiate de oameni. Iar acestea le-a rânduit Dumnezeu întru înțelepciune pentru folosul tău, ca să bați cu răbdare la ușa Lui și, de frica necazurilor, să se sădească pomenirea Lui în cugetul tău și să te apropii de El prin rugăciuni și să se sfințească inima ta prin pomenirea Lui neîncetată. Iar rugându-te tu, El te va auzi. Și vei afla că Dumnezeu este Cel ce te izbăvește și vei simți pe Cel ce te-a făcut și-ți poartă de grijă și te păzește și a făcut pentru tine lumea cea îndoită: pe una, ca învățătoare și povățuitoare vremelnică, pe cealaltă, ca locuință părintească și ca moștenire veșnică a ta.

Nu te-a făcut Dumnezeu nesimțitor la cele ce întristează, ca nu cumva, poftind să fii Dumnezeu, să moștenești ceea ce a moștenit cel ce a fost mai înainte Luceafăr, iar mai pe urmă s-a făcut, prin mândrie, satana. De asemenea, nu te-a făcut cu neputință de aplecat și nemișcat, ca să nu te faci ca firea celor neînsuflețite și să ți se facă cele bune fără câștig și nerăsplătite, cum sunt celor necuvântătoare însușirile naturale, dobitocești.

Căci tuturor le este ușor de văzut cât folos și câtă mulțumire și câtă smerenie câștigă omul din venirea acestor necazuri.

Deci e vădit că atârnă de voi să vă nevoiți pentru cele bune și să vă abateți de la cele rele; și că ne este de folos atât cinstea, cât și necinstea ce ne vin din acestea. Căci prin necinstire rușinându-ne, ne temem. Iar prin cinstire, aducând mulțumire lui Dumnezeu, năzuim spre virtute. Pe acești pedagogi ți i-a înmulțit Dumnezeu, ca nu cumva, lipsit de ei, deci nesimțitor la cele ce întristează și mai presus de orice frică, să uiți de Dumnezeul tău și să te abați de la El și să cazi în închinarea la mulți dumnezei, ca mulți alții, care, deși sunt pătimitori asemenea ție și biciuiți de aceste lucruri de întristare, nu numai că au căzut într-o clipă, de dragul unei vremelnice și sărăcăcioase puteri și bunăstări, în închinarea la mulți dumnezei, ci au cutreierat nebunește să se socotească pe ei înșiși dumnezei.

Pentru aceasta, deci, a îngăduit să fii în necazuri. Iar uneori și pentru ca să nu te abați și să-L mânia, și astfel, pe lângă pedeapsa ce-ți vine, să te și piardă de la fața Lui. Nu mai vorbesc de necinstirea lui Dumnezeu și de celelalte blasfemii ce se nasc din viața îndestulată și din lipsa de frică, chiar dacă nu ar îndrăzni cineva să înșire cele mai înainte spuse.

Pentru aceasta, a înmulțit prin pătimiri și supărări pomenirea Lui în inima ta și prin frica de cele potrivnice te-a trezit și te-a adus la poarta mîlei Lui. Și prin izbăvirea de ele și de pricinile lor, ți-a semănat dragostea față de El. Și sădind în tine dragostea, te-a apropiat prin cinstea de fiu și ți-a arătat cât de bogat este harul Lui.

Căci de unde ai fi cunoscut această mare purtare de grijă și ocrotirea Lui, de nu ți s-ar fi întâmplat ție cele potrivnice? Pentru că de cele mai multe ori mai ales din acestea se înmulțește dragostea de Dumnezeu în sufletul tău, adică din cunoașterea darurilor Lui și din aducerea-aminte de mărimea purtării Lui de grijă. Toate aceste bunătăți ți se nasc din cele ce te întristează, ca să înveți să mulțumești.

Drept aceea, pomenește pe Dumnezeu, ca și El să te pomenească totdeauna. Și pomenindu-te și izbăvindu-te, vei lua de la El toată fericirea. Nu uita de El, împrăștiindu-te în cele deșarte, ca să nu uite nici El de tine în vremea războaielor tale. În vremea când îți merge bine, fii ascultător Lui, ca să ai în necazuri îndrăzneală față de El prin rugăciunea neîncetată către El, făcută din inimă.

Curățește-te pe tine înaintea Domnului, ținând pomenirea Lui în inima ta²⁵, ca nu cumva, petrecând timp îndelungat fără pomenirea Lui, să fii fără îndrăznire când intri la El. Căci îndrăznirea față de Dumnezeu vine din neîncetata convorbire cu El și din multa rugăciune²⁶. Obișnuința cu oamenii și petrecerea cu ei se face prin trup. Obișnuirea cu Dumnezeu se face prin pomenirea cu sufletul și prin luarea-aminte la cererile

---

25. Curățirea se face prin pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, care nu dă loc gândurilor de plăcere, gândurilor egoiste, să intre în cuget.

26. Pomenirea deasă a lui Dumnezeu, fiind ca un fel de convorbire continuă cu El, îți dă o familiaritate cu El și deci când vei ajunge în fața Lui, la judecată, vei avea îndrăznire față de El. De aceea au Sfinții „îndrăznire” la El, și, propriu-zis, judecata la care merg ei nu e judecată.

ce le facem și prin arderea de tot de sine. Iar din multa stăruire în pomenirea Lui, se săvârșește trecerea în răpiri și la lucruri minunate²⁷. „Bucura-se-va inima celor ce caută pe Domnul. Căutați pe Domnul, cei osândiți, și vă întăriți întru nădejde”; căutați fața Lui prin pocăință, sfințiți-vă prin sfințenia feței Lui²⁸, și curățiți-vă de păcatele voastre. Alergați spre Domnul cei vinovați de păcate, spre Cel ce poate să ierte păcatele și să treacă cu vederea greșelile (*Psalmii* 104, 3). Căci cu jurământ a zis prin Prorocul: „Viu sunt Eu, zice Domnul. Nu voiesc moartea păcătosului, ci ca să se întoarcă și să fie viu” (*Iezechiel* 33, 11). Și iarăși: „Întins-am toată ziua mâinile Mele către poporul cel neascultător și împotriva-grăitor” (*Isaia* 65, 2). Și iarăși: „Pentru ce muriți cu moarte, casa lui Israel?” (*Iezechiel* 33, 11). „Întoarceți-vă spre Mine și Mă voi întoarce spre voi” (*Maleahi* 3, 7). Și iarăși: „În orice zi se va întoarce păcătosul de la calea lui și va căuta spre Domnul și va face judecată și dreptate, nu-Mi voi mai aduce aminte de fărâdelegile lui. Viind va fi viu, zice Domnul. Și dreptul, de va părăsi dreptatea lui și păcătuiind va face nedreptate, nu-Mi voi mai aduce aminte de dreptatea lui, ci voi pune piatră de poticnire înaintea lui și va muri în întunericul faptelor lui, de va stăruie în ele” (cf. *Iezechiel* 33, 15, 16, 18). Pentru ce? Pentru că păcătosul nu se va împiedica în păcatul lui în ziua în care se va întoarce spre

---

27. Pomenind neincetat pe Dumnezeu, uităm de toate cele înguste și de noi înșine și ne lărgim ca să cuprindem înfinitatea Lui și totul în iubirea noastră.

28. Dumnezeu fiind curat și atot iubitor, când gândim la El nu primim în cuget decât ceea ce e curat și iubitor, sfințindu-ne printr-un fel de privire la „fața Lui spirituală”.

Domnul, și dreptatea dreptului nu-l va mântui pe el, în ziua în care va păcătui, dacă va stăruî în păcatul acesta.

Iar lui Ieremia i-a zis Dumnezeu: „Ia-ți hârtie și scrie câte ți-am spus din ziua lui Iosia, regele lui Iuda, până azi, toate relele câte ți le-am spus că le voi aduce asupra poporului acestuia, ca, auzind și temându-se, să părăsească el calea cea rea și, întorcându-se, să se pocăiască și voi ierta păcatele lui” (*Ieremia 36, 2-3*). Iar înțelepciunea zice: „Cel ce-și ascunde păcatul său nu se va folosi. Iar cel ce mărturisește păcatele sale și a trecut peste ele va dobândi milă de la Dumnezeu” (*Pilde 28, 13*). Și Isaia zice: „Căutați pe Domnul și, aflându-L, chemați-L. Și apropiindu-vă, să lase păcătosul calea sa și bărbatul nedrept gândurile sale. Și întoarceți-vă spre Mine și Eu vă voi milui pe voi. Căci gândurile Mele nu sunt ca gândurile voastre, nici căile Mele după căile voastre” (*Isaia 55, 6-9*). „De Mă veți asculta pe Mine, veți mânca cele bune ale pământului” (*Isaia 1, 19*). „Veniți la Mine și ascultați-Mă pe Mine și veți fi vii în sufletul vostru” (*Isaia 55, 3*). Când păzești căile Domnului și faci voile Lui, nădăjduiește întru Domnul și cheamă-L pe El și încă strigând tu, El va spune: „Iată, Eu sunt de față”.

Când vine ispita asupra celui nedrept, el nu are încredere să cheme pe Domnul, nici să aștepte mântuirea de la El, deoarece în zilele odihnei s-a depărtat de la voia lui Dumnezeu. Cere ajutor înainte de a începe războiul, și caută pe Tămăduitor înainte de a te îmbolnăvi. Roagă-te înainte de a veni necazurile asupra ta, și în ziua întristării Îl vei afla pe El și El te va auzi pe tine. Cheamă-L și roagă-L înainte de a te rostogoli; și înainte de a te ruga pregătește-ți făgăduințele, adică merindea lor. Corabia lui Noe a fost pregătită în timp

de pace și lemnele pentru ea au fost sădite înainte cu 100 de ani. Iar în vremea urgiei, cei nedrepți s-au pierdut. Dar dreptului El i-a fost acoperământ.

Gura nedreaptă se astupă cu rugăciunea. Căci conștiința încărcată face pe om fără îndrăzneală. Inima varsă lacrimi de bucurie în vremea rugăciunii.

Cei pentru care lumea a murit rabdă încercările cu bucurie. Dar cei pentru care lumea e vie nu pot răbda nedreptățile, sau se mânia împinși de slava deșartă și se tulbură fără judecată, sau sunt topiți de întristări. Cât de greu de dobândit este virtutea răbdării și câtă slavă nu aduce ea de la Dumnezeu! Cel ce voiește să dobândească virtutea aceasta, adică să primească cu îndelungă-răbdare nedreptățirea, trebuie să se depărteze de ai săi și să se înstrăineze. Fiindcă nu poate să o dobândească în patria sa. Căci e propriu celor mari și puternici, și celor pentru care lumea aceasta a murit, și celor ce și-au pierdut orice nădejde în mângâierea de aici, ca să rabde durerea acestei virtuți rămânând între ai lor.

Pe cât de aproape este harul de smerita cugetare, pe atât de aproape de mândrie sunt întâmplările dure-roase. Ochii Domnului sunt spre cei smeriți la cuget, ca să-i veselească pe ei; iar fața Domnului e înaintea celor mândri, ca să-i smerească. Smerenia primește totdeauna milă de la Dumnezeu. Iar inimii învârtosite și puținătății credinței le ies în cale întâmplări înfricoșătoare. Micșorează-te pe tine în toate față de toți oamenii și vei fi înălțat mai presus de stăpânitorii veacului acestuia. Ia-o înaintea tuturor cu plecăciunea și închinăciunea ta și vei fi cinstit mai mult decât cei ce aduc daruri de aur.

Smerește-te și vei vedea slava lui Dumnezeu întru tine. Căci unde odrăslește smerenia, acolo izvorăște slava lui Dumnezeu. De te vei nevoi să te faci la arătare disprețuit de toți oamenii, Dumnezeu va face să fii slăvit. Iar când Dumnezeu îți arată slava Lui, fă-te ușor de disprețuit întru mărirea ta și nu mare în micimea ta. Sârguiește-te să fii disprețuit și te vei umple de cinstirea lui Dumnezeu. Nu căuta să fii cinstit, când ești plin înlăuntru de răni. Disprețuiește cinstea, ca să fii cinstit, și nu o iubi pe ea, ca să nu fii necinstit. Cel ce fuge după cinste, aceasta fuge dinaintea lui. Și cel ce fuge de ea e urmărit de ea și se face tuturor vestitor al smereniei sale. De te disprețuiești pe tine, ca să nu fii cinstit, Dumnezeu te va face cunoscut. Iar de te defăimezi pe tine pentru adevăr, Dumnezeu poruncește tuturor făpturilor Lui să te laude. Și acestea vor deschide înaintea ta ușa slavei Celui ce te-a zidit și te vor lăuda pe tine. Pentru că tu ești cu adevărat după chipul și după asemănarea Lui²⁹.

Minunat, dar rar, este omul strălucind prin virtuți, iar oamenilor arătându-se smerit, în viață luminos, în conștiință înțelept și cu cugetul smerit. Fericit este cel ce se smerește pe sine în toate, că acela se va înălța. Căci cel ce se smerește și se micșorează pe sine în toate pentru Dumnezeu va fi slăvit de Dumnezeu. Și pe cel ce flămânzește și însetează pentru Dumnezeu, îl va îmbăta Dumnezeu cu bunătățile Sale. Și cel ce se

---

29. Avem aici un șir de paradoxuri, ca și la Sfântul Ioan Scărarul. Remarcăm între altele: „Fă-te vrednic de dispreț când ești mare prin slava ce o ai de la Dumnezeu și nu te face mare când ești mic”. Mărimea adevărată se arată în cazul dintâi, nu în cel din urmă.

dezbracă pentru Dumnezeu e îmbrăcat de El cu veșmântul nestricăciunii și al slavei. Defălmează-te pe tine pentru Dumnezeu și fără să știi se va înmulți slava ta în toată viața ta. Să te socotești pe tine păcătos, ca să te îndreptezi în toată viața ta. Fă-te prost (ἰδιώτης)³⁰ întru înțelepciune, ca să nu te arăți înțelept, prost fiind. Și dacă pe cel simplu și neinvățat îl înalță smerenia, socotește câtă cinste pricinuieste ea celor mari și cinstiți.

Fugi de slava deșartă și vei fi slăvit, ferește-te de mândrie și vei fi mărit. Că nu e dată slava deșartă fiilor oamenilor și nici trufia, neamului femeiesc. De te-ai lepădat de toate lucrurile vieții, nu te vei certa nicicum cu cineva pentru vreun lucru. De te-ai scârbit de slava deșartă, fugi de cei ce o vânează pe ea. Fugi de iubitorii de agoniseală, ca și de agonisire. Depărtează-te de petrecăreți, ca și de petreceri. Fugi de cei desfrânați, ca și de desfrânare. Dacă simpla amintire a celor spuse tulbură cugetarea, cu cât mai mult nu o tulbură vederea lor și petrecerea cu ele? Apropie-te de cei dreți și prin ei te vei apropia de Dumnezeu. Petrece cu cei ce au smerenie și vei deprinde purtările lor. Căci dacă simpla vedere a lor e folositoare, cu cât mai mult învățătura gurii lor?

Iubește pe săraci, ca prin ei să dobândești și tu mila³¹. Nu te apropia de iubitorii de ceartă, ca să nu fii silit să ieși din liniștea ta. Rabdă fără îngrețosare răul miros al bolnavilor, și mai ales al săracilor, căci și tu ești îmbrăcat în trup. Nu înfrunta pe cei întristați cu

---

30. Poate aceasta i-a inspirat lui Dostoievski titlul romanului *Idiotul*.

31. Prin mila ta le câștigi dragostea lor și în ea e lucrătoare dragostea lui Dumnezeu.

inima, ca să nu fii lovit cu toiagul cu care au fost loviți ei și să cauți pe cei ce te pot mângâia și să nu-i afli. Nu batjocori pe cei ce șchioapătă, că vom merge deopotrivă în iad. Iubește pe păcătoși, dar urăște faptele lor și nu-i disprețui pentru greșelile lor, ca să nu fii și tu ispitit de ele. Adu-ți aminte că ești părtaș firii pământești și fă bine tuturor. Nu certa pe cei ce au nevoie de rugăciunea ta și nu-i lipsi de cuvintele blânde ale mângâierii, ca să nu se piardă și să ți se ceară sufletul lor. Ci urmează pilda doftorilor, care vindecă bolile mai fierbinți cu leacuri mai reci, și pe cele mai reci cu cele dimpotrivă.

Silește-te, când te întâlnești cu aproapele tău, ca să-l cinstești mai presus de măsura lui. Sărută-i mâinile și picioarele și ține-i-le adeseori cu multă cinstire și pune-le pe ochii tăi și laudă-l chiar și pentru cele ce nu le are. Iar când se desparte de tine, spune-i tot binele și tot ce e spre cinstirea lui. Căci prin acestea și prin unele ca acestea îl atragi pe el la bine și-l silești să se rușineze de numirea cu care l-ai numit pe el. Și vei semăna în el semințele virtuții. Iar prin această obișnuință pe care ți-ai însușit-o, se întipărește în tine chipul bunătății și vei dobândi multă smerenie și împlinești fără osteneală lucrurile cele mari. Ba nu numai aceasta, ci și de are acela niscai scăderi, fiind cinstit de tine, primește de la tine cu ușurință vindecarea, rușinându-se de cinstirea ce i-ai arătat-o. Acesta să-ți fie pururea chipul purtării: grăirea frumoasă și cinstitoare către toți. Să nu mănii pe cineva, să nu cerți, nici pentru credință, nici pentru faptele sale rele. Și păzește-te pe tine ca să nu te defăimezi și să nu osândești pe cineva pentru ceva. Căci avem Judecător nepărtinitor în ceruri. Iar de vorești să-l întorci pe el la adevăr, întristează-te

pentru el cu lacrimi și spune-i cu dragoste un cuvânt sau două, și să nu te aprinzi de mânie împotriva lui. Căci de vei face așa, va vedea în tine semnul dușmăniei. Că dragostea nu știe să se iuțească, sau să se mânie, sau să învinovățească pe cineva cu patimă. Semnul iubirii și al cunoștinței este smerenia, care se naște dintr-o bună conștiință în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia I se cuvine stăpânirea, împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL VI

Despre folosul ce se naște din fuga de lume

Aspră cu adevărat și anevoioasă și grea este nevointa prin fapte. Și oricât ar ajunge cineva de nebiruit și de tare, când se apropie de el pricinile momelilor și războaielor și luptelor se lipește de el frica și-l duce repede la cădere; cu atât mai mult, când se întâlnește cu războiul arătat al diavolului. Căci în măsura în care nu se depărtează omul de cele de care se teme inima lui, dă putere vrăjmașului împotriva lui. Și când ațipește puțin, ușor îl pierde acela. Căci când sufletul se întâlnește cu întâmpinările vătămătoare ale lumii, aceste întâmpinări i se fac țepușe, și e biruit oarecum în chip firesc când le răspunde lor. De fapt, Părinții noștri cei de odinioară, care au umblat pe aceste cărări, știau că mintea nu e tare în toată vremea, nici nu poate să rămână neclintită în aceeași rânduială și să-și țină straja ei, ci se întâmplă câteodată că nu poate vedea pe cele

ce o vatămă. De aceea au născocit, întru a lor înțelepciune, și au îmbrăcat ca armă neagoniseala, cea sloboadă, precum s-a scris, de multe războiri (ca astfel omul să poată scăpa prin sărăcia lui de multe păcate). De aceea au plecat în pustie, în care nu sunt lucruri, care sunt pricină patimilor, pentru ca nici când vine ceasul unei slăbiri a lor să nu găsească pricini de cădere, adică mânia, pofta, ținerea de minte a răului și slava, ci ca acestea și celelalte să se facă ușoare, din pricina pustiei. Ei s-au întărit și s-au zidit în pustie ca într-un turn de nedoborât. Și așa a putut fiecare dintre ei să-și desăvârșească lupta lui în liniște. Căci acolo simțurile nu găseau puțința să se unească cu cel ce ne războiește, în întâlnirea cu cele vătămătoare. Căci mai bună ne este nouă moartea în luptă, decât viețuirea în păcat.

CUVÂNTUL VII

Despre rânduiala începătorilor și despre cele ce se cuvin lor

Aceasta este rânduiala lor cea cuviincioasă și plăcută lui Dumnezeu: să nu umble cu ochii încoace și încolo, ci să privească totdeauna la cele dinainte; să nu grăiască lucruri deșarte, ci numai cele de trebuință; să se mulțumească cu haine sărăcăcioase, după trebuința trupului; să se folosească de mâncări spre susținerea trupului și nu spre lăcomie. Să se împărtășească de toate câte puțin și să nu le ocolească pe unele iar pe altele să le aleagă și cu cele din urmă să-și umple pântecul.

Mai mare decât toată virtutea e dreapta socoteală. De vin să nu te împărtășești decât când ești cu prietenii,

sau când ești bolnav sau neputincios; să nu întrerupi cuvântul celui ce grăiește și să nu i te împotrivești ca un prost, ci fii serios ca un înțelept. Și oriunde te vei afla, socotește-te cel mai mic și slujitorul fraților tăi. Să nu-ți dezgolești vreun mădular înaintea cuiva, nici să nu te apropii de trupul cuiva, afară de o pricină de trebuință. Ferește-te de îndrăzneală, ca de moarte. Pune-ți rânduială cuviincioasă somnului, ca să nu se depărteze de la tine puterea care te străjuiește; și oriunde ai dormi să nu te vadă nimeni, de e cu puțință. Să nu arunci scuipatul înaintea cuiva. Iar dacă șezând îți vine să tușești, întoarce-ți fața înapoi și tușește astfel. Mănâncă și bea cu cumpătare, cum se cuvine copiilor lui Dumnezeu.

Să nu-ți întinzi mâna să iei ceva, fără rușine, din fața comensalilor tăi. Iar de șade cu tine la masă vreun străin, îndeamnă-l o dată și de două ori să mănânce și șezi cu bună rânduială la masă și nu cu neorânduială. Șezi cu bună rânduială și adunat, nedezglindindu-ți vreun mădular.

Când caști, acoperă-ți gura, ca să nu se vadă. Căci ținându-ți răsuflarea, va trece.

Când intri în chilia mai-marelui tău, sau a unui prieten sau ucenic, păzește-ți ochii ca să nu vezi ceva dintre cele ce se află în ea. Iar dacă gândul te îndeamnă, ia seama să nu-l asculți și să faci aceasta, căci cel ce se poartă în acestea cu necuviință, este străin chipului călugăresc și lui Hristos, Care ne-a dăruit nouă acest chip. Să nu privești spre locurile unde se află ascunse vasele din chilia prietenului tău. Deschide și închide liniștit ușa prietenului tău. Să nu intri pe neașteptate la cineva. Ci bate afară și intră cu cuvință, când ești poftit.

Să nu te grăbești în mersul tău, decât dacă te silește vreo trebuință neapărată. Fii ascultător tuturor în orice lucru bun, numai celor iubitori de câștig, iubitori de arginți și celor lumești să nu le urmezi, ca să nu se împlinească vreun lucru al diavolului.

Vorbește cu toți cu blândețe și privește la toți cu cuviință și să nu-ți lipești ochii de fața cuiva.

Mergând pe drum, nu o lua înaintea celor mai mari. Iar dacă soțul tău de drum a rămas în urmă și tu i-ai luat puțin înainte, așteaptă-l. Cel ce nu face așa e un lipsit de minte și apropiat porcului ce nu are lege. Iar de intră soțul tău de drum în vorbă cu unii cu care se întâlnește, așteaptă-l și nu-l grăbi. Cel sănătos să spună celui bolnav înainte de vreme: „Să ne facem trebuința”³².

Să nu înfrunți pe cineva pentru vreo greșeală, ci socotește-te pe tine răspunzător în toate și pricina greșelii. Nu te feri să faci cu smerită cugetare nici cel mai disprețuit lucru, dar nu-i cere altuia. De ești silit să râzi, nu te feri, dar să nu ți se vadă dinții. Iar de ești silit să vorbești cu femei, întoarce-ți fața de la vederea lor și așa poți să vorbești cu ele. Dar de călugărițe ferește-te ca de foc; și ca de o cursă a diavolului, de întâlnirea, de convorbirea cu ele și de vederea lor, ca să nu se răcească inima ta de dragostea lui Dumnezeu și să o murdărești în noroiul patimilor. Chiar de ți-ar fi surori după trup, păzește-te de ele ca de străine.

Păzește-te de amestecarea cu ai tăi, ca să nu ți se răcească inima de dragostea lui Dumnezeu.

---

32. Cel sănătos să-l roage pe cel bolnav să-i îngăduie să împlinească nevoile lui, că poate acela se sfilește. Avem în acest *Cuvânt* un minunat „Cod al manierelor elegante” nu de suprafață, ci înrădăcinat în cea mai deplină sinceritate.

Ferește-te de îndrăznelile și de întâlnirile cu cei care te pot ispiti, ca de prietenia cu diavolul. Să ai împreună-vorbitor și împreună-tâlcuitor al celor de taină pe unul singur: pe cel ce se teme de Dumnezeu și e totdeauna cu luare-aminte la sine, care e sărac în adăpostul lui, dar bogat în tainele lui Dumnezeu.

Ascunde de către toți tainele, faptele și nevoințele tale. Să nu stai fără acoperământ pe cap înaintea cuiva, decât dacă e nevoie. Ieși la trebuința de nevoie cu cuvîntă, sfiindu-te de ingerul ce te păzește. Și trăiește cu frică de Dumnezeu și silește-te pe tine până la moarte, chiar dacă nu i-ar plăcea inimii tale.

Mai bine-ți este să iei venin aducător de moarte, decât să mănânci cu femeii, chiar de ți-ar fi mamă sau soră. Mai bine-ți este să locuiești împreună cu un balaur, decât să dormi și să te acoperi împreună cu un tânăr, chiar de ți-ar fi frate după trup.

Dacă ți-ar spune vreunul mai mare, când mergi cu el la drum: „Hai să cântăm”, să-l ascuți. Iar dacă nu ți-ar spune, taci cu gura, dar cu inima mărește pe Dumnezeu.

Să nu te împotrivești cuiva, nici să te războiești, nici să minți, nici să juri în numele Domnului Dumnezeului tău. Lasă-te disprețuit și nu disprețui. Lasă-te nedreptățit și nu nedreptăți. Mai bine să se strice cele trupești împreună cu trupul, decât să se păgubească ceva dintre cele ale sufletului. La judecată cu cineva să nu intri, ci rabdă de ești osândit, fără de osândă fiind.

Să nu iubești în sufletul tău ceva din cele lumești, ci supune-te celor ce conduc și stăpânesc și ferește-te de amestecarea cu ei. Căci aceasta este o cursă în care se prind cei fără grijă spre pieirea lor.

O, lacome, care cauți să-ți mângâi pântecul, mai bine e să arunci în el cărbuni aprinși, decât prăjiturile celor ce conduc și stăpânesc. Varsă-ți mila ta peste toți și fii cu sfială față de toți. Păzește-te de vorba multă, căci aceasta stinge din inimă mișcările înțeleghătoare care odrăslesc de la Dumnezeu.

Ferește-te de discuțiile despre dogme, ca de un leu infuriat. Să nu intri în acestea nici cu credincioși ai Bisericii, nici cu cei străini.

Și prin locurile unde se află oameni furioși și certăreți să nu treci, ca să nu ți se umple inima de mânie și să pună întunericul stăpânire pe sufletul tău.

Să nu locuiești împreună cu cel mândru, ca să nu plece din sufletul tău lucrarea Sfântului Duh și să se facă sălaș a toată patima.

De vei păzi, omule, aceste rânduieli și de te vei îndeleptici pururea cu cugetarea la Dumnezeu, sufletul tău va vedea în sine lumina lui Hristos și nu se va întuneca în veac. Că Lui I se cuvin slava și stăpânirea în veci. Amin.

CUVÂNTUL VIII

Despre chipul cel subțire al deosebirii (al discernământului)

Ia aminte la tine pururea, și vezi rostul ce-l au în calitate faptelor tale, necazurile ce te întâmpină, locul pustiu al viețuirii tale, subțirimea minții tale împreună cu cunoștința amănunțită, marea lungime a liniștii tale, împreună cu leacurile cele multe, adică cu încercările ce sunt aduse de Doctorul cel adevărat pentru sănătatea omului celui dinlăuntru. Unele dintre acestea vin

într-o vreme de la draci, într-o vreme ca boli și ca suferințe ale trupului, într-o vreme ca spaime ale gândurilor sufletului, ca aduceri-aminte înfricoșătoare de cele din viața viitoare; în altă vreme ca împunsături și ca apăsări ale harului fierbinte și ale lacrimilor dulci și ale bucuriei duhului, împreună cu altele, ca să nu lungesc cuvântul.

Vezi din acestea toate, oare rana ta a început să se însănătoșeze și să se închidă statomic? Adică au început patimile să slăbească? De este așa, ele sunt un semn al lui Dumnezeu. Intră deci în tine și ia seama care patimi le vezi că au început să slăbească și care dintre ele au pierit și s-au depărtat cu totul și care au început să tacă din pricina însănătoșirii sufletului, și nu pentru că s-au depărtat cei ce-l înspăimântă, și care au început să se lase stăpânite de cugetare, din lipsa pricinilor lor. Și ia aminte iarăși, oare vezi limpede că în putreziciunea ranei tale a început să crească trupul viu³³, care este pacea sufletului? Și care dintre patimi ne țin sub

---

33. Nota în textul grec: „Trupul protopărintelui înainte de cădere, neascultând de patimile reproșabile și necorupt de plăcerile stricăcioase, nici omorât de poftele pierzătoare, era nepătimitor și viu, având o viață nesupusă rușinii și durerii. Dar după cădere, supunându-se celor mai urâte patimi și corupându-se de poftele și plăcerile rele, s-a făcut pățimaș și mort pentru lucrarea virtuții, după cuvântul «În ziua în care veți mânca din el, cu moarte veți muri» (Facerea 2, 17). Căci deodată cu gustarea din pom a murit pomirea spre bine din trupul protopărintelui. Dar prin credință și prin harul Fiului lui Dumnezeu întrupat pentru noi, se poate dezbrăca iarăși de acel trup mort și pățimaș și se poate îmbrăca în cel nepătimaș (nepătimitor) și viu. Căci omorâte fiind patimile, îndată apare trupul viu, cum zice Cuviosul. Căci numind mai sus patimile «rană», iar sănătatea acestuia «slăbirea patimilor», adaugă că «în putreziciunea ranei», adică în slăbiciunea și putreziciunea patimilor, «apare trupul viu».

o silă și sub o apăsare și în ce vreme? Și, oare, sunt acestea trupești sau sufletești, sau îmbinate și amestecate? Și dacă, deși slăbite, se mișcă în amintire în chip acoperit, sau se răzvrătesc cu putere împotriva sufletului? Și dacă se mișcă ca niște stăpâne sau pe furiș? Și cum ia aminte la ele mintea împărătească, stăpână peste simțuri? Iar când se ivesc și pornesc război, luptă, oare, (mintea) împotriva lor și le face să slăbească cu puterea ei, sau le încuviințează, fără să le mai țină sub privire? Și care din patimile cele vechi s-au șters și care s-au născut de curând? Și care dintre patimi se mișcă în formă de chipuri și care în simțire, fără să ia formă de chipuri? Care se mișcă în amintire în chip nepătimaș și fără gânduri (ispititoare) și fără să atâțe? Din acestea iarăși se poate cunoaște măsura sufletului, cum se află.

Unde sunt cele dintâi, sufletele încă nu au ajuns la o așezare. Căci ele cer sufletului încă o luptă, chiar dacă aceasta arată împotriva lor o tărie. Iar unde sunt celelalte, e cum a zis Scriptura în chip prorocesc: „Așezut David în casa lui și l-a odihnit pe el Dumnezeu de toți cei dimprejurul lui” (2 Regi 7, 1). Iar în acestea nu e vorba despre una singură dintre patimi, ci e vorba întâi despre patimile naturale, adică despre poftă și iuțime; apoi cele spuse mai trebuie înțelese și despre patimile iubirii de slavă, și de plăcere, care-și inchipuiesc și nălucesc fețele și stărnesc la poftă și dorință. De asemenea, și despre patima iubirii de arginți, de care sufletul se împărtășește în chip ascuns, chiar când nu se lasă înduplecat la faptă. Căci și atunci ea întipărește în minte chipurile faptelor iubirii de arginți, legate de strângerea de bogăție, și silește sufletul să cugete la ele și la felul în care poate săvârși însuși acele fapte împreună cu altele.

Dar nu toate patimile ne războiesc prin momeli (atacuri). Căci sunt patimi care aduc sufletului numai necazuri: trândăvia, plictiseala și întristarea. Ele nu vin în chip de momeală, nici nu momesc prin gândul la tihnă, ci aduc sufletului o greutate. Iar tăria sufletului se probează în biruința împotriva celor ce-l războiesc prin momeală. Cunoștința subțire a tuturor acestora și a semnelor pe care trebuie să le aibă omul despre ele e ca să simtă la tot pasul pe care-l face, unde a ajuns și în ce pământ a început sufletul să calce, în pământul Canaan, sau dincolo de Iordan³⁴.

Ia aminte și la aceasta: oare, are sufletul destulă cunoștință prin lumina lui, ca să facă deosebirea acestora, sau le deosebește prin întuneric, sau e lipsit cu totul de aceasta? Simți oare deplin că cugetarea a început să se curățească? Oare nu are loc vreo împrăștiere în ceasul rugăciunii? Și ce patimă tulbură cugetarea în vremea când se apropie de rugăciune? Simți în tine că puterea liniștii umbrește sufletul cu blândețea, cu seninătatea și cu pacea pe care obișnuiește să o nască în cugetare? E răpită mintea fără de voie de înțelesurile celor netrupești, pe care nu le pot tâlcui simțurile? Se aprinde în tine deodată o bucurie care aduce limba la tăcere? Izvorăște în bucuria fără asemănare a inimii o plăcere oarecare ce scoate mintea din toate?

Căci pe nesimțite, din vreme în vreme, vin peste trupul întreg o bucurie și o veselie, pe care limba de carne nu le poate tâlcui și în asemănare cu care toate

---

34. „Pământul lui Canaan arată curăția trupului și starea pașnică a sufletului, și desăvârșirea câștigată în viața omenească. Iar cele de dincolo de Iordan arată necurățiile pricinuite de patimi și tulburarea produsă de păcat și viețuirea pătimașă”.

cele pământești sunt socotite cenușă și gunoi. Cea din-tâi dintre acestea izvorăște din inimă în vremea sau în ceasul rugăciunii, alta încălzește mintea în vremea citirii și, iarăși, alta, prin cugetarea neîncetată (la Dumnezeu). Aceasta din urmă e de cele mai multe ori în afară de celelalte și adeseori e pricinuită de un lucru trecător; și de multe ori noaptea, în același fel se ivește între somn și veghe, când parcă dormi și nu dormi și veghezi și nu veghezi. Iar când vine desfătarea aceasta, care face să palpite tot trupul, cel ce o simte socotește în acele clipe că Împărăția cerurilor nu e altceva decât aceasta.

Caută și vezi iarăși dacă sufletul a dobândit puterea care subțiază amintirile simțurilor cu ajutorul nădejzii ce stăpânește asupra inimii și care întărește simțurile dinlăuntru prin convingerea negrăită pricinuită de o tainică încredințare. Și dacă inima s-a trezit, vezi dacă nu cumva din negrija ei a fost robită iarăși de cele pământești, cu toate că vorbește neîncetat de lucrarea ei neîntreruptă, prin care s-ar afla împreună cu Mântuitorul nostru.

Dobândește cunoștința deosebirii între existența ei și povestirea despre ea. Ceea ce ajută sufletului să guste în grabă din acestea este liniștea neîntreruptă în lucrarea lui neîncetată și stăruitoare. Căci ele se pierd după aflarea lor, prin negrija de cele primite, și nu se mai află din nou, multă vreme. Când se află cineva în acestea îndrăznește să zică, încurajat de mărturia conștiinței lui, cele ce le-a zis fericitul Pavel: „Sunt încredințat că nici moartea, nici viața, nici cele de față, nici cele viitoare, nici celelalte toate nu mă pot despărți de Hristos” (cf. *Romani* 8, 38-39). Adică, nici necazurile trupului și împreună cu ele cele ale sufletului, nici

foamea, nici prigonirea, nici golătatea, nici însingurarea, nici închisoarea, nici primejdia, nici sabia, nici îngerii satanei, nici puterile lui în chipurile uneltirilor celor rele, nici slava care ispitește prin momeala ei, prin care momește, nici clevetirile și ocările împreunate cu loviturile venite degeaba și în deșert.

Dacă acestea n-au început, o, fratele meu, să se împuțineze, sau să înceteze a se vedea în sufletul tău, ostenele și necazurile tale și toată liniștirea ta sunt o trudă fără folos. Și chiar de se vor săvârși prin mâna ta fapte minunate și ele vor învia morți, să le socotești la fel. Deci mișcă-ți îndată sufletul tău și înduplecă prin lacrimi pe Cel ce te mântuiește, ca să tragă perdeaua de la ușa inimii și să smulgă întunericul furtunii patimilor de pe cerul din lăuntrul tău³⁵, ca să te învrednicească să vezi raza zilei și să nu mori șezând în întunericul veacului.

Privegherea continuă, împreună cu citirea și metaniile dese, una după alta, nu întârzie să aducă aceste bunătăți celor ce se sânguiesc. Și cel ce le-a aflat pe acestea, în acelea le-a aflat.

Dar cei ce voiesc să le afle pe acestea trebuie să stăruie în liniște, împreună cu lucrarea lor; și pe lângă acestea, să nu-și lege cugetarea lor de vreun lucru, ba nici de vreun om, ci numai de sufletul lor și să stăruie în lucrarea cea dinlăuntru. Dar nici în faptele acestea nu aflăm decât în unele din ele o simțire trăită de noi. Și numai prin aceasta dobândim o încredințare și despre celelalte.

---

35. Deasupra minții curate se vede „cerul”, sau lumina dumnezeiască. Acest „cer” e întunecat de viforul patimilor.

Dar cel ce șade în liniște și a primit experiența bunătății lui Dumnezeu nu are nevoie de multă dove-dire. De aceea nici nu bolește sufletul lui de vreun fel oarecare de necredință, cum se întâmplă cu cei ce se îndoiesc de adevăr. Mărturia minții lui îi ajunge ca să-l încredințeze mai mult decât nenumărate cuvinte care sunt în afara experienței. A lui Dumnezeu fie slava și mărirea în veci! Amin.

CUVÂNTUL IX

**Înfățișarea pe scurt a felurilor rândulelii
și viețuirii călugărești.
Și cum și în ce chip se nasc
virtuțile unele din altele**

Din lucrarea silită se naște căldura nemăsurată, care arde în inimă din amintirile fierbinți ce se ivesc din nou în minte. Iar lucrarea aceasta împreună cu paza subțiază mintea în căldura lor și-i dăruiesc vederea. Și această vedere naște gândurile fierbinți de care am vorbit, în adâncul vederii sufletului, care se numește contemplație. Iar această contemplație naște la rândul ei căldura, și din căldura aceasta, venită din harul contemplației³⁶, se naște curgerea lacrimilor. La început câștigul e mic, adică într-o zi îi vin omului de multe ori lacrimile și iarăși e lipsit de ele. Pe urmă însă îi vin lacrimile neîncetate. Iar din lacrimile neîncetate,

---

36. Numai la Isaac Sirul vedem această împreunare a contemplației cu căldura și cu lacrimile. Și numai el o socotește născută din har. Fără îndoială, la el această contemplație se referă la Dumnezeu, nu la rațiunile lucrurilor ca la alți scriitorii duhovnicești.

sufletul primește pacea gândurilor³⁷. Și de la pacea gândurilor, sufletul se înalță la curăția minții. Iar de la curăția minții, omul ajunge la vederea tainelor lui Dumnezeu. Căci curăția este ascunsă în pacea din partea războaielor³⁸. După acestea, mintea ajunge să vadă descoperiri și semne, cum a văzut Iezechiel Prorocul. Acestea închipuiesc cele trei trepte prin care se apropie sufletul de Dumnezeu³⁹.

---

37. Iarăși, numai la Isaac Sirul pacea gândurilor apare pricinuită de lacrimi.

38. Unde sunt războaie, gândurile încă nu sunt curate.

39. „Dintre acestea, prima este, cum s-a spus mai sus, lucrarea silită, sau foamea, citirea, privegherea trează de toată noaptea și celelalte câte se leagă de acestea. A doua, contemplația. Iar a treia e căldura, din care vin lacrimile neincetate. Trei sunt și semnele pe care le-a văzut Iezechiel Prorocul. Primul a fost vântul ce se ridică venind de la miazănoapte și al doilea, lumina din jurul lui; al treilea, chihlimbarul în mijlocul focului (cap. 1, 4). Vântul închipuiește lucrarea, căci vine cu silă puternică; vântul ce se ridică și iese de la miazănoapte, ca și lucrarea silită, care se săvârșește prin silirea trupului și ne ridică cu silă din toate patimile trupului. Această lucrare o dă de înțeles și cuvântul Mântuitorului: «Împărăția cerurilor se ia cu silă și cei ce se silesc o răpesc pe ea» (*Matei* 11, 12). Iar lumina e contemplație. Căci ce altceva ar contempla cineva prin contemplarea aceasta, dacă nu pe Dumnezeu? Iar Dumnezeu este lumină. (Avem aici cu mult înaintea sec. XIV afirmarea vederii lui Dumnezeu ca lumină de către cei curățiți de patimi – *n.n.*). «Eu sunt Lumina lumii» (*Ioan* 8, 12). Și celor ce-L contemplă pe El, le răsare lumina. Căci zice: «Lumină l-a răsărit dreptului» (*Psalmi* 96, 12). «Și lumina pururea este înaintea ochilor lor; lumină pururea dreptilor» (*Pilde* 13, 9). Iar chihlimbarul ce arde este căldura cerească a harului care se ivește în chip mai presus de fire în inimă și încălzește foarte dulce tot sufletul și îl umple de dorul și de iubirea dumnezeiască. Pe aceasta simțind-o Cleopa și soții lui de călătorie au spus unul către altul: «Oare, nu ardea în noi inima noastră, când ne vorbea pe cale și ne tâlcuia Scripturile?» (*Luca* 24, 32).»

Începutul tuturor acestora e pornirea cea bună spre Dumnezeu și felurile faptelor liniștirii neschimbate. Acestea se nasc din multa tăiere (a voii) și din depărtarea lucrurilor vieții lumești. Nu e prea de trebuință să numim pe fiecare dintre felurile acestor lucruri, căci le sunt cunoscute tuturor. Dar fiindcă înfățișarea lor nu e păgubitoare cititorilor, ba e mai degrabă spre câștig, cum socotesc eu, nu ne vom lenevi să le înfățișăm.

Acestea sunt: foamea, citirea, privegherea trează de toată noaptea, după puterea fiecăruia, și mulțimea mătâniilor, care trebuie făcută în ceasurile de zi și de noapte. Trebuie să se facă cel puțin 30 de mătâni în sir de fiecare dată și după aceea să se sărute cinstita cruce și apoi retragerea la chilie. Dar sunt unii care adaugă la măsura acestora, după puterea lor. Alții petrec într-o rugăciune trei ceasuri, având mintea în trezvie și aruncându-se pe fața lor fără silă și fără împrăștierea gândurilor. Aceste două lucruri arată și descoperă marea bogăție a bunătății sau a harului, care se împarte fiecăruia dintre oameni după vrednicia lui.

Dar care e chipul celeilalte rugăciuni și a stărnirii în ea, fără silă, n-am socotit că e bine să arătăm, nici să spunem prin cuvintele limbii și prin litere rândulala ei, ca nu cumva cel ce citește, nepricepând nimic din cele ce citește, să socotească nefolositoare cele scrise, sau aflându-se știutor al lor să nesocotească pe cel ce nu știe rândulala acestor lucruri; iar din aceasta să vină la disprețuire și din disprețuire, la luarea în răs. În felul acesta se va afla barbar în astfel de lucruri, după cuvântul Apostolului, spus despre cel ce proorocește (*1 Corintheni* 14, 11).

Deci, cel ce dorește să afle acestea să umble pe calea descrisă mai înainte și să pornească lucrarea potrivit cu cugetarea. Și când va intra în lucrare, va învăța el însuși de la sine și nu va avea nevoie de cineva care să-l învețe. „Șezi, zice, în chilia ta și însuși acest lucru te va învăța pe tine toate”. Iar Dumnezeuului nostru se cuvine slava în veci. Amin.

CUVÂNTUL X

**Prin ce se păzește frumusețea
viețuirii călugărești și care e chipul
slăvirii lui Dumnezeu**

Călugărul trebuie să fie în toate purtările și faptele lui pildă folositoare celor ce-l văd, ca din multele lui virtuți, care trebuie să strălucească asemenea unor raze, văzute de vrăjmașii adevărului, aceștia să mărturisească despre el că este pentru creștini o nădejde sigură și neclătinată de mântuire și aceștia să alerge din toate părțile la el, ca la un adăpost. Prin aceasta să se înalțe cornul Bisericii împotriva vrăjmașilor ei și mulți să fie mișcați spre râvnirea virtuții lui și să lase din lume, iar el să fie cinstit în toate pentru frumusețea viețuirii lui. Căci viețuirea călugărească este mândria Bisericii.

Drept aceea, călugărul trebuie să aibă purtările frumoase în toate privințele, adică privirea mai presus de cele văzute, neagoniseala deplină, disprețuirea desăvârșită a trupului, postul înalt, stăruirea în liniște, buna rânduială a simțurilor, păzirea privirii, ferirea de orice ceartă pentru vreun lucru al veacului acestuia, scurtimea

cuvântului, curăția în amintirea răului, simplitatea unită cu dreapta socoteală⁴⁰, nevinovăția inimii unită cu înțelepciunea, cu agerimea și cu ascuțimea înțelegerii⁴¹.

Să cunoască apoi că viața de față e trecătoare și repede curgătoare și că este aproape de noi viața cea adevărată și duhovnicească; să nu fie cunoscut de oameni și să nu deznădăjduiască. Să nu se lase legat de prietenia și de însoțirea cu vreun om; să aibă locul viețuirii sale liniștit; să ocolească totdeauna pe oameni și să stăruie neîncetat în rugăciuni și în citiri; să nu iubească cinstirile și să nu se bucure de ospete; să nu se lege de viața aceasta; să rabde cu bărbăție încercările; să se izbăvească de poftele lumești, de iscodirea și de amintirea lucrurilor lor; să aibă grija și gândul neîncetat la țara adevărată; să aibă fața serioasă și adunată în sine, să lăcrimeze neîncetat ziua și noaptea. Iar mai mult decât toate acestea, să-și păzească neprihănirea, să se curețe de lăcomia pântecelui, de păcatele mici și mari. Acestea sunt virtuțile călugărului, ca să spunem pe scurt, care dau mărturia despre moartea desăvârșită față de lume și despre apropierea de Dumnezeu.

Drept aceea, trebuie să ne îngrijim de acestea în toată vremea, ca să le dobândim. Iar dacă ar zice cineva: „Ce nevoie era să se vorbească despre ele îndeobște și pe scurt?”, voi spune că aceasta a fost de trebuință pentru ca, atunci când va căuta cel ce se îngrijește de

---

40. Dreapta socoteală sau discernământul este maturitatea de judecată echilibrată. Ea trebuie să fie făcută însă cu simplitate. Adică simplitatea nu e prostie și dreapta socoteală nu e viclenie.

41. Aceeași unire paradoxală între cele ce par contrarii, care arată maturitatea și neunilateralitatea omului duhovnicesc.

viața lui vreuna dintre cele spuse, în sufletul său, și va afla că e lipsit de vreuna din ele, să cunoască din aceasta nedeplinătatea lui în toată virtutea și înșirarea aceasta să rămână în amintire. Iar când va dobândi toate cele pomenite, i se va da lui și cunoștința celorlalte, pe care nu le-am pomenit. Și va fi oamenilor sfinți pricină de slăvire a lui Dumnezeu. Și prin aceasta va pregăti sufletului său loc de odihnă încă înainte de a ieși el din viața aceasta. Iar Dumnezeului nostru fie slava în vecii! Amin.

CUVÂNTUL XI

Nu se cuvine ca robul lui Dumnezeu,
care s-a sărăcit de cele lumești și a ieșit la căutarea Lui,
să înceteze această căutare din pricină că n-a ajuns
să cuprindă adevărul și să-și răcească el căldura
născută din dorul după cele dumnezeiești
și din cercetarea tainelor lor.
Și în ce chip se întinează mintea
cu amintirea patimilor

Trei sunt treptele la care înaintează omul: treapta începătorilor, cea de mijloc și cea a celor desăvârșiți. Cel ce se află pe prima treaptă, deși cugetul lui înclină spre bine, are mișcarea cugetării lui în patimi. Treapta a doua e la mijloc între împătimire și nepătimire. În el se mișcă la fel atât gândurile cele de-a dreapta, cât și cele de-a stânga. El nu încetează, precum s-a zis, să izvorască lumina și întunericul. Iar de se va opri pentru un timp din citirea continuă a dumnezeieștilor Scripturi și din cugetarea la înțeleșurile dumnezeiești, pe

care închipuindu-și-le se aprinde de înfățișările adevărului, după puterea lui, odată cu ferirea sa cea din afară, din care se nasc păzirea cea mai dinăuntru și o lucrare îndestulătoare, va fi atras de patimi. Dar de va hrăni căldura lui firească în cele ce am spus și nu va părăsi căutarea și cercetarea și dorirea lor de departe, întrucât nu le-a văzut, și hrănind gândurile sale din apa citirii dumnezeieștilor Scripturi și susținându-le ca să nu se aplece spre cele de-a stânga, și să nu primească vreo sămânță diavolească în chipul adevărului, va păzi mai degrabă sufletul său cu acest dor și va cere pe Dumnezeu cu rugăciune îndurerată și cu răbdare, Dumnezeu însuși îi va împlini lui cererea și-i va deschide ușa Sa, mai ales pentru smerenia lui. Căci tainele se descoperă celor smeriți⁴². Iar de va muri cu nădejdea aceasta, chiar dacă n-a văzut nicidecum țara aceea din apropiere, socotesc că o va moșteni împreună cu dreptii cei vechi, cu cei ce au nădăjduit să ajungă desăvârșirea, dar n-au văzut-o, după cuvântul apostolesc⁴³, că au lucrat pentru nădejde în toate zilele, dar n-au primit-o.

Dar ce vom zice, dacă nu va ajunge omul să intre în pământul făgăduinței, care este chipul desăvârșirii, adică la primirea vădită a adevărului, după măsura puterii firești?⁴⁴ Oare prin aceasta e oprit de la el și rămâne în treapta din urmă, a cărei întreagă pornire înclină spre cele de-a stânga? Sau pentru că nu primește tot adevărul,

---

42. Cel smeriți se deschid celorlalți. Deci și lui Dumnezeu. Cei mândri se văd numai pe ei înșiși, deci sunt închiși în ei înșiși și orbi.

43. Poate se gândește la cuvântul: „Și aceștia toți, care au fost mărturisii prin credință, n-au primit făgăduința” (Evrei 11, 39).

44. „Măsura puterii firești” înseamnă puterile date firii ca prin folosirea harului să ajungă pe treptele desăvârșirii.

rămâne oare în ceata cea de jos a treptei din urmă, care nu cunoaște și nici nu dorește acestea? Sau trebuie să se înalțe spre treapta de mijloc, de care am vorbit? Dar chiar dacă nu l-a văzut niciodată, decât ca prin oglindă, a nădăjduit de departe și prin această nădejde a fost așezat împreună cu părinții lui. Și dacă nu s-a învrednicit de harul desăvârșit aici, prin convorbirea de totdeauna cu el și prin petrecerea în el cu toată mintea și prin stăruirea în poftirea lui cât a trăit, a putut să taie gândurile cele rele. Aceasta pentru că inima lui a ieșit din lumea aceasta, plină de Dumnezeu întru nădejde.

Tot cel ce are în sine smerenie se bucură de cinstire. Căci petrecerea cea netrupească a minții în dorul de Dumnezeu, în care se călăuzește prin înțelegerea dumnezeuleștilor Scripturi, închide sufletul înăuntru în fața gândurilor rele și ține cugetarea în pomenirea bună-tăților viitoare, ca să nu se moleșească mintea prin trândăvia ei și, în loc să se ocupe cu cele mai bune, să se ocupe cu pomenirea lucrurilor lumești. Pentru că prin aceasta se răcesc treptat căldurile minunatelor lui mișcări și el cade în poște deșarte și neraționale. Iar Dumnezeului nostru fie slava!

CUVÂNTUL XII

**Cum se cuvine să șadă în liniște
cel cu dreaptă socoteală**

Ascultă, iubitule: de vrei să nu se facă faptele tale deșarte și zilele tale nelucrătoare și lipsite de câștigul nădăjduit de cei ce viețuiesc cu dreaptă socoteală în liniște, să fie însăși intrarea ta în aceasta cu dreaptă socoteală. Să nu faci aceasta cu alt gând, ca să nu

ajungi ca cei mulți. Ci să ai neclintită în cugetare ținta ei, ca spre ea să se îndrepteze toate faptele viețuirii tale. Și întreabă pe cei ce cunosc aceasta mai mult din cercare și nu numai din cunoștință. Și să nu te oprești până nu te vei deprinde în toate cărările faptelor ei. Și cercetează tot pasul pe care-l faci: ia seama dacă înaintezi prin el pe calea cuvenită, sau te-ai abătut pe vreo cărare, în afară de cea pe care trebuie să umbli. Și să nu crezi că viețuirea închinată întru totul liniștirii se desăvârșește numai prin faptele cele arătate.

De dorești să afli ceva și să ajungi la aceea prin cercarea ta, ia seama la semnele și dovezile ce se arată în sufletul tău la orice pas pe care-l faci și din ele vei cunoaște adevărul Părinților, sau amăgirea vrăjmașului. Să lei seama anume la acestea puține, până ce te vei înțelepți pe calea ta: când vezi că în liniștea ta cu mintea cugetarea ta se poate mișca în chip liber în gândurile cele de-a dreapta și nu e luată cu sila în stăpânire de vreun alt gând, să știi că liniștea ta e dreaptă. Și iarăși, când slujești (liturghisești), de te afli într-un chip sau altul al slujirii (liturghiei) tale departe de împrăștiere și deodată se taie stihul de pe limba ta și se întind peste sufletul tău legăturile tăcerii din afară de libertatea lui⁴⁵, iar acestea continuă cu stăruință, cunoaște

---

45. „Numește «liturghie» în mod sigur rugăciunea. Iar «felurile liturghiei» numește diferitele moduri în care se săvârșește lucrarea rugăciunii. Căci ne rugăm fie cântând, fie citind, fie stând drepti, fie plecând genunchii și făcând mătânii și ridicând mâinile. Iarăși, uneori cu glas, alteori numai cu mintea și alteori și cu buzele. Dar ce înseamnă: «Și deodată se taie stihul de pe limba ta și se întind peste sufletul tău legăturile tăcerii, oprindu-l din libertatea lui», decât că rugăciunea săvârșită cu limba sfârșește dintr-odată

că mergi înainte în liniștea ta și a început să ia chip blândețea în tine. Căci liniștea simplă, dintre faptele dreptății, e fără preț⁴⁶. Viețuirea simplă e socotită, de cei înțelepți și cu dreaptă socoteală, ca un mădular aparte, despărțit de ajutorul celorlalți.

Și iarăși, de vezi cu sufletul tău că prin fiecare gând mișcat în el și prin vederile (contemplațiile) ce-ți vin în liniștea ta, ți se umplu ochii de lacrimi și ele curg peste obrajii tăi, fără silă, cunoaște că a început să se facă înaintea ta o deschizătură în zidul despărțitor, spre pierderea potrivnicilor.

Și dacă vezi în tine, din timp în timp, cugetarea ta scufundându-se în lăuntrul tău, fără grija rânduiei obișnuite din afară, și aceasta ține un ceas și mai mult și după aceea vezi mădularele tale ca într-o oboseală mare și pacea domnind peste gândurile tale, și aceasta rămâne în tine mult timp, cunoaște că norul a început să umbrească peste cortul tău.

Iar dacă în vreme ce petreci în liniște afli în sufletul tău gânduri ce-l sfășie și-l iau în stăpânire, și acestea îl învăluie cu sila în tot ceasul, iar cugetarea lui e îndreptată toată vremea spre cele ce le-a săvârșit, sau dorește să iscodească cele deșarte, cunoaște că în deșert te ostenești cu liniștea. Căci sufletul tău petrece în

---

și ea intră în lăuntrul sufletului și se face întreagă mintală, silind sufletul să nu-și mai împrăstie libertatea obișnuită în cele din afară, ci să părăsească orice altă grijă și cugetare, urmărind numai înțeleșurile rugăciunii⁴⁷.

46. „Aceasta înseamnă că singură liniștea, fără altă virtute, o găsim fără preț, de judecăm drept.” Un om liniștit poate să fie și un om care își calculează cu grijă planurile sale răufăcătoare. Liniștea are un conținut de pace, de blândețe, de iubire, când e concentrată spre Dumnezeu. Nu e lăudată o liniște egoistă.

împrăștiere. Și-i vin pricini pentru aceasta fie din afară, fie din nepăsarea dinlăuntru față de datorii, mai bine zis față de priveghere și de citire. Deci pune îndată rânduială în lucrarea ta.

Iar dacă făcând aceasta intri în aceste zile, dar nu afli îndată pace dinspre tulburarea patimilor, să nu te miri. Căci dacă sânul pământului rămâne încă un timp îndelungat fierbinte după ce au trecut peste el razele soarelui și mirosul leacurilor, și fumul de tămâie revărsat în văzduh stăruie timp îndelungat înainte de a se împrăștia și de a dispărea, cu cât mai mult nu rămân patimile, când sunt oprite de la materia obișnuită lor, lătrând la uși, asemenea câinilor ce s-au obișnuit să lingă sângele în măcelărie, până când nu li se risipește puterea obișnuinței lor de mai înainte.

Când începe trândăvia să intre, în chip ascuns, în sufletul tău, și se întoarce la cele întunecate dinapoia lui, și casa a început să se umple de întuneric, se ivesc aceste semne: simți în tine în chip ascuns că slăbești în credință și prisosești în grija de cele văzute, că încrederea ta se micșorează și pe aproapele tău îl păgubești și întreg sufletul tău și gura ta se umplu de dispreț și cu inima ta ești pornit în gânduri și în simțiri și în toate lucrurile pe care le întâlnești împotriva oricărui om, ba și împotriva Celui Preaînalt; și ți-e teamă de vătămarea trupului tău, iar prin aceasta te stăpânește lipsa de curaj în tot ceasul și din vreme în vreme se stărnește în sufletul tău frica, încât te temi și te simți urmărit și de umbra ta. Căci ai acoperit credința cu necredință. Vorbim nu de cea care e temelia mărturisirii tuturor, ci de puterea aceea a minții, care

sprijinește inima cu lumina înțelegerii și trezește în suflet, prin mărturia conștiinței, multă încredere către Dumnezeu, ca sufletul să nu se îngrijească de sine, ci să arunce asupra lui Dumnezeu grija sa fără de grijă în orice lucru.

Iar când mergi înainte, vei afla aceste semne vădite nemijlocit în sufletul tău. Atunci te întărești în toate și te îmbogățești în rugăciune și nu lipsește izvorul câștigului (duhovnicesc) niciodată din cugetarea ta, în toate câte le întâlnești. Dar simți totuși slăbiciunea firii omenesti și prin fiecare din acestea te păzești de mândrie. Pe de altă parte sunt trecute cu vederea de ochii tăi greșelile aproapelui. Și te umpli de dorința de a ieși din trup, în măsura în care dorești să ajungi la cele viitoare. Și toate necazurile câte ni se întâmplă, când te întâmpină în chip arătat sau ascuns, le afli ca drepte. Cercetezi cu de-amănuntul cele din preajma ta, ca prin aceasta să scapi de părerea de sine. Pentru toate dai mărturie și mulțumire. Acestea sunt semnele celor ce veghează și se păzesc și stăruie în liniște și doresc să ajungă la viețuirea cea mai adevărată⁴⁷.

Iar cei trândavi nu au nevoie de aceste semne subțiri ale curselor căderii, deoarece ei sunt departe de virtuțile ascunse. Când una dintre acestea începe să se ivească în sufletul tău, poți să înțelegi în aceeași clipă în ce parte ai început să înclini. Căci cunoști îndată din ce soi este. Dumnezeu să ne dăruiască cunoștința adevărată! Amin.

---

47. Imaginea aceasta e folosită și în *Scara Sfântului Ioan Scărarul*.

CUVÂNTUL XIII

**Celor ce se liniștesc le sunt de folos
încetarea grijilor păgubitoare,
întrarea și ieșirea**

Cel cu multe griji nu poate fi blând și liniștit, pentru că chipurile lucrurilor, pe care le socotește că-i sunt de trebuință și cu care se frământă, îl silesc să se miște în ele și să se ocupe cu ele fără să vrea și astfel risipesc pacea și liniștea lui. Drept aceea, călugărul trebuie să se așeze înaintea feței lui Dumnezeu și să-și ațintească în hip neschimbat ochiul său spre El, dacă voiește să-și trăjuiască mintea sa și să curățească și prefacă micile nișcări ce se ivesc în el și să învețe să deosebească în hip pașnic gândurile ce intră și ies. Iar multe indeletniciri ale călugărilor sunt un semn al moleșelii lor în ce privește hotărârea de a lucra poruncile lui Hristos. Iar ele arată greșelile lor în privința celor dumnezeiești.

Fără negrijă să nu cauți lumină în sufletul tău, nici pace și liniște în moleșeala simțirilor tale. Și de te indeletnicești cu lucruri diferite, nu înmulți indeletnicirile tale, ca să nu ți se împrăstie mintea în rugăciunea ta. Căci fără rugăciunea neîncetată nu te poți apropia de Dumnezeu. Iar de dai minții tale o altă grijă după oste-neala rugăciunii, îi pricinuiști împrăștierea în cugetare.

Lacrimile și palmuirea capului în vremea rugăciunii și tăvălirea pe jos cu căldură aduc căldura lor în launtrul inimii și inima zboară în răpirea vrednică de laudă spre Dumnezeu și strigă: „Însetat-a sufletul meu spre Tine, Dumnezeule cel tare și viu. Când voi veni și mă voi arăta feței Tale, Doamne?” (*Psalml* 41, 2). Numai cel ce a băut din vinul acesta și după aceea s-a lipsit

de el știe în ce ticăloșie a căzut și ce s-a luat de la el, datorită moleșelii lui⁴⁸.

O, cât de rele sunt privirea și vorbirea pentru cei ce petrec în liniște! Cu adevărat, fraților, sunt mai rele decât pentru cei ce sunt departe de liniște. Că precum asprimea grindinei, căzând pe neașteptate pe vârful plantelor, le usucă și le pierde, așa și întâlnirile cu oamenii, chiar dacă ar fi foarte scurte și ar părea folositoare, usucă florile virtuților care au înflorit de curând din însoțirea cu liniștea și care îmbracă cu simplitate și cu frăgezime pomul sufletului, sădit lângă izvoarele de ape ale pocăinței. Și precum asprimea brumei, căzând peste plantele de curând odrăslite, le arde, așa arde și întâlnirea cu oamenii rădăcina minții, din care a început să răsară verdeața virtuților. Și dacă convorbirea cu cei ce într-o privință se înfrânează, în alta mai săvârșesc mici greșeli, obișnuiește să vatame sufletul, cu cât mai mult, convorbirea cu cei proști și fără de minte, ca să nu zic lumesti, și privirea lor? Căci, precum omului de neam bun și cinstit, când se îmbată, i se ascunde însușirea aceasta și i se necinstește starea, și cinstea lui e luată în răs de gânduri străine ce intră în el din puterea vinului, tot așa și neprihănirea sufletului se tulbură prin privirea la oameni și prin convorbirea cu ei; și uită de datoria păzirii sale și se șterge din cugetarea lui ținta voinței sale și se dezrădăcinează din el toată temelia stării vrednice de laudă.

Dacă deci întâlnirile și privirile în larg, ce se întâmplă celui aflat în liniște, sau apropierea de ele din dorința de a vedea sau auzi cele ce intră prin porțile vederii și auzului, ajung spre a pricinui răcirea și tulburarea

---

48. Liniștirea nu e trândăvie, ci efort duhovnicesc încordat.

cugetării la cele dumnezeiești și în timp scurt pot pricinui atâta vătămare călugărului ce se înfrânează, ce vom zice de întâlnirile neconținute și de împiedicarea îndelungată ce o produc acestea?

Pe lângă aceea, aburul ce urcă din stomac nu lasă mintea să primească cunoștința dumnezeiască, ci o întunecă, așa cum pâcla ce se ridică din umezeala pământului încețoșează aerul. Și mândria nu vede că umblă în întuneric și nu cunoaște gândurile înțelepciunii. Căci cum ar putea cunoaște cea care petrece în întunericul ei? De aceea prin gândul ei întunecat se ridică peste toate, fiind mai prejos și mai neputincioasă decât toate și neputând afla căile Domnului. Dar Domnul ascunde voia Lui de la ea, deoarece ea nu voiește să umble pe calea celor smeriți. Iar Dumnezeuului nostru fie slava în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL XIV

Despre schimbarea rânduită de Dumnezeu celor ce umblă pe calea liniștirii

Cel ce s-a învoit cu mintea sa să viețuiască în liniște, să-și tocmească viața sa în așa fel încât să petreacă restul zilelor lui în stare de liniște. Ți se poate întâmpla, cum e obiceiul în starea de liniște rânduită ție de harul dumnezeiesc, ca în lăuntrul sufletului să se reverse întunericul și, așa cum razele soarelui sunt acoperite de ceața norilor ce iese din pământ, așa să fii lipsit și tu pentru puțin timp de mângâierea duhovnicească și lumina harului dinlăuntru să fie acoperită de norul patimilor și puterea pricinuitoare de bucurie să se retragă puțin și mintea ta să fie umbrită de o pâclă neobișnuită. Tu

să nu te tulburi atunci și să dai ajutor neștiinței sufletului, ci rabdă și citește cărțile învățătorilor și silește-te la rugăciune și cere ajutorul. Și îndată el va veni, fără să-ți dai seama. Căci precum fața pământului se descoperă razelor soarelui de sub întunericul păclei ce-l stăpânește, așa poate și rugăciunea să destrame și să risipească din suflet norii patimilor și să lumineze mintea cu lumina veseliei și a mângâierii. Această lumină se întinde de obicei și peste gândurile noastre, mai ales când primește putere din dumnezeieștile Scripturi și găsește mintea strălucind în priveghere⁴⁹. Căci îndelungătarea continuă cu scrierile Sfinților umple sufletul de o lumină neînțeleasă și de veselia dumnezeiască. Iar Dumnezeuului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL XV

Despre cei ce se liniștesc. Când încep să înțeleagă unde au ajuns cu faptele lor în marea fără margini, adică în viețuirea cea liniștită, și când pot să nădăjduiască puțin că ostenele lor au început să le dea roduri

Îți spun ție un lucru și să nu te îndoiești, și să nu disprețuiești nici celelalte cuvinte ale mele ca ale unuia preamic, pentru că cele arătate de mine sunt adevărate. Căci și în aceste cuvinte ale mele îți spun ție adevărul, ca în toate.

---

49. Cel ce priveghează n-ar avea putere să stăruie în priveghere dacă n-ar avea înaintea lui pe Dumnezeu, sau adâncimea înțeleșurilor și a iubirii Lui. Iar acestea umplu mintea și inima de strălucire și de bucurie. Dar cel ce priveghează se și roagă. De aceea se spune de rugăciune că străpunge întunericul așezat peste suflet.

Dacă silești genele ochilor tăi până ce ajungi la lacrimi, să nu socotești că ai ajuns la ceva în viațuirea ta. Căci până acum cele ascunse ale tale slujesc lumii, adică stai în slujba celor lumești și faci lucrul lui Dumnezeu numai prin omul din afară. Dar cel dinlăuntru e fără rod. Căci rodul lui începe de la lacrimi. De-abia când ai ajuns în pământul lor, cunoaște că mintea ta a ieșit din închisoarea lumii acesteia și a pus piciorul ei pe drumul veacului nou⁵⁰, și a început să miroasă aerul acela nou și minunat. Atunci încep să curgă lacrimile. Căci s-a apropiat nașterea pruncului duhovnicesc⁵¹. Pentru că harul, maica de obște a tuturor, se grăbește să nască tainic în suflet un chip dumnezeiesc potrivit cu lumina veacului viitor. Dar când vine vremea

---

50. În alt manuscris: „al omului nou”.

51. „Nașterea sufletului celui ce varsă lacrimi constă în simțirea stării sufletelor noastre în veacul viitor. Mai sus spune: «maica tuturor se grăbește să nască în suflet un chip dumnezeiesc potrivit cu lumina veacului viitor», adică se gândește să întipărească în suflet un chip spiritual, ca să vadă tainic cele din veacul viitor. Iar mai jos, după lacrimi, e pacea; după pace, odihna; după odihnă, vederea; după vedere, descoperirea; după descoperire, sălășluirea dumnezeiască; și după aceea, rodirea duhovnicească. Apoi adaugă: «și din aceasta simte schimbarea pe care o va primi firea în partea mai dinăuntru a ei, în suflet, la înnoirea tuturor». Căci se va înnoi toată zidirea, după cuvântul fericitului Petru, care zice: «Așteptăm ceruri noi și pământ nou, după făgăduința Lui» (2 Petru 3, 13). Nașterea aceasta a numit-o Prorocul cu glasul cel mai puternic «duh de mântuire». Căci zice Isaia: «Pentru frica Ta, Doamne, am luat în pântec și am suferit durerile nașterii și am născut duh de mântuire, pe care l-am făcut pe pământ» (26, 18). Aceasta e deci curăția, din baia dumnezeiască a lacrimilor. Acest har ni-l procură șiroaiele de lacrimi și prin el simțim starea aceea fericită din veacul viitor încă înainte de a ne schimba.”

nașterii, mintea începe să se miște în unele de acolo, asemenea răsuflării pe care o trage pruncul în lăuntru mădularelor, prin care obișnuiește să se hrănească. Și pentru că nu suportă ușor ceea ce nu-i este obișnuit, începe dintr-odată să-și miște trupul într-un plâns amestecat cu dulceața mierii. Și pe măsură ce se hrănește pruncul dinlăuntru, sporesc și lacrimile⁵². Această rânduială a lacrimilor, de care am vorbit, nu e aceea ce se săvârșește cu întreruperi, în cei ce se liniștesc. Pentru că de această mângâiere ce se ivește din timp în timp, are parte oricine viețuiește în liniște: uneori, când se află în stare de vedere (contemplare) a minții, alteori, când pătrunde în cuvintele Scripturii; și alteori, în convorbirea rugăciunii. Dar aici vorbesc despre cea care se află în cel ce varsă lacrimi neîncetate, ziua și noaptea.

Oricine a aflat cu adevărat și întocmai adevărul acestor două feluri (de lacrimi) l-a aflat în stare de liniște. Ochii lui ajung ca un izvor de apă vreme de doi ani și mai mult. După acestea intră în pacea gândurilor. Iar din pacea gândurilor trece în odihna aceea de care a vorbit Sfântul Pavel (*Evrei 4, 3*), atât cât poate încăpea în fire. Iar de la odihna păcii, mintea trece la vederea tainelor, căci atunci Duhul începe să-i descopere cele cerești și Dumnezeu Se sălășluiește în el și produce în el rodul Duhului și prin aceasta firea cea mai dinăuntru simte că primește schimbarea viitoare în înnoirea tuturor, într-un chip acoperit și ca în ghicitură. Acestea le-am scris spre ținerea de minte a mea și a tot cel ce citește această scriere, așa cum am primit din citirea Scripturilor și de la guri adevărate și puțin din cercarea însăși,

---

52. Lacrimile neîncetate și nesilite sunt semnul ieșirii minții la viața cea nouă, ca arvună a veacului viitor.

ca să-mi fie de ajutor prin rugăciunile celor ce se folosesc de ele. Căci nu puțină trudă am pus în ele.

Ascultă, iarăși, și ceea ce-ți voi spune acum și ceea ce am învățat de la o gură nemincinoasă. Când intri în pământul păcii gândurilor, mulțimea lacrimilor se ia de la tine și după ele îți vin lacrimile cu măsură și la vremea cuvenită. Acesta este adevărul neștirbit, ca să spun pe scurt, așa cum este crezut de toată Biserica.

CUVÂNTUL XVI

Despre felul virtuților

Nevoința este maica sfințeniei. Iar din cea din urmă se naște cea dintâi gustare a simțirii tainelor lui Hristos, care se numește întâia treaptă a cunoștinței Duhului. Dar nimeni să nu se amăgească pe sine și să nălucească ceva vrăji. Căci sufletul întinat nu urcă la Împărăția curată, nici nu se unește cu duhurile Sfinților. Poleiește frumusețea neprihănirii tale prin lacrimi și posturi și prin liniștea din tine. Un mic necaz pentru Dumnezeu e mai mare decât un lucru mare săvârșit fără necaz. Căci încearcă de bunăvoie credința prin dragoste. Iar starea de odihnă se naște din vârful conștiinței⁵³. De aceea, în necazuri și-au dovedit Sfinții dragostea de Hristos și nu în tihnă. Pentru că lucrul ce se face fără osteneală e dreptatea celor lumești, care fac milostenii din cele din afară și nu câștigă nimic în ei înșiși⁵⁴.

---

53. Din cea mai înaltă conștiință, care știe că nu trebuie să se agite pentru lucruri trecătoare.

54. „Lumești numește aici pe cei ce cugetă și fac aie lumii. Se poate afla și în ei o dreptate. De pildă, iubesc pe cei ce îi iubesc

Tu, însă, cititorule, luptă-te să urmezi pilda Patimilor lui Hristos, ca să te învrednicești să guști slava Lui. Căci de pătimim împreună, împreună ne și slăvim. Nu se slăvește mintea cu Iisus, de nu a pățimit trupul pentru Hristos. Deci de slava lui Dumnezeu se învrednicește cel ce disprețuiește slava omenească. Iar trupul lui se slăvește împreună cu sufletul. Căci slava sufletului vine din supunerea lui prin neprihănire lui Dumnezeu. Iar slava minții este vederea (contemplarea) adevărată a lui Dumnezeu. Căci adevărata supunere este și ea îndoită: în fapte și în conștiință. Deci când pătimește trupul, pătimește și inima împreună cu el. De nu cunoști pe Dumnezeu, nu se poate mișca în tine dragostea Lui. Și nu poți iubi pe Dumnezeu, de nu-L vezi pe El. Iar vederea lui Dumnezeu vine prin cunoașterea Lui. Căci nu premerge vederea Lui cunoașterii Lui.

Rugăciune

Învrednicește-mă, Doamne, să Te cunosc pe Tine și să Te iubesc, nu prin cunoștința cea întru imprăștierea minții, care se naște din trudă, ci învrednicește-mă de acea cunoștință prin care mintea, văzându-Te, slăvește cu vederea firea Ta, care depărtează simțirea lumii din cugetare. Învrednicește-mă să mă înalț de la vederea prin voință, care naște năluciri, și să Te văd, silit de legătura pusă asupra mea de Cruce, prin răstignirea cea de a doua a minții, care se odihnește de lucrarea gândurilor

---

și fac bine celor ce le fac bine și împrumută celor de la care nădăjduiesc să la înapoi. Dar această dreptate nu e bine-primită la Dumnezeu (*Luca 6, 32; Matei 5, 20*). Iar a face milostenia din cele din afară, înseamnă a o face pentru a fi văzuți și ca să fie slăviți de ei. Iar cei ce fac milostenie pentru acestea nu au niciun câștig. «Amin, zic vouă, că își iau plata lor» (*Matei 6, 4*).»

în vederea Ta neîncetată, cea mai presus de fire. Fă să crească în mine iubirea Ta, ca să vin pe urmele iubirii Tale, ieșind din lume.

Sădește în mine înțelegerea smereniei Tale, întru care ai umblat în lume, sub acoperământul pe care Ți l-ai făcut din măduarele noastre, prin mijlocirea Sfintei Fecioare, ca, în amintirea neîncetată și neuitată a ei, să primesc cu plăcere smerenia firii mele.

*

Sunt două chipuri de a se sui pe cruce: unul e răstignirea trupului, al doilea urcarea la vedere. Cel dintâi vine din izbăvirea de patimi, al doilea prin lucrarea faptelor Duhului. Căci nu se supune mintea, dacă nu se supune mai întâi trupul. Împărăția minții presupune răstignirea trupului. Și nu se supune mintea, lui Dumnezeu, dacă nu se supune voia liberă, rațiunii. E greu lucru a încredința lucruri înalte celui încă începător și celui prunc cu vârsta. „Vai ție cetate, când împăratul tău e tânăr” (*Eclesiastul* 10, 16). Cel ce se supune pe sine lui Dumnezeu s-a apropiat de puterea de a-și supune lui toate. Celui ce se cunoaște pe sine, i s-a dat cunoștința tuturor. Căci în cunoștința de sine se află plinătatea cunoștinței tuturor. Și în supunerea sufletului tău, se cuprinde supunerea tuturor. Când smerenia stăpânește în viața ta, se supune ție sufletul tău și împreună cu el se vor supune ție toate⁵⁵. Căci în sufletul

---

55. E vrednică de remarcat această legare a tuturor de suflet. Cel ce se cunoaște pe sine cunoaște în sine toate. Cel ce își supune sufletul își supune împreună cu el toate. Toate sunt legate de om. Iar omul ce se stăpânește pe sine stăpânește peste toate. Iar pe sine se stăpânește atunci când se supune lui Dumnezeu. Prin Dumnezeu stăpânește deci peste toate.

tău se naște pacea de la Dumnezeu. Cât timp ești în afara acesteia, vei fi supărat neconținut nu numai de patimi, ci și de tot felul de întâmplări. Cu adevărat, Doamne, de nu ne vom smeri, nu vei înceta să ne smeri pe noi⁵⁶. Iar adevărata smerenie este flica cunoștinței. Și cunoștința adevărată este flica încercărilor⁵⁷.

CUVÂNTUL XVII

Tâlcuirea felurilor virtuții.

Și despre tăria și deosebirea fiecăreia dintre ele

Virtutea trupească curățește trupul de poftele din el, în starea liniștii. Iar virtutea minții smerește sufletul și-l curățește de gândurile grosolane și pieritoare, ca să nu le cugete pe acestea în chip pătimas, ci să se miște mai degrabă în contemplarea ce îi este proprie. Această contemplare (înțelegere) apropie sufletul de golirea minții⁵⁸, care se numește vederea nematerială. Și aceasta este virtutea duhovnicească. Căci ea ridică mintea de la cele pământești și o apropie de contemplarea cea

---

56. Dumnezeu ne smerește prin necazuri și patimi, pentru că nu ne smerim noi înșine de bunăvoie. Smerenia noastră o urmărește Dumnezeu. Și prin ea stăpânim, în chip paradoxal, peste toate, căci în Dumnezeu suntem liberi de toate.

57. Cunoștința e înțeleasă ca un dar câștigat prin viața trăită, prin greutățile ei și prin suportarea lor. E un sens existențial al cunoștinței. Desigur, e vorba de cunoștința de sine a omului, nu de cunoștința obiectelor.

58. E vorba de o „golire” a minții de orice altfel de gânduri. Dar cum mintea nu poate sta neocupată, ea se ocupă atunci cu vederea lui Dumnezeu cel nesfârșit, recâștigându-și și ea însușirea indefinitului.

dintâi a duhului și o îndreaptă spre Dumnezeu și spre contemplarea (vederea) slavei celei necuprinse, care este mișcarea gândurilor spre mărirea firii Lui. Ea o desparte de lumea aceasta și de simțirea ei. Iar prin aceasta ne întărim în nădejdea sădită în noi și în încredințarea aflată în ea. Aceasta este încredințarea despre care a vorbit Apostolul, sau adevierirea de care se bucură mintea în chip înțelegător⁵⁹, prin nădejdea făgăduită nouă (*Galateni* 5, 8). Dar ce sunt acestea și cum e fiecare dintre ele, vom spune în cele următoare.

Întâi, despre viețuirea după Dumnezeu, cea cu trupul. Fapte trupesti se numesc cele ce se săvârșesc pentru curățirea trupului prin lucrarea virtuții; ele sunt fapte arătate, prin care se curățește cineva de necurăția trupului.

Iar viețuirea prin cugetare este lucrarea inimii, făcută neîncetat cu grija la judecata sau la dreptatea lui Dumnezeu și la judecățile ce le va da El, și rugăciunea neîncetată a inimii și gândul la pronia și la grija lui Dumnezeu, care se arată în lumea aceasta pentru fiecare în parte și pentru toate ia un loc. Viețuirea aceasta mai constă și în a lua seama la patimile cele ascunse, ca să nu se ivească cumva vreuna dintre ele în latura cea ascunsă și duhovnicească. Această lucrare a inimii e deci ceea ce se numește viețuire prin cugetare. În această lucrare a viețuirii prin cugetare, care se numește făptuire sufletească, se subțiază inima și se desparte de părășia cu viața fără rânduială, cea potrivnică firii. Pomind de aici, ea înțelege și deosebește în

---

59. E o înțelegere care e adevierire, sau siguranță, sau vedere, sau atingere și trăire a celor înțelese.

contemplarea celor create pe cele zidite spre trebuința și creșterea trupului, prin a căror folosire se dă putere celor patru stihii din trup⁶⁰.

Iar viețuirea duhovnicească este o făptuire fără simțuri și ea este cea descrisă de Părinți. Când aceasta e primită de mințile Sfinților, se înlătură vederea în substanță a lucrurilor și grosimea trupului. De atunci vederea se face înțelegătoare. Căci vederea în ipostas și în substanță se numește vederea zidirii prime a firii⁶¹. De la această vedere în ipostas, ușor se înalță cel ce se nevoiește la cunoștința viețuirii celei unificate, care înseamnă a se minuna de Dumnezeu în înțelegerea

---

60. „Că cele create spre trebuința și creșterea trupului, adică mâncările și băuturile și celelalte câte le cere trebuința trupului, luate cu măsura cuvenită și la vremea cuvenită și prin alegerea cu judecată, aduc puteri stihiilor din care se alcătuieste trupul nostru, potrivit cu cantitatea fiecăreia și cu echilibrul dintre ele, ne învață filosofia din afară. Poate pe aceasta o numește sfântul «viețuire cu mintea și făptuire sufletească». Căci filosofia este cu adevărat exercițiu al minții și cugetare și contemplare care subțiază inima și o desparte de viața cea fără rânduială și potrivnică firii, adică pătimasă și animalică... Și e vădit că filosofia etică vorbește mult și despre pronie, și despre paza patimilor. De aceea, Psalmistul zice că Dumnezeu Se mânie dacă nu luăm învățătură (*Psalmii* 2, 12), iar Apostolul dă mărturie că ea ne poate înțelepți și «spre mântuire» (2 *Timotei* 3, 15).”

61. Nota în textul grec înțelege, prin „vederea ipostatică” (în substanță), vederea sufletului cât încă e unit cu trupul și alcătuieste cu el un singur ipostas. Când încetează grosimea trupului, vederea sufletului devine spirituală. Dar poate să fie vorba și de vederea lucrurilor în substanța lor și nu în rațiunile lor unificate în Dumnezeu. Vederea ipostatică e în acest caz vederea zidirii, a „primei firii”, pentru că în prima ei formă și în zidire prevalează substanța. Numai în forma ei viitoare (a doua), Duhul va copleși substanța materială.

celor văzute. Aceasta vede de mai înainte starea cea înaltă a bunătăților viitoare, care se dăruiește în libertatea vieții nemuritoare, în viețuirea de după înviere. Căci firea omenească nu încetează acolo să se minuneze pururea de Dumnezeu, nemaicugetând la ceva din cele create. Pentru că, dacă ar fi ceva din acestea asemenea lui Dumnezeu, mintea s-ar mișca spre aceea, mai bine-zis uneori spre Dumnezeu și alteori spre aceea. Dar odată ce toată frumusețea celor zidite e mai prejos, în viața viitoare înnoită, de frumusețea lui Dumnezeu, cum mai poate mintea, cu vederea ei, să iasă afară din frumusețea lui Dumnezeu? Deci ce? O mai mânănește atunci gândul că va muri? Sau povara trupului? Sau amintirea celor săvârșite? Sau trebuințele firii? Sau primejdiile? Sau necazurile ce vin asupra ei? Sau împrăștierea fără știre? Sau nedesăvârșirea firii? Sau învăluirea în stihii? Sau întâlnirea unuia cu altul? Sau plictiseala, sau truda obositoare a trupului? Nicidecum. Căci deși toate acestea se întâmplă în lumea aceasta, în vremea când se ridică acoperământul patimilor de pe ochii minții, și aceasta privește slava lui Dumnezeu, ea îndată se înalță în răpire⁶². Dar dacă Dumnezeu n-ar fi pus un hotar vieții acesteia (duhovnicești), cât de mult n-ar întârzia mintea în ele? Și dacă i-ar îngădui-o omului în cursul întregii vieți, n-ar ieși niciodată din privirea acestora. Cu cât mai mult nu va ieși însă acolo, unde acestea nu mai sunt și unde virtutea este fără hotar? Totuși, acolo vom avea și lucrurile în

---

62. Patimile sunt o îngroșare a acoperământului material pus peste minte. Mai bine zis, materia e făcută să fie copleșită de spirit și să devină, prin aceasta, transparentă. Patimile însă împiedică această străbatere a ei de spirit.

ipostas (în substanță), dar în lăuntru curților împărătești, dacă ne vom învrednici de ele prin viețuirea noastră⁶³.

Deci cum ar putea ieși mintea iarăși și cum s-ar putea depărta de vederea aceea minunată, ca să cadă în altă indelețnicire? Vai nouă, că nu cunoaștem sufletele noastre, nici la ce viețuire am fost chemați, ci socotim că viața aceasta a neputinței și starea celor din viață și strâmtorările lumii și înseși lumea și relele și desfătărilor ei sunt ceva de preț.

Rugăciune

Ci, o, Hristoase, Care ești singurul puternic, fericit este cel al cărui ajutor este la Tine, și cel ce a pus sușuri în inima sa. Tu, Doamne, întoarce faptele noastre de la lume la dorirea Ta, până ce vom vedea ce este ea și nu vom mai crede umbrei ca adevărului. Tu, Cel ce ne-ai făcut pe noi, înnoiește mintea noastră, Doamne, și străduința noastră înainte de moarte, ca în ceasul ieșirii noastre să cunoaștem cum a fost intrarea și ieșirea noastră în lumea aceasta, până am desăvârșit lucrul la care am fost chemați după voia Ta în viața aceasta, și după aceea să nădăjduim că vom primi în mintea noastră

---

63. Textul grec e foarte alterat. De aceea permite diferite interpretări, cum se arată chiar în notele de sub el. Deci și traducerea în românește poate varia. În general, credem că Sfântul Isaac socotește că lucrurile, deși nu vor mai fi văzute acolo în substanța lor, nu vor pierde această substanță, dar ea va fi acoperită de lumina „curților împărătești”, sau ale lui Dumnezeu. Având acolo virtutea fără hotar, ne va fi și puterea vederii fără hotar, fără hotarul pus de trup. Căci virtutea este o înlăturare a acoperământului cel gros de pe minte, de pe suflet, sau transparența din lăuntru nostru, care nu are sfârșit. În general, în acest *Cuvânt* autorul vorbește de trei feluri de viețuirii (sau virtuți) după Dumnezeu: cu trupul, cu cugetarea sau cu sufletul, și cea cu duhul sau duhovnicească.

plină de încredințare bunătățile cele mari, pe care, după făgăduința Scripturilor, le-a gătit iubirea Ta la cea de a doua zidire a lumii innoite. Fie ca pomenirea lor să o păzim prin credință, în taină!

*

Despre curăția trupului, a sufletului și a minții

Curăția trupului este cuvioșia dobândită prin izbăvirea de întinăciunea cărnii. Curăția sufletului este libertatea de patimile cele ascunse ce se mișcă în cugetare. Curăția minții se arată în descoperirea tainelor. Căci atunci ea se curățește de toate cele ce cad sub simțuri, în chipul grosimii lor⁶⁴. Pruncii cei mici sunt curați cu trupul și nepătimași cu sufletul, dar nimeni nu-i numește curați cu mintea. Deci curăția minții este desăvârșirea prin petrecerea în vederea cerească proprie cetelor ce se mișcă în afara simțurilor, prin puterea duhovnicească, în nenumăratele minuni ale acelei lumi cerești. Trăirea acestor minuni și-o împărtășesc între ele, în slujirea lor nevăzută, acele cete subțiri, care au înțelegerea descoperirilor, aflându-se într-o legătură în schimbarea lor din toată clipa⁶⁵. Iar Dumnezeuul nostru să ne învrednicească pe noi să-L vedem pururea pe El cu mintea golită, iar după viața de aici, în chip nemijlocit, în vecii vecilor. Amin.

---

64. Întâi e curățirea trupului de patimi, ca îngroșare a grosimii materiale, apoi curățirea sufletului de gândurile pătimase; în sfârșit, curățirea minții de însăși substanța materială a lumii, percepută prin simțuri ca gânduri. Dar prin înlăturarea acestei grosimi, apar în fața minții tainele lumii dumnezeiești. Deci curăția minții nu e numai ceva negativ, ci și ceva pozitiv: e vederea orizontului dumnezeiesc ce i se descoperă.

65. Ceea ce se spune aici e apropiat de viziunea lui Dionisie Areopagitul despre îngeri.

CUVÂNTUL XVIII

Cât de mare este măsura cunoștinței și cât de mari, măsurile credinței

Există o cunoștință ce premerge credinței și o cunoștință ce se naște din credință. Cunoștința ce premerge credinței este cunoștința naturală. Iar cunoștința ce se naște din credință este o cunoștință duhovnicească. Și există o cunoștință naturală, care deosebește binele de rău. Aceasta se numește și discernământ natural. Prin ea deosebim binele de rău în chip natural, fără învățătură. Pe aceasta a așezat-o Dumnezeu în firea rațională. Dar primește creștere și adaos prin învățătură. Nu este cineva care să nu o aibă pe aceasta. Această putere de cunoaștere naturală a sufletului rațional constă deci în deosebirea binelui și răului, care se mișcă în el neîncetat. Cei ce sunt lipsiți de ea sunt mai prejos de firea rațională. Iar cei ce o au pe aceasta stau drept în firea sufletului și nu au pierdut nimic din cele ce le-a dat Dumnezeu firii spre cinstirea ființelor raționale ale Lui. Iar pe cei ce au pierdut această cunoaștere, prin care deosebesc binele de rău, îi osândește Prorocul zicând: «Omul n-a priceput cinstea în care a fost» (*Psalmii* 48, 12).

Cinstea firii raționale este discernământul, care deosebește binele de rău. Și cu dreptate cei ce au pierdut acest discernământ s-au asemănat cu animalele neînțelegătoare, care nu au rațiune și putere de discernământ. Prin această putere noi suntem în stare să aflăm calea spre Dumnezeu. Aceasta este cunoștința naturală, și ea premerge credinței, și ea e calea către Dumnezeu. Prin ea putem să deosebim binele de rău și să primim credința. Deci însăși puterea firii dă mărturie că se

cuvine omului să creadă în Cel ce a adus toate la ființă și să creadă în cuvintele poruncilor Lui și să le împlinească. Iar din credință se naște frica de Dumnezeu. Și când va urma ei prin fapte și se va urca puțin prin lucrare, se ivește cunoștința duhovnicească, de care am spus că se naște din credință.

Cunoștința naturală, care este deosebirea între bine și rău și e sădită de Dumnezeu în fire, ne convinge să credem în Dumnezeu, Cel ce a adus toate la existență. Și credința produce în noi frica și frica ne silește să ne pocăim și să lucrăm cele bune. Și prin aceasta se dă omului cunoștința duhovnicească, care este simțirea tainelor și naște credința din vederea (contemplația) adevărată. Deci nu din credința singură și simplă se naște cunoștința duhovnicească, ci credința naște frica și din frica de Dumnezeu, când ne învrednicim să lucrăm prin ea, adică din lucrarea fricii de Dumnezeu în noi, se naște cunoștința duhovnicească. Căci a spus Sfântul Ioan Gură de Aur, că atunci când dobândește cineva o voință ce ascultă de frica lui Dumnezeu și de dreapta cugetare, primește curând descoperirea celor ascunse. Iar prin descoperirea celor ascunse înțelege cunoștința duhovnicească.

Nu frica de Dumnezeu naște însă această cunoștință duhovnicească (căci ceea ce nu se află ascuns în fire nu se poate naște), ci cunoștința aceasta se dă ca un dar lucrării din frica lui Dumnezeu. Când vei cerceta bine lucrul fricii lui Dumnezeu, vei afla că el este pocăința și în aceasta este cunoștința duhovnicească. Despre ea am spus că arvuna ei e primită în Botez și că darul acesta l-am primit prin pocăință. Deci, darul de care am spus că-l primim prin pocăință este cunoștința duhovnicească, sau ea este darul dat nouă prin lucrarea fricii.

Iar cunoștința duhovnicească este simțirea celor ascunse⁶⁶. Căci când simte cineva aceste bunătăți nevăzute și mult covârșitoare, dă acestei simțiri numele de cunoștință duhovnicească. Iar din simțirea aceasta se naște o altă credință, care nu e potrivnică celei dintâi, ci întărește credința aceea. Pe ea o numesc credință din vedere (din contemplație). Până aici a fost auzirea; iar acum e vederea. Iar vederea este mai sigură decât auzirea.

Toate acestea se nasc din cunoștința aceea (naturală), care deosebește binele de rău și care e sădită în fire. Iar aceasta e sămânța cea bună a virtuții, cum s-a spus mai înainte. Dar când acoperim această cunoștință naturală cu voia noastră iubitoare de plăcere, cădem din toate bunătățile acestea.

Iar acestei cunoștințe naturale îi urmează o împunșătură continuă a conștiinței, o aducere-aminte neîncetată de moarte, o grijă care ne chinuiește până la ieșirea din această viață⁶⁷. După aceasta vin mâhnirea, întristarea, frica de Dumnezeu, rușinea cea din fire, părerea de rău pentru păcatele cele mai dinainte, străduința

---

66. Sfântul Isaac identifică cunoștința duhovnicească cu o simțire spirituală, adică cu o atingere cu realitatea dumnezeiască, cu puterea lui Dumnezeu.

67. „Trebuie să stăruim asupra omului, cum spune Sfântul mai departe: cea după fire, cea contrară firii și cea mai presus de fire. Când, căzând din fire, ajungem în starea contrară firii, cunoștința naturală ne înțeapă neîncetat conștiința și ține trează neconținut amintirea morții și o grijă care chinuiește sufletul neîncetat până la ieșirea din ea, adică până ce ieșim din această stare contrară firii și revenim la cea după fire. Apoi, iarăși, cunoștința naturală naște necazul și întristarea, frica de Dumnezeu și rușinea, supărarea și străduința, pomenirea morții și grija pentru merindea de drum. Ba ne și înduplecă să cerem de la Dumnezeu, cu „mult plâns și cu lacrimi, «să intrăm pe poarta aceasta», adică în starea cea mai presus de fire”.

pentru faptele cuvenite, aducerea-aminte de drumul cel de obște și grija pentru merindea de drum și cerea îndreptată spre Dumnezeu cu plâns, ca să intrăm prin poarta aceasta, care este trecerea peste toată firea, disprețuirea lumii și multa luptă pentru virtute. Toate acestea se află în cunoștința naturală.

Să asemenea, deci, oricine faptele lui cu acestea. Când se va afla omul în acestea, umblă pe calea firii. Și când se ridică peste acestea și ajunge la iubire, se ridică peste fire și pleacă de la el lupta și frica și oste-neala și truda în toate. Căci acestea țin de cunoștința naturală. Și acestea le aflăm în noi când nu acoperim această cunoștință cu voia noastră iubitoare de plăcere. Și se află în noi până ce ajungem la iubire, care ne eliberează de toate acestea.

Din cele zise urmează să se privească omul pe sine și să se cerceteze în care fapte umblă: în cele potrivnice firii, în cele după fire, sau în cele mai presus de fire. Din felurile lor poate afla cineva limpede și repede cum își cârmuiește întreaga lui viață. Și când nu se află în cele numite de noi după fire, așa cum le-am arătat, și nu se află nici în cele mai presus de fire, e vădit că este aruncat în cele mai prejos de fire. Iar Dumnezeuului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL XIX

Despre credință și despre smerita cugetare

Făptură preamică, vorești să afli viața? Ține în tine credința și smerenia, căci prin ele afli mila, ajutorul și cuvintele grăite în inimă de Dumnezeu, dar și pe Cel

ce te păzește întru ascuns și rămâne cu tine la arătare⁶⁸. Voiești să le dobândești pe acestea, care sunt cuvântări ale vieții?⁶⁹. Umblă cu simplitate și nu întru cunoștință înaintea lui Dumnezeu. Căci simplității îi urmează credința, iar subțiririi și disputei gândurilor, părerea de sine. Și acesteia îi urmează depărtarea de Dumnezeu. Când vei veni înaintea lui Dumnezeu prin rugăciune, fă-te în gândirea ta ca o furnică și ca cele ce se târăsc pe pământ și ca un vierme și ca un prunc care se bâlbâie. Și nu spune înaintea Lui ceva bizuit pe cunoștință, ci apropie-te de Dumnezeu și umblă înaintea Lui cu cuget de prunc, ca să te învrednicești de părinteasca purtare de grijă, ce se îndreaptă de la părinți spre fiii lor încă prunci. Căci s-a spus că „păzitor al pruncilor este Domnul” (*Psalmii* 114, 6). Pruncul se apropie de șarpe și-l prinde de gât și nu e vătămat de el. Pruncul umblă gol toată iarna. Când alții umblă îmbrăcați și acoperiți și totuși frigul intră în toate mădularele lor, pruncul șade gol în ziua când e frig, ger și gheață, și nu suferă, pentru că trupul lui nevinovat e acoperit cu o altă haină, nevăzută prin acea purtare de grijă ascunsă, care susține mădularele lui fragede, ca să nu se apropie de ele vreo vătămare de la ceva.

---

68. Prin credință și smerenie simțim cuvintele lui Dumnezeu grăite în fiecare moment în inimă, deci nu ca niște cuvinte spuse odinioară de Dumnezeu și acum desprinse de El. De aceea, Îl simțim și pe Dumnezeu însuși ca Persoană, grăindu-ni-le. În ascuns, Îl simțim grăindu-ne, iar la arătare, ajutându-ne în faptele noastre.

69. Cuvintele lui Dumnezeu simțite în inimă sunt, deci, cuvântări ale lui Dumnezeu, adresate nouă acum și care susțin viața noastră cu puterea lui Dumnezeu comunicată prin ele.

Crezi acum că există o purtare de grijă ascunsă, prin care trupul fraged, ușor expus la orice vătămare pentru frăgezimea și slăbiciunea lui, este păzit în mijlocul împrejurărilor potrivnice și nu e lăsat să sufere de ele? Căci zice: „Domnul păzește pe prunci”. Și nu numai pe aceștia, mici cu trupul, ci și pe înțelepții din lume, care au părăsit cunoștința lor și se sprijină pe înțelepciunea simplă și s-au făcut ca niște prunci, în voia lor, și așa au învățat înțelepciunea aceea care nu se învață prin osteneli. Sunt cei despre care înțeleptul în cele dumnezeiești, Pavel, a spus: „Cel ce socotește că este înțelept în lumea aceasta să se facă nebun, ca să ajungă înțelept” (1 Corinteni 3, 18).

Deci, cere de la Dumnezeu să-ți dea să ajungi la măsura credinței. Și dacă simți desfătarea ei în sufletul tău, nu-mi este greu să-ți spun iarăși că nimic nu te va împiedica să ajungi la Hristos. Și nu-ți va fi greu să fii răpit în tot ceasul de la cele pământești și să uiți de lumea aceasta neputincioasă și de amintirile lucrurilor ei. Roagă-te pentru acest lucru fără preget și cerșește-l cu căldură și cere-l cu multă sârguință până ce-l vei primi. Și nici după aceasta să nu slăbești. Iar de acesta te vei învrednici dacă te vei sili mai întâi să arunci grija ta asupra lui Dumnezeu cu credință și vei schimba grija ta de tine cu purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Și când vei vedea voia ta că se încrede cu toată curăția cugetului mai mult în Dumnezeu decât în tine, și că te silești să nădăjduiești în El mai mult decât în sufletul tău, atunci se va sălăslui în tine puterea aceea necunoscută de tine. Și vei simți puterea Celui ce este cu tine, în chip neîndoielnic; puterea aceea pe care mulți simțind-o intră în foc și nu se tem și călcând pe apă nu se îndoiesc în cugetul lor, socotind că se vor scufunda.

Căci credința întărește simțurile sufletului și acesta simte pe Cineva nevăzut, care-l convinge să nu ia în seamă vederea lucrurilor înfricoșătoare, nici să privească la vreo vedere ce întrece simțurile⁷⁰.

Poate socotești că acea cunoștință duhovnicească o primește cineva în cunoștința sufletească? Dar nu e numai cu neputință să primească cineva acea cunoștință duhovnicească în cunoștința sufletească, ci nu o poate nici măcar simți cineva cu simțirea⁷¹, precum nu se pot învrednici de ea cei ce se străduiesc să se deprindă în cunoștința sufletească.

Astfel, dacă unii din ei voiesc să se apropie de acea cunoștință a Duhului, nu se pot apropia de ea câtuși de puțin, până ce nu o părăsesc pe cea sufletească și toată îndeletnicirea cu subțirimile ei și cu meșteșugul ei foarte mult impletit (complicat) și nu se vor întoarce la sufletul lor de prunci. Pentru că multă piedică le vine lor din obișnuirea cu ea, până ce nu o vor înlătura puțin câte puțin. Cunoștința duhovnicească este simplă și nu strălucește prin gânduri sufletești⁷². Până ce nu se va elibera cugetarea de ideile cele multe și nu va veni

---

70. Să nu caute să ajungă înainte de vreme la vederi ce întrec simțurile.

71. Se simte și cunoștința duhovnicească, dar cu o simțire mai presus de simțire, cum va arăta Sfântul Grigorie Palama.

72. Cunoștința sufletească, oricât ar fi de complicată, se mișcă în cele ale lumii, sau chiar când vorbește de Dumnezeu se mișcă în definiții și subtilități construite despre El de la distanță. Cunoștința duhovnicească este experiența nemijlocită a lui Dumnezeu. Cunoștința aceasta din experiență a lui Dumnezeu nu se poate ivi decât în sufletul curățit de orice idel, care-l țin pe om în cele gândite de el în separație de Dumnezeu. Prin cunoștința aceasta se sesizează viața veacului viitor și se găsește duhovnicește despre ea.

la simplitatea curăției, nu va putea simți cunoștința Duhului. Treapta acestei cunoștințe constă în a simți desfătarea vieții veacului aceluia. De aceea, disprețuiește multe idei! Căci cunoștința aceasta sufletească nu poate cunoaște altceva afară de idei; nu poate cunoaște ceea ce se primește în simplitatea cugetării⁷³, potrivit Celui ce a zis: „De nu vă veți întoarce și nu vă veți face ca pruncii, nu veți putea intra în Împărăția cerurilor” (*Matei* 18, 3). Dar mulți nu ajung la această simplitate, ci nădăjduiesc în faptele lor cele bune, socotind că prin ele li se păstrează un loc în Împărăția cerurilor. Așa înțeleg ei „Fericirile” din *Evangelhie*⁷⁴. Ei zic că Domnul le-a arătat că acestea sunt felurite, ca să vedem că ne-a făcut cunoscute multe chipuri de viețuiri potrivite acelor „Fericiri”. Ei zic că fiecărui om, după toate măsurile în care umblă pe orice cale spre Domnul, Acesta îi deschide poarta Împărăției cerurilor. Dar acea cunoștință duhovnicească nu o poate primi cineva de nu se va întoarce și nu se va face ca un prunc. Și din aceasta simte desfătarea aceea a împărăției cerurilor.

Împărăția cerurilor spun (Sfinții) că este vederea duhovnicească. Și aceasta nu se află în faptele gândurilor,

---

73. „Poate cuvântul vrea să spună că cei ce au cunoștința sufletului, adică înțelepții după trup, afară de multe silogisme și concluzii nu primesc nimic din cele ce le înțeleg cei ce au dobândit prin simplitatea în Hristos cunoștința duhovnicească”. Cunoștința duhovnicească e cunoștința prin experiență a lucrării lui Dumnezeu. Numai așa este cunoscut Dumnezeu cu adevărat, nu prin mulțimea de idei construite de noi, care mai degrabă se interpun între noi și Dumnezeu.

74. Prin aceasta Sfântul Isaac nu contestă valoarea faptelor bune, dar ele nu au valoarea în ele însele, ci numai întrucât schimbă pe om, sau îl fac mai bun.

ci poate fi gustată numai prin har. Și până nu se curăță omul, nu e în stare nici să audă despre ea (cu înțelegerea), căci nimeni nu poate să o dobândească prin învățătură. De vei ajunge, o, fiule, la curăția inimii prin credință, dobândită în liniștea din partea oamenilor, și vei uita cunoștința acestei lumi, ca să nu o mai simți, aceasta se va afla dintr-odată înaintea ta fără o cercetare cu privire la ea. „Înfige, zice, un stâlp și toamnă pe el untdelemn și vei afla comoară în sânul tău”. Dar de vei fi ținut în lanțul cunoștinței sufletești, nu e greșit să-ți spun că mai ușor îți este să te dezlegi din lanțurile de fier decât din ea. Și nu vei scăpa în veci din cursele rătăcirii și niciodată nu vei putea dobândi îndrăznirea și încrederea față de El, ci în fiecare clipă vei merge spre gura sabiei și nu vei putea să scapi nicidecum de supărare. Roagă-te în slăbiciune și simplitate, ca să viețuiești bine înaintea lui Dumnezeu și vei fi fără grijă. Căci precum urmează umbra, trupului, așa și mila urmează smeritei cugetări. Deci de voiești să umbli în acestea, nu da mâna nicidecum gândurilor de nepuțință. Și chiar de te vor înconjura și te vor înfricoșa toate vătămările și relele și primejdiile, să nu ai grija lor, nici să le lei în seamă.

De ai crezut odată în Domnul, Care îți ajunge spre păzirea ta, și dacă mergi pe urma Lui, să nu te mai îngrijești iarăși de ceva din acestea, ci spune sufletului tău: „Îmi ajunge Cel căruia l-am predat sufletul meu. Nu eu sunt aici. El știe”⁷⁵. Și atunci vei vedea cele minunate ale lui Dumnezeu. Vei vedea cât e de aproape

---

75. Când arunci toată grija asupra lui Dumnezeu, poți zice: „Nu eu sunt aici, căci nu eu mă îngrijesc de cele ce îmi trebuie. El le cunoaște și le împlinește”.

în tot timpul, ca să izbăvească pe cei ce se tem de El; și cum îi înconjoară și-i privește cu purtarea Lui de grijă. Nu trebuie să te îndoiești de El, socotind că nu este de față, pentru că Păzitorul tău, Care este cu tine, nu privește cu ochii trupești. Dar de multe ori Se descoperă și ochilor trupești ca să te încurajeze.

Când omul aruncă de la sine orice ajutor văzut și orice nădejde în oameni și urmează lui Dumnezeu cu credință și-L privește cu inima, îndată-i vine harul și-i descoperă puterea Lui în ajutoare de multe feluri. Întâi în cele arătate și în cele privitoare la trup, arătându-i ajutorul Lui prin purtarea Lui de grijă, în așa fel că poate simți în acestea și mai mult puterea purtării Lui de grijă cu privire la el. Și văzând aceasta în cele arătate, e asigurat și despre cele ascunse, cum se cuvine să fie în cugetarea și purtarea lui de prunc. Și e asigurat că trebuința lui e împlinită fără fapta și fără grija lui. Iar aceasta îl ajută să treacă peste multe întâmplări ce vin asupra lui, adeseori pline de primejdii, fără să le vadă. Căci harul le alungă pe nesimțite de la el, în chip foarte minunat, și-l păzește pe el ca o mamă, care își întinde aripile peste puii ei, ca să nu se apropie de ei vreo primejdie; și-i arată să vadă că era aproape de el pieirea lui, dar a rămas nevătămat. Așa îl deprinde și în cele ascunse și-i descoperă cursa socotințelor și gândurilor grele, de neînțeles. Și astfel, el află ușor înțelesul lor și legătura lor întreolaltă și amăgirea lor și de care dintre ele s-a lipit și cum se naște unul din altul și pierd împreună sufletul.

Și face de rușine în ochii lui toate cursele dracilor și sălășluirea gândurilor lor și aduce în el înțelegere, ca să cunoască cele ce vor fi. Și face să răsară în simplitatea

lui o lumină ascunsă, ca să priceapă în toate înțelesul gândurilor celor mai subțiri și-i arată ca și cu degetul ce ar fi avut să pătimească dacă nu le-ar fi cunoscut pe acestea. Și atunci se naște în el din aceasta gândul că fiecare lucru mic și mare trebuie să-l ceară în rugăciune de la Făcătorul său.

Iar când dumnezeiescul har va întări cugetul lui prin toate acestea, ca să se încreadă în Dumnezeu, începe să între încet, încet în încercări. Căci Dumnezeu îngăduie să i se trimită încercări pe măsura lui, ca să poată purta greutatea lor. Și chiar în încercări se apropie de el ajutorul în chip simțit, ca să aibă curaj, până se va deprinde încet, încet și va dobândi înțelepciunea și va putea disprețui pe vrăjmașii lui prin încrederea în Dumnezeu. Căci nu e cu puțință să se înțeleptească fără acestea în luptele cele duhovnicești și să cunoască pe Purtătorul lui de grijă și să simtă pe Dumnezeu lui și să se întărească în credința în El în chip ascuns, decât din încercările pe care le-a primit.

Dar când harul vede că a început să se ivească puțin în gândul lui părerea de sine și să cugete ceva mare despre sine, îndată îngăduie încercărilor venite asupra lui să se întărească, până va cunoaște slăbiciunea lui și va căuta să dobândească pe Dumnezeu întru smerenie. Iar prin aceasta, omul vine la măsurile bărbatului desăvârșit în credința și nădejdea fiului lui Dumnezeu și se înalță la dragoste. Căci dragostea lui Dumnezeu se arată minunată către om, când acesta se află în mijlocul unor împrejurări ce taie orice nădejde a lui. În acelea arată Dumnezeu puterea Lui care mântuiește pe om. Pentru că niciodată nu cunoaște omul puterea dumnezeiască când se află în tihnă și la larg. Și niciodată n-a

arătat Dumnezeu lucrarea Sa în chip simțit decât în țara liniștii și în pustie și în locuri lipsite de întâlniri și de tulburarea ce vine din împreuna locuire cu oamenii.

Să nu te miri când, punând început virtuții, izvorăsc împotriva ta din toate părțile necazuri aspre și tari. Căci nu se socotește virtute aceea care nu este însoțită de greutate în lucrarea ei. Pentru că chiar numele virtuții vine de aici, cum a spus Sfântul Ioan: „E obișnuit să vină asupra virtuții greutatea. Și e vrednică de disprețuit virtutea care se însoțește cu tihna”. Căci a spus Sfântul Marcu Monahul: „Toată virtutea ce se săvârșește se numește cruce, când împlinește porunca Duhului. De aceea toți cei ce voiesc să viețuiască în frica Domnului și în Iisus Hristos vor fi prigoniți” (2 *Timotei* 3, 12). Căci zice: „De voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine și să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie” (*Marcu* 8, 34). De nu voiește cineva să viețuiască în tihnă, ci își pierde sufletul pentru Mine, îl va afla pe el. De aceea ți-a luat-o înainte și a pus înaintea ta crucea, ca să-ți alegi moartea împotriva ta și așa vei îndupleca sufletul tău să meargă după El.

Nimic nu e mai tare ca a nu avea nădejde (în cele pământești). Aceasta nu poate să fie biruită de ceva, fie din cele de-a dreapta, fie din cele de-a stânga. Cel mai mare curaj îl are călugărul care și-a tăiat din mintea sa nădejdea în viața aceasta. Atunci nu mai e dușman care să-l oprească din cale și nu este necaz a cărui mărime să slăbească cugetul lui, pentru că tot necazul ce-i poate veni e mai prejos de moarte. Și el s-a învoit să primească moartea. Dacă în tot locul și în tot lucrul și în toată vremea și în toate ce vrei să le faci îți pui ca țință în cugetul tău suportarea necazului, nu numai că

vei fi curajos și neobosit în a te opune în tot timpul oricărei greutăți, ci prin puterea gândurilor tale vor fugi de la tine simțirile de spaimă, care te înfricoșează și care se nasc de obicei în om din gândurile ce tind spre tihnă. Și toate cele grele și aspre care ți se vor întâmpla ți se vor părea ușoare și lesnicioase. Și adeseori cele ce-ți vor veni vor fi contrare necazurilor la care te-ai așteptat și poate niciunul dintre ele nu ți se va întâmpla. Să știi că nădejdea tihnei depărtează din oameni în orice timp gândul lucrărilor mari și bune și al virtuților. Iar cei ce se îngrijesc în această lume de cele ale trupului nu pot ajunge la desăvârșirea voinței lor, de nu vor socoti în cugetarea lor că e bine să rabde cele grele. Și fiindcă însăși experiența dă mărturie despre aceasta, nu e trebuință să o dovedim prin cuvinte. În fiecare rând de oameni din cei dinainte și până acum nu vedem altceva prin care au slăbit oamenii ca să nu biruiască și să se lipsească de lucrurile cele mai bune, decât aceasta. De aceea o și spunem pe scurt, că nu disprețuiește cineva Împărăția cerurilor decât prin nădejdea după cele mici de aici. Și nu numai aceasta o pătimește, ci i se și pregătesc necazuri aspre și încercări tari fiecărui om ce împlinește voia lui și ale cărui gânduri merg și se mișcă spre aceasta. Căci ceea ce îl cârmuiește pe el este pofta.

Cine nu știe că păsările se prind în laț când caută odihna? Oare nu se arată mai prejos cunoștința noastră de cunoștința păsărilor prin cele ce ni se întâmplă în chip asemănător în cele ascunse, sau prin cele ce ne vin în chip acoperit în unele lucruri, sau locuri, sau în altele prin care diavolul ne vânează de la început cu făgăduința și cu gândul odihnei?

Dar iată că prin firea gândului care dorește să alerge pe linia cuvântului, ne-am abătut de la scopul ce l-am pus la început cuvântului nostru. Căci am pornit să arătăm că în toată vremea trebuie să ne gândim la necazul ce ne întâmpină în tot lucrul prin care vrem să începem drumul spre Domnul și în înaintarea spre sfârșit trebuie să ne sprijinim cu sânguință pe acest început. Dar de câte ori nu se întreabă omul când vrea să înceapă un lucru pentru Domnul: Oare, este vreo tihnă în acest lucru? Sau cum e cu puțință să-l fac ușor, fără osteneală? Sau este în el vreun necaz care pricinuieste durere trupului? Nu căutăm în tot felul odihna? Ce spui, omule? Oare voiești să urci la cer și să dobândești acolo împărăția lui Dumnezeu și părăția cu El și odihna fericirii de acolo și părăția cu îngerii și viața cea fără de moarte, dar întrebi dacă drumul acesta e cu osteneală? Iată un lucru de mirare: Cei ce doresc lucrurile veacului acestuia care se destramă străbat valurile înfricoșătoare ale mării și îndrăznesc să pornească pe căile aspre și totuși nu voiesc să știe că există o oboseală în lucrurile acestea și o întristare în cele ce vor să le facă. Și noi ne interesăm în tot locul despre tihnă. Dar dacă voim în tot timpul să pornim pe drumul răstignirii, să înțelegem că orice greutate e mai ușoară ca aceasta.

Sau, oare, este cineva care nu e încredințat cu desăvârșire că nimeni n-a obținut vreodată biruința în război, că n-a primit cununa nearătată, că n-a ajuns la împlinirea acestei dorințe, care e dintre cele vrednice de laudă, sau n-a slujit vreunui lucru dintre cele dumnezeiești, sau n-a dobândit vreo virtute dintre cele vrednice de laudă, dacă n-a disprețuit mai întâi necazurile

și n-a alungat din apropierea sa gândul care-l mână spre tihnă și care naște trândăvia, pregetarea și frica, din care vine moleșeala în toate?

Când mintea râvnește virtutea, simțurile arătate, adică vederea, auzul, mirosul, gustul și pipăitul, nu se lasă biruite de greutatea potrivnice, străine și deosebite de cele obișnuite și peste hotarul puterii naturale. Iar când iuțimea cea firească își face la vremea potrivită lucrarea sa, viața trupului e mai disprețuită decât gunoarele. Căci când inima bate cu râvnă în trup, trupul nu se întristează în necazuri, nici nu se ferește de ele din frică, ci mintea îl susține în toate încercările ca să rămână neclintit în stăruința sa. Să ne întărim deci și noi râvna duhului pentru voia lui Iisus și va fi alungată de la noi toată trândăvia, care naște în cugetul nostru nepăsarea. Căci râvna naște îndrăzneala și puterea sufletului și străduința trupului. Ce putere mai au dracii când sufletul își mișcă râvna lui cu putere împotriva lor? Pornirea spre lucrare se numește flica râvnei. Și când râvna își trece puterea în faptă, întărește în suflet toată forța, făcând-o neînfricată. Și înseși cununile mărturisirii pe care le primesc eroii și mucenicii în stăruința lor, le dobândesc prin aceste două lucruri: prin râvnă și prin pornirea cea bună, ce se nasc din puterea iuțimii naturale. Căci ei ajung nepătimitori în durerea cumplită a chinurilor⁷⁶. Dumnezeu să ne dea și nouă o astfel de pornire, spre a-l bineplăcea Lui! Amin.

---

76. Un remarcabil paradox: Prin râvnă, Mucenicii, deși suportă durerile cumplite ale chinurilor, nu le mai simt. Suprema pătimire devine suprema nepătimire. Căci puterea lui Dumnezeu, care e în ei, copleșește durerea pătimirii.

CUVÂNTUL XX

Câtă cinstire dobândește smerita cugetare și cu cât e mai înaltă treapta ei

Voiesc să-mi deschid gura, fraților, și să vă vorbesc despre tema înaltă a smeritei cugetări. Dar mă umplu de teamă, ca unul ce știu că voi vorbi despre Dumnezeu însuși, în chipul cuvintelor mele. De fapt, ea este haina lui Dumnezeu. Căci Cuvântul, întrupându-Se, pe ea a îmbrăcat-o și prin ea ne-a vorbit nouă în trupul nostru. Și tot cel ce a îmbrăcat-o pe ea s-a făcut cu adevărat asemenea Celui ce S-a pogorât de la înălțimea Lui și a ascuns puterea mării Lui și a acoperit slava Lui în smerita cugetare, ca să nu fie arsă zidirea de vederea Lui. Căci zidirea n-ar fi putut să-L privească pe El, dacă n-ar fi luat o parte din ea și n-ar fi vorbit astfel cu ea; nici n-ar fi putut asculta cuvintele gurii Lui față către față⁷⁷.

Pentru că nici fiii lui Israel n-ar fi putut asculta glasul Lui când le-a vorbit din nor. Și de aceea au spus către Moise: „Să grăiască Dumnezeu cu tine și să spui către noi cuvintele Lui, ca să nu grăiască Dumnezeu cu noi și să murim” (*Ieșirea* 20, 19). Deci cum ar fi putut primi zidirea în chip arătat vederea Lui? Că așa de înfricoșătoare e vederea lui Dumnezeu, încât mijlocitorul a spus: „Sunt plin de frică și de cutremur” (cf. *Fapte* 7, 32). Căci puterea slavei Lui s-a arătat pe Muntele Sinai. Și muntele fumega și se cutremura de frica descoperirii Lui, încât fiarele ce se apropiau de părțile cele mai de jos ale lui mureau. Și fiii lui Israel s-au pregătit spălându-se,

---

77. Textul acesta și tot ce urmează este antinestorian. Cuvintele lui Iisus Hristos erau cuvintele lui Dumnezeu, nu ale omului.

după porunca lui Moise, trei zile, ca să fie vrednici să asculte glasul lui Dumnezeu și vrednici de vederea descoperirii Lui. Și când a venit vremea, n-au putut primi vederea luminii Lui și tăria glasului de tunet al Lui.

Dar acum, când harul Lui s-a vărsat peste lume prin venirea Lui, nu a coborât în cutremur, nu în foc, nu în glas înfricoșător și puternic, ci ca ploaie lină și ca picătură ce picură lin pe pământ. Și s-a arătat vorbindu-ne nouă în alt chip. Aceasta s-a petrecut când a acoperit ca pe o comoară mărirea Lui sub acoperământul trupului și a vorbit între noi cu noi, prin acoperământul pe care Și l-a întocmit cu voia Lui din sânul Fecioarei și Născătoarei de Dumnezeu, Maria⁷⁸, pentru ca, văzându-L pe El ca fiind din neamul nostru și vorbind cu noi, să nu ne înspăimântăm de vederea Lui.

De aceea, tot cel ce s-a îmbrăcat în haina în care s-a arătat, în trupul pe care l-a îmbrăcat Ziditorul, s-a îmbrăcat în Hristos însuși. Pentru că asemănarea în care S-a arătat zidirii Sale și a petrecut cu ea, a dorit să o îmbrace în omul Său dinăuntru⁷⁹ și în ea S-a arătat celor împreună robi cu El. Și în loc să Se îmbrace într-o haină de cinste și de slavă pe dinafară, S-a împodobit cu ea (înăuntru). De aceea, privind pe tot omul care s-a îmbrăcat în această asemănare, zidirea cuvântătoare

---

78. Expresia „născut din Dumnezeu” îl arată pe Sfântul Isaac Iarăși ca antinestorian.

79. N-a îmbrăcat firea omenească numai pe dinafară, ci Și-a făcut-o interioară, S-a făcut om și înlăuntru Său, așa cum se face trupul interior sufletului și invers. Dar aceasta înseamnă că S-a îmbrăcat până în interiorul dumnezeirii Sale cu smerenia noastră. Smerenia e haina Lui omenească, căci nu ține de firea dumnezeiască, dar o haină pătrunsă în interiorul Lui ca ipostas, ca persoană.

și tăcută⁸⁰ se închină ca Stăpânului, pentru cinstea Stăpânului ei, pe care L-a văzut îmbrăcat în ea și petrecând în ea. Căci care făptură nu se rușinează de vederea celui smerit la cuget?⁸¹ Dar până ce nu s-a descoperit slava smeritei cugetări tuturor, vederea ei, plină de sfințenie, era lesne disprețuită. Dar acum a răsărit ochilor lumii mărirea ei și tot omul cinstește asemănarea văzută a ei în tot locul⁸². Și în acest Mijlocitor s-a învrednicit zidirea să primească vederea Ziditorului și Făcătorului ei⁸³. De aceea nici dușmanii adevărului nu o pot lesne disprețui pe aceasta. Căci deși cel ce a dobândit-o e sărac în cele ale zidirii, e cinstit pentru ea ca și cu o cunună și cu o porfiră, de cel ce a cunoscut-o⁸⁴. Pe cel smerit la cuget nu-l disprețuiește omul niciodată; nu-l jignește cu cuvântul, nu-l nesocotește. Odată ce-l iubește

---

80. „Toată zidirea cuvântătoare și tăcută”, adică dotată cu spirit și fără spirit, se închină omului care s-a îmbrăcat în smerenie asemenea Cuvântului întrupat. Smerenia e adevărata asemănare a omului cu Cuvântul întrupat, Care a imbibat-o de măreția Lui dumnezeiască.

81. Cel smerit la cuget e ca Hristos.

82. „Cinstește asemănarea ei văzută în tot locul”, adică smerita cugetare a lui Hristos, imitată de un om sau altul, mai bine-zis, de care s-a pătruns cel credincios în unire cu Hristos.

83. Poate fi vorba de Hristos, sau de omul care imită smerita cugetare, sau e plin de ea, prin unirea cu El. Căci atât Hristos cât și tot omul care imită smerenia, sau e plin de ea, e un mijlocitor al Ziditorului, sau al slavei Lui, dacă prin smerenie S-a făcut Fiul lui Dumnezeu Mijlocitor între Dumnezeu și oameni.

84. Cel ce L-au chinuit pe Hristos au cinstit fără voie smerenia Lui, cu cunună și porfiră. Tot așa sunt cinstiți, fără voie, toți cei ce imită smerenia, ca printr-o cunună și porfiră, în special monahii, care disprețuiesc toată slava lumii. Chiar cei ce se arată stânjenți de ea arată că o cinstesc.

Stăpânul, e iubit de toți. El iubește pe cei săraci și toți îl iubesc pe el. Toți îl doresc și, în tot locul unde se apropie, apare ca un înger de lumină și i se arată cinstire. Și de vorbește înțeleptul și învățătorul, se opresc, pentru că îi dau celui smerit loc să vorbească. Ochii tuturor privesc spre gura lui, ca să vadă ce cuvânt va ieși din ea. Și tot omul așteaptă cuvintele lui, ca și pe cuvintele lui Dumnezeu. Cuvintele lui puține sunt ca și cuvintele înțelepților care cercetează înțelesurile lor. Cuvintele lui sunt dulci auzului înțelepților mai mult decât mierea. Toți îl primesc ca pe Dumnezeu, deși cuvântul lui e simplu și nearătos și smerit la vedere.

Cel ce grăiește cu dispreț împotriva celui smerit la cuget și nu-l cinstește pe el ca pe un om viu este ca unul ce și-a deschis gura lui împotriva lui Dumnezeu. Dar chiar de ar fi disprețuit de toată zidirea, cinstea lui rămâne. Se apropie cel smerit de fiarele pierzătoare și când acestea își aruncă privirea lor spre el, sălbăticia li se îmblânzește și vin la el ca la stăpânul lor. Și-și pleacă capetele lor și ling mâinile și picioarele lui, căci din ele se răspândește acea mireasmă ce se răspândea din Adam înainte de cădere (când s-au strâns împrejurul lui și le-a pus lor nume în rai). E mireasma care s-a luat de la noi și pe care ne-a înnoit-o și ne-a dat-o iarăși prin venirea Lui, Iisus. Aceasta este buna mireasmă ce se răspândește ca un mir din neamul oamenilor (2 Corinteni 2, 15).

Și, iarăși, se apropie de reptilele aducătoare de moarte și îndată ce se apropie de ele cu simțirea mâinii lui și aceasta se atinge de trupul lor, asprimea și tăria veninului lor pricinuitoare de moarte încetează și le sfărâmă în mâini ca pe niște lăcuste. Se apropie de oameni,

și aceștia privesc la el ca la Domnul. Dar ce vorbesc de oameni? Chiar dracii, cu asprimea, cu răutatea, cu mândria cugetului lor, când se apropie de el, se fac una cu pământul. Și toată viclenia lor se prosteste și uneltilor lor se destramă și răutățile lor se opresc.

Dar acum, după ce am arătat mărimea cinstei ei, cea de la Dumnezeu, și puterea ascunsă în ea, să arătăm, în sfârșit, ce este smerenia însăși și când se învrednițește omul să o primească în chip desăvârșit, precum este. Dar să facem deosebirea dintre cel smerit la arătare și cel ce s-a învrednicit de adevărata smerită cugetare.

Smerenia este o putere tainică pe care o primesc Sfinții, desăvârșiți după desăvârșirea întregii lor viețuiri. Această putere nu se dă decât numai celor desăvârșiți în virtute, prin puterea harului, atâta cât incupe în hotărul firii. Căci virtutea cuprinde în ea toate. De aceea nu poate socoti cineva pe orice om, la întâmplare, smerit la cuget, ci, precum am zis, numai pe cei ce s-au învrednicit de treapta aceasta.

Nu tot cel blând și liniștit, sau înțelegător și blând prin fire, a ajuns la treapta smeritei cugetări. Ci smerit la cuget este, cu adevărat, cel ce are în ascuns ceva vrednic de fală și nu se fălește, ci socotește aceea în gândul lui una cu pământul. Dar nu numim smerit cu cugetul nici pe cel ce se smerește la amintirea păcatelor și greșelilor, când și le amintește înainte de a se simți zdrobit cu inima și de a cobori cugetarea lui din gândurile de mândrie în vremea pomenirii lor, deși și acest lucru e vrednic de laudă. Pentru că dacă mai are un gând de mândrie, încă n-a dobândit smerenia, ci încearcă să și-o apropie prin felurite meșteșugiri. Chiar dacă și acest lucru e vrednic de laudă, totuși încă nu

are smerenia, ci o voiește, dar încă nu o are. Smerita cugetare desăvârșită o are cel ce n-are nevoie să caute pricini pentru cugetul său ca să se smerească, ci cel ce a dobândit-o pe aceasta în toate acestea în chip desăvârșit și firesc, fără să se silească. Căci el a primit-o în sine ca pe un dar (harismă) mare, ce întrece toată zidirea și firea. Dar el se vede pe sine în ochii săi ca păcătos și smerit și vrednic de dispreț. Și deși a intrat în tainele tuturor ființelor duhovnicești și e desăvârșit în cunoașterea amănunțită a toată zidirea, se socotește pe sine ca neștiind nimic. Și acesta e așa în inima lui nu prin meșteșugiri⁸⁵, ci fără silă.

Dar e cu puțință să se facă omul astfel și să se schimbe astfel prin fire, sau nu?

Nu te îndoi că puterea pentru tainele acestea, pe care a primit-o, desăvârșește acestea în el, ajutându-l să înainteze în toată virtutea cu fapta. Aceasta este puterea pe care au primit-o fericii Apostoli în chipul focului (*Fapte* 1, 4). În vederea acesteia le-a poruncit lor Mântuitorul să nu se despartă de Ierusalim, până ce nu vor primi puterea de Sus. Ierusalimul înseamnă virtute, iar puterea înseamnă smerenia. Puterea de Sus este Mângâietorul, sau Duhul mângâierii. De aceea s-a spus în dumnezeiasca Scriptură despre El, că prin El se descoperă tainele celor smeriți la suflet⁸⁶. Pe acest

---

85. „Care sunt meșteșugurile ce atrag smerenia? A-și pomeni cineva păcatele, a se socoti una cu pământul, a se vedea pe sine ca pe unul care n-a făcut niciun bine și cele asemănătoare. E vrednică de laudă și smerenia câștigată prin meșteșuguri, dar nu e desăvârșită”.

86. Aceasta nu se spune literal în dumnezeiasca Scriptură. S-a înțeles așa, poate, cuvântul: „Celor smeriți le dă har” (*Pilde* 3, 34), sau cuvântul: „Ai ascuns acestea de la înțelepți și pricepuți și le-ai descoperit pruncilor” (*Matei* 11, 25).

Duh al descoperirilor, pe Cel ce arată tainele, se învrednicesc să-L primească înlăuntrul lor cei smeriți cu inima. Și de aceea s-a spus de către unii Sfinți că smerenia în vederile dumnezeiești desăvârșește sufletul. Drept aceea să nu îndrăznească omul să cugete în sufletul lui că a ajuns la măsura smeritei cugetări printr-un gând de străpungere, care s-a supt în el cândva, sau pentru puține lacrimi ce ies din el, sau pentru un singur bine pe care îl are în chip natural, sau îl ține cu sila în el; să nu creadă că a ajuns la plinătatea tainelor și că e locul tuturor virtuților, că prin fapte mici le-a câștigat pe toate acestea și prin el însuși a ajuns la această harismă.

Ci numai când va fi biruit toate duhurile potrivnice și nu-i va fi scăpat nicio parte din toate virtuțile, pe care să nu o fi lucrat în chip vădit și să nu o fi câștigat, ci a biruit și a supus întăriturile tuturor potrivnicilor; numai după aceea va simți în sine că a primit această harismă și numai atunci „Duhul va mărturisi duhului său”, după cuvântul Apostolului (*Romani* 8, 16), ca să știe că a dobândit desăvârșirea smeritei cugetări. Fericit cel ce a câștigat-o pe aceasta, că în toată clipa sărută sânul lui Iisus și-L îmbrățișează.

Dar va întreba cineva: „Ce să fac? Cum să o câștig? Cum mă voi face vrednic să o primesc? Iată, eu mă silesc și când socotesc că am câștigat-o, văd că în cugetul meu se mișcă gânduri potrivnice smereniei. Și de aceea cad în deznădejde”. Celui ce întreabă aceasta, i se va răspunde: „Ajunge ucenicului să fie ca învățătorul, și slugii, ca Domnul său” (*Matei* 10, 25). Priviți pe Cel ce a spus aceasta și pe Cel ce a dăruit harisma, cum a dobândit-o, și fă-te asemenea Lui și o vei afla. Căci El însuși a spus: „Vine stăpânitorul lumii acesteia

și nu află în Mine nimic" (*Ioan* 14, 30). Vezi că numai în desăvârșirea tuturor virtuților se poate dobândi smerența? Să urmărim pilda Celui ce a spus: „Vulpile au vizuină și păsările cerului, cuiburi, iar Fiul Omului nu are unde să-și plece capul" (*Matei* 8, 20). Căci El are slava tuturor celor ce s-au desăvârșit și sfințit și împlinit în toate generațiile, împreună cu Tatăl care L-a trimis și cu Sfântul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL XXI

**Ce anume ajută pe om să se apropie de Dumnezeu
în inima lui. Care este adevărata pricină
care-l dă în chip ascuns acest ajutor
și care este, iarăși, pricina care
duce pe om la smerențe**

Fericit este omul care-și cunoaște slăbiciunea lui. Căci această cunoștință îi se face temelie și rădăcină și început a toată bunătatea. Căci când află cineva și simte cu adevărat neputința sa, își strânge sufletul său din moliciunea care-i întunecă cunoștința și-și adună comoara sub pază. Dar nimeni nu-și poate simți slăbiciunea sa de nu va fi lăsat puțin să fie încercat prin cele ce aduc durere fie trupului, fie sufletului. Căci atunci, asemuind slăbiciunea sa cu ajutorul lui Dumnezeu, va cunoaște mărimea Acestuia. Și, iarăși, când va vedea mulțimea meșteșugirilor lui și paza și înfrânarea sa, și acoperământul și îngrădirea sufletului său, prin care a nădărdit să afle încredere prin sine și n-a dobândit-o și vede că inima lui nu are liniște din partea fricii și tremurăturii, va înțelege și va cunoaște că această frică îi

arată că este lipsit de altcineva care să-l ajute. Căci inima dă mărturie prin frica ce o apasă și o războiește înăuntru, că-i lipsește cineva. Și de aceea inima se mustră pe sine, neputându-se sălăslui într-o încredere.

Căci ajutorul lui Dumnezeu este, zice, cel ce mântuiește⁸⁷. Iar când cineva cunoaște că este lipsit de ajutorul lui Dumnezeu, face multe rugăciuni și cu cât le înmulțește pe acestea, cu atât se smerește mai mult în inima sa. Căci nimeni, rugându-se și cerând, nu poate să nu se smerească. Iar „inima zdrobită și smerită, Dumnezeu nu o va urgisi” (*Psalmii* 50, 19). Deci până nu se va smeri inima, nu se poate opri din împrăștiere. Căci smerenia adună inima. Iar când omul se smerește, îndată îl înconjoară mila și atunci inima simte ajutorul lui Dumnezeu. Pentru că află o putere de încredere ce se mișcă în ea. Iar când omul simte ajutorul dumnezeiesc, că e de față ajutându-l, inima lui se umple îndată de credință și înțelege prin aceasta că rugăciunea îi este mijlocul prin care găsește ajutor și izvor de mântuire și vistierie de încredere și liman izbăvitor de vijelie și lumină celor din întuneric și sprijin celor slabi și acoperământ în vremea încercărilor și ajutor în ascuțișul bolilor și pavază izbăvitoare în război și săgeată ascuțită împotriva vrăjmașilor și, simplu grăind, că toată mulțimea acestor bunătăți își află intrarea în el prin rugăciune. Și de aceea se desfătează de acum în rugăciunea credinței.

Iar inima lui se luminează de încredere și nu mai rămâne în împietrirea de mai înainte și în simpla grăire a gurii. Și când le cunoaște pe acestea astfel, dobândește

---

87. Poate *Psalmul* 120, 2: „Ajutorul meu de la Domnul”.

rugăciunea în suflet ca pe o comoară. Și de multă veselie, chipul rugăciunii lui se schimbă în glas de mulțumire. Acesta este înțelesul cuvântului spus de cel ce a rânduit fiecăruia dintre lucruri chipul lui, că „rugăciunea este o bucurie ce înalță mulțumiri”⁸⁸.

Iar prin aceasta a dat să se înțeleagă rugăciunea care se săvârșește întru cunoștința lui Dumnezeu, adică cea trimisă de Dumnezeu. Căci atunci nu se mai roagă omul cu osteneală și cu trudă, cum se face cealaltă rugăciune dinainte de a se simți harul acesteia, ci cu bucuria inimii și cu răpirea din care izvorăsc neîncetat mișcările de mulțumire, și cu negrăite ingenuncheri; și de mărimea mișcării lui întru cunoștință și de uimirea ce i-o pricinuieste harul lui Dumnezeu, își înalță deodată glasul lui laudându-L și preamărindu-L pe El și, înălțându-l mulțumire și uimindu-se foarte, își mișcă limba.

---

88. Sunt trei feluri de rugăciuni. Întâi preamărirea, de exemplu: „Laudă suflete al meu pe Domnul, lauda-voi pe Domnul în viața mea” (*Psalmii* 145, 1-2). „Lăudați pe Domnul din ceruri...” (*Psalmii* 148, 1). Apoi, mulțumirea, de exemplu: „Mărturișiți-vă Domnului, că este bun” (*Psalmii* 117, 1). Pe urmă cererea, de exemplu: „Milulește-mă Dumnezeule” (*Psalmii* 50, 1), sau: „Dumnezeul meu, întru ajutorul meu ia aminte” (*Psalmii* 69, 1). Iar Cel ce a rânduit fiecăruia dintre lucruri chipul lui este Dumnezeuul tuturor. Căci El nu numai că a adus toate la ființă din nimic, ci a dat și fiecăruia chipul său. Iar Fiul Unul-Născut și Cuvântul, coborând din cer și întrupându-Se, ne-a învățat aceste trei feluri de rugăciune. El a preamărit pe Tatăl zicând: „Eu T-am preamărit pe Tine pe pământ” (*Ioan* 17, 5); l-a mulțumit zicând: „Mulțumescu-Ți Ție, Tată, că M-ai auzit pe Mine” (*Ioan* 11, 41); și a cerut așa: „Eu pentru ei Mă rog... Părinte Sfinte, păzește-i pe ei în numele Tău” (*Ioan* 17, 12). Iar cuvântul că „rugăciunea este bucuria ce înalță mulțumiri” l-a luat Sfântul, poate, din: „Acestea vi le spun vouă ca să aveți bucuria Mea desăvârșită întru voi” (*Ioan* 15, 11).

De a ajuns cineva aici cu adevărat și nu cu închipuirea, a luat la cunoștință multe semne ale acestei stări din sine și a cunoscut multe bunătăți deosebite pentru multa cercare a lui. Înțelege ce zice și nu se împotrivesc. De aceea încetează acum să se mai gândească la cele deșarte și stăruie lângă Dumnezeu prin rugăciune neîncetată, temându-se ca nu cumva să se lipsească de mulțimea ajutorului lui Dumnezeu.

Toate aceste bunătăți se nasc în om din aceea că își cunoaște slăbiciunea sa. Căci din multa dorință a ajutorului lui Dumnezeu, se apropie de Dumnezeu stăruind în rugăciune. Și cu cât se apropie mai mult de Dumnezeu prin voința lui, cu atât se apropie și Dumnezeu de el cu darurile Sale și nu va ridica de la el harul Său, datorită marii lui smerenii. Căci ca și văduva, strigă neîncetat către Judecător să i se scoată dreptatea lui de la potrivnicul. De aceea îndrumătorul Dumnezeu oprește harurile de la om, ca aceasta să i se facă pricină de a se apropia de El și prin simțirea trebuinței sale să stăruie pe lângă Cel din care izvorăsc cele de folos. Și pe care dintre cereri i le împlinește lui mai repede? Pe acelea fără de care nu se poate cineva mânui; pe celelalte le oprește încă de la el.

Și în unele împrejurări depărtează și alungă arșița vrăjmașului de la om, în altele lasă să fie ispitit, ca să i se facă această ispitire pricină de apropiere de Dumnezeu, precum am spus mai înainte. Și ca să învețe și să aibă cercarea ispitelor. Așa spune cuvântul Scripturii: „Domnul a lăsat popoare multe și nu le-a pierdut și nu le-a predat pe ele în mâinile lui Isus, fiul lui Navi, ca să ispitească prin ele pe fiii lui Israel și să fie povățuite mințile fiilor lui Israel și să învețe războiul” (*Judecători 3, 1-2*).

Căci dreptul care nu-și cunoaște slăbiciunea sa stă pe muchie de cuțit și niciodată nu-i departe de cădere, nici de leul pierzător, adică de diavolul mândriei. Și cel ce nu-și cunoaște slăbiciunea sa e lipsit de smerenie. Iar cel lipsit de aceasta e lipsit și de desăvârșire. Și cel lipsit de aceasta e pururea înfricat. Pentru că cetatea lui nu e întemeiată pe stâlpi de fier și nu e înconjurată cu cercuri de aramă, adică nu e întemeiată pe smerenie. Iar smerenie nu poate dobândi cineva, decât prin acele feluri ale ei, prin care se face inima smerită și se nimicesc gândurile părerii de sine. De aceea de multe ori află vrăjmașul pricină să abată pe om. Căci fără smerenie nu se poate desăvârși lucrul omului. Și nu s-a pus pe scrisoarea liberării lui pecetea Duhului⁸⁹, ci e mai degrabă încă rob; și lucrul lui e făcut de frică. Căci nu îndreptează cineva lucrul lui fără smerenie și nu învață decât prin încercări. Și fără încercare nu cunoaște smerenia.

De aceea aduce Domnul peste Sfinți pricini de smerenie și de zdrobire a inimii și de rugăciune îndurerată, ca cei ce-L iubesc să se apropie de El. Și de multe ori îi înfricoșează cu patimile firii și cu alunecările în gânduri urâte și spurcate. Iar uneori, cu boli și neputințe trupesti; și alteori, cu sărăcie, cu lipsa celor neapărat de trebuință. Și uneori, cu durerile unei frici cumplite și cu părăsirea și cu războiul arătat al diavolului, prin care obișnuiește să-i inspăimânte. Iar alteori, prin felurite lucruri inspăimântătoare. Și toate acestea li se

---

89. E o frumoasă expresie. O libertate nepecetluită prin Duhul slujește bunului plac, nu e libertatea Duhului comuniunii cu Dumnezeu și cu semenii, nu e libertatea liberă de îngustarea egoismului.

întâmplă ca să aibă pricini de a se smeri și ca să nu cadă în somnul trândăviei, fie din pricina unor lucruri față de care cel ce se nevoiește e slab, fie pentru trezirea fricii de cele viitoare.

Drept aceea, încercările sunt neapărat folositoare oamenilor. Nu spun că omul ar trebui să se moleșească de bunăvoie prin gândurile urâte, ca să i se facă pricină de smerenie prin amintirea lor, nici ca să se străduiască să intre în alte încercări; ci că, lucrând binele, trebuie să vegheze în tot timpul și să-și păzească sufletul și să cugete că e creat și de aceea, ușor la cădere. Căci fiecare, fiind creat, are nevoie de puterea lui Dumnezeu, care să-l ajute. Și tot cel ce are nevoie de ajutorul altcuiva arată o slăbiciune naturală. Iar tot cel ce-și cunoaște slăbiciunea lui se roagă neapărat să ajungă smerit, ca să-și împlinească trebuința lui prin cel ce poate să-l ajute. Căci dacă și-ar fi știut și și-ar fi văzut de la început neputința lui, nu s-ar fi lenevit. Și dacă nu s-ar fi lenevit, n-ar fi adormit și n-ar fi fost predat în mâinile celor ce-l necăjesc, ca să-l deștepte.

Drept aceea, se cuvine celui ce umblă în calea lui Dumnezeu să-l mulțumească pentru toate cele ce vin asupra lui și să-și învinovățească și să-și ocărăască sufletul său și să știe că nu ar fi fost lăsat de Purtătorul de grijă, dacă nu s-ar fi lenevit; a fost lăsat, ca să fie deșteptată cugetarea lui; a fost lăsat, pentru că s-a mândrit și ca să nu se zăpăcească din pricina aceasta, nici să iasă din stadionul luptei, nici să nu o poarte pe aceasta fără să se învinovățească; și ca să nu se facă prin aceasta răul lui îndoit. Pentru că nu este nedreptate la Dumnezeu, din Care izvorăște dreptatea. Să nu fie! Lui fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL XXII

**Despre felurile nădejdi în Dumnezeu.
Și ce lucruri trebuie să nădăjduim de la Dumnezeu.
Și cine nădăjduiește nebunește
și fără înțelepciune**

Există o nădejde în Dumnezeu, care se naște prin credință, din inimă. Aceasta este nădejdea cea bună și cu dreaptă socoteală și întru cunoștință. Și există o alta, mincinoasă, ce se naște din nelegiuire. Nădăjduiește bine și înțelept în Domnul, acela care nu e deloc prins de grija lucrurilor pieritoare, ci e dăruit ziua și noaptea în întregime lui Dumnezeu, neîngrijindu-se de niciun lucru lumesc pentru multa îndeletnicire cu virtuțile, și toată preocuparea lui e îndreptată spre cele dumnezeiești și de aceea nu se îngrijește să-și pregătească mâncarea și hainele și să-și înfrumusețeze locul sălășluirii trupului și de toate celelalte. Căci Domnul îi va pregăti lui cele de trebuință. Aceasta este cu adevărat nădejdea cea adevărată și atotînțeleaptă.

Drept este ca unul ca acesta să nădăjduiască în Dumnezeu, deoarece s-a făcut robul Lui și stăruie cu sânguință în lucrul Lui, fără nicio lenevire care-i vine din vreo pricină oarecare. Și drept este ca unuia ca acesta să-i arate Dumnezeu în chip deosebit grija Lui. Pentru că a păzit porunca Lui, care zice: „Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și acestea toate se vor adăuga vouă” (*Matei 6, 33*); și „Nu purtați grijă de trup” (*Romani 13, 14*).

Căci când ne purtăm astfel, lumea ne pregătește toate ca o roabă și se supune în chip neșovăitor, ca unui stăpân, cuvintelor noastre, și nu se împotrivesc

voii noastre⁹⁰. Iar unul ca acesta nu încetează a sta neîncetat înaintea lui Dumnezeu, și nu se predă pe sine grijilor celor de trebuință ale trupului. Și de nimic altceva nu se îngrijește, decât numai să se oprească, pentru frica lui Dumnezeu, de la toată grija mărunță și mare de felul acesta, prin care tinde la plăcere și se îndeamnă la împrăștiere. Lui i se dau și cele de trebuință în chip minunat, fără să se îngrijească de ele și fără să se ostenească pentru ele.

Dar cel ce are inima scufundată cu totul în cele pământești și mănâncă pururea țărână împreună cu șarpele și nu se îngrijește deloc de cele ce plac lui Dumnezeu, ci se ostenește cu toate cele trupesti și e desprins și gol de toată virtutea, din pricina întâlnirilor neîncetate și a împrăștierii din mândrie, căutând alte și alte pricini pentru acestea, e cu adevărat căzut de la bine din pricina acestei nepăsări și nelucrări. Zici că uneori, când e strâmtorat de vreo lipsă, sau necăjit de vreun rod al nelegiuirilor lui, spune și el: „Nădăjduiesc în Dumnezeu și El mă va scăpa de grijă și-mi va da ușurare”? Acestuia îi spun: Nebune, până în ceasul acesta nu-ți aminteai de Dumnezeu, ci-L înjurai prin ticăloșia faptelor tale și «numele Lui era hulit din pricina ta între neamuri, precum s-a scris» (cf. *Romani* 2, 24), și

---

90. Se suppose cuvintelor noastre pentru că acestea sunt tot atâtea rațiuni conștiente, aplicate prin voință rațiunilor inconștiente și fără voință de alegere ale lumii. Flința noastră se ridică prin aceste rațiuni aplicate, prin alegere conștientă, peste natură, și de aceea ea nu e chemată să se supună nici morții, sau descompunerii totale la care sunt duse, prin rațiunile ei lipsite de libera alegere, unitățile naturii. Omul are un alt drum și un alt destin, superioare naturii.

acum îndrăznești să spui cu toată gura: „Nădăjduiesc în El și El mă va ajuta și va avea grijă de mine”? Către unii ca aceștia a spus Dumnezeu prin Prorocul, rușinându-i: „Din zi în zi Mă caută și voiesc să învețe căile Mele; ca unii care au făcut dreptatea și dreptățile Dumnezeului lor nu le-au părăsit, cer de la Mine judecată și dreptate” (*Isaia 58, 2*).

Ca unul dintre aceștia este nebunul care, neapropiindu-se nici cu gândul de Dumnezeu, când e învăluit de necazuri ridică mâinile sale cu nădejde spre El. Unul ca acesta trebuie adeseori să fie ars cu fierul înroșit în foc, ca să învețe din una și din alta. Căci n-a făcut vreun lucru vrednic de nădejdea în Dumnezeu. Ci pentru faptele lui rele și pentru negrija lui de cele datorate, s-a făcut vrednic de pedeapsă. Dar Dumnezeu cel îndelung răbdător, pentru mila Lui îl rabdă pe el. Drept aceea, să nu se amăgească unul ca acesta și să uite de felul purtării lui și să spună că nădăjduiește în Dumnezeu, căci se va pedepsi. Pentru că nu s-a îmbogățit nicidecum cu faptele credinței. Să nu-și întindă picioarele cu lene și să spună: „Cred că Dumnezeu îmi va dărui mie cele de trebuință, ca unuia ce am petrecut în lucrurile lui Dumnezeu”; sau să se arunce nebunește în fântână, negândind nicidecum la Dumnezeu. Să nu spună după ce a căzut: „Nădăjduiesc în Dumnezeu și El mă va scăpa”. Nu te amăgi, nebune! Nădejdi în Dumnezeu trebuie să-i premeargă osteneala pentru Dumnezeu și sudoarea în lucrul Lui. De crezi în Dumnezeu, bine faci, dar credința are nevoie și de fapte și nădejdea în Dumnezeu se arată în grelele pătimiri pentru virtute. Crezi că Dumnezeu poartă grijă de făpturile Lui și e puternic în toate? Credinței tale să-i urmeze

lucrarea cuvenită și atunci te va auzi Dumnezeu. Nu căuta să strângi vântul în pumnul tău, adică să ai o credință fără fapte.

Adeseori cineva străbate, fără să știe, o cale primejdioasă de vreo fiară sălbatică, sau de niscăi tâlhari, sau de ceva asemănător. Purtarea de grijă cea de obște a lui Dumnezeu se arată în aceea că-l scapă de o astfel de pieire, sau îl împiedică de la plecare pentru niscăi pricină oarecare, până ce trece fiara sălbatică, sau scoate pe cineva în cale, care-l întoarce din drum. Iarăși, uneori se află vreun șarpe veninos așezat în drum, fără să fie văzut. Și nevrând Dumnezeu să-l predea pe om acestei încercări, face pe șarpe dintr-odată să șuiere și să plece din drum, sau să pornească înaintea lui și acesta văzându-l se păzește și scapă de el, măcar că nu era vrednic din pricina păcatelor lui nearătate, pe care numai El le știa. Dar îl scapă Dumnezeu din mila Lui. Și iarăși se întâmplă adeseori să se surpe o casă, sau un zid, sau să cadă o piatră și să se rostogolească din locul lor cu zgomot și să se afle șezând acolo niscăi oameni. Dar Dumnezeu poruncește cu iubire de oameni îngerului să le țină pe acelea să nu cadă, până ce se ridică aceia de acolo, sau îi mișcă de acolo pentru niscăi pricină, ca să nu se mai afle nimeni dedesubt. Dar îndată ce pleacă ei, le lasă să cadă. Iar de se întâmplă să fie prins vreunul acolo, face ca să nu se vatăme nicidecum prin aceasta. Prin aceasta vrea să se arate nesfârșita mărime a puterii Lui.

Acestea și unele ca acestea le săvârșește purtarea de grijă cea de obște a lui Dumnezeu. Iar dreptul o are nedespărțită de el. Căci celorlalți oameni Dumnezeu le-a poruncit cu dreaptă socoteală să-și chivernisească ei înșiși ale lor și să amestece cunoștința lor cu purta-

rea de grijă a lui Dumnezeu. Dar dreptul nu are nevoie să-și chivernisească el însuși ale sale cu această cunoștință⁹¹. Pentru că a dobândit în locul acestei cunoștințe credința, prin care „doboară toată înălțimea ce se ridică împotriva cunoștinței de Dumnezeu” (2 *Corinteni* 10, 5). Și el nu se teme de ceva din cele înșirate, căci s-a scris că „dreptul ca un leu se încrede” (*Proverbe* 28, 1), îndrăznind față de orice prin credință, nu ca unul ce ispitește pe Domnul, ci ca unul ce-L vede, ca unul ce s-a înarmat și s-a îmbrăcat cu puterea Sfântului Duh. Și întrucât grija lui e neîncetată la Dumnezeu, Dumnezeu zice despre el: „Cu el sunt în necaz, izbăvi-l-voi pe el și-l voi slăvi, cu lungime de zile îl voi umple și-i voi arăta lui mântuirea Mea” (*Psalmii* 90, 15, 16). Deci, cel moleșit și nepăsător în lucrul lui nu poate avea această nădejde. Dar o are cel ce stăruie pururea întru Dumnezeu în toate și se apropie de El prin bunătatea faptelor sale și-și întinde neîncetat privirea inimii sale spre harul Lui, cum a spus dumnezeiescul David: „Slăbit-au ochii mei, nădăjduind eu spre Dumnezeul meu” (*Psalmii* 68, 4). Că Lui I se cuvin slava, cinstea și închinăciunea în veci. Amin.

---

91. E demnă de remarcat această deosebire ce o face Sfântul Isaac între chivernisirea de sine pe care o face cel ce nu e predat total lui Dumnezeu și chivernisirea pe care o dăruiește exclusiv Dumnezeu, celui predat total Lui. Cel ce se chivernisește pe sine uzează de o cunoștință pe care și-o agonisește în baza aspirației sale firești după cunoștința sădită de Dumnezeu în firea lui. Dar e ajutat de purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dreptul e apărat și călăuzit exclusiv de purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Dar nici el nu stă pasiv în fața lui Dumnezeu, ci lucrează altfel ca să primească în sine puterea ocrotitoare a lui Dumnezeu. Analiza acestei teme a smereniei este una dintre cele deosebit de remarcabile în *Cuvintele Sfântului Isaac*.

CUVÂNTUL XXIII

**Despre dragostea lui Dumnezeu, despre lepădare
și despre odihna cea întru El**

Sufletul care iubește pe Dumnezeu și-a dobândit odihna în Dumnezeu și numai în El. Dezleagă mai întâi toată legătura ta cu cele dinafară și apoi vei putea să te legi cu inima de Dumnezeu. Căci legării de Dumnezeu îi premerge dezlegarea de lume. Pruncului i se dă să mănânce pâine după ce a fost înțărcat. Și omul care voiește să se lărgească în cele dumnezeiești, trebuie să se înstrăineze mai întâi de lume, asemenea pruncului de brațele și de sânii mamei. Căci lucrarea trupească premerge celei sufletești, precum țărâna, sufletului în-suflat lui Adam. Cel ce n-a dobândit lucrarea trupească nu o poate avea nici pe cea sufletească. Pentru că cea din urmă se naște din cea dintâi, precum spicul, din bobul simplu de grâu. Iar cel ce nu are lucrarea sufletească e lipsit de darurile (harismele) duhovnicești.

Nu se aseamănă ostenelele cele pentru adevăr din veacul acesta cu desfătarea gătită celor ce pătimesc greu pentru cele bune. Precum pe cei ce seamănă cu lacrimi îi așteaptă snopii veseliei, așa urmează bucuria grelei pătimiri pentru Dumnezeu. Pâinea câștigată cu sudoare i se pare dulce plugarului și faptele pentru dreptate i se par dulci inimii ce primește cunoștința lui Hristos. Rabdă disprețuirea și umilirea cu voie blândă, ca să ai îndrăznire la Dumnezeu. Omul care rabdă tot cuvântul aspru întru cunoștință, fără să-i fi premers acestuia vreo nelegiuire săvârșită de el, își pune în acea clipă o cunună de spini pe capul său, dar e fericit că la o vreme pe care nu o știe se va încununa cu nestricăciunea.

Cel ce fuge întru cunoștință de slava deșartă simte în sufletul lui veacul viitor⁹². Cel ce zice: Am părăsit lumea, dar se luptă cu oamenii pentru vreo trebuință oarecare, ca să nu-i lipsească ceva din cele ce odihnesc, e cu desăvârșire orb. Pentru că a părăsit de bunăvoie trupul întreg, dar se războiește și luptă pentru un mădular al lui. Mintește celui ce fuge de viața tihnită a veacului de față privește spre veacul viitor. Iar cel legat de iubirea de agoniseală e rob patimilor. Să nu socotești că numai agonisirea argintului și aurului este din iubirea de agoniseală, ci tot lucrul de care atârnă voia ta. Să nu-l lauzi pe cel ce se chinuiește cu trupul, dar își are simțurile dezlegate, înțeleg auzul și gura, deschise și neînfrânate, și ochii, rătăcitori. Când pui hotare sufletului tău, ca să te folosești prin milă, obișnuiește-l să nu caute dreptatea în alte lucruri, ca să nu te afli cu o mână lucrând și cu alta risipind. Căci în cel dintâi lucru e nevoie de supraveghere, iar în cel de al doilea, de lărgimea inimii. Cunoaște că a ierta păcatele celor ce au greșit ține de faptele dreptății⁹³. Atunci vei vedea

---

92. Sfântul Isaac folosește, de obicei, pentru trăirea cu sufletul a celor dumnezeiești, prezente sau viitoare, cuvântul „simțire”. Dar „simțirea” aceasta nu e un simplu sentiment, ci o sesizare, o atingere nemijlocită a lor, așa cum sesizăm sau atingem prin simțuri realitățile din afară. Faptul acesta îl va accentua cu deosebire Sfântul Simeon Noul Teolog.

93. În dreptate e nevoie de milă, în milă e nevoie de dreptate. Nu e un hotar strict între ele. Așa trebuie înțelese cuvintele: „Când pui hotare sufletului tău (înfrânare vieții tale), ca să te folosești (să te mântuiești) prin milă, obișnuiește-l să nu caute dreptatea în alte lucruri”, adică să nu te conduci de dreptatea rigidă în alte purtări față de semenii; să nu fii, de exemplu, neiertător cu greșelile lor. „În milă e nevoie de supraveghere”, adică să nu-ți fie darul o risipire fără luare-aminte la trebuințele reale ale altora; iar în cel de al doilea lucru, adică în judecata cu dreptate, folosește-te de lărgimea inimii.

pacea strălucind din toate părțile în mintea ta. Când te vei ridica peste calea dreptății, vei fi liber în orice lucru⁹⁴.

Oarecare dintre Sfinți, vorbind despre aceasta, a spus că cel milostiv, de nu e și drept, e orb. Prin aceasta înțeleg că el trebuie să dea altuia din cele câștigate prin ostenele sale și nu din cele dobândite prin minciună, nedreptate și meșteșugiri. Căci tot acela a spus iarăși în alt loc: „De voiești să semeni în cei săraci, seamănă din ale tale; iar de voiești să semeni din ale altora, cunoaște că ceea ce semeni e mai amar ca neghina”. Iar eu zic că, dacă cel milostiv nu se ridică mai presus de dreptatea sa, nu e milostiv. Aceasta înseamnă că el nu trebuie numai să miluiască pe oameni din ale sale, ci și să rabde cu bucurie nedreptatea de la ceilalți, chiar dacă i-a miluit. Căci când va birui dreptatea prin milă, atunci se va încununa nu cu cununile dreptilor din lege, ci cu cele ale celor desăvârșiți din Evanghelie. Pentru că a da cineva săracilor din ale sale și a îmbrăca pe cel gol și a iubi pe aproapele ca pe sine însuși, și a nu nedreptăți, nici a minți, le-a poruncit și legea veche. Dar desăvârșirea economiei Evangheliei poruncește așa: „Celui ce ia ale tale, nu i le cere înapoi și tot celui ce cere, dă-i”. Ba trebuie răbdată cu bucurie nu numai nedreptatea în privința lucrurilor și a celorlalte dinafară, ci și a-și pune sufletul însuși, pentru frațele. Căci acesta este cel ce miluiește pe fratele său și nu cel ce-l miluiește numai dându-i ceva. Adică miluiește cu adevărat cel care, auzind sau văzând că ceva întristează pe fratele, arde cu inima. La fel, cel ce e lovit

---

94. Nu te va stăpâni nici legea dreptății. Te vei conduce numai de iubire, care, deși pentru cel ce nu o are încă e și ea o lege, pentru cel ce o are, e mai presus de orice lege. E desăvârșirea sau depășirea tuturor legilor, sau poruncilor dumnezeiești.

de fratele său și nu-l răspunde la fel, fără să se rușineze din pricina aceasta, nici nu se supără în inima lui⁹⁵.

Cinstește lucrarea privegherii, ca să afli apropiindu-se mângâierea de sufletul tău. Stăruie citind în liniște, ca mintea ta să fie călăuzită pururea spre cele minunate ale lui Dumnezeu. Iubește sărăcia într-o răbdare, ca mintea ta să se adune din împrăștiere. Urăște răspândirea, ca să păzești gândurile tale netulburate. Strânge-te pe tine din cele multe și îngrijește-te numai de sufletul tău, ca să-l mântuiești din risipirea lui, în cea mai adâncă pace. Iubește neprihănirea, ca să nu fii rușinat în vremea rugăciunii înaintea lui Dumnezeu⁹⁶. Dobândește curăția în faptele tale, ca să strălucească sufletul tău în rugăciunea ta și să se aprindă la amintirea morții bucuria în cugetul tău. Păzește-te de cele mici, ca să nu cazi în cele mari. Să nu obosești în lucrarea ta, ca să nu te rușinezi când te afli în mijlocul tovarășilor tăi. Să nu te afli fără merinde, ca nu cumva să te lase singur la mijlocul drumului. Împlinește într-o cunoștință lucrurile tale, ca să nu pierzi tot drumul⁹⁷. Dobândește libertatea în viața ta, ca să te eliberezi de frământare⁹⁸. Să nu legi libertatea ta prin pricini de desfătare, ca să nu te

---

95. Nu are milă de semenul său cel ce-i dă ceva din cele din afară ale sale, ci cel ce-i dă sufletul său, dragostea sa. Acesta îl mângâie cu adevărat pe acela și lecuiește suferința lui, pricinuită de conștiința singurătății.

96. Cel ce nu și-a păzit fecioria e tulburat adeseori în vremea rugăciunii de amintirea păcatelor sale și rușinat înaintea lui Dumnezeu.

97. De implinești nevoințele tale fără gândul actual la Dumnezeu, e ca și când ar lucra un automat. Tu nu înaintezi atunci sufleteste. Drumul făcut numai pe din afară e ca și când nu l-ai face.

98. Libertatea nu e decât acolo unde e libertate de apăsarea produsă de aplecarea spre plăceri, spre trebuințe egoiste, acolo unde e libertatea chiar de sine însuși.

faci robul robilor. Iubește hainele sărăcăcioase, ca să disprețuiești gândurile ce se ivesc în tine, adică mândria inimii. Căci cel ce iubește luxul nu poate dobândi gânduri smerite. Pentru că inima se întipărește înăuntru de chipul înfățișării dinafară.

Care iubitor de flecăreală poate dobândi o cugetare curată iubind flecăreala? Care vânător de slavă de la oameni poate dobândi gânduri smerite? Sau care desfrânat și cu sufletul revărsat în simțuri poate să se facă curat în cugetare și smerit cu inima? Când mintea e atrasă de simțuri, se hrănește cu hrana dobitoacelor. Iar când simțurile sunt atrase de minte, se împărtășesc de hrana îngerilor⁹⁹.

Smeritei cugetări îi urmează înfrânarea și adunarea în sine (retragerea). Iar slava deșartă e slujitoarea curviei și fapta mândriei. Smerita cugetare, prin înfrânarea ei neîncetată, ajunge la vedere (contemplație) și impodobește și sufletul cu neprihănirea. Iar slava deșartă, din pricina tulburării neîncetate și a amestecării gândurilor, adună vistierii murdare din întâlnirea cu lucrurile și spurcă inima. Și ea însăși privește firea lucrurilor cu o privire neînfrănată și împinge mintea în năluciri urâte. Smerita cugetare, însă, se înfrânează prin privirea duhovnicească și mișcă pe cel ce a dobândit-o spre preamărirea lui Dumnezeu.

Să nu asemeni pe cei ce fac semne și lucruri neobișnuite și puteri în lume, cu cei ce se liniștesc întru cunoștință. Iubește nelucrarea liniștii mai mult decât săturarea celor flămânzi în lume și decât întoarcerea multor neamuri la închinarea la Dumnezeu. Căci mai bine îți este să te dezlegi de legătura păcatului, decât

---

99. Acesta e un mod al transfigurării trupului, al induhovnicirii simțurilor.

să eliberezi rob din robie. Mai bine îți este să te împaci cu sufletul tău prin unirea într-un gând a treimii din tine, adică a trupului, a sufletului și a duhului, decât să împaci prin învățătura ta pe cei despărțiți. Căci Grigorie zice că bine este a teologhisi pentru Dumnezeu, dar mai bine decât aceasta este a te curăți pe tine lui Dumnezeu¹⁰⁰. Mai bine îți este să fii zăbavnic la limbă decât cunoscător și iscusit în a revârsa cu ascuțimea minții învățătura ca pe un râu. Mai de folos îți este să te îngrijești să învii din patimi sufletul tău căzut, prin mișcarea gândurilor tale în cele dumnezeiești, decât să învii pe cei morți.

Mulți au săvârșit puteri, au înviat morți, s-au trudit să întoarcă pe cei rătăciți și au făcut lucruri mari, și mulți au fost călăuziți prin mâinile (alt manuscris: buzele, *n.tr.*) lor spre cunoștința lui Dumnezeu. Iar după acestea, ei, care au înviat pe alții, au căzut în patimi întinate și spurcate și s-au omorât pe ei înșiși și s-au făcut smin-teală multora prin faptele lor văzute. Pentru că erau încă bolnavi cu sufletul și nu s-au îngrijit de sănătatea sufletelor lor, ci s-au predat pe ei înșiși mării lumii acesteia pentru a tămădui sufletele altora, ei înșiși fiind încă bolnavi, și și-au pierdut sufletele lor din nădejdea în Dumnezeu, precum am spus. Căci slăbiciunea simțurilor lor nu se putea întâlni cu flacăra lucrurilor, care obișnuiește să slăbească tăria patimilor și să li se împotrivească. Pentru că trebuiau încă, de pildă, să se păzească pentru a nu vedea nicidecum femei, să nu se odihnească, să nu dobândească arginți și lucruri și să nu stăpânească peste alții și să nu se înalțe peste ei.

---

100. Propriu-zis, pe Dumnezeu îl cunoaște în sine, prin experiența lucrării Lui, cel curățit de gândurile lumești, care îi îngustează mintea și îi fură pacea.

Mai bine este să fii bănuir de prostie, ca neputând să te împotrivești în cuvânt din puținătatea învățăturii tale, decât să fii socotit între cei înțelepți pentru cutezanța ta neobrăzată. Fii sărac de dragul smereniei și nu bogat, ca să fii neobrăzat. Vădește cu tăria virtuților tale pe cei ce dogmatizează împotriva ta, decât prin păruta putere de convingere a cuvintelor tale. Închide gura și adu la tăcere obrăznicia celor neascultători cu blândețea și cu pacea buzelor. Fă de rușine pe cei desfrânați, prin bunacuvință a viețuirii tale, și pe cei nerușinați cu simțurile, prin înfrânarea privirilor tale.

Socotește-te străin în toate zilele vieții tale, oriunde ajungi, ca să te poți izbăvi de vătămarea ce se naște din cutezanță. Socotește-te în toată vremea ca neștiind nimic, ca să scapi de defăimarea ce-ți vine din bănuiala altora că voiești să susții altă părere. Stăruie binecuvântând totdeauna cu gura și nu vei fi ocărat. Căci ocară naște ocară și binecuvântarea, binecuvântare. Socotește-te pe tine, în tot locul, lipsit de învățătură, și vei fi aflat înțelept în toată viața ta. Nu învăța pe cineva ceea ce n-ai înțeles și înfăptuit încă tu însuși, ca să nu fii rușinat și să se descopere, prin asemănare cu purtarea ta, minciuna ta. Iar de spui cuiva ceva din cele ce trebuie spuse, vorbește ca cel ce voiește să învețe el însuși și nu cu autoritate și cu îndrăzneală. Și ia-o înainte, judecându-te pe tine și arătând că ești mai prejos decât celălalt, ca să arăți celor ce ascultă chipul smereniei și să-i biruești făcându-i să asculte cuvintele tale și să pomească spre lucrare; și așa te vei face cinstit în ochii lor. Iar de poți, grăiește aceste lucruri cu lacrimi, ca să te folosești și pe tine, și pe cei ce te ascultă și harul lui Dumnezeu să fie cu tine.

De ai primit harul lui Dumnezeu și te-ai învrednicit să te desfătezi cu contemplarea judecăților lui Dumnezeu și a fapturilor văzute, care e cea dintâi treaptă a cunoștinței, pregătește-te și te înarmează față de duhul hulei. Fără arme să nu stai în pământul acesta, ca să nu fii omorât degrabă de către cei ce-ți întind curse și te amăgesc. Iar drept arme să-ți fie lacrimile și postul desăvârșit. Și păzește-te să nu citești dogmele ereticilor. Căci aceasta înarmează cel mai mult împotriva ta duhul hulei. Iar când ți-ai umplut pânțele, să nu te apuci să cercetezi fără rușine lucrurile și învățăturile dumnezeiești, ca să nu te căiești. Ia aminte ce-ți spun: În pânțele plin nu e cunoștința lui Dumnezeu. Citește continuu și cu nesaț din cărțile învățătorilor despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Pentru că acestea călăuzesc mintea, ca să vadă rânduiala fapturilor lui Dumnezeu și a lucrurilor Lui și o împuternicesc prin ele și o pregătesc să dobândească înțelesuri luminoase din subțirimea lor și o fac să călătorească cu curăție spre înțelegerea fapturilor lui Dumnezeu. Citește și din Evangheliile cele dăruite de Dumnezeu, spre cunoașterea întregii lumi, ca să lei merinde din puterea proniei Lui, arătată în fiecare generație și mintea ta să se scufunde în cele minunate ale lui Dumnezeu¹⁰¹. O astfel

---

101. Din Scripturi învățăm să cunoaștem și lumea, pentru că același Dumnezeu a făcut-o și pe ea, și Dumnezeu ne învață prin Revelația supranaturală cum să ne mântuim în ea, cum să o vedem ca pe un transparent al lui Dumnezeu și ca pe un cuvânt al Lui. Totuși, dacă suntem preocupați de grija lumii și a lucrurilor din ea ca de ultima realitate, ea ne împiedică să ne mântuim. Revelația supranaturală ne înfățișează lumea ca pe un astfel de transparent, de cuvânt, de dar al lui Dumnezeu și de drum spre El.

de citire ajută sufletului tău. Dar citirea ta să o faci liniștit din partea tuturor și în vremea ei să fii liber de multa grijă pentru trup și de tulburarea din partea lucrurilor, ca să te împărtășești în sufletul tău de cea mai dulce gustare a celor dumnezeiești, prin dulcea înțelegere cea mai presus de toată simțirea și să le simți sufletul în îndeletnicirea lui cu ele¹⁰². Să nu-ți fie cuvintele celor cercați, ca ale celor ce falsifică și vând cuvintele dumnezeiești, ca să nu rămâi în întuneric până la sfârșitul vieții tale și să te lipsești de folosul lor și să fii tulburat și lipsit de limpezime în vremea războiului și să cazi în groapa cu chip de bunătate.

Și să ai acest semn al lucrurilor în care voiești să intri, ca să nu ieși din locul acela: Când începe harul să-ți deschidă ochii pentru a simți cu adevărat vederea lucrurilor, îndată încep ochii tăi să verse șiroaie de lacrimi, încât de multe ori îți spală și obrajii tăi cu mulțimea lor. Atunci războiul simțurilor se liniștește și inima se adună înăuntru¹⁰³. De te învață cineva cele împotriva acestora, să nu-i crezi. Căci fără lacrimi să nu cauți alt semn mai vădit al trupului. Dar când mintea se va înălța de la făpturi, atunci va ieși și trupul din lacrimi și din orice mișcare și lucrare a simțurilor.

„Când afli miere, mănâncă cu măsură din ea, ca nu cumva, săturându-te, să o verși” (*Pilde* 25, 16). Firea

---

102. Realitatea lui Dumnezeu e gustată, simțită și în același timp înțeleasă. Așa va spune și Sfântul Simeon Noul Teolog. Dar aceasta este o altă înțelegere decât cea pur intelectuală, de la distanță.

103. Când simțirea duhovnicească e foarte puternică prin vederea realităților dumnezeiești, simțurile trupesti se liniștesc, pentru că sunt copleșite de ea.

sufletului e un lucru sprinten și ușor. Uneori sărind, dorește să urce deasupra lui și să afle cele mai presus de firea lui. Și de multe ori pricepe ceva din citirea Scripturilor și din contemplarea (înțelegerea, vederea) lucrurilor. Dar când i se îngăduie să se asemene cu cele pricepute de el, se găsește mai prejos, după măsura iconomiei lui¹⁰⁴, înțelegând la ce lucruri a intrat cunoștința lui. De aceea gândurile lui se umplu de frică și de cutremur și se grăbește să se întoarcă iarăși, din frică, la starea lui coborâtă, socotind că a îndrăznit să se ridice la lucruri mai presus de înțelegerea lui. Căci de frica acestor lucruri se ivește în el o temere și dreapta socoteală (discernământul) îndeamnă mintea lui să îmbrățișeze tăcerea și să nu se lase ispitit de îndrăzneală, ca să nu se piardă și să nu caute cele mai presus de el, să nu cerceteze cele ce sunt mai înalte ca el.

Când deci ți se va da putere să înțelegi, înțelege; dar să nu te prinzi fără rușine de taine, ci închină-te și preamărește pe Dumnezeu și mulțumește-I în tăcere. Căci precum nu e bine a mânca multă miere, tot așa nici a iscodi prea mult cuvintele dumnezeiești, ca nu cumva, vrând să privim lucrurile mai mari până nu le înțelegem încă, să slăbească puterea văzătoare și să se vatăme, din pricina asprimii drumului spre ele. Pentru

---

104. Spunând „măsura iconomiei”, înțelegem măsura puterii sufletului. Înțelesul este acesta: Când sufletul, cu îngăduința lui Dumnezeu, aflând ceva din cele mai presus de fire, o compară cu cele necunoscute, gândind la cele în care a străbătut și la a căror cunoștință a ajuns, află măsura lui atât de inferioară și de mică față de acelea, încât, cuprins de frică și de cutremur, se grăbește să se întoarcă iarăși la starea sa de jos, adică la gândul că nu trebuie să cerceteze cele mai presus de el.

că uneori, în loc de adevăr, se văd năluci. Și când mintea se obosește de căutare, uită de întunericul în care se află. Bine a zis deci înțeleptul Solomon că „precum e o cetate fără ziduri, așa e omul fără răbdare” (*Pilde* 25, 28). Curățește deci, omule, sufletul tău, și alungă de la tine grija lucrurilor ce se află în afară de firea ta și atârnă în fața înțeleșurilor și mișcărilor înțelegătoare perdeaua neprihănirii și a smereniei și prin ele vei afla pe Cel ce este în lăuntru firii tale. Căci tainele se desoperă celor smeriți cu cugetul¹⁰⁵.

De voiești să dai sufletul tău lucrării rugăciunii, care curățește mintea¹⁰⁶, și stăruirii în privegherea de noapte, ca să dobândești o cugetare luminoasă, depărtează-te de vederea lumii și taie întâlnirile; și să nu-ți faci obiceiul să primești prieteni în chilia ta, nici pe motivul bunătații, ci numai pe cei de un fel, de o cugetare și de o înțelegere tainică cu tine. Teme-te de tăvălirea în convorbiri sufletești¹⁰⁷, care obișnuiesc să se stârnească fără voie. Și după ce ai tăiat, ai desfăcut și ai încetat cu desăvârșire convorbirea dinafară, unește cu rugăciunea ta milostenia și sufletul tău va vedea lumina adevărului. Căci pe cât se liniștește inima de lucrurile dinafară, pe atâta poate mintea să primească, prin priceperea înțeleșurilor, conținutul lucrărilor dumnezeiești și răpirea de către ele. Căci e obiceiul sufletului să

---

105. Smerenia e pătrundere în cele lăuntrice, nearătoase. Și acolo e Dumnezeu.

106. Rugăciunea adevărată curățește mintea de orice gând deosebit de Dumnezeu.

107. Cele sufletești sunt mai prejos de cele duhovnicești. Sunt cele pur omenești, nestrăbătute de Duhul dumnezeiesc, neocupate cu Dumnezeu.

schimbe o întâlnire cu alta, dacă ne străduim să arătăm puțină grijă¹⁰⁸. Îndeletnicește-te cu citirea Scripturilor, care-ți arată calea contemplării (înțelegerii) subțiri, și cu viețile Sfinților, chiar dacă nu simți de la început dulceața lor, din pricina apropierii lucrurilor care aduc întineric. Aceasta pentru ca să schimbi o întâlnire cu alta¹⁰⁹.

Și când te ridici la rugăciunea și la pravila ta, în locul cugetării la cele ale lumii, pe care ai văzut-o și ai auzit-o, te vei afla cugetând la dumnezeieștile Scripturi pe care le-ai citit. Și prin aceasta, uiți amintirea celor dintâi. Și așa vine mintea ta la curăție. Și aceasta este ceea ce s-a scris¹¹⁰, că sufletul e ajutat de citire când stă la rugăciune. Și iarăși, rugăciunea aduce lumină în citire¹¹¹. Și aceasta, iarăși, în locul amestecării cu cele lumești, aduce conținut felurilor rugăciunii, încât din citire se luminează sufletul în rugăciune, ca să se roage totdeauna fără preget și în chip netulburat.

Urât lucru este ca cei îndrăgostiți de trup și de pân-tece să vorbească despre lucrurile duhovnicești; e așa cum desfrânata ar vorbi despre feciorie. Când trupul este tare bolnav, respinge mâncările grase și se îngreșează de ele; la fel mintea ocupată cu lucrurile lumești

---

108. Dacă lei sufletului ocuparea cu cele sufletești, întrucât trebuie să se ocupe cu ceva, se va ocupa cu cele duhovnicești.

109. E vorba de schimbarea întâlnirii cu lucrurile, cu întâlnirea cu realitatea dumnezeiască, sau de privirea lucrurilor în Dumnezeu, prin contemplarea rațiunilor lor dumnezeiești.

110. În scrierile dumnezeieștilor Părinți.

111. În rugăciune te întâlnești cu Dumnezeu, Care însuși luminează cele descoperite de El. Apoi rugăciunea depărtează alte gânduri, încât te poți concentra în înțelesurile celor citite.

nu poate să se apropie de cercetarea celor dumnezeiești. Focul nu se aprinde în lemnele ude și căldura dumnezeiască nu se aprinde în inima iubitoare de tihnă. Desfrânata nu stăruie în iubirea față de un singur bărbat și sufletul legat de multe lucruri nu rămâne în învățăturile dumnezeiești. Precum cel ce nu vede cu ochii lui soarele nu poate descrie cuiva lumina numai din auz, nici nu simte lumina lui, tot așa, nici cel ce n-a gustat cu sufletul lui din dulceața lucrurilor duhovnicești.

De ai ceva mai mult decât cere trebuința zilei, împarte săracilor și vino și adu cu îndrăzneală rugăciunile tale. Adică vorbește cu Dumnezeu ca fiul cu tatăl¹¹². Nimic nu poate apropia așa de mult inima de Dumnezeu, ca milostenia. Și nimic nu sădește atâta pace în minte, ca sărăcia de bunăvoie¹¹³. Mai bine este să fii numit de cei mulți prost, din pricina simplității, și nu înțelept și desăvârșit cu mintea, din pricina slavei. Dacă cineva, aflându-se călare pe cal, întinde mâna spre tine ca să primească milostenie, nu-l respinge. Căci cu siguranță în acel timp este lipsit, ca unul dintre săraci. Iar când dai, dă cu inimă largă și cu față veselă¹¹⁴; și dă mai mult decât cere. „Trimite, zice, pâinea ta spre fața săracului și nu după multă vreme vei afla răsplată” (*Eclesiastul* 11, 1). Să nu deosebești pe bogat de sărac și nu căuta să faci deosebire între cel

---

112. Inima legată prin zgârcenie de lucruri nu se poate întâlni cu Dumnezeu. Numai cel ce și-a deschis inima altuia și-o poate deschide și lui Dumnezeu.

113. Sărăcia de bunăvoie e dezlegarea de orice gând referitor la lucrurile care îngustează. Mintea se poate aduna atunci în Dumnezeu cel nesfârșit, revenind ea însăși la starea ei indefinită.

114. Dând cu față veselă, arăți că nu-ți pare rău că dai, că nu ești legat de lucruri, ci te lărgești în comuniune cu persoana altuia.

vrednic și cel nevrednic, ci să-ți fie ție toți oamenii deopotrivă de buni. Căci în felul acesta vei putea atrage la bine și pe cei nevrednici. Pentru că repede e atras sufletul de la cele trupești la frica lui Dumnezeu. Iar Domnul a stat la masă cu vameșii și cu desfrânatele și nu i-a deosebit pe cei nevrednici, pentru ca în felul acesta să atragă pe toți la frica lui Dumnezeu; și prin cele trupești, să-i apropie de cele duhovnicești. Pentru aceasta, să socotești pe toți oamenii egali în bine și în cinste, chiar de ar fi vreunul iudeu, sau necredincios, sau ucigaș, mai ales pentru că e fratele tău și din firea ta, și a fost rătăcit, fără știință, de la adevăr.

Iar când faci binele, nu aștepta de pe urma lui răsplată și pentru amândouă aceste lucruri¹¹⁵ vei fi răsplătit de Dumnezeu. Iar de-ți va fi cu puțință, nu face binele nici măcar pentru răsplata viitoare. De pui sufletului tău legea sărăciei și prin harul lui Dumnezeu te-ai eliberat de griji și te ridici în sărăcia ta mai presus de lume¹¹⁶, ia seama ca nu cumva pentru iubirea de săraci să iubești averea ca să faci, chipurile, milostenie, și să arunci sufletul tău în tulburarea de a lua de la cineva și de a da altuia. Prin aceasta vei pierde cinstea ta¹¹⁷,

---

115. Pentru că dai și pentru că nu aștepti răsplată.

116. Un paradox: Cel ce de bunăvoie nu mai are nimic nu mai e robul lumii, ci e mai presus de ea.

117. Nu e vorba de cinstea cea lumească, ci de înălțimea virtuții, de treapta desăvârșirii, la care s-au ridicat cei ce petrec în sărăcie și liniște, eliberați de îngustarea pe măsura lucrurilor. Căci zice mai jos: „Pentru că treapta ta e mai înaltă ca treapta milosteniei”. Căci și Apostolii au preferat propovăduirea cuvântului, slujirii la mese. Așa, și acest Părinte pune mai sus sărăcia și liniștea decât fapta de a lua de la unul și a da la altul, deși și aceasta e o faptă vrednică de respect și plăcută lui Dumnezeu.

supunându-te trebuinței de a cere de la oameni și vei cădea din libertatea și din înălțimea cugetării tale în grijile vieții. Pentru că treapta ta e mai înaltă decât treapta celor ce fac milostenie. Te rog să nu te supui acestor griji. Milostenia este asemenea hranei pruncilor. Iar liniștea e vârful desăvârșirii. De ai avuții, risipește-le dintr-odată. Iar de nu ai, să nu cauți să ai. Curățește chilia de lucruri de desfătare și de cele de prisos. Pentru că aceasta te duce fără să vrei la înfrânare. Căci puținătatea lucrurilor învață pe om înfrânarea. Când însă avem acoperire din partea lucrurilor, nu ne putem stăpâni.

Cei ce au biruit în războiul din afară câștigă îndrăzneală față de frica dinăuntru și nu mai sunt stăpâniți de nicio silă. Și nu se clatină nici în războiul din fața lor, nici în cel din spate¹¹⁸. Iar războiul din afară numesc pe cel stârmit de simțuri și de lene împotriva sufletului, ca de pildă pornirea de-a da și de-a primi prin auz și prin limbă¹¹⁹. Acestea fiind aduse în suflet, sădesc în el o orbire și din pricina tulburării din afară sufletul nu poate lua aminte la sine în războiul ascuns, stârmit împotriva lui, și deci nici birui prin liniște pe cel ce-l stărnesc înăuntru. Dar când cineva închide porțile cetății, adică simțurile, el luptă înăuntru și nu are teamă de cei ce uneltesc din afara cetății.

---

118. „Ce e războiul din față și cel din spate? Cel din față e războiul vădit și plin de îndrăzneală, iar cel din spate e cel ascuns și neobservat.”

119. După ce a vorbit de războiul stârmit de simțuri în general, s-a restrâns apoi numai la auz și la grai. Căci numai prin acestea dăm și primim. Prin celelalte simțuri numai primim. Mai bine zis numai prin limbă dăm, dar dăm ca reacție la ceea ce primim prin auz. Deci acestea două sunt legate în chip deosebit între ele.

Fericit este cel ce cunoaște acestea și rămâne întru liniște și nu e tulburat de mulțimea faptelor lui, ci toate faptele trupești le preface în osteneala rugăciunii¹²⁰ și crede că atât cât lucrează cu Dumnezeu își are toată grija pusă în seama Lui ziua și noaptea. Căci acestuia nu-i va lipsi ceva nici din cele ale trebuinței neapărate, dat fiind că pentru El se înfrânează de la ceea ce e de prisos și de la lucruri. Dar dacă cineva nu poate stăruî întru liniște fără un lucru de mână, să lucreze, folosindu-se de lucru ca de un ajutor. Însă să nu lucreze prea mult de dragul câștigului. Aceasta s-a rânduit celor mai slabi. Iar celor desăvârșiți, aceasta e spre tulburare. Căci Părinții au rânduit celor săraci și înclinați spre trândăvie să lucreze, dar nu oricui, ca un lucru neapărat de trebuință.

În vremea în care Dumnezeu străpunge inima ta înăuntru, predă-te neîncetat mătăniilor și ingenuncherilor și să nu lași inima ta să se îngrijească de ceva, ca să nu înceapă dracii să te înduplece să te ocupi și cu altele. Făcând așa, vei vedea și te vei minuna ce se naște în tine din acestea. Niciun lucru nu-i mai mare și mai ostenitor și mai pizmut de draci, în luptele nevoinei, decât a se arunca cineva pe sine înaintea crucii lui Hristos și a se ruga ziua și noaptea și a-și lega mâinile la spate¹²¹. Voești să nu ți se răcească căldura și

---

120. Se poate înțelege aceasta nu numai despre rugăciunea neîncetată, ci și despre trebuința de a uni toate faptele cu gândul la Dumnezeu, prefăcându-le în rugăciune, care e o osteneală, pentru greutatea ținerii gândului la Dumnezeu. Dar cei desăvârșiți, care pot să țină neîncetat gândul la Dumnezeu, nu mai trebuie să lucreze ca să fie îndemnați de fapte să se gândească la Dumnezeu.

121. Ca să nu lucreze ceva.

să nu te sărăcești de lacrimi? Ține-te de acestea și fericit vei fi dacă te vei îngriji ziua și noaptea de cele spuse ție, și nu vei căuta altceva. Atunci îți va răsări soarele înăuntru¹²² și dreptatea ta va străluci degrabă și vei ajunge ca un rai înflorit și ca un izvor de apă nesecată.

Ia seama ce bunătăți se nasc omului din luptă. Adevseori el se află aplecat pe genunchi în rugăciuni și mâinile lui le are întinse spre cer și cu fața stă ațintit spre crucea lui Hristos, adunându-și toate gândurile sale spre Dumnezeu, în rugăciune. Și deodată, în timp ce el se roagă lui Dumnezeu cu lacrimi și cu străpungere, se mișcă în inima lui un izvor din care se răspândește desfătarea. Și mădulele lui se înmoale și ochii lui se învâluie și fața lui se apleacă spre pământ, iar gândurile lui se schimbă, încât nu mai poate face mătânii din pricina unei bucurii ce se împotrivește și care se mișcă în tot trupul lui¹²³. Ia seama, omule, la cele ce le citești. Căci de nu te vei nevoi, nu vei afla aceasta. Și de nu bați cu căldură și de nu stai treaz la poartă neîncetat, nu vei fi ascultat.

Cine, auzind acestea, va mai dori dreptatea din afară¹²⁴, decât doar cel ce nu poate răbda liniștea?

---

122. Dumnezeu strălucește ca soarele în lăuntrul celor ce se roagă continuu, ținându-le privirea ațintită la El. De aici s-a născut poate învățătura isihastă despre vederea luminii în rugăciune.

123. Bucuria înmoale de fapt trupul și-l încălzește.

124. „Numește dreptate dinafară virtutea cu fapta. Că zice mai jos: Ca să nu se facă nepărtaș de cele două căi ale vieții. Iar cele două căi sunt: contemplarea, care e lucrarea naturală și dinăuntru, și făptuirea, care e trupească și se ocupă cu faptele plăcute lui Dumnezeu”. Învățătoarea celei dintâi e Maria, a celei de a doua, Marta. Domnul le primește pe amândouă, dar dă mai multă prețuire celei a Mariei.

Totuși, dacă cineva nu se poate nevoi în cea din urmă (pentru că e har al lui Dumnezeu să se afle omul în lăuntrul porții), să nu părăsească cealaltă cale, ca să nu se facă nepărtaș de ambele căi ale vieții. Până ce nu va muri omul dinafară față de toate lucrurile lumii, nu numai față de păcat, ci și față de orice lucrare trupească, și la fel omul dinăuntru față de toate gândurile rele, și până ce nu va slăbi mișcarea trupului, ca să nu se mai stârneasă în inima lui dulceața păcatului, nu se va mișca în om dulceața Duhului lui Dumnezeu și mădularile lui nu se vor curăți în viața lui și înțelesurile dumnezeiești nu vor intra în sufletul lui și deci nici nu le va simți, nici nu le va vedea (contempla). Și până ce nu se va opri din inima lui grija de cele ale vieții, afară de cea pentru cele de neapărată trebuință ale firii, și nu va lăsa pe Dumnezeu să Se îngrijească de ele, nu se va naște în el beția duhovnicească și nu va simți acea nebunie care mângâia pe Apostoli¹²⁵.

Dar acestea le-am spus nu ca să tai nădejdea celorlalți. Căci nu spun că dacă cineva nu va ajunge la vârful desăvârșirii, nu se va învrednici de harul lui Dumnezeu, nici nu-l va întâmpina vreo mângâiere. Adevărul e că atunci când cineva își va slăbi pornirea spre cele necuvenite și se va opri de la ele cu desăvârșire și va alerga

---

125. „Ce e nebunia care îl mângâia pe Apostol?” Nu e decât aceea de a se răstigni împreună cu Hristos și de a nu mai trăi în trup, ci în Hristos și în credința în Fiul lui Dumnezeu, care e un extaz și e socotită, de cei ce viețuiesc în trup, o nebunie. „Căci noi suntem nebuni pentru Hristos” (*1 Corinteni* 4, 10). Aceasta nu numai că-l mângâia pe Apostol și-l făcea să se bucure în pătimiri, ci îl convingea și ca să socotească moartea câștig și cu mult mai mult decât viața: „Că mie a viețui, zicea, este Hristos, iar a murl, dobândă” (*Filepeni* 1, 22).

spre cele bune, în scurtă vreme va simți ajutorul. Iar de se va și nevoi puțin, va afla mângâiere sufletului său și va dobândi iertarea păcatelor și se va învrednici de har și va primi mulțime de bunătați. Totuși el e mai mic în asemănare cu desăvârșirea celui ce s-a despărțit pe sine de lume și a aflat în sufletul lui taina fericirii de acolo și a înțeles pentru ce S-a coborât Hristos la noi. Lui fie slava împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL XXIV

Despre semnele și rodurile dragostei

Dragostea de Dumnezeu este o căldură mai presus de fire și, când vine în cineva fără măsură, face acel suflet să-și iasă din sine (extatic). De aceea, inima celui ce o simte nu o poate cuprinde și suporta, dar pe măsura calității iubirii venite în el, se arată în el o schimbare neobișnuită.

Iar semnele ei simțite sunt acestea: Fața omului se face ca de foc și plină de farmec și trupul lui se încălzește. Frica și temerea se îndepărtează de la el și își iese din sine (intră în extaz). Puterea ce ține mintea adunată pleacă de la el și se face ca un ieșit din minți. Moartea înfricoșătoare o socotește bucurie și niciodată vederea minții lui nu află vreo întrerupere în înțelegerea tainelor cerești, iar nefiind de față, vorbește ca fiind de față, fără să fie văzut de cineva. Cunoștința și vederea lui naturală încetează și nu-și simte în chip trupesc mișcarea lui, care se mișcă între lucruri. Chiar dacă face ceva, nu o simte aceasta deloc, ca unul ce are mintea înălțată în vedere. Și cugetarea lui parcă e îndreptată pururea spre altcineva.

De această beție duhovnicească au fost cuprinși odinioară Apostolii și Mucenicii. Cei dintâi au străbătut lumea întreagă, ostenindu-se și fiind osândiți. Ceilalți, cu măduarele tăiate, și-au vărsat sângele ca apa și pătimind cele mai cumplite chinuri nu s-au descurajat, ci le-au răbdat cu bărbăție; și fiind înțelepți, au fost socotiți nebuni. Alții au rătăcit prin pustiuri, prin munți, în peșteri și în crăpăturile pământului (cf. *Evrei* 11, 38) și, lipsiți de o așezare statornică, erau cei mai statornic așezați. Această nebulie să ne învrednicească Dumnezeu să o dobândim și noi!

Despre smerenie

De vezi că ai dobândit odihnă din partea patimilor, să nu-ți crezi ție, înainte de a intra în cetatea smereniei. Căci vrăjmașul îți uneltește vreo cursă. Deci așteaptă după odihnă multă tulburare și supărare. Căci de nu vei străbate prin așezările virtuților, nu vei afla odihnă de osteneala ta; și nu vei avea tihnă din partea celor ce uneltesc, până ce nu vei ajunge la cetatea sfintei smerenii. Dumnezeuule, învrednicește-ne cu harul Tău să ajungem acolo! Amin.

CUVÂNTUL XXV

Despre răbdarea pentru dragostea de Dumnezeu și despre ajutorul ce-l aflăm în ea

Pe cât de mult disprețuiește omul lumea aceasta și se străduiește întru frica de Dumnezeu, pe atâta se apropie de el purtarea de grijă a lui Dumnezeu și simte în chip ascuns ajutorul ei și i se dau lui gânduri curate ca să o înțeleagă. Și dacă cineva se lipsește de bunurile

lumii, pe cât de mult se lipsește de ele pe atâta îi vine ca urmare mila lui Dumnezeu, și iubirea de oameni a Lui îl poartă pe el. Slavă Celui ce ne mântuiește pe noi prin cele de-a dreapta și prin cele de-a stânga¹²⁶ și prin toate acestea ne dă prilej de aflare a vieții noastre adevărate! Căci celor ce slăbesc în câștigarea vieții lor prin voință, le duce sufletul spre virtute prin supărări fără de voie. Astfel, săracul Lazăr era lipsit de bunurile acestei lumi, fără voie, ba avea și trupul acoperit de răni, deci avea în sine două pătimiri amare, dintre care fiecare era mai rea ca cealaltă. Totuși a fost cinstit la urmă să meargă în sânurile lui Avraam. Dumnezeu este aproape de inima întristată a celui ce strigă în necazul lui spre El. Și dacă cineva e lipsit în cele trupești, sau se află în alt necaz (până ce prin răbdarea noastră ni le face spre ajutor, ca un doctor care, operând o boală grea, ne aduce sănătatea), Domnul își arată în sufletul lui marea Sa iubire de oameni, potrivit cu asprimea durerilor și a întristării lui.

Când, deci, dorul după dragostea lui Hristos nu a biruit în tine așa de mult, ca să ajungi nepătimitor în necazul tău pentru bucuria cea întru El¹²⁷, cunoaște că lumea viețuiește încă în tine, mai mult decât Hristos. Și când boala și lipsa și istovirea trupului, sau frica de

---

126. Dumnezeu ne mântuiește atât prin virtuți, cât și prin păcate, întrucât și prin cele din urmă ne trezește la pocăință; sau atât prin daruri, cât și prin încercări.

127. Lipsa durerii în necazuri, ajunsă în Mucenici la culme, se explică prin covârșirea ei de bucuria produsă de dragostea lui Hristos. O bucurie mare poate covârși simțirea unei dureri în trup. Credința tare cu care s-au apropiat unii bolnavi de Hristos a ajutat la tămădulrea lor.

cei ce-l pot vătăma pe el tulbură cugetul tău scoțându-l din bucuria nădejzii în Domnul, cunoaște că în tine viețuiește încă trupul și nu Hristos. Și simplu grăind, acela al cărui dor e mai tare și stăpânește în tine, acela și viețuiește întru tine. Iar când te afli neavând nicio lipsă în cele de trebuință ale tale și ești sănătos și nu ai frică de cei potrivnici și zici că poți umbla în chip curat cu Hristos, să știi că ești bolnav la minte și ești lipsit de gustarea slavei lui Dumnezeu.

Dar nu pentru că ești așa te judec, ci, mai degrabă, ca să cunoști cât de mult îți lipsește din desăvârșire, deși în oarecare măsură viețuiești după rânduiala Sfinților Părinți dinainte de noi. Și să nu spui că nu s-a aflat om a cărui cugetare să se fi înălțat în chip desăvârșit din slăbiciune, când trupul înoată în ispite și necazuri, și al cărui dor de Hristos să fi biruit întristarea cugetului. Nu îți voi aduce în amintire pe Sfinții Mucenici, ca nu cumva să nu pot sta înaintea adâncului pătimirilor lor. Voi trece sub tăcere, de aceea, cât de mult a biruit în ei răbdarea, cea din puterea dragostei de Hristos, multul necaz și dorința trupului. Voi trece peste ele, pentru că chiar și numai pomenirea lor înfricoșează firea omenească, tulburând-o prin măreția lor și prin minunata cugetare la ele.

Voi trece sub tăcere și pe așa-zișii filosofi necredincioși. Căci unul dintre ei a pus ca lege a cugetării lui să păzească tăcerea câțiva ani. Iar împăratul romanilor s-a minunat la auzul acestui lucru și a voit să-l încerce. A poruncit, deci, să-l aducă pe acela înaintea lui. Și când l-a văzut pe el tăcând cu desăvârșire la orice întrebare ce i-a pus-o și nerăspunzând, s-a înfuriat împăratul și a poruncit să-l omoare, că nu s-a înfricoșat de tronul lui

și de coroana slavei lui. Acela însă nu s-a înfricoșat, ci și-a păzit legea lui și s-a pregătit în liniște de moarte. Dar împăratul poruncise celor din garda lui: „De se va înfricoșa de sabie și va călca legea lui, omorâți-l; iar de va stărui în voia lui, întoarceți-l la mine viu”. Când acela se apropie de locul rânduit lui, în vreme ce slujitorii îl chinuiau silindu-l să calce legea lui și să nu moară, acesta se gândi: „Mai bine este mie să mor într-o clipă și să-mi păzesc legea mea, pentru care m-am nevoit atâta vreme, decât să mă las biruit de frica morții și să fac de ocară înțelepciunea mea și să mă supun din lașitate unei porunci ce mi se impune cu sila”. Și se întinse liniștit ca să fie tăiat cu sabia. Vestindu-se acestea împăratului, acesta, minunându-se, îl slobozi rușinat.

Alții au călcat cu desăvârșire pofta firii. Alții au răbdat cu ușurință ocări. Și alții au stăruit în boli grele, fără să se năcăjească. Și, iarăși, alții și-au arătat răbdarea cu tărie în necazuri și nenorociri¹²⁸.

Iar dacă aceștia, pentru o slavă și o nădejde deșartă, au răbdat acestea, cu cât mai mult suntem datori să răbdăm noi, călugării, chemați la părăsirea (comuniunea) cu Dumnezeu? Fie să ne învrednicim de aceasta prin rugăciunile Preasfintei Stăpânei noastre Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria și ale tuturor celor ce în sudoarea nevoiței lor au plăcut lui Hristos! Că Lui I se cuvin slava, cinstea și închinăciunea, împreună cu începătorul Său Părinte și cu împreună-veșnicul și Cel de o fire și de-viață-începătorul Duh, acum și în vecii vecilor. Amin.

---

¹²⁸ Nichifor Theotoche dă în note la textul grec diferite nume de filosofi și personalități din lumea elină, care au ilustrat aceste virtuți.

CUVÂNTUL XXVI

**Despre postul neîncetat și despre stăruirea într-un loc.
Și despre cele ce urmează din aceasta.
Și că folosirea lor întocmai se învață prin cunoștința
cu dreaptă socoteală**

Fiind ispitit multă vreme în cele de-a dreapta și în cele de-a stânga și încercându-mă pe mine însumi adevseori în aceste două feluri de probe și primind de la vrăjmașul lovituri nenumărate și învrednicindu-mă într-ascuns de mari ajutorări, mi-am câștigat o experiență de mulți ani și am învățat, prin cercare și cu harul lui Dumnezeu, acestea:

Că temelia tuturor bunătăților și eliberarea sufletului din robia vrăjmașului și calea ce duce spre lumină și spre viață e alcătuită din aceste două lucruri: Să te aduni pe tine într-un loc și să postești pururea, adică să te supui pe tine cu înțelepciune și cuminenie înfrânării pântecelui, într-o sedere nemișcată și într-o meditație și cugetare neîncetată la Dumnezeu¹²⁹. De aici urmează supunerea simțurilor. Din ea, trezvia minții. Prin aceasta se îmblânzesc fiarele sălbatice ce se mișcă în trup. Aceasta aduce blândețea gândurilor. Din aceasta se nasc mișcările luminoase ale cugetării. De aici vine străduința spre faptele iubirii. Aceasta pricinuieste înțelegerile înalte și subțiri. Din acestea se pornesc lacrimile nemăsurate, cele ce se arată în tot locul, și aducerea-aminte de moarte. Acestea aduc neprihânirea curată, ce se înfrânează cu desăvârșire de la orice nălucire

---

¹²⁹. Încă acest Părinte știa de sederea nemișcată într-un scaun și de cugetarea la Dumnezeu, sau de rugăciunea neîntreruptă.

care ispitește cugetarea. Din aceasta vine vederea pătrunzătoare și ascuțită chiar și a celor de departe. De aici, înțelesurile tainelor mai adânci, pe care le descoperă mintea în cuprinsul cuvintelor dumnezeiești și mișcările mai dinăuntru ce se ivesc în suflet, și darul de a deosebi puterile duhovnicești de puterile sfinte și vederile adevărate, de nălucirile deșarte. Apoi, frica de căile și de cărările din oceanul minții¹³⁰; adică frica ce tale nepăsarea și trândăvia. După ea se ivește flacăra râvnii ce calcă peste orice primejdie și trece peste orice frică. Apoi, căldura care disprețuiește toată pofta și șterge din cugetare cele trecătoare, și pricinulește uitarea, împreună cu altele¹³¹. Și ca să spun pe scurt, din acestea se ivesc libertatea omului adevărat și bucuria sufletului și învierea cea cu Hristos în Împărăția cerurilor¹³².

Iar dacă cineva nesocotește acestea două¹³³, se păgubește nu numai de toate cele spuse mai înainte,

---

130. Mintea sau cugetarea e un adevărat ocean mișcător, în care se pot deschide fel de fel de căi mai mari și de cărări mai mici, unele ducând la limanul dumnezeiesc, altele scufundând în abis pe cel ce le alege. Omul care simte o adevărată frică în alegerea căli adevărate din cele nenumărate dovedește că e un om sport duhovnicește.

131. Deși pofta e ea însăși amestecată cu căldura, căldura superioară a râvnii pentru Dumnezeu covârșește căldura inferioară a poftii după cele trupești sau lumești.

132. Culmea la care se ajunge prin curăția de patimi e libertatea sufletului de lanțurile, de poverile lor, și odată cu aceasta, învierea sau ridicarea peste toate legile și puterile înrobitoare. Iar în ea e bucuria deplină și în veci neîntreruptă.

133. Postul sau înfrânarea și cugetarea neîncetată la Dumnezeu. Acestea două se însoțesc.

ci clatină și temelia tuturor virtuților, prin disprețuirea acestor două virtuți. Și precum acestea sunt începutul și capătul lucrării dumnezeiești în suflet, și ușă și cale spre Hristos, dacă cineva le ține pe ele și stăruie în ele, tot așa, dacă se depărtează de ele și se desparte de ele, ajunge în cele două potrivnice lor. Înțeleg în împrăștierea trupească și în lăcomia nerușinată a pântecelui, care sunt începutul celor potrivnice celor mai înainte spuse, dând loc patimilor în suflet.

Și începutul uneia dintre ele dezleagă mai întâi simțurile cele supuse legăturilor înfrânării. Și ce urmează din aceasta? Urmează întâlnirile necuvenite și neaștaptate, apropiate căderilor. Apoi tulburarea valurilor puternice, trezite prin vederea și aprinderea ascuțită a ochilor, care pune stăpânire pe trup și face ușoare alunecările ce se produc în gând. Apoi, gânduri nestăpânite ce se grăbesc spre cădere. După aceea, răcirea dorului după lucrul lui Dumnezeu și slăbirea treptată a puterii de a deosebi liniștea de orice altceva și părăsirea desăvârșită a pravilei viețuirii sale. Urmează înnoirea păcatelor uitate și învățarea altora, care nu erau cunoscute, care se nasc mereu în el prin vederile fără de voie, de multe feluri, întâlnite prin mutarea din ținut în ținut și din loc în loc. Apoi patimile, omorâte din suflet prin harul lui Dumnezeu și pierdute prin uitarea amintirilor din cugetare, încep să se pună iarăși în mișcare și să silească sufletul spre lucrarea lor. Și, ca să nu le spun și să le pomenesc pe toate celelalte, acestea se deschid în el din acea primă cauză, adică din împrăștierea trupului și din nesuportarea strâmtorării liniștei.

Dar ce urmează din cealaltă, adică din începerea lucrării porcești? Ce este altceva trupul porcesc, decât

a lăsa pânțelele fără hotar și a-l umple pururea și a nu avea vreme rânduiește anume pentru trebuința trupului, cum au ființele cuvântătoare? Și ce se naște din aceasta? De aici se naște îngreuierea capului și multa greutate a trupului împreună cu slăbirea umerilor. Apoi, nevoia de a părăsi liturghia (slujirea) lui Dumnezeu. Căci se ivește o lene de a face mătânii în timpul ei; o nesocotire a închinăciunilor obișnuite, o întunecare și o răcire a cugetării; o minte îngroșată care nu poate esluși nimic din pricina tulburărilor și a multelor gânnuri întunecate; o negură groasă și întunecoasă întinsă este tot sufletul; multă trândăvie în tot lucrul lui Dumnezeu, ba și în citire, datorită faptului că acela nu gustă dulcețea cuvintelor lui Dumnezeu; multă nelucrare a lor de trebuință; o minte nestăpânită și împrăștiată este tot pământul; mult must adunat în toate mădula; închipuiri necurate în timpul nopților, pricinuite de iluciri spurcate și de chipuri necuvenite ce stârnesc poftă care trece în suflet și-și împlinește în suflet. Jile ei în chip necurat.

Și însuși așternutul nenorocitului acestuia și hainele lui și trupul întreg i se spurcă de mulțimea curgerii murdare, care țâșnește din el ca dintr-un izvor. Iar aceasta i se întâmplă nu numai noaptea, ci și ziua. Căci trupul lui curge pururea și-i întinează cugetul. Prin aceasta el își pierde fecioria. Căci dulcețea gândirilor pricinuieste în tot trupul lui o înflerbântare neîncetată și de nesuportat. În el se ivesc gânduri amăgitoare care dau chip unei frumuseți în fața lui și îl stârnesc în tot timpul și îi gădilă mintea prin vorbirea lor închipuită. Și se împreună cu ele prin îndeletnicirea cu ele și prin poftirea lor, deoarece i s-a întunecat puterea de deosebire. Și

aceasta este ceea ce a spus Prorocul: „Aceasta este răsplata surorii Sodomei, care, desfătându-se, a mâncat pâinea până la săturare”; și celelalte (*Ieșirea* 16, 49).

Dar și aceasta s-a zis de către un oarecare mare înțelept: Că dacă cineva hrănește trupul său spre desfătare multă, pricinuieste război sufletului său. Și dacă apoi își vine în sine și se silește să se stăpânească, nu poate, datorită înfierbântării covârșitoare a mișcărilor trupului și silei de nestăpânit a ațătarilor și a gâdilrilor care robesc sufletul voilor lor. Vezi aici subțirimea acestor necredincioși? Și tot același zice iarăși: „Desfătarea trupului cu mâncări în tinerețea fragedă și plină de must face patimile să intre repede în suflet și să-l învăluie moartea”. Și astfel acesta cade sub judecata lui Dumnezeu.

Dar sufletul ce petrece pururea în amintirea celor datorate se odihnește în libertatea lui și grijile lui sunt mici și nu trebuie să-i pară rău de ceva, purtând grija de virtute, înfrânând patimile, păzind virtutea și lucrând pentru creșterea ei. El are o bucurie fără griji, o viață bună și un liman neprimejduit. Dar plăcerile trupești nu numai că întăresc patimile și le învârtosează împotriva sufletului, ci îl și scot pe acesta din rădăcinile lui. Și împreună cu acestea aprind pântecelul spre neînfrânare și spre neorânduiala cea mai de pe urmă și fără hotar a neînfrânării. Și îl silesc să împlinească cu vreme și fără vreme trebuințele trupului. Căci cel războit de acestea nu vrea să rabde nici cea mai mică foame, sau să se stăpânească pe sine, pentru că e robit de patimi.

Acestea sunt rodirile rușinii ce vin din lăcomia pântecelui. Iar cele dinaintea lor sunt rodirile răbdării petrecerii într-un singur loc și în liniște. Pentru aceasta și

vrăjmașul, cunoscând timpurile de împlinire a trebuințelor noastre firești, prin care firea se mișcă spre trebuința ei, și că mintea rătăcește din pricina împrăstierii ochilor și a săturării pântecelui, se străduiește și luptă să ne ațâțe să-i dăm firii cele peste trebuința ei și să semene în noi chipurile unor gânduri rele în asemenea timpuri, și, de se poate, să facă patimile să biruiască firea prin saturația ei prisositoare și să scufunde pe om în căderi. De aceea, așa cum vrăjmașul cunoaște vremea, trebuie să cunoaștem și noi slăbiciunea noastră și puterea firii noastre; să cunoaștem că e neputincioasă față de pornirile și de mișcările din acele timpuri și față de subțirimea gândurilor care sunt ca o spumă înaintea ochilor noștri și că nu putem să ne vedem pe noi înșine și să înfruntăm cele ce ni se întâmplă. Întemeiați pe multa cercare a noastră, de pe urma ispitelor de la vrăjmașul și a necazurilor pe care le-am suferit adeseori de la el, să ne înțeleptăm de aici înainte și să nu ne lăsăm împinși să facem voia poftei noastre de desfătare și să ne lăsăm biruiți de foame, ci chiar de am suferi durerea foamei sau a strâmtorării, să nu ne clintim din locul liniștirii noastre, ducându-ne acolo unde ni se întâmplă ușor ispite ca acestea, nici să ne pricinuim noi înșine prilejuri și motive ca să ieșim din pustie. Căci acestea sunt uneltirile vrăjmașului. Iar de rabzi în pustie, nu vei fi ispitit. Căci nu vezi în ea femei, nici altceva care vatămă viețuirea ta, nici nu auzi cuvinte necuviincioase.

„Ce îți este ție și căli Egiptului, ca să bei apa Ghihonului?” (cf. *Ieremia* 2, 18). Înțelege ce voiesc să-ți spun. Arată vrăjmașului răbdarea ta și starea ta probată în cele mici, ca să nu ceară de la tine cele mari. Dreptar

să-ți fie ție aceste mici, ca prin ele să surpi pe potrivit; ca să nu uneltească și să-ți sape curse mari. Căci cel ce nu ascultă de vrăjmașul și nu iese nici cinci pași din chilia unde se liniștește, cum se va convinge pe sine să iasă din pustie, sau să se apropie de un sat? Și cel ce nu primește să privească prin ferestruica chiliei sale, cum se va îndupleca să iasă din ea? Și cel ce de-abia seara se înduplecă să se împărtășească de cea mai puțină hrană, cum va fi amăgit de gândul lui să mănânce înainte de vreme? Și cel ce se rușinează să se sature cu cele sărăcăcioase, cum se va sătura cu cele grase? Și cel ce nu se înduplecă să privească nici spre trupul său, cum va fi amăgit să caute în chip iscoditor la frumusețile străine?

Deci e vădit că fiind cineva fără grijă în cele mici, e biruit de ele și dă prin aceasta prilej vrăjmașului să-l războiască în cele mari. Căci cel ce nu se îngrijește de viața vremelnică, cum se va teme de relele și necazurile care-l duc spre moarte pe cel ce o dorește? Acesta este războiul purtat cu dreaptă socoteală, că cei înțelepți nu îngăduie să fie duși spre luptele cele mari, ci răbdarea arătată de ei în cele mici îi păzește ca să nu cadă în ostenele mari.

Întâi diavolul se luptă să oprească luarea-aminte neîncetată a inimii cuiva. Apoi o înduplecă să disprețuiască și timpurile rânduite pentru luare-aminte și prava împlinită cu trupul. Și după aceea moleșește gândul aceluia, îndemnându-l la împărtășirea înainte de vreme de o hrană alcătuită din lucruri mici, ușoare, din mai nimic. Și după căderea aceasta, prin dezlegarea înfrânării, acela lunecă în neînfrânare și în desfrânare. Mai întâi e biruit când socotește lucru neînsemnat să

se ațintească cu ochii la goliciunea trupului său, sau la frumusețea altor mădulare ale sale, când se dezbracă de hainele sale, sau când iese afară pentru nevoile sale, sau la apă, și-și moleșeste simțurile lui, și-și vâra mâna cu îndrăzneală înăuntrul hainelor sale și-și pipăie trupul său. Apoi se trezesc altele și altele. Și cel ce și-a păzit la început statornicia minții și se întristează pentru fiecare din acestea, deschide pe urmă mari și cumplite intrări împotriva ei. Căci gândurile, ca să folosesc o pildă, sunt ca apa și cât timp sunt strânse de pretutindeni, se mișcă în bună rânduială, dar când ies puțin spre cele dinafară, surpă zidul și pricinuiesc multe pustilii. Căci vrăjmașul stă privind, pândind și așteptând ziua și noaptea înaintea ochilor noștri și cercețând prin care intrare a simțurilor noastre deschise lui poate să intre. Și ivindu-se o oarecare negrijă în vreuna din cele spuse mai înainte, trimite vicleanul și nerușinatul câine și el săgețile lui. Uneori însăși firea de la sine iubește tihna și îndrăzneala și râsul și imprăștierea și nepăsarea și se face izvor al patimilor și ocean tulbure. Alteori le aruncă pe acestea în suflet potrivit. Dar noi să schimbăm ostenele noastre cele mari în ostenele mici, pe care le socotim ca nimic. Căci dacă acestea, precum s-a arătat, disprețuite de noi, aduc atâtea războaie mari și ostenele greu de suportat și lupte învălmășite și răni dintre cele mai mari, cine nu se va grăbi să afle dulcea odihnă prin aceste mici ostenele ale începutului?

O, înțelepciune, cât de minunată ești și cum vezi toate de departe! Fericit este cel ce te-a aflat. Ea ne-a eliberat din nepăsarea tinereții. Printr-o negustorie sau grijă mică, cumpără vindecarea patimilor mari. Un

oarecare filosof dintre cei de odinioară, mișcat spre trândăvia gândirii și simțind aceasta, s-a îndreptat numai decât, ridicându-se dintr-odată. Și văzându-l pe el un altul, a râs de el pentru aceasta. Iar el răspunse: „Nu m-am temut de aceasta, dar mă tem de nesocotire. Căci adeseori o mică nesocotire (a unei slăbiciuni) se face pricină de mari primejdii. Dar ajungând în neorânduială și îndreptându-mă îndată, m-am dovedit treaz și n-am nesocotit nici ceea ce părea vrednic de nesocotit”. De fapt aceasta este filosofia, ca și în cele foarte neînsemnate și mici, făcute de cineva, să fie mereu treaz. Căci nedormind își adună comori de odihnă, ca să nu i se întâmple ceva potrivnic. Și taie înainte de vreme pricinile; și pentru lucrurile cele neînsemnate rabdă o întristare mică, înlăturând prin ea pe cea mare.

Dar cei fără minte pun preț mai mare pe odihna cea mică, care le e aproape, decât pe Împărăția care e departe, neștiind că mai bine este a îndura chinuri în luptă decât a se odihni pe așternutul împărăției pământești, pregătindu-și osânda pentru trândăvie. Căci cei înțelepți doresc mai bine moartea decât osândirea pentru împlinirea vreunui lucru fără trezvie. De aceea zice și înțeleptul: „Priveghează și ține sub trezvie viața ta. Căci somnul este rudenie și chip al morții adevărate”. Iar purtătorul de Dumnezeu Vasile zice: „Celui ce se lenevește în cele mici, să nu-i crezi că va fi vrednic în cele mari”.

Să nu te lenevești în cele prin care ai să fii viu, nici să pregeți a muri pentru ele. Căci lipsa de curaj e semnul trândăviei. Iar maica amândurora este neluarea lor în seamă. Omul fricos este cel ce bolește de două boli, adică de dragostea de trup și de puținătatea credinței.

Iar dragostea de trup este un semn al necredinței. Dar cel ce le disprețuiește pe acestea se întărește, pentru că crede în Dumnezeu din tot sufletul și așteaptă cele viitoare.

De s-a apropiat cineva de Dumnezeu fără primejdii și lupte și încercări, urmează-i și tu pilda¹³⁴. Îndrăzneala inimii și disprețuirea primejdiilor vin din una din aceste două pricini: fie din învârtosarea inimii, fie din multa credință în Dumnezeu. În vârtosării inimii îi urmează mândria, iar credinței, smerita cugetare a inimii. Nu poate omul câștiga nădejdea în Dumnezeu de nu și-a întărit mai întâi voia măcar în parte. Căci nădejdea în Dumnezeu și bărbăția inimii se nasc din mărturia conștiinței; și din mărturia adevărată a cugetului nostru avem încrederea în Dumnezeu. Iar mărturia cugetului stă în a nu fi osândit cineva de către conștiință, că ar fi nesocotit să împlinească, după puterea lui, ceva din cele datorate. Iar dacă inima nu ne osân-dește, avem îndrăznire către Dumnezeu. Deci îndrăznirea vine din faptele virtuților și din conștiința cea bună. Greu lucru este a robi trupului. Iar cel ce simte puțin din mărimea nădejzii în Dumnezeu nu va fi convins că e de neapărată nevoie să slujească acestui dușman aspru, care e trupul.

Despre tăcere și liniște

Tăcerea continuă și păzirea liniștei se nasc în cineva din aceste trei pricini: sau pentru slava de la oameni, sau din căldura râvnei pentru virtute, sau pentru că are o convorbire dumnezeiască în lăuntrul lui și cugetarea

---

134. O spune aceasta în ironie.

lui e atrasă de ea. Dacă deci cineva nu are una dintre acestea din urmă, neapărat este stăpânit de prima neputință.

Virtutea constă nu în arătarea multor fapte felurite, săvârșite prin trup, ci într-o inimă preaînțeleaptă prin nădejdea ei. Iar pe aceasta o unește cu faptele cele după Dumnezeu scopul cel drept. Căci cugetarea poate săvârși binele fără fapte, dar trupul fără înțelepciunea inimii nu se poate folosi. Omul lui Dumnezeu însă nu rabdă, când află loc pentru lucrarea cea bună, să nu-și arate dragostea în osteneala lucrării pentru Dumnezeu. În starea dintâi sporește totdeauna, în cea de a doua uneori sporește, alteori nu¹³⁵. Să nu socotești că e un lucru mic ca cineva să rămână totdeauna departe de pricinile patimilor. Iar Dumnezeului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL XXVII

Despre mișcările trupului

Iar mișcarea mădulelor de jos ale trupului, care se face fără gândurile mai ascuțite ale plăcerii necuvenite ce se mișcă cu fierbințeală și atrage sufletul fără voie la ticăloșie, se naște fără îndoială din săturarea pântecelui. Iar dacă pântecelul își ține, poate, buna rânduală a dietei sale, dar mădulele se mișcă fără voie, fie cât de puțin, să știi că patimile țâșnesc din trup și

---

135. În cugetarea neîncetată la Dumnezeu, inima sporește mereu. Iar în arătarea acestei stări în fapte, uneori reușește să se mențină la înălțime, sau să sporească, alteori nu. Căci îi pot veni și tulburări și ispite.

socotește ca armă tare și de nebiruit în această luptă, înfrânarea de la vederea femeilor. Pentru că potrivnicul nu poate să lucreze în noi cele ce firea le poate face prin puterea ei. Să nu socotești că firea uită cele ce au fost semănate în ea în chip firesc de Dumnezeu spre nașterea de prunci și spre probarea celor ce se află întru nevoință. Dar înfrânarea de la fapte omoară pofta în mădulare și sădește în ele uitarea și pierderea (poftei).

Altceva sunt gândurile lucrurilor de departe, care trec simplu prin minte și pricinuesc o mișcare scurtă și fără limpezime, și altceva sunt gândurile care scufundă mintea în vederea materiei, fără să o lase să mai uite de ea, aprinzând patima moartă și stinsă, cum hrănește uleiul arderea candeliei, și tulburând marea trupului prin corabia cugetării¹³⁶. Dar această mișcare firească ce-și are locuința în noi nu poate tulbura firea din curăția ei și nu-i poate atinge fecioria din pornirea ei. Căci n-a dat Dumnezeu firii putere ca să biruiască pomirea ei cea bună îndreptată spre El. De aceea, când cineva e stârmit fie de mânie, fie de poftă, nu-l silește puterea naturală să iasă din hotarul firii și s-ajungă în afară de cele datorate, ci adaosul pe care îl facem firii prin prilejurile primite de voință.

Căci Dumnezeu, toate câte le-a făcut, le-a făcut bune și cu măsură. Și cât timp se păzește măsura cumpenei firești și drepte a pornirilor din noi, mișcările firești nu ne pot sili să ieșim de pe calea cuvenită. Și trupul se

---

136. E o frumoasă imagine, care nu s-a putut naște decât între oameni obișnuiți cu marea. Cugetarea, purtându-și gândurile despre lucrurile ispititoare văzute în marea adâncă și complexă a trupului, o tulbură.

mișcă numai în mișcările bine orânduite. Deci știm că este în noi patima firească, dar nu ca să ne ațâțe și tulbure în așa fel încât să ne împiedice de a merge pe calea neprihănirii, nici ca să ne întunece mintea prin iuțime și să ne miște de la pace spre mânie. Dar dacă suntem atrași uneori de cele supuse simțurilor (prin care ia uneori și iuțimea prilejul spre o pornire contrară firii), fie spre mâncare, fie spre băutură, fie spre o cantitate covârșitoare, fie spre apropierea de femei, ca să zăbovim în privirea lor, fie în convorbiri despre ele, din care se aprinde flacăra poftelor și saltă în trup, prin aceasta prefacem blândețea firii în sălbăticie, fie pentru mulțimea sucurilor, fie pentru feluritele vederi ale lucrurilor.

Uneori mișcarea aceasta se ivește și din îngăduința (lui Dumnezeu), pentru părerea de sine a noastră. Dar aceasta nu este ca cea de mai înainte. Războaiele de mai înainte le numim războaie ale libertății. Ele sunt calea de obște a firii. Dar războiul din îngăduință, ce se ivește din pricina părerii de sine a noastre, îl cunoaștem după ce am fost mult timp în luare-aminte și în osteneli și am socotit că am înfăptuit ceva. Atunci suntem lăsați să fim războiți, ca să învățăm smerenia. Celălalte, care vin fără această pricină și sunt peste puterea noastră, vin din nepăsarea noastră. Vin pentru că firea, când primește vreun adaos din cele supuse simțurilor, prin lăcomia pântecelui, nu se lasă înduplecată să-și păzească rânduiala pe care o are prin creație.

Căci cel ce respinge necazurile și greutatea de bunăvoie, e silit să iubească păcatele. Pentru că fără necazuri nu ne putem despărți de îndemnurile lingușitoare ale cugetului. Căci pe cât se înmulțesc ostenelile, pe

atâta se împruținează păcatele, dat fiind că necazurile și primejdiile omoară dulcea împătimire a patimilor, iar tihna le hrănește și le face să crească.

Deci s-a văzut limpede că Dumnezeu și îngerii se bucură de strămtorările în care ajungem. Iar diavolii și argații lui, de tihna noastră. Dar dacă poruncile lui Dumnezeu se împlinesc în necazuri și strămtorări, iar noi le disprețuim pe acestea, fără îndoială că îndrăznim să disprețuim pe însuși Cel care a dat poruncile și facem nelucrătoare pricina virtuții, adică strămtorarea și necazul. Și în măsura tihnei de care ne împărtășim, facem loc patimilor în noi. Pentru că în trupul strămtorat nu pot avea loc gânduri ce se împrăstie spre cele deșarte. Dar când cineva rabdă cu bucurie ostenelile și necazurile, poate frâna cu putere și gândurile. Căci aceste gânduri încetează în osteneli. Dar când omul își amintește de păcatele sale de mai înainte și se pedepsește pe sine, atunci și Dumnezeu Se îngrijește să-l odihnească pe el. Pentru că Dumnezeu Se bucură că el și-a dat singur sieși certarea pentru abaterea de la calea Lui. Iar aceasta e semnul pocăinței¹³⁷. Și cu cât își silește cineva mai mult sufletul său, cu atât se înmulțește cinstirea lui din partea lui Dumnezeu. Dar toată bucuria care nu are pricina în virtute stârnește în cel ce e stăpânit de ea mișcările poftelor. Înțelege, însă, că aceasta am spus-o despre toată pofta pătimasă, nu despre cea firească. Iar lui Dumnezeu, fie slava în vecii vecilor! Amin.

---

137. Acesta e rostul canonului sau al epitimilor, primite de la duhovnic, de bunăvoie, de cel ce se spovedește. E ca și când și-ar da el însuși aceste epitimi. Preotul îl slujește mai mult ca sfătultor.

CUVÂNTUL XXVIII

Despre privegherea în timpul nopților și despre diferite feluri ale faptelor

Când voiești să stai în slujba (liturghia) privegherii tale, cu ajutorul lui Dumnezeu, fă cum îți spun: Pleacă-ți genunchii după obicei și ridică-te și să nu începi îndată slujba (liturghia) ta, ci după ce mai întâi te-ai rugat și ai isprăvit rugăciunea și ți-ai pecetluit inima și mădularele cu semnul de viață făcător al crucii. Apoi stai o clipă tăcând, până ce se odihnesc simțirile tale și se liniștesc gândurile tale și după aceea înalță privirea ta dinăuntru spre Domnul și roagă-L cu întristare să întărească slăbiciunea ta și să se facă stihurile tale și bunăvoințele inimii tale plăcute voii Lui celei sfinte. Și zi liniștit în rugăciunea inimii tale așa:

Rugăciune

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeuul meu, Cel ce cercetezi zidirea Ta, Căruia Ți sunt arătate patimile mele și slăbiciunea firii noastre și tăria potrivnicului nostru, acoperă-mă Tu însuși dinspre răutatea mea. Că puterea Ta este tare și firea noastră ticăloasă și puterea noastră slabă. Deci Tu, Bunule, Cel ce cunoști slăbiciunea noastră, Care ne porți povara neputinței noastre, păzește-mă de tulburarea gândurilor și de potopul patimilor și fă-mă vrednic de această slujbă sfântă, ca nu cumva să stric dulceața ei cu patimile mele și să mă aflu fără rușine și plin de îndrăzneală înaintea Ta.

•

Deci trebuie să pornim cu toată libertatea¹³⁸ la slujba (liturghia) noastră, în afară de orice cugetare

---

138. Cu toată libertatea de patimi și de gânduri pătimase.

copilărească tulburată. Iar de vedem că nu mai e vreme multă și se face ziuă înainte de a isprăvi, să lăsăm de bunăvoie și cu cunoștință o „slavă” sau două din cele obișnuite, ca să nu-și facă loc în noi tulburarea și să pierdem gustul slujbei (liturghiei) noastre și să amestecăm psalmii ceasului dintâi.

Dacă, în vreme ce slujești, îți vorbește și-ți șoptește gândul spunându-ți: „Grăbește puțin, ca să sporească lucrul și să isprăvești mai repede”, să nu-l asculți. Iar de te va tulbura și mai mult gândul acesta, întoarce-te îndată înapoi cu o „slavă”, sau cu câte voiești și rostește fiecare stih care poartă chip de rugăciune, cu luare-aminte, de mai multe ori. Și dacă iarăși te tulbură sau te înghesuie gândul acesta, lasă stihurile și pleacă-ți genunchii la rugăciune și zi: „Eu nu voiesc să mă-sor cuvintele, ci să ajung la locașuri”¹³⁹. Căci pe toată cărarea mea, pe care mă vei călăuzi, voi merge repede. Poporul acela, care a turnat vițelul în pustie, a umblat patruzeci de ani, străbătând, urcând și coborând munții

---

139. „Să ajung locașurile.” „În casa Tatălui Meu sunt multe locașuri”, a spus Fiul Unui-Născut al lui Dumnezeu (Ioan 14, 2). Iar Grigorie Teologul a zis: „Este ceva care să mă ducă la aceste locașuri? (Căci a spus mai sus că locaș este odihna și slava de acolo, rânduile celor fericiți). Sau nu e nimic? Este cu siguranță. Ce e aceasta? Sunt diferitele viețuiri și pomiri, din care fiecare duce în alt loc după măsura credinței. Pe acestea le numim și căi. Trebuie să călătorim pe toate căile acestea, sau pe unele? De e cu putință, pe toate; iar de nu, pe cât mai multe; iar de nu, măcar pe unele. Iar de nu putem nici așa, măcar pe una, dar, deosebit de mare, cum mi se pare” (în *Cuv. I despre teologie*). Cuviosul acesta ne îndeamnă să dorim să umblăm prin toate felurile viețuiri ale virtuții. Căci adaugă: „În toată cărarea mea pe care mă vei călăuzi, voi umbla repede”.

și dealurile, și pământul făgăduinței nu l-a văzut nici măcar de departe.

Iar dacă în vremea privegherii tale va birui obo-seala stării în picioare din pricina lungimii, și vei slăbi, și gândul îți va zice, mai bine-zis vicleanul uneltitor îți va grăi prin gând, ca și prin șarpe: „Sfârșește odată, că nu mai poți să stai”, zi-i lui: „Nu, ci mai bine voi ședea în timpul unei catisme” (căci aceasta e mai bine, decât să dormi). „Și dacă limba mea tace și nu spune psalmi, mintea mea se ocupă cu Dumnezeu în rugăciune și în convorbirea cu El”. Vegherea e numaidecât mai folo-sitoare decât somnul. Dar privegherea nu constă numai din starea în picioare, nici numai din rostirea stihurilor psalmilor, ci priveghează cel ce rostește toată noaptea psalmi, cel ce este în pocăință și în rugăciunile stră-pungerii și în ingenuncheri, și cel ce este în plâns și la-crimi și tânguiri pentru păcatele sale. (S-a spus despre careva dintre cei dintâi dintre noi, că patruzeci de ani rugăciunea lui era un singur cuvânt: „Eu ca om am pă-cătuit, dar Tu ca Dumnezeu iartă-mă”. Și Părinții îl sim-țeau cugetând la conținutul stihului cu întristare. Iar când plângea și nu se liniștea, în loc de slujire făcea numai această rugăciune ziua și noaptea). Priveghează cel ce rostește stihuri puțin timp seara, iar cealaltă parte a nopții o petrece în cântări și tropare; cel ce este în doxologie și citire și cel ce și-a pus lege să nu-și plece genunchiul în vremea după ce l-a războit gândul acela viclean¹⁴⁰. Iar Dumnezeului nostru fie slava și stăpâni-rea în vecii vecilor! Amin.

---

140. Ca nu cumva plerzând încordarea șederii în picioare, să-l cuprindă moleșeala și ațipirea.

CUVÂNTUL XXIX

**Despre căile care apropie de Dumnezeu și care
î se arată omului din faptele dulci ale privegherii
de noapte. Și că cei ce petrec în ea se hrănesc
cu miere toate zilele vieții lor**

Să nu socotești, o, omule, că în toată lucrarea monahilor este vreo lucrare mai mare ca privegherea de noapte. Cu adevărat, frate, ea e cea mai mare și cea mai de trebuință celui ce se înfrânează. Dacă cel ce se nevoiește nu se risipește și nu e tulburat de lucrurile trupești și de grija celor trecătoare, ci se păzește de lume și se străjuiește pe sine cu privegherea, cugetarea lui zboară în scurtă vreme de parcă ar avea aripi și se înalță spre frumusețea lui Dumnezeu și ajunge repede la slava Lui și plutește întru cunoștința cea mai presus de înțelegerea omenească, prin sprinteneala și ușurința ei. Pe monahul ce stăruie în priveghere cu dreapta socoteală a minții (cu discernământ) să nu-l socotești purtător de trup. Lucrul acesta ține cu adevărat de treapta îngerească. Căci e cu neputință ca cei ce petrec totdeauna în această viețuire să fie lăsați de Dumnezeu fără daruri (harisme) mari pentru trezvia lor, pentru vegherea inimii și pentru gândirea lor fără grijă la Dumnezeu. Sufletul care se ostenește viețuind în această priveghere și împodobindu-se cu ea are ochi de heruvim, ca să se ațintească și să caute pururea la priveriștea cerească.

Eu socotesc că e cu neputință ca cel ce și-a ales cu cunoștință și cu dreaptă socoteală (cu discernământ) această osteneală mare și dumnezeiască și a hotărât să poarte povara ei, să nu se nevoiească în acest lucru slăvit pe care și l-a ales și să nu se păzească pe sine și

ziua de tulburarea întâlnirilor și de grija lucrurilor, ca să nu se golească de rodul minunat și de marea desfătare care așteaptă să fie culeasă din ea. Cel ce se lenevește în aceasta, îndrăznesc să spun că nu știe pentru ce se ostenește și pentru ce nu se bucură de somn. El se chinuiește în multa rostire de stihuri și în oboseala limbii și în starea în picioare de toată noaptea, neavând mintea în psalmodierea și în rugăciunea lui, ci se ostenește fără socoteală, ca unul ce e condus de obișnuință. Dacă acestea nu sunt așa, cum se face că nu seceră din semănarea lui neîncetată, făcută cu osteneală, cele mai mari binefaceri și rodiri? Căci dacă în locul acestor osteneli s-ar fi indeletnicit cu citirea dumnezeieștilor Scripturi, care întărește mintea și mai ales adapă rugăciunea și ajută la priveghere, fiind soața acesteia și lumina minții, ar fi avut această citire călăuză pe cărarea cea dreaptă, și semănătoare de conținut în contemplarea rugăciunii, ca să nu se rătăcească și să se piardă în cele deșarte. Și dacă ar fi avut-o pe aceasta semănând neîncetat pomenirea lui Dumnezeu în suflet și căile Sfinților care l-au bineplăcut Lui, făcând mintea să dobândească subțirime și înțelepciune, ar fi aflat rodul copt al acestor lucrări.

Pentru ce, deci, omule, cârmuiești așa de fără socoteală cele ale tale? Stai toată noaptea în picioare și te chinuiești în cântări de psalmi, în laude și în rugăciuni; dar îți pare greu și un lucru mare să te învrednicești printr-o cugetare foarte scurtă în timpul zilei, de harul lui Dumnezeu, datorită relelor pătimiri din partea prietenilor¹⁴¹. Pentru ce te chinuiești pe tine, și noaptea

---

141. Întâlnirile și convorbirile cu oamenii aduc grele pătimiri sufletești, prin tulburările ce le pricinuesc.

semeni, iar ziua vânturi osteneala ta și te afli fără rost și risipești privegherea, trezvia și căldura pe care le-ai câștigat, și pierzi osteneala ta în zadar, în întâlniri tulburătoare cu oamenii și cu lucrurile, fără nici o pricină binecuvântată? Căci dacă cugetării de noapte i-ai face să-i urmeze plugăria de zi și ai ține căldura și n-ai pune la mijloc despărțirea¹⁴², în scurtă vreme te-ai fi alipit de pieptul lui Iisus¹⁴³. Dar acum e vădit că petreci fără dreaptă socoteală (discernământ) și nu știi pentru ce trebuie să privegheze monahii. Tu socotești că acestea s-au rânduie numai de dragul de a te osteni și nu pentru altceva ce se naște din acestea. Dar cel ce s-a învrednicit să fie învățat de har pentru ce se împotrivesc nevrozii somnului și silesc firea și-și înalță rugăciunile lor în fiecare noapte prin privegherea trupurilor și a gândurilor lor, acela cunoaște puterea ce se naște din paza de zi și ce ajutor dă ea minții în liniștea de noapte și ce stăpânire primește aceasta asupra gândurilor și ce curăție dobândește și cum i se hărăzește în chip nesilit și fără luptă roiul virtuților și cum îl face să înțeleagă, întru libertate, neamul cel bun al gândurilor. Ba eu zic, că, dacă trupul slăbește pentru lipsa lui de vigoare și nu va putea să postească, mintea poate să dobândească chiar și numai prin priveghere starea cuvenită a sufletului și să-i dea inimii înțelegerea, ca să cunoască puterea duhovnicească, numai să nu se piardă prin împrăștiere în grijile zilei.

---

142. Poate e „distanța” între cugetare și Dumnezeu, sau o separare între cugetarea de noaptea trecută și cea de noaptea următoare.

143. Aluzie la Apostolul Ioan, care la Cina cea de Taină era culcat pe pieptul lui Iisus.

De aceea te rog pe tine, care dorești să dobândești o minte trează pentru Dumnezeu și cunoștința vieții celei noi, să nu nesocotești nicicând în viața ta rânduiala privegherii. Căci prin ea ți se deschid ochii ca să vezi toată slava acestei viețuirii și puterea căii dreptății¹⁴⁴. Iar de-ți vine iarăși – ceea ce ar fi bine să nu se întâmple – și-și face cuib în tine vreun gând de moleșeală, ca o încercare din partea Sprijinitorului tău, Care de obicei îngăduie să te schimbi în acestea, ori spre aprindere, ori spre răceală, fie din vreo pricină oarecare, fie din slăbiciunea trupului, fie pentru că nu poți răbda osteneala multei psalmodieri ce o faci de obicei și a rugăciunii cu tărie și a multelor ingenuncheri pe care te-ai deprins să le faci, te rog cu dragoste, de ești părăsit de acestea și nu le poți împlini, priveghează măcar șezând și roagă-te în inimă, și să nu dormi, ci petrece cu toată străduința, șezând și cugețând la gânduri bune. Și să nu-ți înăsprești inima și să o întuneci cu somnul. Făcând așa, îți vor veni iarăși, prin har, acea căldură de mai înainte și sprinteneala și puterea și, săltând, te vei bucura mulțumind lui Dumnezeu. Căci răceala și îngreuierea îi vin omului din îngăduința (lui Dumnezeu) spre cercarea și probarea lui. Și de se va ridica cu căldură și le va scutura pe acelea de la sine, silindu-se puțin, se va apropia de el harul, ca mai înainte.

Și-i va veni o altă putere, ce are ascunsă în ea tot binele și toate felurile de ajutor. Și omul se va minuna

---

¹⁴⁴. Privegherea e o stare de concentrare continuă a minții spre Dumnezeu. Ea adâncește sensul vieții, pentru că se scufundă în înțelesurile nesfârșite ale lui Dumnezeu, în care sunt sensurile vieții noastre; ea aduce lumină în toate.

uimit, aducându-și aminte de greutatea de mai înainte și văzând vioiciunea și puterea ce i-au venit și deosebirea între greutate și vioiciune. Se va minuna cum s-a ivit pe neașteptate această schimbare. Și de acum se înțelegește în așa fel, că dacă-i va mai veni o astfel de îngreuiere, o va cunoaște din cea dintâi cercare a ei. Dar dacă omul nu se nevoiește de la început, nu poate dobândi această cunoștință cu lucrul. Vezi cât se înțelegește omul când se trezește puțin și rabdă în vremea războiului? Numai să nu fie slăbită firea trupului, căci atunci nu e de folos să fie războită firea. Însă, altfel, bine este ca cineva să se silească pe sine în toate cele ce îi sunt de folos.

Deci liniștirea neîncetată și împreunată cu citirea și cu împărtășirea cumpătată de mâncare și privegherea trezesc cugetarea ca să se uimească de lucruri¹⁴⁵, dacă nu e vreo pricină care destramă liniștea. Înțelesurile ce se ivesc în cei ce se liniștesc, de la ele înseși, fără o gândire a lor, fac amândoi ochii ca o cristelniță a botezului, prin lacrimile ce se revarsă din ei și spală obraji cu mulțimea lor.

Iar când trupul ți se domolește prin înfrânare și priveghere și prin liniștirea cea cu luare-aminte și simți că subțirimea patimii curviei a ieșit din mișcarea firii, cunoaște că ești ispitit de gândurile mândriei. Amestecă atunci în mâncarea ta cenușă și lipește pântecul tău de pământ și cercetează ce ai gândit și află schimbarea firii tale și faptele tale potrivnice firii, și poate te va milui Dumnezeu și-ți va trimite lumina. Să ca să înveți să te smerești, ca să nu crească răutatea ta. Drept aceea,

---

¹⁴⁵. Să se uimească de sensul lor minunat, de înrădăcinarea lor în Dumnezeu.

să nu încetăm să ne nevoim și să ne străduim, până ce nu vom vedea în noi pocăința și nu vom afla smerenia și nu se va odihni inima noastră în Dumnezeu, Căruia I se cuvin slava și stăpânirea în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL XXX

Despre mulțumirea ce trebuie adusă lui Dumnezeu și câteva învățături de căpetenie

Mulțumirea celui ce primește atâtă pe cel ce dă ca să dea daruri și mai mari decât cele dintâi. Cel ce nu mulțumește pentru cele mai mici este mincinos și nedrept și în cele mai mari. Cel ce e bolnav și cunoaște boala lui trebuie să caute tămăduirea. Iar cel ce mărturisește durerea lui se apropie de vindecarea lui și ușor o va afla. În inima învârtosată se înmulțesc durerile¹⁴⁶ și chinul bolnavului ce se împotrivesc doctorului sporește. Nu e păcat de neiertat, decât cel pentru care nu se face pocăință¹⁴⁷. Niciun dar nu rămâne fără adaos, decât cel pentru care nu se mulțumește. Partea celui fără de minte e mică în ochii lui¹⁴⁸.

Adu-ți aminte de cei ce te întrec în virtute, ca să te vezi totdeauna neajuns la măsura lor. Cugetă pururea la necazurile mai mari ale celor necăjiți și asupriți, ca să dai mulțumire pentru cele mici și neînsemnate ale

---

146. Inima învârtosată, neavând dragoste pentru altul, nu primește nici ea dragostea altuia și de aceea suferă.

147. Unde nu e pocăință, nu se inmoale inima din pricina mândriei și de aceea rămân atât păcatul egoismului, cât și suferința omului de a se vedea părăsit.

148. Cel mândru, cel egoist socotește totdeauna că are și că a primit de la Dumnezeu, de la „viață”, prea puțin.

tale, și să le poți răbda cu bucurie. În vremea înfrângerii, moleșirii și trândăviei tale, când ești dat și ținut de vrăjmaș într-o nevrednicie mai dureroasă și sub apăsarea chinuitoare a păcatului, gândește-te în inima ta la timpul de mai înainte al străduinței tale și cum te îngrijeai până și de lucrurile cele mai mici și de nevoința pe care o dovedeai și cum erai mișcat de râvnă împotriva celor ce voiau să te împiedice în drumul tău. Pe lângă acestea cugetă și la suspinele tale, cu care suspinași pentru greșelile ce le făceai din negrija ta, și cum în toate acestea luai cununa biruinței. Căci prin aceste aduceri-aminte și prin cele ca acestea, se trezește sufletul tău ca dintr-un adânc¹⁴⁹ și se îmbracă în flacăra râvnei și se ridică ca din morți din scufundarea lui și se înalță și se întoarce vechea stare a lui, prin căldura luptei împotriva diavolului și a păcatului.

Adu-ți aminte de căderea celor puternici și smereste-te în virtuțile tale. Adu-ți aminte de greșelile grele ale celor ce au căzut odinioară și s-au pocăit, și de înălțimea și de cinstea de care s-au învrednicit după aceea, și vei lua curaj în pocăința ta. Prigonește-te pe tine și va fi gonit vrăjmașul din apropierea ta¹⁵⁰. Împacă-te în tine și se vor împăca în tine cerul și pământul¹⁵¹.

---

149. Ca într-un adânc de somn, de uitare, de înconștientă, de întuneric, de ceva asemenea morții.

150. Cele ce se luptă în tine când se poartă în tine un război sunt cerul și pământul, care se întind până la tine. Pământul luptă prin trup împotriva cerului și cerul prin sufletul ajutat de har împotriva pământului în tine.

151. Prigonind eu-ul păcătos și neadevărat din tine, îl gonești de la tine pe vrăjmașul, pe care l-ai lăsat să lucreze în tine, dând naștere acestui eu iluzoriu.

Străduiește-te să intri în camera cea mai dinăuntru a ta și vei vedea camera cerească. Căci una sunt aceasta și aceea și într-o singură intrare le vei vedea pe amândouă¹⁵². Scara Împărăției aceleia e în lăuntruul tău, ascunsă în sufletul tău. Botează-te pe tine în tine însuși, din partea păcatului¹⁵³, și vei afla acolo trepte, pe care vei putea sui.

Scriptura nu ne-a tâlcuit ce sunt lucrurile veacului viitor. Dar cum primim încă de aici simțirea desfătărilor de ele, fără o schimbare a firii și fără ieșirea din lumea aceasta, ne-a învățat pe noi cu ușurință prin numirile unor lucruri dorite și slăvite, a căror dulceață și cinstire a pus-o în noi, ca să stârnească dorul după ele. Căci zice: „Cele ce ochii nu le-au văzut și urechea nu le-a auzit” și celelalte (*1 Corinteni 2, 9*). Prin aceasta ne-a arătat totodată că bunătățile viitoare sunt de necuprins și nu au vreo asemănare oarecare cu cele de aici.

---

152. Camera sau vistieria ta cea mai dinăuntru e transparentă ca o membrană cârmări sau vistieriei nesfârșite a cerului; sau, ele sunt în comunicare, ca râul cu marea.

153. Această botezare sau scufundare în sine, care contribuie la eliberarea de păcat, la ieșirea din îngustimea egoismului în lărgimea comuniunii cu Dumnezeu, are sens numai ținând seamă de comunicarea ce are loc între sinea adâncă a omului și oceanul energiilor dumnezeiești. „Ce înseamnă: Botează-te pe tine în tine însuși, din partea păcatului, decât că în vederea (contemplarea) adâncă și în meditația lăuntrică cugeți la păcatul tău? Căci în aceasta constau suirile pe treptele în Dumnezeu. De fapt fiul risipitor venindu-și în sine și luând seama la păcatele sale a aflat suirea la tatăl său”. Poate prin expresia ortodoxă „Botează-se robul lui Dumnezeu”, preotul constată nu numai o scufundare a celui ce se botează din partea lui Dumnezeu, ci și o scufundare a aceleia însuși, sau o suire a lui în Dumnezeu.

Desfătarea duhovnicească nu se află în folosirea lucrurilor care există în chip substanțial (ipostatic) în afara sufletului (*Luca 17, 21*). Dacă n-ar fi așa, cuvântul: „Împărăția cerurilor este în lăuntrul vostru” (*Matei 6, 10*), îmbinat cu cuvântul: „Vie împărăția Ta”, ar arăta că noi luăm în lăuntrul nostru materia lucrurilor supuse simțurilor, ca arvuna desfătării aceleia. Căci e de trebuință ca ceea ce vom avea atunci să fie asemănător cu arvuna, și întregul, cu partea. Și ceea ce e cunoscut ca în oglindă, deși nu se vede ipostatic (în substanță), are numaidecât însușirea asemănării. Dar dacă e adevărată mărturia celor ce au tâlcuit Scripturile, simțirea aceasta înțelegătoare a Duhului Sfânt e și ea o parte a acelui întreg¹⁵⁴.

Iubitor de virtute este nu cel ce face cele bune luptându-se, ci cel ce primește cu bucurie relele ce urmează. Nu e lucru așa de mare a răbda necazurile pentru virtute, cât a nu șovăi mintea să aleagă voia ei cea bună, când e momită de pofta trupului. Părerea de rău ce se naște după pierderea stăpânirii de sine nu izvorăște din ea bucurie și nu aduce răsplată celor ce o au.

Acoperă pe cel ce a greșit, când nu ai nicio păgubire din aceasta¹⁵⁵, și-l vei face pe el ca să aibă curaj¹⁵⁶, iar pe tine ca să porți mila Stăpânului tău¹⁵⁷. Sprijină cu cuvântul pe cei slabi și pe cei întristați cu inima și

---

154. Autorul respinge părerea că însăși lumea sensibilă ar fi o parte a Împărăției cerurilor. Simțirea apropiată a Împărăției cerurilor nu e una cu simțirea lucrurilor, ci e o lucrare a Sfântului Duh.

155. Acoperă-l, dar nu aprobându-l. Căci atunci te păgubești pe tine, iar pe el nu-l folosești.

156. Curaj spre îndreptare.

157. E și aceasta o povară.

te va sprijini Dreapta care poartă toate¹⁵⁸. Fă-te părtaş cu cei întristați la inimă, în durerea rugăciunii și în strângerea inimii tale, și se va deschide înaintea cerurilor tale izvor de milă¹⁵⁹. Ostenește-te pururea în ceruri înaintea lui Dumnezeu, cu o inimă care poartă gând curat, plin de străpungere, și Dumnezeu va păzi inima ta de gânduri necurate și murdare, ca nu cumva să se defăimeze calea lui Dumnezeu în tine. Stăruie pururea în cugetarea la cele citite în dumnezeieștile Scripturi, pentru înțelegerea lor întocmai, ca nu cumva prin nelucrarea minții să se întineze vederea ta cu spurcăciuni desfrânate străine¹⁶⁰. Să nu cauți să-ți încarci cugetarea cu gânduri desfrânate, sau cu fețe ce te ispitesc, socotind că nu vei fi biruit de ele. Pentru că în acest fel mulți înțelepți s-au întunecat și au înnebunit. Să nu-ți îngămădești flacără în sânul tău fără necazuri mai puternice ale trupului tău¹⁶¹.

Greu este tinereții să se supună jugului sfințeniei, fără nevoie. Începutul întunecării minții (când e văzut

158. În mâna celui ce sprijină pe cel slab e puterea Dreptei care pe toate le sprijină. Căci Dumnezeu lucrează ca să ne unească pe toți prin dragoste. De aceea nu-l sprijină El direct pe acela, ci vrea să-l sprijine prin noi.

159. Prin nimic nu ne întâlnim mai mult cu mila lui Dumnezeu, ca în rugăciunea făcută din durere pentru alții. E aici o participare la durerea lui Hristos pentru noi. Și o îndoită sensibilitate curată. Căci Dumnezeu este adâncul sensibilității curate, atotgeneroase.

160. Minte nu poate sta neutră. Când nu e ocupată cu gândurile curate privitoare la Dumnezeu, sau nu se lărgește prin acestea în El, se îngustează, sau se murdărește prin gândurile întinate, egoiste, referitoare la lucrurile mărginite, pe care le poate folosi spre plăcerea ei trecătoare.

161. Când trupul se simte necăjit de gândurile și de fețele ispititoare, ele nu au putere asupra ta.

semnul ei în suflet) se arată întâi în lenevirea la slujire (liturghie) și la rugăciune. Altă cale de rătăcire a sufletului nu este, decât să cadă mai întâi de acolo (din slujire și rugăciune). Căci când se lipsește de ajutorul lui Dumnezeu, ușor cade în mâinile potrivnicilor lui. Și alta: Când sufletul părăsește grija faptelor virtuții, e tras numaidecât în cele potrivnice lor. Mutarea din orice latură e începutul viețuirii în latura potrivnică¹⁶². De faci cele ale virtuții și cele ale sufletului și nu te grijești de cele deșarte, arată slăbiciunea ta pururea în fața lui Dumnezeu și nu vei fi încercat de cele străine, chiar de vei fi lăsat singur de către Sprijinitorul tău.

Lucrarea crucii este îndoită din pricina firii noastre îndoite, alcătuită din două părți. Una constă în a răbda necazurile crucii, prin lucrarea iușimii (mâniei) sufletului, și ea se numește făptuire. A doua constă în lucrarea subțire a minții și în îndeletnicirea cu cele dumnezeiești, dar și în stăruirea în rugăciune și în cele următoare, care se înfăptuiește prin partea poftitoare, și ea se numește vedere (contemplant). Și cea dintâi, sau făptuirea, curățește partea pătimitoare a sufletului, prin puterea râvnei, iar cealaltă pricinuieste iubirea sufletului, care este o dorință firească ce curățește partea înțelegătoare a sufletului¹⁶³. Deci când cineva trece, înainte

---

162. Mutarea din virtute e începutul păcatului și invers. O stare neutră nu există.

163. Remarcăm aici faptul că și contemplarea (vederea sufletească) e pusă în legătură cu crucea Domnului. Căci ea vine după curățirea poftel de pomirile spre cele inferioare, deci e împreunată cu oarecare suferință. Dar curățirea poftel înseamnă și apariția iubirii curate în om, iar iubirea înseamnă și îndreptarea minții spre Dumnezeu, Izvorul iubirii, sau curățirea minții de tot ce o îngustează,

de desăvârșita deprindere în prima parte, la lucrarea a doua, din dragoste, ca să nu zic din lene, vine mânia peste el, pentru că n-a omorât mai întâi mădulele lui cele de pe pământ, adică n-a tămăduit slăbiciunea gândurilor prin răbdarea faptei de ocară a crucii¹⁶⁴. Căci a îndrăznit să facă să strălucească în mintea lui slava crucii¹⁶⁵. Aceasta este ceea ce s-a spus de către Sfinții vechi că de va voi mintea să se suie pe cruce înainte de a-și liniști simțurile de slăbiciune, vine mânia lui Dumnezeu peste ea. Urcarea care aduce mânia crucii nu-i răbdarea necazurilor din prima parte, care e răstignirea trupului, ci înălțarea la vedere (contemplare), care e partea a doua, ce vine după tămăduirea sufletului. Acela a cărui cugetare e murdărită prin patimile de necinste și aleargă să-și nălucească prin cugetarea lui închipuirile gândurilor, e lovit de certare, pentru că nu și-a curățit mai înainte cugetarea în necazuri și nu și-a supus poftele trupului, ci de la auzirea urechilor și de la cerneala slovelor, s-a grăbit să meargă pe calea plină de întinăciuni, fiind el însuși cu ochii orbi¹⁶⁶.

---

de tot ce e egoist. În felul acesta se face legătura între curățirea poftelor și a minții, între iubire și cunoaștere. Și în amândouă lucrează puterea crucii lui Hristos.

164. Răbdarea defăimărilor cu blândețea gândurilor vine din puterea cu care Hristos a răbdat ocările și moartea, cu care a răbdat adică fapta de ocară a crucii.

165. Cine nu vrea să treacă prin ocară crucii își închipule că crucea e dintr-odată pricinuitoare de slavă. Slava crucii se trăiește în purtarea ocării ei.

166. Există și o cruce ce trebuie impusă cugetării egoiste, lăudăroase, nu numai trupului. E renunțarea ei neplăcută la gânduri necuvenite, străine de Dumnezeu, care nu reprezintă dăruirea ei lui Dumnezeu, prin care ajunge la înțelegerea adevărată, adâncă și de viață făcătoare a sensurilor existenței.

Dar și cei care sunt sănătoși la vedere și plini de lumină și au dobândit călăuze pătrunse de har sunt în primejdie noaptea și ziua, chiar când ochii lor sunt umpluți de lacrimi și slujesc în rugăciune și în plâns toată ziua și toată noaptea, datorită fricii de călătorie și prăpăstiilor mai adânci ce-i întâmpină, și chipurilor amăgitoare ce se află amestecate cu cele adevărate.

Cele ale lui Dumnezeu, zice, vin de la ele înseși, fără ca tu să simți. Da, așa este. Dar numai dacă locul e curat și nu murdar. Dacă pupila ochiului sufletului tău nu e curată, să nu îndrăznești să o ațintești spre globul soarelui, ca să nu te lipsești și de mica lumină ce o mai ai, care este credința simplă și smerenia și mărturisirea din inimă și micile fapte cele după puterea ta, și să fii aruncat în unul din locurile celor gândite (inteligibile), care este întunericul cel mai dinafară de Dumnezeu, ce poartă chipul iadului¹⁶⁷, ca acela care a îndrăznit fără rușine să intre la nuntă în haine murdare. Din osteneți și din pază izvorăște curăția gândurilor. Și din curăția gândurilor, lumina minții. Și de aici, mintea e călăuzită prin har acolo unde nu au putere simțurile nici să învețe, nici să fie învățate.

Închipuiește-ți că virtutea este trup, iar vederea (contemplarea) suflet¹⁶⁸. Iar amândouă fac un om desăvârșit, unit în duh din două părți simțite¹⁶⁹. Și precum

---

167. Fiecare ceată a celor gândite (opuse celor sesizate cu simțurile), adică a îngerilor, ocupă un loc, sau o stare gândită. Unul dintre ele e al îngerilor căzuți, iadul.

168. Virtutea e trup pentru că se face cu trupul. Iar vederea, suflet, pentru că se obține prin minte.

169. Duhul a dat forma omului întreg, prin faptul că a făcut materia trup, prelungind în ea puterile sufletului. Și omul durează

e cu neputință să vină sufletul la facere și la naștere fără desăvârșirea plăsmuirii trupului, împreună cu mădularele lui, așa e cu neputință să vină sufletul la vederea (contemplarea) cea de a doua, care este duhul descoperirii, ce poate fi închipuită ca formându-se într-un pânțec de mamă, ce primește conținutul seminței duhovnicești, fără desăvârșirea lucrului virtuții, care este casa unde se sălășluiește cunoașterea și care primește descoperirile¹⁷⁰.

Vederea (contemplarea) este simțirea tainelor ascunse în lucruri și cauze¹⁷¹. Când auzi despre despărțirea ta de lume, sau despre cuprinderea lumii în tine, sau despre curăția lumii, trebuie să înțelegi de la început și să cunoști nu în chip simplu, ci în înțelesuri gândite, ce înseamnă numele „lume” și din câte părți deosebite constă ea, și atunci vei putea cunoaște sufletul tău, cât de despărțit e de lume și câtă amestecare are cu lumea.

„Lumea” este un nume cuprinzător care îmbrățișează și patimile amintite. Căci de nu cunoaște omul mai întâi ce este lumea, nu ajunge să cunoască prin câte mădulare e despărțit de lume și prin câte e legat de ea. Sunt mulți care s-au despărțit prin două și prin trei mădulare de lume și socotindu-se alcătuiți numai

---

ca întreg-viu în Duh. Cele două părți sunt simțite, pentru că în trup trăim simțirile sufletului și, prin suflet, simțirile trupului.

170. În virtute sau în ansamblul de virtuți, sau în trupul spiritualizat prin ele, se zămislește sufletul ca vedere (contemplare) a celor dumnezeiești.

171. Permanent autorul identifică contemplarea, sau cunoașterea lucrurilor dumnezeiești, cu simțirea, deci cu o atingere nemijlocită cu ele. Ideea e la el tot așa de insistent afirmată ca și la Sfântul Simeon Noul Teolog.

din acestea, s-au numit pe ei străini de lume în purtarea lor, pentru că n-au înțeles și n-au văzut limpede că prin aceste două mădulare au murit lumii, dar prin celelalte mădulare ale lor viețuiesc lumii chiar în lăuntru trupului lor, însă n-au putut să simtă aceasta nici în patimile lor. Și pentru că nu le-au simțit, nu s-au îngrijit nici de tămăduirea lor¹⁷².

Lumea își are numele de la cunoașterea ei prin contemplație și de la conținutul cuprinzător ce îmbrățișează patimile cele împărțite, în întregimea lor. Căci când voim să numim patimile în întregime, le numim lume. Iar când voim să le arătăm după deosebirea numelor lor, le numim patimi. Și patimile sunt părți ale drumului lumii ce înalțează de la o stare la alta (ce se succed) și unde sfârșesc patimile, acolo lumea se oprește din această trecere de la o stare la alta (din succesiunea ei)¹⁷³.

---

172. N-au simțit că sunt împletii prin unele patimi cu lumea, pentru că nu și-au simțit aceste patimi, din tocare. De aceea nu s-au ocupat nici cu tămăduirea lor, deci cu eliberarea lor de împletirea cu lumea prin aceste patimi. Desigur, omul poate fi unit cu lumea și prin iubire curată, când vede prin ea pe Dumnezeu și, prin aceasta, sensurile ei cele mai adevărate și mai adânci. Dar atunci nu e stăpânit de lume, ci de Dumnezeu.

173. Patimile sunt atât de împletite cu lumea opacă, văzută ca ultima realitate, încât lumea, în loc de a-și descoperi sensul ei adevărat pe care i-l dă contemplarea ei curată, capătă sensul fără sens pe care i-l imprimă patimile. Sensul lumii în acest caz se acoperă cu totalitatea patimilor. Cineva face drumul succesiv cu lumea în acest înțeles, odată cu trecerea lui succesivă de la o patimă la alta. Pentru unii lumea este la început ceea ce satisface lăcomia pântecului, apoi sursă de îmbogățire, apoi prilej de desfrâu, apoi platformă de afirmare a stăpânirii sau a mândriei sale. Când cineva s-a eliberat de toate aceste patimi, lumea în acest sens a murit pentru el, învîind lumea transparentă și adâncită în Dumnezeu.

Iar patimile sunt acestea: pofta bogăției, adică de a aduna niște lucruri, desfătarea trupului (prin mâncare), după care vine patima împreunării, patima dornică de cinstire, din care izvorăște pizma, voința de a avea o conducere, fala pentru dregătoria stăpânirii, împodobirea și luxul, slava omenească, care este pricina ținerii de minte a răului, frica trupului. Unde acestea se opresc din mers, acolo a murit lumea. Și pe cât rămân unele părți ale lor, pe atâta rămâne și lumea dinafară, dar fără să lucreze (asupra omului) prin alcătuirea ei. E cum a zis cineva despre Sfinți: „Când viețuiau, erau morți. Căci viețuind în trup nu viețuiau trupește”. Deci tu ia seama în care dintre acestea viețuiești, și atunci vei cunoaște cu care părți (patimi) viețuiești lumii și cu care ai murit. După ce știi ce este lumea, din deosebirea aceasta afli prin care stări de suflet ești în lume și prin care te-ai dezlegat de ea. Și ca să spun pe scurt, lumea este viețuirea trupească și cugetul trupest. Prin ridicarea cuiva din acestea, se cunoaște că a ieșit din lume.

Și înstrăinarea cuiva de lume se cunoaște din acestea două: din viețuirea cea bună și din calitatea deosebită a gândurilor minții. Deci din cele ce odrăslesc în cugetarea ta despre lucruri, pentru care se risipește cugetarea ta în gândurile despre ele, afli măsura viețuirii tale. Afli ce lucruri dorește firea ta, fără osteneală, și care sunt gândurile ce odrăslesc neîncetat, și care se mișcă din întâmplare, și dacă mintea ta a primit simțirea celor netrupești, sau se mișcă întreagă în chip material.

Și toate cele văzute trezesc patimile. Dar pecetele întrupate în lucruri, pe care mintea și le închipuie fără să vrea, în toate cele ce le face, pot fi pricini de virtuți.

Și din virtuți, mintea primește pricina căldurii neslăbite și a adunării gândurilor în scopul cel bun al ostenelii trupesti, pentru deprinderea lor, dacă nu le lucrează în chip pătimas. Vezi deci, să nu slăbească cugetarea ta (mintea) în întâlnirea peceților gândurilor ascunse cu flacăra mai înaltă de la Dumnezeu, care are obiceiul să taie amintirile celor deșarte¹⁷⁴.

Aceste puține semne arătate în capitolul acesta ajung omului ca să-l lumineze, dacă se liniștește și se retrage, în locul multor cărți. Cu cât e mai tare în om frica trupului, cu atât el rămâne adeseori mai nelucrător din pricina ei, în cele slăvite și cinstite. Dar dacă peste frica trupului se ivește frica sufletului, frica trupului slăbește în el în fața fricii sufletului, ca ceara de puterea flăcării¹⁷⁵. Iar Dumnezeuului nostru fie slava în vecii vecilor! Amin.

---

174. Lumea poate trezi nu numai patimile, fiind sursa lor și conținut de satisfacere a lor, ci poate fi și pricină de virtuți și material în care se imprimă frumusețea și generozitatea virtuților. Un om imprimă în lume hărnicia lui, un altul, frăția între el și semenii săi. Dar lumea îndeamnă la virtuți și e mediul în care se imprimă în mod neechivoc virtuțile numai când ea e străvezie pentru Dumnezeu, când prin ea strălucește flacăra lui Dumnezeu, cum strălucește focul printr-un cuptor clădit din pietre de var. Aceasta pune în relief caracterul cosmologic al patimilor și virtuților și caracterul antropologic al cosmosului. În acest caz lumea e moartă, în înțelesul ei de prilej de patimi, dar e vie ca mediu prin care se practică și în care se imprimă virtuțile. Învățătura aceasta despre unirea între lume și om prin patimi și virtuți, este una dintre multe învățături în care Sfântul Isaac aduce o contribuție dintre cele mai interesante.

175. Pe cât de clar este acest *Cuvânt* în partea întâi, pe atât de obscur, prin defectuositatea frazelor, este în partea a doua. Frica sufletului e frica de soarta sufletului.

CUVÂNTUL XXXI

Despre felurita putere de deosebire

în starea de liniștire.

**Și despre stăpânirea minții și până unde are aceasta
puterea de a birui mișcările în diferitele feluri
ale rugăciunii.**

Și care este hotarul dat firii în rugăciune.

**Și până unde poți să te rogi. Și care e hotarul
peste care, trecând, rugăciunea nu mai e rugăciune,
deși ceea ce se săvârșește se numește
cu numele de rugăciune**

Slavă Celui ce a revărsat cu îmbelșugare darurile Lui în oameni! Că pe cei ce sunt trupești i-a făcut să-I slujească în treapta firilor netrupești și a învrednicit firea celor pământești să grăiască despre astfel de taine. Ba și pe păcătoși ca noi, care nu suntem vrednici nici măcar să auzim astfel de cuvinte. Dar prin harul Lui a deschis inima noastră orbită, ca să le înțeleagă din contemplarea Scripturilor și din învățătura marilor Părinți. Căci n-am fost învrednicit prin nevoința mea să fac nici măcar cercarea unui lucru dintr-o mie, care au trecut prin mâinile mele. Dar am voit să înfățișez în scrierea aceasta mai ales cele spre stărnirea și luminarea sufletelor noastre și ale celor ce o vor citi, că poate se vor trezi să se apropie de ele, prin dorirea lor.

Alta este plăcerea rugăciunii și altceva vederea rugăciunii. Lucru al doilea e cu atât mai de preț decât primul, cu cât e mai desăvârșit bărbatul decât pruncul nedesăvârșit. Uneori se îndulcesc stihurile în gură și se naște, în rugăciune, dintr-un stih o stihuire nenumărată, neîngăduind să se treacă la alt stih; și omul nu

cunoaște săturarea. Alteori din rugăciune se naște o vedere oarecare ce taie rugăciunea de pe buze și acela se face prin vedere trup răpit, fără răsuflare. Aceasta o numim vederea rugăciunii și nu cum zic cei fără de minte, chip a ceva și formă și alcătuire a unei năluciri. Și, iarăși, în vederea acestei rugăciuni este o măsură și o deosebire a darurilor. Și până aici e rugăciune. Pentru că cugetarea nu a trecut dincolo, ca să nu mai fie lucrarea ei rugăciune, fiind mai presus de ea. Căci mișcările limbii și ale inimii sunt chei în rugăciune. Iar cele de după aceea sunt intrare în vistierii. Aici trebuie să înceteze toată gura și limba și inima, vistiernică a gândurilor, și mintea, cârmuitoare a simțurilor, și cugetarea, pasărea repede zburătoare și plină de îndrăznire, și orice meșteșug al lor. Cei ce cer, să rămână aici! Pentru că e de față Stăpânul.¹⁷⁶

CUVÂNTUL XXXII

Despre rugăciunea curată

Precum toată puterea legilor și a poruncilor date oamenilor de Dumnezeu este rânduită, după cuvântul Părinților, până la curăția inimii, așa și toate felurile și chipurile rugăciunii cu care se roagă omul sunt rânduite până la rugăciunea curată. Suspinele și îngenuncherile

---

¹⁷⁶. Cei ce vor să ceară ceva de la Dumnezeu prin rugăciune să rămână aici. Pentru că de înaintea mai sus, nu mai pot cere. Aici e Stăpânul de față și preocuparea lor de ei înșiși și de trebuințele lor e făcută să înceteze. Căci ei uită de ei înșiși în contemplarea uimită a măreției Lui; ei sunt într-o stare de răpire, de uitare de ei înșiși.

și cererile din inimă și preadulcile tânguiri și toate chipurile rugăciunii își întind hotarul și puterea de a se mișca, precum am spus, până la rugăciunea curată. Iar de la rugăciunea curată și până la cele dinăuntru, după ce trece de hotarul acesta, cugetarea nu mai are puțința de lucrare nici în rugăciune, nici în mișcare, nici în plâns, nici stăpânire, nici stăpânire de sine, nici cerere, nici dorință, nici plăcere pentru ceva dintre cele nădăjduite în viață, sau din cele din veacul viitor. De aceea, după rugăciunea curată, altă rugăciune nu mai este. Și toată mișcarea ei și toate chipurile ei duc mintea până aici prin puterea stăpânirii de sine (a libertății)¹⁷⁷. De aceea este o luptă în ea. Iar după acest hotar, are loc o răpire și nu o rugăciune. Pentru că au încetat cele ale rugăciunii și se ivește o vedere oarecare și mintea nu mai este în rugăciune. Felurile rugăciuni ce se săvârșesc se săvârșesc prin mișcare. Dar când mintea intră în mișcările duhovnicești, nu mai este în rugăciune¹⁷⁸.

Altceva este rugăciunea și altceva vederea din ea, deși își iau prilejurile una din alta. Căci cea dintâi este sămânța, iar a doua, adunarea snopilor. Când cel ce seceră iese din sine printr-o vedere negrăită, au odrăslit

---

177. Până aici există o libertate de mișcare, o stăpânire peste propriile mișcări ale cugetării. Aici se trece într-o nemișcare, într-o răpire a privirii slavei covârșitoare a Stăpânului. Dar această depășire a stării de libertate nu e trăită ca o silă neplăcută, ci ca o dulce nepreocupare de a alege ceva dintre diferite alternative. În slava Stăpânului, în iubirea nemijlocită a Lui s-a uitat de toate.

178. Autorul face deosebire între mișcare și mișcarea duhovnicească, care fiind mișcarea Duhului Sfânt în om nu mai e propriu-zis mișcarea omului, covârșind-o pe aceasta.

deodată înaintea lui din semințele foarte mici și neînvelite, pe care le-a semănat, ca niște spice înflorite. Acesta ajunge în plugăria lui în afară de orice mișcare. Pentru că toată rugăciunea ce se săvârșește este cerere, sau mulțumire, sau laudă. Dar vezi de mai este una dintre acestea, sau cererea a ceva, când mintea a trecut de acest hotar și a intrat în țara aceea! Întreb pe cel ce cunoaște adevărul. Căci nu le e dată tuturor această putere de deosebire, ci celor văzători, care au ajuns slujitori ai acestei taine sau au fost povățuiți de astfel de Părinți și au învățat adevărul din gurile lor și și-au petrecut viața în acestea și în alte asemenea cercări.

Despre adevăr (prin întrebare și răspuns)

Precum din zeci de mii de oameni de-abia se află unul care a împlinit puțin poruncile și legile și a ajuns la curăția sufletului, așa din mii de oameni, de-abia unul s-a învrednicit să ajungă cu multă pază la rugăciunea curată și să spargă hotarul ei și să se împărtășească de taina aceea. Pentru că cei mai mulți nu s-au învrednicit nicidecum de rugăciunea curată, ci numai puțini. Iar la taina aceea de după ea, de abia a ajuns unul din neam în neam prin harul lui Dumnezeu.

Rugăciunea este cerere, grijă și dorință de ceva, sau de izbăvire de lucrurile de aici, sau de cele viitoare, sau dorință de a avea soarta Părinților; este cererea omului de a fi ajutat de către Dumnezeu. Mișcările sufletului se mărginesc între acestea. Iar lipsa de curăție a rugăciunii este aceasta: Când, în clipa în care mintea se pregătește să facă vreuna dintre mișcările de care am vorbit, se amestecă în ea vreun gând străin, sau vreo abatere spre altceva, atunci rugăciunea nu este curată,

pentru că a adus pe jertfelnicul Domnului, din animalele necurate. Iar jertfelnicul înțelegător al Domnului este inima¹⁷⁹. Iar dacă cineva aducându-și aminte de rugăciunea numită de Părinți duhovnicească, dar neînțelegând înțelesul cuvintelor Părinților, ar zice: Aceasta este în hotarele rugăciunii duhovnicești, eu socotesc că dacă ar cerceta înțelesul ei ar vedea că e blasfemie să spună vreo făptură că rugăciunea duhovnicească se apleacă spre ceva. Căci rugăciunea care se apleacă spre ceva e mai jos de cea duhovnicească. Pentru că orice rugăciune duhovnicească s-a eliberat de mișcare. Și dacă de-abia se roagă cineva în curăție, ce să zicem de rugăciunea duhovnicească? Sfinții Părinți aveau obiceiul să numească toate mișcările bune și faptele duhovnicești cu numele de rugăciune. Dar nu numai ei, ci și toți cei luminați prin cunoștință obișnuiau să socotească înseși faptele bune rugăciune.

Totuși e vădit că altceva este rugăciunea și altceva sunt faptele săvârșite. Iar uneori unii zic că faptele acestei rugăciuni zise duhovnicești sunt „cale”, alții, „cunoștință” și alții, „vedere înțelegătoare”. Vezi cum schimbă Părinții numirile în lucrurile duhovnicești? Căci numirile se potrivesc întocmai numai lucrurilor de aici. Dar un nume potrivit sau adevărat pentru lucrurile veacului viitor nu există. Pentru ele nu e decât o cunoștință simplă, mai presus de orice numire și de orice stihie și formă și culoare și chip, și de numele îmbinate. De aceea, când cunoștința sufletului se înalță din lumea văzută, Părinții se folosesc de numiri cum voiesc,

---

¹⁷⁹. Sfântul Marcu Ascetul, *Despre botez*, în: *Filoc. rom.*, I, Ed. IBMO, București, 2008, p. 340.

întrucât nimeni nu cunoaște întocmai numirile lumii viitoare. Ci se folosesc de numiri și de pilde ca să sprijine prin ele cugetările sufletului, după cuvântul celui întru Sfinți Dionisie, care a spus că „ne folosim de silabe și numiri și cuvinte ce ne stau la îndemână din pricina simțurilor”¹⁸⁰. Dar când prin lucrarea Duhului sufletul e mișcat spre cele dumnezeiești, ne sunt de prisos simțurile și lucrările prin ele. Tot așa puterile sufletului sunt de prisos lucrări duhovnicești când sufletul se face asemenea dumnezeirii prin unirea neînțeleasă, și se luminează de raza luminii celei înalte, în mișcările lui¹⁸¹.

Deci crede, frate, că mintea are putere să deosebească mișcările ei până la locul rugăciunii curate. Când ajunge acolo și nu se întoarce la cele dinapoi, sau nu părăsește rugăciunea, rugăciunea se face ca un fel de mijlocitoare între viața sufletească și cea duhovnicească. Când se mișcă, e în țara sufletească; iar când intră în țara cealaltă, încetează să fie rugăciune. Căci Sfinții, în veacul viitor, nu se roagă cu rugăciunea, mintea lor fiind înecată de Duhul, ci se sălășluiesc, prin răpire, în slava care-i veselește. Așa e și cu noi. Când mintea se învrednicește să simtă fericirea viitoare și

---

180. Nichifor Theotoche dă o notă: „Dionisie Areopagitul, în scrierea *Despre numirile dumnezeiești* (cap. I), zicând: «Acum acoperim potrivit nouă... cele gândite prin cele sensibile și prin cele ce sunt cele mai presus de existență și învăluim prin forme și chipuri cele fără formă și chip și înmulțim prin varietatea simbolurilor împărțite simplitatea cea fără chip».

181. Sfântul Isaac Sirul preface cunoașterea oarecum teologică a negrăitului dumnezeiesc în cunoașterea dobândită prin rugăciune și prin Duhul Sfânt. O umple adică de simțire superioară firii.

uită de sine și de toate cele de aici, nu mai are vreo mișcare spre ceva. De aceea cu convingere îndrăznește cineva să spună că toată virtutea ce se săvârșește și toată rânduiala rugăciunii, fie în trup, fie în minte, e condusă și mișcată de libertatea voli; și însăși mintea, care e împărăteasă peste patimi, e condusă de libertate prin simțuri. Dar când conducerea o ia Duhul și peste minte domnește economia Lui, Care se face iconomul simțurilor și al gândurilor, libertatea e luată firii și atunci e condusă de câmuirea Lui și nu mai conduce ea¹⁸².

Și unde va mai fi rugăciunea, când firea nu mai are putere asupra sa (împotriva sa însăși), ci e condusă de altă putere, unde nu cunoaște, nici nu mai poate îndrepta mișcările cugetării spre cele spre care vrea, ci în timpul acela e ținută în robie și condusă unde nu simte? Ba nici voință nu mai are atunci, nici „nu mai știe de este în trup sau afară de trup”, după mărturia Scripturii (2 *Corinteni* 12, 2). Deci, în cel astfel rob și care nu mai știe de sine, mai este rugăciune? De aceea, nimeni să nu hulească și să nu îndrăznească să spună că e cu puțință să se roage cineva cu o rugăciune duhovnicească. De această îndrăzneală se folosesc cei ce se roagă cu mândrie, dar sunt lipsiți de

---

182. E o idee a Sfântului Isaac, că sufletul ajuns duhovnicesc și-a predat Duhului libertatea și că e atunci condus și nu mai conduce. Dar desigur că libertatea se lasă condusă în mod liber de Duhul. Libertatea e întărită prin aceasta, nu slăbită. Căci omul nu mai e atunci robul niciunei patimi. E condus de iubire și în nimic nu se mișcă mai liber ca în iubire. Se poate spune că însăși libertatea desăvârșită a Duhului, libertate desăvârșită a iubirii, a devenit libertatea lui, sau iubirea lui.

cunoștință. Ei se mint pe ei înșiși, spunând că, atunci când voiesc, se roagă cu rugăciunea duhovnicească. Dar cei smeriți la cuget și cuminți primesc să învețe de la Părinți și să cunoască hotarele firii și nu rabdă să predea cugetarea lor unei astfel de îndrăzneli.

Întrebare: Dar pentru ce, odată ce nu e rugăciune, e numit cu numirea de rugăciune acest har negrăit?

Răspuns: Pricina socotim că e aceasta: Pentru că se dă celor vrednici în vremea rugăciunii și își ia prilejul din rugăciune. Pentru că această slăvită stare nu are alt timp de sălășuire, ci timpul acesta, după mărturia Părinților. De aceea e numită cu numele de rugăciune, pentru că mintea e condusă din rugăciune spre acea fericire și pentru că rugăciunea e pricina ei și în alte timpuri nu are loc, cum arată scrierile Părinților. Căci vedem pe mulți dintre Sfinți, în viețile lor, stând la rugăciune, dar cu mintea răpită.

Iar de va întreba cineva pentru ce aceste daruri (harisme) mari și negrăite au loc numai în timpul acesta, vom spune: Pentru că în timpul acesta e mai pregătit omul decât în orice alt timp și e adunat în sine, încât poate lua aminte la Dumnezeu și dorește și așteaptă mila Lui. Și pentru a spune pe scurt, acesta e timpul când cineva stă la poarta Împărăției pentru a cerși. Și cererea celui ce cere și se roagă se cuvine să fie împlinită în acest timp. Căci în care alt timp e omul pregătit și în stare de pază, ca în timpul în care se roagă? Sau se cuvine, oare, să primească vreunul dintre aceste daruri în vremea în care doarme, sau lucrează ceva, sau în care mintea îi este tulburată? Căci iată, deși Sfinții nu au niciun timp de nelucrare, deoarece în toată clipa

sunt ocupați în cele duhovnicești, nu sunt totdeauna pregătiți să stea în rugăciune. Pentru că de multe ori cugetă la ceva dintre cele ale vieții, sau contemplă fapăturile, împreună cu alte lucruri de folos. Dar în vremea rugăciunii, privirea minții ia aminte numai la Dumnezeu și spre El își întinde toate mișcările ei și Lui Îi aduce cererile din inimă cu străduință și cu căldură continuă. Și de aceea, în această vreme, în care sufletul nu are decât această singură grijă, se cuvine să izvorască din Dumnezeu bunăvoința dumnezeiască.

Căci vedem că Duhul Sfânt coboară peste pâinea și vinul puse pe altar, în clipele când preotul e pregătit și stă la rugăciune și cere îndurare lui Dumnezeu și își adună mintea în această cerere. Și lui Zaharia i s-a arătat îngerul în vremea rugăciunii, și i-a prevestit nașterea lui Ioan. La fel, lui Petru când se ruga în casă, în ceasul al șaselea, i s-a arătat vederea care l-a condus la chemarea neamurilor prin pânda coborâtă din cer cu viețuitoarele în ea. De asemenea, lui Corneliu i s-a arătat îngerul și i-a spus cele scrise despre el, când se ruga. Iar lui Isus, fiul lui Navi, i-a vorbit Dumnezeu când stătea plecat pe față în rugăciune. La fel, arhiereul auzea lângă jertfelnic, deasupra chivotului, cuvintele lui Dumnezeu; și de acolo primea în chip tainic de la Dumnezeu vederile pentru toate ce erau de folos timpului; acolo unde arhiereul intra o dată pe an în vremea înfricoșătoare a rugăciunii tuturor semințiilor adunate ale lui Israel, auzea arhiereul cuvintele lui Dumnezeu printr-o vedere înfricoșătoare negrăită, când intra în Sfânta Sfințelor și se arunca pe sine pe față. O, ce înfricoșătoare era acea taină, care se sluzea prin aceasta!

Astfel, toate vederile arătate Sfinților au loc în vremea rugăciunii. Căci ce alt timp e atât de sfânt și de

potrivit sfintei primiri a darurilor (harismelor), ca timpul rugăciunii, în care vorbește cineva cu Dumnezeu? Căci în acest timp, în care se fac cererile către Dumnezeu și au loc întâlnirile cu El, omul adună cu silire toate mișcările și gândurile din toate părțile și nu gândește decât la Dumnezeu și inima o are plină de El. De aceea înțelege cele neînțelese. Căci Duhul cel Sfânt Se mișcă în el după măsura lui. Se mișcă în el luând prilej de la cele pentru care se roagă. Deci rugăciunea se întrerupe în vremea rugăciunii din mișcarea ei și mintea e prinsă și scufundată în uimirea răpirii și uită de dorința din cererea sa. Și mișcările ei se botează în beție adâncă și ea nu mai e în această lume și nu mai e atunci în om deosebire între suflet și trup, nici amintirea a ceva, precum a zis dumnezeiescul și marele Grigorie: „Rugăciunea este curăția minții și se taie prin răpire de lumina Sfintei Treimi”. Vezi cum se taie rugăciunea nu prin uimirea înțelegerii celor născute în minte din ea, cum am spus înainte la începutul scrierii și în alte multe locuri? Și iarăși același zice: „Curăția minții este o călătorie în înălțime a gândurilor și ea se ia la întrecere cu culoarea cerească în care strălucește în vremea rugăciunii lumina Sfintei Treimi”¹⁸³.

Întrebare: Și când se invrednicește cineva de acest har întreg?

Răspuns: În vremea rugăciunii, zice, când mintea se dezbracă de omul vechi și-l îmbracă pe cel nou, al harului. „Atunci își vede curăția ei asemănătoare culorii

---

183. Evagrie Monahul, *Capete despre deosebirea gândurilor*, cap. 18, în: *Flloc. rom.*, I, Ed. IBMO, București, 2008, p. 83.

cerești, care s-a numit locul lui Dumnezeu de către bătrânii lui Israel, când S-a arătat lor în munte”¹⁸⁴.

Deci, precum am spus, acest dar al harului nu trebuie numit rugăciune duhovnicească, ci rodul rugăciunii curate, trimis prin Duhul Sfânt. Atunci mintea ajunge deasupra rugăciunii și, prin aflarea a ceva mai înalt, rugăciunea încetează. Și atunci nu se mai roagă cineva cu rugăciunea, ci iese din sine (ajunge în extaz) în lucrurile neînțelese, aflate mai presus de lumea muritorilor; și în neștiința ei tace despre toate cele de aici. Aceasta este neștiința mai presus de cunoștință, de care s-a vorbit. Aceasta este cea despre care s-a zis că fericit este cel ce a primit neștiința nedespărțită de rugăciune, de care fie să ne învrednicim și noi prin harul Unuia Născut Fiul lui Dumnezeu, Căruia se cuvin toată slava, cinstea și închinăciunea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL XXXIII

**Despre felul rugăciunii și despre celelalte lucruri
privitoare la pomenirea neîncetată, ce se cer
neapărat și sunt de folos, când cineva, citindu-le,
le păzește cu dreaptă socoteală**

Cea mai bună parte a harului credinței este să fie încredințat cineva despre împlinirea rugăciunii lui, prin nădejdea în Dumnezeu. Dar siguranța credinței în Dumnezeu nu o dă neștirbirea mărturisirii, deși ea este maica credinței, ci sufletul ce cunoaște adevărul lui

---

¹⁸⁴. Evagrie Monahul, *Capete despre deosebirea gândurilor*, cap. 18, în: *Filoc. rom.*, I, p. 83.

Dumnezeu din puterea viețuirii. Odată ce afli în Sfintele Scripturi credința unită cu viețuirea, să nu legi cunoașterea credinței, rămânând la simpla mărturisire dreaptă a ei. Căci credința ce dă siguranța nădejdi nu e înțeleasă niciodată de cei nebotezați, sau de cei ce au stricat înțelesul adevărului. Pentru că siguranța credinței se dă celor cu viața înaltă în suflet, pe măsura virtuților ce iau aminte la împlinirea poruncilor Domnului.

Meditarea neîncetată a Scripturii este lumina sufletului. Căci aceasta întipărește în suflet amintiri folositoare, pentru păzirea de patimi și pentru stăruirea în dorul de Dumnezeu, în curăția rugăciunii. Dar și deschide în fața noastră calea păcii pe urmele Sfinților. Totuși să nu te îndoiești în stihurile rugăciunilor noastre, când se fac cu multă trezvie și cu străpungere neîncetată, fie rugăciunile, fie citirea din orice vreme.

Primește neapărat cuvintele spuse din experiență (din cercare), chiar dacă cel ce le grăiește este neînvățat. Pentru că vistieriile cele mari ale împăraților pământului primesc bucuros adaosul obolului unui cerșetor și râurile se umplu din micile pârâiașe și din ele se măresc în curgerea lor.

Despre paza amintirilor

Dacă amintirea bunătăților înnoiește în noi virtutea, când cugetăm la acestea, e vădit că și amintirea desfrânării înnoiește în cugetarea noastră o poftă urâtă, când ne amintim de ea. Pentru că amintirea fiecăreia dintre acestea ne întipărește chipul deosebit al faptelor și aduce în cugetarea noastră și ne arată, ca și cu degetul, fie urâtenia gândurilor noastre, fie înălțimea viețuirii noastre, întărind în noi înțelesurile și pornirile,

fie ale celor de-a dreapta, fie ale celor de-a stânga; și ne aflăm gândind la ele în ascunsul minții noastre. Și în cugetarea minții noastre ia chip un fel sau altul al viețuirii noastre și astfel ne vedem pururea pe noi înșine. Așadar, nu numai cugetarea ne vatămă pe noi, ci și vederea noastră sufletească și amintirea care le pricinuieste pe acestea. Pe de altă parte nu numai lucrarea virtuții ajută celui ce o desăvârșește pe ea, ci și felul cugetării, care ia chip din amintirea persoanelor ce o lucrează. Iar din acestea se poate cunoaște că cei mai mulți care au ajuns la treapta curăției se învrednicesc totdeauna, în cugetarea din timpul nopții, de unele vederi sfinte și aceste vederi întipărite în suflete li se fac pricină de bucurie în îndeletnicirea înțeleghătoare a minții. Și de aceea se apropie cu căldură de lucrarea virtuților și o flacără îmbelsugată se ivește în ei, potrivit dorinței lor. Și spun că Sfinții Îngeri iau înfățișările unor vederi sfinte, cinstite și bune și se arată sufletului în închipuirile somnului, spre înălțarea gândurilor lui, spre bucurie și mângâiere și veselie. Și ziua le mișcă sufletul la contemplarea gândurilor lor. Și lucrarea sufletului se ușurează de bucuria celor sfinte.

Tot așa și în înșiruirea războaielor. Cel ce are obiceiul să cugete la cele rele e atras de către draci la năluciri potrivite acestora. Căci iau înfățișări și arată sufletului năluciri care-l sperie, lucrând în el mai mult în amintirile din timpul zilei. Și uneori îl fac să slăbească din această închipuire ce-l înspăimântă, alteori îi arată greutatea viețuirii în liniște și în singurătate, și altele de felul acesta.

Deci noi, fraților, să ne folosim în luarea-aminte la amintiri și la descoperirea stării sufletului în ele, pururea,

de discernământ. Să luăm seama la amintirile cugetării noastre, cu ce amintiri zăbovim în convorbiri și pe care le alungăm repede de la noi, când se apropie de sufletul nostru; de zăbovim în cele ce ne vin din voia dracilor, care aruncă prilejuri patimilor, sau în cele din poftă, sau din iuțime, sau în cele de la Sfinții Îngeri, care ne aduc ca pricini de bucurie și de cunoștință amintirile ce ne trezesc prin gândurile ce le stârnesc, prin apropierea lor de noi, sau prin cele ce ne vin din obișnuințele rele ce s-au întărit de mai înainte prin simțuri, din care se mișcă în suflet gândurile care ne răpesc în parte prin vreunul sau altul din simțuri. Iar experiența acestor două lucruri o câștigăm prin îndeletnicirea cu ele, cu discernământul cuvenit. E vorba de vederea lor și de împlinirea lor cu fapta. Dar fiecareia dintre ele să facem să-i urmeze o rugăciune deosebită.

Despre deosebirile dragostei

Iubirea ce se ivește din unele lucruri e ca o candelă mică hrănită cu untdelemn, prin care se susține lumina ei; sau ca un pârâu ce se naște dintr-o ploaie, a cărui curgere încetează atunci când ploaia ce-l susține se oprește. Dar iubirea care are drept cauză pe Dumnezeu e ca un izvor ce țâșnește mereu și a cărui curgere nicio dată nu se oprește (căci El singur este Izvorul iubirii) și al cărui conținut nu se va isprăvi niciodată.

Cum poți să te rogi neîmprăștiat

Voiești să te desfătezi în stihurile slujbei tale și să primești simțirea cuvintelor Duhului, rostite de tine? Lasă cu totul cantitatea stihurilor și să nu te îngrijești

de măsurile lor, sau de grija de a rosti stihurile ce țin de felurile rugăciunii; și părăsește orice rostire din obișnuință și gândește-te la ceea ce îți spun ele și la ceea ce se istorisește despre citirea vreunuia din cei călăuziți de Dumnezeu. Să stăruie mintea ta în cugetarea lor până ce sufletul tău se va trezi prin înaltele lor înțelesuri, uimit de iconomia lui Dumnezeu și prin aceasta se va mișca fie spre preamărirea Lui, fie spre întristarea cea de folos. Să primești orice este în ele spre rugăciune și când mintea ta se va întări în acestea, a plecat tulburarea din ea. Căci nu este pacea minții în lucrarea slugii¹⁸⁵, nici în libertatea fiilor, zăpăceala tulburării. Pentru că tulburarea are obiceiul să fure gustul înțelegerii și al priceperii și să le prădeze de înțelesurile lor, asemenea unei lipitori ce sugă viața trupurilor odată cu sângele mădularelor lor. Căci tulburarea trebuie numită, de e cu puțință, căruța diavolului, deoarece satana are obiceiul să se suie mereu călare pe minte și să aducă cu el toată povara patimilor și să intre în sufletul slăbănogit și să-l scufunde în zăpăceală. Ia seama la aceasta, cu tot discernământul. Nu fi în vremea rostirii stihurilor cântării tale ca unul ce primește cuvintele de la altul, ca să nu-ți închipui că înmulțești prea mult lucrarea cugetării și să ieși din străpungerea inimii și din bucuria lor, ci ca de la tine, ca să rostești cuvintele tale ca pe o cerere plină de străpungere și cu pătrunderea discernământului, ca cel ce înțelege lucrul lui cu adevărat¹⁸⁶.

---

185. În lucrarea slugii, care face lucru de mântuială.

186. Să citești cuvintele citite, ca exprimând cererile, durerile și laudele tale adresate lui Dumnezeu.

**Însemnează-ți de unde vine trândăvia
și de unde, împrăștierea**

Trândăvia vine din împrăștierea cugetării. Și aceasta, din nelucrare, din necitare și din întâlniri deșarte, sau dintr-un stomac prea plin.

**Nu trebuie să ne împotrivism gândurilor,
ci să le predăm lui Dumnezeu**

Cel ce nu se împotrivește gândurilor semănate în noi de vrăjmașul, ci taie convorbirea cu ele prin rugăciune către Dumnezeu, arată că mintea lui a primit înțelepciune de la har și cunoștința lui cea adevărată l-a eliberat pe el de multe lucruri; și prin aflarea cărării celei scurte, la care a ajuns, a tăiat împrăștierea căii celei lungi. Căci nu avem în toată vremea puterea să ne împotrivism tuturor gândurilor ce se ridică împotriva noastră, ca să ie oprim, ci de multe ori primim de la ele o rană ce nu se vindecă multă vreme. Pentru că ai ca potrivnici pe unii care au șase mii de ani¹⁸⁷. Și aceasta îi face în stare ca să te poată răni peste măsura înțelepciunii și înțelegerii tale. Și chiar de îi vei birui, întinăciunea gândurilor îți murdărește cugetul și răul lor miros rămâne multă vreme în mirosul nărilor tale. În primul rând să te faci liber de toate acestea prin frică. Pentru că nu e alt ajutor ca Dumnezeu.

---

187. E vorba de dracii care au fost creați odată cu lumea, deși la Iov (38, 7) și la Grigorie Teologul se spune că ei au fost creați, odată cu toți îngerii, înainte de lume. Nichifor Theotoche socotește că îngerii au fost creați puțin înainte de lumea văzută și în legătură cu ea.

Despre lacrimi

Lacrimile din rugăciunea ta sunt un semn al milei lui Dumnezeu, cu care s-a învrednicit sufletul tău în pocăința lui; și că ea a fost primită și a început să intre prin lacrimi în câmpia curăției. Căci ochii nu pot vărsa lacrimi de nu vor fi înlăturate gândurile celor trecătoare; și de nu vor arunca gândurile tale de la ele grija lumii și nu se va ivi din ele disprețuirea lumii; și de nu vor începe să pregătească merindea pentru ieșirea din viața aceasta; și de nu vor începe să se miște în suflet gânduri privitoare la unele lucruri din cealaltă viață. Căci lacrimile vin din cugetarea cea curată neîmprăștiată, din gândirea multă, neîncetată și neabătută la cele de mai sus și din amintirea vreunui lucru subțire care s-a ivit în cugetare și întristează inima prin amintirea lui. Din acestea se înmulțesc lacrimile și sporesc tot mai mult.

Despre lucrul de mână și despre iubirea de arginți

Când, stăruind în liniștea ta, te apuci de lucrul mâinilor, să nu faci din porunca aceasta a Părinților aco-perământ iubirii tale de arginți. Acesta să-ți fie un lucru neînsemnat, pentru înlăturarea trândăviei; un lucru care să nu-ți tulbure mintea. Și de dorești să te îndeletnicești cu lucrul mâinilor mai mult de dragul milosteniei, cunoaște că rugăciunea e mai presus de aceasta în treapta ei. Iar de lucrezi pentru trebuința trupului tău, dacă nu e nesățios, îți ajunge spre împlinirea trebuinței tale ceea ce îți rânduieste Dumnezeu. Că nicio dată n-a lăsat Dumnezeu pe lucrătorii Lui să fie lipsiți de cele trecătoare. Căci a zis Domnul: „Căutați mai

întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă, înainte ca voi să le cereți” (cf. *Matei 6, 33*).

Căci a zis careva dintre Sfinți, că nu aceasta e vrednicia viețuirii tale, ca să sature pe cei flămânzi, nici să se facă chilia ta casă de oaspeți pentru străini. Această viețuire e rânduită celor din lume și e lăsată mai degrabă ca un bine pe seama lor, nu pe seama celor retrași din lume și liberi de cele văzute, care-și păzesc mintea lor în rugăciune.

CUVÂNTUL XXXIV

Despre mătănni și despre altele

Să nu socotești nelucrare ieșirea din sine (extazul) a rugăciunii neîmprăștiate, adunate și îndelungate, pentru motivul că ai lăsat psalmii. Și mai mult decât indelnicirea cu stihurile, iubește în rugăciune mătănnile. Căci când acestea te ajută, țin locul slujirii. Și când în această slujire ți se dă darul (harisma) lacrimilor, să nu socotești desfătarea adusă de ele ca o nelucrare. Căci în harul lacrimilor stă plinătatea rugăciunii.

În timpul când cugetarea ta e împrăștiată, stăruie mai mult în rugăciune și în citire. Dar nu orice scriere e de folos. Iar mai mult decât faptele, iubește liniștea. Prețuiește citirea, de e cu puțință, mai mult decât starea în picioare. Căci aceasta este izvorul rugăciunii curate. Deci nu te lenevi nicidecum, ci adună-te cu trezvie din împrăștiere. Căci rădăcina viețuirii este psalmodierea. Dar cunoaște și aceasta: că faptele trupului folosesc mai mult decât cântarea de stihuri cu împrăștiere. Iar

întristarea cugetului e mai de preț decât osteneala trupului. În vremea trândăviei, trezește-te și mișcă-ți puțin râvna. Căci aceasta deșteaptă mult inima și încălzește gândurile sufletului. În vremea trândăviei, iuțimea ajută firii, contrar poftei. Căci risipește răceala sufletului. Iar trândăvia obișnuiește să vină asupra noastră din aceste pricini: fie din îngreunarea pântecelui, fie din multa lucrare.

Buna rânduială a lucrării este lumina cugetului. Nu e altceva mai de preț decât cunoștința. Orice rugăciune ce o aduci noaptea să fie mai de preț în ochii tăi decât toate faptele de peste zi. Să nu-ți îngreuezi pântecelul, ca să nu se zăpăcească cugetul tău și să fii tulburat de împrăștiere când te scoli noaptea; și să se moleșească mădularele tale și să te afli tu însuși plin de moliciune femeiască; ba și sufletul să-ți fie întunecat și gândurile tulburi și să nu le poți aduna nicidecum în cântarea stihurilor, din pricina întunecării lor. Atunci gustul tuturor va fi amar în tine și nu ți se va îndulci cântarea stihurilor, din a cărei felurime mintea obișnuiește să guste, prin sprinteneala și lumina cugetării.

Iar când buna rânduială a nopții se tulbură, mintea se zăpăcește în lucrarea de zi și, umblând în întuneric, nu se desfătează cum trebuie nici de citire. Căci se abate ca un vifor peste gânduri, fie că se ocupă de rugăciune, fie de meditație. Pentru că plăcerea ce se dă ziua nevoitorilor izvorăște din lucrarea de noapte în mintea cea curată. Orice om care n-a făcut cercarea liniștirii îndelungate să nu aștepte să afle în sine ceva mai mult din bunătățile nevoinței, chiar de este mare, înțelept și învățător și are multe virtuți.

la seama să nu ți se slăbească trupul prea mult, ca să prindă putere trândăvia împotriva ta și să ți se răcească sufletul din gustarea ei. Fiecare trebuie să-și cântărească ca într-o cumpănă viețuirea sa. În vremea în care ești sătul, păzește-te de încrederea în tine. Șederea ta să fie cu neprihănire și atunci când e de trebuință. Mai ales fii cumpătat și curat în vremea cinei și ia seama nu numai la gândurile tale, ci și la mădularele tale. Păzește-te de părerea de sine în timpul schimbărilor celor bune. Arată-ți Domnului cu sârguință slăbiciunea și simplitatea ta, ca să fii păzit în rugăciune de părerea de sine cea subțire și să nu fii lăsat să fii ispitit de lucruri urâte. Căci mândriei îi urmează curvia și părerii de sine, rătăcirea.

Lucrul mâinilor tale fă-l pentru trebuință, mai bine-zis pentru a te lega în liniștea ta. Să nu slăbești încrederea ta în Purtătorul-de-grijă. Căci El rânduește în chip luminat cele ale casnicilor Săi. El rânduește pe cei ce se încred în El, și nu în mâinile oamenilor, să șadă în pustia nelocuită. De te ajută Domnul în cele trupești fără să lucrezi, când te străduiești în grija de sufletul tău, se mișcă în tine, din uneltirea ucigașului diavol, gândul că pricina acestei purtări de grijă ești tu. Și atunci, odată cu gândul acesta, încetează și purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de tine. Și în aceeași clipă tâșnesc împotriva ta o mulțime de încercări, fie din părăsirea ta de către Purtătorul-de-grijă, fie din reînnoirea durerilor și a bolilor mișcate în trupul tău. Și nu pentru simpla mișcare a acestui gând te părăsește Dumnezeu, ci pentru că cugetarea ta stăruie în acest gând. Căci Dumnezeu nu pedepsește pe om și nu-l judecă pentru mișcarea fără voie, nici dacă consimțim

cu ea o clipă. Pentru că dacă în acea clipă împungem patima și se ivește în noi străpungerea, nu ne va pune Domnul la socoteală această negrijă, ci numai pe aceea pe care a primit-o cu adevărat cugetarea noastră și a căutat la ea cu nesimțire și apoi a primit-o ca pe una ce se cuvenea și îi era de folos și nu a socotit-o ca pe o grijă păgubitoare. Și noi pururea să ne rugăm Domnului așa:

Rugăciune

Hristoase, plinirea adevărului, adevărul Tău să răsară în inimile noastre; și să știm să umblăm după voia Ta în calea Ta.

*

Când un gând viclean se seamănă în tine, fie privitor la cele care sunt departe, fie al obișnuinței tale de mai înainte și se arată continuu pe sine minții, să știi cu adevărat că-ți ascunde o cursă. De aceea trezește-te la vreme și veghează. Iar de este din partea celor de-a dreapta și bune, cunoaște că Dumnezeu voiește în oarecare fel să-ți dea ție viața și de aceea mișcă în tine mereu ceva în afara obiceiului. Iar de e un gând întunecos și ai îndoieli cu privire la el și nu poți ajunge să știi limpede de e din cele ale tale, sau de e tâlhar, sau spre ajutor, sau o cursă, ascunzându-se sub înfățișarea binelui, să te pregătești împotriva lui în rugăciune prelungită și adâncă, ziua și noaptea, cu multă priveghere. Să nu-l respingi, dar nici să nu te învoiești cu el, ci roagă-te cu sânguință și cu căldură în privința lui. Și să nu încetezi să chemi pe Domnul. Și El îți va arăta ție de unde este.

Despre tăcere

Mai presus de toate, iubește tăcerea, că ea te apropie de rod. Căci limba e slabă în tâlcuirea celor dumnezeiești. Întâi să ne silim să tăcem. Și din tăcere se naște în noi ceva ce ne conduce spre tăcere. Să-ți dea Dumnezeu să simți ceva ce se naște din tăcere. De începi această viațuire, nu știi câtă lumină îți va răsăriție de aici!

Să nu socotești, frate, că ceea ce s-a spus despre acel minunat Arsenie, când au venit la el părinții și frații să-l vadă pe el și a șezut cu ei tăcând și i-a slobozit pe ei în tăcere, a făcut-o nu numai pentru că așa a voit, ci pentru că s-a silit pe sine la aceasta de la început. Din deprinderea acestei lucrări se naște în inimă, după o vreme, o plăcere, și cel ce o deprinde face trupul cu sila să stăruie în liniște. Și din această viațuire se naște în noi mulțimea de lacrimi. Și într-o vedere minunată, inima simte ceva în ele, prin darul deosebirii, într-o vreme, cu osteneală, și în altă vreme, din uimire (răpire). Căci inima se micșorează și se face prunc¹⁸⁸. Și, când începe să se roage, curg mai întâi lacrimile.

Mare este omul care prin răbdarea mădulelor lui a dobândit această obișnuință în lăuntrul sufletului lui. Când vei pune toate faptele acestei viațuiri ale tale pe o parte și tăcerea pe cealaltă, o vei afla pe cea din urmă cântărind mai mult. Multe mângâieri au oamenii. Dar când se apropie cineva de tăcere, lucrarea de păzire a lor e de prisos. Și toate lucrările i se fac aceluia

---

188. Pruncul plânge pentru că se simte slab și nevinovat și nu-și ascunde slăbiciunea prin mândrie.

de prisos¹⁸⁹. Și el însuși se află înălțat deasupra lor, pentru că s-a apropiat de desăvârșire.

Tăcerea este de ajutor liniștii. Cum așa? Pentru că e cu neputință ca atâta vreme cât ne aflăm locuind între mulți, să nu fim întâmpinați de cineva. Căci nici Arsenie, cel deopotrivă cu îngerii, care iubea liniștea mai mult decât toți, n-a putut să stea despărțit de ei. Căci suntem întâmpinați de părinții și de frații ce sunt cu noi și ne întâlnim cu ei pe neașteptate. Acel vrednic de fericire știa că ocolirea acestora în biserică sau în altă parte nu e cu putință cât suntem aproape cu locuința de oameni. Și fiindcă de multe ori nu putea să se țină departe, în locul unde trăia, de apropierea oamenilor și de călugării ce locuiau în acele locuri, a învățat prin har chipul tăcerii neincetate. Și dacă vreodată, din vreo trebuință neapărată, deschidea ușa sa vreunora din ei, aceia se bucurau și numai de vederea lui. Iar folosirea cuvântului și trebuința lui se făcuse de prisos între ei.

Mulți dintre părinți au ajuns prin vederea aceasta la starea că se păzeau pe ei de a primi vreun adaos de bogăție duhovnicească la învățătura pe care o primeau prin vederea Fericitului. Și unii dintre ei se legau pe ei de o piatră, sau cu o frânghie, sau își topeau trupul cu foamea în vremea când voiau să iasă la oameni. Căci mult folosește foamea la înfrânarea simțurilor.

---

189. Lucrarea de păzire de gânduri rele e de prisos, pentru că în tăcere se cuprinde și păzirea. Ea e concentrare adâncă în cele dumnezeiești, care covârșesc puterea de atracție a gândurilor. În ea se cuprind și rugăciunea, și gândul neincetat la Dumnezeu și deci curăția de gânduri.

Am cunoscut, frate, mulți părinți mari și minunați, care se îngrijeau mai mult de buna rânduială a simțurilor și de viața cuvenită a trupului, decât de fapte. Căci prin acestea se naște buna rânduială a gândurilor. Multe pricini vin asupra omului fără voia lui, făcându-l să iasă din hotarul slobozeniei lui. Și de nu-și va păzi simțurile lui printr-o obișnuință nestrămutată, pe care și-a câștigat-o de mai înainte, multă vreme nu va putea intra în sine însuși, ca să-și afle starea sa de pace de mai înainte.

Sporirea inimii se înfăptuiește prin stăruirea ei într-o nădejde. Sporirea viețuirii se face prin desprinderea de toate. Aducerea-aminte de moarte pricinuieste stăpânirea cea bună a mădularelor dinafară. Încântarea sufletului este bucuria ce înflorește în inimă din nădejde. Sporirea cunoștinței vine din cercările cele bune pe care le primește mintea înăuntru în fiecare zi din cele două schimbări (în bine și în ispitire). Pentru că, deși în anumite timpuri vine peste noi și trândăvia, din pricina singurătății (și poate că și ea e îngăduită din iconomie), avem totuși și mângâierea nădejzii ce țâșnește covârșitor din cuvântul credinței ce-l avem în inimă. Căci bine a spus careva dintre purtătorii de Dumnezeu că ajunge celui credincios dorul de Dumnezeu, ca să i se facă mângâiere chiar și de pierderea sufletului (vieții) pentru Dumnezeu. Căci cum vor vătăma necazurile pe cel ce disprețuiește însăși viața sa pentru desfătarea și mângâierea bunătăților viitoare?

Dar îți cer, frate, și aceasta: Să biruiască în tine pururea cumpăna milosteniei, până ce vei simți în tine mila (lui Dumnezeu) față de lume¹⁹⁰. În aceasta ne

---

190. E vorba de mila ce a avut-o Domnul față de oameni (*Matei* 9, 36), sau de mila lui Dumnezeu față de lume: „Plin e pământul de

facem oglindă, că vedem în noi asemănarea și întipărirea adevărată a Celui ce e și prin fire și prin ființă Dumnezeu. Prin aceasta și prin cele ca acestea suntem luminați ca să ne mișcăm după Dumnezeu, printr-o hotărâre limpede. Căci inima aspră și nemilostivă nu se curăță niciodată¹⁹¹. Dar omul milostiv este doctor chiar al sufletului său, pentru că alungă întunericul patimilor din lăuntrul său, ca printr-o suflare puternică. Iar aceasta este o datorie bună față de Dumnezeu, după cuvântul evanghelic al vieții.

Când te apropii de așternutul tău, zi către el: „O, așternut, poate noaptea aceasta mi te vei face mormânt. Și nu știu, de nu cumva în loc de somnul vremelnic va intra în mine în această noapte somnul cel veșnic”. Cât timp mai ai deci picioare, aleargă spre lucrare, înainte de a fi legat cu legătura aceea care nu mai poate fi dezlegată. Cât timp mai ai degete, răstignește-te pe tine în rugăciune, înainte de a ajunge la moarte. Cât timp mai ai ochi, umple-i cu lacrimi înainte de a fi acoperiți de țărână. Căci precum trandafirul e bătut de vânt și se vestejește, așa se va întâmpla cu una dintre părțile tale și vei muri. Pune-ți în inimă, o, omule, gândul că vei pleca, spunându-ți mereu: „Iată a ajuns la ușă trimisul ce vine după mine! De ce șed? Mă așteaptă plecarea veșnică, ce nu are întoarcere”. Cel ce dorește să stea de vorbă cu Hristos iubește singurătatea; iar cel căruia îi place să fie lăsat cu cei mulți e

---

mila Lui” (*Psalmii* 32, 5), și „Fiți milostivi precum Tatăl vostru milostiv este” (*Luca* 6, 36). În mila omului se arată mila lui Dumnezeu. Omul devine organ prin care se manifestă mila lui Dumnezeu.

191. Învârtoșarea e una cu necurăția, pentru că e preocuparea egoistă de sine.

prieten al lumii. De iubești pocăința, iubește și liniștea. Căci în afară de liniște, nu se desăvârșește pocăința. Iar de ți se împotrivesc ceva prin cuvânt în privința aceasta, nu te sfădi cu el. De iubești liniștea, maica pocăinței, iubește cu plăcere și mica păgubire a sufletului și defăimările și nedreptățile ce-ți vin de pe urma ei. Căci fără această pregătire, nu vei putea vieții în liniște, cu libertate și netulburat. Iar de disprețuiești acestea, te vei face părtaș de liniște, potrivit cu voia lui Dumnezeu, și vei stăruî în ea, precum voiește Dumnezeu. Iubirea liniștii este unită cu o așteptare neîncetată a morții.

Mai cunoaște și aceasta, tu, cel care ai darul deosebiri, că nu ne sălășluim cu sufletul în singurătate și în liniște și nu ne zăvorâm, pentru faptele care întrec pe cele rânduite de canoane. Căci se știe că mai mult le înlesnește pe acestea viața de obște cu mulți, pentru râvna ce o prilejuiește trupului. Dacă ar fi fost nevoie de acestea, n-ar fi fost unii dintre părinți, care, părăsind viața de întâlniri și comunicarea cu oamenii, să locuiască unii în morminte, iar alții să-și aleagă zăvorârea într-o chilie singuratică. Prin aceasta și-au slăbit în chip deosebit trupul și l-au făcut să nu poată împlini canoanele lor, din pricina slăbiciunii și a trudei trupești; ba au răbdad cu plăcere și bolile grele ce le-au venit în toată viața lor. Din pricina aceasta nu puteau nici să stea pe picioarele lor, nici să-și facă rugăciunea obișnuită, sau să-și facă doxologia cu gura; ba nu rosteau nici psalmii, nici altceva din cele ce se săvârșesc cu trupul. Le erau de ajuns doar neputința trupului și liniștea în locul tuturor canoanelor. Acesta le era chipul petrecerii în toate zilele vieții lor. Și în toată această

părută nelucrare, niciunul dintre ei nu dorea să-și părăsească chilia sa și, din pricina neîmplinirii vreunei lucrări a pravilei, să umble pe afară, sau să se veselească de glasurile din biserici și de slujirea altora.

Cel ce-și simte păcatele lui e mai bun decât cel ce scoală morții prin rugăciunea lui, când locuiește în mijlocul multora. Cel ce suspină un ceas pentru sufletul său e mai bun decât cel ce folosește lumii întregi prin gândirea lui. Cel ce s-a învrednicit să se vadă pe sine e mai bun decât cel ce s-a învrednicit să vadă pe îngerî. Căci cel din urmă comunică prin ochii trupești, dar cel dintâi prin cei ai sufletului. Cel ce urmează lui Hristos în tânguirea de unul singur e mai bun decât cel ce se laudă pe sine în adunări. Și nimeni să nu amintească de cuvântul Apostolului: „M-am rugat să fiu anatema de la Hristos” (*Romani* 9, 3). Căci celui ce a primit puterea lui Pavel, i s-a poruncit să facă și aceea. Iar Pavel a primit din Duhul cel sălășluit în el puterea spre folosirea lumii, precum a mărturisit el însuși, că nu făcea aceasta cu voia lui: „Că de nevoie îmi este, și vai mie de nu voi binevesti” (*1 Corinteni* 9, 16). Și alegerea lui Pavel nu avea în vedere pocăința lui, ci binevestirea către oameni. În scopul acesta a primit putere prisositoare.

Dar noi să iubim, fraților, liniștea, până ce va fi omorâtă legea din inima noastră; și să ne aducem aminte pururea de moarte și prin cugetarea la aceasta să ne apropiem de Dumnezeu întru inima noastră și să disprețuim deșertăciunea lumii; și se va disprețui plăcerea ei în ochii noștri și vom răbda cu plăcere în trupul nostru bolnav nelucrarea neîncetată, cea din viețuirea

liniștită. Ca prin aceasta să ne învrednicim de desfătarea cu cei ce în peșteri și în crăpăturile pământului așteaptă descoperirea cea lăudată a lui Dumnezeu, din cer. Că a Lui și a Tatălui Lui și a Sfântului Lui Duh sunt slava, cinstea, stăpânirea și închinăciunea în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL XXXV

Pentru ce oamenii sufletești caută întru cunoștință spre cele duhovnicești potrivit cu grosimea trupului.

Și cum se poate înălța cugetarea din aceasta.

Și care e cauza neeliberării de aceasta.

Și când și în ce fel poate stărui cugetarea în afara închipuirilor în vremea rugăciunii

Binecuvântată este mărirea Domnului, care deschide ușa înaintea noastră, ca să nu mai avem altă cerere, decât dorința de El. Căci prin aceasta părăsim toate și sufletul lese numai spre urmărirea Lui, deoarece nu mai are vreo grijă care-l împiedică de la vederea Domnului. Căci pe cât părăsește cugetarea grija celor văzute și se îngrijește întru nădejde de cele viitoare, pe măsura înălțării ei din grija trupului și din îndeletnicirea ei cu aceea, pe atâta se subțiază și se străluminează în rugăciune. Și pe cât se eliberează trupul din legăturile lucrurilor, pe atâta se eliberează și cugetarea. Și pe cât se eliberează cugetarea de legăturile grijilor, pe atâta se străluminează (se face străvezie). Și pe cât se străluminează, pe atâta se subțiază și se înălță din înțelesurile veacului acestuia, purtător al grosimii chipurilor. Și atunci cugetarea poate să contemple pe

Dumnezeu, potrivit cu Sine¹⁹². Și nu ca noi. Căci de nu se face mai întâi omul vrednic de descoperire, nu o poate cunoaște. Și dacă nu ajunge la curăție, gândurile lui nu se fac străvezii, ca să poată vedea (contempla) cele ascunse. Și până ce nu se eliberează de toate cele văzute, potrivit zidirii lor, nu se eliberează de gândurile privitoare la ele, nici nu scapă de îndeletnicirea cu gândurile întunecoase. Iar unde e întuneric, acolo sunt și gânduri încurcate și patimi. Și dacă nu se eliberează omul de acestea, cum am zis, și de pricinile lor, cugetarea nu va vedea cele ascunse. De aceea ne-a poruncit Domnul să ținem înaintea de toate neagonisirea și să ne depărtăm de tulburarea lumii și să ne desfacem de grija de toți oamenii. „Căci cel ce nu se va desface de orice om și de toate ale lui și nu se va tăgădui pe sine, nu poate să-Mi fie Mie ucenic” (cf. *Luca*, 14, 33).

Deci ca să nu se vatăme cugetarea prin toate, prin vedere, prin auz, prin grija lucrurilor, de pierderea lor, de sporirea lor, de vreun om, și pentru a se lega pe ea numai cu nădejdea în El, Domnul a cerut lepădarea de toată grija cugetului și a întristării pentru toate, ca să nu dorim decât vorbirea cu El. Dar rugăciunea are nevoie de multă deprindere, ca, prin timpul îndelungat petrecut în ea, cugetarea să se înțeleptească. Căci după neagonisirea care desface gândurile noastre din legături, rugăciunea cere stăruință. Pentru că din stăruirea în timp câștigă cugetarea deprindere și poate să alunge gândul de la ea și învață din multa cercare cele ce nu

---

192. A contempla pe Dumnezeu potrivit cu Sine e a-L contempla în chip dumnezelesc și nu în chip omenesc ; deci, prin har și cu subțirime, și nu natural și în chip grosier.

poate să le primească de la altul. Căci orice fel de viațuire la care s-a ajuns la putere din felul de viațuire de dinainte de ea și cere cele dinaintea ei spre aflarea celor de după ea. Rugăciunea are înainte de ea retragerea. Și retragerea s-a făcut pentru rugăciune. Și rugăciunea însăși, pentru ca să dobândim dragostea de Dumnezeu. Căci în ea aflăm pricinile ca să iubim pe Dumnezeu.

Dar și aceasta se cuvine să o știți, iubiților, că fiecare vorbire ce se face într-un ascuns și toată grija înțelegerii drepte a lui Dumnezeu și toată cugetarea la cele duhovnicești, își au dreptarul și izvorul în rugăciune și se socotesc în lăuntrul numelui rugăciunii și se află adunate în lăuntrul acestui nume, fie că e vorba de felurile citirilor, fie de glasurile gurii înălțate spre preamărirea lui Dumnezeu, fie de grija întristată de Domnul, fie de închinăciunile trupului, fie de cântarea stihurilor, fie de celelalte, din care vine pe rând rugăciunea curată și se naște dragostea de Dumnezeu.

Căci dragostea e din rugăciune; și rugăciunea, din viațuirea în retragere. Iar de retragere avem nevoie ca să avem puțința să ne îndeletnicim numai cu Dumnezeu. Iar retragerii îi premerge lepădarea de lume. Căci de nu se leapădă omul de lume și nu se liniștește de toate ale ei, nu se poate însingura. Iar înainte de lepădare are loc răbdarea. Și înaintea răbdării, ura lumii. Și înaintea acesteia, frica și dorul. Căci de nu se va înspăimânta inima de frica gheenei și nu o va face dorul să vină la dorința fericirilor, nu se va mișca în ura lumii acesteia. Și de nu premerge răbdarea în cugetare, nu poate alege loc sălbatic și deșert de locuitori. Și de nu-și alege o viață retrasă, nu poate să stăruie în

rugăciune. Și de nu stăruie în îndeletnicirea cu Dumnezeu, ci rămâne în gândurile amestecate în rugăciune și în cele ce-i urmează, de care am vorbit, nu va ajunge la simțirea dragostei.

Deci dragostea de Dumnezeu vine din convorbirea cu El. Iar îndeletnicirea cu rugăciunea vine din liniște și liniștea din neagonisire. Și neagonisirea se naște din răbdare și din ura poftelor. Și ura poftelor, din frica gheenei și din așteptarea fericirilor. Iar poftele le urăște cel ce cunoaște rodul ce i se pregătește din ele și de la ce fericire e împiedicat din pricina lor. Astfel orice fel de viață e legat de cel de dinaintea lui și ia sporire din el și se strămută la altul mai înalt. Și de lipsește unul dintre felurile ei, nu poate lua ființă și nu se poate vedea cel de după el. Că toate se destramă și se pierd. Iar ce este mai mult decât acestea întrece hotarul celor spuse. Iar Dumnezeului nostru se cuvin slava și mărirea în veci. Amin.

CUVÂNTUL XXXVI

**Nu se cuvine a pofi și a căuta, fără neapărată
trebuință, să se facă semne vădite
prin mâinile noastre**

În orice vreme Domnul Se află aproape spre ajutorul Sfinților Săi, dar El nu-și arată puterea Sa oricând în chip vădit în vreo faptă oarecare și în vreun semn simțit, ca să nu ne înnebunească ajutorul dat și să ne pregătească vreo vătămare. Și aceasta o face, purtând grijă de Sfinții Săi, voind adică să le arate că nicio clipă nu sunt lipsiți de grija ascunsă a Lui. Dar îi lasă în tot

lucrul să lupte după puterea lor și să se ostenească în rugăciune. Însă în lucrul care îi biruiește pe ei pentru greutatea lui și pentru că au slăbit și au fost părăsiți de El, și pentru că firea lor nu e pe măsura lui, lucrează El însuși după mărimea puterii Sale, spre folosul lor, și îi ajută precum El însuși știe. Și îi întărește, după putință, până ce iau puterea împotriva necazului lor. Căci îi ajută, prin cunoștința dăruită lor, să desfacă multa împletire a necazului și-i trezește, prin înțelegerea lui, la preamărirea Lui care le e de folos în amândouă felurile. Iar de e nevoie să fie arătate fapta și lucrul, o face aceasta neapărat. Dar felurile Lui de lucru sunt preaînțelepte și le săvârșește când au nevoie și sunt strămtorați și nu oricum ar fi.

Cel ce arată îndrăzneală într-un astfel de lucru și cere lui Dumnezeu și dorește să se facă minuni și puteri prin mâinile lui, este ispitit de dracul ce râde de el, în cugetarea lui, care se laudă ca unul ce a slăbit în conștiința lui. Noi trebuie să cerem în necaz ajutorul lui Dumnezeu. Dar a ispiti pe Dumnezeu fără neapărată trebuință e primejdios. Și nu e drept cu adevărat cel ce dorește aceasta. Multor Sfinți le-a împlinit Dumnezeu ceva prin bunăvoința Lui. Dar cel ce cere și dorește aceasta cu voia sa, fără să fie nevoie, cade din paza de sine și alunecă din cunoștința adevărului. Căci dacă cel ce cere e ascultat în ceea ce cere, așa cum îndrăznește el față de Dumnezeu, își găsește în el loc cel-viclean și îl strămută la mai mari păcate decât acesta. Dar dreptii adevărați nu numai că nu poftesc acestea, ci și când li se dau, le resping. Și nu numai în ochii oamenilor nu le voiesc acestea, ci, în chip ascuns, în ei înșiși.

Căci iată că un oarecare dintre Sfinții Părinți a primit prin curăția lui, din har, darul (harisma) să cunoască dinainte pe cei ce vor veni la el și a cerut lui Dumnezeu, rugându-se și alți Sfinți, rugați spre aceasta de bătrân, să se ia de la el darul acesta. Iar dacă unii dintre ei au primit daruri (harisme), le-au primit de nevoie sau pentru simplitatea lor. Pe ceilalți semnul dumnezeiesc nu i-a mișcat, ci l-au văzut ca pe o întâmplare. Fericitul acela, Sfântul Amon, când a plecat ca să facă închinăciune marelui Sfânt Antonie și a rătăcit calea, ce-a zis către Dumnezeu? Și ce a făcut Dumnezeu? Amintește-ți și de Avva Macarie și de ceilalți. Dreptii adevărați socotesc pururea în ei că nu sunt vrednici de Dumnezeu. Și în aceasta sunt dovediți că sunt adevărați, că se socotesc pe ei păcătoși și nevrednici de grija Lui. Și o mărturisesc aceasta în chip ascuns și arătat și sunt înțelepțiți spre aceasta de Sfântul Duh, ca să nu fie părăsiți de grija ce li se cuvine și de pomirea de a lucra cât încă sunt în viața aceasta. Căci vremea odihnei le e rânduită în veacul viitor. Cei ce au pe Domnul locuind în ei nu poftesc să fie în odihnă și să fie izbăviți de necazuri, deși li s-a dat pentru câte o vreme, în chip tainic, și câte o mângâiere în cele trupești.

Nu este virtute aceea care, atunci când este dobândită, lasă pe om să părăsească grija și osteneala ei. Iar sălășluirea Duhului în om se vede în aceea că el se silește pururea să se supună¹⁹³, deși ar putea face un lucru și în tihnă. Că aceasta este voia Domnului în cei ce locuiește, ca să nu se obișnuiască cu trândăvia; nici

---

193. Chiar în silința și în efortul omului spre cele bune e un semn că Dumnezeu îl îndeamnă și-l dă puterea la aceasta. Așa se menține totdeauna colaborarea între har și libertatea omului.

nu-î îndeamnă să caute odihna, ci mai degrabă lucrarea, și să se predea pe ei unor necazuri prisositoare. Și în încercări îi întărește pe ei și-i face să se apropie de înțelepciune. Aceasta e voia Duhului, ca să fie ai Lui întru osteneli.

În cei ce viețuiesc în tihnă nu e Duhul lui Dumnezeu, ci voia diavolului, cum a spus oarecare dintre cei ce iubeau pe Dumnezeu: „M-am jurat să mor în fiecare zi”. În aceasta se deosebesc fiii lui Dumnezeu de ceilalți: ca ei să viețuiască în necazuri, iar lumea să lucească în desfătări și în odihnă¹⁹⁴. Căci n-a binevoit Dumnezeu să se odihnească cei iubiți ai Lui cât sunt încă în trup, ci a voit mai degrabă ca ei, cât sunt în lume, să fie în necaz, în povară, în osteneli, în lipsuri, în golătate și singurătate, în nevoi, în boli, în stare disprețuită, loviți, în zdrobirea inimii, în istovirea trupului, în înstrăinarea de rudenii, în cuget întristat, cu o vedere deosebită de toată zidirea, într-o petrecere neasemenea cu a oamenilor, într-o așezare călugărească și liniștită, nearătată vederii oamenilor, depărtată de ea și de tot lucrul de aici care veselește.

Ei plâng și lumea râde; ei sunt triști și lumea se veselește; ei postesc și lumea se desfată. Ei trudeszc ziua și noaptea, se îndeamnă la nevoințe în strâmtorare și osteneli; unii dintre ei, în necazuri de bunăvoie, alții, chinuiți de patimile lor; și, iarăși, alții, prizoniți de oameni; iar alții, în primejdiile patimilor, ale dracilor și ale altora. Unii dintre ei au fost prizoniți, alții, uciși; alții au umblat în piei de oaie și în altele asemenea. Și întru ei

---

194. „Luxul” e de la lumină. E și el o lumină; dar a lumii, exterioară, nu a lui Dumnezeu, nu pomită din interior.

s-a împlinit cuvântul Domnului, care zice: „În lume necazuri veți avea, dar întru Mine vă veți bucura” (cf. *Ioan* 16, 33). Știe Domnul că nu e cu puțință ca fiind în odihna trupului, să petrecem întru dragostea Lui. Și de aceea i-a împiedicat să fle în odihnă și în plăcerea ei. Iar Hristos, Mântuitorul nostru, a Căruia dragoste e mai mare decât morțile cele trupești, să ne arate tăria dragostei Lui!

CUVÂNTUL XXXVII

Despre cei ce viețuiesc aproape de Dumnezeu și petrec zilele lor în viața cunoștinței

Un bătrân oarecare a scris pe pereții chiliei lui cuvinte și gânduri de multe feluri. Și a fost întrebat: „Ce sunt acestea?”. Și a zis: „Acestea sunt gândurile dreptății¹⁹⁵ ce vin de la îngerul ce petrece cu mine, și cugețările cele drepte ale firii, ce se mișcă în mine. Și le scriu în vremea când se ivesc, ca în vremea întunecării mele să mă îndeletnicesc cu ele și să mă izbăvească de rătăcire”.

Alt bătrân, fiind fericit de gândurile sale care-i spuneau: „În loc de lumea trecătoare te-ai învrednicit de nădejdea netrecătoare”, răspunse: „Cât încă sunt pe cale, în zadar mă laudați; încă nu am isprăvit drumul”.

De lucrezi cele ale unei virtuți mari și nu simți gustul răsplătirii ei, să nu te miri. Căci până nu se smerește omul, nu ia plata lucrării sale. Iar răsplata nu se

---

195. „Dreptatea” înseamnă în Sfânta Scriptură totalitatea virtuților.

dă lucrării, ci smereniei¹⁹⁶. Cel ce o nesocotește pe a doua a pierdut pe cea dintâi. Cel ce a luat-o înainte, și a luat răsplata bunătăților, întrece pe cel ce are lucrarea virtuții¹⁹⁷. Virtutea este maica întristării; și din întristare se naște smerenia; și smereniei i se dă harul. Deci răsplata nu se dă virtuții, nici osteneții pentru ea, ci smereniei ce se naște din ele. Dacă aceasta lipsește, în deșert se fac cele dintâi.

Lucrarea virtuții constă în păzirea poruncilor Domnului. Prisosința virtuții este buna întocmire a cugetării. Iar aceasta constă din smerita cugetare și din pază. Când celor dintâi le lipsește puterea, ea e primită în locul lor. Căci Hristos nu cere lucrarea virtuților, ci îndreptarea sufletului. Pentru aceasta a rânduit poruncile celor de sub lege. Trupul lucrează atât în cele de-a dreapta, cât și în cele de-a stânga. Iar cugetarea, precum voiește, sau se îndreptează, sau greșește. Sunt unii care lucrează înțelepciunea dumnezeiască în cele de-a stânga și sunt alții care săvârșesc păcatul sub înfățișarea unor fapte dumnezeiești¹⁹⁸.

Scăderile¹⁹⁹ unora ce se păzesc pe ei sunt paznici ai dreptății. Un dar (o harismă) fără ispite e pierzanie

---

196. Căci smerenia nu se laudă cu ea, pentru că cel ce o are nu o simte.

197. Acela a dobândit smerenia înainte de a săvârși faptele virtuții.

198. Săvârșind fapte ale virtuții și mândrindu-te cu ele, lucrezi răul cu înfățișare dumnezeiască, și făcând în aparență păcate, din smerenie, viețuiești întru înțelepciunea lui Dumnezeu.

199. „Scăderile naturale, ca neputința, lipsa de curaj, lipsa de destoinicie, lipsa de cultură și cele asemenea, sunt celor ce se cunosc pe ei pricini de smerită cugetare și celor ce iau aminte la ei înșiși, păzitoare ale virtuților.”

pentru cei ce îl primesc. De lucrezi binele înaintea lui Dumnezeu și-ți dă un dar, înduplecă-L să-ți dea cunoștința cum trebuie să te smerești, sau să-l ia de la tine, ca să nu ți se facă pricină de pierzare. Căci nu toți pot păzi bogăția fără vătămare.

Sufletul care și-a luat asupra-și grija pentru virtute, trăind cu luare-aminte și în frică de Dumnezeu, nu poate fi fără întristare în fiecare zi. Pentru că virtuțile au împletite în ele întristările. Cel ce iese din necazuri se desparte fără îndoială și de virtute. De dorești virtutea, predă-te pe tine oricărui necaz. Căci necazurile nasc smerenia. Nu voiește Dumnezeu ca sufletul să fie fără grijă. Cel ce voiește să fie fără grijă se află în cugetul său în afară de voia lui Dumnezeu. Dar grijă numim nu pe cea privitoare la trupuri, ci pe cea privitoare la cele ce ne îndurerează și care urmează faptelor bune. Până ce nu vom ajunge la cunoștință, care este descoperirea tainelor, ne apropiem de smerenie prin încercări. Celui ce se află în virtutea lui fără necaz, i s-a deschis o ușă de mândrie.

Cine dorește, deci, să fie neîntristat în cugetul lui? Nu poate cugetarea să stăruie în smerenie fără pricină de pătimiri, dar nici în îndeletnicirea rugăciunii curate către Dumnezeu, fără smerita cugetare. Întâi se depărtează omul de la grija cuvenită în cugetul lui și după aceea își apropie de sine duhul mândriei. Și, zăbovind omul în ea, se depărtează de el îngerul purtării de grijă, care-i aproape de el, mișcând în el grija pentru dreptate. Și când omul săvârșește nedreptate împotriva îngerului și acesta se depărtează de el, se apropie de om vrăjmașul. Și de atunci nu mai este în el grija de dreptate.

„Înainte de zdrobirea inimii este trufia”, zice înțeleptul (*Pilde* 16, 18). Și înainte de dar (harismă), smerenia. Pe măsura mândriei ce se vede în suflet, este și măsura zdrobirii, sau a certării povățuitoare ce-i vine de la Dumnezeu. Mândria e nu când gândul ei trece repede prin cugetare, nici când cineva e biruit de ea pentru o clipă, ci când ea stăruie în suflet. Gândului dintâi îi urmează străpungerea. Iar starea de a doua, în care mândria e iubită, nu cunoaște străpungere. Iar Dumnezeului nostru fie slava și mărirea în vecii Amin.

CUVÂNTUL XXXVIII

Despre trebuința de a cunoaște cineva, din gândurile ce se mișcă în el, la ce măsură a ajuns

Omul, cât este în trândăvie, se teme de moarte. Iar când se apropie de Dumnezeu, se teme de judecată. Dar când a înaintat deplin, a înaintat în dragoste²⁰⁰. Din acestea, două câte două sunt legate una de alta. Cum așa? Când se află cineva în cunoștința trupească, se teme de moarte. Când se află însă în cunoștința sufletească și în viețuirea cea bună, cugetarea lui se mișcă în fiecare clipă în aducerea-aminte de judecată. Pentru că stă în chip drept în firea însăși și se mișcă în treapta sufletească și umblă într-o cunoștință de sine și într-o viețuire dornică de a se apropia de Dumnezeu²⁰¹.

---

200. Sunt trei trepte: preocuparea de trup, care coincide cu frica de moarte; cunoștința sufletească, care are un dor de apropiere de Dumnezeu și frica de judecată; sporirea în apropierea de Dumnezeu, care coincide cu sporirea în dragostea de El.

201. Dacă prima treaptă e o viețuire sub nivelul firii, a doua e potrivită firii, dar încă nu e din puterea harului. De-abia a treia e

Dar când ajunge la cunoștința adevărului, prin trezirea simțirii tainelor lui Dumnezeu și prin întărirea nădejdi în cele viitoare, omul trupesc, care se teme de moarte ca animalul de tăiere, e înghițit de dragoste; cel rațional se teme de judecată, iar cel ajuns fiu se înfrumusețează (se desăvârșește) în dragoste²⁰² și nu se mai povățulește prin toiagul care sperie. „Iar eu și casa tatălui meu vom sluji lui Dumnezeu” (Iosua 24, 15).

Cel ce a ajuns la dragostea de Dumnezeu nu mai dorește să rămână aici. Căci dragostea scoate afară frica. Iubiților, fiindcă m-am făcut nebun²⁰³, nu mai rabd să păzesc taina în tăcere, ci mă port ca unul fără de minte pentru folosul fraților. Pentru că aceasta este dragostea adevărată, că nu mai poate răbda să păstreze ceva în taină față de cei iubiți. De multe ori când scriam acestea, mi se opreau degetele pe hârtie și nu mai puteam să le mișc de plăcerea ce se ivea în inima mea și care mă aducea la tăcerea simțurilor. Deci, fericit este cel ce se îndeletnicește pururea cu Dumnezeu și se oprește de la toate cele lumești și numai cu El se ocupă toată cunoștința lui. Și de va fi îndelung răbdător, nu va întârzia mult să se arate rod mare.

Bucuria cea întru Dumnezeu este mai puternică decât viața de aici. Și cel ce a aflat-o pe ea, nu numai că nu mai caută spre patimi, ci nu se mai întoarce nici

---

din har. În aceasta se află dorința apropierii de Dumnezeu, dar lipsește puterea harului pentru o apropiere de fapt. Dar când de la o treaptă se trece la următoarea, prima se înghite în a doua.

202. Cel în care mijeste dragostea lui Dumnezeu are prin aceasta un prim efect chiar asupra celui trupesc, trezind în el frica de moarte.

203. Nebun de dragostea de Dumnezeu, datorită căreia nu mai pune niciun preț pe cele de aici.

spre viața sa; și nu mai are vreo altă simțire a ei, dacă bucuria aceasta i-a venit din adevăr. Dragostea e mai dulce ca viața²⁰⁴. Căci e mai dulce înțelegerea cea după Dumnezeu, din care se naște dragostea cea mai dulce, ca mierea și ca fagurul. Dragostea nu se întristează când trebuie să primească moartea înfricoșătoare pentru cei pe care îi iubește. Dragostea este fiica cunoștinței²⁰⁵. Iar cunoștința e fiica sănătății sufletului. Și sănătatea sufletului este puterea ce se naște din multa răbdare²⁰⁶.

Întrebare: Și ce este cunoștința?

Răspuns: E simțirea vieții nemuritoare²⁰⁷.

Întrebare: Și ce este viața cea nemuritoare?

Răspuns: Simțirea lui Dumnezeu²⁰⁸. Căci din cunoaștere este iubirea²⁰⁹. Iar cunoașterea de Dumnezeu este împărâteasa tuturor poftelor, și sufletul ce

---

204. Ca viața de aici. Căci dragostea e și ea viață. Dar altă viață. Viață cu totul superioară și netrecătoare.

205. Când cunoști marea, adâncă realitate personală, infinit iubitoare, a lui Dumnezeu, și adâncul inepuizabil de iubire și nemuritor al semenului, nu se poate să nu iubești și pe unul și pe altul.

206. E de remarcat această identificare a sănătății sufletului cu puterea și explicarea puterii din răbdare. Astfel, răbdarea crucii de către Hristos a întărit sufletele omenești, precum răbdarea crucii și a oricărui necaz rodește în noi putere și sănătate. Dimpotrivă, moleșeala și lipsa de răbdare sunt semn și pricină de slăbiciune.

207. Cunoașterea celor ce se descompun nu ne pune în contact cu esența netrecătoare a realității și nu ne dă nici nouă puterea veșniciei persistențe. „Aceasta este viața de veci, să Te cunoască pe Tine, adevăratul Dumnezeu” (Ioan 17, 3).

208. În însăși simțirea vieții nemuritoare și nesfârșite a lui Dumnezeu e nemurirea, căci această simțire e unire cu acea viață.

209. Dacă din cunoaștere se naște iubirea, adevărata cunoaștere trebuie să fie cunoașterea prin comuniune a unei persoane pe care o putem iubi, și în ultimă analiză a Persoanei lui Dumnezeu,

o primește nu mai are nevoie de vreo dulceață de pe pământ. Căci nimic nu este asemenea dulceței cunoașterii lui Dumnezeu²¹⁰.

Rugăciune

„Doamne, umple inima mea de viața veșnică.”

Viața veșnică este mângălerea în Dumnezeu. Și cel ce a aflat mângâierea în Dumnezeu socotește de prios orice mângâiere lumească.

Întrebare: De unde simte omul că a primit înțelepciunea de la Duhul?

Răspuns: Din simțirea care-l învață în ascunsul lui și în simțiri chipurile smereniei²¹¹. Și i se descoperă în înțelegerea lui că a dobândit smerenia²¹².

Întrebare: Și cum simte cineva că a ajuns la ea?

Răspuns: Din aceea că îi e greață să placă lumii în purtările lui sau în cuvânt și este urâtă în ochii lui slava lumii acesteia.

Întrebare: Și care sunt pricinile patimilor?

Răspuns: Sunt momeli așezate în lucrurile lumii acesteia, care mișcă trupul spre cele de neapărată trebuință

Care prin iubirea Ei netrecătoare ne câștigă iubirea noastră netrecătoare, ținându-ne nemuritori. Cunoașterea aceasta, născând iubirea, se naște ea însăși din simțirea iubirii lui Dumnezeu. Ea nu are caracter teoretic și deductiv, ci e întâlnire printr-o simțire de ordin spiritual. Învățătura despre cunoaștere ca simțire nu apare deci întâi la Sfântul Simeon Noul Teolog, cum a afirmat I. Hausherr.

210. Cunoașterea lui Dumnezeu este dulce, pentru că e cunoaștere a iubirii Lui.

211. „Modul” sau „modurile” existenței smerite. Smerenia este înțelepciunea adevărată, sau răsare din înțelepciunea adevărată.

212. Simțirea e una cu înțelegerea, și invers. Nu e o simțire neînțeleasă și o înțelegere lipsită de simțire.

ale lui. Și ele nu încetează să momească cât timp există lumea. Dar omul care s-a învrednicit de harul dumnezeiesc și a gustat și a simțit ceva mai presus de acestea nu le lasă să intre în inima sa. Pentru că în locul momellor a pus stăpânire peste el o altă dorință, mai mare și mai bună ca ele. Și nu se mai apropie de inima lui nici ele, nici cele ce se nasc din ele. Ci rămân afară, nelucrătoare. Nu pentru că nu sunt momeli ale patimilor, ci pentru că inima care le primește e moartă față de ele și trăiește în altceva; și nu pentru că s-a oprit din păzirea dreptei socoteli (a discernământului) și a lucrării ei, ci pentru că nu mai este în cugetarea lui vreo tulburare din ceva. Căci conștiința lui s-a săturat de desfătarea cu altceva.

Inima care a primit simțirea celor duhovnicești și vederea întocmai a veacului viitor își aduce aminte, în conștiința sa, de patimi, așa cum un om sătul de mâncare aleasă privește la mâncarea proastă așezată înaintea lui. El nu-i dă nicio atenție și nu o pofteste deloc, ci, mai degrabă, se îngreșează și se întoarce de la ea, nu numai pentru că mâncarea însăși e grețosă și neplăcută, ci și pentru că s-a săturat de mâncarea foarte bună de care s-a îndestulat mai înainte. Nu e ca cel ce și-a risipit partea lui și caută rădăcini, după ce și-a irosit avuția părintească pe care o avea. Și nu doar me cel căruia i s-a încredințat o comoară.

De vom păzi legea trezviei și lucrarea dreptei socoteli într-o cunoștință, din care rodește viața, războiul momelilor în vederea patimilor nu se apropie nicidecum de cugetare. Dar nu lupta le împiedică să intre în inimă, ci săturarea conștiinței și cunoștința de care s-a umplut sufletul și dorirea vederilor minunate ce se află

în ea. Acestea împiedică momelile să se apropie de suflet, nu pentru că s-a despărțit de pază, cum am spus, și de faptele dreptei socoteli (ale discernământului)²¹³, care păzesc cunoștința adevărului și lumina sufletului, ci pentru că acum lupta e a cugetării, pentru pricinile pe care le-am spus. Căci mâncarea săracilor trezește greața bogaților, iar mâncarea bolnavilor, greața celor sănătoși. Dar bogăția și sănătatea se nasc din trezvie și din hărnicie. Astfel, cât timp trăiește cineva, are nevoie de trezvie și de hărnicie, de veghe și de păzirea comorii. Pentru că de părăsește pravila lui, se va îmbolnăvi și va fi furat. Și nu trebuie să lucreze numai până vede rodul, ci e dator să se nevoiască până la moarte. Căci de multe ori grindina nimicește pe neașteptate rodul copt. Cel ce se amestecă cu lucrurile și se împrăstie în convorbiri să nu mai creadă că sănătatea rămâne în el.

Când te rogi, spune această

Rugăclune

„Doamne, învrednicește-mă să mă fac mort cu adevărat convorbirilor veacului acestuia.”

Și să știi că ai adunat într-una toate comorile cerești. Nevoiește-te să împlinești lucrul acesta în tine. Căci de va urma lucrul acesta cererii, cu adevărat te afli liber în fața lui Hristos²¹⁴. Iar moartea lumii constă

---

213. Paza și discernământul trebuie menținute pe orice treaptă. Deci ispitele nu mai vin, nu pentru că omul e așa de întărit încât nici să nu trebuiască să se mai păzească, ci pentru că se desfată prea mult cu cele înalte.

214. Cel ce e mort lumii e liber în fața lui Hristos și prin El. Nimic din lume nu-l mai robește ca să nu fie liber în fața lui Hristos.

nu numai în a se depărta cineva de părtășia cu lucrurile ei, ci și în a nu mai dori vreuna din bunătățile ei în convorbirea cugetării lui²¹⁵.

De ne obișnuim cu cugetarea cea bună, ne rușinăm de patimi când ne întâlnim cu ele. Aceasta o știu cei ce au dobândit cercarea în ei înșiși. Dar trebuie să ne rușinăm și de apropierea de pricinile patimilor. Când dorești să împlinești un lucru oarecare din dragostea de Dumnezeu, treci din dorința aceasta până și peste hotarul morții²¹⁶. Și așa te vei învrednici prin acel lucru să urci la treapta mărturiei mai presus de orice pătimire²¹⁷ și nu vei suferi nicio vătămare de la cei ce te întâmpină din lăuntrul acestui hotar, de vei răbda până la capăt și nu te vei moleși. Zăbovirea în gândul slab slăbește puterea răbdării. Iar cugetarea neclintită dăruiește celui ce urmărește stărnirea în ea și o putere pe care nu o are firea²¹⁸.

---

215. Cugetarea, ocupându-se cu lucrurile, vorbește cu ele, sau cu ea însăși despre ele. Vorbirea omului cu Dumnezeu, prilejuită de ele, s-a atrofiat într-o falsă vorbire cu ele, sau cu sine despre ele. Omul nu poate înceta cu totul de a vorbi, chiar când se consideră că e singur, chiar când nu mai recunoaște un partener adevărat.

216. „Poate acesta este înțelesul: când dorește cineva să facă un lucru pentru dragostea de Dumnezeu, trebuie să cugete că trebuie să-și dea pentru El și viața și deci să se pregătească de moarte. Căci astfel va birui nu numai orice patimă și va fi mai presus de vătămare din cele ce i se pot întâmpla, ci se va învrednici și de treapta și de ceata Mucenicilor, ca unul ce s-a hotărât să și moară pentru lucrul ce l-a ales și să-l împlinească pentru dragostea lui Dumnezeu.”

217. Nu mai simte durere cel ce face mărturisirea lui Hristos din dragoste înfocată pentru El.

218. A sta ferm în gândul la Dumnezeu dă minții o putere mai presus de firea ei. Avem aici iarăși taina sinergiei, a colaborării între

Rugăciune

„Doamne, învrednicește-mă să urăsc viața mea, pentru viața cea întru Tine.”

Viețuirea în lumea aceasta este asemănătoare celor ce înfățișează prin niște linii cele ce se află încă în forma de schițe. Fiecare adaugă și șterge din ele ceea ce voiește și dorește, făcând o schimbare în linii. Iar viețuirea în cele viitoare este asemănătoare manuscriselor, scrise pe materiale curate și pecetluite cu pecetea împărătească, în care nu se mai pot face nici adăugiri, nici ștersături. Deci cât timp ne aflăm în curs de schimbare, să luăm aminte la noi înșine. Și cât timp suntem stăpâni pe manuscrisul vieții noastre²¹⁹, pe care l-am scris cu mâinile noastre, să ne nevoim să facem în el adăugiri de bună viețuire și să ștergem din el greșelile viețuirii de mai înainte. Căci cât timp suntem în lume nu pune Dumnezeu pecetea nici pe cele bune, nici pe cele rele, până în clipa ieșirii, în care se sfârșește lucrarea în patria noastră și plecăm în

---

har și libertate. Cine stă tare în cugetarea îndreptată spre Dumnezeu pare să stea prin el însuși. De fapt stă tare, pentru că harul îl ajută în chip ascuns să facă acest efort. Harul nu exclude efortul voinței noastre, ci tocmai el își arată lucrarea lui în acest efort. Totuși harul nu-și produce efectul decât prin acest efort. Când te ajuți pe tine, e semn că te ajută și Dumnezeu. Chiar faptul că stai în Cel ferm te face ferm. Chiar prin aceasta ne aflăm într-o stare mai presus de fire. Dar chiar în această stare fermă e implicat în același timp un efort al nostru. E adevărat că ținem această fermitate mai ușor, sau o ținem numai datorită faptului că lucrează harul în noi, dar efortul nostru e totuși implicat în posibilitatea firii.

219. Suntem stăpâni pe manuscrisul vieții noastre, întrucât mai putem interveni pentru completarea și îndreptarea lui. Dar în clipa morții nu mai putem interveni. El e definitiv, bun sau rău.

călătorie²²⁰. Precum a zis Sfântul Efrem: „Trebuie să socotim că sufletul nostru este asemenea unei corăbii gata de plecare ce nu știe unde o va duce vântul și unei oștiri ce nu știe când va suna trâmbița de război”. Și dacă acestea le spune despre ele pentru mica deosebire de viațuire ce li se întâmplă, întrucât se întorc poate iarăși, cu cât mai mult nu trebuie să ne împodobim și să ne pregătim noi înainte de acea zi ce vine dintr-odată, de acea punte și ușă ale veacului celui nou? Hristos, Mijlocitorul vieții noastre, să ne dea pregătirea cuvenită, ca să fim sprijiniți de hotărârea ce-o așteptăm²²¹. El, Cel ce are slava și închinăciunea și mulțumirea în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL XXXIX

**Despre mișcarea îngerească
spre sporirea sufletului în cele duhovnicești,
trezită în noi prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu**

Primul gând, care vine în om din iubirea de oameni a lui Dumnezeu și care călăuzește sufletul spre viață, e cel ce se ivește în inimă despre ieșirea din lumea aceasta. Acestui gând îi urmează în chip firesc disprețuirea lumii. Și din el vine în om toată mișcarea cea

---

220. În clipa morții se rotunjește definitiv viața noastră ca un întreg, cu sensul ei. Probabil că dacă am mai trăi, n-am face decât să prelungim manuscrisul vieții noastre în același sens.

221. Să fim sprijiniți de hotărârea lui Hristos de după moarte, ca să nu ne prăbușim în prăpastia întinericului și a unei existențe înconsistente, neîntemelate în viața Lui și în dragostea Lui nemuritoare ca om înviat la viața nemuritoare.

bună, care-l călăuzește spre viață și pe care puterea dumnezeiască ce-i urmează acestuia îl pune în om ca pe o temelie, când voiește să arate în el viața. De nu stinge omul acest gând de care am vorbit, prin împlătirea cu cele ale vieții și cu deșertăciunea, ci-l întărește prin liniște și stăruie în el neconținut și se îndeletnicește cu el, acest gând conduce pe om spre vederea (contemplarea) adâncă ce nu poate fi tâlcuită²²². Satana urăște mult acest gând și luptă cu toată puterea lui să-l smulgă din om. Și dacă ar putea, i-ar da omului toată puterea asupra lumii, numai ca să șteargă, prin împrăștiere, din cugetul lui acest gând. Și dacă ar putea, cum s-a zis, ar face aceasta cu mare plăcere. Că știe vicleanul că dacă stăruie acest gând în om, cugetarea lui nu mai rămâne în acest pământ al amăgirii. Și uneltirile lui nu se mai apropie de el.

Dar nu la acel prim gând ce mișcă în noi aduce-rea-aminte de moarte, ca să ne amintim de ea, cugetăm noi, ci la plinătatea lui, care face pe om să nu se mai despartă de pomenirea morții și de cugetarea la ea, ținându-l într-o răpire continuă. Acel prim gând este trupesc, iar cel din urmă este o vedere duhovnicească și un har minunat. Și această vedere este îmbrăcată în înțelesuri luminoase. Cel ce o are pe aceasta nu mai iscodește această lume și nu mai zăbovește în cele privitoare la trup.

Cu adevărat, fraților, dacă Dumnezeu ar fi lăsat oamenilor această vedere adevărată numai puțină vreme,

---

222. Gândul neconținut la moarte e temelie pentru viața cea nouă pe care Dumnezeu o pune în om, pentru că acest gând e și o vedere adâncă (o simțire) a acelei vieți nesfârșite, care face totodată străvezie viața pământească, mărginită și trecătoare.

lumea aceasta ar fi putut rămâne fără moștenitori. Această vedere este o legătură care ne prinde în ea și în fața căreia firea nu poate sta și cel ce a primit îndeletnicirea cu ea în sufletul său are de la Dumnezeu un har mai puternic decât toate lucrările sale²²³. Și ea s-a dat celor ce se află în treapta de mijloc²²⁴, celor ce doresc pocăința întru dreptatea inimii. S-a dat celor ce știu neîndoielnic că trebuie să se retragă cu adevărat din lumea aceasta spre o viață mai înaltă, pentru voia Lui cea bună pe care a sădit-o în ei și care sporește și rămâne în ei, în sălășluirea lor retrasă și singuratică. Pe aceasta să o cerem noi în rugăciuni. Pentru aceasta să facem privegheri îndelungate și să cerem cu lacrimi de la Dumnezeu să ne-o dea ca pe un har ce nu are asemănare. Și să nu mai slăbim iarăși în truda pentru lumea aceasta. Acesta este începutul gândurilor vieții, care desăvârșește pe om în plinătatea dreptății²²⁵.

CUVÂNTUL XL

Despre a doua lucrare din om

O altă lucrare după aceasta are loc după ce omul pornește cu hotărâre în viețuirea cea bună și urcă la treapta pocăinței și se apropie să guste din vederea și

---

223. E o vedere care leagă sufletul de ea, dar care și adună pe om din împrăștierea pe care firea nu o poate înlătura prin niciuna dintre lucrările sale. Ea e un dar de sus, mai tare ca toate aceste lucrări.

224. E vorba de cei din treapta contemplării rațiunilor lui Dumnezeu în lume.

225. Un paradox: Gândul la moarte al celui credincios este începutul gândurilor la viața veșnică și el, în loc de a face pe acest om pasiv, îl conduce în faptele virtuții.

din lucrarea ei, când îl prinde pe el harul de sus și gustă din dulceața cunoștinței Duhului. Începutul acesteia e de aici: Mai întâi e încredințat despre purtarea de grijă a lui Dumnezeu, cea privitoare la om, și e luminat de dragostea lui față de Ziditor și se minunează de alcătuirea ființelor raționale și de grija Lui cea multă față de ele.

Din aceasta vin în el dulceața lui Dumnezeu și căldura iubirii Lui, ce se aprinde în inimă și arde patimile sufletului și trupului. Această putere o simte cineva când cugetă cu înțelepciune la toate firile zidirii și la tot lucrul ce-l întâlnește și le cercetează și le deosebește duhovnicește.

De aici, prin această multă și dumnezeiască îndeltnicire și bună conștiință, începe omul să se miște spre dragostea dumnezeiască și dintr-odată se îmbată de ea, ca de un vin; și măduarele lui se destind; și cugetarea lui trece în uimire (în răpire); și inima lui e robită pe urmele lui Dumnezeu. El ajunge, cum am spus, ca un îmbătat de vin. Și pe cât se întăresc simțirile lui dinăuntru, pe atâta se împuternicește și vederea însăși. Și pe cât se nevoiește să viețuiască mai bine și să se păzească și să lucreze în citiri și în rugăciuni, pe atâta se întărește și se face mai neclintită în el puterea lor. Cu adevărat, fraților, aceasta se întâmplă în vremea când își aduce aminte de sine că poartă acest trup²²⁶, dar nu știe că este în lumea aceasta.

---

226. Probabil trebuie citit: „în vremea când uită că are un trup și nu știe că este în lumea aceasta”. Dar poate că înseamnă și aceea că își dă seama în mod paradoxal că, deși vede că are un trup, el vede că acest trup este înduhovnicit, că nu mai e supus legilor lumii acesteia.

Acesta e începutul vederii (contemplării) duhovnicești în om și acesta e începutul tuturor descoperirilor înțelegerii și în această vedere înțelegerea crește în cele ascunse și se întărește; și prin ea trece spre alte trepte mai presus de firea omenească. Și ca să spun pe scurt, prin mâna ei (prin mijlocirea ei) sunt strămutate spre om toate vederile dumnezeiești și descoperirile Duhului pe care le primesc Sfinții în lumea aceasta, cu toate harismele și descoperirile pe care firea le poate cunoaște în viața aceasta. Aceasta e rădăcina simțirii noastre, sădită în noi de Făcătorul nostru. Fericit este omul care a păzit această sămânță bună, când a căzut în sufletul lui, și a crescut-o și n-a risipit-o din sine în cele deșarte și în împrăștierea în cele trecătoare²²⁷. Iar Dumnezeuului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL XLI

**Despre păcatele de bunăvole și fără de voie
și despre cele ce se fac
din vreo întâmplare oarecare**

Există păcat ce se face din slăbiciune, la care omul este atras fără voie; și există păcat făcut cu voia și din neștiință. Câteodată face cineva păcatul din vreo

---

227. E sădit în firea noastră gândul la moarte împreună cu simțirea că viața de aici nu poate fi totul. Pentru că aceasta e realitatea. E un gând pus în natura noastră, potrivit realității, întrucât fără el totul ne apare lipsit de sens. Dar dacă cultivăm acest gând, ajungem la vederea celor mai presus de fire. Astfel, între natural și supranatural nu e o contradicere. Supranaturalul e ultima concluzie a naturalului adevărat.

întâmplare; și, iarăși, uneori, din stârnirea și deprinde-rea în rău. Toate aceste feluri și chipuri ale păcatelor, deși sunt toate vrednice de certare, privite din punctul de vedere al pedepsei ce li se cuvine, nu sunt deopotrivă, ci unul e mai mare decât altul.

Unuia i se cuvine certarea cea mai mare și de la el se așteaptă o pocăință cu multă osteneală. Păcatul altuia este mai aproape de iertare. Și precum Adam și Eva și șarpele au primit toți de la Dumnezeu aceeași răsplată a păcatului, dar au luat blesteme mult deosebite, așa și urmașii lor: flecare a luat asprimea pedepsei după intenția și după pofta lui de a păcătu. Iar dacă cineva e tras la păcat fără să vrea, dar din negrija de virtute, pentru că nu se îndeletnicește cu aceasta, deși îi este neplăcut să conviețuiască cu păcatul, totuși pedeapsa îi este grea²²⁸. Dar dacă se întâmplă cuiva, care se îngrijește de virtute, să fie ispitit la vreo greșală, mila în vederea curățirii îi este, fără îndoială, aproape.

Altul este, iarăși, păcatul celui ce se îngrijește de virtute și stăruie în lucrarea ei și noaptea stă de veghe ca să nu fie păgubit în nimic din cele pentru care se îngrijește, iar ziua își poartă povara în felurite îndeletniciri, toată grija lui fiind cu luare-aminte la virtute; iar celui ce în vreme ce se află în acestea și cele asemenea, fie din pricina neștiinței, fie din pricina lucrurilor ce-l întâmpină în calea lui, adică a virtuții, sau a valorilor ce se înalță în toată vremea în mădularele lui, fie din aplecarea ce se întâmplă să se ivească în el pentru a i se proba stăpânirea de sine, cumpăna cântarului lui

---

228. Îi este greu, pentru că deși a păcătuțit fără voie, totuși aceasta s-a întâmplat pentru că n-a avut nicio preocupare de virtute, pentru că a voit să ducă o viață neutră.

se abate puțin spre cele de-a stânga și e atras de slăbiciunea trupului său spre un chip al păcatului de care se întristează și se măhnește și suspină cu durere în sufletul lui, pentru nenorocirea ce i s-a întâmplat de la cei potrivnici.

Și altul (e păcatul), când omul este moleșit și fără grijă în lucrarea virtuții și a părăsit cu totul calea și aleargă ca un rob la ascultarea de orice plăcere a păcatelor și arată râvnă în a iscodi tot felul de meșteșugiri spre înmulțirea ei și e gata, ca un rob, să împlinească cu grijă voia vrăjmașului lui și să-și facă mădularele lui arme ale diavolului intru toată ascultarea sa și nu vrea nicidecum să se îngrijească de pocăință, nici să se apropie de virtute, nici să facă întrerupere și sfârșit căii lui spre pieire.

Și altul este cel din alunecările și căderile ce i se întâmplă pe calea virtuții și pe cărarea dreptății, potrivit cuvintelor părinților ce spun că se află pe calea virtuții și pe cărarea dreptății căderi și împotriviri și întâmplări silnice și cele asemenea acestora.

În sfârșit, alta este căderea sufletului și pieirea desăvârșită și părăsirea deplină.

Și e vădit care dintre aceștia, când cade, nu uită de dragostea Părintelui său, ci de i se va întâmpla să cadă în tot felul de greșeli, nu se oprește de la bine și din drumul lui, ci chiar de e biruit, iarăși se ridică la luptă împotriva potrivnicului lui și pune început nou temelilor casei sale surpate în fiecare zi, având în gură până la ieșirea din această lume cuvântul prorocesc: „Nu te bucura de mine, vrăjmașul meu, că am căzut! Că iarăși mă voi ridica. Și de șed în întuneric, Domnul mă va lumina” (*Mihaila* 7, 8). Și nu încetează nicicând războiul până la moarte și nu se predă înfrânt în sufletul lui până

ce este suflare în el și, chiar înfrânt, rămâne același. Ba chiar de i se va sfărâma în fiecare zi vasul și i s-ar scufunda încărcătura, nu încetează să aibă grijă de sine, împrumutându-se de la alții, urcând pe alte corăbii și plutind cu nădejde până ce Domnul, văzându-i lupta și făcându-l-se milă de zdrobirea lui, va trimite mila Lui la el și-i va dărui mișcări viguroase, ca să poată răbda și răspunde săgeților aprinse ale vrăjmașului. Și aceasta este înțelepciunea dată de la Dumnezeu, și acesta, bolnavul înțelept, care nu și-a tăiat nădejdea lui. Mai bine este să fim judecați pentru unele lucruri, decât pentru părăsirea tuturor. De aceea, Avva Martinian ne îndeamnă să nu ne lenevim față de mulțimea luptelor și față de felurimea războiului și de continuarea lui neîncetată pe calea dreptății și să nu ne întoarcem la cele dinapoi, lăsând vrăjmașului biruința cea împotriva noastră, în vreun chip rușinos. Ca un părinte iubitor de copii el spune, rânduind cu bună socotință și în chip simplu acestea:

Îndemnul Avvei Martinian

„Fiilor, de sunteți cu adevărat nevoitori și cu luare-aminte la virtute și aveți întru voi grijă de suflet, înfățișați curată lui Hristos mintea voastră și săvârșiți fapta bineplăcută Lui. Căci se cuvine să luați asupra voastră pentru El tot războiul pornit de patimile firii și de vraja lumii și de petrecerea în ea și de neîncetatele răutăți ale dracilor, prin care obișnuiesc să vă întâmpine, și de toată cursa lor. Și să nu vă temeți de neîncetarea și stărnirea asprimii războiului și să nu șovăiți din pricina luptei necontenite și să nu slăbiți, nici să tremurați de taberele vrăjmașilor, nici să cădeți în groapa deznădejdiei, de vi se va întâmpla să lunecați poate în

vreo vreme și să păcătuiești. Ci de pătimiți ceva în acest mare război și de primiți chiar lovituri în față și sunteți răniți, să nu vă împiedice aceasta nicidecum de la urmărirea scopului vostru celui bun, ci rămâneți mai degrabă în lucrarea aleasă de voi și căutați să câștigați lucrul dorit și vrednic de laudă, adică să vă arătați tari și neclintii în război și încununați cu sângele rănilor voastre și să nu încetați nicidecum lupta cu potrivnicii voștri.”

Acestea sunt îndemnurile marelui Bătrân. Deci nu trebuie să vă moleșiți, sau să vă leneviți, pentru pricinile pe care le-am spus. Căci vai de călugărul care a mințit dând făgăduința lui, și a întins mâna diavolului, călcându-și conștiința lui, pentru a-l ridica pe acela împotriva sa într-unul dintre chipurile mici sau mari ale păcatelor, și nu poate sta, iarăși, înaintea vrăjmașilor săi cu partea cea zdrențuită a sufletului său. Cu ce față va întâmpina el pe Judecătorul, când tovarășii lui curățți se vor întâlni unii cu alții? Ce va face când va vedea cum el și-a despărțit calea de a lor și a pășit pe calea pieirii și a căzut de la îndrăznirea pe care o au cei cuvioși față de Dumnezeu și de la rugăciunea ce urcă din inima curată și se înalță și trece peste puterile îngerești și nu e împiedicată până ce nu dobândește ceea ce cere și se întoarce cu bucurie la gură pentru a o trimite din nou? Dar ceea ce e mai înfricoșător decât toate e că precum el și-a despărțit aici calea sa de a acelora, așa îl va despărți și pe el Hristos de ei în ziua aceea, când norul luminos va purta pe spatele lui trupurile lor scânteietoare de curăție și le va duce dincolo de porțile cerești. De aceea „nu se vor scula nelegiuții la judecată” pentru că faptele lor au fost judecate încă de aici, nici „păcătoșii nu se vor scula la judecată în sfatul dreptilor” (*Psalmii* 1, 5).

CUVÂNTUL XLII

Despre puterea și lucrarea relelor păcatului. Din ce pricini se nasc și cum încetează

Până ce nu va urî cineva cu adevărat din inimă pricina păcatului, nu se eliberează de plăcerea lucrării lui. Aceasta e lupta cea mai grea ce se dă împotriva omului până la sânge. În ea se probează stăpânirea de sine a lui în dragostea în care unește toate virtuțile. Aceasta e puterea care ațâță și ridică la luptă. Mirosul ei slăbește sufletul ticăloșit din pricina luptei pentru care trebuie să se pregătească. Aceasta e puterea mărimii păcatului, prin care vrăjmașul obișnuiește să zăpăcească puterile sufletului și silește mișcările curate să facă o experiență, pe care niciodată n-au făcut-o. În aceasta arătăm răbdarea noastră, iubiți frați, și nevointa și sânguința noastră. Căci aceasta este vremea luptei nevăzute, prin care se spune că biruiește ceata călugărilor. La întâlnirea cu acest război mintea binecredincioasă se tulbură îndată, dacă nu se pregătește cu tărie.

Rugăciune

„Puternic ești, Doamne, izvorul a tot ajutorul, să sprijini în aceste clipe, care sunt clipe de mărturisire, sufletele care s-au făcut cu bucurie miresele Tale, ale Marelui ceresc, și au dat cu înțelepciune făgăduiala sfințeniei prin sinceritatea gândurilor, fără vicleșug. Pentru aceea, dăruiește-le lor putere să surpe cu îndrăzneală zidurile întărite și toată înălțimea ce se ridică împotriva adevărului, ca să nu se abată de la țintă, sub forța unei sile de nesuportat și de nerăbdat în timpul în care se dă împotriva lor un război până la sânge.”

*

Dar nu totdeauna luptă neprihănirea în acest război cumplit. Căci uneori are loc o părăsire spre probare. Dar vai celui pus la încercare în acest război menit să arate deosebirea dintre unii și alții. Pentru că războiul acesta a câștigat o mare putere, din obișnuința pe care a primit-o în aceia care s-au predat pe ei înfrângerii, prin învoirea cu gândurile lor.

Păziți-vă, o, iubiților, de nelucrare. Pentru că în ea se ascunde o moarte știută. Căci în lipsa ei nu poate cădea călugărul în mâinile celor ce se străduiesc să-l lovească. Nu ne osândește Dumnezeu pentru psalmii nerostiți în ziua aceea, nici pentru nelucrarea din pricina rugăciunii, ci pentru că prin părăsirea acestora, se dă intrare dracului. Iar când aceștia află intrare și intră și închid ușile ochilor noștri²²⁹, împlinesc în noi, în chip silnic și necurat, cele ce pun pe lucrătorii lor sub judecata dumnezeiască, adică sub pedeapsa ei cea mai cumplită. Și ne facem vinovați din pricina părăsirii acestor lucruri mici, de care ar trebui să ne îngrijim pentru Hristos, cum s-a scris de către cei preaițelepți. Cel ce nu și-a supus voia sa lui Dumnezeu va fi supus potrivnicului său. Deci, aceste lucruri ce ți se par mici să le socotești ca pe niște ziduri împotriva celor ce vor să ne robească. Împlinirea lor a fost rânduită în lăuntrul chiliei de către înțelepții ce țin rânduiala Bisericii, pentru păzirea vieții noastre în Duhul descoperirii. Dimpotrivă, părăsirea lor e socotită de cei neînțelepți fără însemnătate, neluând în seamă vătămarea ce ne vine din părăsirea lor, la

---

229. Închid ușile ochilor noștri, ca să nu vedem lenevirea noastră, neîmplinirea celor datorate de noi, sălășlulrea gândurilor urâte în noi.

începutul și mijlocul drumului, pricinuindu-ne o libertate nepovățuită, care este malca patimilor. E mai bine să ne nevoim să nu părăsim cele mici, decât să dăm loc păcatului lărgindu-ne față de ele. Căci sfârșitul neașteptat al acestei libertăți nelavreme este robia.

Cât timp întâmpini cu simțurile vii cele ce ți se întâmplă, socotește-te mort²³⁰; pentru că nu va lipsi arderea păcatului în toate măduarele tale și nu-ți vei putea dobândi mântuirea. De spune vreun călugăr în inima sa că se păzește de acestea, acela nu știe când e lovit. Cel ce va amăgi pe fratele său s-a făcut vrednic de blestemul legii. Dar cel ce s-a amăgit pe sine, de câtă pedeapsă nu va avea parte? Căci cunoscând răutatea faptei rele, s-a prefăcut că nu o cunoaște. Dar că o cunoaște, o dovedește mustrarea conștiinței. Și aceasta îi apare grea, pentru că cunoaște ceea ce se prefăce că nu cunoaște. Iar Dumnezeuului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL XLIII

Despre păzirea și ferirea de cel moleșit și leneș.

**Și că din apropierea de el se fac stăpâne pe om
lenea și moleșeala și el se umple de toată patima.
Despre trebuința de a se păzi pe sine de apropierea
celor tineri, ca să nu se spurce mintea
de gânduri de desfrânare**

Cel ce-și înfrânează gura de la clevetire își păzește inima de patimi. Cel ce cugetă pururea la Dumnezeu

---

230. Pe cât sunt de vii simțurile, deci de lacome în privirea spre cele ce ne îndeamnă la păcat, pe atât să te socotești de mort sufletește.

în fiecare clipă vede (contemplă) pe Domnul și alungă pe draci de la sine și dezrădăcinează sămânța răutății lor. Cel ce cercetează sufletul său în toată clipa își are inima veselindu-se de descoperiri. Și cel ce-și adună privirea minții în lăuntruul său vede în ea raza Duhului. Cel ce se scârbește de orice împrăștiere vede pe Stăpânul în lăuntruul inimii sale. De iubești curăția, în care se vede Stăpânul tuturor, să nu clevețești împotriva cuiva, nici să nu ascuți pe cineva care bârfește pe frațele său. Și de se ceartă vreunii înaintea ta, închide-ți urechile și fugi de acolo, ca să nu auzi cuvinte de mânie și sufletul tău să-și piardă viața. Inima mândră este goală de tainele lui Dumnezeu. Iar cel blând și smerit la cuget este izvor al tainelor veacului celui nou.

Iată, cerul este în lăuntruul tău, de ești curat; și vei vedea îngerii în tine împreună cu lumina lor și pe Stăpânul lor împreună cu ei și în lăuntruul lor²³¹. Cel lăudat cu dreptate nu se păgubește. Dar de-l va îndulci lauda, s-a făcut lucrător nerăsplătit. Comoara celui smerit la cuget e în lăuntruul lui; și ea este Domnul. Și cel ce-și păzește limba lui, în veac nu va fi jefuit de comoara aceasta. Gura tăcută tâlcuiește tainele lui Dumnezeu,

---

231. Precum Dumnezeu e în noi dacă suntem curați, sau străvezii, sau neîngustați de gândurile la lucrurile mărginite, așa e și în îngerii care sunt curați. Dar și îngerii sunt în noi dacă suntem curați. Și Dumnezeu cel sălăsluit în noi e totdeauna în lăuntruul îngerilor Lui. Și îl vedem pe Dumnezeu nu numai prin transparența noastră, ci și a îngerilor Lui. Simțim pe Dumnezeu ca pe supremul Subiect ce ne presează cu dragostea Lui, ca supremul Izvor de lumină, de sens; dar și pe îngerii uniți cu El, ca pe alte subiecte ce ne împle prin iubirea și lumina lor. E așa cum, simțind dragostea tatălui, ne simțim și mai bine dacă totodată ne vedem înconjurați de dragostea fraților.

iar cel grăbit la vorbă se depărtează de Cel ce l-a zidit pe el²³². Sufletul celui bun strălucește mai mult decât soarele și se veselește în fiecare clipă de vederea descoperirilor²³³. Cel ce urmează celui ce iubește pe Dumnezeu se va îmbogăți din tainele lui Dumnezeu. Iar cel ce urmează celui nedrept și mândru se va depărta de Dumnezeu și va fi urât de prietenii săi. Cel cu limba tăcută va avea, prin toate înfățișările, chipul smeritei cugetări și va stăpâni fără osteneală peste patimi. Patimile sunt dezrădăcinate și alungate prin cugetarea neîntreruptă la Dumnezeu. Aceasta este sulița ce le omoară. Precum se mișcă și înoată delfinul în liniștea și pacea mării simțite, așa se mișcă în liniștea și în pacea mării inimii, netulburată de iuțime și de furie, în toată vremea, tainele și descoperirile dumnezeiești spre înveselirea ei²³⁴.

---

232. Mai multe spune o gură ce tace decât una vorbăreată. În tăcerea ei sunt concentrate taine negrăite, e concentrat tot ce este o persoană, în chip apofatic. Cel ce tace se vede că e absorbit în vederea tainei întregii sale ființe și a tainei lui Dumnezeu. Și acestea iradiază din el, fără să vorbească. Omul vorbește și când tace, spre deosebire de animal. Iar vorbărețul s-a depărtat de tainele din el. Se simte golul din el.

233. Iubirea, bunătatea iradiază ca lumină, pentru că e o deschidere sinceră a sufletului spre ceilalți.

234. Se afirmă indefinitul de ocean al inimii. Acest ocean își câștigă transparența și își arată largimea când e eliberat de gândurile care întinează și îngustează în mod egoist inima. Și numai în transparența indefinitului ei curat se arată înfinitatea lui Dumnezeu. Marea inimii se descoperă însă și când nu e tulburată de mânie, de supărări pentru cele lumești. Acestea nu numai că o tulbură, ci o și îngustează, pentru că se concentrează întreagă în una sau alta din ele. Și totodată o întunecă prin lipsa lor de sens, prin îngustimea lor, o îngustează pentru că se concentrează întreagă în una sau alta din ele. Dar indefinitul mării inimii se arată

Cel ce voiește să vadă pe Domnul în lăuntrul său se străduiește să-și curețe inima sa prin neîncetata pomenire a lui Dumnezeu²³⁵. Și, așa, prin strălucirea ochilor înțelegerii lui va vedea în toată clipa pe Domnul. Ceea ce se întâmplă peștelui ieșit din apă, aceea se întâmplă și minții care a ieșit din pomenirea lui Dumnezeu și s-a împrăștiat în amintirile lumii²³⁶. Pe cât se depărtează omul de convorbirile cu semenii, pe atâta se invrednicește de îndrăznirea cea către Dumnezeu în mintea sa. Și pe cât taie de la el mângâierea lumii acesteia, pe atâta se invrednicește de bucuria lui Dumnezeu în Duhul cel Sfânt. Și precum se pierd peștii din lipsa de apă, așa se pierd din inima monahului mișcările cele înțelegătoare, care odrăslesc din minte, când el umblă și petrece continuu în cele ale lumii.

Mai bun este un mirean care e lipsit în cele lumești și suferă în cele ale vieții, decât un călugăr ce pătimește cele rele și petrece cu cei din lume. Cel ce cere cu râvnă fierbinte pe Dumnezeu în inima lui, ziua și noaptea, și smulge din ea momelile sădite de vrăjmaș, e temut de draci și iubit de Dumnezeu și de îngerii Lui. Cel curat cu sufletul are în lăuntrul său țara cea cunoscută cu mintea și Soarele ce strălucește în el este lumina

---

și în tulburarea mâniei. Căci mânia nu vrea să aibă margini. Iar dacă e stăpânită în oarecare măsură, se străvede dincolo de ea adâncul fără sfârșit și întinsul fără margini al inimii pe care stăpânește plutind gândul la Dumnezeu și la tainele prezenței Lui, la al căror adânc nu ajunge.

235. Însăși pomenirea lui Dumnezeu, fiind însoțită de simțirea înfinității Lui, îl face străvezliu pe Dumnezeu în inimă. Și face inima să vibreze de atingerea cu ea.

236. Ieșind din pomenirea lui Dumnezeu, a ieșit din simțirea înfinității Lui și din trăirea în ea și s-a îngustat, sau se sufocă.

Sfintei Treimi. Aerul pe care-l respiră locuitorii acestei țări este Duhul cel Mângâietor și Preasfânt²³⁷. Iar împreună-șezătorii lor sunt firile sfinte și netrupești. Și viața și bucuria și veselia lor este Hristos, lumină din lumina Tatălui. Unul ca acesta se veselește în fiecare clipă de vederea sufletului său, dar se minunează și de frumusețea sa²³⁸, care e însutit mai luminoasă (mai străvezie) decât lumina soarelui. Această țară este Ierusalimul și Împărăția lui Dumnezeu, ascunsă în lăuntrul nostru, după cuvântul Domnului (*Luca* 18, 24). Această țară e norul slavei lui Dumnezeu, în care vor intra numai cei curați cu inima, ca să vadă fața Stăpânului lor și să-și lumineze mințile lor cu raza luminii Lui²³⁹.

---

237. Sfânta Treime strălucește ca Soarele, pentru că Ea e comuniunea supremei iubiri și deci a supremului sens al existenței. Și iubirea iradiază cu putere. Duhul Sfânt e ca aerul atotcurat care ne dă viață și e plin de lumina Soarelui dumnezeiesc. El nu-i amestecat cu nicio substanță (gândire) otrăvitoare, care ne sufocă într-o anumită măsură. E numai iubire, suflând în noi numai iubire, ca aer de viață dătător.

238. Sufletul nu poate fi văzut deplin descoperit, decât în lumina Sfintei Treimi, care-l curățește de acoperământul întunecat al egoismului și-i pune în evidență adâncimile transparente pentru Dumnezeu. Dar sufletul e văzut astfel în frumusețea lui mai luminoasă ca a soarelui, pentru că e umplut de lumina iubirii nesfârșite a Sfintei Treimi și de sensul suprem al ei.

239. Norul e străluminat de lumina Soarelui dumnezeiesc. Dar, totuși, cei ce se află în el, sau acoperiți de el, își dau seama că el e altceva decât Soarele dumnezeiesc și prin aceasta sunt păziți neconfundați cu Dumnezeu. Propriu-zis însăși ființa noastră devine un nor străluminat de Soarele dumnezeiesc. Și în faptul că suntem mulți, dar ne facem ca un singur nor („nor de martori”), se arată unitatea firii noastre care se va actualiza ca o unitate simfonică deplină în viața viitoare.

Iar cel stăpânit de mânie, de furie, de slava deșartă, de zgârcenie și de lăcomia pântecelui și cel ce petrece cu cei din lume și voiește să se facă voia lui, cel plin de fiere și de patimi, toți aceștia petrec ca într-o luptă de noapte și orbecăiesc în întuneric, aflându-se în afara țării vieții și luminii. Căci acea țară s-a rânduie celor buni și smeriți la cuget, celor ce și-au curățit inimile lor. Nu poate un om să vadă frumusețea ce se află în lăuntrul lui, înainte de a disprețui orice frumusețe din afara lui și de a se scârbi de ea. Și nu se poate aținti cu adevărat spre Dumnezeu, până ce nu se va lepăda cu desăvârșire de lume. Cel ce se disprețuiește și se micșorează pe sine va fi înțelept de Dumnezeu. Și cel ce se socotește pe sine înțelept a căzut din înțelepciunea lui Dumnezeu. Cu cât se înfrânează limba mai mult de la multa vorbire, cu atât se luminează mai mult ca să deosebească gândurile. Căci de multa vorbire se zăpăcește și mintea cea mai înțeleaptă.

Cel sărac în lucrurile lumești se va îmbogăți în Dumnezeu. Și prietenul bogaților se va săraci de Dumnezeu. Eu cred că cel neprihănit și smerit la cuget, cel ce nu iubește îndrăzneala și a alungat din inimă mândria, când se ridică la rugăciune vede în sufletul lui lumina Sfântului Duh și saltă de fulgerările luminii și se bucură de vederea slavei ei și de schimbarea sufletului după asemănarea acelei lumini²⁴⁰. Nu e altă lucrare ce poate risipi așa de mult taberele dracilor necurați, ca vederea (contemplarea) lui Dumnezeu.

---

240. Avem aici învățătura isihastă despre vederea luminii dumnezeiești în cursul rugăciunii, cu mult înainte de sec. XIV. Dar se mai afirmă și prefacerea văzătorilor acelei lumini, în lumină, după asemănarea ei.

Istorisirea unui bărbat sfânt

Mi-a istorisit oarecare dintre Părinți aceasta: „Într-o zi, când ședeam, mintea mea fu robită de vedere. Și când mi-am venit în mine, am suspinat cu tărie. Iar un drac ce-mi stătea împotrivă, când a auzit, s-a înspăimântat și a fost lovit ca de un fulger, strigând de nevoie, și a luat-o la fugă, ca alungat de cineva”.

Fericit este cel ce-și aduce aminte de ieșirea sa din această viață și se înfrânează de alipirea la desfătările acestei lumi. Pentru că va lua înmulțită fericirea la ieșirea sa și nu va lipsi de la el această fericire. Acesta este cel ce s-a născut din Dumnezeu, și Duhul Sfânt este Cel ce îl alăptează de la sânul Său cu hrana cea de-viață-dătătoare și el se împărtășește de mireasma Lui spre veselia sa. Iar cel ce e legat de cei din lume și de lume și de tihna ei și iubește îndeletnicirea cu ea s-a lipsit de viață și nu am ce să spun despre el, decât că va plânge un plâns jalnic nemângâiat, de al cărui auz se frânge inima celor ce-l ascultă.

Cei ce petreceți în întuneric înălțați capetele voastre, ca fețele voastre să strălucească întru lumină. Ieșiți din patimile lumii, ca să iasă în întâmpinarea voastră Lumina cea din Tatăl și să poruncească slujitorilor tainelor Lui să dezlege legăturile voastre, ca să mergeți pe urmele Lui, spre Tatăl.

Vai de lucrurile de care suntem legați și de cei de care suntem închiși ca să nu vedem slava Lui! De s-ar tăia legăturile noastre, ca, cerând, să aflăm pe Dumnezeu nostru! De voiești să cunoști tainele oamenilor și n-ai apucat încă să le înveți de la Duhul, le vei învăța din cuvintele și din purtarea și din felul de chivernisire al fiecăruia, de ești înțelept. Cel curat cu sufletul și cu viețuirea vorbește totdeauna cu neprihănire cuvintele

Duhului și grăiește după măsura sa despre cele dumnezeiești și despre cele dintru sine. Iar cel cu inima zdrobită de patimi are și limba mișcată de ele. Și chiar de grăiește despre lucruri duhovnicești, vorbește pătimăș, ca să biruiască pe nedrept. Pe acesta înțeleptul îl cunoaște chiar numai dintr-un răspuns și cel curat simte răul lui miros.

Cel ce zăbovește în vorbărie deșartă și în împrăstieri cu mintea și cu trupul e un curvar. Și cel ce consimte cu el și-l însoțește în acestea e un preacurvar. Iar cel ce se află în părtășie (comuniune) cu el este un închinător la idoli. Prietenia cu tinerii este o curvie de care Dumnezeu se scârbește. Boala aceasta nu are leac. Iar cel ce iubește pe toți deopotrivă, cu milă și fără deosebire, a ajuns la desăvârșire. Tânărul ce umblă după tânări îi face pe cei cu dreaptă socoteală (cu discernământ) să plângă și să jelească. Dar bătrânul ce umblă după unul mai tânăr a dobândit o patimă mai grețosă decât a celor tineri. Chiar dacă ar vorbi cu ei despre virtuți, inima lui e rănită. Tânărul smerit la cuget, ce viețuiește în liniște și e cu inima curată de pizmă și de iuțime și se ține departe de oameni și ia aminte la sine, înțelege repede patima bătrânului fără grijă. Cu bătrânul care nu privește la fel pe bătrân și pe tânăr să nu-ți faci de lucru, ba mai degrabă depărtează-te de el cu toată puterea.

Vai celor fără grijă, care-și hrănesc patimile, fățărind chipul curăției. Iar cel ce a ajuns la căruntețe în curăția gândului și a viețuirii și în înfrânarea limbii se desfacează încă de aici de dulceața fructului cunoștinței²⁴¹,

---

241. E fructul cunoștinței adevărate, opuse celui al cunoștinței mincinoase, pe care au poftit-o Eva și Adam. La el se ajunge prin înfrânarea de la plăcerile trupesti, nu prin lăcomia de ele.

iar în vremea ieșirii din trup primește slava lui Dumnezeu. Nimic nu răcește așa de mult focul Sfântului Duh ce lucrează în inima monahului spre sfințirea sufletului²⁴², ca petrecerea, multa vorbire și întâlnirile, afară de cele cu fiii tainelor lui Dumnezeu și spre sporirea cunoașterii Lui și spre apropierea de El. Căci astfel de întâlniri trezesc sufletul spre viață și dezrădăci-nează patimile și adorm gândurile murdare mai mult decât toate virtuțile. Nu câștiga ca prieteni și ca oameni de încredere decât pe unii ca aceștia, ca să nu pricinuești sminteală sufletului și să te abați de la calea lui Dumnezeu. Să se mărească în inima ta dragostea care te unește și te lipește de Dumnezeu, ca să nu te ia în robie dragostea de lume, a cărei pricină și sfârșit este stricăciunea. Petrecerea cu cei ce se nevoiesc te îmbogățește și pe tine, și pe ei cu tainele lui Dumnezeu. Iar dragostea de cei ușuratici și leneși umple pântecul până la saturare și te face să nu te mai sature de împărtășirea cu alții. Unuia ca acesta nu-i plac mâncările decât cu prieteni și spune: „Vai de cel ce mănâncă pâinea lui singur, că nu se va îndulci de ea”. Cei ce se invită unii pe alții la ospete se răsplătesc ca niște sim-briași. Fugi, frate, de cei ce se obișnuiesc cu astfel de petreceri și nu mănca niciodată cu ei, chiar dacă ți s-ar ivi vreo nevoie pentru aceasta. Căci masa lor e necurată și ei au câștigat ca slujitori pe draci. Prietenii Mirelui Hristos nu gustă din ea.

Cel ce pregătește des ospete este argatul dracului curviei și spurcă sufletul celui smerit la cuget. Pâinea

---

242. Fără focul râvnei curate nu se poate ajunge la sfințenie. Acest foc e de la Duhul Sfânt, izvorul sfințeniei, ca izvor al iubirii adevărate.

modestă de la masa celui curat curățește de orice patimă sufletul celui ce o mănâncă. Mirosul mesei celui lacom e răspândit de risipa de bucate și de prăjituri. Și cel fără de minte și neînțelept e atras de ea, ca un câine de măcelărie. Iar masa celui ce stăruie totdeauna în rugăciune e mai dulce ca orice miros de vițel și de mirodenn. Și iubitorul de Dumnezeu o dorește pe aceasta ca pe o comoară fără preț.

Ia-ți leac de viață de la masa celor ce postesc și priveghează și se ostenesc în Domnul, și depărtează moartea de la sufletul tău. Căci Cel iubit Se odihnește în mijlocul lor, sfințindu-i, și preface amărăciunea osteneții lor în dulceața Lui de nepovestit²⁴³. Iar slujitorii Lui duhovnicești și cerești îi umbresc pe ei și sfintele lor mâncări. Eu cunosc pe un frate oarecare, care vede aceasta cu ochii săi.

Fericit este cel ce și-a înfrânat gura de la toată dulceața pătimasă, care-l desparte de Ziditorul său. Fericit este cel ce are ca hrană Pâinea care S-a coborât din cer și a dăruit lumii viață²⁴⁴. Fericit cel ce a văzut în câmpia sa apa ce izvorăște din sânul Tatălui și și-a ațintit ochiul spre ea. Căci când va bea din ea, se va veseli și va înflori inima lui și va fi întru veselie și bucurie. Cel ce a văzut în hrana sa pe Domnul său se duce pe furis și se cuminecă singur cu El, neîmpărtășindu-se cu cei nevrednici, ca să nu aibă comuniune cu ei și să se golească de raza Lui. Iar cel ce are venin de moarte amestecat în mâncarea sa nu se poate împărtăși de

---

243. Așa S-a odihnit Hristos la masa celor săraci din timpul viețuirii Lui pe pământ, mângâindu-i și curățindu-i cu iubirea Lui.

244. Text categoric antinestorian. Trupul Sfintei Împărtășanii nu este al unui om deosebit de Cuvântul, ci Însuși trupul Cuvântului.

aceasta fără tovarășii lui²⁴⁵. Cel ce are prietenie cu pântecele său este lup ce gustă din otrava pricinuitoare de moarte. Cât ești de nesățios, nebunule, că voiești să-ți umpli pântecele de la masa celor fără grijă, de la care sufletul tău se umple de toată patima! Aceste păziri ajung celor ce pot să-și stăpânească pântecele.

Mireasma răspândită de cel ce postește e foarte dulce și întâlnirea cu el veselește inima celor ce au darul deosebirii. Dar lacomul se umple de frică la întâlnirea cu el și caută să nu stea la masă împreună cu el.

Viețuirea celui înfrânat este plăcută lui Dumnezeu, dar vecinătatea lui e greu de suportat de iubitorul de câștig. Cel tăcut e foarte lăudat de Hristos. Iar celor robiți de draci prin curse și imprăstieri nu le e plăcută apropierea lui. Cine nu iubește pe cel smerit cu cugetul? Doar cei mândri și bârfitori, care sunt străini de lucrarea lui.

Istorisirea unui sfânt

Mi-a istorisit un oarecare din cele ce le-a încercat, zicând: „În zilele în care petrec cu unii, mănânc trei posmagi sau patru pe zi. Și dacă mă silesc la rugăciune, mintea mea nu are îndrăznire la Dumnezeu, nici putere să mă ațintesc spre El. Dar când mă depărtez de ei, spre liniștire, în prima zi mă silesc să mănânc numai unul și jumătate, iar în a doua, unul. Iar când

---

245. Homiakov a spus că tot cel ce cade, cade singur. Dar acesta se insingurează în adânc. La suprafață e cu alții, ușuratici ca și el. Astfel are loc un îndemn reciproc la păcat, ca despărțire între ei și a lor înșiși de Dumnezeu, în adânc. E un aspect al aceluia „Man” al lui Heidegger.

mintea se întărește întru liniște, mă silesc să mănânc unul întreg și nu pot. Și mintea vorbește fără încetare, cu îndrăzneală, cu Dumnezeu, fără să mă silesc. Și lumina Lui mă luminează neîntrerupt și mă atrage să o văd și să mă veselesc de frumusețea luminii dumnezeiești. Iar de se întâmplă să între cineva în vremea liniștirii și să-mi vorbească, fie și numai o clipă, îmi este cu neputință să nu sporesc măncarea, să nu împrățnesc pravila, să nu-mi slăbească mintea în vederea luminii aceleia”.

Iată, frații mei, ce bune și folositoare sunt răbdarea și singurătatea și ce putere și înlesnire dăruiesc celor ce se nevoiesc. Fericit este cel ce rabdă pentru Dumnezeu întru liniștire și mănâncă singur pâinea sa. Căci pururea vorbește cu Dumnezeu. A Lui fie slava și stăpânirea acum și pururea și în veci! Amin.

CUVÂNTUL XLIV

Despre simțuri și despre ispite

Simțurile neprihănite și adunate nasc în suflet pacea și nu-l lasă să facă cercarea lucrurilor. Când eie nu primesc simțirea lucrurilor, se va câștiga biruința fără luptă. Dar când omul e fără grijă și îngăduie să intre în el momelile (atacurile), e silit să lupte. Și se tulbură curăția dintăi care este atotsimplă și liniștită. Și cei mai mulți dintre oameni, sau chiar toată lumea, ies din pricina negrijii acesteia, din starea firească și curată. De aceea cei ce se află în lume și amestecați în cele lumești nu-și pot curăți cugetarea, pentru multa cunoștință a răului. Și puțini se pot întoarce la curăția dintăi a cugetării. De aceea trebuie să-și păzească fiecare om

pururea, cu toată grija, simțurile și cugetarea lui, de momeli. Și pentru aceasta e nevoie de multă trezvie, pace și luare-aminte.

Se cuvine să viețuim cu multă simplitate. Pentru aceasta firea omenească are nevoie de temere, ca să păzească hotarele ascultării față de Dumnezeu. Iar dragostea față de Dumnezeu mișcă spre dorirea lucrării virtuților și prin ea e răpită spre buna făptuire. Cunoștința duhovnicească e, prin fire, a doua după lucrarea virtuților²⁴⁶. Dar amândurora le premerge frica și dragostea; iar dragostei îi premerge, iarăși, frica. Tot cel ce zice cu nerușinare că se pot câștiga cele din urmă înainte de lucrarea celor dintâi, a pus în sufletul său cea dintâi temelie a pierzaniei. Căci aceasta e calea Domnului. Pentru că cele din urmă se nasc din cele dintâi.

Să nu schimbi dragostea față de fratele tău, pentru dragostea față de vreun lucru²⁴⁷. Pentru că el are în sine, fără să se vadă, ceva mai de preț decât orice. Părăsește cele mici, ca să afli pe cele de preț. Fil ca un mort în viața ta, ca să viețuiești după moarte²⁴⁸. Dă-te pe tine morții în nevointă, în loc să viețuiești în trândăvie. Nu numai cei ce au primit moartea pentru credința în

246. E cunoștința rațiunilor dumnezeiești ale lucrurilor, care vine omului după curățirea de patimi.

247. Obiectul e mărginit, nu are o dimensiune conștientă și liberă interloară, nu comunică iubire, poate fi manipulat numai pentru folosul egoist. Persoana trebuie respectată pentru ea însăși, ca izvor liber și conștient de comunicare inepuizabilă a iubirii, însetată să dea și să primească iubirea la nesfârșit. Nu poate fi stăpânită cu totul.

248. Nu cultiva, adică, alipirea egoistă la lucruri, ca să începi să ai din comuniunea cu Dumnezeu și cu semenii viața care nu se termină niciodată, pentru că nu se epuizează ceea ce îți pot da aceia.

Hristos sunt mucenici, ci și cei ce mor pentru păzirea poruncilor Lui²⁴⁹. Nu fi fără de minte în cererile tale, ca să nu necinstești pe Dumnezeu prin micimea cunoștinței tale. Fii înțelept în rugăciunile tale, ca să te învrednicești de cele slăvite²⁵⁰. Cere cele cinstite de la Cel ce nu pizmuiește, ca să primești cinstea de la El, pentru voia ta cea înțeleaptă. Solomon a cerut înțelepciune și a primit împreună cu ea împărăția, deoarece a cerut ca un înțelept, de la Marele Împărat. Elisei a cerut îndoit harul Duhului, aflat în învățătorul său, și n-a rămas fără împlinirea cererii. Căci cel ce cere lucruri fără preț de la Împăratul disprețuiește cinstea Acestuia. Israel a cerut lucruri mici și și-a atras mânia lui Dumnezeu. Căci nu s-a gândit să se lumineze de cele înfricoșătoare ale lui Dumnezeu în lucrurile lui, ci a cerut cele de trebuință pentru stomacul lui. Și de aceea, „aflându-se încă mâncarea în gura lor, mânia lui Dumnezeu s-a suit asupra lor”. (*Psalmii* 77, 34-35). Înfățișează lui Dumnezeu cererile tale, pe măsura slavei Lui, ca să se mărească slava ta prin El, și Se va bucura de tine²⁵¹. Căci, precum cel ce cere de la împăratul puțin gunoi nu numai că se necinstește pe sine pentru lucrul

---

249. Adică pierd viața trecătoare pentru dragostea Persoanei supreme, din care putem avea viața nemuritoare.

250. Nu cere cele trecătoare, ci cere iubirea lui Dumnezeu, care va ține și se va dăruî veșnic prin nesfârșirea ei.

251. Cu cât ești împodobit de Dumnezeu cu o slavă mai mare, din iubirea Lui, cu atât Se bucură și El mai mult de tine. Căci în slava ta sportită se arată slava iubirii Lui și voința ta de a o primi și de a-l răspunde. Desigur, cu cât ceri lucruri mai înalte de la El, cu atât trebuie să te silești să le poți primi, să crezi potrivit cu ele. Cu cât ceri mai multă iubire de la El, cu atât trebuie să te faci mai capabil să o primești, să o înțelegi prin iubirea ta. Cine cere lucruri mici de la Dumnezeu, nu știe ce lucruri mari poate dăruî El.

fără de preț ce l-a cerut, deoarece a dovedit multă necunoștință, ci a și jignit pe împăratul prin cererea lui, așa și cel ce cere de la Dumnezeu lucruri pământești în rugăciunile sale. Căci îngerii și arhanghelii, care sunt marii dregători ai lui Dumnezeu, privesc la tine în vremea rugăciunii tale, ca să vadă ce lucruri ceri de la Stăpânul lor și se uimesc și se veselesc când văd pe cel pământesc uitând de trupul lui și cerând cele cerești, precum, iarăși, se mânie pe cel ce a lăsat cele cerești și cere gunoiul lui.

Să nu ceri de la Dumnezeu un lucru pe care are grijă să-l dăruiască fără să l se ceară, și nu numai celor iubiți ai Săi, ci și celor străini de cunoștința Lui. Nu fiți ca păgânii, care spun multe în rugăciuni. Căci păgânii cer cele trupești, a zis Domnul. „Iar voi nu vă îngrijiți de ce veți mânca, sau de ce veți bea, sau cu ce vă veți îmbrăca. (...) Căci știe Tatăl vostru Cel ceresc că aveți trebuință de acestea” (*Matei* 6, 31-32). Fiul nu mai cere de la tatăl său pâine, ci cere lucrurile cele mai mari și cele mai de preț din casa tatălui său. Pentru neputința cugetării oamenilor a poruncit Domnul să se ceară pâinea cea de toate zilele. Ia seama ce a poruncit celor desăvârșiți întru cunoștință și sănătoși cu sufletul: „Nu vă îngrijiți de mâncare, zice, sau de îmbrăcăminte” (cf. *Matei* 6, 25). „Căci dacă se îngrijește de dobitoacele necuvântătoare și de pasări și chiar de cele neînsuflețite, nu cu mult mai mult de voi? Ci cereți mai degrabă Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă” (cf. *Matei* 6, 26-33).

Iar de ceri lui Dumnezeu un lucru și trebuie să aștepți mult, pentru că nu te ascultă degrabă, nu te întrista. Căci nu ești tu mai înțelept ca Dumnezeu. Aceasta ți se întâmplă fie pentru că ești nevrednic de ceea ce ceri,

fie pentru că nu sunt căile tale pe măsura cererilor tale, ci dimpotrivă, fie pentru că n-ai ajuns la măsura de a primi darul pe care-l ceri²⁵². Pentru că nu trebuie să ne urcăm la măsuri mari înainte de vreme, ca să nu ni se facă fără folos darul lui Dumnezeu, prin prea grabnica primire a lui. Căci tot ce se primește ușor, repede se și pierde. Fiecare lucru dobândit cu durerea inimii e și păzit cu grijă.

Însetează după Hristos, ca să te îmbeți de dragostea Lui²⁵³. Închide ochii tăi de la cele plăcute ale lumii, ca să te învrednicești de Dumnezeu, să împărățească pacea Lui în inima ta. Înfrânează-te de la lucrurile pe care le privesc ochii tăi, ca să te învrednicești de bucuria duhovnicească. De nu-l sunt plăcute faptele tale lui Dumnezeu, să nu-l ceri slava, ca să fii ca un om ce ispitește pe Dumnezeu. După viețuirea ta să fie și rugăciunea ta. Căci nu poate cere cele cerești cel legat de cele pământești; și e cu neputință să ceară cele dumnezeiești cel ce se ocupă cu cele lumești. Pentru că dorința fiecărui om se arată din faptele lui²⁵⁴. Și pentru lucrurile pentru care se străduiește, pentru acelea se și luptă în rugăciune. Cel ce dorește cele mari nu se îndeletnicește cu cele mici.

---

252. Pentru a primi cunoștința înaltă, care se dă odată cu iubirea, trebuie să te nevoiești și tu ca să ajungi la nivelul ei printr-o mai mare dorință de a-L cunoaște și a primi iubirea Lui. Numai efortul nostru ne face să asimilăm darul lui Dumnezeu.

253. Prin acestea și prin alte cuvinte se arată că Sfântul Isaac nu se ține în cadrul niciunui *Cuvânt* strict de titlul lui. Pune în fiecare atâtea lucruri mici și mari, că aproape în fiecare descrie toate treptele vieții duhovnicești.

254. Dorința exprimată numai prin cuvinte, fără efortul de a o realiza, nu e serioasă.

Legat fiind cu trupul, fii totuși liber și arată-ți libertatea ascultării de Hristos²⁵⁵. Dar fii și înțelept în blândețea ta, ca să nu fii lăsat să fii furat²⁵⁶. Iubește smerenia în toate faptele tale, ca să te izbăvești de cursele greu de cunoscut, care se ivesc mereu în afara căii celor smeriți la cuget. Nu te feri de necazuri, căci prin ele intri la cunoștința adevărului²⁵⁷. Și nu te teme de ispite, pentru că prin ele afli cele de cinste. Roagă-te să nu ajungi în ispite sufletești, dar pregătește-te cu toată puterea pentru încercările trupești. Căci fără acestea nu poți înainta spre Dumnezeu. Pentru că în lăuntru lor se află odihna dumnezeiască. Cel ce fuge de ispite fuge de virtute²⁵⁸. Dar vorbind de ispite, nu vorbesc de cele ale poftelor, ci de cele ale necazurilor (de încercări)²⁵⁹.

---

255. Trupul nu ne împiedică să fim liberi. Putem alege să săvârșim prin el fapte diferite și să-i îndrumăm spre o viață bună sau rea. El nu reprezintă o legalitate rigidă, lineară. El e unealta libertății. Suntem liberi față de el mai ales când lucrăm pentru Hristos, împlinind poruncile Lui. Altfel, ne arătăm stăpâniți de el. Chiar libertatea noastră crește sau scade în raport cu el, în funcție de voința noastră care se afirmă sau abdică de la afirmarea ei. Împlinirea poruncilor lui Hristos înseamnă o spiritualizare a trupului, înseamnă a da tot mai multă putere și loc libertății în trup. Ascultarea de Hristos e act de libertate, de voință. Cu cât e mai mare ascultarea de Hristos, cu atât libertatea se afirmă mai mult.

256. Cel blând poate fi și înșelat, furat și rob de cei vicleni pentru blândețea lui. El poate să nu fie destul de atent la ispitele ce-i vin.

257. Din necazuri cunoști neputințele tale, atârănarea ta de Dumnezeu; te înveți smerenia.

258. Pentru că cel ce fuge de ispite, fuge de lupta cu ele, prin care se dobândește virtutea.

259. În grecește este același cuvânt pentru „ispitele” din partea poftelor și pentru „încercările” prin necazuri (πειρασμοί).

Întrebare: Cum se împacă cuvântul: „Rugați-vă să nu intrați în ispită” (*Matei* 26, 41), cu cuvântul: „Nu vă temeți de cei ce ucid trupul” (*Matei* 10, 28) și cu cuvântul: „Cel ce și-a pierdut sufletul său pentru Mine, îl va afla pe el” (*Matei* 10, 39)? Cum ne îndeamnă Domnul pretutindeni spre încercări, iar aici a poruncit să ne rugăm să nu intrăm în ele? Ce virtute se naște fără necaz și încercări? Sau ce încercare e mai mare ca a se pierde cineva pe sine însuși și, totuși, Domnul ne poruncește să o primim pentru El? Că „cel ce nu ia crucea sa, zice, ca să-Mi urmeze Mie, nu este vrednic de Mine” (*Matei* 10, 38). Cum, deci, după ce în toată învățătura Lui ne-a poruncit să intrăm în încercări, aici ne-a poruncit să ne rugăm ca să nu intrăm în ele? „Că prin multe încercări trebuie să intrați voi în Împărăția cerurilor” (cf. *Fapte* 14, 22); și: „În lume necazuri veți avea” (*Ioan* 16, 33); și „în răbdarea lor veți câștiga sufletele voastre” (cf. *Luca* 21, 19).

O, ce subțire e calea învățăturilor Tale, Doamne! Din această pricină cel înțelept și cel ce nu citește cu cunoștință e totdeauna în afara ei. Când fiii lui Zevedei și mama lor au dorit să aibă un scaun cu Tine în Împărăție, le-ai spus: „Puteți bea paharul încercărilor pe care Eu îl voi bea și să vă botezați cu botezul cu care Eu Mă voi boteza?” (cf. *Matei* 20, 22). Și cum ne poruncești aici, Stăpâne, să ne rugăm să nu intrăm în ispite? De care ispite ne poruncești să nu intrăm în ele?

Răspuns: Roagă-te, zice, să nu intri în ispitele privitoare la credință, roagă-te să nu intri în ispitele părerii de sine a minții, însoțit de dracii hulei și ai mândriei. Roagă-te să nu intri, din părăsirea lui Dumnezeu, în ispita vădită a diavolului, prin relele amintiri ce-ți vin în

cugetul tău, pentru care ai și fost părăsit. Roagă-te să nu se depărteze de tine îngerul neprihănirii tale, ca să nu fii războit de războiul fierbinte al păcatului și să te despați de înger. Roagă-te să nu intri în ispita atâțării din partea cuiva împotriva altcuiva, sau în ispita îndoielii și șovăirii, prin care sufletul e împins cu sila în mare luptă.

Dar încercările trupului pregătește-te să le primești cu tot sufletul și plutește în ele cu toate măduarele tale și umple-ți ochii tăi de lacrimi, ca să nu se depărteze de la tine Păzitorul tău. Căci în afara încercărilor nu se arată purtarea de grijă a lui Dumnezeu și nu se poate învăța înțelepciunea Duhului și nici dorul de Dumnezeu nu se arată întărit în suflet. Căci înainte de încercări omul se roagă lui Dumnezeu ca un străin. Dar când intră în încercări pentru dragostea Lui și nu primește schimbare, Îl are pe Dumnezeu ca pe un datornic și e socotit la Dumnezeu ca un fiu adevărat. Pentru că a războit pe vrăjmașul său și l-a biruit pentru voia lui Dumnezeu²⁶⁰.

„Rugați-vă să nu intrați în ispite” aceasta înseamnă: Roagă-te să nu intri în ispita cea înfricoșată a diavolului pentru mândria ta, ci pentru că iubești pe Dumnezeu,

---

260. Îl are pe Dumnezeu ca pe un datornic, pentru că Dumnezeu, lăsându-l în încercări, a arătat că se ocupă de el, că îi este la inimă, că vrea să-l crească duhovnicește. Dar prin aceasta Se și obligă să-l ajute când necazurile sunt prea mari. Iar cel ce s-a luptat cu încercările a făcut voia lui Dumnezeu din iubire față de El, ca un fiu al Lui, care vrea să crească așa cum voiește Dumnezeu. Iar în această biruire a încercărilor a simțit în el puterea lui Dumnezeu. Deci nu e vorba de o datorie juridică a lui Dumnezeu.

ca puterea Lui să-ți ajute ție și să biruiască în tine pe vrăjmașii tăi. Roagă-te ca să nu intri în aceste ispite pentru răutatea gândurilor și faptelor tale, ci ca să se probeze dragostea ta față de Dumnezeu și să se slăvească puterea Lui în răbdarea ta. A Lui fie slava și stăpânirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL XLV

**Despre mila Stăpânului,
prin care S-a pogorât, din înălțimea mării Lui,
la neputința oamenilor.
Și despre încercări**

Dar Domnul nostru, arătându-Și purtarea de grijă, după chipul milei Sale și după măsura harului Său, a poruncit, dacă observi bine, să ne rugăm și pentru încercările trupești. Căci văzând că firea noastră e slabă, din pricina trupului pământesc supus putrezirii, și că nu se poate împotrivi încercărilor, când ajunge în mijlocul lor, și de aceea cade din adevăr și o ia la fugă și e biruit de necazuri, ne-a poruncit să ne rugăm, ca să nu cădem pe neașteptate în încercări; dacă e cu putință, să bineplăcem lui Dumnezeu și fără ele. Însă dacă omul, din pricina unei foarte mari virtuți, cade deodată în încercări înfricoșătoare și nu rabdă în ele, nu poate nici să-și desăvârșească virtutea în acea vreme.

Nu trebuie să ne prefacem nici față de noi înșine, nici față de alții. Nici să nu părăsim starea noastră aleasă și lucrul cel bun, prin care se îmbogățește viața noastră ca o vistierie, și să ne dăm felurite scuze și temeuri pentru moleșală, ca de pildă porunca de a ne

ruga să nu intrăm în ispită²⁶¹. Căci despre aceștia s-a spus că din pricina porunci păcătuiesc într-ascuns. De se va întâmpla, deci, omului să-i vină vreo ispită și să calce vreo poruncă din acestea, adică să părăsească neprihănirea, sau viețuirea călugărească, sau să tăgăduiască credința, sau să nu se nevoiască pentru Hristos, sau să calce vreuna dintre porunci, acesta, întrucât s-a înfricat și nu s-a împotrivit bărbătește ispitelor, a căzut din adevăr.

Deci să disprețuim cu toată puterea trupul și să predăm sufletul lui Dumnezeu și să intrăm în numele Domnului în luptă cu ispitele. Și Cel ce a izbăvit pe Iosif în Egipt și l-a arătat pe el chip și pildă neprihănirii și Cel ce a păzit pe Daniel nevătămat în groapa leilor și pe cei trei tineri în cuptorul de foc și l-a scos pe Ieremia din groapa cu noroi și i-a dăruit lui milă în mijlocul taberei caldeilor și l-a scos pe Petru din închisoarea cu ușile încuiate și l-a scăpat pe Pavel din sinagoga iudeilor și, pe scurt, Cel ce întotdeauna și în tot locul și în toată țara este împreună cu slugile Sale, și-și arată întru ei puterea și biruința Sa, și-i păzește pe ei prin multe minuni, și le arată mântuirea Sa în toate necazurile lor, să ne întărească și pe noi și să ne izbăvească din mijlocul valurilor ce ne învăluie pe noi! Amin.

---

261. Unii își dau ca scuză că nu au rezistat vreunei ispite faptul că n-au putut, pentru că de aceea ne-a poruncit Domnul să ne rugăm să nu cădem în ispită. Adică ne-a poruncit aceasta pentru că știa că nu putem rezista. Deci dacă totuși, împotriva rugăciunii noastre, am ajuns într-o ispită, și n-am putut rezista, vina nu e a noastră, ci a Domnului, că n-a împlinit rugăciunea noastră de a nu ne lăsa să ajungem în ispită. Dar noi trebuie să luptăm cu isпита și să fim siguri că în lupta aceasta a noastră este și ajutorul Lui.

Să avem, deci, râvnă în sufletele noastre împotriva diavolului și a slugilor lui, cum au avut Macabeii și Sfinții Proroci și Apostoli și Mucenicii și Cuvioșii și Dreptii care au păzit legile dumnezeiești și poruncile Duhului în locuri înfricoșătoare și în încercări atotcumplite și au aruncat lumea și trupul lor înapoia lor și au stăruit în dreptatea lor, nelăsându-se biruiți de primejdiile ce le înconjurau odată cu sufletele și trupurile, ci au biruit cu bărbăție; ale căror nume au fost scrise în Cartea Vieții până la a doua venire a lui Hristos; și a căror învățătură s-a păstrat prin porunca lui Dumnezeu spre învățarea și întărirea noastră, precum mărturisește fericitul Apostol (*Romani* 15, 4), ca să ne facem înțelepți și să învățăm căile lui Dumnezeu și să avem sub ochi istorisirile și viețile lor, ca să umblăm pe calea lor și să ne asemănăm lor.

Cât de dulci sunt cuvintele dumnezeiești, sufletului preînțelept! Ca o hrană ce încălzește trupul. Și cât de dorite sunt istorisirile despre cei drepti, urechilor celor blânzi! Ca o udătură neîncetată, plantei de curând sădite.

Gândește-te, deci, iubitule, pururea, la pronia lui Dumnezeu, prin care ne poartă de grijă de la început și până acum, ca printr-un leac ochilor slăbiți, și păstrează în tine pomenirea Lui în toată clipa. Și cugetă și te îngrijește și te lasă povățuit de acestea, ca să înveți să ai în sufletul tău amintirea măririi cinstei lui Dumnezeu și să afli sufletului tău viață veșnică în Hristos Iisus, Domnul nostru; în El, Care S-a făcut Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni, ca Unul ce S-a unit din amândoi și de a Căruia slavă ce înconjoară tronul măririi Lui cetele îngerilor nu se pot apropia, dar Care S-a arătat pentru noi în lume în înfățișare săracă și smerită,

precum zice Isaia, că „L-am văzut pe El și nu avea nici chip, nici frumusețe” (*Isaia* 53, 2); în El, Care, fiind nevăzut întregii firi zidite, a îmbrăcat trup și a desăvârșit iconomia spre mântuirea și viața tuturor neamurilor ce se curățesc prin El. Căruia se cuvin slava și stăpânirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL XLVI

**Despre felurile diferitelor încercări
și câtă dulceață au în ele încercările ce ne vin
și le răbdăm pentru adevăr.
Și despre treptele și felurile de viețuire,
prin care trece omul cel înțelept**

Virtuțile urmează una după alta, ca să nu fie calea virtuții neplăcută și grea, și pentru că se dobândesc pe rând. Și așa faptele grele săvârșite pentru bine se fac plăcute ca unele ce se întăresc unele pe altele în bine. Căci nimeni nu poate dobândi cu adevărat neagonisirea, de nu se convinge pe sine și nu se pregătește să rabde încercările cu bucurie. Și nimeni nu poate să rabde încercările, decât cel ce a crezut că e ceva mai presus de tihna trupească, potrivnică necazurilor de care s-a pregătit să se facă părtaș și pe care e gata să le primească.

Deci în tot cel ce s-a pregătit pe sine, se mișcă întâi iubirea de necazuri, apoi se ivește gândul de a se face sărac de lumea aceasta. Și tot cel ce voiește să se apropie de necaz, mai întâi se lipsește prin credință de toate, apoi se apropie de necazuri. Dar cel ce se lipsește pe sine de lucrurile materiale, dar nu se lipsește

de lucrarea simțurilor, adică de văz și de auz, își pricinuieste sieși un îndoit necaz și se va chinui și necăji în chip îndoit²⁶². Mai bine-zis, ce folos e că se lipsește de lucrurile supuse simțurilor, iar prin simțuri se îndulcește de ele? Căci ceea ce pătimea înainte prin faptele în legătură cu ele, pătimește și acum din patimile pentru ele, pentru că amintirea obișnuinței cu ele nu se depărtează din cugetarea lui. Căci dacă nălucirile lor ivite în cugetare pricinuiesc omului durere, chiar în lipsa lucrurilor însele, ce să spunem despre înfățișarea lor apropiată? Drept aceea, bună este retragerea, căci ajută foarte mult. Pentru că ea îmblânzește cu bărbăție gândurile și sădește putere în viețuire și învață pe om să suporte cu multă răbdare necazurile ce-i vin neapărat prin aceasta²⁶³.

Să nu cauți să primești sfat de la cineva care nu se află în viețuirea ta, chiar dacă ar fi foarte înțelept. Încredințează mai degrabă gândul tău unui om neînvățat, dar care a făcut cercarea lucrurilor, decât unui filosof învățat, care vorbește din citiri, fără cercarea lucrurilor. Dar ce este cercarea (experiența)? Cercarea stă nu în a primi cineva privirea unor lucruri, fără să fi luat

262. A nu avea niște lucruri, dar a privi la ele, e un chin îndoit: unul constă în a nu le avea, altul în a le dori. Dorința face neposedarea lor mai chinuitoare decât simpla neposedare.

263. Avem aici o ilustrare a legăturii între încercare și ispită: Când ești lipsit de anumite lucruri, suferi de o încercare, de un necaz; când le ai, suferi de ispită de a le folosi pentru plăcere. E bine când faci să treacă ispită în încercare. Limba română are două cuvinte pentru aceste stări: încercare și ispită. Limba greacă și slavă au un singur cuvânt: πειρασμός (greacă), ispită (slavă). Dar și în limba română, dată fiind trecerea fluidă de la una la alta, e greu de a decide totdeauna care dintre cei doi termeni trebuie ales.

cunoștința lor în sine însuși, ci în a simți în chip limpede prin cercare folosul și paguba lor, pentru faptul că a petrecut în ele timp îndelungat²⁶⁴. De multe ori un lucru pare păgubitor, dar în lăuntrul lui are o lucrare plină de folos. În același fel socotește și despre lucrul dimpotrivă. Adică, de multe ori un lucru pare să fie de folos, dar înăuntru e plin de vătămare. De aceea, mulți dintre oameni află pagubă în lucrurile ce par să aducă un câștig. Dar nici de la aceștia nu primim mărturia adevărată a cunoștinței²⁶⁵. Folosește-te deci de sfătuitorul acela care știe să probeze cu răbdare lucrurile care cer o dreaptă socoteală (un discernământ). De aceea nu oricine e vrednic de crezământ când dă un sfat, ci numai acela care mai întâi și-a chivernisit bine libertatea lui și nu se teme de învinovățiri și de clevetiri.

Când afli, deci, pace neschimbată în calea ta, teme-te, pentru că ești departe de cărarea pe care pășesc picioarele obosite ale sfinților. Căci cu cât pășești mai sigur pe calea ce duce spre cetatea Împărăției și te apropii de cetatea lui Dumnezeu, cu atâta să ai mai

---

264. Adevărata încercare, sau „cercare” sau experiență, cere deci și timp, nu ajunge o gustare trecătoare a unei situații. Aceasta ne arată ce preț trebuie să punem pe părerile unor teologi care se ocupă prin „studiu” (prin „cercetare”) cu mistica, dar nu au făcut prin trăire îndelungată experiența vieții în Dumnezeu.

265. Nici de la cei care, părând că fac lucruri rele, împlinesc lucruri bune și viceversa, să nu primim sfaturi, ci de la cei ce au o viață bună în toată limpezimea: de la cei ce fac binele prin fapte ce se arată ca bune (se poate ca aici să fie vorba și de un fel de aplicare a dictonului: „Scopul scuză mijloacele”). Dar textul spune în continuare că nici aceștia nu sunt lipsiți de clevetiri, de defăimări. Dar un semn în plus al bunătății lor este că nu răspund la fel la asemenea clevetiri, ci-și păstrează pacea lor.

mult ca semn tăria încercărilor ce te întâmpină. Și cu cât te apropii și înaltezi, cu atât se înmulțesc încercările împotriva ta. Când simți, deci, în sufletul tău încercări mai felurite și mai tari, să știi că în acele timpuri sufletul tău a primit cu adevărat, în ascuns, o altă treaptă mai înaltă și i s-a adăugat la starea în care se află un har nou. Căci după măsura harului aduce Dumnezeu peste suflet necazurile altor încercări. Nu înțelege prin ele încercările lumești, care se întâmplă unora pentru că au pus frâu răutății în lucrurile văzute, nici tulburări trupesti, ci încercări ce se potrivesc călugărilor care se liniștesc, pe care le vom deosebi mai pe urmă²⁶⁶.

Iar dacă sufletul suferă de vreo slăbiciune și nu poate răbda încercările cele mari și se roagă să nu intre în ele, iar Dumnezeu îl ascultă, să știi că în măsura în care te întărește față de încercările cele mari, în aceeași măsură te învrednicește și de darurile cele mari. Căci nu dă Dumnezeu un dar mare, fără o mare încercare. Pentru că după încercări a rânduit Dumnezeu și darurile, potrivit cu înțelepciunea Lui, pe care nu o pricep cei zidiți de El. Drept aceea, din necazurile grele ce ți se întâmplă prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, să cunoști câtă cinste a primit sufletul tău din partea mării Lui. Căci pe măsura întristării, e și mângâierea.

Întrebare: Care e, deci, mai înainte: încercarea și apoi darul, sau întâi darul și după el încercarea?

---

266. Nu e vorba de încercări ce se întâmplă călugărilor care se află încă în treapta fapturii, pentru că se înfrânează de la faptele rele. E vorba aici de încercările mai mari care vin peste cei din treapta înaltă a liniștirii. Nici aceștia nu au pace neschimbată pe calea lor. Și nu e bine când o au. Căci nu mai au prilejul să-și întărească încordarea în lupta pentru păzirea liniștii.

Răspuns: Nu vine încercarea, dacă n-a primit sufletul mai întâi în ascuns o mărire peste măsura lui. E duhul harului, pe care l-a primit mai întâi. Despre aceasta dă mărturie încercarea Domnului și la fel încercările Apostolilor. Căci n-au fost lăsați să intre în încercări până ce n-au primit mângâierea. Pentru că celor ce se împărtășesc de bunătăți li se cuvine să rabde încercările pentru ele. Căci după bine vine și necazul pentru el. Așa i-a plăcut lui Dumnezeu să facă în toate²⁶⁷.

Dar dacă așa se întâmplă, adică dacă harul vine înaintea încercării, totuși simțirea încercărilor vine înaintea simțirii harului, pentru probarea libertății. Căci niciodată nu se arată în vreunul harul înainte de a gusta încercările. Deci harul vine în minte înainte, dar în simțire, mai pe urmă²⁶⁸. Drept aceea se cuvine ca în vremea acestor încercări să avem două simțiri potrivnice ce nu sunt întru nimic asemenea: Acestea sunt bucuria

---

267. O aplicare a sinergiei la suportarea necazurilor. Și o înțelegere a acestei sinergii (a împreună-lucrării libertății cu harul), ca un mijloc de sporire duhovnicească. Omul, dând răbdarea sa, nu o dă fără să fi primit harul pentru această răbdare. Și aceasta înscrie o linie de creștere duhovnicească în viața lui. După suportarea unei încercări cu ajutorul unui har, vine o altă încercare mai mare pe baza unui har mai mare.

268. Așa e și cu harul Tainelor. Întâi se ascunde sămânța în pământ, apoi se arată rodul ei. Harul se dă într-un moment, dar lucrarea lui e îndelungată și efectele se arată treptat. Totuși chiar așa ascuns, harul ajută de la început omului în suportarea încercărilor, în lupta cu pornirile spre păcat. Observăm aci expresia „simțirea harului”, care va fi reproșată Sfântului Simeon Noul Teolog de Hausherr. Sfântul Simeon va spune să nu aștepte cineva mântuirea dacă nu ajunge la simțirea harului. Sfântul Isaac condiționează simțirea harului de răbdarea și biruirea încercărilor.

și frica. Bucuria că te afli umblând pe calea călcată de Sfinți, mai bine zis de Cel ce a dat viață tuturor. Și lucrul acesta e vădit din cunoștința (diagnoza) ce ți-o dau încercările. Iar frica trebuie s-o avem ca nu cumva din pricina mândriei să fim ispitiți de acestea²⁶⁹. Dar cei smeriți cu inima sunt înțelepțiți de har, ca să le poată deosebi pe acestea și să cunoască care este ispita ce se ivește ca un rod al mândriei și care aceea care se ivește ca o lovitură de pe urma iubirii²⁷⁰. Căci încercările din abatere și din sporirea viețuirii în bine se deosebesc de ispitele ce vin din părăsirea cea spre povățuire, pentru trufia inimii.

Încercările prietenilor lui Dumnezeu, care sunt cei smeriți la cuget

Încercările ce sunt aduse de toiagul duhovnicesc spre înaintarea și creșterea sufletului, prin care se deprinde și se probează sufletul ce se nevoiește, sunt acestea: pregetarea, îngreunarea trupului, moleșeala mădulelor, trândăvia, zăpăceala cugetării, inchipuirea slăbiciunii trupului, încetarea nădejdi pentru o

---

269. Aici se face o deosebire clară între încercări și ispite, dar se arată și trecerea ușoară de la unele la altele. Încercările (πειρασμοί) ne pot deveni ispite (πειραζόμεθα ἐν τούτοις). Ca în cea mai mare parte a scrierii, avem și aici o magistrală înfățișare a complexității contradictorii a stărilor sufletești. Trebuie să ne bucurăm de încercări (de ceea ce ne doare), și în același timp trebuie să ne temem ca nu cumva indulcindu-ne numai de bucuria durerii încercărilor, să cădem în isplta mândriei că le putem suporta.

270. Ceea ce se ivește ca rod al mândriei este ispită, dar poate fi și încercare (necaz); iar ceea ce se ivește ca lovitură de pe urma iubirii este încercare, dar poate fi și ispită. Numai discernământul distinge când fiecare dintre aceste urmări este încercare sau ispită.

vreme, întunecarea gândurilor, lipsa unui ajutor omenească, lipsa celor trebuincioase trupului și cele asemenea acestora. Din aceste ispite omul dobândește un suflet însingurat și părăsit și o inimă omorâtă și smerită. Și prin acestea este pus la încercare dacă vine la dorirea Ziditorului. De aceea, Purtătorul de grijă le rânduește pe acestea spre puterea și trebuința celor ce le primesc pe ele. În ele sunt amestecate mângâierea și strâmtorările, lumina și întunericul, războaiele și ajutoarele și, scurt vorbind, îngustarea și lărgimea. Ele (de se folosesc spre bine) sunt semnul sporirii omului prin ajutorul lui Dumnezeu²⁷¹.

Ispitele dușmanilor lui Dumnezeu, care sunt cei mândri

Iar ispitele venite prin părăsirea lui Dumnezeu, împotriva celor nerușinați ce se înalță în cugetele lor în fața bunătății lui Dumnezeu și nedreptățesc această bunătate prin mândria lor²⁷², sunt acestea: ispitele arătate ale dracilor, care sunt și ele mai presus de hotarul

---

271. Toate acestea au atât aspectul de încercări, cât și pe cel de ispite. Depinde de cum sunt folosite: pentru ieșirea din ele spre Dumnezeu, sau pentru căderea deplină. Voința omului e cea care le dă ultima calificare. Ele sunt o cumpănă pusă în fața omului, ca să o aplece fie într-o parte fie în alta. Fără ele, adică fără biruirea lor, nu poate înainta omul spre Dumnezeu. De aceea se dau pe măsura nivelului la care a ajuns omul, pe măsura capacității lui de a câștiga din ele.

272. Nedreptățesc bunătatea lui Dumnezeu prin mândrie, pentru că folosesc darurile date lor, de această bunătate, ca să le facă neplăcute oamenilor, ca aceștia să se plângă pentru că Dumnezeu le-a făcut aceloră parte de unele daruri ca să le folosească împotriva semenilor lor.

puterii sufletului²⁷³, lipsirea de puterile înțelepciunii aflătoare în ei, simțirea năprasnică a nălucirii curviei, îngăduită împotriva lor spre smerirea truției lor, mânia grabnică, voința de a impune voia lor, de a se certa prin cuvinte, de a certa, disprețuirea inimii, desăvârșita amăgire a minții, hule împotriva numelui lui Dumnezeu, gânduri nebunești pricinuitoare de răs, mai bine-zis de plâns, faptul de a se face de răsul oamenilor și de a-și pierde cinstea lor, de a se face de rușine și de ocară prin lucrarea dracilor în multe feluri, în chip ascuns și arătat, pofta de a se amesteca și petrece cu lumea, de a grăi și vorbi alurea totdeauna, în chip nebunesc, și de a născoci pururea vreo noutate printr-o prorocie mincinoasă, de a făgădui multe peste puterea proprie. Și acestea sunt cele sufletești.

Iar în cele trupesti i se ivesc unuia ca acesta întâmplări dureroase ce stăruie pururea în împletire cu el și sunt anevoie de destrămat, întâlniri cu oameni răi și necredincioși; ba i se întâmplă să cadă pe mâinile unor oameni ce-l necăjesc, să i se clatine inima mereu și dintr-odată, fără pricină, din frica lui Dumnezeu. Aceștia pătimesc de multe ori căderi mari de pe stânci și de pe locuri înalte; și alte asemenea acestora, ce li se întâmplă spre zdrobirea trupului. Și, în sfârșit, lipsa celor ce-i pot sprijini inima din puterea lui Dumnezeu și a nădejzii credinței lor; și, pe scurt, câte neputințe mai presus de putere sunt aduse asupra lor, împreună cu

---

273. Sunt ispite de la draci ce întrec puterea sufletului de a le rezista, precum sunt darurile de la Dumnezeu, care sunt mai presus de puterea naturală a omului. Dar cele din urmă măresc puterea omului, pe când cele dintâi o anulează și pe cea pe care el o are.

cele din ei. Toate acestea câte le-am înșirat și le-am numărat fac parte din felurile ispitelor mândriei.

Iar începutul acestora se ivește în om când începe să se socotească pe sine înțelept în ochii săi. Și acesta se mișcă în toate aceste rele după măsura primirii unor astfel de gânduri ale mândriei.

Drept aceea, cunoaște din felurile ispitelor căile ușurătății cugetării tale. Iar de vezi vreunele dintre aceste încercări amestecate în încercările spuse înainte de ele, cunoaște că în măsura în care ai din acestea, în aceeași măsură s-a cuibărit în tine mândria.

Despre răbdare

Ascultă iarăși și un alt fel. Toate greutateile și necazurile ce nu sunt răbdate au în ele un chin îndoit²⁷⁴. Căci răbdarea omului micșorează apăsarea lor. Lipsa de curaj e maica chinului. Iar răbdarea e maica mângâierii și o putere care obișnuiește să se nască din lărgimea inimii. Dar această putere e greu să o afle omul în necazurile lui fără darul dumnezeiesc, care se ivește din urmărirea rugăciunii și din vărsarea lacrimilor.

---

274. Răbdarea e o tărie spirituală care micșorează tăria necazurilor. Prin faptul că nu le rabzi, nu le micșorezi și nu le înlături. De suportat tot le suporti, căci n-ai ce face. Dar suportarea fără răbdare e îndoit sau insuțit de grea. Cu cât rabzi necazurile cu voia, cu atât pui un efort care le mărginește puterea; cu cât ești mai fără răbdare în ele, cu atât le mărești chiar prin aceasta, părându-ți de nesuportat, fără limită și de nestăpânit prin puterea ta. Necazul care-ți apare, când nu-l rabzi, ca nemărginit, îl mărginești, îl stăpânești prin răbdare, căci în ea e puterea lui Dumnezeu care-l mărginește. Propriu-zis simți această putere cum îl limitează. E și aceasta o formă a sinergiei: Cu cât te încordezi mai mult în răbdare, cu atât puterea lui Dumnezeu îți ajută să biruiesti necazul. Aceasta se spune în continuare.

Despre lipsa de curaj

Când Dumnezeu voiește să necăjească pe om și mai mult, îl lasă să intre pe mâinile lipsei de curaj. Și aceasta naște în el puterea tare a trândăviei, prin care gustă o sugrumare a sufletului care e una cu gustarea gheenei. Iar din aceasta vine duhul ieșirii din minți²⁷⁵, din care răsar zeci de mii de ispite: zăpăceala, luțimea, hula, defăimarea, gândurile sucite, mutarea dintr-un loc în altul și cele asemenea acestora. Iar de întrebi care este pricina lor, îți voi spune că negrija. Leacul tuturor acestora este unul. Și în mâna acestuia află cineva îndată mângâierea în sufletul său. Și care este acesta? Smerita cugetare a inimii. Fără aceasta nu poate surpa cineva zidul acestor rele, ci le face mai degrabă să-l copleșească²⁷⁶.

---

275. Lipsa de curaj e una cu sporirea trândăviei, ca renunțare la efortul de a răbda necazurile. Dar ea mărește chinul până la proporțiile unui chin de iad. Aceasta e nelimitarea iadului, care are în ea și un element subiectiv. Aceasta duce la deznădejde și la o adevărată ieșire din minți. Căci e o înrudire între ieșirea din minți, deznădejde și sentimentul că greutatea și durerea nu au margini. E în toate o lipsă de înțelegere a realității limitate a necazului; e o întindere subiectivă a întinericului la nesfârșit. Deznădejdea și iadul sunt legate astfel de slăbirea voinței de a răbda și slăbirea voinței, de lipsirea de harul dumnezeiesc.

276. Smerita cugetare, fiind o recunoaștere a autolimitării prin cunoașterea nesfârșirii puterii dumnezeiești, vede prin aceasta și limitarea necazurilor și primește puterea răbdării lor. De aceea, unde e smerita cugetare nu poate fi iadul nelimitării părute a necazurilor și a patimilor care sunt pricina lor. Unde se vede nelimitarea lui Dumnezeu, nu se mai poate trăi o altă nelimitare, cea a iadului. Prin această smerită cugetare ce are evidența nelimitării lui Dumnezeu, limităm și durerile ce ni le poate pricinui apropierea morții și poate că și urmările ei nelimitate. Iar cum, prin mărirea

Să nu te mânii pe mine că-ți spun adevărul. Ți-l spun, pentru că nu l-ai căutat în sufletul tău. Dar de vorești, intră în țara lui și vei vedea cum îți dă ție dezlegare de răutatea ta. Căci pe măsura smeritei tale cugetări, ți se dă ție și răbdarea în necazurile tale²⁷⁷. Și după răbdarea ta se ușurează și greutatea necazurilor tale și vei dobândi mângâiere. Iar după mângâierea ta, se mărește dragostea către Dumnezeu. Și după dragostea ta, se mărește bucuria ta în Duhul cel Sfânt. Totuși pe cei ce sunt fii cu adevărat, Preamilostivul nu binevoiește să-i scoată din încercările lor, nici nu-i izbăvește de aceste încercări, ci-i îmbracă cu răbdare în ele. Și toate aceste bunătăți le primesc, în mâna răbdării lor, spre desăvârșirea sufletelor lor²⁷⁸. Hristos, Dumnezeuul nostru, să ne învrednicească prin harul Lui să răbdăm relele pentru dragostea Lui, întru mulțumirea inimii. Amin.

CUVÂNTUL XLVII

Trupul fricos de încercări se face prietenul păcatului

A zis oarecare dintre Sfinți că trupul fricos de încercări se face prieten al păcatului, ca să nu se strâmtoreze și

---

subiectivă a durerilor, le dăm și un fel de mărire reală pentru noi, așa, prin limitarea subiectivă a urmărilor morții, le limităm și în mod obiectiv.

277. Este de remarcat paradoxul că smerenia, care e autolimitare și care pare lipsă de efort, implică în ea cel mai mare efort și deci și puterea de răbdare a necazurilor, de limitare a lor, prin evidența nelimitării puterii dumnezeiești pe care o trăiește.

278. Dumnezeu nu-i cruță de necazuri pe cei iubiți, pentru că fără ele n-ar sporii în virtutea răbdării și a smereniei. Dar dându-le necazuri, le dă și putere să rabde și să se smerească.

să-și piardă viața prin moartea lui. Dar tocmai de aceea Duhul cel Sfânt îl silește să moară. Căci știe că de nu va muri, nu va birui păcatul. Astfel, de voiește cineva să locuiască Domnul în el, își silește trupul său și slujește (liturghisește) Domnului și se face slujitorul Lui prin împlinirea poruncilor Duhului cele scrise de Apostol, și-și păzește sufletul său de faptele cărnii, despre care a scris Apostolul. Căci numai când slăbește trupul prin post și smerenie, sufletul se întărește în rugăciuni. Pentru că trupul are obiceiul ca atunci când e strâmtorat în multe feluri de necazuri și de lipsuri, în liniștirea lui, încât se apropie de moarte (se mortifică) în viața lui, să te roage, spunându-ți: „Îngăduie-mă puțin, ca să viețuiesc mai măsurat²⁷⁹. Căci acum pășesc drept, pentru că am fost probat de acest fel de rele”. Și când îl odihnești de necazuri și-i dai puțină slobozenie, pentru că ai pățimit împreună cu el, și se odihnește chiar și numai puțin, îți șoptește, lingușindu-te puțin²⁸⁰, până ce te face să ieși din pustie (căci lingușirile lui sunt foarte puternice). Și-ți zice: „Putem viețui cum se cuvine și aproape de lume. Căci am fost mult probați. Deci, putem să rămânem în cele ce am ajuns. Pune-mă numai la încercare și de nu voi fi cum voiești, ne putem întoarce. Că doar nu fuge pustia de noi”. Dar nu-i crede, oricât te-ar ruga și oricâte făgăduieli ți-ar face. Pentru că nu împlinește ceea ce a spus. După ce îi împlinești cererea, te aruncă în căderi mari, din care nu te vei putea ridica și ieși.

---

279. Să nu mai viețuiesc atât de strâmtorat, de lipsit, de aspru.

280. Te lingușește că ai sport mult și, deci, poți să-i dai puțină odihnă.

Când te lenevești în fața Ispitelor și ești sătul de ele, spune-i trupului: „Tu iarăși dorești necurăția și viața întinată”. Și dacă-ți spune: „E păcat să te omori pe tine”, răspunde-i: „Mă omor pe mine²⁸¹, pentru că nu volesc să trăiesc în necurăție. Mor aici, ca să nu văd moartea adevărată a sufletului meu, cea de la Dumnezeu²⁸². Îmi este de folos ca să mor aici pentru curăție și să nu trăiesc viața în lume. Moartea aceasta am ales-o cu voia pentru păcatele mele. Mă omor pe mine, pentru că am păcătuît Domnului și nu mai volesc să-L mâniau. De ce să voiesc viața depărtată de Dumnezeu? Rabd necazurile acestea ca să nu mă înstrăinez de nădejdea cerească. Ce folos are Dumnezeu de viața mea de aici, dacă o trăiesc în chip rău și-L mâniau pe El?”.

CUVÂNTUL XLVIII

Din ce pricină a îngăduit Dumnezeu încercările pentru cei ce-L iubesc pe El

Din dragostea pe care Sfinții o arată lui Dumnezeu, ei pătimesc pentru numele Lui încercările care-i strămtorează, căci El nu Se depărtează de cei ce-L iubesc și inima lor dobândește îndrăznire ca să-L vadă în chip necoperit și să ceară de la El cele de folos cu încredere.

---

281. Mă mortific, sau omor poftele rele.

282. Moartea adevărată, care este despărțirea de Dumnezeu. Moartea care nu desparte de Dumnezeu nu e moarte adevărată, ci poartă spre viață. Iar despărțirea de Dumnezeu e fapta omului. De aceea, nu Dumnezeu a făcut moartea. Dar El acceptă moartea poftelor, moartea egoismului, moartea morții. Căci ea e calea spre viață adevărată, cea în Dumnezeu.

Căci mare este puterea rugăciunii făcute cu îndrăzneală. De aceea a lăsat Dumnezeu pe Sfinții Lui să fie încercați de toate încercările, ca ei să primească iarăși cercarea și proba ajutorului Lui și să vadă câtă purtare de grijă are de ei; dar și ca să dobândească din încercări înțelepciune și să nu rămână neînvățați, lipsindu-se de câștigul ambelor părți ale deprinderii. Căci ei câștigă astfel prin cercare cunoștința tuturor și nu ajung de batjocura dracilor. Pentru că dacă s-ar deprinde numai în cele bune, dar ar fi lipsiți de cealaltă deprindere²⁸³, ar fi lipsiți de cercare (de experiența) în războaie.

Și de am zice că prin aceasta Dumnezeu îi deprinde pe ei fără să le dea vreo cunoștință, am spune că Dumnezeu vrea ca ei să fie ca boii și ca asinii și ca cei ce nu au libertatea în unele lucruri²⁸⁴. Dar nu gustă omul binele dacă nu e probat mai întâi prin cercarea celor rele. Aceasta, pentru ca, atunci când se întâlnește în ele cu binele, să se folosească de ele prin cunoștință și libertate, ca prin cele ce-i sunt proprii²⁸⁵. Cât de dulce e cunoștința câștigată prin deprinderea din cercarea lucrurilor și câtă putere dăruiește celui ce a

283. Deprinderea în răbdarea necazurilor.

284. Deci, oamenii, având înțelegere și nefiind ca animalele, văd un sens și în necazurile ce le vin. Nu se deprind să le suporte în chip simplu, fără să câștige prin aceasta o experiență, o cunoștință, să tragă o concluzie. Acesta e încă un motiv pentru care le primesc în chip liber, nu ca animalele ce le suportă fără libertate, pentru a câștiga o simplă deprindere în a împlini din frică voia stăpânului lor.

285. Chiar în necazuri, omul se întâlnește cu binele dacă se folosește de ele prin libertate și cunoștință, spre bine. Ele îi se dau, de aceea, pentru că se poate folosi de ele prin cunoștință și libertate. Ele îi largesc cunoștința, dar îi și fac să crească duhovnicește, să evite răul, în chip liber.

aflat-o pe ea prin multa lui cercare (experiență), e un lucru cunoscut celor ce s-au încredințat despre aceasta și au simțit ajutorul ei, cum le sunt cunoscute și slăbiciunea firii și sprijinirea ei din partea puterii dumnezeiești. Căci atunci ei cunosc că Dumnezeu, oprind mai întâi ajutorul Său de la ei, îi face să simtă slăbiciunile firii și greutatea încercărilor și viclenia vrăjmașului; și cu cine au de luptat și în ce fire sunt îmbrăcați și cum sunt păziți de puterea dumnezeiască; și cât drum au făcut și cât au urcat pe el; și cum slăbesc în fața oricărei patimi când se depărtează puterea dumnezeiască de la ei. Aceasta, pentru ca din toate acestea să câștige smerenie și să călătorească spre Dumnezeu și să aștepte ajutorul Lui și să stăruie în rugăciune.

Și toate acestea de unde le-au învățat, dacă n-au câștigat cercarea din răbdarea multor rele, în care au ajuns din îngăduința lui Dumnezeu? Căci zice Apostolul: „Ca să nu mă înalț din mărimea covârșitoare a descoperirilor, datu-mi-s-a bold în trup, îngerul satanei” (2 Corinteni 12, 7). Dar și credință neclintită câștigă cineva din încercări prin cercarea (experiența) ajutorului dumnezeiesc, pe care l-a primit de multe ori. Prin aceasta se face neînfricat și dobândește curaj din încercări și din deprinderea cea dobândită.

Încercarea este de folos oricărui om. Căci dacă încercarea este de folos lui Pavel, toată gura se va astupa și lumea se va simți îndatorată înaintea lui Dumnezeu să primească încercările. Cei ce se nevoielesc sunt încercați, ca să sporească în bogăția lor; cei leneși, ca să se păzească de cele ce-i vatămă; cei somnoroși, ca să se îndemne la trezire; cei ce se află departe, ca să se apropie de Dumnezeu; casnicii, ca să intre în casă cu îndrăzneală. Niciun fiu nedeprins nu primește bogăția

casei tatălui său înainte de a se putea folosi de ea. De aceea îi și încearcă mai întâi Dumnezeu și-i supune la greutăți, apoi le arată darul. Slavă Stăpânului, Celui ce prin doftorii amare ne duce la desfătarea în sănătate!

Nu este cineva care să nu se întristeze în timpurile de deprindere (de exercitare). Și nu este cineva căruia să nu i se pară amară vremea în care bea fierea încercărilor. Căci fără acestea nu poate ajunge cineva la băutura cea tare. Dar a răbda nu stă în puterea noastră. Căci cum ar putea vasul de lut să țină apa curgătoare, dacă nu l-ar fi întărit focul dumnezeiesc? Toate le vom lua în Hristos Iisus, Domnul nostru, de l ne vom supune, cerându-le într-o smerenie, cu o dorință neincetată. Amin.

CUVÂNTUL XLIX

**Despre cunoștința nepătimașă și despre încercări.
Despre cunoașterea sigură că nu numai cei mici și
slabi și nedeprinși, ci și cei ce se învrednicesc vreme
îndelungată de nepătimire și au ajuns
la desăvârșirea cugetului și, în parte,
aproape de curăția unită cu mortificarea,
sunt părăsiți cu milă, pentru căderea în mândrie²⁸⁶**

Mereu și mereu greșesc unii, dar totdeauna își tămăduiesc sufletul lor și harul îi primește din nou. Căci

---

286. Despre părăsirea povățuitoare din partea lui Dumnezeu a celor ce se încred în virtuțile lor, pentru a fi aduși la smerenie, au vorbit aproape toți Părinții duhovnicești. Sfântul Isaac Sirul precizează aici că aceasta o face Dumnezeu cu milă. E ca mama care trimite copilul să facă niște lucruri mai grele, pentru a se deprinde, dar urmărește cu milă eforturile lui.

în fiecare fire cuvântătoare are loc o schimbare care nu ajunge la capăt. Și schimbările străbat pe fiecare om în toate clipele vieții lui și din mulțimea lor cel înzestrat cunoaște (harul), cu darul deosebirii (cu discernământ). Dar probele la care e supus în toată ziua îl pot înțelepti pe el mai cu seamă dacă e treaz și ia aminte la sine cu mintea și află câtă schimbare a blândeții și a bună-tății primește sufletul lui în fiecare zi și cum e mutat dintr-odată de la pace la tulburare, când împrejurarea nu-i dă nicio pricină, și cum ajunge în primejdie mare și negrăită.

Și aceasta este ceea ce a scris Sfântul Macarie în chip vădit, cu multă grijă și sânguință, spre amintirea și învățătura fraților, ca în vremea schimbării de la o stare la cea potrivnică, să nu cadă în deznădejde. Căci celor ce se află în treapta curăției mereu li se întâmplă căderi, precum se întâmplă aerului să se răcorească, uneori fără să fie ei în trândăvie, sau în moleșală; ba chiar când umblă potrivit rânduielii lor li se întâmplă căderi ce se împotrivesc scopului voii lor.

Dar și Fericitul Marcu dă mărturie despre aceasta, ca unul ce o cunoaște din cercarea întocmai a ei, și o spune în scrierile sale spre o întărire prisositoare, ca să nu socotească cineva că Sfântul Macarie a spus aceasta în epistola sa²⁸⁷, la întâmplare și nu din cercarea adevărată, și ca prin doi martori așa de însemnați să primească mintea în chip neîndoielnic mângâiere în vreme de nevoie. Ce spune deci? „Se fac schimbări în fiecare, ca și în aer”. Înțelegi ce vrea să spună prin

---

287. Cred că e vorba de „Epistola cea mare” a lui Macarie, publicată de Werner Jaeger, în: *Two Rediscovered Works of Ancient Literature. Gregory of Nyssa and Macarius*, Leiden, E. I. Brill, 1954.

cuvântul „în fiecare”? Că firea este una, ca să nu socoțești că a vorbit numai despre cei mai de jos și mai mici și că cei desăvârșiți sunt liberi de schimbare și că ei stau neabătuți în treapta lor, fără gânduri pătimase, precum zic evhiții²⁸⁸. De aceea, a scris: „în fiecare”.

Cum se întâmplă deci aceasta, o, Macarie? Tu vorbești de răcoare și, după puțin, de arșiță și de grindină, sau de război și de senin. De fapt, în lupta noastră așa ni se întâmplă: războiul și apoi ajutorul harului. Căci într-o vreme sufletul se află în furtună și se scoală asupra lui valuri furioase. Apoi iarăși vine o schimbare. Căci harul ne cercetează și ne umple inima de bucurie, de pace și de Dumnezeu, de gânduri neprihănite și pașnice. Aceste gânduri ale neprihănirii le arată aici, dând să se înțeleagă că cele dinainte de ele erau dobitocești și necurate; și ne îndeamnă zicând că, dacă după aceste gânduri neprihănite și bune urmează năvala altora, să nu deznădăjduim, iar în ceasul odihnei pe care ne-o aduce harul să nu ne mândrim, ci în vremea bucuriei să așteptăm necazul.

---

288. Evhiții (rugătorii) e numele grecesc al mesalienilor, erezie din sec. IV și de după aceea. „Ei spuneau că botezul nu folosește nimic celor ce-l primesc. El tale ca un brici spicele păcatelor lor, dar nu și rădăcina lor. Dar rugăciunea desăvârșită smulge și rădăcina păcatului și alungă pe demoni din suflet. Căci cu fiecare om ce se naște e legat de la început un demon, mișcându-l pe om la fapte necuvenite. Pe acesta nu-l poate scoate nici botezul, nici altceva din suflet, ci numai lucrarea rugăciunii”. Odată ce au scos pe demon prin rugăciune, nu mai pot păcătui, ba văd și Persoanele Sfintei Treimi în chip sensibil. Aici Sfântul Isaac îl arată pe Macarie afirmând că fiecare suflet, deci și cel mai sport, e supus ispitelor, deci ca adversar al mesalienilor, contrar unor afirmații ale unor teologi apuseni mai noi că scrierile lui Macarie ar fi ale unui membru al ereziei mesaliene.

Ne îndeamnă să nu ne întristăm, de urmează căderi; nu zice să nu stăm împotriva lor, dar să fim cu bucurie, arătând că mintea trebuie să le primească pe acestea ca firești și ca ale noastre. Să nu cădem în deznădejde, ca unul care a așteptat ceva mai presus de luptă și o odihnă desăvârșită și neschimbată și nu vrea să primească luptă și întristări, nici să se ivească în el, în lumea aceasta, mișcarea a ceva potrivnic acestora, a ceva dintre cele ce nu plac Domnului Dumnezeu.

Și ne sfătuiește aceasta, ca să nu ne facem cu totul nelucrători și cu acest cuget să ne moleșim din pricina deznădejdii și să nu rămânem nemișcați pe calea noastră. Și zice: „Cunoaște că toți Sfinții s-au aflat în această lucrare. Cât suntem în lumea aceasta, împreună cu acestea ni se dă și o mângâiere prisositoare întru ascuns. Pentru că în fiecare zi și în fiecare ceas se cere de la noi o încercare a dragostei noastre față de Dumnezeu, în luptă și în război cu ispitele. Aceasta înseamnă să nu ne întristăm și să nu ne lenevim în luptă. Și așa să mergem înainte pe calea noastră. Iar cel ce vrea să iasă și să se abată de la acestea se face pradă lupilor”.

O, ce minune vedem la Sfântul acesta! Cum a făcut dintr-un cuvânt mic o astfel de întrebuintare și a arătat-o pe aceasta plină de înțelepciune și a depărtat cu totul îndoiala din cugetarea cititorului. „Iar acela, zice, care se abate de la acestea și se face pradă lupilor nu vrea să umble pe calea cuvenită. Acela și-a pus în mintea lui să facă așa și vrea să umble pe o cărare a sa neumblată de Părinți”.

Iar când cere ca în ceasul harului să așteptăm necazuri, ne învață precum urmează: Din lucrarea harului se întâmplă uneori că se ivesc în noi gânduri mari și

răpiri în vremea unei vederi (contemplări) a minții mai presus de fire, cum a spus Sfântul Marcu. Căci atunci când ingerii se apropie de noi, ne umplu de o vedere (contemplație) duhovnicească. Și toate cele potrivnice se depărtează și în vremea în care cineva petrece în acestea, se ivește în el o pace și o seninătate negrăită. Căci atunci te umbrește harul și Sfinții Îngeri se apropie de tine, înconjurându-te ca un zid și prin aceasta toți cei ce te ispitesc se depărtează din apropierea ta.

Dar atunci să nu te înalți și să nu socotești în sufletul tău că ai ajuns la limanul neînviforat și în văzduhul neschimbat și ai fost scos din acest sân (de mare) și din vânturile potrivnice din el și nu mai ai a te teme de vrăjmași, sau de vreo întâlnire rea. Pentru că mulți au gândit acestea și au căzut în primejdie, cum a spus Fericitul Nil. Sau să nu te socotești ca fiind mai mare decât cei mulți și că ți se cuvine să fii în acestea, iar altora nu, din pricina viețuirii lor rămasă în urmă, sau a cunoștinței lor neîndestulătoare. Să nu zici: „De aceea ei sunt lipsiți de acestea, iar eu mă aflu în ceea ce mi se cuvine, pentru că am ajuns la desăvârșirea sfințeniei și la treapta duhovnicească și la bucuria neschimbată”. Ci, mai degrabă, adu-ți aminte de gândurile necurate și de închipuirile necuvenite, aduse în cugetarea ta în vremea furtunii și în ceasul tulburării și al neorânduiei gândurilor, care cu puțin înainte s-au sculat asupra ta în orbecăiala întunericului. Adu-ți aminte cum te-ai abătut de repede spre patimi și cum ai stat de vorbă cu ele în întunericul cugetării și nu te-ai îndulcit, nici nu te-ai minunat de vederea dumnezeiască și de îmbelșugarea darurilor ce le-ai primit. Și cunoaște că toate acestea le-a adus asupra noastră purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru a ne smeri. Căci ea poartă

de grijă și rânduiește fiecăruia dintre noi ceea ce îi este de folos. De aceea, când te mândrești pentru darurile primite, te părăsește și cazi cu totul în faptele la care prin gânduri ești numai ispitit.

Drept aceea, cunoaște că a te afla în acestea nu atârnă de tine, nici de virtutea ta, ci harul este cel care te poartă pe palmele mâinilor lui ca să nu te înfricoșezi. Gândește-te la acestea când, în vremea bucuriei, gândul tău se trufește, a spus Sfântul nostru Părinte, și plângi și lăcrimează și apleacă-te spre amintirea păcatelor tale, a celor din vremea părăsirii tale, ca să te izbăvești de acest gând și să câștigi prin el smerenia. Totuși, nu deznădăjdui, căci prin gândurile smereniei dobândești ca printr-o ispășire iertarea păcatelor.

Căci smerenia aduce, chiar și fără fapte, iertarea multor păcate. Iar faptele fără smerenie sunt, dimpotrivă, nefolositoare. Ba ne pregătesc și multe rele²⁸⁹. Drept aceea, dobândește, precum am spus, prin smerenie iertarea fărădelegilor tale. Precum trebuie să fie sarea în orice mâncare, așa și smerenia în orice virtute. Și ea poate zdrobi puterea multor păcate.

Pentru aceasta, deci, e nevoie să ne întristăm neîncetat cu cugetul, întru smerenie și cu întristarea dreptei socoteli (unui adevărat discernământ)²⁹⁰. Că de vom

---

289. Smerenia cuprinde în ea mai mult decât faptele. Căci dacă faptele adevărate presupun iubirea și cinstirea aproapelui, cel ce are smerenie are rădăcina lor, iar faptele celui lipsit de smerenie sunt în fond pentru el, și numai în aparență sunt pentru altul. Dar prin smerenie ai depășit și faptele rele ce le-ai săvârșit. Căci în însăși rădăcina ființei tale te-ai desprins de ele.

290. Să surprindem păcatele cele mai fine, chiar pe acelea pe care e greu să le surprindem când ne privim în mod superficial.

dobândi-o pe aceasta, ea ne va face fii ai lui Dumnezeu și ne va înfățișa înaintea Lui, chiar și fără fapte bune. Iar fără de ea (fără smerenie), toate faptele noastre sunt deșarte, ca și toate virtuțile și toate lucrările.

Deci schimbarea cugetării o vrea Dumnezeu. Căci prin cugetare ne îmbunătățim și prin cugetare ne înrăim. Ajunge ca ea singură să stea neajutorată (de fapte) înaintea lui Dumnezeu și să grăiască pentru noi. Mulțumește și mărturisește-te lui Dumnezeu, netăcând nicio clipă, gândindu-te că având o fire atât de nepuțincoasă și ușor de abătut spre rele, totuși unde ești înălțat din vreme în vreme și de ce daruri te învrednicești și de cine ești ridicat deasupra firii; iar când ești părăsit, până unde cobori, încât ajungi la o minte dobitocească. Și gândește-te la ticăloșia firii tale și la repiziunea schimbării ce urmează, precum a spus oarecare dintre sfinții bătrâni: „Când îți vine, zice, gândul mândriei, spunându-ți: Gândește-te la virtuțile tale, privește bătrâne la curvia ta”. A vorbit de curvia de care ai fost ispitit, în vremea părăsirii, în gândurile tale.

Iată cum rânduiește harul fiecăruia, după folosul lui, fie în vremea de război, fie în vremea ajutorării lui. Ai văzut pe bătrânul acesta minunat, cât de ușor a spus acest lucru? „Când îți vine, zice, gândul mândriei pentru înălțimea viețuirii tale, zi: Bătrâne, privește la curvia ta”. E vădit că bătrânul a spus aceasta către un om mare. Căci nu pot fi tulburați de un astfel de gând decât cei ce sunt într-o treaptă mai de sus și petrec într-o viețuire vrednică de laudă. Că această patimă se ridică în suflet după dovedirea unei virtuți, ca să-l dezbrace de lucrarea ei, poți afla, de voiești, și dintr-o epistolă a aceluiași Sfânt Macarie. Din ea poți afla pe

ce treaptă se află Sfinții și care sunt ispitele îngăduite asupra lor. Căci în epistolă se scriu acestea:

Avva Macarie scrie tuturor fiilor săi iubiți, ca să-i învețe limpede cum sunt călăuziți de Dumnezeu prin războaie și prin sprijinirile harului. Căci prin ele i-a plăcut înțelepciunii lui Dumnezeu să se deprindă Sfinții în veac împotriva păcatului, prin virtute, cât sunt în viața aceasta. Pentru ca în toată vremea să se înalțe vederea lor spre El și prin privirea neîncetată spre El să crească în ei dragostea cea sfântă față de El, prin aceea că silindu-se să iasă de sub asuprirea patimilor și din frica de ele, aleargă spre El și se întăresc în credință, în nădejde și în dragoste față de El.

Acestea s-au spus acum nu celor ce petrec cu oamenii și se mută din loc în loc și rămân mereu între lucrurile și gândurile cele întinate și necurate; nici celor ce împlinesc dreptatea prin fapte în afara liniștirii, și sunt vânați în toată clipa prin simțurile lor; nici celor pe care trebuințele ce-i întâmpină fără voie îi pun în toată vremea în primejdia căderii, iar diferite împrejurări în care ajung cu voia îi lipsesc nu numai de puterea de a-și păzi deplin gândurile lor, ci și de puterea de a-și păzi simțurile lor. Ci s-a spus celor ce pot să-și păzească trupurile și gândurile lor și se feresc cu desăvârșire de tulburare și de întâlnirea cu oamenii și prin împrejurarea fericită că s-au lepădat de toate, ba chiar și de sufletele lor, își pot păzi mintea lor în rugăciune și primesc schimbări în călăuzirile lor din partea harului în lăuntrul viețuirii liniștite; celor ce petrec sub brațul cunoștinței Domnului, fiind înțelepțiți în chip ascuns de Duhul în liniștirea lor și în înfrânarea de la lucruri și de la vederea unora din ele, ca unii ce și-au omorât

cugetarea cu privire la lume²⁹¹. Căci acestea nu lasă patimile să moară. Iar cugetarea moare față de ele prin înfrânarea de la lucruri și prin împreună-lucrarea harului. Acest har să ne păzească pe noi în hotarul acestei viețuirii Amin.

CUVÂNTUL L

Despre aceeași temă și despre rugăciune

Înțelesul pe scurt al acestui capitol este că trebuie să știm că avem nevoie, în tot ceasul și în cele douăzeci și patru de ceasuri ale nopții și ale zilei, de pocăință. Iar înțelesul numelui pocăinței, precum am cunoscut din felul adevărat al lucrurilor, este acesta: Ea e cereerea prelungită în tot ceasul a rugăciunii pline de străpungere ce se îndreaptă spre Dumnezeu pentru iertarea păcatelor trecute și grija pentru păzirea de cele viitoare. De aceea a întărit și Domnul slăbiciunea noastră în rugăciune, zicând: „Stați treji și privegheați și vă rugați, ca să nu intrați în ispită” (*Matei 26, 41*). Rugați-vă și nu pregetați și privegheați în toată vremea și vă rugați. „Cereți, zice, și veți lua. Căutați și veți afla. Bateți și vi se va deschide. Că tot cel ce cere va lua și cel ce caută va afla și celui ce bate i se va deschide” (*Matei 7, 7*). Dar și mai mult a întărit cuvântul Său și ne-a îndemnat să ne străduim, în parabola celui ce a mers la prietenul lui la miezul nopții și i-a cerut lui pâine,

---

291. Omorârea cugetării cu privire la lume înseamnă a nu mai fi interesat de lume, pentru că nu te mai ispitește cu plăcerile ei, pe care le cunoști ca inferioare în comparație cu bucuria ce ți-o dă comuniunea cu Dumnezeu.

zicând: „Amin zic vouă, că de nu-i va da lui pentru prietenia lui, măcar pentru îndrăzneala lui, sculându-se, îi va da lui toate câte îi va cere” (*Luca* 11, 8).

Deci cereți și voi și nu vă leneviți. O, cutezanță negrăită! Dătătorul ne stârnește pe noi să cerem de la El, ca să ne dea darurile Sale cele dumnezeiești. Și precum ni le dăruiește toate câte ne sunt spre bine, precum singur știe, așa sunt pline cuvintele Lui de îndemnul de a îndrăzni și de a ne încrede în El. Și pentru că Domnul știe că nu încetează niciodată pomirea noastră de abatere înainte de moarte și că această schimbare este aproape de noi, înțeleg cea de la virtute la păcat, și că omul și firea lui sunt mereu în stare de a se abate la cele potrivnice, ne-a îndemnat să ne sârguim să cerem și să ne nevoim neîncetat²⁹². Că dacă lumea aceasta ar fi locul încrederii și omul ar ajunge la ea, firea lui s-ar înălța de sub apăsarea nevoii, și lucrarea lui, de sub apăsarea fricii, și n-am mai fi îndemnați să ne rugăm, împlinind ceea ce ne trebuie prin însăși purtarea Lui de grijă²⁹³. Pentru că nici în veacul viitor

---

292. Neîncetat firea noastră schimbătoare ne îndeamnă spre abateri de la calea cea bună. Cunoscând această slăbiciune a ei, Dumnezeu ne iartă neîncetat, dar ne și îndeamnă să-l cerem iertarea și ajutorul. Fixismul firii în bine, susținut de unele erezii vechi și de denotațiuni creștine de azi, nu corespunde realității.

293. Chiar de se află cugetul nostru plin de bunăvoință spre cele bune, câteodată nu mai înțelegem rostul unor încercări, sau ea ne părăsește la hotarul lor (când începe lucrarea acestor încercări) și într-un fel purtarea de grijă a lui Dumnezeu ne lasă în seama lor (ne aruncă), deși până la urmă ne va ajuta să ieșim din ele. Sau lucrarea lui Dumnezeu cu noi își produce rodul prin neputința noastră, arătată în greutatea cu care suferim încercările, întrucât sunt foarte mari. Atunci strigăm mai tare către Dumnezeu și deschidem poarta sufletului spre primirea ajutorului Lui.

nu se aduc lui Dumnezeu rugăciuni de cerere a unor lucruri. Căci în acea patrie a libertății firea noastră nu va fi supusă schimbărilor, nici nu se va abate de frica celor potrivnice ei. Pentru că va fi desăvârșită în toate. De aceea nu numai pentru rugăciune și pază trebuie să ne nevoim, ci și ca să înțelegem mișcările subțiri și nepricepute ce ni se întâmplă, care sunt mai presus de cunoașterea minții noastre și în care ne aflăm de multe ori fără de voie. Căci chiar de cugetarea noastră este foarte sigură și plină de bunăvoință în cele bune, de multe ori ne părăsește la hotarul încercărilor, și purtarea Lui de grijă ne aruncă, cum a zis Fericitul Pavel: „Ca să nu mă înalț, pentru mărimea covârșitoare a descoperirilor, datu-mi-s-a înbolditor trupului ingerul satanei, ca să mă lovească. Și de trei ori L-am rugat pe Domnul ca să-l ia de la mine. Și mi-a zis: Îți ajunge ție harul Meu. Căci puterea Mea întru neputință se desăvârșește” (2 Corinteni 12, 7)²⁹⁴.

Drept aceea, Doamne, aceasta este voia Ta și de toate acestea are nevoie pruncia mea, ca să fie povățuită și trezită de Tine, mai ales când omul nu e beat de dorul Tău, cum nu sunt nici eu, și nu e atras de bunătați, ca să nu mai vadă nicidecum lumea din pricina beției pe care o are față de Tine²⁹⁵. Căci m-ai făcut să mă ridic până la această stare și mai presus de ea, spre

---

294. Dacă am trăi în certitudinea vederii lui Dumnezeu, în experiența vădită a Lui, n-am mai avea nevoie să ne întărim în această certitudine prin cereri. Am fi convinși de bunătatea darnică a lui Dumnezeu prin „vederea” Lui. De aceea, în veacul viitor doar vom lăuda pe Dumnezeu și-l vom mulțumi, dar nu-l vom cere ceva.

295. E de remarcat această însușire a beției de Dumnezeu: ea e și o nevedere a lumii înconjurătoare.

descoperiri și vederi care nu pot fi tâlcuite de limba trupească, dar se văd, și se aude glasul liturghiei duhurilor și să mă învrednicesc de vederea plină de sfințenie a Ta²⁹⁶. Dar deocamdată eu, cel desăvârșit în Hristos, nu sunt în stare să mă păzesc pe mine, tocmai pentru că sunt ceva și pentru că am o subțirime; căci nu sunt în stare să mă înțeleg prin puterea mea pe mine, cel ce am dobândit mintea lui Hristos²⁹⁷.

Drept aceea, Doamne, pentru aceasta mă bucur de slăbiciuni, de necazuri, de închisori, de legături, de nevoi, fie de cele din partea firii, fie de cele de la fiii firii, fie de cele de la dușmanii ei. Rabd, bucurându-mă, neputințele mele, adică încercările mele, ca să se sălășluiască puterea lui Dumnezeu în lăuntrul meu (*2 Corințeni* 12, 9). Dacă după toate acestea am nevoie de toiașul ispitelor, ca și mai mult să sporească prin el întru mine sălășluirea Ta și să fiu păzit în apropierea Ta, cunosc din aceasta că nu ai pe cineva mai iubit decât pe mine, că prin aceasta m-ai mărit pe mine mai mult decât pe mulți; și mi-ai dat să cunosc puterile Tale

---

296. Liturghia duhurilor e liturghia îngerească, slavoslovie lor neîncetată. Iar vederea lui Dumnezeu e plină de sfințenie, sau de curăție, cum și Dumnezeu e atotcurat sau sfânt. Numai cel curat vede pe Dumnezeu, sau Dumnezeu iradiază curăția Lui în cel ce-L vede.

297. Cu cât sunt ridicat prin Hristos mai sus, cu atât mă înțeleg mai puțin. Obiectiv, am dobândit mintea lui Hristos și sunt om desăvârșit în Hristos, dar ceea ce îmi este dat obiectiv, nu sunt în stare să înțeleg încă, tocmai pentru că e o stare așa de înaltă. Deci nu sunt în stare să înțeleg încă nici rostul unor încercări, care tocmai pentru consolidarea mea în această înălțime vin asupra mea. Acesta poate fi sensul textului, deși el ni se pare cam obscur.

minunate și slăvite ca oarecăruia dintre Apostoli²⁹⁸, cum nu ai dat altora dintre tovarășii mei, și m-ai numit pe mine „vas al alegerii”, ca să păzesc cu credință treapta dragostei Tale. Pentru toate acestea știu că, pentru a spori și a înainta în lucrarea propovăduirii, aș fi fost dezlegat de lanțul încercărilor și deci mi-ai fi dăruit libertatea dacă mi-ar fi fost de folos. Dar nu ai binevoit să fiu fără necaz, nici fără grijă în lumea aceasta. Căci nu voiai să se înmulțească mai degrabă lucrarea propovăduirii Evangheliei Tale în lume, decât să mă folosesc de încercările mele și ca sufletul meu să fie păzit sănătos lângă Tine²⁹⁹.

Deci, poți vedea, tu, cel ce ai dobândit dreaptă socoteală (discernământ), că mare e darul încercărilor. Căci cu cât se înalță omul mai mult și intră în treapta duhovnicească, după asemănarea lui Pavel, cu atât are nevoie mai mult de frică și de pază și culege folos din întâlnirea cu încercările. Cine a ajuns în țara încredințării cea plină de jefuitori și a primit puterea să nu se abată? (E un lucru care nu s-a dat ingerilor, ca să nu se desăvârșească fără noi)³⁰⁰. Cine, ajungând acolo a

---

298. Lui Pavel. Și această frază e cam obscură, în textul grec sună: „Și precum mi-ai dat mie să cunosc puterile Tale minunate și slăvite, nu l-ai dat oarecăruia dintre Apostoli, prietenii mei”.

299. Fraza pare cam obscură. Înțelesul cred că e acesta: Dumnezeu nu socotește că e mai de folos o propovăduire a Lui în lume, făcută de oameni neprobați și necurățiți prin încercări, decât o desăvârșire prealabilă prin încercări. De-abia atunci propovăduirea credincioșilor ar avea un efect adevărat. De aceea se spune: „Pentru ca prin aceste încercări să fiu păzit sănătos lângă Tine și astfel să se facă mai cu rod propovăduirea Ta în lume”.

300. Cu cât se întărește cineva mai mult în încredințarea că a sporit în apropierea de Dumnezeu, cu atât asalturile duhurilor rele

primit acest dar, contra tuturor darurilor duhovnicești și trupești, încât să poată să rămână cu totul neschimbat și să nu se apropie de el vreo ispită în gânduri? Rânduiala lumii acesteia are acest înțeles, arătat în toate Scripturile: De ni s-ar întâmpla în fiecare zi mii de căderi și de răni, să nu ne descurajăm și să nu părăsim cursa în stadion. Căci e cu puțință ca printr-o mică luptă să câștigăm biruința și să primim cununa.

Lumea aceasta e un loc de luptă și un stadion de curse. Și timpul acesta e un timp de luptă. Și în locul de luptă nu e lege³⁰¹. Adică, împăratul nu pune un hotar ostașilor până nu se va isprăvi lupta și nu va ajunge fiecare om la ușa Împăratului împăraților și nu se va proba acolo cine a răbdat în luptă și nu s-a lăsat să fie înfrânt și n-a dat bir cu fugiții. Căci de câte ori nu se află câte un om care pare să nu fie de niciun folos cuiva și e dat mereu la o parte din lipsa de deprindere și aruncat, și totuși, aflându-se într-o neputință, răpește steagul din mâna oștirii fiilor uriașilor și înalță numele lui și e laudat mai mult decât toți cei ce se luptă și sunt

---

sunt mai stăruitoare. Dar și în respingerea acestora ne bucurăm mai mult de ajutorul îngerilor. În felul acesta îngerii înșiși sporesc împreună cu noi în desăvârșire, luptând și ei împreună cu noi împotriva atacurilor rele. Dacă îngerii înșiși ar fi supuși unor asemenea încercări și ar trebui să lupte pentru respingerea lor de la ei înșiși, ei ar face fără noi sușul lor spre Dumnezeu. Dar nu li s-a dat să urce fără noi, fără să ne ajute pe noi. De altfel s-ar putea spune că aceasta e o rânduială generală. Niciun om nu poate urca spre Dumnezeu (spre bine), dacă nu ajută și pe alții să urce, și dacă nu e ajutat și el de alții.

301. În război nu e lege care să rânduiască la care atacuri să răspund și la care să nu răspund. Trebuie să lupt în tot felul, ca să mă apăr și să câștig biruința.

cunoscuți prin biruințele lor și primește cununa și darul de preț mai mult decât toți tovarășii lui? De aceea să nu rămână niciun om în deznădejde. Să nu ne lenevim în rugăciune și să nu pregetăm în a cere ajutor de la El.

Și aceasta să o punem în cugetul nostru, ca atâta timp cât suntem în lume și lăsați în trup, chiar de ne vom înălța până la crugul (absida) cerurilor, nu trebuie să fim fără fapte și trudă și grijă. Prin aceasta vine desăvârșirea. Iartă-mă! Iar ce este mai mult decât aceasta este indeletnicire fără judecată. Iar Dumnezeuului nostru fie slava și stăpânirea și mărirea în vecii Amin.

CUVÂNTUL LI

**Despre diferitele feluri ale războiului
din partea diavolului împotriva celor ce umblă
pe calea strâmtă, cea mai presus de lume**

Este un obicei vechi al diavolului, al potrivnicului nostru, ca să împartă cu măiestrie atacurile sale împotriva celor ce intră în lupta aceasta, după felul armelor sale, și să schimbe chipul războiului după scopul urmărit de diferite persoane. Pe cei ce îi vede trândavi în a se hotări și neputincioși în gânduri, îi războiește de la început cu tărie și ridică împotriva lor ispite grele și puternice, ca să-i facă să guste de la începutul drumului felurile răutății lui și să-i cuprindă de la prima luptă frica și să li se pară calea lor aspră și greu de străbătut și să zică: „Dacă începutul ei este așa de greu și de aspru, cine va putea să înfrunte până la sfârșit războaiele cele multe, așezate de-a lungul ei?”. Și zicând așa, nu mai pot sta tari, sau înainta. Ba nu pot privi nici

spre altceva, așa de mult îi apasă grija de aceasta. Și pe încetul diavolul strânge războiul lui împotriva lor, ca să fugă de el.

Mai bine-zis, Dumnezeu însuși e cel ce îngăduie aceluia să se întărească împotriva lor și nu-i ajută întru nimic. Pentru că au intrat cu îndoială și cu răceală în lupta pentru Domnul. Căci zice: „Blestemat este tot cel ce face lucrurile Domnului cu trândăvie și-și împiedică mâna lui de la sânge” (*Ieremia* 48, 10)³⁰². Și iarăși: „Aproape este Domnul de cei ce se tem de El” (*Psalml* 84, 10). Căci Domnul poruncește să întâmpinăm pe diavolul fără frică și răceală, zicând: „Începe, deci, să-l pierzi pe el și pornește războiul împotriva lui și te prinde cu el în luptă bărbătește. Și voi începe a pune frica ta peste toți vrăjmașii tăi de sub cer, zice Domnul” (*Deuteronomul* 11, 25). Căci de nu vei muri de moartea cu trupul de bunăvoie pentru bunătatea lui Dumnezeu, vei muri fără de voie cu sufletul, despărțindu-te de Dumnezeu.

Deci, cât te privește pe tine, nu te îngreua să primești de bunăvoie pătimirile vremelnice pentru Dumnezeu, ca să intri în slava Lui. Căci de vei muri trupește în lupta pentru ea, Domnul însuși te va încununa și va dăruî cinstitelor tale oseminte cinstea Mucenicilor. De aceea, precum am zis mai înainte, cei trândavi și moleșiți la începutul nevoinței lor, cei ce nu se silesc să se predea pe ei înșiși morții, se află în toate războaiele foarte slabi și lipsiți de bărbăție. Mai bine-zis, Dumnezeu însuși îi lasă să fie prizonieri și războiți. Pentru că nu L-au căutat cu adevărat, și au încercat să împlinească

---

302. Adică se teme să lupte pentru Domnul până la sânge, până la primirea morții.

lucrul Domnului iscodindu-l și luându-l în răs. De aceea și diavolul i-a cunoscut pe ei de la început și a încercat gândurile lor, cum sunt, de sunt fricoase și pline de iubirea de sine și de grija pentru trupul lor. Pentru aceasta, ca printr-un vifor îi prigonește pe ei. Pentru că nu vede în ei o putere a minții (inteligibilă, spirituală), pe care o vede de obicei în Sfinți. Căci Dumnezeu lucrează împreună cu omul și-l ajută și-i arată purtarea de grijă, după hotărârea omului cea pentru Dumnezeu și după îndreptarea lui spre ținta cea voită de Dumnezeu cu el. Pentru că nu poate diavolul să se apropie de om, sau să-i aducă ispite, de nu se lenevește acesta și nu îngăduie Dumnezeu (sau nu-l părăsește pe om), sau de nu-l dezleagă Dumnezeu spre gânduri spurcate, prin părerea de sine și prin mândrie, sau printr-un gând de îndoială și prin împărțirea sufletului. Pe aceștia îi cere diavolul să-i ispitească.

Dar pe cei începători și simpli și lipsiți de cercare nu-i cere de la Dumnezeu ca pe Sfinți și ca pe cei mari (cu sufletul), ca să-i ispitească. Deoarece diavolul cunoaște că nu lasă Dumnezeu (pe om) să cadă în mâinile lui. Căci știe Dumnezeu că nu este în stare să înfrunte ispitele diavolului. Îi lasă numai de au una dintre pricinile de care am vorbit înainte. Căci atunci puterea proniei lui Dumnezeu se depărtează de la ei. Acesta este un fel al războaielor dracilor.

CUVÂNTUL LII

Despre al doilea fel al războaielor diavolului

Dar pe cei pe care îi vede că sunt plini de bărbăție și puternici și socotesc moartea ca nimic și ajung la mare

râvnă și se predau pe ei înșiși la toată încercarea și moartea și disprețuiesc viața în lume și în trup și toate încercările, nu-i întâmpină diavolul îndată și nu se arată pe sine timp îndelungat, ci se strânge pe sine și le dă lor loc și nu le iese înainte de la prima lor pomire, nici nu intră cu ei în război. Căci cunoaște că tot începutul războiului este mai fierbinte și știe că nevoitorul are multă râvnă și că nu pot fi biruiți ușor cei mai nevoitori dintre nevoitori. De aceea nu din lașitate face diavolul aceasta, ci pentru că se teme de puterea dumnezeiască ce-i învâluie pe aceștia și care-l înfricoșează pe el.

Deci, când îi vede pe ei astfel, nu îndrăznește să se atingă de ei, până ce nu-i vede cu râvna răcită și aruncând armele pe care și le-au pregătit în cugetele lor, prin părăsirea dumnezeieștilor cuvinte și a aducerilor-amine împreună-lucrătoare și sprijinitoare³⁰³. Deci, ia aminte la timpul lenevirii lor. Și când aceia se întorc puțin de la gândurile lor dintâi, încep și ei să iscodească meșteșuguri pentru înfrângerea lor prin lingușirile cugetului acestora ce izvorăsc din ei și sapă o groapă de pierzanie sufletelor lor prin împrăștierea gândurilor ce le vin din lene, gânduri prin care se face stăpână răceala în ei, sau în mințile și în inimile lor.

Și acestea nu voiește diavolul să le facă, cât timp e împiedicat să-i războiască pe ei, dar nu pentru că vrea să-i cruțe, nici pentru că e rușinat de ei. Căci îi socotește ca nimic. Ci, socotesc că o putere oarecare îi înconjoară pe cei ce simt căldura râvnei pentru Dumnezeu și pe cei ce ies ca niște prunci și se leapădă de lume fără

---

303. Amintirea morții, a poruncilor lui Dumnezeu, a făgăduielii date la intrarea în mănăstire etc.

multă șovăială, nădăjduind în Dumnezeu și neștiind cu cine au de luptat. De aceea Dumnezeu alungă cumplita lui viclenie de la ei, ca să nu se apropie de ei. Și vrăjmașul e ținut în frâu, când vede pe Păzitorul care-i păzește pururea pe aceia. Căci dacă aceia nu aruncă de la ei pricinile ajutorului, care sunt rugăciunile de cerere, ostenele și smerita cugetare, Sprijinitorul și Ajutătorul nu Se depărtează de la ei niciodată.

Privește și scrie în inima ta că iubirea de plăcere și dragostea de tihnă sunt pricini ale părăsirii. Dar cel ce se înfrânăază cu putere de la acestea nu e părăsit niciodată de ajutorul lui Dumnezeu. Și vrăjmașul nu e lăsat să-l atace. Iar dacă i se îngăduie vreodată să-l atace, pentru povățuire, vine pe urma lui și-l oprește sfânta putere. Și acela nu se teme de ispitele dracilor, pentru că gândul lui îi dă curaj și puterea aceea îl face să-i disprețuiască³⁰⁴. Căci această putere dumnezeiască îi învață pe oameni cum învață cineva pe un băiat să înoate, lăsându-l puțin singur, și când acela începe să se înece, îl ridică deasupra. Pentru că băiatul înoată pe mâinile celui ce-l învață. Și când începe să slăbească în curaj și să se scufunde, cel ce-l poartă pe mâinile lui îi strigă, încurajându-l: „Nu te teme, eu te port”. Și precum mama, învățându-l pe copilul ei mic să umble, se depărtează puțin de la el și-l cheamă la sine, iar când el, venind spre mama lui, începe să se clatine și să cadă, din pricina picioarelor și mădulelor plâpânde și fragede, mama aleargă și-l prinde în brațele ei, așa

---

304. Gândul la Dumnezeu, rugăciunea către El, se întâlnește totdeauna cu puterea lui Dumnezeu. Unde e prima, e și ultima. Gândul și rugăciunea nu se referă la Dumnezeu de la distanță, ci intră în atingere cu puterea lui Dumnezeu și se penetrează de ea.

și harul lui Dumnezeu poartă și învață pe oamenii care se predau pe ei cu curăție și cu simplitate în mâinile Făcătorului lor și pe cei ce s-au lepădat din toată inima de lume și merg pe urmele lui Dumnezeu³⁰⁵.

Iar tu, o, omule, care mergi pe urmele lui Dumnezeu, adu-ți aminte în tot timpul nevoinței tale mereu de început și de întâia râvnă a începutului acestei căi, și de gândurile fierbinți cu care ai ieșit la început din casa ta și te-ai așezat în linia de război. Pune-te la încercare în fiecare zi, ca să nu răcească căldura sufletului tău în mânăuirea vreuneia dintre armele cu care ai fost îmbrăcat și în râvna aprinsă în tine la început, adică la începutul luptei tale, ca nu cumva să te păgubești de vreuna dintre armele cu care ai fost îmbrăcat la începutul acestei lupte. Și înalță mereu glasul tău în lăuntrul taberei de luptă și încurajează și îmbărbătează pe fiii tăi cei de-a dreapta, adică gândurile tale, și arată celorlalți, adică părții celui potrivnic, că ești treaz. Și de vezi la început vreo pornire înfricoșătoare a Ispiti-
torului, să nu slăbești. Poate îți este de folos aceasta. Căci Cel ce te mântuiește în dar nu îngăduie să se apropie cineva de tine, afară doar pentru vreo economie în folosul tău.

Dar să nu arăți trândăvie de la început, ca nu cumva prin această trândăvie de la început, pășind înainte, să cazi și să nu te mai poți împotrivi supărărilor ce vin asupra ta: Înțeleg celor din foame, din neputințe, din nă-
lucirile înfricoșătoare și din celelalte. Să nu te depărtezi

---

305. Harul îi lasă puțin și singuri pe oameni, pentru a se întări, sau mai mult le dă impresia că au rămas singuri. Chiar de la o oarecare distanță reală sau părută, Dumnezeu le trimite putere și curaj.

de lângă Conducătorul luptei, căci El îți va da ție ajutor împotriva potrivnicului tău, ca să nu te afle pe tine vrăjmașul precum așteaptă. Ci, cheamă pe Dumnezeu neîncetat și plângi înaintea harului Lui și te tânguiește și te ostenește până îți va trimite ție ajutor. Căci odată ce vei vedea aproape de tine pe Cel ce te mântuiește, nu vei mai fi biruit de vrăjmașul ce ți se împotrivește. Aceste două chipuri de luptă s-au înfățișat până aici.

CUVÂNTUL LIII

Despre al treilea chip de luptă al vrăjmașului împotriva celor tari și plini de bărbăție

Când, deci, după acestea, diavolul se ridică împotriva cuiva și nu-l poate birui pe el în luptă, mai bine-zis pe Cel ce-l întărește și-l ajută pe el și pentru Care omul i se împotrivește și de la Care ia putere și răbdare, încât trupul cel gros și material biruie pe cel netrupesc și cugetat cu mintea, când, deci, vede vrăjmașul toată această putere pe care a primit-o omul de la Dumnezeu și simțurile lui din afară nebiruite de lucrurile văzute și de sunetele celor auzite, și gândurile lui neslăbite de lingușiri și de amăgiri, dorește vicleanul să caute un oarecare meșteșug prin care să despartă pe cel ce ajută pe om, pe îngerul aceluia, de la el. Mai bine zis dorește vicleanul să orbească mintea omului ajutat, ca să se afle neajutat. Dorește ca în el să biruiască gândul mândriei, ca să creadă că toată tăria aceasta îi vine de la puterea sa proprie și că el însuși și-a câștigat bogăția aceasta și prin puterea sa proprie s-a păzit pe sine de cel potrivnic și ucigaș. Iar uneori socotește că

a biruit pe vrăjmaşul din întâmplare, alteori, că din pricina neputinţei vrăjmaşului (nu mai vorbesc de alte chipuri şi gânduri ale hulei, din pricina cărora cade sufletul lui în frică prin pomenirea lor şi numai prin aceasta). Alteori vrăjmaşul îşi înfăţişează amăgirea lui în chipul descoperirilor de la Dumnezeu, arătându-i omului anumite lucruri în vis. Iar când omul e în stare de trezvie, vrăjmaşul ia chip de înger al luminii şi toate le face ca să înduplece pe om, pe încetul, să se învoiască cu el şi să se predea în mâinile lui. Iar dacă omul cuminte îşi ţine gândurile, mai bine zis ţine pomenirea Celui ce-l ajută şi-şi atînteşte ochii inimii la cer, ca să nu ia seama la cei ce şuşotesc acestea în el, vrăjmaşul încercă să uneltească alte chipuri împotriva lui.

CUVÂNTUL LIV

Despre al patrulea fel al vrăjmaşului de a se împotrivi prin război

Dată fiind înrudirea ce o are firea cu acest al patrulea fel ce i-a rămas vrăjmaşului ca să pricinuiască pierderea omului prin el, care este această uneltire? Aceasta este să atace pe om prin trebuinţele lui fireşti. Căci de multe ori mintea celui ce se nevoieşte este orbită de vederea şi de apropierea lucrurilor supuse simţurilor şi e biruită cu uşurinţă în luptă, când ajunge aproape de ele, dar cu mult mai mult, când ele se află înaintea ochilor lui. Căci diavolul cel cumplit foloseşte meşteşugul acesta cu cunoştinţă şi cu iscusinţă; cu iscusinţa câştigată în lupta cu mulţi luptători tari şi puternici, care au căzut în acestea. Şi o face aceasta în chip înşelător.

Căci chiar dacă nu poate face pe oameni să lucreze prin fapte, datorită neclintirii liniștii lor și înfrânării lor de la conviețuirea cu prilejurile și cu pricinile (păcatelor), totuși el se luptă să facă mintea lor să-și pricinuiască diferite năluciri, gâdilându-i, stârnind mișcări în ei, ca să se scufunde în gânduri necuviincioase și să se învoiască cu ele și să se facă vinovați de ele, încât să se depărteze de la ei Ajutătorul lor.

Căci știe că biruința omului și înfrângerea și comorara și sprijinirea lui și toate cele ale celui ce se nevoiește își au temeiul în gândul lui și se înfăptuiesc printr-o mică învoire, numai ca gândul să se miște din locul lui și să coboare de la acea înălțime la pământ și să-și arate, prin hotărâre, într-o clipă de învoire, consimțirea. Așa s-a întâmplat multora dintre sfinți prin nălucirile frumuseții femeilor. Ba de multe ori, celor ce s-au apropiat de lume la o milă sau două, sau și la o distanță de o zi, a uneltit vicleanul de le-a adus înseși femeile în carne și oase la ei. Iar celor depărtați de lume, fiindcă nu poate să-i prindă astfel în cursă, le arată prin năluciri frumusețea femeilor, uneori în podoba vestmintelor și în priveliști desfrânate, alteori, arătându-se cu necuviință el însuși în chipul femeii goale. Prin acestea și prin unele ca acestea, pe unii i-a biruit cu fapta însăși, alții au fost batjocoriți prin năluciri, pentru ușurătatea gândurilor lor. Și așa au ajuns în adâncul deznădejdiei și sufletele lor s-au abătut spre lume și au căzut de la nădejdea cerească.

Dar alții, mai tari ca ei, și luminați de har, l-au biruit pe diavol și nălucirile lui și au călcat peste plăcerile trupului și s-au aflat probați în dragostea de Dumnezeu. Și de multe ori le-a sădit nălucirea aurului și a unor

lucruri scumpe și a unor comori de aur. Iar uneori li le-a arătat pe acestea în adevăr, ca prin astfel de nălucri felurite să împiedice poate pe vreunul dintre ei din calea lui și să-l poticnească prin vreuna dintre cursele și dintre mrejele lor.

Ci, Doamne, Doamne, nu ne duce pe noi în astfel de ispite, Tu, Cel ce cunoști neputința noastră, din care numai cei puternici și încercați ies, biruind o astfel de amăgire!

Și prin toate aceste încercări e îngăduit diavolului ispititor să războiască pe sfinți, ca să se probeze dragostea de Dumnezeu din ei în astfel de încercări, adică de se dovedesc iubitori de Dumnezeu și stăruie în dragostea de El și iubesc cu adevărat pe Dumnezeu prin înfrânarea de la asemenea lucruri, prin depărtare și prin lipsirea de ele. Și chiar de se apropie de aceste lucruri, se nevoiesc să le disprețuiască și să le nesocotească pentru dragostea de Dumnezeu. Aceștia, de sunt lingușiți, nu sunt înfrânți de draci. Ei sunt încercați nu numai ca să se facă cunoscuți ca probați lui Dumnezeu, ci și diavolului însuși. Căci acesta dorește mult să ispitească și să probeze de s-ar putea pe toți și să-i ceară pe ei de la Dumnezeu ca să-i încerce, cum a cerut pe dreptul Iov. Și când se dă o mică îngăduință de la Dumnezeu, diavolul se apropie ispitind cu tărie, dar pe măsura puterii celor ispitiți de el. Căci nu atacă nelegiuitul diavol după pofa lui³⁰⁶. Și prin aceasta sunt

---

306. Adică încercările ce le aduce diavolul cuiva nu întrec puterea aceluia de a le răbda. Căci dacă ar întrece această putere, omul n-ar avea nicio vină, în cazul că nu le-ar putea răbda și depăși. Deci cel ce cad nu pot da ca scuză că încercările sau ispitele au fost peste măsura puterii lor de a le înfrânge. Desigur, lucrurile se

probați cei adevărați și neclintii în dragostea de Dumnezeu, că le disprețuiesc pe toate acestea și le socotesc ca nimic în ochii lor în asemănare cu dragostea de Dumnezeu. Dar smerindu-se pururea și dând slavă Celui ce-i ajută în toate și Pricinuitorului biruinței lor, și predându-se pe ei în mâinile Lui în vremea luptei, Îi spun: „Tu, Doamne, ești puternic și a Ta este lupta. Luptă-te și biruește în ea, Doamne, pentru noi!”. Atunci, aceștia se probează ca aurul în cuptor.

Dar cei ce nu sunt tari în adevăr, probându-se în astfel de ispite, se fac cunoscuți ca atare și cad de la Dumnezeu ca niște gunoaie, dând loc în ei vrăjmașului lor, și ies vinovați pentru ușurătatea cugetării lor, sau pentru mândria lor. Pentru că nu s-au învrednicit să primească puterea pe care au avut-o sfinții lucrătoare în ei. Căci nu e biruită această putere ce lucrează împreună cu noi. Fiindcă Domnul este atotputernic și mai tare ca toți și în toată vremea e biruitor în trupul cel muritor, când coboară să le ajute în război. Iar de sunt și biruiți, e vădit că sunt biruiți când sunt afară de El. Aceștia sunt cei ce se golesc cu voia lor de El prin nerecunoștința lor. Ei nu s-au învrednicit de puterea ce

---

complică, dat fiind că omul nu le biruie numai cu puterea sa, ci și cu puterea lui Dumnezeu. Dar puterea dată lui de Dumnezeu i se dă în așa fel, ca să nu facă de prisos efortul lui maxim, sau să nu ceară un efort pe care omul nu l-ar putea face. Excepție fac minunile ce se fac în unele cazuri prin unii. Dar poate și în aceste cazuri puterea mai presus de fire dată unora e pe măsura credinței lor mai presus de fire. În general, însă, hotarul între ordinea firii și cea mai presus de fire e foarte greu de trasat și e foarte mobil. În cei credincioși puterile mai presus de fire, pătrunzând în fire, ridică înseși puterile acestora la diferite niveluri.

sprijină pe Biruitor, ba și de puterea lor obișnuită și proprie, pe care au avut-o în timpurile războaielor lor celor grele, se simt goliți.

Dar cum se simt goliți? Prin aceea că văd căderea lor ca dulce și plăcută și că le e neplăcut să rabde greutatea războiului vrăjmașului lor, în care biruiau odinioară în chip curat cu râvnă, prin pornirea mișcării firii, pe care o simțeau, în vremea aceea, aprinsă și vioaie. Iar acum nu le mai găsesc pe acestea în sufletul lor.

Iar cei ce sunt în începuturile lor trândavi și moleșiți nu se tem numai de luptele acestea și de cele asemănătoare, ci se tem și se tulbură și de foșnetul frunzei pomului și sunt biruiți de mica nevoie a foamei și de puțină slăbiciune, lepădându-se (de făgăduiala dată) și întorcându-se înapoi.

Iar cei adevărați și încercați nu se satură nici de verdețuri și de legume și nu primesc să guste nici rădăcini de legume uscate, înainte de ceasul rânduit al hranei. Ba și dorm pe jos, măcar că au trupul și ochii slăbiți de marea sleire a trupului. Și nici când se apropie clipa să iasă din trup, nu se lasă să fie biruiți și să cadă din voința întărită. Căci doresc și voiesc să se silească pe ei pentru dragostea lui Dumnezeu și aleg mai bine să se ostenească pentru virtute decât să aibă viața vremelnică și toată tihna în ea. Și când le vin ispitele, mai degrabă se veselesc și se fac prin ele și mai desăvârșiți. Dar nici în ostenelile obositoare ce le au de răbdat nu șovăie în dragostea lui Hristos, ci până ce vor înceta din viață sunt gata să primească cu bărbăție necazurile și nu fug de ele, căci prin ele se fac desăvârșiți. Iar Dumnezeuului nostru fie slava în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL LV

Despre patimi

Ce dulci sunt prilejurile patimilor! Patimile le poate tăia cineva și se poate liniști, ținându-se departe de ele, veselindu-se de încetarea lor; dar pricinile patimilor nu le poate părăsi. De aceea suntem ispitiți chiar fără să vrem. Și de patimi ne întristăm, dar prilejurile lor dorim să le avem. Păcatele nu le iubim, dar pricinile ce le aduc în noi le primim cu plăcere. De aceea cele din urmă se fac pricinuitoare ale celor dintâi prin lucrarea lor. Cel ce iubește prilejurile patimilor se supune fără voie patimilor și se face rob lor. Cel ce-și urăște păcatele sale încetează a le face, și cel ce le mărturisește dobândește iertarea. Dar este cu neputință cuiva a părăsi deprinderea păcatului înainte de a dobândi dușmănie față de ea, pe lângă mărturisirea greșalelor. Cea dintâi este pricină de smerenie adevărată; cea de a doua este urmată de rușine și de străpungerea inimii.

De nu urâm cele vrednice de ocară, nu putem simți răul miros al lucrării lor, nici putreziciunea ce o răspândesc, câtă vreme le purtăm în sufletele noastre. Până ce nu vei arunca din tine ceea ce nu se cuvine, nu vei cunoaște cu ce rușine ești împletit și nu vei roși din pricina ei. Când vei vedea oglindită în alții povara ta, vei afla rușinea ce stă asupra ei. Desparte-te de cele rele ale lumii și vei cunoaște răul ei miros. Căci de nu te despați, nu o cunoști, ba mai degrabă te vei învălui în răul ei miros ca într-un miros

bun și goliciunea rușinii tale o vei socoti ca o perdea de slavă³⁰⁷.

Fericit este cel ce s-a depărtat de lume și de întunericul ei și nu ia aminte decât la sine. Căci nu poate lucra sau sluji puterea străvederii, nici a discernământului, în cel ce petrece în mijlocul celor deșarte³⁰⁸. Căci cum va putea deosebi ceea ce se cuvine puterea de discernământ tulburată a acestuia? Fericit este cel ce a părăsit amețeala beției sale și a văzut prin alții cât de nesătulă este beția sa. Căci atunci va cunoaște rușinea sa. Cât timp poartă cineva în sine amețeala beției păcatelor sale, toate cele săvârșite de el i se par cuviincioase³⁰⁹. Căci când firea iese din rânduiala sa, e la fel de beată fie de vin, fie de poftă³¹⁰. Pentru că amândouă o scot din ceea ce se cuvine și amândouă mișcă în trupul de care sunt purtate aceeași fierbințeală. Felurile patimilor sunt diferite; dar amețeala pricinuită este una. Schimbarea ce o pricinuieste în fire este una; dar pricinile sunt diferite și nu deopotrivă și se deosebesc după felul cum sunt primite.

Oricărei desfătări îi urmează un necaz; și oricărui necaz pentru Dumnezeu îi urmează o desfătare. Dacă

---

307. Răul miros din tine nu-l simți. Până ești unit cu lumea rău mirositoare, nu simți răul ei miros. Numai când ești curat, simți mirosul celor necurați.

308. Simțul discernământului e tocit în cel pătat, în cel lipsit de curăție. Curăția și sensibilitatea sunt legate împreună.

309. Precum există o beție de Dumnezeu, care nu vede lumea sau vede urâtenia ei, așa este o beție de lume, care nu o vede în urâtenia ei și nici sfințenia lui Dumnezeu.

310. Beția de poftă este o neorânduială a firii noastre și o slujire a firii adevărate a realității.

toate cele din lumea aceasta sunt supuse stricăciunii, stricăciunea se produce prin cele potrivnice fie aici, fie în veacul viitor, fie în vremea ieșirii. Mai ales se întâmplă aceasta cu plăcerea din desfrânare, sau cu neplăcuta pătimire potrivnică acestei plăceri, care se pricinuieste prin străduința de sfințire³¹¹. Și aceasta o rănduiește Dumnezeu, ca, fie pe calea însăși, fie la sfârșitul ei, să guste pedeapsa, ca apoi aceasta să treacă, pentru mila Lui cea bogată, fie la răsplată, fie la o împlinire a arvunei. Pentru că Dumnezeu dă puțința dobândirii binelui până în ceasul din urmă. Dar răul îl împiedică prin aceea că supune chinurilor pe cel vrednic de pedeapsă, precum s-a scris: „Cel certat aici pentru rușinea lui mănâncă din gheena lui”.

Păzește-te de libertatea care duce la robia cea rea³¹². Păzește-te de mângâierea care aduce războiul. Păzește-te de cunoștința care duce la întâlniri cu ispitele și, mai ales, de dorința dinainte de pocăința desăvârșită³¹³. Căci dacă toți suntem păcătoși și nimeni nu e deasupra ispitelor, nicio virtute nu e mai presus de pocăință.

---

311. „În veacul viitor nu e stricăciune. Căci în starea de înviere, zice, nici nu se vor însura, nici nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii lui Dumnezeu în cer” (cf. *Matei* 22, 30). Stricăciune numește aici, poate, schimbarea stării pe care o primesc toți fie în viața aceasta, fie în vremea ieșirii, fie în veacul viitor. Cei ce au conviețuit cu plăcerea din desfrânare vor primi schimbarea de la desfătare la pedeapsă. Iar cei ce au conviețuit cu neplăcuta pătimire, pricinuită de străduința de sfințire și contrară plăcerii celei urâte, vor primi schimbarea de la necaz la odihnă.

312. Libertatea, de care spui că uzezi păcătuiind, te face rob păcatului.

313. Păzește-te de dorința odihnei desăvârșite, înainte de pocăința desăvârșită. Iar pocăința nu încheie, adică nu se desăvârșește niciodată înainte de moarte.

Pentru că niciodată nu se poate desăvârși lucrarea ei³¹⁴. De aceea, ea li se cuvine totdeauna tuturor celor ce voiesc să se mântuiască, păcătoși și drepti. Și nu e hotar al desăvârșirii, pentru că chiar și desăvârșirea celor desăvârșiți este nedesăvârșită. De aceea pocăinței nu-i pun hotar nici timpurile, nici faptele, înainte de moarte³¹⁵. Adu-ți aminte că fiecărei plăceri îi urmează scârba și, după ea, amărăciunea.

Păzește-te de bucuria ce nu-i însoțită de o pricină a schimbării³¹⁶. Căci tot ce are, ascuns în sine, o înconomie de sus, nu poate atinge, nici cunoaște, hotarul, și aceasta e pricina schimbării sale³¹⁷. Teme-te de acela care vezi că nu se schimbă³¹⁸. Căci el umblă, zice, în afara căii³¹⁹. Cel ce știe că-și cârmuiește cu înțelepciune corabia prin lume a amestecat schimbarea în toate ale lui. Și cele din afară ale lumii îi sunt o umbră³²⁰.

---

314. Orice virtute poate atinge o treaptă și mai înaltă, deci e supusă pocăinței pentru treapta nedeplină la care a ajuns. În acest sens niciun grad de virtute nu e mai presus de pocăință, adică nu scapă pe om de datoria pocăinței.

315. Numai când am ajunge la desăvârșire, am scăpa de datoria pocăinței. Dar cum desăvârșirea nu are hotar în viața aceasta, nici pocăința nu are.

316. O bucurie care nu are în sine nemulțumirea cu treapta ajunsă și nu are în ea pornirea spre o ridicare peste treapta ajunsă, deci spre o schimbare, e o bucurie a mândriei și o împăcare cu mărginirea.

317. În viața aceasta nu ajungem la hotarul desăvârșirii. Iar aceasta e pricina unei silințe necontenite de a ne ridica la o treaptă mai înaltă, de a ne schimba mereu.

318. Aceia sunt învățoșiți fie în rău, fie în mândrie.

319. În afara căii ce duce spre Dumnezeu, deci în afara căii, în general, rămânând închisi în lumea aceasta.

320. Cel ce merge pe calea spre Dumnezeu socotește lumea aceasta o umbră.

Odihnei mădularelor îi urmează o ieșire și o tulburare a gândurilor; iar unei lucrări fără măsură, trândăvia; și trândăviei, ieșirea³²¹. Dar se deosebește o ieșire de cealaltă. Căci celei dintâi ieșiri, sau celei din odihnă, îi urmează războiul din partea curviei; iar celei de a doua, sau celei din trândăvie, îi urmează părăsirea locului de liniștire și mutarea dintr-un loc în altul. Iar lucrarea ce stăruie cu durere în hotarele măsurii nu caută cinste. Micșorarea ei înmulțește plăcerea, iar ipsa de măsură, ieșirea. Rabdă, frate, nebunia firii tale, care biruiește în tine, pentru că te pregătește să ajungi la acea înțelepciune, care are începutul cununii veșnice³²². Nu te înspăimânta de tulburarea trupului celui din Adam, care e pregătit să ajungă la desfătarea aceea, a cărei cunoștință în viața de aici e în afară de înțelegerea celor trupești³²³. Când este de față chipul beresc care e împăratul păcii, să nu te tulburi de schimbarea potrivnică a tulburării firii. Pentru că neplăcuta tălmăcire e vremelnică în cel ce o primește pe aceasta cu plăcere³²⁴. Căci patimile sunt asemenea câinilor ce

---

321. Ieșirea aceasta a gândurilor este ieșirea lor de sub stăpânirea noastră, e plecarea lor spre lucruri care ne sunt păgubitoare și spre faptele legate de ele.

322. Când ești ispitit, nu deznădăjdui, ci rabdă. Căci răbdarea necazului ce-ți vine prin ispită înseamnă începutul încununării. Dar cel ce își alege o astfel de viață fără plăceri și urmărește fericirea viitoare pare nebun. Însă prin ea ajunge la înțelepciune, care ea însăși este începutul încununării cu veșnicia cea fericită.

323. Trupul din Adam va ajunge la o stare superioară celei pe care o cunoaștem acum. Dar el se tulbură la început de drumul aspru pe care e călăuzit. Însă această tulburare a lui nu trebuie să înspăimânte pe călugăr.

324. Tot alineatul acesta și cel dinainte încurajează pe cel ce este ispitit, pe cel ce are de suferit schimbarea de la starea de

obişnuiesc să stea în preajma măcelărilor şi care fug la auzul unui cuvânt, dar dacă nu sunt luaţi în seamă se năpustesc ca leii cei foarte mari. Dispreţuieşte pofta cât timp e mică, pentru ca să nu-ţi aduci aminte de tăria fierbinţelii ei. Căci stăpânirea peste cele mici alungă primejdia. Pentru că e cu neputinţă să stăpâneşti peste lucrurile mari, dacă nu biruieşti pe cele mai neînsemnate.

Adu-ţi aminte, frate, de viaţa viitoare, care nu este ca cea care se târăşte şi se mişcă prin sucuri; de viaţa prin care moartea e zdrobită; de viaţa în care nu este aprinderea împreunării, care pricinuieste firii copilăreşti osteneală prin gâdilirea plăcerii. Rabdă oboseala luptei, în care ai fost adus spre probare, ca să iei de la Dumnezeu cunună şi să te odihneşti când vei trece din această lume. Adu-ţi aminte de odihna aceea care nu are sfârşit şi de viaţa nesupusă atacurilor, de treapta desăvârşită, de starea cea nestrămutată şi de robia care sileşte la iubirea lui Dumnezeu, robie ce pune stăpânire peste fire³²⁵. Fie să ne învrednicim şi noi de aceasta, prin harul lui Hristos, Căruia I se cuvine slava împreună cu Tatăl Cel fără de început şi cu Preasfântul Duh, acum şi pururea şi în veci! Amin.

---

pace la cea a ispitelor şi încercărilor. În momentul în care îţi vine un necaz (o grea pătimire, sau o neplăcută pătimire), gândeşte-te că dacă îl primeşti cu plăcere, cu răbdare, e trecător.

325. Este o robie a dragostei, în care omul totuşi nu se simte rob, căci dragostea este în acelaşi timp tot ce e mai conform cu voia liberă a lui. E robie numai în sensul că cel ce s-a îndulcit de ea nu mai poate şi nu mai vrea să lasă din ea. Ea pune stăpânire peste fire, dar în acelaşi timp înalţă firea. Ea pune stăpânire peste libertate, dar în acelaşi timp libertatea se simte la largul ei.

CUVÂNTUL LVI

**Cu folos a îngăduit Dumnezeu ca sufletul
să fie primitor de patimi.
Și despre lucrările nevoinței**

Alunecarea în vreo cădere a păcatului este un semn al slăbiciunii firii. Și cu folos a îngăduit Dumnezeu ca sufletul să fie primitor de patimi. Căci nu s-a gândit să așeze sufletul mai presus de patimi înainte de nașterea cea de a doua³²⁶. Iar a fi primitor de patimi e de folos pentru străpungerea conștiinței. Dar a rămâne în ele e un lucru necuviincios și nerușinat.

Sunt trei chipuri prin care se poate apropia orice suflet de Dumnezeu: sau prin căldura credinței, sau prin frică, sau prin certarea lui Dumnezeu. Nimeni nu se poate apropia de dragostea lui Dumnezeu, dacă nu se apropie prin vreunul dintre aceste trei chipuri.

Precum din lăcomia pântecelui se naște tulburarea gândurilor, așa se nasc din vorbărie și din neorânduiala întâlnirilor necunoștința și ieșirea (împrăștierea) minții. Grija de lucrurile vieții tulbură sufletul și încurcarea în acestea zăpăcește mintea și o scoate din liniște.

Monahul care s-a predat pe sine plugăriei cerești se cuvine să fie pururea în afară de orice grijă a vieții, ca, venindu-și în sine, să nu mai afle în sine nimic din ale veacului acestuia. Căci oprindu-se de la acestea, poate să cugete neîmprăștiat la legea Domnului, ziua și noaptea. Ostenelile trupești fără curăția minții sunt ca un pânțec sterp și ca niște sâni uscați. Căci nu se pot

---

326. Înainte de înviere.

apropia de cunoștința lui Dumnezeu³²⁷. Ele obosesc trupul, dar nu se îngrijesc să dezrădăcineze patimile din minte. De aceea nu seceră nimic. Precum cel ce seamănă între spini nu poate secera nimic, așa cel ce se scufundă în ținerea de minte a răului și în iubirea de agoniseală nu poate dobândi nimic, ci geme pe patul lui, pentru că nu poate dormi din pricina străngerii de bunuri. Căci Scriptura mărturisește zicând: „Ca un popor care a lucrat dreptatea și n-a nesocotit niciuna din poruncile Domnului, cer dreptatea și ade-vărul de la Mine și voiesc să se apropie de Mine, de Dumnezeu, zicând: Pentru ce am postit și n-ai văzut, și ne-am smerit și n-ai cunoscut? Căci în zilele posturilor voastre faceți voile voastre, adică împliniți gândurile voastre cele viclene» (*Isaia* 58, 2-3). „Și le aduceți pe ele, împreună cu cugetările voastre, ca roduri depline idolilor, pe care îi socotiți întru voi ca dumnezei, jertfind lor trupul vostru, mai de preț decât orice tămâie pe care trebuia să Mi-o închinați Mie prin faptele voastre cele bune și prin conștiința curată³²⁸.

Pământ bun este acela care veselește pe lucrătorul lui cu rod însutit. Peste tăria sufletului ce scânteiază prin pomenirea lui Dumnezeu și prin privegherea neadormită de zi și de noapte, își clădește Domnul un nor ce-l acoperă ziua și-i luminează cu lumină de

---

327. Numai o minte curată de alte gânduri se gândește continuu la Dumnezeu și-L cunoaște în nesfârșirea puterii și iubirii Lui.

328. O afirmare a valorii trupului, care e mai de preț decât orice tămâie când e adus lui Dumnezeu ca unealtă a faptelor bune, prin care se sfințește.

foc noaptea³²⁹. Căci în lăuntruul întunericului lui va străluci lumina.

Precum acoperă norul lumina lunii, așa aburii stomacului alungă din suflet înțelepciunea lui Dumnezeu. Și precum e la largul ei flacăra focului în lemne uscate, așa e și trupul la largul lui când pântecul e plin. Și precum materia adăugată la materie sporește flacăra focului, așa felurimea mâncărilor sporește mișcarea pului. În trupul iubitor de plăcere nu locuiește cuștiința lui Dumnezeu. Și cel ce-și iubește trupul său va dobândi harul lui Dumnezeu. Precum din durerile șterli se naște fătul care veselește pe cea care l-a scut, așa din nevoința foamei se naște în suflet ca l cunoștința tainelor lui Dumnezeu. Iar celor leneși ubitorl de plăcere li se naște rodul rușinii. Precum îl se îngrijește de copii, așa Se îngrijește și Hristos trupul care pătimește greu pentru El și e pururea oape de gura lui. Iar rodul lucrării înțelepte este orețuit.

Străin este cel ce a ieșit cu mintea din toate cele ale vieții. Jeluitor este cel ce își petrece toate zilele vieții sale în foame și sete, din nădejdea bunătăților viitoare. Monah este cel ce petrece în afara lumii și cere pururea lui Dumnezeu să dobândească bunătățile viitoare. Bogăția monahului este mângâierea ce vine din plâns și bucuria cea din credința care strălucește în cămările minții. Milostiv este cel ce nu deosebește cu cugetarea pe unul de altul, ci are milă de toți.

---

329. A se remarca frumusețea imaginii. Pomenirile lui Dumnezeu sunt ca niște scântei ale sufletului. Lumina din minte e întâmpinată de norul de lumină al lui Dumnezeu.

Feciorelnic nu este cel ce și-a păzit trupul lui nespurcat de împreunare, ci cel ce se rușinează de sine însuși când se află singur. De iubești neprihănirea, alungă gândurile întinate ce se ivesc în cugetare în vremea citirii și în rugăciunea de cerere, și atunci te vei înarma față de pricinile firii (care îndeamnă la păcat). Căci fără aceasta nu vei putea vedea neprihănirea în suflet. De voiești să dobândești milostivirea, obișnuiește-te întâi să disprețuiești toate, ca să nu fie mintea ta atrasă în jos și să iasă din hotarele ei³³⁰. Lumina milostivirii se arată în răbdarea celui ce primește să fie nedreptățit³³¹. Desăvârșirea smereniei stă în a primi cu bucurie învinovățirile mincinoase. De ești cu adevărat milostiv, să nu te necăjești în lăuntrul tău când ți se răpesc pe nedrept ale tale, nici să nu povestești celor din afară paguba ta. Fă mai degrabă să se înghită paguba, din partea celor ce te-au nedreptățit, de către mila ta, ca acreala vinului, de mulțimea apei. Și arată mulțimea milostivirii tale în bunătățile cu care răsplătești pe cei ce te-au nedreptățit. Așa a făcut fericitul Elisei dușmanilor săi care voiau să-l robească. Căci când s-a rugat și i-a orbit pe ei cu negură, a arătat puterea aflătoare

---

330. O minte nemilostivă nu mai este în hotarele ei; s-a înstrăinat de firea ei. În firea minții este induloșarea pentru alții, e legată prin fire nevăzută de alții. Scufundarea omului în sine nu înseamnă nepăsarea de alții, ci găsirea în adânc a sensibilității față de alții. În sine, ea găsește legăturile curate cu alții. Numai superficialitatea este egoistă, nepăsătoare față de alții. Numai necunoașterea de sine înseamnă și necunoașterea altora și nesimțirea față de ei.

331. Trebuie să ai milă de cel ce te nedreptățește, căci el se pierde prin aceasta, ca unul ce a uitat de sine și se ciuntește de legăturile sale cu alții, legături prin care îi vine lui însuși viață.

în el, iar când le-a dat mâncare și băutură și i-a lăsat să plece, și-a arătat milostivirea lui (4 Regi 6, 18, 23).

Cel cu adevărat smerit la cuget, când e nedreptățit, nu se supără, nici nu se apără pentru fapta pentru care a fost nedreptățit. Și primește defăimările ca adevărate și nu se îngrijește să-i încredințeze pe oameni că a fost defăimat pe nedrept, ci cere iertare. Unii și-au însușit de bunăvoie numele de curvari, nefiind așa; alții l-au răbdat pe cel de preacurvari, fiind departe de aceasta, și au primit cu lacrimi să fie împovărați cu rodul unui păcat pe care nu l-au făcut, și au cerut plângând de la cei ce-i nedreptăteau iertare pentru nelegiuirea pe care n-au săvârșit-o, fiind încununați cu toată curăția și neprihănirea³³². Alții, ca să nu fie slăviți pentru starea lor virtuoasă, ascunsă în ei, se arătau în chipul celor răniți (de păcate), deși aveau în ei sarea dumnezeiască și erau neclintii în liniștea lor, încât aveau pe Sfinții Îngeri vestitori ai faptelor lor de vitejie, pentru desăvârșirea lor cea mai deplină.

Tu te socotești având smerită cugetare, dar alții se învinovăteau pe ei, în vreme ce tu nu suferi să fii învinovățit nici de alții și te socotești smerit la cuget. De ești smerit la cuget, probează-te prin acestea, ca să vezi de nu te tulburi când ești nedreptățit.

Mântuitorul numește „multe lăcașuri ale Tatălui” (cf. Ioan 14, 2) măsurile cugetării celor ce se sălășluiesc în patria aceea, adică puterile felurite de a deosebi felurimea darurilor (harismelor) duhovnicești, de care

---

332. Ei imitau pe Hristos, Care a luat păcatele noastre asupra Lui și a primit să fie răstignit pentru ele, suferind în chip real pentru ele. De fapt Hristos și cei ce-L imitau își dădeau seama de comuniunea adâncă ce există între ei și ceilalți. Și sufereau de păcatele altora ca de ale lor, pentru că sufereau pentru aceia înșiși.

se bucură cu mintea. N-a înțeles prin multele locașuri deosebiri de locuri, ci trepte de daruri. Căci precum fiecare se bucură de soarele văzut după curăția puterii văzătoare și primitoare, și precum un sfeșnic ce luminează într-o casă răspândește raze diferite, fără ca lumina lui să se împartă între multe sfeșnice, așa și în veacul viitor toți dreptii se sălășluiesc într-o singură patrie fără să se împartă, dar fiecare e luminat de unicul Soare înțelegător și înțeles pe măsura lui, ca de un singur văzduh și loc și scaun și vedere și chip. Și nu vede vreunul măsurile celuilalt, fie că acela e mai presus, fie că e mai prejos de el, ca nu cumva văzând harul mai bogat al acelula și pe cel mai mic al său să i se facă aceasta pricină de întristare și de nefericire. Nu poate fi aceasta acolo unde nu e întristare, nici suspin, ci fiecare se veselește în lăuntrul său după harul dat lui, după măsura lui, dar una este vederea cea dinăuntru a tuturor și una le este bucuria³³³. Și în afară de

---

333. Nu e acolo nici invidie, nici dispreț, ci numai smerenie. Cel ce vede mai mult nu socotește pe altul că vede mai puțin. Și cel ce vede mai puțin nu e făcut atent de altul că el vede mai mult. Și cel ce vede pe Hristos mai mult prețuiește pe cel ce vede mai puțin, pentru că vede și acela în modul lui personal, de neînlocuit. Nici cel ce-L vede pe Hristos mai puțin, nici cel ce primește comunicări mai adânci ale dragostei Lui nu-și dau seama de aceasta, pentru că fiecare vede aceeași față luminoasă a lui Hristos. Precum se vede și mai lămurit din cele ce urmează, Sfântul Isaac resplinde ideea unei stări de mijloc între „Împărăție” și „iad”, admitând însă o varietate de trepte în „Împărăție”. Sfântul Isaac nu e de acord cu cei ce zic: „Îmi ajunge să nu ajung în gheenă; căci prin aceasta voi intra în Împărăție”. El vrea ca omul să năzuiască să intre într-un locaș cât mai înalt în Împărăție. Dar între locul cel mai de sus și cel mai de jos sunt o mulțime de răsplătiri. Însă în locul cel mai de jos, în iad, nu e nicio răsplătire.

cele două mari cete nu este vreo alta de mijloc. Înțeleg prin una pe cea de sus, iar prin cealaltă, pe cea de jos; iar la mijlocul lor, mulțimea felurită a răsplătirilor³³⁴.

Iar dacă acesta este adevărul, precum și este de fapt, ce e mai nebunește și mai prosteste decât a spune ceea ce spun unii: „Îmi ajunge să scap de gheenă; nu mai am grijă că nu intru în Împărăție. Căci a scăpa de gheenă e una cu a intra în Împărăție. Precum a cădea din aceasta înseamnă a intra în gheenă. Fără îndoială, nu ne-a învățat Scriptura trei locuri. Dar ce? „Când va veni Fiul Omului întru slava Sa, va așeza oile la dreapta Sa și caprele la stânga Sa” (*Matei* 25, 31). N-a spus trei cete, ci două: una de-a dreapta și alta de-a stânga. Și a despărțit hotarele sălașurilor diferite ale lor, zicând că unii, adică păcătoși, vor merge la osândă veșnică, iar dreptii vor străluci ca soarele în viața veșnică (*Matei* 25, 46). Și, iarăși: „Vor veni de la răsărituri și de la apusuri și se vor odihni în sânurile lui Avraam întru Împărăția cerurilor. Iar fiii Împărăției vor fi scoși în întunericul cel mai din afară, unde va fi plânsul și scrâșnirea dinților” (*Matei* 8, 11), ceea ce e mai înfricoșător decât orice foc.

Deci ai înțeles din acestea că starea opusă stării de sus este însăși gheena chinuitoare? Bine este, deci, a învăța pe oameni să primească bunătatea lui Dumnezeu și a-i îndemna să rămână sub purtarea de grijă a Lui și a-i strămuta de la rătăcire la cunoștința adevărului.

---

334. În ultimele două propoziții, Sfântul Isaac a trecut la altă idee, legată de prima. Dacă toți cei din locașurile cerești au o singură vedere, nu se mai poate socoti că în afară de cer și de iad, sau de vederea și de nevederea lui Hristos, mai este o stare de mijloc (nici vedere, nici nevedere).

Acesta era chipul de lucrare al lui Hristos și al Apostolilor; și el este foarte înalt.

Iar când omul simte că a ieșit din viețuirea aceasta și din părăsirea neîncetată cu Dumnezeu și că conștiința lui slăbește în vedere (contemplare) și liniștea lui se tulbură și cunoștința i se întunecă, dat fiind că cugetarea lui are nevoie de pază și de supunerea simțurilor și că vrând să vindece pe alții își pierde sănătatea sa și iese din libertatea voii sale, trecând în tulburarea minții, trebuie să-și aducă aminte de cuvântul apostolic care zice că hrana tare e potrivită celor mai desăvârșiți (*Evrei 5, 14*) și să se întoarcă la cele dinainte ale sale, ca să nu audă spunându-i-se: „Doctore, vindecă-te pe tine însuși” (*Luca 4, 23*).

Să se judece, deci, pe sine însuși și să-și păzească buna lui deprindere și în loc de a ajuta prin rostirea cuvintelor, să slujească prin viețuirea cea bună; și în loc de a învăța prin sunetele gurii lui, să învețe prin faptele lui. Și abia când își va vedea sufletul său sănătos, să caute să folosească și pe alții și să-i tămăduiască prin sănătatea lui. Căci când se va afla departe de oameni, va putea să-i ajute pe ei mai bine prin lucrarea sa cea bună, ca să sporească în râvna faptelor bune, decât îi poate ajuta prin cuvinte, cât timp este el însuși bolnav și are nevoie mai mult ca ei de doftorie. „Că de va călăuzi orb pe orb, amândoi vor cădea în groapă” (*Matei 15, 14*). Hrana tare este a celor sănătoși, care au simțurile deprinse și pot primi orice hrană, adică ispitele tuturor simțurilor, fără să-și vatăme inima prin întâlniri, datorită deprinderii în desăvârșire³³⁵.

---

335. Sfântul Isaac Sirul admite monahilor o lucrare de învățare a altora, după ce ei s-au întărit într-o viețuire bună, neclintită. Numai

Când diavolul va voi să întineze mintea unora ca aceștia prin gânduri de curvie, încearcă întâi răbdarea lor prin iubirea de slavă deșartă. Căci atacul acestui gând nu le pare să fie patimă. Așa obișnuiește să facă cu cei ce-și păzesc mintea, cărora nu le poate sădi repede gânduri nerușinate. Iar după ce-l scoate pe el din întăritura lui și acela începe să stea de vorbă cu primul gând și să se depărteze pe sine din acea întăritură, îi vine în întâmpinare cu materia curviei și îndreaptă mintea lui spre faptele desfrânării. Și întâi o tulbură cu momeala neașteptată a vreunui astfel de lucru, pentru neprihănirea de mai înainte în gânduri, pe care o face să se întâlnească cu astfel de lucruri, de a căror vedere mintea cârmace era desprinsă. Prin aceasta, chiar dacă nu o spurcă cu totul, o scoate totuși din vrednicia de mai înainte. Iar de se întoarce la cele dinapoi și înfruntă momeala cea dintâi a gândurilor, care este pricina aducerii celor de al doilea, poate opri ușor, cu ajutorul lui Dumnezeu, patima.

Dar mai bine este a scăpa de patimi prin aduce-rea-aminte de virtuți, decât prin împotriviri. Pentru că patimile, când ies din culcușul lor și se mișcă spre războire, întipăresc în minte chipuri și năluciri. Căci acest război câștigă multă putere asupra minții, răscolind și tulburând gândurile. Iar după regula amintită mai înainte, după alungarea acestora nu se mai arată în minte nici urmă de patimi.

Osteneala trupească și cugetarea la cele din dumnezeieștile Scripturi păzesc curăția. Iar osteneala întărește

---

atunci pot primi hrana tare a întâlnirilor cu alții, sau ispitele prin simțuri, fără să se primejduiască, deoarece prin deprindere s-au întărit în sănătatea sufletească, sau au ajuns desăvârșiți.

nădejdea și frica. Dar nădejdea și frica sunt sădite în cugetare de către depărtarea de oameni și de rugăciunea neîncetată. Pe de altă parte, până ce nu primește omul pe Mângâietorul, are nevoie de dumnezeieștile Scripturi, ca să se întipărească în cugetarea lui amintirea bunătăților și prin citirea neîncetată să se înnoiască în el mișcarea spre bine și să-și păzească sufletul lui de subțirimea căilor păcatului. Pentru că n-a dobândit încă puterea Duhului, care-l depărtează de amăgirea ce-i fură aducerile-aminte folositoare și îl apropie, prin împrăștiere, de răceala minții. Dar când puterea Duhului se sălășluiește în puterea sufletului care lucrează în minte, atunci în locul legii Scripturilor, prind rădăcină în inimă poruncile Duhului. Și atunci inima învață în chip ascuns de la Duhul și nu are nevoie de ajutorul celor supuse simțurilor. Căci câtă vreme inima învață de la cele supuse simțurilor, învățătura îi urmează amăgirea și uitarea. Dar când învățătura vine de la Duhul, amintirea ei rămâne nevătămată³³⁶.

---

336. Sfântul Isaac vede trei trepte în urcușul sufletului spre Dumnezeu. Osteneala trupească, care întărește nădejdea și frica; citirea dumnezeieștilor Scripturi cu adâncirea înțelesurilor lor, pentru a-și cunoaște omul mișcările subțiri care-l îndeamnă la păcat; lucrarea Duhului în lăuntrul minții, care înrădăcinează acolo pornirile spre bine. Atunci omul nu mai privește la cele din afară, ca să învețe de la ele și prin ele. În treapta a doua, ispitele fură încă din suflet aducerile-aminte folositoare, ca gândul la moarte, la judecata lui Dumnezeu, la viața viitoare. Sfântul Isaac face deosebire între învățătura primită din afară, chiar din cuvintele Scripturii, și învățătura primită direct de la Duhul în inimă. Aceasta se întâmplă când inima s-a făcut cu totul moale și impresionabilă față de lucrarea Duhului. Dar trebuie să fi trecut întâi prin cunoașterea din Scripturi.

Sunt gânduri bune și sunt voci bune; și sunt gânduri viclene și inimă vicleană. Gândurile sunt o mișcare ce trece prin minte, ca un vânt ce se ridică în mare și înalță valurile. Inima și mintea sunt talpa și temelia. Și răsplata pentru cele bune și rele se face potrivit temeliei și nu după mișcarea gândurilor³³⁷. Sufletul nu se liniștește din mișcarea gândurilor schimbăcioase. Dar dacă răsplătești pe fiecare din acestea, care nu are temelia jos, în inimă, ești gata să schimbi de zeci de mii de ori în fiecare zi cele bune și cele potrivnice.

Cel ce a ieșit de curând, prin pocăință, din amestecarea cu patimile și se nevoiește în vremea rugăciunii să se ridice peste lucrurile pământești este ca o pasăre fără aripi, ce se târăște încă pe fața pământului, neizbutind încă să zboare. Deci se cuvine să-și adune gândurile sale prin citire, prin lucrare și frică și prin grija de toată felurimea virtuților. Căci fără acestea nu poate cunoaște ceva. Dar și acestea păzesc numai pentru scurt timp mintea neîntinată. Pe urmă vin aducerile aminte, care tulbură și întinează inima. Căci n-a simțit încă libertatea liniștii, în care își adună cineva mintea după puțin timp prin uitarea lucrurilor. N-a simțit-o încă pentru că are încă aripile trupului, adică virtuțile, care se săvârșesc în chip văzut. Dar aripile vederii (contemplării) încă nu le-a văzut și nici de simțirea lor încă nu s-a învrednicit³³⁸. Și acestea sunt aripile minții, prin

---

337. Poate sensul e acesta: În zadar are cineva gânduri și mișcări bune în suflet, dacă starea lui de temelie e rea. Răsplata se face potrivit temeliei statomice, nu mișcărilor trecătoare.

338. E de remarcat legătura acestor două simțiri: a celei de liniște și a libertății. Numai liniștea la care a ajuns cineva arată că a ajuns să vadă că a câștigat libertatea cugetării de lucruri. Sfântul

care se apropie cineva de cele cerești și se desparte de cele pământești³³⁹.

Câtă vreme slujește cineva Domnului prin lucrurile supuse simțurilor, chipurile acestor lucruri se întipăresc în gândurile lui și cugetă la cele dumnezeiești în chipurile celor trupești. Dar când va primi simțirea lucrurilor dinăuntru, atunci, pe măsura simțirii lui, mintea se va înălța mai presus de chipurile lucrurilor din vreme în vreme³⁴⁰.

---

repetă aici în altă formă ideea celor trei trepte în urcușul celui ce a început să se elibereze de împrăștiere. În prima treaptă omul e ca o pasăre care n-are aripi; apoi câștigă aripi. E treapta întâi, când a ieșit de curând din păcate și nu are încă decât pocăința. În treapta a doua se deprinde în virtuți și acum are aripi trupești, pentru că trupul nu se mai târăște în păcate. În sfârșit, a dobândit aripile minții, sau ale contemplării, întrucât s-a eliberat și mintea de gândurile pământești, zburând în sus la Dumnezeu. În ea a câștigat libertatea liniștii. Aceasta e treapta a treia. Această prezentare a urcușului corespunde cu prezentarea de mai înainte. Treapta a treia de aici corespunde cu mintea în care, în descrierea de mai înainte, S-a sălășluit Duhul Sfânt.

339. Până ce se îngrijește încă cineva de virtuțile cu trupul, nu are libertatea liniștii complete, care-l ajută să zboare de la cele pământești. Acela se preocupă încă cu săvârșirea unor fapte, deci privește la unele îndatoriri față de persoane și de lucruri. Sunt și acestea niște valori, întrucât cel ce se preocupă cu ele a ieșit din închisoarea egoismului său. Dar numai virtuțile contemplării sunt aripile ce-l ajută pe cineva să zboare cu totul de la cele pământești spre cele cerești.

340. Gândirea la Dumnezeu prin chipuri e inferioară simțirii nemijlocite a Lui mai presus de aceste chipuri sau imagini. Aceasta nu mai e gândire teoretică, ci simțire emoțională sau atingere a lui Dumnezeu. Gândirea la Dumnezeu prin chipuri ține de treapta a doua, sau cea a virtuților, a citirii Scripturilor și a contemplării rațiunilor dumnezeiești prin lucruri.

Când sufletul tău se va apropia de ieșirea din întuneric, vei avea acest semn: Inima ta arde și se înfierbântă ca focul, noaptea și ziua. Atunci vei socoti lumea ca gunoi și cenușă și nu vei mai dori nici hrană, datorită dulceaței gândurilor noi și arzătoare ce se mișcă pururea în sufletul tău. Și deodată ți se dă izvor de lacrimi ce curge ca un pârau fără silire, amestecat în toate faptele tale, adică în citirea și rugăciunea ta, în cugetarea și mâncarea și băutura ta; și în tot lucrul tău se află amestecate lacrimile tale. Și când vei vedea acestea în sufletul tău, fă-te plin de îndrăzneală, că ai trecut marea³⁴¹. Dar să adaugi și după aceea la lucrurile tale și să ți li bine paza, ca harul să se înmulțească în tine zi de zi³⁴².

Dar până ce nu te-ai întâlnit cu acestea, încă n-ai săvârșit calea ta, ca să ajungi la muntele lui Dumnezeu³⁴³. Iar dacă după ce ai aflat și ai primit harul lacrimilor, ele încetează și căldura ta s-a răcit, fără vreo schimbare în altă privință, de pildă fără slăbirea trupească, vai ție, ce ai pierdut! Căci ai ajuns sau la

---

341. Se dau aici unele descrieri ale treptei a treia. Una dintre caracteristicile ei sunt lacrimile. Cel ajuns aici a trecut marea ispitelor, a încercărilor, a necazurilor, a eforturilor pentru virtuți, dar încă n-a ieșit deplin din întuneric.

342. Deci nici în odihna aceasta să nu te oprești, ci să te adâncești tot mai mult în ea, sau în trăirea efluviiilor harului, sau a puterilor pline de înțeles ce-ți vin de la Dumnezeu. Căci întrucât nici acum nu e simțit Dumnezeu decât tot prin fapte de citire, de meditare, de săvârșire a binelui, deși își pierde importanța în ele înseși, ele trebuie sporite, ca și harul să sporească. Omul nu mai ține la mâncare, dar mâncând simte pe Dumnezeu și varsă lacrimi. Toate sunt pline de Dumnezeu.

343. Acum Dumnezeu, la Care ai ajuns, e asemenea unui munte, ridicat peste tot drumul obositor al nevoințelor.

părerea de sine, sau la negrijă, sau la moleșeală. Iar ce urmează lacrimilor după ce le-ai primit și ce te va întâmpina după ele, vom scrie în alt loc, în capetele despre pronie, ca unii ce am fost luminați de Părinți și de Scripturi, care ne-au încredințat asemenea taină.

De nu ai fapte, să nu vorbești despre virtuți. Că mai cinstite sunt înaintea Domnului necazurile cele pentru El, decât orice rugăciune și jertfă³⁴⁴. Și mirosul sudorii lor e mai presus de toate aromatele. Socotește, deci, orice virtute câștigată fără osteneala trupului ca un gunoi neînsuflețit. Darurile dreptilor sunt lacrimile ochilor lor. Și jertfa primită a lor sunt suspinele din privegherile lor. Striga-vor dreptii către Domnul sub povara trupului strămtorat și când în durere vor îndrepta cererile lor spre Dumnezeu, în strigarea glasului lor le vor veni sfințele cete într-ajutor, ca să-i încurajeze și să-i mângâie cu nădejdea. Căci Sfinții Îngeri se fac părtași pătimirilor și necazurilor sfinților, prin apropierea lor de ei³⁴⁵.

Lucrarea cea bună și smerita cugetare fac pe om dumnezeu pe pământ³⁴⁶. Iar credința și milostivirea îl

344. Răbdarea necazurilor pentru Dumnezeu este ea însăși cea mai bună rugăciune și jertfă. Și fără necazurile răbdate nu se dobândesc virtuțile, nu se dobândește tăria duhovnicească.

345. E un gând remarcabil. Sfinții Îngeri se fac părtași pătimirilor noastre pentru Hristos, așa cum Hristos Se face părtaș pătimirilor noastre. Căci și Îngerii se împărtășesc de Hristos cel răstignit. E o solidaritate universală văzută și nevăzută.

346. În smerenia desăvârșită se arată că omul a fost îndumnezit. Mai înainte, Sfântul Isaac a spus că smerenia e haina lui Dumnezeu (*Cuvântul XX*). Cine arată că e mare și tare are pe undeva o slăbiciune pe care vrea să o acopere cu mândria. Se poate spune că mândria e haina slăbiciunii lor. Dimpotrivă, smerenia e haina puterii lui Dumnezeu. Mărirea adevărată se acoperă în smerenie.

fac să înainteze repede spre curăție. E cu neputință să se afle într-un suflet deodată căldura și zdrobirea inimii³⁴⁷, cum e cu neputință celor beți să-și stăpânească gândurile. Căci când se dă sufletului această căldură, se duce de la el zdrobirea plânsului. Vinul s-a dăruit spre veselie, iar căldura spre bucuria sufletului. Vinul încălzește trupul, iar cuvântul lui Dumnezeu, cugetarea. Cei ce ard în fierbințeală sunt răpiți de gândul nădejzii și-și pregătesc cugetarea pentru veacul viitor. Căci precum cei îmbătați de vin își nălucesc chipuri schimbătoare, așa cei îmbătați și încălziți de nădejde nu cunosc nici necaz, nici ceva lumesc. Acestea și alte asemenea se întâmplă celor ce sunt simpli cu inima și încălziți de nădejde, după lucrarea cu răbdare și după curățire; ele s-au gătit celor ce umblă pe cărarea virtuților. Dar ele se ivesc și la începutul drumului prin credința sufletului. Căci Domnul face toate câte le voințește³⁴⁸.

Fericiți cei ce și-au încins mijloacele lor cu simplitate și fără multă iscodire pentru marea de necazuri, din dragostea de Dumnezeu, și n-au luat-o la fugă. Aceștia se izbăvesc degrabă în limanul Împărăției și se odihnesc în cortul celor ce bine s-au nevoit și sunt călăuziți sufletește prin greutatea lor și se vor bucura

---

347. Căldura e elanul dragostei de Dumnezeu. Zdrobirea inimii e conștiința apăsătoare a păcatului.

348. Când cuvântul despre cele viitoare e primit cu credință, întărește nădejdea în aceasta și imbată cugetarea, de bucuria că le va primi. Dar se întâmplă uneori că această îmbătăre e pricinuită de cuvântul dumnezeiesc de la începutul drumului duhovnicesc, printr-o primire a lui plină de credință neclintită. Căci Domnul poate face și aceasta, dacă vrea.

între veselia nădejzii lor. Cei ce aleargă cu nădejde pe calea cea întortocheată nu se întorc înapoi și nu stăruie în iscodirea acesteia. Și după ce au trecut marea, văzând întortocherile prin care au trecut, aduc mulțumire lui Dumnezeu că i-a izbăvit pe ei de strămtori și prăpăstii și de primejdii drumului, de care ei n-au știut. Iar din cei ce au născocit multe gânduri și au voit să fie foarte înțelepți și s-au predat pe ei unor viețuiri meșteșugite și s-au lăsat stăpâniți de gânduri fricoase și au voit să întâmpine și să vadă de mai înainte pricinile vătămătoare, cei mai mulți rămân mereu la ușile caselor lor³⁴⁹.

Când e trimis la drum, leneșul zice: „E un leu pe cale și se află un tâlhar la răspântie” (*Pilde* 22, 13). E ca cei ce ziceau: „Am văzut niște fii de uriași și ne aflăm înaintea lor ca niște lăcuste” (*Numerii* 13, 34). Aceștia sunt cei ce în vremea sfârșitului lor se află încă pe cale; sunt cei ce mereu voiesc să fie înțelepți³⁵⁰. De aceea nu voiesc să pună niciodată un început. Iar cel simplu, pornind la înot, trece marea în prima căldură a sufletului, nefăcându-și nicio grijă de trup, nici întrebându-se în sine, de va avea oare vreun folos din lucrarea lui, sau nu. Ia seama să nu-ți fie multa

---

349. Sunt cei care, din precauție exagerată, nu încep niciodată să meargă pe drumul hotărât al mântuirii, vrând mereu să ia alte și alte măsuri împotriva oricărui risc. Aceștia vor să facă prea mult pe înțelepții și-i apucă moartea înainte de a fi pornit pe drumul greu al viețuirii după Dumnezeu.

350. Nu e bine să se gândească omul prea mult la toate eventualele greutăți ce-l vor întâmpina pe calea viețuirii după Dumnezeu (pe a călugăriei), înainte de a pomi pe ea. Căci mulți dintre cei ce fac așa nu pornesc pe marea greutăților ei, ci rămân mereu privind la ea, din ușa casei lor.

înțelepciune lunecare a sufletului și cursă înaintea feței tale. Ci, încrezându-te în Dumnezeu, pune cu bărbăție început drumului stropit cu sânge³⁵¹, ca să nu te afli pururea lipsit și gol de Dumnezeu. „Că cel ce se teme, sau așteaptă vânturi prielnice, nu va semăna” (*Ecclesiastul* 11, 4). Mai bună este moartea pentru Dumnezeu decât viața cu rușine în trândăvie. Când voiești să pui început lucrului lui Dumnezeu, fă-ți mai întâi testamentul, ca unul ce nu mai are de trăit în această viață, ci ca unul ce te pregătești de moarte și nu mai ai nădejde în viața de aici, ci ai ajuns la capătul timpului rânduit ție. Și să cugeți cu adevărat că nu mai trebuie să fii împiedicat de nădejdea vieții de aici, ca să lupți și să biruiesti. Căci nădejdea vieții acesteia moleșește cugetarea. De aceea, nu căuta să fii prea din cale afară de înțelept, ci dă loc credinței în cugetul tău și adu-ți aminte de zilele cele multe dinapoia ta și de veacurile nepovestite de după moarte și judecată și nu te va cuprinde niciodată moleșeala, după înțeleptul care zice: „O mie de ani ai veacului de acum sunt ca o zi în veacul celor dreți” (*Psalmii* 89, 4).

Începe cu bărbăție tot lucrul bun și să nu te apropii de el cu șovăială și să nu te îndoiești în inima ta în nădejdea în Dumnezeu, ca să nu-ți fie osteneala fără folos și lucrarea plugăriei tale, grea. Ci crede întru inima ta că milostiv este Domnul și dăruiește celor ce-L caută harul ca un bun platnic, nu după lucrarea noastră, ci după râvna și credința sufletelor noastre. Căci zice: „Fie ție după credința ta” (*Matei* 8, 13).

---

³⁵¹ Lupta ne cere nevoință până la sudori cu sânge. E și în aceasta o urmare a lui Hristos.

Iar lucrările celor ce viețuiesc după Dumnezeu sunt acestea: Unul își lovește toată ziua capul și în locul ceasurilor de slujbă petrece așa. Altul, stăruind și rămânând în ingenuncheri, împlinește un număr egal de rugăciuni. Altul pune în locul slujbelor mulțimea lacrimilor și se mulțumește cu ele. Altul se sârguiește cu pătrunderea înțelesurilor și împlinește prin aceasta canonul rânduit lui. Altul își chinuiește sufletul cu foamea, în așa fel că nu poate lua parte la slujbe. Altul, stăruind în cugetarea fierbinte a Psalmilor, își împlinește astfel slujba neîncetată. Altul petrece în citire și inima i se înfierbântă prin aceasta. Altul se robește, pătrunzând înțelesurile dumnezeiești ale dumnezeieștilor Scripturi. Altul, răpit de minunile stihurilor, e oprit din cugetarea obișnuită și e luat în stăpânire de tăcere. Dar altul, gustând din toate acestea și săturându-se, s-a întors la cele dinapoi și a rămas nefăcând nimic. Altul a gustat numai puțin din acestea și, mândrindu-se, s-a amăgit. Altul a fost împiedicat de multa boală și neputință să-și păzească pravila lui. Altul e stăpânit de vreo obișnuință, sau de iubirea de stăpânire, sau de slava deșartă, sau de lăcomia de a aduna bunuri materiale. Altul s-a împiedicat și a căzut, dar s-a sculat și n-a dat bir cu fugiții, până ce n-a luat mărgăritarul de mult preț.

Tu, deci, pune mereu început în lucrul lui Dumnezeu, cu bucurie și cu râvnă. Și de ești curat de patimi și de șovăiala inimii, Dumnezeu însuși te va duce la vârf și-ți va ajuta și te va înțelepți potrivit cu voia Lui și vei primi desăvârșirea în chip minunat. Lui fie slava și stăpânirea, acum și pururea și în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL LVII

**Despre schimbarea ce se face în suflet
în toată vremea, ivindu-se fie lumină, fie întuneric,
sau ieșire în cele de-a dreapta, sau în cele de-a stânga**

Să privim, iubiții mei, în sufletul nostru în ceasul rugăciunii, de avem vedere, în stihurile ce le cugetăm și ale rugăciunii. Căci aceasta vine din liniștea adevărată³⁵². Iar în vremea în care ne aflăm în întunecime, să nu ne tulburăm, mai ales dacă pricina acesteia nu e de la noi. Atunci pune-o pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu, pentru pricini pe care singur Dumnezeu le știe. Căci în câte o vreme oarecare sufletul nostru se află ca sugrumat și se scufundă în valuri. Fie că citește ceva în Scriptură, fie că liturghisește (slujește), fie că se apropie de orice alt lucru, vine peste el întuneric peste întuneric. Și atunci părăsește lucrul și de multe ori nici nu dorește măcar să se mai apropie de el. Și nu mai crede nicidecum că se va mai întâmpla cu el vreo schimbare și că va mai dobândi pacea. În acest ceas el s-a umplut de deznădejde și de frică; și nădejdea în Dumnezeu și mângâierea credinței sunt scoase cu totul din sufletul lui. Și se umple întreg de îndoială și de frică.

Dar cei ce au fost ispitiți de valul ceasului acestuia cunosc din cercare schimbarea ce urmează la sfârșitul ei. Căci nu lasă Dumnezeu sufletul în acestea o zi întreagă, pentru că altfel s-ar fi pierdut nădejdea creștinilor.

---

352. „Vederea” e condiționată de liniște și invers. Când sufletul rămâne în liniște, e răpit de vedere și, invers, cel răpit de vedere intră și rămâne în liniște.

Ci face degrabă sfârșit acestei stări. Iar de stăruie mai mult tulburarea acestei bezne, așteaptă totuși schimbarea vieții, care va veni repede, chiar din mijlocul ei. Eu te îndemn, frate, și te sfătuiesc, că de nu ai putere să te stăpânești și să cazi pe fața ta în rugăciune, înfășoară-ți capul în mantia ta și dormi până ce va trece ceasul întunecimii acesteia de la tine; dar din sălașul tău să nu ieși.

Acestei ispite îi sunt supuși mai ales cei ce doresc să petreacă într-o viețuire potrivită minții și-și caută mângâierea credinței pe această cale³⁵³. De aceea ceasul acesta le pricinuieste durere și osteneală mai ales acestora, prin îndoiala adusă în cuget. Iar ei îi urmează hule cumplite. Așa, uneori, se ivește în unul ca acesta îndoiala în înviere și altele, pe care nu se cuvine să le grăim. Am făcut de multe ori cercarea tuturor acestora și am descris lupta aceasta spre mângâierea celor mulți.

Cei ce petrec în faptele trupești³⁵⁴ sunt însă cu totul în afară de acestea. Dar lor le vine trândăvia, care e vădită tuturor și e despărțită prin felurile ei de cele spuse înainte și de cele asemenea lor. Însănătoșirea și leacul ei izvorăsc din lniște. Aceasta este mângâierea celui ispitit de ea. Dar din întâlniri nu primește nicio dată lumina mângâierii și convorbirile cu oamenii nu-l

---

353. Cei ce viețuiesc săvârșind fapte nu ajung așa de ușor la clipe de deznădejde. Căci aceștia simt până la un loc și o mângâiere și chiar o uitare de ispite și de încercări. Mai expuși sunt acestor ispite cei ce se concentrează în lucrarea minții.

354. Sunt cei ce se află în treapta făptuirii, adică a virtuților împlinite cu trupul. Ei nu cad în întunericul deznădejdii, dar ajung la ispita trândăviei.

tămăduiesc, ci-l odihnesc pentru o vreme, după aceea se ridică împotriva lui cu și mai multă tărie³⁵⁵. El are neapărat nevoie de un om luminat, cercat în acestea, ca să fie luminat de el și întărit în toată vremea de credință; dar nu totdeauna are această nevoie.

Fericit este cel ce rabdă acestea cât e în afara porții. Căci va ajunge după acestea în locaș și în putere mare³⁵⁶, cum zic Părinții. Dar nu într-un ceas, nici îndată trece lupta aceasta. Nici harul nu vine cu desăvârșire dintr-odată, ca să se sălășluiască în suflet, ci puțin câte puțin. Și harul vine din luptă. Într-o vreme e ispita și în altă vreme, mângâierea. Și în acestea petrece omul până la moarte. Să nu așteptăm aici să scăpăm de luptă cu desăvârșire, nici să ne mângâiem cu desăvârșire. Că așa a binevoit Dumnezeu să fie chivernisită viața noastră aici și în acestea să fie cei ce umblă pe cale. Lui fie slava în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL LVIII

**Despre vătămarea din partea zelului celui nebun,
ce socotește că lucrează pentru Dumnezeu.
Și despre ajutorul cel din blândețe și de alte feluri**

Omul zelos nu ajunge niciodată la pacea minții. Iar cel lipsit de pace e lipsit și de bucurie. Căci dacă pacea

---

355. Convorbirile cu oamenii aduc puțină înviorare, fiind ca un fel de distracție, dar netămăduind sufletul în adânc prin alipirea puternică a gândului la Dumnezeu; după puțină vreme apare iarăși plictiseala trândăviei.

356. Fericit cel ce rabdă necazurile și respinge ispitele și luptă pentru virtute în afara porții locului unde se află odihna în Dumnezeu.

e numită sănătatea desăvârșită a minții, cel ce are zel rău boalește de o boală grea³⁵⁷. O, omule, care socotești să folosești zelul tău împotriva bolilor străine, tu alungi prin aceasta sănătatea din sufletul tău. Pentru sănătatea sufletului tău lubește mai bine durerea. Iar de dorești să tămăduiești pe cei bolnavi, cunoaște că bolnavii au nevoie mai degrabă de îngrijire decât de certare. Și, iarăși, dacă nu ajuți altora, te scufunzi pe tine în chip dureros în mare boală. Nu din chipurile înțelepciunii se naște zelul în oameni, ci din bolile sufletului, care sunt îngustimea cugetării și multa neștiință³⁵⁸.

Începutul înțelepciunii de la Dumnezeu este bună-tatea și blândețea. Acestea se nasc dintr-un suflet mare și poartă neputințele oamenilor. „Voi cei tari, purtați neputințele celor slabi” (*Romani* 15, 1); și: „îndreptați pe cel ce a greșit, cu duhul blândeții” (*Galateni* 6, 1).

Apostolul numără pacea și răbdarea între roadele Duhului Sfânt. Inima plină de întristare, pentru slăbiciunea și neputința împlinirii faptelor trupești celor vâzute, ține locul tuturor faptelor trupești. Faptele trupului fără întristarea minții sunt însă ca un trup fără suflet.

Căci fără răbdarea și ostenelele acestea nu poate intra în lăuntrul acestei porți, unde se odihnește de ele, scufundat în lumina și iubirea lui Hristos. La această odihnă intră câteodată încă din viața aceasta cel ce se nevoiește. Dar definitiv va intra numai în viața viitoare.

357. E vorba de un zel neliniștit, agitat, de un fanatism ce judecă cu ușurință pe alții după abaterile din afară de la viețuirea cea dreaptă. Până azi grecii numesc zeloși pe fanatici.

358. Fanatismul, sau zelul cel rău, nu se naște din înțelepciune, ci din îngustimea cugetării și din multă ignoranță. El e considerat, ca și pricinile lui, o boală a sufletului și o lipsă de pace a lui.

Cel întristat cu inima, dar cu simțurile nestăpânite, e ca un bolnav care suferă trupește, dar are gura slobodă pentru orice mâncare vătămătoare. Cel întristat cu inima, dar slobod la simțuri, e ca un om care are un singur fiu și-l junghie puțin câte puțin cu propriile sale mâini³⁵⁹. Întristarea minții e un dar de preț în fața lui Dumnezeu. Și cel ce o poartă precum se cuvine e ca un om ce poartă sfințenia în mădularele lui. Omul care sloboade gura împotriva oamenilor pentru lucruri bune sau rele nu este vrednic de darul acesta. Pocăința însoțită de întâlniri este ca un vas găurit. Dărnicia împreunată cu jigniri este ca un cuțit înmuiat în miere.

Neprihănirea și convorbirea cu vreo femeie sunt ca o leoaică aflată într-o casă cu o oale. Faptele însoțite de nemilostivire sunt înaintea lui Dumnezeu ca un om ce junghie pe un fiu în fața tatălui lui. Cel bolnav cu sufletul, dar care îndreptează pe tovarășii lui, e ca un om cu ochii orbi ce arată calea altora.

Mila și judecata cea dreaptă aflate împreună într-un suflet sunt ca un orb ce se închină lui Dumnezeu și idolilor, în aceeași casă. Mila este potrivnică judecății drepte. Judecata cea dreaptă înseamnă a ține la măsurarea cea dreaptă. Căci dă fiecăruia după vrednicie și nu apleacă cumpăna, sau nu caută la față în răsplătire. Iar mila e durerea mișcată de har, ce se apleacă cu împreună pătimire și pe cel vrednic de pedeapsă nu-l pedepsește, iar pe cel vrednic de bine îl covârșește cu binele. Dacă mila e proprie dreptății, iar dreapta judecată e proprie răutății, precum iarba și focul nu pot

---

³⁵⁹. Întristarea e singura lui calitate, dar o omoară și pe aceasta prin slobozenia dată simțurilor.

locui la un loc, așa nici judecata cea dreaptă și mila nu pot locui împreună într-un suflet³⁶⁰. Precum un bob de nisip nu se pune în cumpănă cu o mare greutate de aur, așa trebuința de judecata dreaptă a lui Dumnezeu nu se pune în cumpănă, în privința asemănării, cu mila Lui.

Greșelile tuturor oamenilor sunt ca un pumn de nisip căzut în mare³⁶¹, în asemănare cu pronia și cu mila lui Dumnezeu; și precum nu se înfundă un izvor ce curge îmbelșugat de un pumn de țărână, așa nu este biruită mila Făcătorului, de răutatea făpturilor. Cel ce ține minte răul și se roagă e ca unul care seamănă în mare și așteaptă să secere³⁶². Precum nu se poate opri flacăra focului să urce în sus, așa nu pot fi împiedicate rugăciunile celor milostivi să urce la cer. Precum apa curge când află loc înclinat, așa se întinde puterea mâinii când află loc în cugetarea noastră.

360. Judecata cea dreaptă apare ca proprie răutății când e lipsită de milă. De-abia mila e proprie adevăratei dreptăți. Desigur, însă, că luată în sine judecata cea dreaptă e mai bună ca strâmbătatea. Există o gradație între virtuți. Cea mai de jos apare ca rea în raport cu cea mai de sus. În această frază „dreptatea” de care ține mila e luată în sensul totalității virtuților sau a desăvârșirii, conform înțelesului ei din Sfânta Scriptură. A se vedea și cuvântul Mântuitorului: „De nu va întrece dreptatea voastră pe cea a cărturarilor și a fariseilor, nu veți putea intra întru Împărăția cerurilor” (Matei 5, 30). Deci „dreptatea” în sensul acesta, de care ține și mila, și dreptatea ca măsurare exactă a răsplății după merit nu pot locui într-o casă. Căci dreptatea legală nu se împacă cu „dreptatea” ca desăvârșire a omului în Dumnezeu. „Dreptul” Iosif nu e drept în sensul fariseilor, care judecau cu neîndurare orice abatere de la lege.

361. Greșelile noastre se îneacă în oceanul milei lui Dumnezeu și nu mai înseamnă nimic în ea.

362. Răul e și el ca o mare, sau ca un teren uscat, în care nu poate prinde rădăcină sămânța rugăciunii.

Cel ce a dobândit smerenia în inima lui s-a făcut mort lumii. Și cel ce s-a făcut mort lumii s-a făcut mort patimilor. Iar cel ce s-a făcut mort cu inima față de ale sale a făcut mort pe diavolul însuși în privința sa. Cel ce a aflat pizma a aflat împreună cu ea pe diavolul.

Există o smerenie din frica de Dumnezeu și există o smerenie de la Dumnezeu. Unul se smerește din frica de Dumnezeu și altul se smerește din bucurie. Smereniei din frica de Dumnezeu îi urmează bunătatea însoțită de simțiri bine orânduite și o inimă zdrobită în toată vremea. Iar smereniei din bucurie îi urmează multă simplitate și o inimă ce crește și nu mai poate fi înfrântă³⁶³.

Dragostea nu cunoaște rușinea și de aceea nu știe să dea un chip bine orânduit mădulelor ei³⁶⁴. Dragostei îi este firesc să nu se rușineze și să nu-și ascundă măsura ei. Fericit este cel ce te-a aflat pe tine liman a toată bucuria. Dumnezeu iubește adunarea celor smeriți ca pe adunarea Serafimilor și mai cinstit este la Dumnezeu un trup neprihănit decât o jertfă curată. Căci amândouă, adică smerenia și neprihănirea, pregătesc sufletului un zălog al Treimii.

Mergi la prietenii tăi cu cuviință. Căci de faci așa, te folosești și pe tine, și pe ei. Că de multe ori, pe motiv de iubire, sufletul leapădă frâul grijii de sine³⁶⁵. Păzește-te

---

363. O inimă ce crește în dragostea de Dumnezeu și de toți oamenii și nu mai poate fi înfrântă sau stăpânită în această pornire de dragoste.

364. Cel ce se ferește să-și manifeste bunele sentimente față de ceilalți încă n-are destulă dragoste.

365. Aceasta nu stă în contradicție cu ceea ce a spus mai înainte, că iubirea nu are rușine în manifestarea ei. E vorba aici de grija de sine a celui ce vrea să se întâlnească cu oamenii.

de întâlniri, că nu sunt de folos în orice timp. În adunări, prețuiește tăcerea. Căci războiul dinăuntru e mai ușor decât cel din afară³⁶⁶. Să nu crezi, frate, că pot fi oprite gândurile dinăuntru, dacă nu se ține trupul într-o bună rânduială. Teme-te de obișnuință mai mult decât de vrăjmași³⁶⁷. Cel ce hrănește în sine obișnuința e ca omul ce hrănește focul. Căci măsura puterii amândurora constă în materia ce li se dă. De cere obișnuința o dată să treacă în faptă și nu i se împlinește cererea, a doua oară o vei vedea slăbită. Și de vei face voia ei o dată, a doua oară o vei afla mai întărită împotriva ta³⁶⁸.

În privința oricărei fapte să stăruie în tine amintirea aceasta. Căci mai bun este ajutorul pazei, decât ajutorul din fapte. Nu te face prieten celui ce-i place să rădă și să ia în răs pe oameni, căci te conduce spre obișnuința trândăviei. Nu te veseli cu cel neînfrânat în viețuirea lui. Păzește-te însă să nu-l urăști. Și de voiește să se ridice, dă-i mână de ajutor și îngrijește-te până la moarte de ridicarea lui. Dar de ești tu însuși bolnav, nu căuta să-l tămăduiești pe acela³⁶⁹. Că zice: „Dă-i lui

---

366. E mai ușor să te lupți înăuntru cu pornirea de a vorbi, decât războiul pe care îl poți stămi în afară, între tine și alții, spunând ceva ce nu e pe placul lor.

367. De obișnuințele rele.

368. Obișnuința rea se întărește „împotriva” omului, împotriva libertății lui. Omul se invârtosează în ea, devine rigid. Cu cât crește puterea ei, slăbește puterea lui, care se manifestă în fluiditatea libertății. Omul se transformă treptat din persoană în automat; din ființă liberă, în rob purtat în lanțuri. Așa se închide în el duhul și iese din comunicarea cu Sfântul Duh.

369. De ești slab și vrei să-l ajuți pe celălalt, riști să cazi tu însuși în patimile lui. De aceea, nu căuta să-l ajuți pe acela în acest caz, ca să nu te îmbolnăvești de aceleași patimi de care suferă el; sau, suferind de aceeași boală, să nu te îmbolnăvești și mai tare.

capătul toiagului tău” și celelalte³⁷⁰. Înaintea celui mândru și bolnav de pizmă, grăiește cu luare-aminte. Căci în vreme ce tu grăiești, acela tâlcuiește pe limba lui cuvintele tale precum îi place și din cele bune ale tale ia materie ca să-i facă pe alții să se smintească. Și cuvintele tale se vor schimba în cugetarea lui, după chipul bolii lui. Când cineva începe să clevetească pe fratele său înaintea ta, arată-te întristat la față. Și făcând așa, te vei păzi și în fața lui Dumnezeu, și în fața aceluia.

De dai ceva celui ce are nevoie, s-o iei înainte acestei fapte cu veselia feței tale. Și mângâie-l cu vorbe bune în necazul lui. Căci făcând așa, veselia ta va face în cugetul lui mai mult bine decât darul tău pentru trebuința trupului lui. În ziua când deschizi gura ta și grăiești împotriva cuiva, socotește-te pe tine mort în fața lui Dumnezeu³⁷¹ și toate faptele tale, zadarnice, chiar de ți s-ar părea că spre zidire și cu dreptate te-a îndemnat gândul tău să grăiești. Căci ce nevoie e să-și surpe cineva casa sa, ca să o îndrepteze pe a altuia?³⁷²

În ziua în care ai vreo întristare pentru cineva, care este în vreun fel oarecare neputincios în cele bune sau

---

370. Dă-i capătul toiagului de care te-ai sprijinit tu vreme îndelungată.

371. Când grăiești împotriva fratelui, ai murit în fața lui Dumnezeu. Căci rupând comuniunea de dragoste cu altul, te-ai făcut incapabil și de comuniunea cu Dumnezeu și te-ai închis față de Izvorul vieții ce-ți vine prin această comuniune, sau care se află în comuniunea însăși.

372. De fapt, nu o îndreptează nici pe a altuia. Căci casele (persoanele) sunt în comunicare. Când se surpă una, se surpă sau se slăbește și alta.

față de cele rele, fie trupește, fie în cuget, socotește-te mucenic și să te simți ca pătimind pentru Hristos și învrednicit de mărturisire. Căci se cuvine să-ți aduci aminte că Hristos a murit pentru cei păcătoși, nu pentru cei drepți. Gândește-te cât e de mare lucrul acesta. E un lucru mare a te întrista pentru cei răi și a ajuta pe cei păcătoși mai mult decât pe cei drepți. Apostolul vorbește de aceasta ca de un lucru minunat (*Romani* 5, 7). De poți să te îndreptezi întru tine în sufletul tău, nu te îngriji să urmărești altă dreptate³⁷³. În toate faptele tale să premeargă neprihănirea trupului și curăția conștiinței. Căci fără acestea zadarnic e în fața lui Dumnezeu orice lucru. Să știi că orice faptă pe care o faci fără socoteală și cercetare e zadarnică, oricât s-ar părea de cuviincioasă. Pentru că Dumnezeu socotește ca dreptate dreapta socoteală și nu lucrarea fără dreapta socoteală³⁷⁴.

Nu e înțelept să scoți un sfeșnic luminos la soare³⁷⁵. Rugăciunea celui ce ține minte răul e o sămânță aruncată pe piatră. Nevoitorul nemilostiv e un pom neroditor.

---

373. Nu căuta să te faci drept, îndreptând pe alții. Silește-te să te îndrepti pe tine.

374. Adică orice faptă trebuie făcută cu o conștiință a răspunderii în fața lui Dumnezeu. Aceasta leagă pe om continuu de Dumnezeu.

375. Un înțeles: Nu orice lucru bun în sine e potrivit în orice împrejurare. Sau alt înțeles: Dreptatea e depășită de milă și de iubire. Sau alt înțeles: Nu învăța pe cei mai învățați ca tine. Și mai ales nu socoti că explicările ce le dai cuvântului dumnezeiesc din Scripturi sau dogmelor Bisericii sau învățăturilor unor bărbați sfinți, aduc lumină superioară celei aflate în ele. Ci dă-le cu smerenie și socotește-le ca nesigure. E ceea ce se silește să simtă și cel ce dă explicațiile acestea.

Mustrarea din pizmă este o săgeată înveninată. Lauda vicleanului este o cursă ascunsă. Sfetnicul nebun este ca un păzitor orb. Șederea cu cei neînțelepți este o frângere a inimii. Convorbirea cu cei înțelepți este un izvor dulce. Sfetnicul înțelept este un zid al nădejdi. Prietenul nebun și nepriceput este o vistierie plină de pagube. Mai bine să vezi pe cineva că locuiește cu cei ce plâng, decât pe un înțelept că urmează unui nebun. Mai bună este sălășluirea cu fiarele, decât locuirea cu cei cu purtări rele. Petrece mai bine cu un vultur decât cu cel lacom și nesățul. Fă-te mai bine prieten cu un ucigaș, decât cu un certăreț. Vorbește mai bine cu un porc, decât cu un lacom. Că mai bună e troaca porcilor decât gura mâncăilor. Șezi mai bine cu cei disprețuiți decât între cei trufași. Lasă-te prigonit și nu prigoni. Lasă-te răstignit și nu răstigni. Lasă-te nedreptățit și nu nedreptăți. Lasă-te bârfit și nu bârfi. Fii blând și nu zelos în rău.

Îndreptățirea (apărarea proprie) nu ține de viețuirea creștinilor și nu e pomenită în învățătura lui Hristos. Veselește-te cu cei ce se veselesc și plângi cu cei ce plâng. Căci aceasta e semnul curăției³⁷⁶. Fii bolnav cu cei bolnavi. Plângi cu cei păcătoși. Bucură-te cu cei ce se pocăiesc. Fii prieten cu toți oamenii, dar fii singur în cugetul tău³⁷⁷. Fii părtaș la pătimirea tuturor,

---

376. Curăția nu e o stare a celui izolat în nepăsarea lui, ci o relație pozitivă cu ceilalți; o participare din bunătate la bucuriile și durerile lor, o încadrare în viața lor. A fi curat înseamnă a fi pentru alții, pe când a fi necurat e a fi pentru tine, împotriva altora, sau nepăsător la alții.

377. Fii singur în cugetul tău, ca să vezi de ești cu adevărat prieten al tuturor, ca să vezi de ai rădăcinile tale afundate în Dumnezeu

dar cu trupul tău fii departe de toate³⁷⁸. Nu mustra pe cineva și nu osândi nici chiar pe cei foarte răi în viețuirea lor. Întinde haina ta peste cel ce a greșit și acoperă-l. Și dacă nu poți lua asupra ta greșelile lui și nu poți primi și certarea și rușinea în locul lui, rabdă-l măcar și nu-l rușina. Cunoaște, frate, că pentru aceasta trebuie să rămânem în chilia noastră, ca să nu cunoaștem faptele cele rele ale oamenilor și atunci vom vedea pe toți ca sfinți și buni în curăția cugetării noastre. Iar de muștrăm și certăm, judecăm și cercetăm, căutăm să răzbunăm și să defăimăm, prin ce se deosebește locașul nostru (chilia sau mănăstirea noastră) de locașul cetăților? Și dacă nu ne lăsăm de acestea, ce este mai rău decât șederea în pustie?

împreună cu toți. Ia seama în felul acesta la răspunderea ta și la starea ta, de e bună sau rea. Fii singur în cugetarea ta, ca să nu te devieze în judecata ta despre tine unii sau alții, care se află la suprafață în judecata lor. Căci acolo, în singurătatea ta adâncă, te întâlnești cu adevărat cu toți. Căci dacă rămâi în suprafața gălăgiei comune, nu ești cu ceilalți în mod real, nu-ți trăiești răspunderea ta față de ei, ci ești cu ei în mod superficial și trecător și într-o împreună viețuire sfâșiată de certuri, de neînțelegeri, de uri; te ții împreună cu ei, cum se țin împreună rănile într-un trup în procesul de descompunere al lui, susținut de toate împreună.

378. Suferă de patimile lor, ca și când ar fi ale tale. Dar ele să nu se afle în tine. Suferă de suferința celor invidioși, dar nu fi invidios. Trăiește într-un fel de sfântă imaginație; sau, întrucât nu e numai o imaginație, suferă de starea ce o produce în tine această imaginație. Pildă supremă ne e Hristos, Care a suferit mai mult decât toți de păcatele lor și în acest fel le-a luat asupra Sa, dar nu S-a făcut totuși păcătos. Pildă e o mamă care suferă de patimile fiului chiar mai mult decât el, curăția cugetului și responsabilitatea ascuțită pentru el dându-i o sensibilitate mai mare ca a lui. Iubirea participantă întrece durerile celui ce trăiește în patimi, la care acestea sunt întrerupte și de dulcele lor, unite cu o anumită zăpăceală și tocire.

De nu te liniștești cu inima, liniștește-te măcar cu limba. Și dacă nu poți pune rânduială în gânduri, pune rânduială măcar în simțuri. Și de nu ești singur în cugetul tău, fii singur măcar cu trupul tău. Și de nu poți lucra cu trupul tău, întristează-te măcar în cugetul tău. Și de nu poți sta la priveghere, priveghează măcar șezând pe patul tău, sau chiar întins pe el. Și de nu poți posti două zile, postește măcar până seara. Și de nu poți până seara, păzește-te măcar să nu te sature. De nu ești curat în inima ta, fii curat măcar în trupul tău. De nu plângi în inima ta, îmbracă-ți în jale măcar fața ta³⁷⁹. De nu poți milui, vorbește măcar ca un păcătos³⁸⁰. De nu ești făcător de pace, fii măcar neiubitor de tulburare. De nu te poți strădui, fă-te măcar în cuget netrândav³⁸¹. De nu ești biruitor (asupra păcatelor), măcar să nu te mândrești față de cei vinovați. De nu izbutești să închizi gura celui ce bârfește pe tovarășul tău, păzește-te măcar să nu te faci părtaș în aceasta cu el.

Cunoaște că de iese din tine foc și acesta arde pe alții, sufletele arse în focul tău le va cere Dumnezeu din mâinile tale³⁸². Și chiar dacă nu arunci tu însuși focul, dar consimți cu cel ce-l aruncă și găsești plăcere în aceasta, vei fi părtaș lui la judecată. De iubești blândețea,

---

379. Aceasta nu e fățarnicie, căci vorești sincer să plângi, dar încă nu poți. Fățarnic e cel ce face aceasta ca să înșele pe alții. Adeseori trebuie să ne forțăm cu trupul ca să producem în suflet stările corespunzătoare.

380. Vorbește, recunoscându-ți păcatul că nu ai miluit, sau nu poți milui pe altul.

381. Condamnă-ți măcar în cuget trândăvia.

382. O tâlcuire a focului, vrednică de reținut. Ea e prețioasă pentru înțelegerea focului iadului. Păcatul este el însuși un foc ce pustiește și chinulește sufletul celui ce-l săvârșește.

rămâi în pace. Și de te vei învrednici de pace, te vei bucura în toată vremea. Caută înțelepciunea și nu aurul. Îmbracă-te în smerenie și nu în mătase. Caută să dobândești pacea și nu împărăția.

Nu este înțelept care să nu aibă smerenie. Și cel ce nu are smerenie nu se va înțelepți. Nu este om smerit la cuget, care să fie lipsit de pace. Și cei lipsit de pace nu e nici smerit în cuget. Și nu are cineva pace, de nu se bucură. Pe toate căile pe care umblă oamenii în lume, nu au pace în ei, până ce nu se vor apropia, prin nădejde, de Dumnezeu. Nu dobândește inima pace din osteneală și din sminteli, până ce nu se va sălășlui în ea nădejdea și până ce aceasta nu va da inimii pace și nu va revărsa din sine bucurie în ea. Aceasta este ceea ce a numit Domnul gură în stare de închinăciune și plină de sfințenie. „Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi” (*Matei* 11, 28). „Apropie-te, zice, ca să nădăjduiești întru Mine și te vei odihni de orice lucru și de orice teamă.”

Nădejdea în Dumnezeu înalță inima, iar frica de gheenă o zdrobește. Lumina minții naște credința și credința naște mângâierea nădejdi. Iar năzuința întărește inima. Credința este descoperirea înțelegerii³⁸³. Și când se întunecă cugetarea, se ascunde credința și pune peste noi frica și taie nădejdea noastră³⁸⁴. Nu credința cea din învățătură eliberează pe om de mândrie și de îndoială, ci cea care vede și răsare din înțelegere

---

383. Credința este produsă de harul revelației, dar numai prin faptul că trezește înțelegerea în suflet. Încât credința e ca un punct de întâlnire între har și înțelegere.

384. Se face o strânsă legătură între credință și adevărata înțelegere a sensului vieții.

și se numește recunoașterea și arătarea adevărului. Atâta timp cât înțelege mintea pe Dumnezeu, ca Dumnezeu descoperit înțelegerii, nu se apropie de inimă frica. Când suntem lăsați în întunecime și pierdem această înțelegere, se ivește în noi frica, până când ne smerim, până când ne apropiem de smerenie și de pocăință.

Fiul lui Dumnezeu a răbdât crucea. Drept aceea noi, păcătoșii, să avem îndrăzneală în pocăință. Căci dacă chipul simplu al pocăinței a depărtat mânia de la regele Ahab, pocăința noastră adevărată nu ne va fi nici nouă fără de folos. Și dacă chipul simplu al smereniei a depărtat mânia de la acela care nu s-a pocăit cu adevărat, cu cât mai mult nu o va depărta de la noi, care ne întristăm cu adevărat pentru greșelile noastre? Căci întristarea cugetului ține locul a toată lucrarea cu trupul.

Sfântul Grigorie zice: „Cel ce s-a cufundat în Dumnezeu și stăruie în grija de judecata Lui este biserică a harului”. Dar ce este cel ce s-a cufundat în Dumnezeu și stăruie în grija de judecata Lui? Ce înseamnă grija de judecata Lui, dacă nu a căuta pururea odihna Lui și a se întrista neîncetat și a se îngrijora de a nu putea atinge desăvârșirea din pricina slăbiciunii firii noastre? Și întristarea neîncetată a cuiva pentru aceasta înseamnă a purta în sufletul său pomenirea neîncetată a lui Dumnezeu, precum a zis Fericitul Vasile. Rugăciunea neîmprăștiată este cea care aduce în suflet bunăvoința luminoasă a lui Dumnezeu. Aceasta este sălășluirea lui Dumnezeu: A avea sădit în sine pe Dumnezeu prin pomenirea Lui³⁸⁵. Așa ne facem biserică a

---

385. Părinții nu socotesc gândul la Dumnezeu, sau pomenirea Lui, deci și rugăciunea, ca despărțite de El. Ci văd în gândul la

lui Dumnezeu. Și acestea sunt grija și inima zdrobită ca pregătire pentru odihnirea în El. Lui I se cuvine slava în veci. Amin.

Dumnezeu, în pomenirea Lui, în credința în El, înseși lucrarea și prezența Lui. Spusese și Sfântul Vasile: „Sălășluirea lui Dumnezeu este a avea pe Dumnezeu implantat în sine prin pomenire” (Ep. II; PG 32, col. 229). El însuși produce în noi pomenirea Lui, susține gândirea la El; desigur, nu fără efortul nostru. Această învățătură e solidară cu cea despre simțirea sau contactul cu Dumnezeu printr-un simț al minții, al sufletului. Și ea se leagă cu cea despre energiile necreate ale lui Dumnezeu. Dar și cu înțelegerea lui Dumnezeu ca Persoană, Care, ascultând cuvântul nostru, nu se poate să nu răspundă într-un fel sau altul la el. Așa cum sunt legate și comunică persoanele umane între ele prin cuvânt, așa comunică persoanele umane cu Dumnezeu prin cuvânt, printr-un cuvânt-răspuns la cuvântul lui Dumnezeu, și chiar prin gândul care e un cuvânt ce nu sună încă în aer. Aceasta dă cultului o semnificație de comunicare între cei ce se roagă și Dumnezeu. Așa se explică funcția sfințitoare a cultului, alcătuit din rugăciuni, ca răspunsuri la cuvintele lui Dumnezeu, sau cărora le răspunde Dumnezeu. Pentru o explicație și mai lămuritoare a acestei comunicări, a celor ce se roagă, cu Dumnezeu prin pomenirea Lui, prin rugăciune, prin cuvânt, ne-am putea gândi la putința subiectului uman de a recepta prin creier, intensificat de un aparat de recepție, comunicări din toate părțile de unde se emit asemenea comunicări. E drept că subiectul uman receptează aceste comunicări prin aparatul de recepție pe rând. Dar când receptăm un cor de persoane cunoscute, receptăm deodată vocile tuturor în ceea ce au distinct. Așa receptează un părinte, în râsul, în plânsul, în jocul, în cererea comună a copiilor săi, pe toți deodată și pe fiecare în mod distinct. Numai pentru că spiritul uman are în sine această putere de recepție, el își are și în creier, sau în aparatul tehnic de recepție, un mijloc de actualizare a acestei puteri ale sale. Dar subiectul uman e după chipul Subiectului dumnezeiesc. Dumnezeu poate recepta deodată gândurile și rugăciunile tuturor în mod distinct și poate răspunde la ele.

CUVÂNTUL LIX

**Despre schimbările cele multe ce se urmează
în minte și sunt probate prin rugăciune**

A alege voința cea bună e propriu celui ce dorește aceasta. Dar a desăvârși alegerea voinței celei bune este propriu lui Dumnezeu³⁸⁶. Și cel ce face alegerea aceasta are nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. De aceea trebuie să facem ca dorinței ce s-a născut în noi să-i urmeze rugăciunea neconținută. Nu numai pentru că avem nevoie de ajutor, ci și ca să ne facă să deosebim dacă dorința aceasta este după plăcerea voii Lui sau nu. Căci nu toată dorința bună se ivește în inimă de la Dumnezeu, ci numai cea folositoare. Căci se întâmplă uneori că omul dorește un bine și Dumnezeu nu-i ajută. Fiindcă vine și de la diavolul câte o dorință asemănătoare acesteia. Și ea e socotită spre ajutor, dar adeseori nu este pe măsura omului. Ci diavolul uneltește vătămarea lui și-l silește să caute împlinirea acelei dorințe, fără să fi ajuns încă la viețuirea potrivită ei. Sau ea e străină de chipul viețuirii lui; sau n-a sosit încă timpul în care o poate împlini, sau pune în lucrare; sau nu este în stare să o îplinească cu lucrul, cu cunoștința, sau cu trupul; sau timpul nu ne ajută; sau în orice fel, sub chipul celui bine, diavolul tulbură sau vatămă pe om în duhul lui, sau îi ascunde o cursă în cugetare.

---

386. A alege binele câteodată e propriu omului. Dar a stăruî în aceasta neîncetat e propriu lui Dumnezeu. Iar ajutorul neîncetat al lui Dumnezeu îl dobândim prin rugăciunea neîncetată. Astfel, Sfântul Isaac vede un rost al rugăciunii neîncetate în stăruirea neîncetată în bine.

Dar cum am spus, să facem cu sârguință rugăciuni neîncetate pentru dorința cea bună ivită în noi și să spunem fiecare dintre noi: „Facă-se voia Ta, până ce voi isprăvi lucrul cel bun pe care doresc să-l fac, dacă place voii Tale. Căci a-l voi îmi este ușor, dar a-l face, fără darul ce vine de la Tine, nu pot. Ci numai dacă amândouă sunt de la Tine: și a voi, și a lucra. Căci fără harul Tău nu m-aș fi înduplecat să primesc această dorință ce s-a mișcat în mine, ci m-aș fi sperlat de ea”.

Acesta este obiceiul celui ce dorește binele: Să lucreze cu dreapta socoteală (discernământul) a minții prin rugăciune, ca să fie ajutat în lucrarea aceasta și să primească înțelepciunea prin care să deosebească adevărul de minciună. Căci binele se face probat în rugăciuni multe, în lucrare, în pază, în dorința neodihnită, în lacrimi neîncetate, în smerenie și în ajutorul de sus care vine mai ales când nu stau împotriva gânduri de mândrie. Pentru că acestea împiedică ajutorul lui Dumnezeu către noi. Dar le putem îndepărta prin rugăciune.

CUVÂNTUL LX

Despre gândurile rele fără de voie ce se ivesc din dezlegarea ce le-o dă trândăvia cea dinainte de ele

Sunt unii care își reazemă trupul și doresc să-l odihnească puțin pentru lucrul lui Dumnezeu, până ce se împuternicesc și apoi iarăși se întorc la lucrul lor. Dar în puținele zile ale odihnei noastre să nu părăsim cu totul paza noastră și să dăm dezlegare întreagă sufletului nostru ca niște oameni care nu mai voiesc să se întoarcă iarăși la lucrul lor. Aceștia, fiind bătuți în vremea

păcii de săgețile vrăjmașului, își adună în suflet îndrăzneala voii lor și haină întinată în țara sfântă, adică în rugăciune, socotindu-se că sunt îmbrăcați. Și aceasta este ceea ce se mișcă în sufletul lor în ceasul cugetării la Dumnezeu și al rugăciunii. Acestea sunt cele ce le-am dobândit în vremea lenevirii noastre și acestea ne rușinează pe noi în vremea rugăciunii.

Mai mult îi ajută omului trezvia decât fapta și mai mult îl vatămă dezlegarea decât odihna. Căci din odihnă se ivesc războaie în lăuntrul omului și îl tulbură, dar numai el are puterea să le dezlege (să le dea drumul). Căci când omul părăsește odihna și se întoarce în lumea faptelor, războaiele se depărtează de la el și fug. Dar nu se întâmplă așa cu ceea ce se naște din dezlegarea cea din trândăvie și odihnă. Cât timp este încă în lumea odihnei lui, poate să se întoarcă iarăși și să se călăuzească pe sine la starea rânduielii lui. Pentru că este încă în hotarul libertății lui. Dar în starea de dezlegare, a ieșit din hotarul libertății sale. Dacă n-ar fi aruncat omul paza cu totul de la sine, nu ar fi fost împins fără voie sub puterea silei, ca să se predea celor ce nu-l odihnesc. Dacă n-ar fi ieșit prin sine însuși cu totul din hotarul libertății, nu i s-ar fi ivit atâtea întâmplări care l-au legat cu sila și cărora nu li s-a putut împotrivi³⁸⁷.

---

387. În tot acest capitol s-a făcut până aici și se mai face în continuare o deosebire între odihna ce și-o poate da monahul din când în când din supravegherea de sine și nevoința lui strânsă, pentru a întări puțin trupul, și dezlegarea ce o dă patimilor care în starea de odihnă încep să-și ridice capul, dar pot fi și ținute în frâu. Prin lucrul din urmă el își cedează libertatea, ceea ce are ca urmare că e dus cu sila la păcate. E de reținut legătura ce o vede

Să nu dai libertate, o, omule, vreunui dintre simțurile tale, ca nu cumva să nu mai poți reveni la ea³⁸⁸. Odihna vatămă numai pe tineri. Dezlegarea însă și pe cei desăvârșiți și bătrâni. Cei ce au venit de la odihnă la gânduri rele pot să se întoarcă iarăși la pază și să stea în viețuirea lor înaltă; dar cei ce, lenevind-se în paza lor, din nădejdea în faptele lor, au trecut de la viețuirea înaltă la dezlegarea viețuirii lor, s-au robît.

Unul, după ce s-a bătut în țara vrăjmașilor, a murit în timp de pace³⁸⁹. Și altul, ieșind din viață pe motiv de negustorie, primește o țepușă în suflet³⁹⁰. Să nu ne întristăm când lunecăm în vreo greșală, ci când stăruim în ea. Căci lunecarea se întâmplă adeseori și celor desăvârșiți; dar stăruirea în ea este moarte deplină. Iar întristarea cu care ne întristăm pentru lunecările noastre ni se socotește în loc de lucrare curată prin har. Dar cel ce, în nădejdea pocăinței, alunecă a doua

---

autorul între supravegherea de sine a omului și libertatea lui, sau între stăpânirea de sine și libertate. Cine nu se stăpânește pe sine va fi stăpânit de porniri inferioare sau de forțele răului. Cine nu se stăpânește el însuși pe sine devine robul unei stăpâniri străine. Libertatea e stăpânirea de sine. De aceea, în limba greacă acești doi termeni au același înțeles: αὐτεξουσίον – ἐλευθερία.

388. Ai dat libertate unui simț, el copleșește prin libertatea lui libertatea ta și cine știe dacă mai poți redobândi libertatea ta. Prin libertatea dată unui simț, te-ai robît celor cu care intră simțul respectiv în contact, în unire. Ai cedat simțului stăpânirea ta peste tine.

389. S-a bătut în războaiele cu patimile și a biruit. Dar dându-l apol puțină odihnă, a fost biruit.

390. Aici e vorba poate nu de cel ce iese din viața de nevoință pentru puțină odihnă, ci de cel ce iese pentru a cumpăra puțină întărire din întâlnirea cu alții pentru vreun câștig trupesc. El primește o țepușă din partea patimilor.

oară umblă cu Dumnezeu cu viclenie. Acestuia îi vine moartea pe neștiute și nu mai apucă timpul nădăjduit de el ca să împlinească faptele virtuții³⁹¹. Tot cel ce și-a dezlegat simțurile și-a dezlegat și inima.

**Aici vorbește de nebunia celor ce se fățarnicesc
în fața lui Dumnezeu.**

Și arată care sunt semnele ei

Lucrarea inimii este însoțită de legarea mădularelor din afară și dacă face cineva aceasta cu dreptă socoteală (cu discernământ), este vădit, după cele spuse de Părinții dinainte de noi, din arătările străine ce se ivesc în el, că nu este legat de câștigul material, nici nu lubește lăcomia pântecelui, iar mânia e străină cu totul de el. Căci unde sunt acestea trei: câștigul material (fie mic, sau mare), mânia și înfrângerea din partea lăcomiei pântecelui, chiar dacă cineva ar părea asemenea Sfinților vechi, să știi că din nerăbdarea celor dinăuntru se întâmplă dezlegarea celor din afară

---

391. Kierkegaard a stăruit asupra necesității de a nu amâna înfăptuirea unui gând bun, pentru că aceasta aduce obișnuirea cu amânarea continuă (Einübung im Christentum). Aici e ceva deosebit: Nu păcătuî în nădejdea unei noi pocăințe și noi iertări, a doua oară, după ce ai obținut prin pocăință iertarea pentru prima păcătuire. Aceasta te va face să nu mai iei păcatul prea în serios sau îl vei lua din ce în ce mai puțin în serios. Și cu pocăința vei face la fel. Vei cădea într-o relativizare a gravității păcatului și a seriozității vieții, vei cădea într-un plan al platitudinii și al justificărilor sofisticate și ieftine. Pe lângă aceea, te vei comporta față de Dumnezeu cu viclenie, promițându-I când ceri iertare că nu vei mai păcătuî, dar dedesubtul acestei promisiuni gândind încă din acel moment la o eventuală nouă păcătuire, deci mințind pe Dumnezeu, sau înșelându-L.

și nu din disprețuirea felurită a sufletului propriu³⁹². Iar de nu, cum a disprețuit cele trupești, și blândețea n-a dobândit-o? Disprețuirii cu dreaptă socoteală îi urmează faptul de a nu se lăsa legat de nimic, precum și disprețuirea odihnei și a dorului de oameni. Și dacă cineva e pregătit să primească cu bucurie păgubiri pentru Dumnezeu, acela este curat înăuntru. Și dacă nu disprețuiește pe cineva pentru orbirea lui, e cu adevărat liber. Și cel ce nu se apropie de cel ce-l cinstește pe el, nici nu se scârbește de cel ce-l necinstește, a murit lumii în viața aceasta. Paza dreptei socoteli (a discernământului) e mai bună decât orice viețuire ce se lucrează în tot chipul și după orice măsură a oamenilor.

**Despre trebuința de a nu urî pe păcătos,
ci de a plânge și de a se ruga pentru el**

Să nu urăști pe păcătos. Căci toți suntem vinovați. Și dacă te miști către el pentru Dumnezeu, plângi pentru el. Și de ce-l urăști pe el? Urăște păcatele lui și roagă-te pentru el, ca să te asemeni cu Hristos, Care nu Se mânia împotriva păcătoșilor, ci Se ruga pentru ei. Nu vezi cum Se ruga pentru Ierusalim? Căci prin multe suntem batjocoriți și noi de diavol. Și de ce urâm pe cel batjocorit ca și noi, de diavolul care ne batjocorește pe noi? De ce urăști pe păcătos, o, omule? Oare,

---

392. Se pare, luând în considerare și fraza următoare, că e vorba aici nu de suflet în sensul propriu, ci de lucrările sufletului referitoare la trup. Cel în care se stânesc patimile lăcomiei, câștigului material și mâniei dă dovadă că n-a disprețuit grija exagerată de trupul său. Căci dacă ar fi disprețuit-o, cum de n-a dobândit blândețea?

pentru că nu e drept cu tine? Dar unde este dreptatea ta, odată ce nu ai iubire?³⁹³. De ce nu plângi pentru el, ci îl prigonești? Căci din neștiință se mișcă unii în mânia lor, deși socotesc că deosebesc faptele păcătoșilor³⁹⁴.

Fii vestitor al bunătății lui Dumnezeu, pentru că te călăuzește pe tine care ești nevrednic și pentru că ești mult dator, și nu scoate dreptul Său de la tine. Și în locul lucrurilor mici pe care le faci, îți dăruiește cele mari. Să nu numești pe Dumnezeu „drept”, căci nu dreptatea Lui se vede în faptele tale³⁹⁵. Și dacă David Îl numește pe El drept, Fiul Lui ne-a arătat că El este mai degrabă bun și blând. „Este bun, zice, cu cei răi și necinstitori” (*Luca* 6, 35). Cum Îl numești „drept”, când citești în capitolul despre plata lucrătorilor: „Prietene, nu te nedreptățesc, ci voi să dau acestuia de pe urmă, ca și ție. Dacă ochiul tău este rău, Eu sunt bun” (*Matei* 20, 23)? Și cum numește, iarăși, omul pe Dumnezeu „drept”, când aude în capitolul despre fiul risipitor, care a cheltuit bogăția în petreceri, cum numai pentru pocăința ce-a arătat-o, tatăl a alergat și a căzut pe grumazul lui și i-a dat stăpânire peste toată bogăția lui? Nimeni altul n-a spus acestea despre El, ca să ne îndoim de El, ci Însuși Fiul Lui a mărturisit acestea despre El. Unde e dreptatea lui Dumnezeu când

---

393. Dreptatea adevărată este iubire. Dreptatea separată de iubire este o virtute inferioară, proprie nouă, după ce am căzut în păcat.

394. E o neștiință aceea care socotește că distinge în viața unora fapte păcătoase. Poate că acela nu sunt chiar așa în launtru lor. E așa de complicată viața sufletească a omului!

395. Dumnezeu îți dă mai mult decât ai dreptul după faptele tale. În faptele tale nepedepsite de Dumnezeu se vede mai degrabă iubirea Lui.

noi, păcătoși fiind, Hristos a murit pentru noi? Iar dacă aici ni Se arată milostiv, să credem că nu primește schimbare în privința aceasta.

Să nu ne fie nouă să cugetăm vreodată această nelegiuire, ca să spunem că Dumnezeu este nemilostiv. Căci nu Se schimbă Dumnezeu în ceea ce e propriu lui Dumnezeu, ca morții³⁹⁶, și nu dobândește ceva ce nu are, nici nu pierde ceea ce are, nici nu primește vreun adaos ca făpturile. Ci ceea ce are Dumnezeu dintru început, va avea și are pururea până la sfârșitul fără de sfârșit, precum a spus Fericitul Chiril în tâlcuirea *Facerii*. „Teme-te, zice, de El din dragoste și nu din pricina numelui aspru ce I se dă. Iubește-L ca unul ce ești dator să-L iubești; și nu numai pentru cele ce ți le va da, ci și pentru cele ce le-am primit și pentru lumea aceasta pe care a făcut-o pentru noi. Căci cine ar putea să-L răsplătească pe El? Unde este răsplătirea Lui în faptele noastre? Cine L-a înduplecat pe El la început să ne zidească? Și cine Îl roagă pentru noi când suntem nerecunoscători? Iar când nu eram, cine a trezit trupul nostru la viață? Și, iarăși, de unde vine înțelegerea cunoștinței, în țărână?”.

O, minunată milostivire a lui Dumnezeu! O, har neînțeles al lui Dumnezeu, Ziditorul nostru! O, Putere, care le poate toate! O, Bunătate nemăsurată, prin care zidești din nou firea noastră a păcătoșilor! Cine e în stare să-L slăvească cum se cuvine? Ridică pe cel ce a trecut peste El și L-a hulit, înnoiește țărâna fără rațiune și o face iarăși înțelegătoare și cuvântătoare; și mintea risipită și nesimțitoare și simțurile împrăstiate le face

---

396. Ca muritorii, ca cei ce poartă moartea în ei.

fire rațională și destoinică de înțelegere. Nu e în stare păcătosul să înțeleagă harul învierii lui. Unde este gheena, care ne poate întrista pe noi? Unde este pedeapsa care ne înfricoșează în multe chipuri și poate copleși bucuria iubirii Lui? Ce este gheena pe lângă harul învierii Lui, când ne ridică pe noi din iad și face pe acest stricăcios să se îmbrace întru nestricăciune și pe cel căzut în el îl ridică întru slavă?³⁹⁷

O, voi cei cu dreaptă socoteală! Veniți și vă minunați! Cine are o cugetare înțeleaptă și minunată, ca să se minuneze după vrednicie de harul Făcătorului nostru? El este răsplata păcătoșilor³⁹⁸, căci în loc de răsplătirea cea dreaptă, El îi răsplătește cu învierea; și trupurile lor, care au călcat legea Lui, le îmbracă cu slava nestricăciunii. Acest har, care ne-a înviat după ce am păcătit, e mai mare decât acela prin care, când nu eram, ne-a adus la ființă. Slavă Ție, Doamne, pentru harul Tău nemăsurat! Undele harului Tău mă fac, Doamne, să tac. Căci nu mai este în mine vreun gând pe măsura mulțumirilor ce Ți se cuvin. Cu ce gând ne vom mărturisi Ție, Împărate preabun, Cel ce iubești viața noastră? Slavă Ție pentru cele două lumi ce le-ai făcut spre creșterea și bucuria noastră, ridicându-ne prin toate cele ce le-ai făcut spre cunoștința slavei Tale, de acum și până în veci³⁹⁹.

397. E vorba de gheena și de iadul în care mergeau toți înainte de învierea Domnului.

398. Pe păcătoșii de pe urma păcatului strămoșesc, care vin la El, în loc să-i pedepsească, îi răsplătește cu harul Lui.

399. În traducerea românească mai nouă sunt adăugate în chip nepotrivit încă trei paragrafe, care coincid cu altele, din *Cuvântul următor*.

CUVÂNTUL LXI

**Cum se păzește trezvia cea ascunsă ce se naște
în suflet. Și cum intră somnul și răceala în cugetare
și sting căldura cea sfântă din suflet și omoară
dorința de Dumnezeu
și căldura pentru cele duhovnicești și cerești**

Nu e cu putință ca cei ce au dorințe bune să fie împiedicați de vreo împotrivire să le împlinească pe acestea, dacă nu află vicleanul loc pentru a semăna vreo pricină părută bună în cel ce doresc binele. Și lucrul stă așa: Oricărui gând al vreunei dorințe bune, la începutul mișcării lui, îi urmează o râvnă oarecare, asemenea căldurii cărbunilor aprinși. Și această râvnă obișnuiește să înconjoare acest gând și să alunge din apropierea lui orice împotrivire și piedică și opreliște ce i se face. Căci această râvnă are o tărie și o putere mare și negrăită, ca să apere sufletul în toată vremea de moleșală, sau ca să nu se sperie de pornirile tuturor celor dimprejur.

Acest prim gând e puterea sfintei dorințe, care e sădită în chip firesc în firea sufletului. Iar această râvnă este gândul mișcat de puterea iuțimii, care se află în el și care-i așezată de Dumnezeu în noi spre folosul nostru, pentru a păzi hotarele firii, pentru a pune în mișcare gândul libertății ei spre împlinirea dorinței firești aflătoare în suflet⁴⁰⁰. Iar aceasta este virtutea⁴⁰¹ fără de care nu

---

400. Iuțimea e sădită în fire cu un scop pozitiv: Să apere firea rațională să nu cadă din hotarul ei și să îndemne la împlinirea năzuințelor celor bune. Ea mișcă întâi libertatea în acest scop, care fără ea rămâne o simplă potență.

401. Dorința spre bine, sădită în fire, având în ea râvna și fiind asociată cu iuțimea, este virtutea în potență, virtutea nedezvoltată, dar având de la început în ea mișcarea spre a se actualiza ca virtute.

se lucrează binele. Ea se numește râvnă, pentru că este cea care mișcă și face râvnitor și aprinde și întărește pe om, din vreme în vreme, să disprețuiască trupul în vremea necazurilor și a ispitelor înfricoșătoare ce-l întâmpină și să-și predea pururea la moarte sufletul său și să înfrunte puterea potrivnică în urmărirea împlinirii acelui lucru pe care sufletul îl dorește cu tărie.

Un oarecare sfânt, care a îmbrăcat pe Hristos, a numit în cuvintele lui râvna aceasta „câine și păzitor” al legii lui Dumnezeu. Și aceasta este virtutea. Căci însăși virtutea se numește lege a lui Dumnezeu⁴⁰². Iar puterea aceasta a râvnei se întărește, se trezește, se aprinde spre păzirea casei în două feluri. Și slăbește iarăși și aștește și se lenevește tot în două feluri.

În primul fel, trezirea și aprinderea se produc când se ivește în cugetul omului în chip cuvenit o teamă, care-l face să-i fie frică de binele ce l-a câștigat sau pe care-l va câștiga, ca nu cumva să fie jefuit sau pradat de ceva dintre cele ce însoțesc sau urmează acelui bine. Și aceasta se produce prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, înțeleg frica în toți cei ce lucrează virtutea cu adevărat, spre o trezire și râvnă ce stăruie în suflet ca să nu aștească.

Iar când frica aceasta se mișcă în fire, râvna, numită de noi „câine”, arde noaptea și ziua ca un cuptor aprins și ține firea trează. Ea stă trează după asemănarea Heruvimilor și ia aminte la cei dimprejur în fiecare clipă. Și, cum zice sfântul (amintit), de trece vreo pasăre,

---

402. Începând cu fraza aceasta, ceea ce urmează în traducerea mai nouă a manuscrisului e pus la sfârșitul „Cuvântului” anterior. Virtutea e legea lui Dumnezeu întrupată. Râvna, păzind virtutea, păzește legea lui Dumnezeu, întrupată în om și pe cale de împlinire de către om.

îi dă ocol și strigă la ea cu pornire aspră și negrăită. Și însăși frica aceasta se ivește pentru că omul s-a îndoit în credința lui de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, și a uitat că Dumnezeu Se ocupă și poartă de grijă de cei ce se nevoiesc pentru virtute, ca să-i cerceteze pe ei în fiecare clipă, precum zice și Duhul Sfânt prin gura Prorocului: „Ochii Domnului, peste cei drepti” și celelalte. Și iarăși: „Domnul este tăria celor ce se tem de El” (*Psalmii* 24, 15). Și El însuși a zis, ca din partea Sa, celor ce se tem de El: „Nu se vor apropia de tine rele și biciul nu se va apropia de sălașul tău” (*Psalmii* 90, 10).

Iar când frica se ivește pentru suflet, pentru cele ce se pot întâmpla și urma virtuții, ca aceasta să nu fie furată sau vătămată de vreo pricină oarecare, ea este un gând dumnezeiesc și o grijă bună și întristarea și chinul ei sunt din purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

Și, iarăși, este un al doilea fel (de trezire a râvnei), adică de întărire și asmuțire a câinelui. E cel când dorința virtuții crește în suflet. Căci pe cât crește dorința în suflet, pe atâta se aprinde și câinele acesta, care e râvna firească pentru virtute⁴⁰³.

Iar cea dintâi pricină de răcire a cuiva stă în aceea că dorința aceasta încetează sau se micșorează în suflet. Iar a doua stă în aceea că intră în suflet și rămâne în el un oarecare gând încrezător și îndrăzneț și că omul nădăjduiește și gândește și socotește că nu are motiv să se teamă de vreo putere care l-ar putea vătăma. Căci prin aceasta aruncă de la el armele râvnei și se face ca o casă nepăzită. Și câinele adoarme și părăsește paza pentru mult timp.

---

403. Până aici în traducerea românească mai nouă e adăugat la „Cuvântul” anterior, iar în „Cuvântul” de față continuă după aceste paragrafe numai de la ceea ce urmează.

Din pricina acestui gând sunt furate cele mai multe din casele cele gândite cu mintea (inteligibile). Și aceasta se petrece când se înnegrește curăția luminii sfintei cunoștințe din suflet. Și de unde vine această înnegrire? Pentru că un gând foarte subțire a intrat în suflet și s-a cuibărit acolo, sau pentru că omul s-a indeletnicit mult timp cu grija celor trecătoare, sau din pricina întâlnirii necontenite cu lumea, care-l amăgește, sau din pricina pântecelui, stăpânul tuturor relexor. Căci totdeauna când cel ce se nevoiește se întâlnește cu lumea, sufletul lui slăbește îndată. La fel, când se întâlnește cu mulți, mănăat numai de nevoia slavei deșarte, i se sfărâmă sufletul. Și de trebuie să grăim pe scurt, mintea celui ce a ieșit din lume, când se întâlnește cu lumea, este asemenea cârmaclului care călătorește pe marea liniștită și deodată cade între stânci și se îneacă. Iar Dumnezeuului nostru fie slava, stăpânirea, cinstea și mărirea în veci! Amin.

CUVÂNTUL LXII

**Despre cele trei feluri de cunoaștere⁴⁰⁴ și despre deosebirea lucrării lor și despre înțelesul lor.
Și despre credința sufletului și bogăția cea tainică ascunsă în el. Și despre cât se deosebește cunoștința lumii acestela, în felurile ei, de simplitatea credinței**

Sufletul care umblă pe cărările viețuirii celei bune și ale credinței și a înaintat mult pe ele, de se întoarce

---

404. Aceste trei feluri de cunoaștere se pot referi la trei domenii de cunoaștere: trupul, sufletul, viața duhovnicească, precum

iarăși la modurile cunoașterii, îndată șchioapătă în credință și puterea înțelegătoare a lui e lipsită de ea. Și această putere nu i se mai poate arăta în înțelegerile ce se înșiruie în sufletul curat ce umblă în ea fără iscodirea celor ce i se întâmplă, prin simplitatea credinței. Dar sufletul, predat pentru totdeauna lui Dumnezeu prin credință și prin multa cercare (experiență), primind gustarea ajutorului Lui nu se mai îngrijește de sine. Căci uimirea și tăcerea îi închid gura și nu mai are puterea să se întoarcă iarăși la meșteșugurile (modurile, metodele) cunoașterii sale și să se miște în ele, ca nu cumva prin împotrivirea lor să se lipsească de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, Care-l cercetează neincetat în ascuns și Se îngrijește de el și îl însoțește în tot felul. Iar dacă sufletul totuși face aceasta, a înnebunit, socotindu-se pe sine în stare să-și poarte el însuși de grijă prin puterea cunoașterii sale. Dimpotrivă, cei în care a răsărit lumina credinței se sflesc să se mai roage pentru ei, sau să ceară de la Dumnezeu: „Dă-ne nouă aceasta, sau depărtază de la noi aceea”. Ei nu se mai îngrijesc de ei în niciun fel. Pentru că ei văd cu ochii înțelegători ai credinței, în tot ceasul, purtarea de grijă părintească umbrindu-i din acel Părinte adevărat, Care covârșește în marea Lui dragoste nemăsurată toată dragostea

---

va spune Sfântul Isaac mai încolo. Dar ele înseamnă de aceea și trei planuri de cunoaștere și trei moduri sau metode de cunoaștere. Se pare că în niciun caz ele nu reprezintă cunoașterea științifică a naturii, în sensul în care ea s-a dezvoltat de-abia în ultimele secole. Ele reprezintă totuși o cunoaștere a naturii în sensul larg al cuvântului, ca deosebită de supranaturalul dumnezeiesc, rezervat credinței. Ca atare, ele se folosesc de anumite metode de care credința n-are nevoie, ea fiind o sesizare simplă a realității dumnezeiești. Totuși, cunoașterea vieții duhovnicești se întâlnește cu credința.

părintească și poate mai mult decât toți să ne dea ajutorul cu prisosință, mai mult decât cerem, gândim și înțelegem.

Astfel, cunoașterea este potrivnică credinței. Căci „credința este, în toate ale ei, o dezlegare (o eliberare) de legile cunoașterii, desigur nu de ale celei duhovnicești. Căci hotarul ce îngrădește cunoașterea (definiția ei) este că nu poate face vreun lucru în afară de iscodire și de cercetare, ci ea cercetează de e cu putință să se facă ceea ce gândește și vrea. Iar credința ce e? Când cineva nu se apropie de ea în chip drept, ea nu-l convinge să rămână în ea”⁴⁰⁵.

Cunoștința nu poate fi adunată fără cercetare și fără folosirea metodelor. Și de aceea, ne îndoim de adevărul ei⁴⁰⁶. Iar credința cere un cuget curat și simplu,

---

405. „Cu adevărat, când cineva nu se apropie de credință în chip drept, ci fără respect și din duh de iscodire, aceasta nu-l luminează cu lumina ei, ci îl închide iarăși în întunericul necredinței.” Credința se referă la domeniul celor lăuntrice ale persoanei. Când cineva nu se apropie de aceasta cu respect și cu iubire, aceasta nu i se deschide. Ea nu poate fi cucerită prin agresiunea analizelor, ca obiectele, ci prin realizarea comuniunii bilaterale, prin revelația benevolă de la persoană la persoană. Pe când domeniul cunoașterii e îngrădit de legile naturii create, supuse experimentelor și analizelor, dar prin aceasta e un domeniu limitat, domeniul credinței e îngrădit de libertatea persoanei, dar când aceasta vrea să-l comunice, el se vedește nelimitat. Acest domeniu explică apoi și raționalitatea naturii create. De aceea credința înmoaie, sau covârșeste legile cunoașterii naturii. Cunoaște cele cuprinse în cadrul legilor de pe o poziție superioară legilor. Desigur că aceasta e un anumit sens al cunoașterii, pentru că în alt sens și cunoașterea conținutului persoanei și al Persoanei supreme, prin revelație, e cunoaștere.

406. Sensul acestei propoziții e multiplu: a) Adevărul e un domeniu mai esențial de care depinde ceea ce se cuprinde în cadrul

care e străin de orice meșteșugire și de căutare prin metode. Vezi cum se împotrivesc una alteia? Casa credinței este o înțelegere de prunc și o inimă simplă. „Căci în simplitatea inimii lor, zice, au slăvit pe Domnul” (*Coloseni* 3, 22). „Și, de nu vă veți întoarce și nu vă veți face precum pruncii, nu veți intra în Împărăția cerurilor” (*Matei* 18, 3). Iar cunoștința este dușmana și potrivnica acestor două⁴⁰⁷.

Cunoașterea e îngrăditura (definiția) firii⁴⁰⁸, păzind-o în toate cărările ei⁴⁰⁹. Iar credința își face călătoria ei mai presus de fire. Cunoașterea nu încearcă să se apropie de nicio lucrare care nesocotește (calcă) firea, ci se ține departe de ea. Dar credința o primește cu ușurință

---

legilor naturii create. Și pentru că prin cunoaștere și deci prin metodele ei sesizăm numai partea din urmă, ne îndoim de celălalt domeniu, al adevărului; b) Chiar în faptul că pomim la aflarea adevărului din natură, prin metode, pornim de la indoială; c) Ne îndoim mereu dacă metodele ce le-am folosit au fost cele mai bune pentru aflarea adevărului; d) Ne îndoim mereu dacă nu cumva adevărul neaflat nu face problematic adevărul fragmentar aflat.

407. Înțelegerii depline și intrării în Împărăția cerurilor. Până aici, Sfântul Isaac a precizat această deosebire între cunoștință și credință: Cunoștința se câștigă prin metode de cercetare, iar credința se dobândește prin increderea simplă a inimii curate în Dumnezeu. E o deosebire de stări sufletești și de moduri de dobândire. Cunoștința se întreabă dacă se poate împlini ceea ce cunoaște, pe când credința nu se întreabă dacă se poate împlini aceasta în baza legilor naturii, ci se crede în puterea lui Dumnezeu.

408. Cunoașterea se aplică naturii îngrădite între legile involuntare ale repetiției. De aceea, unde e cunoaștere e îngrădire, e definiție. Exactitatea cunoașterii se plătește cu îngustimea și repetiția ei.

409. Cunoașterea ne face să știm de mai înainte modul de facere și desfacere a lucrurilor, ca să ne putem orienta între ele.

și zice: „Peste aspidă și vasilisc vei călca și pe leu vei sui și pe balaur vei încăleca” (cf. *Psalmii* 90, 13). Cunoașterii îi urmează, de aceea, frica⁴¹⁰; iar credinței îi urmează nădejdea. Căci cu cât rămâne cineva mai mult la metodele cunoașterii, cu atât e mai legat de frică și nu poate să se învrednicească de libertatea de ea. Dar cel ce urmează credinței e liber și de sine stăpânitor și se folosește ca un fiu al lui Dumnezeu, în toate faptele lui, de libertate, fiind stăpân pe sine⁴¹¹. Omul care iubește credința se folosește ca Dumnezeu de toate firile zidirii. Căci credința îi dă putere să facă zidirea nouă, după asemănarea lui Dumnezeu⁴¹². „Ai voit, zice, și toate au stătut înaintea Ta” (*Iov* 23, 13). Și de multe ori poate face toate din cele ce nu sunt. Iar cunoștința nu poate face ceva fără materie. Cunoștința nu cutează să facă ceea ce nu e dat firii. Pentru ce? Pentru că firea curgătoare a apei nu primește pe spatel ei greutatea trupului și cel ce se apropie de foc se

---

410. Cunoașterea naturii, referindu-se la legile care duc persoana, în existența ei pământească, la moartea inevitabilă, e urmată de frică. Credința, care știe de viața viitoare, e urmată de nădejde. În alt sens, cunoașterea se teme de tot ce nu se încadrează în legile firii, de orice lucrare ce-ar apărea în om neconformă cu firea.

411. Omul care crede nu se simte strâmtorat de legile naturii și de patimi, ca unul ce nu e stăpân pe sine, ci se folosește liber de legile naturii și stăpânește patimile, fiind el însuși stăpân pe sine. El se dovedește prin aceasta înzestrat cu Duh. Căci Duhul este libertate. Și prin aceasta comunică cu Duhul dumnezeiesc, Izvorul a toată libertatea. El comunică cu Dumnezeu în deplină libertate, ca un fiu cu tatăl său.

412. Prin credință se face omul nou și face și pe alții, umplându-se și umplându-l de harul dumnezeiesc și prefăcându-se și prefăcând și pe alții după asemănarea lui Dumnezeu. El depășește astfel legile naturii.

arde, și de-ar îndrăzni cineva să se apropie de acestea, s-ar primejdui⁴¹³.

Prin acestea cunoașterea e păzită în hotarele firii și nu se încumetă să treacă peste hotarele ei nicidecum. Iar credința trece cu putere peste acestea⁴¹⁴. Căci zice: „De vei trece prin foc, el nu te va arde, și râurile nu vor trece peste tine” (cf. *Isaia* 43, 2). Și acestea le-a lucrat credința de multe ori înaintea întregii zidiri. Chiar dacă s-ar fi dat cunoașterii puțința să facă cercarea lor, nu s-ar fi convins. Pentru că mulți au intrat prin credință în foc și au înfrânt puterea arzătoare a focului și au trecut prin el nevătămați; și au călcat pe spatele mării și au ajuns la uscat. Și toate sunt mai presus de fire și potrivnice modurilor cunoașterii și au dovedit-o pe aceasta deșartă în toate modurile și legile ei.

Ai văzut cum păzește cunoașterea hotarele firii? Și ai văzut cum se ridică credința mai presus de fire și-și face acolo calea călătoriei? Metodele cunoașterii au cârmuit lumea cinci mii de ani, sau ceva mai puțin,

413. Sensul e poate acesta: El poate face ceva din nimic, ca Dumnezeu, dar prin faptul că se folosește de puterea lui Dumnezeu, El sădește în sine și în natură callități noi, care nu existau, dar o face prin puterea dumnezeiască ce vine în el. Astfel, dă trupului puterea să nu se ardă prin foc, sau ia focului puterea de a-l arde. Știința cunoaște sigur anumite lucruri de viitor, dar ea se referă numai la cele care se repetă, deci conținutul ei este îngust. În nădejdea din credință omul nu știe ce se va întâmpla, dar nădăjduiește și prin nădejde reușește să obțină lucruri cu mult mai mari, care depășesc legile naturale ale repetiției.

414. Credința mobilizează forțele spiritului, superioare celor ale naturii, mai ales când spiritul este în comunicare prin har cu puterile ce curg din Persoana nesfârșită a lui Dumnezeu, Izvorul a toată puterea.

sau mai mult, și omul n-a putut să-și ridice nicidecum capul de la pământ și să simtă puterea Ziditorului său până ce n-a răsărit credința noastră și nu ne-a eliberat pe noi de întunericul lucrării pământești și din robia de după împrăștierea cea deșartă⁴¹⁵. Și acum, iarăși, când am aflat marea cea neînviforată și comoara cea fără lipsuri, dorim să ne aplecăm spre izvoarele sărace. Nu este cunoștință fără lipsuri, oricât de mult s-ar îmbogăți. Dar vistierile credinței nu le încap cerul și pământul. Cel ce-și reazemă inima de nădejdea credinței nu va fi lipsit niciodată de ceva; și când nu are nimic, toate le are prin credință, precum s-a scris: „Oricâte veți cere în rugăciune cu credință, veți lua” (*Matei* 21, 22). Și iarăși: „Domnul aproape este, de nimic să nu vă îngrijiți” (*Filipeni* 4, 5-6).

Cunoștința caută pururea meșteșuguri (metode) de păzire a celor ce au dobândit-o. Iar credința zice: „De nu va zidi Domnul casa și nu va păzi cetatea, în zadar ar priveghea cel ce o păzește și în deșert s-ar osteni ziditorul” (*Psalmii* 126, 1). Niciodată cel ce se roagă cu credință nu se folosește de metode și nu umblă cu ele. Căci cunoștința laudă în tot locul frica, cum a spus înțeleptul: „Fericit este cel ce se teme” (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 34, 15). Dar ce face credința? „S-a temut, zice, și a început să se scufunde” (*Matei*, 14, 30). Și, iarăși:

---

415. Căderea în păcat de la început e socotită ca o împrăștiere din unitatea primordială a oamenilor, din dragostea de Dumnezeu și dintre ei. Parcă ar vrea să fie o replică la doctrina greșită a împrăstierii origeniste din „pliroma” dinainte de creație. Dar împrăștierea primordială are ca urmare și o aplecare spre împrăștierea continuă a minții din Dumnezeu cel infinit și din dragostea oamenilor în El, spre lucrurile mărginite.

„N-ai luat duh de robie spre frică, ci duh de înfiere” (*Romani* 8, 15), spre libertatea credinței și a nădejzii în Dumnezeu⁴¹⁶. Și, iarăși: „Să nu te păzești de ele, nici să fugi de la fața lor”. Totdeauna temerii îi urmează îndoiala și îndoielii, cercetarea. Iar cercetarea se folosește de metode și metodele duc la cunoaștere. Și în cercetare și iscodire se arată pururea teama și îndoiala. Pentru că niciodată nu se cunoaște totul, precum am arătat mai înainte⁴¹⁷. Căci de multe ori sufletul e întâmpinat de întâmplări și de greutăți anevoie de suportat și de multe amăgiri pline de primejdii, în care cunoașterea și metodele înțelepciunii nu-l pot ajuta nici decum. Dar în greutățile ce întrec toată puterea și hotarul

---

416. Câtă vreme cunoștința e stăpânită de frica să nu piardă ceva din cele cunoscute, sau dobândite prin cunoaștere, credința nu se teme de nimic dacă rămâne statornică. Ea nu se teme că o să le piardă pe cele cunoscute de ea, nici prin moarte. Credința ne eliberează de legile naturii care ne duc în mod sigur la moarte, iar nădejdea susține în noi siguranța că nu vom sfârși în această moarte. Petru începe să se teamă aducându-și aminte de legea firii apei, care nu poate susține trupul la suprafață, și începe să se scufunde. Dar cât credea în Hristos, avea din El puterea să umble pe mare. Credința nu ne mai ține în duhul fricii și al robiei de stihii, ci ne ridică la libertatea față de ele și deci în duhul îndrăzelii de fil ai lui Dumnezeu, Care ne apără de toate, pentru viața veșnică.

417. Sunt descrise aici toate treptele psihologice și reale care duc la cunoaștere și urmează ei. Autorul distinge în acest proces mai multe trepte decât Descartes. Acela cunoștea treptele: „Dubito, ergo cogito, cogito, ergo sum” (Mă îndoiesc, deci cuget, cuget, deci sunt). Mereu sunt prezente în tot procesul, inclusiv în cunoaștere, îndoiala și temerea, prin faptul că nu se cunoaște totul și prin faptul că prin cunoaștere nu scapă cineva de moarte. Sfântul Isaac introduce un element afectiv, existențial în punctul de plecare al cunoașterii și în cunoașterea însăși.

cunoașterii omenești, credința nu e biruită niciodată de vreuna dintre ele⁴¹⁸. Cât poate ajuta cunoașterea omenească în războaiele văzute, sau față de firile nevăzute și față de puterile întrupate și față de altele multe? Ai văzut slăbiciunea puterii cunoașterii și tăria puterii credinței? Cunoașterea împiedică pe toți ucenicii ei să se apropie de cele străine firii. Dar privește în această privință la puterea credinței și la ce îngăduie ea ucenicilor ei.

„Întru numele Meu, zice, draci veți scoate, șerpi veți lua și de veți bea venin, nu veți fi vătămați” (cf. *Marcu* 16, 17). Cunoștința poruncește tuturor celor ce umblă pe calea ei, după legile ei, să cerceteze în toate sfârșitul înainte de început și apoi să înceapă, ca nu cumva sfârșitul unui lucru, fiind greu de aflat în hotarul puterii omenești, osteneala să fie în zadar și lucrul să se afle greu de împlinit⁴¹⁹. Dar credința ce zice? „Celui ce crede, toate îi sunt cu putință” (*Matei* 9, 23). Căci la Dumnezeu nimic nu este cu neputință. O, bogăție negrăită și noian ascuns în vălurile și în vistierile Lui minunate, ce se revarsă prin puterea credinței! De cât curaj e încărcată și de câtă bucurie și nădejde nu e plină călătoria cu ea! Și cât de ușoare sunt poverile ei! Și câtă dulceață are lucrarea ei!

Întrebare: Cel ce s-a învrednicit să guste din dulceața credinței și s-a întors iarăși la cunoștința sufletului, în ce stare deosebită a intrat?

---

418. De exemplu, medicul știe că cel ce suferă de boala cutare se poate să se vindece prin medicamentul cutare. Dar nu e sigur. Pe când, cel ce crede tare nu se teme de nimic.

419. Cunoștința nu se apucă să facă un lucru înainte de a afla dacă stă în hotarul puterii omenești și al legilor firii să-l ducă la capăt, ca să nu se ostenească în zadar. Credința se apucă și de lucruri mai presus de fire.

Răspuns: Cel ce și-a părăsit libertatea de sine stăpânitoare și s-a întors la chipurile sărăciei, pline de frică și de robie, e asemenea celui ce a aflat un mărgăritar de mult preț și l-a schimbat pe un bănuț de aramă.

Cunoștința nu e de defăimat, dar credința e mai înaltă decât ea. Și când defăimăm, nu defăimăm cunoștința – să nu fie! – ci, vrem numai să deosebim modurile strâmbe ale ei, prin care merge împotriva firii și se înrudește cu cetele dracilor. Pe acestea le vom deosebi mai încolo în chip vădit. Și câte trepte are în aceste moduri cunoștința?⁴²⁰ Și care e deosebirea fiecăreia din ele? Și la câte înțelegeri se trezește omul în fiecare mod dintre acestea, când stăruie în ele? Și prin care din aceste moduri (când călătorește în ele) se împotrivește credinței și iese afară din fire? Și care este deosebirea ei? Și în ce treaptă (când se întoarce la scopul ei prim) vine la firea ei și pune treapta aceasta a ei înaintea credinței, într-o bună viațuire?⁴²¹ Și până unde ajunge deosebirea unei trepte de alta? Și cum trece de la acestea, la cele mai înalte ca ele? Și care sunt modurile acelei alte trepte, adică a celei dintâi? Și unde se unește cunoștința cu credința și se face una

---

420. Sunt moduri drepte și moduri strâmbe ale cunoașterii. Fiecare are diferite trepte. Treptele cunoașterii drepte conduc pe om spre cer, cele ale cunoașterii strâmbe îl coboară spre tot mai multă răutate.

421. Aici Sfântul Isaac, după ce a arătat puterea limitată a cunoașterii, precizează că nu defaimă totuși cunoștința, când ea rămâne în domeniul ei propriu: în cercetarea și stabilirea legilor naturii. O defaimă numai când iese din cunoașterea naturală și se lansează în concluzii neconfirmate de ceea ce cunoaște obiectiv din natură. O cunoaștere a naturii e necesară chiar credinței, ca treaptă pregătitoare spre ea.

cu ea și primește din credință înțelesuri de foc și se aprinde în duh și dobândește aripile nepătimirii și se înalță de la slujirea celor pământești în patria Făcătorului ei împreună cu alte moduri?

Dar deocamdată se cuvine să știm că credința și lucrările ei sunt mai înalte decât cunoștința. Și că însăși cunoștința se desăvârșește în credință și dobândește putere să urce în sus și să simtă pe Cel ce este mai înalt decât toată simțirea⁴²² și să vadă lumina aceea necuprinsă de minte⁴²³ și de cunoștința făpturilor. Deci, cunoștința e o treaptă prin care urcă cineva la înălțimea credinței. Dar când ajunge cineva aproape de aceea, nu mai are nevoie de ea⁴²⁴. „Că acum, zice, cunoaștem în parte. Dar când va veni ceea ce e desăvârșit, ceea ce-i în parte va înceta” (1 Corinteni 13, 9). Credința, deci, ne arată ca prin ochi adevărul desăvârșirii și prin credință aflăm acele lucruri necuprinse, dar nu prin cercetarea și prin puterea cunoștinței.

422. Cunoștința cu metodele ei, când rămâne la scopul ei adevărat de cunoaștere a naturii, nu numai că se face premergătoare a credinței, ci urcă, pe treptele ei mai înalte, împreună cu credința. Hotarele ei se înmoaie, devin transparente, elastice. Atunci cunoașterea devine simțire, sau contact direct cu cele mai presus de cunoașterea metodică, dar mai presus de orice simțire, adică de orice contact al simțurilor noastre cu lucrurile, dar și de simțirea sufletească, prin care trăim presiunea unor realități nevăzute. Transcendența lui Dumnezeu se conciliază cu certitudinea unei legături ale noastre cu El. Avem aici cel mai fundamental paradox. Pe aceste trepte superioare credința e și cunoștință, sau cunoștința e și credință.

423. Vederea luminii necuprinse cu mintea exprimă în alte cuvinte același paradox. Suntem în plină doctrină areopagitică.

424. Când prin cunoștință ajunge cineva la credință, nu mai are nevoie de cunoștință. A ajuns la o cunoștință mai presus de cunoștință. Dar acolo a încetat și credința. Sau amândouă sunt depășite în

Dar de cunoștință au nevoie faptele dreptății: postul, milostenia, privegherea, sfințenia și celelalte ce se lucrează prin trup; dragostea de aproapele, smerita cugetare a inimii, iertarea greșelilor, pomenirea bunătăților, cercetarea tainelor celor ce sunt acoperite în Sfintele Scripturi⁴²⁵, îndeletnicirea cugetării cu lucrurile mai înalte, păzirea hotarelor patimilor sufletului și celelalte virtuți, care se săvârșesc în suflet. Toate acestea au nevoie de cunoștință. Căci aceasta le păzește pe ele și ne învață rânduiala lor⁴²⁶. Dar toate acestea sunt încă numai trepte, prin care sufletul urcă la înălțimea de mai sus a credinței și se numesc virtuți⁴²⁷. Dar viețuirea din credință e mai presus de virtute și lucrarea ei nu stă în fapte, ci e o odihnă desăvârșită și o mângâiere și se săvârșește și în inimă, și în cele ale sufletului. Și în ea sunt toate chipurile minunate ale viețuirii duhovnicești, a căror lucrare produce o simțire a vieții duhovnicești

---

„vedere”. Încă de aici se vede că sunt trei etape principale ale cunoștinței adevărate: Cea a naturii, care premerge credinței și duce la ea; cea care sporește împreună cu credința, în care domeniile lor nu mai sunt deosebite; și cea mai presus atât de cunoștință cât și de credință. Aceste etape le va descrie mai insistent Sfântul Isaac mai încolo.

425. Tainele făpturilor sunt implicate în Scriptură, deci Revelația supranaturală nu ne dă o cunoștință despre Dumnezeu despărțită de a făpturilor, de a lumii. De-abia ea ne descoperă sensurile adânci ale lucrurilor. Dar aflarea tainelor adânci ale lucrurilor implicate în Scriptură intră în domeniul cunoștinței duhovnicești.

426. De aici vedem că autorul înțelege prin cunoștință nu atât știința naturii, cât știința vieții sufletești și a căilor de înălțare și de decădere a acesteia.

427. Cunoștința aceasta e cea premergătoare credinței. E o știință a regulilor virtuților. Sfântul Isaac pune credința mai presus și de această cunoștință. El se gândește că și elinii (filosofii stoici îndeosebi) aveau virtuți. Dar credința e din har. Ideea aceasta o

și o desfătare și o bucurie a sufletului și un dar și o bucurie în Dumnezeu și celelalte câte se dau în acea viețuire sufletului celui vrednic de harul fericirii de acolo și câte se săvârșesc în credință încă de aici, potrivit învățăturii din dumnezeieștile Scripturi, de către Dumnezeu Cel bogat în darurile Lui.

Nedumerire

Iar de zice cineva: Dacă toate bunătățile acestea și faptele mai sus pomenite ale virtuții și depărtarea de la rele și deosebirea gândurilor subțiri ce răsar în suflet și lupta cu gândurile și războiul cu patimile atâtaoare și celelalte, fără de care nici credința însăși nu-și poate arăta puterea ei în lucrarea sufletului, dacă toate acestea le săvârșește credința, cum socotești că cunoștința e potrivnică credinței?

---

vom întâlni și la Sfântul Simeon Noul Teolog. Există și virtuți ale omului, în general. Dar credința e mai mult decât ele. Desigur, însă, că există și virtuți dezvoltate și străbătute de credință, sau de harul ei. Dar cunoștința continuă să ajute credința, în dezvoltarea lor. Pe acest plan mai înalt virtuțile sunt pline de credința iubirii, nu sunt simple manifestări ale dreptății, ale corectitudinii. Și iubirea deplină față de om nu e decât cea din credință, cea care vede în om o existență destinată veșniciei, dându-i această mângâiere. Însuși Sfântul Isaac spune în propoziția următoare că aceste virtuți sunt superioare, adăugind că în ele e și o odihnă în Dumnezeu, nu un simplu efort încordat al omului. Sau că sufletul este acum pe o treaptă superioară virtuților, fără să le fi părăsit, căci sufletul se odihnește de efort în săvârșirea lor, ele iradiind din om, fără ca el să facă vreun efort. Cel ce are o adâncă iubire face bine persoanei iubite, fără efort. Că această treaptă este superioară virtuților nu prin părăsirea lor, sau prin abaterea de la ele, ci prin iradierea lor fără efort, o spune Sfântul Isaac zicând că în ea sunt atunci „toate chipurile viețuirii duhovnicești”.

Dezlegarea îndolelii

Spunem că sunt trei moduri gândite cu mintea (inteligibile), în care urcă cunoștința și coboară și, odată cu schimbarea modurilor prin care trece, ea se schimbă, vătămând sau ajutând. Aceste trei moduri sunt: al trupului, al sufletului și al duhului⁴²⁸. Cunoștința e una din firea ei, dar potrivit cu treptele acestea ale celor gândite (inteligibile) și sensibile, ea se subțiază și-si schimbă modurile ei și lucrarea înțelegerii ei. Ascultă, deci, și ordinea (treptele) lucrării ei și pricinile pentru care vătămă și ajută: Cunoștința este un dar făcut de Dumnezeu firii celor raționale, care li s-a dat de la începutul facerii lor, și e simplă și nu se împarte în firea ei, precum nici lumina soarelui; numai după lucrarea ei primește schimbări și împărțiri.

CUVÂNTUL LXIII

Despre întâla treaptă a cunoașterii

Când cunoașterea urmează poftelor trupești, ea adună aceste moduri: bogăția, slava deșartă, podoaba, tihna trupului, căutarea sânguitoare a înțelepciunii raționale, care e potrivită cu cârmuirea lumii acesteia și din care țâșnesc noutățile născocirilor, a meșteșugurilor și a învățăturilor și a celorlalte care încununează trupul în lumea aceasta văzută. Din aceste chipuri se

---

428. De aici se vede că cele trei moduri de cunoaștere sunt și trei planuri ale ei, cărora le corespund și trei trepte și metode. În toate, cunoașterea se poate face după o rânduială bună sau rea. Căci cunoașterea acestor planuri are și un caracter normativ, ducând spre tot mai mult bine, sau spre tot mai mult rău.

naște cunoștința potrivnică credinței, de care am spus că se numește cunoștința deșartă, întrucât este goală de orice grijă de Dumnezeu și aduce o neputință rațională în cugetare, punând-o sub stăpânirea trupului. Grijă ei este cu totul în lumea aceasta.

Însușirea cunoștinței adevărate este, dimpotrivă, aceea că e o putere cu totul înțelegătoare și o cărmuitoare ascunsă a omului și o grijă dumnezeiască ce-l cercetează pe el și se ocupă de el⁴²⁹. Dar cunoștința legată cu poftele trupesti nu pune călăuzirile pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu, ci socotește că orice bine este în om și că în el este mântuirea de cele ce-l vatămă și că păzirea de greutăți și de multele împotriviri ce însoțesc firea noastră în chip ascuns și arătat stă în sânguința firească a noastră și în meșteșugurile ei. Această cunoștință lăudăroasă socotește că toate atârnă de purtarea ei de grijă, potrivit celor ce spun că nu există o chivernisire (dumnezeiască) a celor văzute.

Dar ea nu poate scăpa de grija neîncetată și de frica pentru trup. De aceea un astfel de om este stăpânit de lipsa de curaj, de întristare și de deznădejde, de frica de draci, de lașitatea față de oameni, de spaima întreținută de zvonurile despre tâlhari, de știrile despre moartea unora sau altora, de grija de boli, de teama sărăciei, de lipsa celor de trebuință, de frica morții, de frica suferinței și de frica fiarelor sălbatice și de celelalte asemenea acestora, de cele ce se întâmplă pe marea înviforată de valuri în tot ceasul de noapte și de

---

429. Cunoștința adevărată e și din puterea omului, și din a lui Dumnezeu.

zi, ce se pot năpusti asupra lui. Pentru că unul ca acesta nu știe să arunce grija lui asupra lui Dumnezeu, cu tăria credinței în El. De aceea, cunoștința aceasta se învârteste în uneltiri și viclenii în toate lucrurile ei. Iar când chipurile meșteșugirilor ei se dovedesc deșarte din vreo pricină oarecare și nu caută la purtarea de grijă a lui Dumnezeu, se luptă cu oamenii care o împiedică și i se împotrivesc.

În această cunoștință e sădit pomul cunoștinței celor bune și celor rele, care dezrădăcinează dragostea. Ea iscodește micile greșeli ale altor oameni și pricinile și slăbiciunile lor și face pe om să hotărască și să se împotrivească în cuvinte și să uneltească prin vicleșuguri rele și să ocărăască și în alte chipuri pe semenii. Din această cunoștință vin îngâmfarea și trufia; căci ea pune pe seama ei tot lucrul bun și nu-l pune pe seama lui Dumnezeu⁴³⁰.

Dimpotrivă, credința pune faptele ei pe seama harului. De aceea ea nu cunoaște trufia, precum este scris: „Toate le pot întru Hristos, Care mă întărește” (*Filipeni* 4, 13). Și, iarăși: „Însă nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine” (*1 Corinteni* 15,10). Iar ceea ce a zis Fericitul Apostol: „Cunoștința îngâmfă”, a zis despre cunoștința care nu este unită cu credința și cu nădejdea în Dumnezeu și nu despre cunoștința adevărată⁴³¹.

Cunoștința adevărului întru smerenie face desăvârșit sufletul celor ce-o au. Așa l-a făcut pe Moise, pe

---

430. Gustarea și hrănirea în continuare din pomul cunoștinței binelui și răului dezrădăcinează dragostea, pentru trufia ce o naște în cei ce gustă din el și pentru folosirea acestei cunoștințe, în general, de către cei ce gustă din ea pentru folosul lor egoist.

431. Apare din nou cunoștința adevărată unită cu credința.

David, pe Isaia, pe Petru, pe Pavel și pe ceilalți Sfinți care s-au învrednicit în chip desăvârșit de cunoștința aceasta după măsura firii omenești. Căci contemplațiile (înțelegerile) lor mereu schimbate și descoperirile cele dumnezeiești și vederea cea înaltă a celor duhovnicești și a tainelor celor negrăite covârșesc cu totul cunoștința lor și trupul lor este în ochii lor cenușă și țărână.

Iar cealaltă cunoștință se îngâmfă, căci umblă întru întuneric și vrea să adeverească cele ale ei după asemănarea celor de pe pământ, necunoscând că este ceva mai înalt decât ea. Și toți sunt răpiți de mândrie pentru că sunt pe pământ și-și potrivesc viețuirea lor cu cele dorite de trup și se reazemă pe faptele lor și nu cugetă în mintea lor la cele necuprinse. Și pătimesc acestea tot timpul cât sunt purtați pe valurile acestea.

Iar Sfinții lucrează virtutea cea slăvită a lui Dumnezeu și lucrarea lor este sus și cugetul nu se apleacă spre grija de născociri și de cele deșarte. Căci cei ce umblă în lumină nu pot rătăci. De aceea, toți cei ce s-au rătăcit de la lumina cunoștinței Fiului lui Dumnezeu și s-au abătut de la adevăr umblă pe aceste cărări. Aceasta e întâia treaptă a cunoștinței. În ea, omul ascultă de poftă. Pe aceasta o defăimăm și o socotim nu numai potrivnică credinței, ci și oricărei lucrări bune.

CUVÂNTUL LXIV

Despre a doua treaptă a cunoașterii

Când, însă, părăsește cineva întâia treaptă și se întoarce spre cugetările și dorințele sufletului, el lucrează

bunătățile mai înainte descrise atât cu cugetarea sufletului, cât și cu simțurile trupului, prin lumina firii sale. Iar acestea sunt: postul, rugăciunea, milostenia, citirea dumnezeieștilor Scripturi, feluritele fapte bune, lupta împotriva patimilor și celelalte. Toate lucrările cele bune și cu deosebire diferitele bunătăți ce se văd în suflet și faptele cele minunate care slujesc în curtea lui Hristos, în această a doua treaptă a cunoștinței, sunt împlinite de Duhul Sfânt prin lucrarea puterii Lui⁴³². Acesta îndreptează cărările inimii, care ne călăuzesc spre credință, prin care ne adunăm merinde pentru veacul viitor. Dar și pe treapta aceasta cunoștința este încă trupească și compusă. Dar ea este calea care ne călăuzește și ne duce la credință. Căci există o treaptă mai înaltă decât aceasta. Și dacă cineva înaintează, se vede pe sine urcând prin ea cu ajutorul lui Hristos. Aceasta se întâmplă când pune temelia lucrării ei în liniștirea dinspre partea oamenilor, în citirea Scripturilor, în rugăciune și în celelalte bunătăți, în care se săvârșesc lucrurile celei de a doua cunoștințe. Și în ea se lucrează toate cele bune. Aceasta se numește și cunoștința lucrurilor. Pentru că săvârșește lucrul ei în lucrurile supuse simțurilor, prin simțurile trupesti, în planul cel din afară⁴³³.

---

432. Sfântul Isaac socotește că Duhul e lucrător exclusiv în om, pe treapta unirii acestuia cu Dumnezeu. Dar Duhul ajută și pe treapta făptuirii, însă fără să oprească efortul omului, ci întărindu-l.

433. Din ultimele două „Cuvinte” și din cele ce urmează se vede și mai lămurit că treptele cunoașterii au la Sfântul Isaac mai mult un înțeles moral și normativ. Dar și că acestea reprezintă cunoașterea adevărată a realității.

CUVÂNTUL LXV

Despre a treia treaptă a cunoașterii, care este treapta desăvârșirii

Ascultă cum se subțiază cineva și dobândește starea duhovnicească și se face asemenea în viațuire cu puterile nevăzute, care liturghisesc nu prin lucrarea simțită a faptelor, ci prin cea săvârșită cu luarea-amin: a cugetării. Când cunoașterea se înalță de la celeământeste și din grija lucrărilor lor și începe să aibă cercarea înțelegerii celor dinăuntru, ascunse ochilor, să disprețuiască într-un fel oarecare lucrurile, din care se nasc patimile cele ce strâmbă sufletul, și se întinde pe sine în sus, când urmează credinței în grija a veacul viitor și în dorința după cele făgăduite nouă în cercetarea tainelor ascunse, atunci credința în nouă cunoștința și se întoarce și o naște pe ea de la început, ca să se facă acea cunoștință precum cea de început și să se facă cu totul duh⁴³⁴.

Atunci, acela poate zbura, purtat de aripi, în platurile celor nevăzute și să atingă adâncul mării celei neatinse⁴³⁵, pătrunzând cârmuirile dumnezeiești și

---

434. Când cunoștința s-a ridicat la cele nevăzute, a devenit credință, pentru că acelea nu mai sunt cunoscute prin simțuri. Propriu-zis, credința aceea naște adevărata cunoștință, cunoștința de la început a firii noastre, când trăia în orizontul realităților duhovnicești. Atunci omul a devenit cu totul duh, umplându-se de Duhul. Căci a intrat în planul Duhului, unde e libertate de legi, unde suflă iubirea nesfârșită, unde se aleg liber și pe rând manifestările fără sfârșit ale iubirii și ale comuniunii.

435. Atunci atinge adâncurile mării neatinse de simțuri și de minte, adică ale vieții dumnezeiești, ale Duhului. Vedem aceeași

minunate, cele din firile celor gândite cu mintea (inteligibile) și din firile celor supuse simțurilor (sensibile), și cercetează tainele cele duhovnicești, cele prinse printr-o înțelegere simplă și subțire⁴³⁶. Atunci se trezesc simțurile dinăuntru la o lucrare a Duhului, după o rânduială proprie stării de nemurire și de nestricăciune⁴³⁷. Pentru că au primit încă de aici învierea cea gândită (nu încă pe cea sensibilă), ca pe o taină, spre mărturia adevărată a măririi tuturor⁴³⁸.

Acestea sunt cele trei moduri ale cunoașterii, prin care trece întreg drumul omului: în trup, în suflet și în duh. Prin ele începe el să deosebească între bine și rău; cunoașterea sufletului lui trece prin aceste trei măsuri până ce iese din lumea aceasta. O singură cunoaștere lucrează în cele trei măsuri plinătatea a toată nedreptatea și nelegiuirea, ca și cea a dreptății, și atingerea

---

îmbinare de transcendență a lui Dumnezeu și de experiență a Lui, prin harul Lui.

436. Sunt sesizate în același timp în mod mai presus de înțelegere cârmuirile dumnezeiești lucrătoare în ființele văzute și nevăzute, dar și tainele dumnezeiești mai presus de aceste cârmuiri, printr-o înțuițe simplă și subțire, de ordin duhovnicesc.

437. Simțurile dinăuntru se pătrund în lucrarea lor de lucrarea Duhului, sau devin și organe ale lucrării Duhului, producându-se o lucrare teandrică, divino-umană. E o stare în care se gustă cu anticipare nemurirea și nestricăciunea. Se trăiește în fiecare clipă veșnicia, fără să se mai știe de clipă, uitându-se de clipă.

438. Cel ajuns acolo trăiește launtric, în taină, învierea și aceasta îi este o dovadă despre înnoirea tuturor, care se va produce prin puterea revărsată din acea stare de înviere launtrică. Launtrul nu e menit să rămână mereu fără efect asupra celor din afară, ci când va voi Hristos se va revărsa peste toate cele din afară, căci Însuși Hristos cel înviat e în sufletul înviat.

tuturor tainelor Duhului în cele trei măsuri⁴³⁹. Și în ea este toată mișcarea minții, fie că urcă sau coboară în cele bune sau rele, sau de la mijloc. Aceste măsuri le numesc Părinții „potrivite firii”, „contrare firii” și „mai presus de fire”. Și acestea sunt cele trei planuri în care se urcă și coboară, precum s-a spus, amintirea sufletului rațional⁴⁴⁰. Căci când cineva lucrează dreptatea în fire, sau mai presus de fire, e răpit de amintirea ei la vederea lui Dumnezeu în lăuntrul firii, sau iese ca să pască porcii, precum cel ce a pierdut bogăția puterii lui, care a lucrat cu mulțimea dracilor.

---

439. Cunoașterea în acest sens descoperă, dar și transformă sufletul. Descoperă posibilitățile bune ale omului și le împlinește. Descoperă tainele dumnezeiești și puterile mai presus de fire și le face să se întipărească în om, ca omul să poată înfăptui lucruri mai presus de puterea lui firească, dar năzuite de el pe linia bine-lui. Cele trei trepte de cunoaștere sunt, de aceea, și trei planuri ale realității date și posibile, trei moduri de a le descoperi, înfăptui și asimila ființei noastre. Cunoașterea nu e o indeletnicire teoretică, ci prin ea omul se înfăptuiește într-un fel sau altul nu numai până la limita naturii sale, ci și dincolo de ea, la nesfârșit.

440. „Planuri” sau „laturi” sau „regiuni”. Odată cunoscute și însușite, ele pot fi iarăși părăsite. Dar, prin amintire, sufletul rămâne legat de ele. Adeseori ne aducem aminte de cele cunoscute și părăsite, putând reveni la ele, sau gândindu-le iarăși pentru o clipă. Prin cunoaștere deslușim nu numai cele ale firii, întărindu-ne în ele, ci și cele contrare firii și cele mai presus de fire, însușindu-ni-le. Firea noastră are putința legăturii cu planul celor contrare firii și cu al celor mai presus de fire și poate cădea în cele dintâi și se poate înălța în cele din urmă. Nu e închisă în mod strict în fire, ca animalul. Dar cele contrare firii se imprimă în fire, alterând-o, și cele mai presus de fire se imprimă în ea, lărgindu-i puterile. Firea se mișcă pe toate trei planurile realității, care sunt nu numai date, ci și posibile: omul putând deveni satanic, însă păstrând chip de om, sau dumnezeiesc, însă, iarăși, în chip de om.

Recapitularea celor trei cunoașteri

Cea dintâi treaptă a cunoașterii răcește sufletul de faptele alergării pe urmele lui Dumnezeu. A doua îl încălzește prin alergarea grăbită pe calea celor ce țin de credință. Iar a treia e cea a odihnei; și ea este chipul viitorului, bucurându-se numai prin îndeletnicirea cugetării de tainele cele viitoare. Dar întrucât firea nu s-a înălțat cu totul din treapta muritoare și din povara trupului și nu s-a desăvârșit în cea duhovnicească mai înaltă decât cealaltă, care se poate abate, nu are nici puterea desăvârșirii, care nu mai are nevoie să slujească și să fie în lumea morții, pentru că nu are puterea să părăsească deplin firea trupului. Și cât mai petrece în aceasta, e în curs de prefacere, și în aceasta și în aceea⁴⁴¹. Și fiind sărac și flămând, sufletul slujește în treapta a doua din mijloc, prin virtutea cea așezată în fire, spre a fi lucrată prin firea trupului⁴⁴².

---

441. Cât timp omul duhovnicesc e încă în lumea aceasta, e în curs de prefacere, atât în firea sa trupească, muritoare, cât și în treapta duhovnicească pe care o trăiește.

442. În general, omul rămânând cât trăiește pe pământ în trup muritor nu poate stărui în treapta a treia, a vederii tainelor dumnezeiești, și nu poate ajunge la ea fără oboseala faptelor în vederea desăvârșirii. El e supus schimbării. E o schimbare care-l înalță câte o clipă din condiția trupească, dar îl și coboară din starea ieșită din ea, în condiția vieții în trup, adică a firii. De aceea, în cea mai mare parte din timp el trebuie să actualizeze virtuțile a căror potență e pusă în firea lui. Prin aceasta se îmbogățește sufletul „sărac și flămând de desăvârșire”. El trebuie să-l slujească lui Dumnezeu pentru desăvârșire (să liturghisească). Aceasta, pentru ca să nu cadă mai prejos de fire și ca să urce din când în când la starea mai presus de fire. În cea mai mare parte din timp el se află în starea de mijloc, dacă face efortul să se mențină în ea.

Și câteodată (pentru o vreme), asemenea celor ce au luat duh de înfiere întru taina libertății, se bucură de harul Duhului, urcând la treapta Dătătorului lui și apoi iarăși se întoarce la smerenia faptelor sale. Iar acestea sunt cele prin trup. Și sufletul le păzește pe acestea, ca nu cumva să-l răpească vrăjmașul prin amăgirile aflătoare în veacul acesta rău și prin cugetările tulburate și abătute de la calea cea dreaptă. Căci cât timp se află omul jos, închis sub acoperământul trupului, nu are siguranță. Pentru că nu este libertate desăvârșită în veacul acesta nedesăvârșit⁴⁴³. De aceea, toată lucrarea cunoașterii este lucrare de deprindere (de exercitare obositoare, de creștere). Iar lucrarea credinței nu se săvârșește prin fapte, ci se împlinește în înțelegeri duhovnicești și e deasupra simțurilor. Pentru că credința e mai subțire decât cunoașterea⁴⁴⁴, întrucât cunoașterea este a lucrurilor supuse simțurilor. Căci

---

Dar nu e nici aceasta lipsită cu totul de har. Din har cade numai când cade în starea mai prejos de fire. În cea mai mare parte din timp el e în treapta de mijloc a lucrării virtuților în trup, deci nici în cea coborâtă a vieții în păcat, nici în cea a odihnei depline în Dumnezeu.

443. Un deosebit accent pe libertatea noastră deplină în viața viitoare a pus Sfântul Grigorie de Nyssa (vezi: J. Gaïth, *La conception de la liberté chez Saint-Grégoire de Nyssa*, Paris, Vrin, 1953). Ea va fi o eliberare de toate limitările. Ea va fi o eliberare de piedicile ce le pune trupul elanului sufletesc. Căci trupul va deveni subțiat, spiritualizat, transparent, nesupus patimilor. Va fi în al doilea rând o eliberare de trecut, sau de obișnuințele lui pătimase; dar și o încetare a diferenței între prezent și viitorul sperat. Vom poseda atunci tot ce sperăm. Va fi, deci, o eliberare de trup, de timp, de spațiu. Va fi în sfârșit o putință de a iubi desăvârșit pe măsura cunoașterii desăvârșite.

444. Pentru că și lumea ei e mai subțire. E lumea spirituală, subțire nu numai prin esența, ci și prin delicatețea ei.

toți Sfinții învrednicindu-se să afle această viețuire (care este răpirea la Dumnezeu), petrec prin puterea credinței în bucuria viețuirii aceleia mai presus de fire.

Iar credință numim nu pe cea prin care crede cineva în deosebirea ipostasurilor dumnezeiești și preaînchinată și în firea mai presus de toate și proprie a dumnezeirii și în întruparea minunată a Cuvântului în omenitatea luată din firea noastră, măcar că aceasta este foarte înaltă, ci credința care răsare în suflet din lumina harului și sprijină prin mărturia înțelegerii inima, ca să fie neîndoielnică în încredințarea nădejzii, străină de orice închipuire⁴⁴⁵; credința care nu se arată în primirea celor auzite prin urechi, ci în privirea cu ochii duhovnicești a tainelor ascunse în suflet și a bogăției dumnezeiești celei ascunse ochilor fiilor trupului și descoperite, în Duhul, celor ce se ospătează la masa lui Hristos prin cugetarea la legile Lui. Căci Însuși El a zis: „De veți păzi poruncile Mele, vă voi trimite vouă pe Mângâietorul, Duhul adevărului, pe Care lumea nu poate să-L primească și Acela vă va învăța pe voi tot adevărul” (*Ioan* 14, 15-16). Acesta arată omului puterea cea sfântă ce locuiește în el în toată vremea, acoperământul, tăria cea gândită cu mintea (inteligibilă), care acoperă pe om totdeauna și alungă de la el orice vătămare, ca să nu se apropie de sufletul sau de trupul

---

445. Sfântul Isaac nu vorbește de credință ca învățătură, sau conținutul unor propoziții, ci de credința ca act, ca și convingere, pe baza unei înțelegeri, a unei intuiții, a unui contact tainic și direct cu Dumnezeu în Treime și cu Hristos, prin lucrarea Duhului Sfânt, sau a harului în suflet. Desigur actul credinței, când e drept, nu poate sesiza decât conținutul drept al credinței, sau pe Dumnezeu ca dragoste, ca Treime, drept Cuvânt întrupat.

lui⁴⁴⁶. Pe acesta mintea cea luminoasă și înțelegătoare o simte în chip nevăzut cu ochii credinței⁴⁴⁷. Aceasta (puterea Duhului) o cunosc Sfinții mai mult decât alții prin cercarea (experiența) ei.

Iar această putere este Duhul însuși, Care înflăcăută prin tăria credinței părțile sufletului, ca printr-un foc. Și se întinde cu repeziciune și disprețuiește orice primejdie și prin nădejdea în Dumnezeu se înalță pe aripile credinței, din zidirea văzută, și arată ca beată în răpirea ei de către grija pentru cele ale lui Dumnezeu și de către vederea cea simplă și de către înțelegerea cea nevăzută a firii dumnezeiești, obișnuind cugetarea să se ocupe cu luare-aminte cu cele ascunse ale ei. Căci până ce nu va veni starea aceea, adică desăvârșirea tainelor, și nu ne vom învrednici în chip arătat de descoperirea lor, credința liturghisește între Dumnezeu și Sfinți taine negărite⁴⁴⁸.

---

446. E o explicare a credinței, demnă de remarcat. Duhul nu face decât să arate puterea de credință ce există în mintea omului în toată vremea, în chip firesc, adică să o pună în mișcare. Duhul face mintea să simtă această putere din ea însăși. Și această simțire înțelegătoare trezită prin Duhul e credința. Credința iese din colaborarea Duhului Sfânt cu omul. De aceea, cel ce nu crede nu se poate scuza cu faptul că Duhul nu i-a dat darul credinței. El nu crede pentru că nu colaborează liber cu Duhul la actualizarea credinței din el. Duhul Se boltește pe de altă parte peste om, ca o țârlă, sau ca un cer ferm, peste care nu pot trece duhurile rele cu ispitele lor. El este Apărătorul nostru.

447. Credința „simte”, deci ia un contact cu realitatea Duhului, prezentă în om. Credința e străbaterea omului de Duhul și simțirea acestei străbateri.

448. Credința e punte lucrătoare între sfinți, sau între cei ce se străduiesc pentru sfințenie, și Dumnezeu; ea împlinește o slujire în acest plan, o slujire a tainelor, sau prin ea se descoperă tainele vieții între sfinți și Dumnezeu.

Fie ca, cu ajutorul harului, să ne învrednicim și noi prin acestea de Hristos însuși, aici prin arvună, iar acolo, în Împărăția cerurilor, în ipostas și în adevăr, împreună cu cei ce-L iubesc pe El! Amin.

CUVÂNTUL LXVI

Despre alte chipuri și înțelesuri ale cunoașterii de diferite feluri

Cunoașterea care se mișcă în cele văzute, sau în simțuri, și urmărește înșiruirea lor, se numește naturală. Iar cea care se mișcă în planul celor gândite (inteligibile) și prin mijlocirea lor în firile celor netrupești se numește duhovnicească, deoarece ea primește simțirea în duh și nu în simțuri⁴⁴⁹. Și acestea două se ivesc în suflet din afară, pentru cunoașterea lor⁴⁵⁰. Iar cea care se produce în planul dumnezeiesc se numește mai presus de fire și e mai degrabă necunoscută și mai presus de cunoaștere⁴⁵¹. Vederea (contemplarea)

---

449. Pare a fi vorba de primirea unei simțiri a minții de la Duhul. Se pare că Sfântul Isaac cunoaște o putere a simțirii care poate fi pusă în lucrare, fie de simțuri, fie de minți. În cazul din urmă, mutația aceasta a simțirii o face Duhul. Aceasta poate însemna și o transfigurare a simțirii celei prin simțuri. De o energie perceptivă a simțurilor, care nu se reduce la materialitatea lor, vorbește și o anumită direcție a psihologiei mai noi.

450. Fraza e cam defectuoasă. Se pare că e vorba de nașterea acestor două cunoașteri în suflet din afara lui, prin atingerea sufletului de cele văzute și de cele nevăzute, prin două feluri de simțiri pentru cunoașterea lor. Propriu-zis și cunoașterea celor inteligibile o primește sufletul tot prin mijlocirea celor văzute, deci din afară, în acest sens.

451. Cunoașterea celor dumnezeiești, care se săvârșește în planul mai presus de fire, poate fi socotită mai degrabă o lucrare

acesteia n-o primește sufletul dintr-un conținut din afara lui, ca pe primele două, ci ea se arată și se descoperă din cele din lăuntru sufletului în chip nematerial, deodată și pe neașteptate⁴⁵². Pentru că „Împărăția cerurilor în lăuntru vostru este” (*Luca 17, 21*). Ea nu se nădăduiește pe temeiul unor chipuri, nici nu vine prin judecăți pe temeiul cuvântului lui Hristos și prin păzirea lui, ci se descoperă din lăuntru chipului cugetării celei ascunse, fără o cauză anumită, fără o cercetare a lui⁴⁵³. Întrucât în cugetare nu se află vreo materie.

Tâlcuirea acestora

Cea dintâi cunoaștere se naște din cercetarea continuă și din învățatura sârguincioasă; a doua, din buna viețuire și din cugetarea credincioasă; iar a treia s-a rânduit numai pe seama credinței. Pentru că în ea încetează cunoștința și faptele iau sfârșit și întrebuintarea simțurilor ajunge de prisos. Deci pe cât se coboară cunoștința

---

mai presus de cunoaștere. Sfântul Grigorie Palama va descrie mai pe larg această cunoaștere mai presus de cunoaștere. Sfântul Isaac arată și aici trei trepte ale cunoașterii: naturală, duhovnicească și mai presus de cunoaștere.

452. Ea are caracterul unei intuiții fulgerătoare, care nu se folosește de simțuri și de judecăți raționale. Cunoașterea duhovnicească e cea care vede puterile spirituale și pe Dumnezeu prin rațiunile așezate în lucruri. Dumnezeu e transparent în ele.

453. Expresia „ἔσωθεν τῆς εἰκόνοϋ τῆς διανοίας”, poate fi tradusă atât prin: „din lăuntru chipului ascuns al cugetării”, cât și prin: „din lăuntru chipului ascuns în cugetare”. Cugetarea e un chip care ascunde pe Dumnezeu, sau Dumnezeu e un chip ascuns în ea. Acest chip (model) străpunge uneori cugetarea făcându-se văzut. Cunoașterea aceasta nu-și pune nădejdea nici în folosirea imaginilor (lucrurilor), precum cea naturală, nici în judecățile întemeiate pe cuvintele lui Hristos, trecute în faptele virtuților, ci în vederea directă a tainelor.

între aceste hotare, pe atâta se cinstește⁴⁵⁴. Și cu cât se coboară mai mult, cu atât se cinstește mai mult. Și când ajunge la pământ și la cele pământești, cunoștința stăpânește peste toate și în afară de ea orice lucru este neluat în seamă și zadarnic. Iar când sufletul își înalță vederea în sus și-și desfășoară înțelesurile în cele cerești și dorește cele ce nu pot fi văzute cu ochii și nu sunt în puterea trupului, atunci toate se susțin prin credință⁴⁵⁵. Fie ca Domnul Iisus Hristos să ne-o dăruiască nouă pe aceasta și să fie binecuvântat în vecii vecilor! Amin.

---

454. Realitatea dumnezeiască se face văzută pe neașteptate, fără deducții raționale de la cauză la efect.

455. Nichifor Theotoche tâlcuiește acest cuvânt astfel: „Sunt trei feluri de cunoaștere: cea din studiu și învățatură; cea din auzirea cu credință și cea din revelație și din împărtășirea de harul Preasfântului Duh. Cea din urmă e mai sus și mai desăvârșită decât celelalte și se dăruiește numai celor ce au ajuns la vârful virtuții”. Numind-o și pe aceasta credință și, deci, spunând că ea nu se arată prin fapte, ci prin înțelesuri duhovnicești și în lucrarea simplă a sufletului, mai presus de simțuri, adaugă aici cuvântul „pe cât se coboară, pe atât se cinstește”. Iar cel ce s-a învrednicit de o astfel de cunoștință, dacă se coboară de la vederea (contemplarea) înaltă și mai presus de simțuri la cele pământești, se bucură de cinstea cea mai mare. Căci acesta având în sine credința fierbinte ca un bob de muștar și fiind plin de incredință, nu cunoaște cu de-amănuntul numai cele din creație, ci putând stăpâni peste toate, poruncește cele ce voiește. „Că de veți avea credință cât un grăunte de muștar, veți zice muntelui acesta: Mută-te de aici, acolo, și se va muta, și nimic nu va fi vouă cu neputință” (*Matei 17, 20*). S-ar putea însă ca Nichifor Theotoche să nu fie de acord cu ceea ce se spune în text în continuare, unde se vorbește mai mult, se pare, de cinstea pe care o primește această cunoștință de la oameni. S-ar putea să fie mai de acord cu explicarea potrivit căreia cu cât se ocupă cunoștința cu lucrurile mai de jos, cu atât e mai cinstită, putându-le cunoaște mai exact.

CUVÂNTUL LXVII

**Despre sufletul ce tinde spre vederea adâncă,
pentru a se scufunda în ea din gândurile trupești
și din amintirea lucrurilor**

Orice lucru mai înalt decât altul e ascuns aceluia față de care este mai înalt. Iar aceasta nu înseamnă că are prin fire alt corp ca perdea, pentru ca să-și poată descoperi ascunzimea sa. Nicio ființă gândită cu mintea (inteligibilă) nu are însușirile ei în afara ei, ci le are înăuntru. Aceasta înseamnă că se poate ajunge în chipul cel mai limpede la Lumina Primă, în chip nemijlocit, sau printr-o altă treaptă, care însă nu e despărțită de aceea după loc⁴⁵⁶, ci după curăția cu care o poate primi și după înălțimea acestei curății, adică după măsura minților, sau după puterea de primire a vederilor și a puterilor mai înalte.

Toată ființa înțelegătoare e ascunsă celor mai de jos de ea, dar nu printr-o fire care le-ar deosebi între ele, ci prin mișcările virtuților. Dar aceasta nu o spun despre Sfintele Puteri, despre ființele înzestrate cu suflet și despre demoni. Cele dintâi sunt ascunse celor de la mijloc și acestea, celor din al treilea rând, atât prin fire și loc, cât și prin mișcări. Și fiecare dintre acestea credem că este ascunsă celeilalte în lăuntru ei prin cunoștință, fie că se văd, fie că nu, dar de cele mai de

---

456. Se face aluzie la învățătura lui Dionisie Areopagitul, după care, prima treaptă îngerească contemplă nemijlocit Prima Lumină, sau pe Dumnezeu, iar celelalte cete, prin treptele intermediare. Dar Sfântul Isaac adaugă că aceasta nu înseamnă o despărțire de Dumnezeu a celorlalte trepte.

jos prin fire⁴⁵⁷. Pentru că cele netrupești nu se văd, printr-o vedere îndreptată în afara lor, ca cele trupești, ci prin faptul că se văd unele pe altele se spune că sunt unele în lăuntru mișcărilor, altele, prin virtuțile și pe măsura mișcărilor⁴⁵⁸. De aceea fie că sunt de aceeași cinste, fie că sunt deosebite între ele (în cinste), se văd unele pe altele nu prin închipuire, ci printr-o vedere nemincinoasă și în fire adevărată, afară de cauza tuturor, care e mai presus de felurimea acestora și singura preainchinată.

Demonii, deși sunt foarte spurcați, nu sunt ascunși unii de alții în treptele lor. Dar pe cele două ordini aflătoare deasupra lor nu le văd⁴⁵⁹. Pentru că vederea duhovnicească este lumina mișcării. Și aceasta însăși le este lor oglindă și ochi⁴⁶⁰. Dar când mișcările li se

---

457. Heruvimii sunt ascunși Serafimilor prin cunoștință; un om de pe o treaptă duhovnicească mai înaltă, la fel, e ascuns în multe privințe celor de pe o treaptă mai de jos. Dar Sfintele Puteri sunt ascunse față de oameni și prin fire.

458. Serafimii văd pe Heruvimi sau sunt văzuți de ei în lăuntru lor, pentru că mișcările virtuților lor simt mișcările mai intense ale mișcărilor virtuților acelor.

459. Nu văd nici lăuntru cetelor îngerești, nici pe al oamenilor.

460. E demnă de remarcat această definiție a vederii, a conștiinței, a cunoștinței: ea e lumina mișcării. Sunt mișcări oarbe care nu văd nimic. Cunoașterea e o mișcare, dar o mișcare luminoasă. Are loc o unire între lumină și mișcare. Sau mișcarea cea mai înaltă e mișcarea luminoasă. Lumina e și o mișcare. Și lumina (spirituală) în mișcare e cunoștință. Iar cunoașterea de sine, sau conștiința, e o mișcare a luminii, sau lumina mișcării, întoarsă spre ea însăși. E ochi care se vede pe sine însuși și oglindă transparentă a celui ce se vede el însuși pe sine prin această oglindă.

întunecă, nu mai văd treptele de deasupra lor⁴⁶¹. Dar se văd unii pe alții, în lăuntrul ordinii lor, întrucât sunt mai groși decât cetele îngerești⁴⁶². Acestea, despre cele ale dracilor.

Dar sufletele, în măsura în care sunt întinate și întunecate, nu se pot vedea nici între ele, nici pe ele însele. Când se curățesc însă, și vin din nou la starea de la început, văd lămurit cele trei ordini: pe cea de sub ele, pe cea de deasupra și unele pe altele. Deci nu pentru că își schimbă chipul trupesc văd pe îngeri, pe draci și unele pe altele, ci văd prin însăși firea și ordinea lor duhovnicească. Iar de zici că este cu neputință să se vadă demonul, sau îngerul, de nu se vor schimba și nu vor lua chip, deci nu sufletul vede, ci trupul, răspund că dacă ar fi așa, ce nevoie ar avea sufletul de curățire?

De fapt și celor necurați li se arată dracii, ba și îngerii, dar când îi văd cu ochii trupești, atunci îi văd fără să aibă nevoie de curățire. Dar sufletul care s-a curățit nu vede așa, ci duhovnicește, cu ochiul firii, adică cu cel străvăzător sau înțelegător. Iar că sufletele se văd unele pe altele, chiar când se află în trup, să nu te miri. Căci îți voi aduce o mărturie limpede a cuiva care mărturisește adevărul, adică a Fericitului Atanasie cel Mare, care a spus în scrierea despre Antonie cel Mare

---

461. În textul grec se spune „pe cele de dedesubtul lor”. Dar se pare că e o greșeală.

462. Fiind mai groși, se pot vedea. Grosimea e mai ușor de văzut de o vedere inferioară. Grosimea demonilor este, se înțelege, de ordin spiritual. O ființă plină de ură, de agitație, se simte, se vede mai ușor, pentru că deranjează mai mult pe ceilalți. Cei groși în acest sens văd pe cei groși, dar nu văd pe cei subțiri. Însă cei subțiri îi văd pe cei groși (grosolani).

că, stând odată Marele Antonie în rugăciune, a văzut sufletul cuiva înălțându-se cu multă cinste și a fericit pe cel ce s-a învrednicit să se împărtășească de o astfel de slavă. Acesta era Fericitul Amon din Nitria. Iar muntele în care viețuia Sfântul Antonie era la o depărtare de treisprezece zile de Nitria.

S-a arătat deci prin această pildă, privitoare la cele trei ordini mai sus arătate, că firile duhovnicești chiar dacă sunt depărtate unele de altele se văd unele pe altele. La fel și sufletele, când se curățesc, nu văd trupește, ci duhovnicește. Pentru că privirea trupească este arătată și vede cele din față. Dar cele de departe au nevoie de o altă vedere.

Cetele cele mai de sus sunt multe și nenumărate după existența lor și se numesc după felurile și treptele lor. Căci, de ce s-au numit Începătorii, Stăpânii și Puteri? Iar Domniile s-au numit poate așa pentru că sunt cinstite, și sunt mai puține decât cele mai prejos de ele, cum a zis Sfântul Dionisie, episcopul Atenei⁴⁶³. Toate sunt prin stăpânire, prin cunoștință, foarte mari și cu totul deosebite după mărimea treptelor lor. Și fiindcă se înșiră din treaptă în treaptă până ajung la unitatea Celui mai mare și mai puternic decât toți, Care e Capul și Temeiul întregii zidiri. Iar Cap numesc nu pe Ziditorul, ci pe cea dintâi dintre minunatele făpturi ale lui Dumnezeu⁴⁶⁴. Căci mulți sunt mai prejos

---

463. Theotoche spune că Domniile se cunosc mai puțin decât cele mai prejos de ele (de Începătorii, Stăpânii, Puteri), pentru că le stăpânesc pe acestea. Mai spune că Sfântul Isaac este printre cel dintâi care amintesc scrierile lui Dionisie Areopagitul, pe care-l amintește prima dată un Sinod din 532, când trăia și Sfântul Isaac.

464. „Capul și temelia și cea dintâi dintre minunile faptelor lui Dumnezeu” numește pe Iisus Hristos. Căci El este Capul a toată

de pronia și înțelepciunea lui Dumnezeu, de Făcătorul lor sau al nostru. Și sunt cu atât mai prejos, cu cât sunt mai prejos cei ce sunt supuși lor. Iar mai prejos sunt în înălțime și micime, nu în spațiu, ci în putere și cunoștință, după măsura ce au primit-o, cunoștința mai mică urmând după cea mai mare.

Toate aceste ființe înțelegătoare dumnezeiasca Scriptură le-a arătat prin nouă numiri duhovnicești și pe acestea le-a despărțit în trei trepte. Pe cea dintâi a împărțit-o în Scaunele cele mari și înalte și preasfinte, în Heruvimii cei cu ochi mulți și în Serafimii cu câte șase aripi. Pe a doua treaptă, în Domnii, Puteri și Stăpânii. Pe a treia, în Începătorii, Arhangheli și Îngeri. Aceste trepte înseamnă în limba evreiască următoarele: Serafimii sunt cei fierbinți, arzători; Heruvimii, cei cu multă cunoștință și înțelepciune; Scaunele, cei ce primesc și odihnesc în ei pe Dumnezeu. Aceste cete s-au mai numit așa de la lucrările lor. Scaunele înseamnă cei cinstiți; Domniile, cei ce au stăpânire peste orice împărăție; Începătorii, cei ce cârmuiesc văzduhul; Stăpânii, cei ce stăpânesc peste neamuri și peste tot omul; Puterile, cei tari în putere și înfricoșați la vedere; Serafimii, cei ce sfințesc; Heruvimii, cei ce poartă; Arhangheli, păzitorii plini de veghe; Îngeri, cei trimiși.

Începătoria și Stăpânirea (*Coloseni* 2, 10) și piatra din capul unghiului, cea aleasă, cea cinstită (*1 Petru* 2, 7) și temelia așezată, afară de care nimeni nu poate pune alta (*1 Corinteni* 3, 11). „Prin El s-au întărit cerurile” (*Psalmi* 32, 6), „s-au făcut veacurile” (*Evrei* 1, 2) și s-au săvârșit „cele mari și minunate”. Hristos e numit „faptă” a lui Dumnezeu după omenitatea Lui. Chiar în această calitate e mai presus de toate treptele îngerești.

În ziua cea dintâi au fost zidite cele șapte firi înțeleghătoare în tăcere și cu glas⁴⁶⁵, ceea ce este lumina⁴⁶⁶. În ziua a doua, tărâia. În ziua a treia a adunat Dumnezeu apele și a făcut să odrăslească plantele. În a patra a împărțit lumina. În a cincea, păsările, reptilele și peștii. În a șasea, animalele și pe om. Dumnezeu a dat lumii întregi o așezare, sau lungimea și lățimea. I-a dat ca început, răsăritul; ca sfârșit, apusul; cele de la dreapta, ca miazănoapte; cele de la stânga, ca miazăzi. A făcut tot pământul ca un așternut și cele de deasupra ca o piele, ca o boltă, ca un cerc; iar al doilea cerc, ca o roată lipită de cel dintâi; și cele ale pământului și ale cerului lipite. Iar oceanul, ca un brâu care înconjoară cerul și pământul. Și în lăuntru lui, munți înalți ce ajung până la cer. Și soarele îndărătul munților, ca să-i treacă toată noaptea. Iar marea cea mare, în lăuntru acestor munți, ocupând o jumătate și un pătrar din pământul uscat⁴⁶⁷. Iar Dumnezeului nostru fie slava!

---

465. „Poate cele nouă”. Ele sunt înțeleghătoare prin înțelegerea tăcută a măreției lui Dumnezeu. Olivier Clément zice că și în tăcerea feței, deci și a sufletului, e o profundă înțelegere. De tăcerea feței zice: „Ea e tăcerea, e tăcerea plină, epifanică, care transformă fața întreagă într-o prezență transcendentă... Gura poate vorbi din supraabundența tăcerii” (*Le visage intérieur*, Stock, Paris, 1978, pp. 14-15). Dar puterile îngezești și comunică în oarecare fel măreția dumnezeiască prin tăcerea lor grăitoare uimită, sau prin „glasul” tăcut.

466. Prin faptul că toată ființa lor este înțelegere, ele sunt lumină prin excelență. Sfântul Isaac zice că la ele se referă „lumina” de care spune *Facerea* că Dumnezeu a făcut în ziua întâi „lumina”.

467. Era viziunea de atunci a lumii.

CUVÂNTUL LXVIII

**Despre paza inimii și despre o vedere (contemplare)
mai subțire**

De te afli singur în chilia ta și nu ai dobândit încă putere pentru o vedere (contemplare) adevărată, ocupă-te pururea cu cugetarea troparelor și a catismelor și cu gândul la moarte și cu nădejdea celor viitoare. Căci acestea adună mintea și nu o lasă să se risipească, până ce vine adevărata vedere (contemplare). Pentru că puterea duhului e mai tare ca patimile. Cugetă și la nădejdea celor viitoare, împreună cu pomenirea lui Dumnezeu, și pătrunde bine înțelesul troparelor și păzește-te de lucrurile din afară care te mișcă spre poftă. Și la seama la cele mici făcute de tine, ca și la lucruri. Și cercetează pururea gândurile tale și roagă-te ca să câștigi ochi în toată purtarea ta⁴⁶⁸. De aici începe să izvorască bucuria. Și atunci găsești necazurile, mai dulci ca mierea.

Nimeni nu poate birui patimile, decât prin virtuțile simțite și văzute. Iar împrăștierea minții nu o poate birui nimeni decât prin îndeletnicirea cu citirea duhovnicească. Mintea noastră este ușoară și de nu e legată de vreun gând nu se va opri din împrăștiere. Și fără desăvârșirea virtuților mai înainte pomenite, nu poate dobândi paza aceasta. Căci de nu biruiește cineva pe vrăjmașii aceștia, nu poate fi în pace. Și de nu împărățește în el pacea, cum poate afla cele așezate în lăuntru păcii? Căci patimile sunt un perete în fața virtuților ascunse ale sufletului. Și de nu cad acestea prin arătarea

---

468. Toată purtarea să-ți fie ca o vedere, sau călăuzită de o vedere, de o înțelegere. Fii ca un Heruvim, care e întreg ochi.

virtuților, nu se văd cele din lăuntru. Nici nu poate cineva, aflându-se în afara zidului, să petreacă în cele ce sunt înăuntru. Și nimeni nu vede Soarele în întuneric, nici virtutea firii sufletului, cât mai stăruie în el tulburarea patimilor⁴⁶⁹.

Roagă-te lui Dumnezeu să-ți dea să simți dorul Duhului și dorința Lui. Căci când îți va veni această simțire și dorința Duhului, vei putea să te despați de lume; și lumea se va despărți de tine. Dar pe Acesta nu-L poate simți cineva fără liniștire și nevoință și fără vorbirea privitoare la citirea despre acestea. Și fără acestea nu le poate afla pe acelea. Căci de le vei căuta, vor pleca după puțin și se vor ivi cele trupesti. Cel ce înțelege, să înțeleagă. În sudoare, a binevoit Domnul, să mănânce cel înțelept pâinea aceasta. Nu din răutate a făcut aceasta, ci ca să nu rămână în noi nemistuite și să murim. Căci fiecare virtute este maica celei de a doua. De părăsești deci pe mama care a născut virtuțile și mergi să cauți pe fiice înainte de a dobândi pe maica lor, virtuțile acelea se vor face în suflet vipere. Și de nu le arunci de la tine, vei muri degrabă⁴⁷⁰.

---

469. Paza nu e o simplă tehnică, ci se câștigă la sfârșitul virtuților săvârșite prin trup. Fiecare virtute reprezintă o biruință a voinei într-o latură sau alta a ființei noastre, aducând pace din partea unei patimi. În planul superior stă neîmprăștierea gândurilor minții. Aceasta e opera pazei minții. Dar de-abia în lăuntru al acestei păci se văd cele dumnezeiești ascunse în minte, sau descoperite minții. Până atunci, patimile stau ca un zid în fața vederii noastre îndreptate spre interior. Acest zid trebuie surpat prin virtuți. Prin aceasta se câștigă și pacea și transparența spre cele dumnezeiești. Comorile din lăuntru, văzute prin suflet, se mai numesc și virtuțile sufletului, spre deosebire de virtuțile împlinite prin trup.

470. Prin mândrie virtuțile devin vipere care mușcă pe alții, dar înveninează și pe cel ce le are. Imaginea viperei e și în *Scara* (Cuv. IX).

CUVÂNTUL LXIX

Despre felurite învățături
și despre folosul fiecăreia dintre ele

Simțirea duhovnicească este cea care are însușirea să primească puterea văzătoare (contemplativă)⁴⁷¹, asemenea pupilei ochilor trupești, care au în ei puterea să primească lumina supusă simțurilor. Vederea (contemplarea) mintală este o cunoștință naturală, unită cu starea firii, care se numește lumină naturală. Este puterea sfântă a darului deosebirii (discernământului), pus între lumină și vedere (contemplare)⁴⁷². Firile cunoscătoare sunt niște existențe înzestrate cu discernământul ce le vine din lumină, în scopul vederii (contemplării). Patimile sunt un fel de flintă învățată⁴⁷³.

---

471. „Ἡ ποιωθεῖσα”, adică cea care a fost pregătită prin învățatură. Fiindcă spune că vederea minții (νοῦν ὁρῶντα) este firească, e vădit că prin simțirea duhovnicească înțelege pe cea a minții. Cel ce s-a pregătit prin învățatură primește apoi puterea văzătoare (contemplativă). E un simț prin care se intră în contact nemijlocit cu cele dumnezeiești, cum se intră prin vederea trupească în contact cu cele văzute.

472. „Darul (harisma) discernământului (acesta este soarele care discerne), care distinge atât lumina naturală din noi, cât și vederile ce ne vin prin minte, l-a numit putere sfântă. Căci acesta, adunând și desăvârșind toate virtuțile, aduce sfințenia. De aceea e și mai mare ca toate celelalte și împăratul lor.” Discernământul e pus între lumina ce se cere văzută și mintea care vede. El trece puterea vederii din potență în act.

473. Sfântul Isaac, ca toți Părinții răsăriteni, are o mare încredere în natura omenească. Aceasta, pentru că ei socotesc că ea e făcută să vadă pe Dumnezeu și să se umple de lucrarea Lui. Lucrarea lui Dumnezeu nu face decât să pună în act o potență a firii. Așa cum ochiul e făcut pentru lumina sensibilă, care pune în act puterea

Ele se aşază între lumină şi vedere şi împiedică deosebirea lucrurilor.

Curăţia este limpezimea văzduhului minţii, în al cărui sân se înalţă firea noastră inaripată⁴⁷⁴. Dacă mintea nu e sănătoasă în fire, nu lucrează în ea cunoştinţa⁴⁷⁵, aşa cum simţul trupesc se lipseşte de vedere când e vătămat din nişte pricini oarecare. Iar dacă mintea e sănătoasă, dar cunoştinţa nu se produce, înseamnă că mintea nu lucrează în afară de ea pentru a face deosebirea între cele duhovniceşti, precum ochiul poate fi sănătos în toate părţile lui, dar nu pune în lucrare vederea simţului. Căci chiar dacă mintea se păstrează în cele ce-i sunt ale sale, dacă harul nu este aproape de ele, acestea toate rămân nelucrătoare în împlinirea slujirii discernământului, aşa cum în lipsa soarelui oamenii petrec noaptea fără să vadă, chiar dacă toate ale lor sunt sănătoase şi desăvârşite, adică atât ochiul cât şi vederea, cât şi lucrurile care nu s-au deosebit, sau nu se deosebesc⁴⁷⁶. Aceasta este ceea ce s-a spus: „Întru lumina Ta vom vedea lumină” (*Psalmlui* 35, 18). Dar dacă harul Soarelui gândit cu mintea ne vine aproape şi ne mişcă dorinţa şi ne stârşeşte la trezvie,

---

lui de a vedea (căci ochiul vede această lumină numai când ea e dată), tot astfel e şi cu mintea naturală a omului. Când sunt puse aceste potenţe în lucrare, firea se manifestă în mişcarea ei normală. Prin patimile care o împiedică să se pună în comunicare cu lumina, ea se învârtosează, însă se şi strâmbă.

474. „Prin văzduhul minţii înţelege aura dumnezeiască a Duhului.”

475. E vorba de cunoştinţa duhovnicească ce se naşte din întâlnirea dintre minte şi lumina dumnezeiască.

476. Firea noastră e necesară pentru vederea celor mai înalte, dar nu poate activa puterea ei fără harul dumnezeiesc.

dar ea nu e curată, ea e ca un văzduh deșert, nestrăveziu, din pricina grosimii norilor și a materiilor ce se întind cu ușurință ca un întuneric spre lumina soarelui de care ne veselim în bucuria vederii⁴⁷⁷.

Când vederea șchioapătă în puterea de a deosebi (discernământ), firea se golește de lucrare. Sufletul e împiedicat să simtă bucuria Celui de al doilea Soare⁴⁷⁸, care răsare peste toate, din pricina grijilor trupești puse deasupra lui, griji care acoperă lumina adevărului, ca să nu vină la noi. Deci în chip necesar se cer toate cele spuse, mai ales pentru că greu se află toate acestea într-un om fără nicio știrbire și fără nicio pată și de aceea cei mai mulți nu pot ajunge la desăvârșirea vreunei cunoașteri duhovnicești. Lipsa vine astfel din neputința minții, din zăpăceala voinței, din alegerea nepotrivită a scopului, din lipsa curățirii, din faptul de a nu afla un dascăl și povățuitor; din acestea vine oprirea harului.

---

477. „De ar fi cineva cât de învățat și de înțelept și cât de înzestrat cu discernământ, dacă nu-l luminează harul lui Dumnezeu, din pricina necurăției patimilor, umblă fără discernământ și în întuneric. Căci discernământul din noi și lumina naturală sunt fără rezultat în lucrările lor, dacă nu sunt luminate de lumina dumnezeiască.” „Văzduhul deșert” înseamnă poate un suflet gol de fapte, de lumină și de har.

478. „Primul soare e discernământul natural. Al doilea, harul lui Dumnezeu. De există acela de mai înainte în noi, e îndrumat de al doilea.” Dar cel de al doilea e în sens mai propriu soare, putându-se înțelege prin el Hristos, în lumina Căruia vedem toate, când avem puterea discernământului sănătoasă, cum deosebim toate în lumina soarelui văzut, când ochiul nostru trupesc, fiind sănătos, are puterea discernământului sensibil. Grijile lumești slăbesc însă puterea de discernământ a ochiului minții pentru a vedea pe Hristos.

„Nu este bună celui scurt la vorbă, zice, nici bogăția, nici stăpânirea celor mari” (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 14, 3), din piedica timpurilor, a locurilor și a purtărilor.

Câteva scurte capete

Adevărul este un simț după voia lui Dumnezeu, aflat în simțirea simțurilor minții celei duhovnicești⁴⁷⁹. E un simț pe care cineva îl gustă în sine.

Dragostea este rodul rugăciunii, care călăuzește prin vederea ei mintea nesăturată în dorul ei, când aceasta stăruie în rugăciune și când omul se roagă în minte numai prin gânduri tăcute, pline de foc și cu căldură.

Rugăciunea este omorârea gândurilor voinței după viața trupului. Cel ce se roagă este într-un tot deopotrivă cu cel ce a murit lumii. Și a se tăgădui cineva pe sine însuși este una cu a stăruii în rugăciune. Iar dragostea de Dumnezeu se află în tăgăduirea de sine a sufletului⁴⁸⁰.

Precum din sămânța sudorii odrăslește spicul neprihănirii, așa din săturare, desfrânare și din ghiftuire, necurăția. Din pânțelece flămând și umilit nu se ivesc niciodată gânduri spurcate. Orice mâncare mistuită se face adaos al sucurilor din noi și o vigoare naturală în noi. Când se umplu mădulele trupului de pomirea trupului întreg ce ajunge în ele, se întâmplă să vadă un

---

479. Aici se vorbește de mai multe simțuri ale minții duhovnicești, asemănător cu felurimea simțurilor trupești. Mintea are și o simțire în general, dar această simțire e repartizată și ea în mai multe simțuri, cum e cazul și cu trupul.

480. Tăgăduirea de sine, rugăciunea și dragostea de Dumnezeu sunt unite într-un întreg.

chip trupesc; sau de se mișcă inima fără de voie, împinsă de un gând, deodată se ivește din acel gând un chip de plăcere și el cucerește tot trupul. Și chiar de e tare cugetarea celui neprihănit și curat în gândurile lui, dreapta lui socoteală e tulburată îndată de simțirea aceea din mădulare și coboară din locul în care se află ca dintr-un oarecare loc înalt. Și cuviința gândurilor lui se rostogolește și strălucita lui neprihănire se întinează din pricina tulburării patimilor, care intră în inimă prin aprinderea mădulelor. Și atunci jumătate din puterea lui se face neputincioasă, încât se poate spune că a uitat de cel dintâi scop al nădejzii lui și, încă înainte de a intra în luptă, se află învins fără să fi luptat. Și fără nicio osteneală a vrăjmașilor săi, s-a supus voii trupului său neputincios. La toate acestea e supusă cu sila voința omului virtuos, de pornirea lui de a fi neîncetat sătul. Și de petrece liniștit în limanul neprihănirii, înclină să se predea celor ce niciodată n-au voit să se suie în inima lui.

Și când doarme singur, îl înconjoară îngrămădirea gândurilor celor pline de năluciri deșarte și spurcate și fac așternutul lui curat, gazda curviei și teatru al vedeniilor. Și când comunică cu ele prin vorbire, într-o beție a gândurilor, mintea i se înviforează ca o mare ce fierbe în furtună, căzând sub puterea valurilor ce năvălesc asupra ei din marea trupului, din pricina îmbuibării pântecelui.

O, neprihănire, cât de tare strălucește frumusețea ta în culcarea pe jos și în chipul foamei, care iau de la tine somnul, prin greaua pătimire a trupului, când se cascadează un fel de groapă adâncă între coaste și cele din stomac, din lipsa mâncării! Toată mâncarea și toată îmbuibarea primește în lăuntrul nostru plăsmuirea

nălucirii spurcate și chipuri nerușinate, care se nasc din ele și ies la iveală și se arată în locul cel ascuns al cugetării noastre și ne gâdilă, pricinuind o împreunare ascunsă cu lucrurile spurcate. Iar stomacul gol face cugetul nostru un loc pustiu ce are pace din partea gândurilor și liniște de orice tulburare din partea lor. Dar stomacul plin și sătul e un loc al vedeniilor și un balcon al nălucirilor necuvenite, chiar de am fi singuri în pustie. Căci saturarea, zice, pofteste multe.

Când te învrednicești de harul dumnezeiesc și de nepătimirea sufletului, să știi că aceasta nu s-a întâmplat pentru că n-au trecut prin tine gânduri nerușinate, sau nu s-a ivit în tine peste tot vreo mișcare de gânduri trupești (căci nu poate fi cineva fără ele), nici pentru că au fost ușor biruite de tine (căci cugetarea nu poate rămâne cu totul neîntinată și netulburată, oricât de înaltă ar fi)⁴⁸¹, ci pentru că mintea nu renunță să lupte cu ele prin gândurile lucrării mai înalte a cugetării și să le piardă pe ele; pentru că atunci când se ivește vreun gând, mintea e răpită din apropierea lui cu sila de o putere oarecare mai presus de voință, care păstrează prin obișnuință și prin har aluatul cel bun în lăuntrul inimii, care este casa cugetării⁴⁸².

---

481. În textul grec se spune invers: Pentru că mintea nu se întunecă și nu se tulbură, oricât de înaltă ar fi. Dar aceasta nu are sens.

482. În „Metoda” de mai târziu a rugăciunii inimii, de sub numele lui Nichifor din singurătate (*Filocalia rom.* VII, p. 31), se va spune că mintea ce se adună în vremea rugăciunii în inimă e ca un soț ce vine acasă dintr-o călătorie. Acolo, în căldura inimii, se simt bine mintea și cugetarea ei; acolo a găsit realitatea cea mai adevărată. Obișnuința în liniștire, ajutată de har, face mintea să alunge gândul întinat ce se ivește. Observăm iarăși împreună-lucrare a omului cu harul.

Alta este mintea nevoitorului și alta, rândulala firii. Cugetarea care prin mila cerească a murit lumii are numai gânduri simple despre lucruri, fără luptă și război⁴⁸³. Desăvârșirea înjugată cu trupul și cu sângele împărătește peste gândurile ce izvorăsc din trup și din sânge și nu desființează pe cele ale firii atâta timp cât cugetarea vie a omului se mișcă încă în viața susținută de stihii, adică atâta timp cât temelia minții lui își la schimbarea în orice mișcare și pomire dintre cele patru sucuri. Iar Dumnezeuului nostru fie slava în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL LXX

**Despre cuvintele dumnezeieștii Scripturi,
care stârnesc spre pocăință.**

**Și că ele s-au spus pentru slăbiciunea oamenilor,
ca să nu plară de la Dumnezeu cel viu.**

Și că ele nu trebuie înțelese ca prilej de a păcătui

Bărbăția pe care Părinții o cer în dumnezeieștile lor scrieri și îndemnul la pocăință din Scripturile Apostolilor și Prorocilor nu trebuie înțelese ca ajutor și indemn spre păcătuire, pentru a călca hotarele Domnului cele de netrecut, care s-au rânduit din zilele străvechi prin gura tuturor Sfinților în toate Scripturile și legiuirile pentru nimicirea păcatului. Ci, ele ni s-au dat ca, eliberându-ne simțirea de frica deznădejdiei, să avem nădejdea

---

483. Expresia „gând simplu”, sau „înțeles simplu” al lucrurilor se află și la Sfântul Maxim. A luat-o Sfântul Maxim de la Sfântul Isaac Sirul? Sau scrierea aceasta ce-l poartă numele datează de după Sfântul Maxim?

prin pocăință, și prin aceasta să alerge tot omul să ajungă la pocăință și să nu mai păcătuiască fără grijă. Căci Dumnezeu a pus frica în toate Scripturile și a arătat că păcatul este urât de El.

Pentru ce, dar, s-a înecat în potop, în zilele lui Noe, tot neamul omenesc de atunci? Oare, nu din pricina destrăbălării, când s-au înnebunit după frumusețea filcelor lui Cain? Căci nu erau în vremea aceea nici iubire de arginți, nici războaie. Și de ce au fost arse cu foc cetățile Sodomelor? Nu pentru că și-au predat măduarele lor poftelor și necurăției, încât acestea au pus stăpânire peste toți, prin voia lor, dedându-se la fapte spurcate și nerușinate? Nu pentru curvia unui singur om au căzut pradă morții, printr-o simplă încuviințare, douăzeci și cinci de mii din fiili lui Israel celui întâi născut? Pentru ce a fost aruncat de la Dumnezeu uriașul Samson, cel închinat și sfințit lui Dumnezeu din pântecul maicii sale și vestit dinainte de naștere prin îngeri, ca și Ioan al lui Zaharia, cel învrednicit de o mare putere și de mari fapte? Nu pentru că s-au spurcat măduarele lui cele sfinte prin împreunarea cu curva? Nu pentru aceasta s-a îndepărtat Dumnezeu de la el și l-a predat dușmanilor lui? Iar David cel după inima lui Dumnezeu, cel ce pentru virtuțile sale s-a învrednicit ca din sămânța lui să se aducă la îndeplinire făgăduința dată strămoșilor și din el să strălucească Hristos spre mântuirea întregii lumi, nu a fost pedepsit pentru preacurvie cu o singură femeie, când a privit cu ochii lui frumusețea ei și a primit săgeata în sufletul lui? Căci din pricina aceasta i-a ridicat lui război din casa lui și cel ieșit din coapsa lui l-a urmărit pe el și pentru aceasta s-a pocăit cu multe lacrimi, încât a udat cu lacrimi

așternutul lui și Dumnezeu i-a spus lui prin Prorocul: „Domnul a ridicat de la tine păcatul tău” (2 Regi 12, 13).

Dar voiesc să-ți aduc aminte și de unele lucruri dinaintea acestora. Pentru ce au venit mânia și moartea peste casa preotului Eli, a dreptului bătrân, care a strălucit în preoție vreme de patruzeci de ani? Nu pentru nelegiuirea fiilor săi, Ofni și Fineas? Că nici el n-a păcătuit, nici ei cu voia lui. Dar, pentru că n-a avut râvna să ceară de la ei cinstirea Domnului și îi iubea mai mult pe ei decât poruncile Domnului, ca să nu socotească cineva că Domnul își arată mânia Lui numai peste cei ce au viețuit în toate zilele vieții lor în fărâdelegi, din pricina acestui păcat necuvenit iată că își arată mânia Lui și peste cei ce sunt cu adevărat ai Lui, preoți, judecători, conducători și oameni sfințiți Lui, cărora le-a încredințat facerea de minuni. S-a arătat astfel că, atunci când se ivesc unii care calcă legile Lui, nu-i trece nicidecum cu vederea, ci, precum s-a scris la Iezechiel: „Am spus omului, căruia i-am poruncit să pustiască Ierusalimul cu sabia nevăzută, să înceapă din fața jertfelnicului Meu și să nu aibă milă nici de bătrân, nici de tânăr” (Iezechiel 9, 6). Aceasta, ca să se arate că sunt cu adevărați iubiți de El cei ce umblă în frică și evlavie înaintea Lui și fac voia Lui; și sfinți Lui sunt cei ce săvârșesc fapte virtuozose și au o conștiință curată.

Dar pe cei ce batjocoresc căile Domnului, îi batjocorește și El pe ei și-i aruncă de la fața Lui și retrage harul Lui de la ei. Căci pentru ce a ieșit hotărârea împotriva lui Baltazar pe neașteptate și l-a osândit pe el în chipul mâinii? Nu pentru că a îndrăznit să se atingă de cele închinare Domnului, care sunt de neatins, răpindu-le din Ierusalim și bând din ele el și țiltoarele lui? Așa se

pierd printr-o lovitură nevăzută și cei ce și-au închinat mădularele lor lui Dumnezeu și apoi îndrăznesc iarăși să le folosească în fapte lumești.

Drept aceea, să nu disprețuim, în așteptarea pocăinței, cuvintele și amenințările lui Dumnezeu, date nouă prin dumnezeieștile Scripturi, printr-o rea îndrăznire; să nu-L mâniem prin faptele noastre necuviincioase și să nu întinăm mădularele noastre după ce le-am închinat slujirii lui Dumnezeu. Căci iată, ne-am sfințit și noi Lui ca Ilie și Elisei și ca fiii Prorocilor și ceilalți Sfinți și fecioare care au săvârșit mari fapte minunate și au grăit față către față cu Dumnezeu; și ca toți cei de după aceea, ca Ioan feciorelnicul, ca Sfântul Petru și ca ceilalți listă a evangheliștilor și propovăduitorilor Noului Așezământ, care s-au închinat pe ei Domnului și au primit tainele de la El, unii din gura Lui, alții prin descoperiri, și s-au făcut mijlocitori între Dumnezeu și oameni și vestitori ai Împărăției în toată lumea.

CUVÂNTUL LXXI

**Despre cele prin care poate dobândi cineva
schimbarea înțeleșurilor ascunse
împreună cu schimbarea viețuirii celei din afară**

Cât timp se află cineva în lipsa de avuție, se gândește mereu la ieșirea din viață. El cugetă totdeauna la viața cea de după înviere și se pregătește pentru ea în toată vremea. El e cu răbdare față de orice ispită de cinstire și de tihnă trupească ce se ivește în cugetul lui. Și în tot ceasul se mișcă în cugetarea lui gândul de disprețuire a lumii. Și îndrăznește în cugetarea lui și dobândește inimă tare în toată vremea față de orice

primejdie și frică lucrătoare de moarte. Ba nu se teme nici măcar de moarte. Pentru că în tot ceasul se gândește la ea, ca la una ce se apropie și pe care o așteaptă. Și grija lui e aruncată asupra lui Dumnezeu cu nădejde neîndoielnică. Și de-l întâmpină necazuri, e încredințat și știe sigur că ele îi aduc cunună. De aceea le rabdă cu toată bucuria și le primește cu veselie. Pentru că știe că Dumnezeu însuși e Cel ce i le rândulește, pentru niște câștiguri neștiute și printr-o economie nearătată.

Iar de i s-ar întâmpla, din vreo pricină oarecare, ceva din cele pieritoare prin lucrarea și uneltirea celui ce e meșter în toate relele, în aceeași clipă pofta trupului începe să se miște în sufletul lui. Și se gândește la o viață lungă și se urcă în sufletul lui gânduri de tihnă și se întăresc în el cele ale trupului și caută să agonisească în tot chipul cele ce-i pot fi spre odihnă și iese din libertatea aceea care nu e supusă vreunui dintre gândurile fricii. Și ca urmare, cugetă și născocoște totdeauna, în toate, gânduri care pricinuesc spaimă și se gândește la pricini de frică. Pentru că s-a luat de la el curajul acela al inimii, pe care l-a câștigat când era mai înalt decât lumea, în starea lipsită de avuție, care îmbogățește sufletul lui, deoarece acum e moștenitor al lumii, pe măsura celor pe care le-a dobândit. Și primește în sine frica celor după lege și după rânduiala stabilită de Dumnezeu. Căci în măsura în care măduarele noastre lucrează cele ale fricii, ne facem robi și supuși slujirii ei, după cuvântul Apostolului (*Evrei 2, 15*).

Înainte a tuturor patimilor stă iubirea de sine. Iar înaintea tuturor virtuților, disprețuirea odihnei. Cel ce-și predă trupul odihnei, îi pricinuește în loc de pace, necazuri. Cel ce s-a desfătat în tinerețea lui se face rob

la bătrânețe și suspină în zilele de pe urmă ale sale. Precum cel cu capul în apă nu poate respira aerul subțire ce se revarsă în plămânul său golit, așa nu poate primi respirația simțirii lumii aceleia noi cel ce-și cufundă cugetarea în grija celor de aici. Precum mirosul morții tulbură seva vieții, așa tulbură vederea necuvincioasă pacea cugetului. Precum e cu neputință să locuiască împreună sănătatea și boala în același trup și să nu o distrugă pe una dintre ele cealaltă, așa e cu neputință să locuiască împreună în aceeași casă bogăția banilor și iubirea și să nu fie distrusă una de către cealaltă. Precum nu poate rămâne întreagă sticla lovită de atingerea unei pietre, așa nici sfântul ce petrece și rămâne și vorbește cu o femeie nu poate rămâne în curăția lui fără să se întineze. Precum sunt smulși arborii de furia apelor și de revărsarea lor neîncetată, așa și dragostea lumii e smulsă din inimă de revărsarea încercărilor ce vin asupra trupului.

Precum curățesc leacurile necurăția sucurilor rele din trup, așa și asprimea necazurilor curățește cele rele din inimă. Precum nu poate simți mortul lucrurile vii, așa sufletul călugărului îngropat în liniște e ferit de furtuna ce obișnuiește să sufle din simțirea lucrurilor celor ce se mișcă în mijlocul oamenilor. Precum nu poate rămâne nevătămat cel ce cruță pe dușmanul lui în încăierarea războiului, așa nu poate cel ce se nevoiește să-și izbăvească sufletul de pieire cruțându-și trupul său. Precum copilul se înpăimântă de priveliștile înfricoșătoare și, alergând, se prinde de poala părinților săi, strigându-i, așa sufletul, când e strâmtorat și necăjit de frica ispitelor, aleargă să se lipească de Dumnezeu, chemându-L prin rugăciune neîncetată.

Și cât timp rămân ispitele năvălind una după alta, își înmulțește rugăciunea. Iar când ajunge iarăși la larg, se predă din nou împrăstierii.

Precum cel predați în mâinile judecătorilor spre a fi pedepsiți pentru rele, dacă atunci când se apropie de chinuri se smeresc și-și mărturisesc îndată răul săvârșit și prin aceasta pedeapsa lor se micșorează și scapă cu chinuri mai mici, dar dacă rămân învârtoșați în ce privește mărturisirea, își adaugă la chinurile lor alte chinuri, și la sfârșit, după multe chinuri, când coastele lor s-au umplut de răni, mărturisesc fără de voie, dar nu mai au niciun folos, tot așa se întâmplă și cu noi: Când suntem predați, din milă pentru păcatele noastre pe care le-am făcut fără socoteală, în mâinile Dreptului Judecător al tuturor și suntem puși în fața toiagului încercărilor, cât pedeapsa pentru ele ne este ușoară, dacă atunci când se apropie de noi toiagul Judecătorului, ne smerim și ne aducem aminte de nedreptățile săvârșite și le mărturisim în fața Lui, ne vom izbăvi degrabă prin încercări scurte; dar, dacă ne învârtoșăm în necazurile noastre și nu ne mărturisim ca vinovați de ele și vrednici să pătimim și mai multe decât acestea, ci învinovățim pe oameni, sau uneori și pe draci, sau dreptatea lui Dumnezeu, și ne înfățișăm pe noi ca nevinovați de astfel de fapte și nu socotim că Dumnezeu ne știe și ne cunoaște mai bine și că în tot pământul sunt judecățile Lui și că fără porunca Lui nu se pedepsește niciun om, atunci toate cele ce vin asupra noastră ne pricinuesc o mâhnire neîncetată și necazurile noastre se fac cumplite și suntem legați unul după altul, ca de o funie, până ce ne cunoaștem pe noi și ne smerim și simțim nedreptățile noastre. Căci fără să

simțim noi acestea, e cu neputință să venim la îndreptare. Și suferind până la sfârșitul vieții de multe necazuri, ne facem mărturisirea nefolositoare, căci făcând-o atunci, nu ne mai poate aduce mângâiere. Dar a simți cineva păcatele sale e un dar ce vine de la Dumnezeu și i se ivește în cuget când vede Dumnezeu că a suferit de tot felul de încercări, ca să nu plece de aici împovărat de toate strâmtorările și necazurile, nefolosindu-se întru nimic de lumea aceasta. Dar nu din pricina greutății încercărilor ne vine neînțelegerea, ci din pricina neștiinței. De multe ori, unii, aflându-se în astfel de necazuri, ies din lumea aceasta vinovați și nemărturișiți, tăgăduind vina lor și învinovățind pe alții. Dar, Dumnezeu, cel milostiv așteaptă că doar, doar se vor smeri în oarecare fel, ca să-i ierte și să-i izbăvească. Și nu numai de încercările lor îi izbăvește, ci le iartă și greșelile, miluindu-Se de puțină mărturisire a inimii noastre.

Precum un om oarecare, aducând un mare dar împăratului, dobândește din partea aceluia o privire zâmbitoare, așa celui ce-și face rugăciunea cu lacrimi, Dumnezeu, marele Împărat al veacurilor, îi iartă măsurile greșelilor și-l face să câștige din partea Sa o privire plină de har.

Precum oaia, ieșind din turmă și umblând despărțită de păstor, se apropie de vizuina lupilor, așa călugărul, despărțindu-se pe sine de adunarea fraților săi sub motivul unei viețuiri în liniște, e întâmpinat de priveliști, umblând după ele și apropiindu-se de ele, străbătând prin toate cele ce se văd în cetăți.

Precum un om ce poartă pe umăr un mărgăritar de mult preț, plecând pe un drum bântuit de tâlhari

și vestit pentru întâmplări rele, e stăpânit de frică în toată clipa, ca nu cumva să fie atacat, așa și cel ce poartă mărgăritarul neprihănirii și umblă în lume pe drumul vrăjmașilor nu are nădejde să scape de tâlhari și de jefultorii pământului, până ce nu ajunge în locașul (mănăstirea sau chilia) mormântului (care este locul nădejzii lui). Poate, oare, acela care poartă mărgăritarul de mult preț să nu se teamă? Așa nici acesta nu știe în ce loc și din ce ascunzișuri și în ce ceas se pot ivi în el (tâlharii) și-l pot dezbrăca pe el de nădejdea lui. Și va ajunge jefuit la ușa casei lui, care este vremea bătrâneții lui.

Precum omul ce bea vin și se îmbată în ziua plângerii uită de toată mâhnirea pentru durerile lui, așa cel îmbătat de dragostea lui Dumnezeu uită, în lumea aceasta a plângerii, de toate durerile și mâhnirile lui și se face nesimțitor față de toate patimile păcatului, din pricina beției lui. Inima lui se sprijină pe nădejdea în Dumnezeu și sufletul lui e o pasăre ușoară, înaripată; și, în toată clipa cugetarea lui se înalță de la pământ și zboară deasupra oamenilor, în indeletnicirea cu gândurile lui și se desfată în cele nemuritoare ale Celui Preaînalt, Căruia fie slava și stăpânirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL LXXII

**Care cuprinde învățături folositoare,
pline de înțelepciunea Duhului**

Credința este ușa tainelor. Căci ceea ce sunt ochii trupești pentru lucrurile supuse simțurilor, așa e și credința, cu ochii ei înțelegători, pentru vistierile

ascunse⁴⁸⁴. Avem, cum zic Părinții, doi ochi sufletești, precum îi avem pe cei doi ochi ai trupului. Și nu facem aceeași întrebuințare de fiecare, în vedere. Cu un ochi privim cele ascunse ale slavei lui Dumnezeu, cele ascunse în lucruri, adică puterea și înțelepciunea Lui și pronia Lui împreună-veșnică față de noi, cea cunoscută din măreția chivernisirii Lui. La fel privim cu acest ochi cetele cerești, cele împreună-slujitoare cu noi. Iar cu celălalt ochi, privim slava firii Lui celei sfinte, când va binevoi să ne conducă în lăuntrul tainelor celor duhovnicești și ne va deschide marea credinței în cugetarea noastră⁴⁸⁵.

Pocăința s-a dat oamenilor după botez, ca un har peste har. Căci pocăința este a doua naștere din Dumnezeu, și darul a cărui arună am primit-o prin credință îl primim prin pocăință. Pocăința este ușa milei, deschisă celor ce o caută pe ea. Prin ușa aceasta intrăm la milă; și dacă nu intrăm prin ea, nu aflăm mila. Pentru că toți au păcătuit, după dumnezeiasca Scriptură, „îndreptându-ne în dar prin harul Lui” (*Romani* 3, 24). Pocăința este al doilea har ce se naște în inimă din credință și frică. Iar frica este toiagul părintesc ce

---

484. Credința e un simț spiritual ce intră în atingere cu lumea dumnezelască și tainică, așa cum intră simțul văzului trupesc în atingere cu lucrurile văzute. Prin ea intră înțelesurile sau puterile dumnezeiești pline de taină în suflet, cum intră razele lucrurilor văzute prin ochii sensibili în ființa noastră.

485. Sfântul Isaac nu desparte credința de cugetare. Prin credință cugetarea intră în nesfârșirea de înțelesuri, mai presus de înțeles, ale vieții dumnezeiești. De aceea, cugetarea e și credință, sau credința e și cugetare. Ochiul acesta al doilea ne face să vedem pe Dumnezeu în lăuntrul nostru, în acest ocean ce intră în noi.

ne călăuzește până ce vom ajunge în raiul duhovnicesc al bunătăților. Și când vom ajunge acolo, ne lasă și se întoarce.

Raiul este dragostea lui Dumnezeu, în care se cuprinde desfătarea de toate fericirile⁴⁸⁶. E locul unde Fericitul Pavel a fost hrănit cu o hrană mai presus de fire. Și după ce a gustat acolo din pomul vieții, a strigat, zicând: „Cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El” (1 Corinteni 2, 9). De la pomul acesta a fost oprit Adam, prin sfatul diavolului. Pomul vieții este dragostea lui Dumnezeu, de la care a căzut Adam și nu s-a mai întâlnit cu bucuria⁴⁸⁷.

Iar în pământul mărăcinilor a lucrat întunericul. Cei ce s-au lipsit de dragostea lui Dumnezeu mănâncă pâinea sudorii în faptele lor, chiar de umblă pe calea cea dreaptă. Aceasta s-a poruncit întâiului zidit să o mănânce după cădere. Până ce nu vom afla dragostea, lucrarea noastră este în pământul mărăcinilor și semănăm și secerăm în mijlocul mărăcinilor, chiar dacă sămânța noastră e sămânța dreptății; și suntem înțepați de ei în toată clipa și până ce nu ne îndreptăm, viețuim în

---

486. Credința este ușa spre taine, sau spre raiul viețuirii cu Dumnezeu, iar dragostea este interiorul raiului, sau locul unde se trăiesc aceste taine. Îndeosebi dragostea lui Dumnezeu e pomul vieții din rai. De aceea Hristos e Mântuitorul, ca pomul acestei vieți noi și veșnice.

487. Bucuria, dragostea și viața adevărată sunt una. Ele sunt Dumnezeu, Persoana sau comuniunea de Persoane infinite în iubire și în viață. Nu e bucurie afară de dragoste. Și dragostea e numai între persoane. Și în mod deplin ea ne vine din Persoana dumnezeiască. Persoana dumnezeiască intrată prin întrupare în planul accesibil nouă e pomul din care primim rodul vieții netrecătoare.

sudoarea feței. Dar când vom afla dragostea, ne vom hrăni cu pâine cerească și ne vom întări fără lucru și osteneală. Pâinea cerească este Hristos, Cel ce S-a pogorât din cer și a dat lumii viață⁴⁸⁸. Și, aceasta este pâinea îngerilor.

Cel ce a aflat dragostea mănâncă pe Hristos; Îl mănâncă pe Hristos în fiecare zi și ceas și se face prin aceasta nemuritor⁴⁸⁹. „Că cel ce mănâncă, zice, din pâinea pe care Eu voi da-o lui, nu va vedea moartea în veac” (*Ioan* 6, 58). Fericit este cel ce mănâncă din pâinea dragostei, Care este Iisus. Că cel ce se hrănește din dragoste se hrănește din Hristos, Dumnezeu Cel peste toate, o mărturisește Ioan zicând: „Dumnezeu este iubire” (*1 Ioan* 4, 8). Deci cel ce viețuiește în dragoste rodește viață din Dumnezeu și respiră în lumea aceasta aerul învierii din cele de aici. În acest văzduh se vor desfăta dreptii după înviere. Dragostea este hrana pe care Domnul a făgăduit în chip tainic Apostolilor că o vor mânca în Împărăția Lui. Căci ce este: „Mâncați și beți la masa Împărăției” (cf. *Luca* 22, 30) decât dragostea? Pentru că dragostea e în stare să hrănească pe om în locul mâncării și băuturii. „Acesta este vinul care veselește inima omului” (cf. *Psalmii* 103, 16). Fericit cel ce bea din vinul acesta. Din acesta au băut

---

488. Fructul din pomul vieții se poate numi și pâinea cerească, pâinea nemuririi. Ambele arată pe Hristos, din a Căruia viață și iubire netrecătoare primim viața nemuritoare, pentru că iubirea Lui e nesecată și de această iubire nu ne săturăm în veci.

489. De remarcat: Cel ce se hrănește cu dragostea dumnezeiască este nemuritor, pentru că niciodată nu se satură de dragoste și el se hrănește din iubirea infinită personală a lui Dumnezeu. La această dragoste trebuie să ne gândim și când ne împărtășim în Euharistie cu Hristos.

desfrânații și s-au rușinat; și păcătoșii, și au părăsit căile patimilor; și bețivii, și s-au făcut postitori⁴⁹⁰; și bogații, și au dorit sărăcia; și cei ce flămânzesc, și s-au îmbogățit cu nădejdea; și bolnavii, și s-au făcut puternici; și cei neînvățați, și s-au înțelepțit⁴⁹¹.

Dar precum nu e cu puțință a trece marea cea mare fără vapor și corabie, așa nu poate trece cineva spre dragoste, fără frică. Marea cea rău mirositoare, așezată între noi și raiul înțelegător, n-o putem străbate decât prin corabia pocăinței, mănătată de vâslașii fricii. Dacă vâslașii aceștia ai fricii nu cârmuiesc corabia pocăinței, prin care străbatem marea lumii acesteia spre Dumnezeu, ne înecăm în marea cea rău mirositoare. Pocăința este corabia; frica este cârmaciul ei; dragostea este limanul dumnezelesc. Deci frica ne așază în corabia pocăinței și ne trece peste marea vieții celei rău mirositoare și ne conduce spre limanul dumnezeiesc, care este dragostea, la care străbat toți cei ce se ostenesc, toți cei împovărați de pocăință. Și când am ajuns la iubire, am ajuns la Dumnezeu. Și calea noastră s-a săvârșit și am trecut la ostrovul ce se află dincolo de lume, unde e Tatăl și Fiul și Sfântul Duh. Lui fie slava și stăpânirea! Și pe noi să ne facă vrednici de slava, de iubirea și de frica Lui! Amin.

---

490. Cel ce bea vinul și mănâncă pâinea dragostei curate nu mai iubește vinul și mâncările trupești. Vinul acela e mai dulce și mai întăritor decât vinul trupului și pâinea cerească e mai hrăitoare decât orice mâncare trupească.

491. Dragostea dă nu numai bucurie, ci și înțelegere, cunoaștere a celui iubit, celui iubitor. Cine bea din vinul acestei iubiri, sau mănâncă pâinea ei de viață făcătoare, nu mai simte trebuința mâncării, plăcerii, avuției din lumea aceasta. Toate pălesc față de dulceața lor.

CUVÂNTUL LXXIII

**Care cuprinde sfaturi pline de folos,
pe care le-a grăit cu iubire
celor ce l-au ascultat pe el cu smerenie**

Nu există gând bun, care să nu se ivească în inimă venind din harul lui Dumnezeu. Și nu e gând viclean să se apropie de suflet, fără numai spre încercare și ispită. Omul care a ajuns să-și cunoască măsura neputinței lui a ajuns la desăvârșirea smereniei. Cea care călăuzește darurile spre om este inima ce se mișcă spre mulțumire neîncetată⁴⁹².

Cel ce călăuzește ispita spre suflet este gândul cârtitor, ce se mișcă mereu în inimă. Toate neputințele oamenilor le poartă Dumnezeu, dar pe omul care cârtește mereu nu-l rabdă fără să-l certe spre povățuire⁴⁹³. În astfel de gânduri se află sufletul străin de orice lumină a cunoștinței. Gura ce mulțumește pururea primește binecuvântarea de la Dumnezeu; și în inima ce petrece în mulțumire se ivește harul. Înaintea harului pășește smerenia⁴⁹⁴, și înaintea certării povățuitoare, pășește închipuirea de sine. Cel mândru este lăsat să cadă în hulă; și cel ce se trufește pentru virtutea cu fapta e lăsat să cadă în curvie. Iar cel ce se trufește cu înțelepciunea lui e lăsat să cadă în cursele întunecoase ale neștiinței.

---

492. Numai mulțumirea deschide inima darurilor ce ne vin; și numai în ea se arată că omul își dă seama de mărimea lor, deci că se știe folosi de ele cu adevărat.

493. Cârtitorului, nemulțumitorului, i se ia darul, ca să-și dea seama că-l lipsește, că nu are prin el însuși ceea ce-i trebuie.

494. Dacă harul vine unde se aduce mulțumită pentru el, înaintea lui apare smerenia, sau conștiința trebuinței de el.

Omul înstrăinat de orice pomenire a lui Dumnezeu poartă în inima sa pizma împotriva aproapelui, gândindu-se răutăcios la el. Cel ce, în pomenirea lui Dumnezeu, cinstește pe tot omul, află ajutor de la tot omul prin voința lui Dumnezeu cea ascunsă. Cel ce apără pe cel nedreptățit îl are pe Dumnezeu luptând pentru sine. Cel ce dăruiește brațul spre ajutorul aproapelui primește brațul lui Dumnezeu în ajutorul său. Cel ce osândește pe fratele său, într-o răutatea sa, îl află pe Dumnezeu pârâș al său⁴⁹⁵. Cel ce îndreptățește pe fratele său în ascunsul său, se tămăduiește de răutatea sa; și cel ce osândește pe fratele său într-o adunare, își mărește rănilile sale. Cel ce-l apără pe fratele său în ascuns își face arătată tăria dragostei sale; și cel ce-l rușinează pe el în ochii altora își arată mărimea pizmei sale. Prietenul ce muștră în ascuns este un doftor înțelept; iar cel ce vrea să-l vindece în ochii multora, de fapt îl osândește. Iertarea a toată greșeala este semnul milei și al dragostei, iar osândirea greșelilor este semnul cugetului viclean. Cel ce face certarea spre sănătate ceartă din dragoste. Iar cel ce caută răzbunarea e gol de dragoste. Dumnezeu ceartă din dragoste, nu ca să se răzbune, să nu fie, ci voințe să se vindece chipul Lui și nu ține mânia lung timp. Acest fel de dragoste urmărește îndreptarea și el nu se abate cu patimă spre răzbunare. Dreptul înțelept este asemenea lui Dumnezeu, căci nu pedepsește nicidecum pe om, răzbu-nându-se, într-o răutatea lui, ci ca omul să se îndrepteze, sau ca alții să se înfricoșeze. Iar certarea care nu se aseamănă acesteia nu e spre povățuire. Cel ce face binele pentru răsplată se schimbă degrabă. Iar cel ce

---

495. Pentru că toți sunt copiii lui Dumnezeu.

în puterea cunoștinței sale se minunează prin contemplare (vedere), de cunoștința aflătoare în Dumnezeu, deși iese atunci din trup, nu se înalță în cugetul lui, nici nu se abate vreodată de la virtutea lui.

Cel ce-și luminează cugetarea ca să o facă vrednică de răsplata lui Dumnezeu a ajuns la adâncul smeritei cugetări cu sufletul și cu trupul. Înainte de a se apropia cineva de cunoștință, urcă și coboară în viețuirea lui; dar când se apropie de cunoștință se înalță întreg. Dar oricât se înalță, urcușul cunoștinței lui nu se sfârșește până ce nu va veni acel veac al slavei când va lua bogăția lui. Căci cu cât se desăvârșește omul în Dumnezeu, cu atât umblă mai mult pe urmele Lui. În veacul cel de acum Dumnezeu își arată fața Lui, dar nu cum este, căci oricât se înalță dreptii în vederea Lui, privesc chipul Lui ca în oglindă. Dar acolo, văd arătarea adevărului⁴⁹⁶.

Focul aprins în vreascuri uscate anevoie se stinge. La fel, pârjolul căldurii lui Dumnezeu, ce vine și se aprinde în inima celui ce s-a lepădat de lume, nu se mai stinge și e mai aprig decât focul⁴⁹⁷. Când puterea

---

496. „Aici vedem ca prin oglindă” (1 Corinteni 13, 12), pentru că nu ne putem desprinde de chipurile lumii, sau chiar de chipul nostru interior (de simțirile noastre), care se resimte de trup, ca să-L vedem pe Dumnezeu în El Însuși. De aceea înaintăm fără sfârșit la tot mai adevărată vedere a Lui prin chipurile create, tot mai spiritualizate, tot mai transparente. În veacul viitor, însă, toate chipurile vor fi desăvârșit coplesite de spiritualitatea personală a lui Dumnezeu, precum și sufletul nostru va fi într-un trup tot mai spiritualizat, tot mai străbătut de Dumnezeu. Încât prin noi Se va vedea Dumnezeu Însuși pe Sine Însuși.

497. Trupul nostru subțiat în sucurile lui e ca vreascușul uscat. El simte mult mai intens focul dumnezeiesc.

vinului pătrunde în mădulare, mintea uită de chipul tuturor. La fel, când pomenirea lui Dumnezeu pune stăpânire pe întinderea sufletului, pierde din inimă amintirea tuturor celor văzute⁴⁹⁸.

Cugetarea care a aflat înțelepciunea Duhului e ca un om ce a aflat o corabie în mare, în care, urcându-se, trece din marea lumii acesteia și ajunge la ostrovul veacului viitor. Așa este simțirea veacului viitor în lumea aceasta, ca un ostrov mic în mare; și cel ce se apropie de el nu se mai ostenește în valurile nălucirilor veacului acestuia.

Negustorul, când și-a isprăvit negustoria lui, se grăbește să se întoarcă la casa lui. Călugărul, cât mai are nevoie de fapte, se întristează la gândul despărțirii de trup. Dar când simte în sufletul său că a răscumpărat tot timpul și a luat arvuna sa, dorește veacul viitor. Negustorul, cât se află pe mare, poartă frica în măduarele sale, ca nu cumva să se răscolească valurile și să se scufunde nădejdea lucrării sale. Călugărul, cât este în lume, e stăpânit de frică în viețuirea sa, ca nu cumva să se pornească furtuna împotriva lui și să se piardă lucrul lui cel adunat din tinerețe și până la bătrânețe. Negustorul stă cu ochii ațintiți spre uscat și călugărul spre ceasul morții.

Corăbierul privește spre stele când străbate prin mijlocul mării și-și îndreptează corabia după stele, până ce ajunge la liman. Călugărul caută spre rugăciune, pentru că aceasta îl călăuzește pe el și îi îndreptează călătoria lui spre limanul spre care se mișcă viețuirea

---

498. Pomenirea lui Dumnezeu îmbată ca un vin mintea noastră când e însoțită de iubirea Lui.

lui în rugăciunea de fiecare ceas. Corăbierul privește spre ostrovul lângă care va lega corabia sa și de unde își va lua cele de trebuință și se va îndrepta iarăși spre alt ostrov⁴⁹⁹. Așa este și călătoria călugărului cât timp este în viața aceasta. El trece de la ostrov la ostrov, sau de la cunoștință la cunoștință, și înaintează prin schimbarea ostroavelor, sau a cunoștințelor, până va ieși din mare și călătoria sa va ajunge la cetatea cea adevărată din care cei ce o locuiesc nu mai pleacă iarăși la altă negustorie, ci fiecare se odihnește în bogăția lui⁵⁰⁰. Ferice de cel a cărui negustorie nu s-a amestecat cu lumea aceasta deșartă, înăuntrul acestei mări mari; fericit este cel a cărui corabie nu s-a sfărâmat, ci va ajunge cu bucurie la liman.

Înotătorul se scufundă gol în mare până ce află mărghăritarul. Călugărul înțelept trece gol prin viață până ce află în sine mărghăritarul, care este Iisus Hristos. Și când îl află pe El, nu mai vrea să câștige nimic din cele ce există. Mărghăritarul se păzește în vistierie; hrana călugărului se păstrează în lăuntru liniștii. Fecioara se vatămă în adunări și în mulțimi de oameni, și cugătarea călugărului, în întâlnirile cu mai mulți. Pasărea

---

499. Sunt „spectazele” Sfântului Grigorie de Nyssa. Orice treaptă sau înălțime atinsă deschide perspectiva spre altă înălțime. Ostroavele sunt stări de odihnă în Dumnezeu, care întrerup lupta cu furtuna patimilor și a necazurilor, scurte pregustări ale odihnei definitive în Dumnezeu, anticipând viața viitoare.

500. Se respinge teoria origenistă, sau teozofia și antropozofia, despre noi încarnări, noi căderi ale sufletelor în alte trupuri, din plictiseala odihnei în Dumnezeu. Dumnezeu e un ocean de înțelesuri și de iubire niciodată deplin cuprinse, în care nimeni nu se plictisește și care nu are o margine peste care să se poată trece.

aleargă din orice loc spre cuibul ei pentru a naște pui; călugărul cu dreaptă socoteală (cu discernământ) se grăbește spre sălașul lui spre a produce în sine rodul vieții. Șarpele, când i s-a sfărâmat tot trupul, își păzește capul; călugărul își păzește în toată vremea credința lui, care este începutul vieții lui. Norul acoperă soarele; cuvintele multe acoperă sufletul care a început să se lumineze în vederea (contemplarea) rugăciunii.

Pasărea numită „erodiu” se veselește și se bucură, după cuvântul înțelepților, când se desparte de lume și pleacă în loc pustiu și locuiește acolo. Așa și sufletul călugărului primește bucuria cerească când se depărtează de oameni și pleacă să locuiască în locul liniștirii și așteaptă acolo vremea morții. S-a spus despre pasărea numită „sirin”, că oricine aude cântecul glasului ei e robit așa de mult ca să-i urmeze în călătoria prin pustie, că, de dulceața acestui cântec, uită până și de viața sa, și cade și moare. Cu aceasta se aseamănă și ceea ce se întâmplă sufletului. Căci când răsună în el dulceața cerească a cântării cuvintelor lui Dumnezeu ce se întipăresc în simțirea minții, pornește întreg pe urma ei în așa fel, că uită de viața aceasta trupească și trupul se lipsește de poftele lui și se înalță din viața aceasta spre Dumnezeu.

Copacul, de nu-și leapădă întâi frunzele lui de mai înainte, nu scoate frunze noi. Călugărul, până nu aruncă din inima lui amintirile de mai înainte ale sale, nu scoate roduri noi în Iisus Hristos.

Ploaia îngrașă rodurile pământului și grija de Dumnezeu, rodurile sufletului. Scoica, din care se alcătuiește mărgăritarul, zidește în sine, precum se zice, un fel de scânteie din fulger, și din aer primește materia,

iar până atunci e o coajă goală; inima călugărului, până ce nu primește conținutul ceresc în înțelegere, are o lucrare goală și nu naște în lăuntrul scolcii sale rodul mângâierii.

Câinele ce-și linge nările bea din sângele său și nu cunoaște vătămarea ce-i vine din dulceața sângelui său; călugărul ce se apleacă să bea din slava deșartă bea în același timp din viața sa și nu simte vătămarea ce-i vine din dulceața de care se bucură pentru o clipă. Slava lumească este o piatră acoperită de valurile mării, de care nu știe corăbierul până ce nu se izbește corabia de ea, cu temelia ei, umplându-se de apă. Așa face slava deșartă cu omul, până ce nu-l scufundă și nu-l pierde. Părinții au spus despre ea, că în sufletul stăpânit de slava deșartă se întorc iarăși patimile odată biruite și scoase din el. Un nor mic acoperă discul soarelui și soarele după trecerea norului e foarte fierbinte. Puțină trândăvie acoperă sufletul, dar bucuria de după aceea e mare.

Să nu te apropii de cuvintele tainelor din dumnezeiasca Scriptură fără ajutorul lui Dumnezeu, primit prin rugăciune și cerere, ci spune: „Doamne, dă-mi să primesc simțirea puterii celei din ele” (Rugăciunea citirii). Socotește că cheia înțelesurilor adevărate din dumnezeieștile Scripturi e rugăciunea. Când voiești să te apropii de Dumnezeu cu inima ta, arată mai întâi dorința ta prin ostenelile trupești. Din acestea este începutul viețuirii. Căci mult se apropie inima de Dumnezeu în lipsa celor de trebuință, în mulțumirea cu un singur fel de mâncare; și ea urmează faptelor. Căci și Domnul a făcut din aceasta temelia desăvârșirii.

Socotește nelucrarea ca începutul întunecării sufletului⁵⁰¹. Iar taifasurile socotește-le întuneric peste întuneric. Și lucrul al doilea socotește-l pricină al celui dintâi. Căci dacă chiar cuvintele de folos, când se întrebuințează fără măsură, pricinuiesc întunecime, cu cât mai mult cele deșarte? Sufletul se sărăcește prin multa vorbire, chiar dacă ea s-ar face în frica de Dumnezeu. Deci întunecimea sufletului vine din neorânduiala viețuirii.

Măsura și hotarul în viețuire luminează cugetarea și alungă zăpăceala⁵⁰². Zăpăceala cugetării din neorânduială pricinuieste sufletului întunecime. Și întunecimea, tulburare. Pacea vine din buna rânduală și lumina se naște în suflet din pace. Căci din pace răsare văzduhul cel curat în cugetare⁵⁰³. Și pe măsură ce inima se apropie de înțelepciunea Duhului prin înstrăinarea de lume, primește bucuria de la Dumnezeu și simte în suflet puterea de a deosebi înțelepciunea Duhului de înțelepciunea lumii. Căci în înțelepciunea Duhului tăcerea stăpânește în suflet; iar în înțelepciunea

---

501. E de remarcat observația Sfântului Isaac că trândăvia e început de întuneric și, deci, că faptele sunt început de lumină. Cine face binele se luminează de bunătate, trăiește în orizontul luminos al comuniunii și luminează rațiunile lucrurilor.

502. Măsura și hotarul au totuși în afundul lor calea veșnicei noutăți. Dar lipsa de măsură pune accentul pe o singură putere a sufletului și le slăbește pe celelalte.

503. Văzduhul curat lasă să se vadă soarele și lumina lui. Iar văzduhul curat e sufletul lipsit de tulburare, de furtună, cel stăpânit de pace. Pacea minții e văzduhul curat între ea și Soarele Hristos. Nimic nu se interpune între ea și Hristos. Ea se poate concentra întreagă spre Hristos. Nu e oprită de nimic în această ațintire permanentă spre Hristos, în cugetarea la El, în pătrunderea în El prin cugetare și simțire.

lumească se află izvorul împrăstierii. Și după aflarea primei înțelepciuni sufletul ți se umple de multă smerită cugetare și bunătate și de pacea care împărațește peste toate gândurile tale. Ca urmare și mădulele toate se opresc și se liniștesc din tulburarea și din neastămpărarea lor. Iar după aflarea celei de a doua înțelepciuni câștigă mândria în cugetul tău și schimbări de gânduri de negrăit și tulburarea minții și nerușinarea simțurilor și îngâmfare⁵⁰⁴. Să nu socotești că omul legat de cele trupești va avea îndrăznire în rugăciunea lui înaintea lui Dumnezeu. Sufletul zgârcit e lipsit de înțelepciune, iar sufletul milostiv va fi înțelept de Dumnezeu.

Precum untul de lemn hrănește lumina candelii, așa milostenia hrănește cunoștința în suflet⁵⁰⁵. Cheia inimii spre darurile dumnezeiești s-a dat iubirii față de aproapele; și în măsura dezlegării inimii de legăturile trupului, se deschide înaintea ei ușa cunoștinței. Primiirea înțelegerii înseamnă trecerea sufletului de la o lume la altă lume⁵⁰⁶. Ce frumoasă și vrednică de laudă este

---

504. Pacea minții, ca văzduh curat prin care Se vede Soarele Hristos, e unită și cu înțelepciunea adusă de Duhul, care nu lasă mintea să umble după tot felul de gânduri fără importanță, din care unele sunt chiar urâte, încât e rușine a le și grăi. Acest om nu mai are nici liniștea și îndrăzneala rugăciunii către Dumnezeu.

505. Pentru că milostenia hrănește iubirea și în iubire e cunoașterea celui alt, pentru că ți se deschide. Dar când reușești să-i faci pe celălalt să ți se deschidă, reușești să-L faci și pe Dumnezeu. Sau prin celălalt, deschis ție, vezi pe Dumnezeu.

506. Cheia înțelegerii e trecerea de la lumea obiectelor la lumea subiectelor și, deci, și a Subiectului dumnezeiesc. Cunoașterea celor materiale nu înseamnă propriu-zis „înțelegere”. „Înțelegerea” e cea care are loc între oameni, ca subiecte, și deci și între om și Dumnezeu.

iubirea aproapelui, când grija ei nu ne desface de iubirea de Dumnezeu! Ce dulce este întâlnirea cu frații noștri duhovnicești, când putem păzi împreună cu ea și pe cea cu Dumnezeu! Deci bine este să ne îngrijim și de aceștia, până unde îngăduie cuvința. Iar aceasta înseamnă a nu cădea, pe motivul acestora, din lucrarea și viețuirea ascunsă și din vorbirea neîncetată cu Dumnezeu⁵⁰⁷. Căci tulburarea celei de a doua lucrări vine din felul de a fi al celei dintâi. Nu e mîntea în stare de amîndouă convorbirile.

Vederea celor din lume pricinuieste tulburare sufletului care s-a lepădat de ei pentru lucrul lui Dumnezeu. Vorbirea continuă cu frații duhovnicești ne vatămă. Cât despre mireni, ne vatămă chiar și numai vederea lor din afară. Cele întâmpinate de simțuri nu opresc făptuirea trupească⁵⁰⁸. Dar cel ce voințe să culeagă, din partea cugetului, bucuria prin lucrarea celor ascunse suferă tulburare în odihna inimii lui chiar și din sunetul glasurilor, fără privire. Moartea cea dinăuntru (față de lume) nu se înfăptuiește fără nelucrarea simțurilor, iar viețuirea trupească dorește trezirea simțurilor, iar viețuirea sufletească, trezirea inimii.

Precum, în planul firii, sufletul e mai mare decât trupul, așa lucrarea sufletului e mai mare decât cea a trupului. Și precum la început alcătuirea trupului a premers

---

507. Iubirea de oameni e ținută curată prin iubirea de Dumnezeu. Semenul capătă în ochii mei, când e văzut în Dumnezeu, o sfințenie de taină. Căci iubirea lui e însoțită de iubirea de Dumnezeu. Când cădem de la curățile și de la statomicle în iubirea aproapelui, nu mai putem iubi curat și statomlc nici pe Dumnezeu. Și invers. În acest caz, mîntea nu e în stare de niciuna dintre aceste iubiri în curăție și durată.

508. Faptele bune prin trup.

insuflării, așa și faptele trupești premerg lucrării sufletului. Și e o mare putere în mica faptă bună ce stăruie mereu. Căci picătura lină care stăruie găurește piatra tare.

Când se apropie învierea omului duhovnicesc în tine, se trezește în tine moartea față de toate și în sufletul tău cel neasemenea zidirii se încălzește bucuria; și gândurile tale se închid în lăuntrul tău, în dulceața aflătoare în inima ta⁵⁰⁹. Dar când lumea va învia în tine, împrăștierea cugetării ți se va înmulți, împreună cu cugetul mărunț și nestatornic. Iar lume numesc patimile, pe care le zămislește împrăștierea. Și când acestea se vor naște și se vor desăvârși, se prefac în păcate și omoară pe om. Precum nu se nasc copii fără mamă, așa nu se nasc patimile fără împrăștierea cugetării și nici păcatul împlinit, fără convorbirea cu patimile.

Când se înmulțește răbdarea în sufletele noastre, e semn că am primit în ascuns harul mângâierii. Tăria răbdării e mai mare ca gândurile de bucurie ce se ivesc în inimă. Viața în Dumnezeu e moartea simțurilor. Când viețuiește inima, mor simțurile. Iar învierea simțurilor este moartea inimii. Și când acestea învie, e semn că a murit inima pentru Dumnezeu. Din virtuțile ce se săvârșesc între oameni conștiința nu primește îndreptarea⁵¹⁰.

---

509. Moartea față de toate cele ale lumii și chiar moartea omului vechi nu e o nesimțire nirvanică, ci o bucurie și o dulceață lăuntrică, ce întrec orice bucurie și dulceață lumească și se hrănesc din înțelesurile adânci și mai presus de înțeles și curate ale gândurilor tuturor, care și-au descoperit rădăcinile lor luminoase, prin inima curată, în Dumnezeu.

510. E vorba de virtuțile prin care își fac oamenii plăcere, sau își servesc reciproc interesele, fără să se gândească la Dumnezeu. Sunt fapte bune trecătoare și de suprafață, fără zidirea statornică a omului prin virtuți statornice.

Virtutea pe care o face cineva pentru altul nu poate curăți sufletul. Căci se socotește ca o faptă pentru plată înaintea lui Dumnezeu⁵¹¹. Dar cea pe care o face omul în sine se socotește ca virtute desăvârșită și le desăvârșește pe amândouă: Se socotește și spre răsplată și aduce și curăția. De aceea, desparte-te de cea dintâi și urmărește pe cea de a doua. Căci părăsirea celei dintâi fără îngrijirea de cea de a doua este o cădere vădită de la Dumnezeu. Iar a doua umple și locul celei dintâi⁵¹².

Tihna și nelucrarea înseamnă pieirea sufletului și ele pot să vatăme mai mult decât dracii. Când silești trupul neputincios la fapte peste puterea lui, aduni în sufletul tău întuneric peste întuneric și-i pricinulești mai degrabă tulburare. Iar trupul viguros de-l predai tihnei și nelucrării, desăvârșește toată răutatea în sufletul ce locuiește în el, și chiar de dorește cineva mult binele, după puțin timp scoate din sine și gândul bine-lui pe care-l avea. Când sufletul e beat de bucuria nădejzii lui și de veselie pentru Dumnezeu, trupul nu mai simte necazurile chiar de e slab. Căci deși poartă o povară îndoită nu slăbește, ci se bucură împreună cu sufletul de desfătarea lui, căci sufletul conlucrează cu el chiar dacă e slab. Aceasta i se întâmplă când sufletul intră la bucuria Duhului.

---

511. Aici se respinge teoria meritelor pentru fapte. Faptele cu adevărat bune sunt cele ce se fac din dragoste, nu pentru plată.

512. Aducând curăția, aduce și răsplata. Sau curăția însăși este răsplata adevărată. Iar curăția e preocuparea exclusivă de Dumnezeu pentru El Însuși. Ultimul fel de virtute ține locul și celui dintâi. Dar nu și invers. Însă e și mai rău când nu se urmărește nici primul fel de virtute.

De-ți păzești, frate, limba ta, ți s-a dat de la Dumnezeu harul străpungerii inimii, ca să vezi prin ea sufletul tău. Și prin ea intri în bucuria Duhului. Iar de te biruiește limba ta, crede în ceea ce îți spun, că nicio dată nu vei scăpa de întunecime. Căci de ai inima curată, ai și gura curată, cum a spus Fericitul Ioan.

Când voiești să îndemni pe cineva la bine, odihnește-l întâi trupește și cinstește-l cu cuvinte de iubire. Pentru că nimic nu-l înduplecă pe om la cuviință și nu-l face să treacă de la cele rele la cele bune, ca bunătățile trupești și ca cinstea pe care o vede din partea ta. Cu cât intră cineva mai mult în lupta pentru Dumnezeu, cu atât îndrăznește mai mult inima lui în rugăciunea lui. Și cu cât e atras omul de mai multe, cu atât mai mult se lipsește de ajutorul lui Dumnezeu. Nu te întrista de pornirile trupului. Pentru că Dumnezeu le va lua de la tine cu desăvârșire. Nu te teme de moarte. Pentru că Dumnezeu a pregătit lucrurile ca să te ridici mai presus de ea. Lui fie slava și stăpânirea în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL LXXIV

Despre pilda și asemănarea cuprinse în înțelesul Duminicii și sâmbetei

Duminica este taina cunoașterii adevărului care nu se primește împreună cu trupul și cu sângele, căci e mai presus de cugetare⁵¹³. În veacul acesta nu avem

---

513. Duminica s-a cunoscut deplin în Hristos cel înviat, ca adevărul suprem și ca ținta noastră finală. Adevărul acesta nu se primește cu trupul și cu sângele nostru de acum și de aceea e mai presus de cugetarea care pornește de la ele.

ziua a opta, nici Sâmbăta adevărată⁵¹⁴. Căci cel ce a spus că Dumnezeu S-a odihnit în ziua a șaptea (*Facerea* 2, 2) a arătat oprirea drumului vieții acesteia⁵¹⁵. Căci mormântul este pentru trup și este din lume. Șase zile s-au dat pentru plugăria vieții și ele se desăvârșesc prin păzirea poruncilor. A șaptea le întregește în mormânt. Și a opta, prin ieșirea din el.

Precum cei ce s-au învrednicit primesc aici tainele Duminicii în chipul pildei, dar nu ziua însăși în chip trupesc, așa și cei ce se nevoiesc primesc aici tainele sâmbetei în chipul pildei, dar nu însăși sâmbăta într-adevăr, care este încetarea a tot ce întristează și odihna de toate cele ce tulbură⁵¹⁶. Căci Dumnezeu ne-a dat taina, dar nu lucrarea adevărată în viețuirea de aici.

Sâmbăta adevărată și neasemănată este mormântul, care arată ce înseamnă desăvârșita încetare a necazurilor și patimilor și a plugăriei ce se împotrivesc acestora. În el se odihnește (sabatizează) toată firea omenească, adică și sufletul, și trupul. Dumnezeu a orânduit în șase zile ființa lumii acesteia și a alcătuit stihiiile și a dat existență mișcării lor neconținute spre slujire. Și ele nu se vor opri din drumul lor înainte de

---

514. Mileniul nu se poate instala în chipul actual al lumii; odihna și fericirea eternă vor lua loc numai în veacul viitor.

515. Odihna lui Dumnezeu în ziua a șaptea arată că lumea aceasta nu e fără sfârșit.

516. Aici avem numai din când în când câte o încetare a lucrării, pentru combaterea patimilor și a necazurilor, dar nu încetarea cu totul a ei. Deci aici avem numai o anticipare în chip a eliberării de acelea. La fel, nu primim aici decât din când în când câte o scurtă trăire în Dumnezeu, sau Duminica în chip, dar nu încă Duminica adevărată și veșnică, sau comuniunea nemicșorată cu Hristos cel înviat.

desfacere. Și din puterea acestora, adică din stihiiile cele dintâi făcute, s-au alcătuit trupurile noastre. Dar nici acelora nu le-a dat oprire din mișcarea lor, nici trupurilor noastre făcute din ele nu le-a dat să se oprească din lucrarea pământului (din plugăria lor)⁵¹⁷.

Iar ca hotar al încetării ei în noi a pus clipa în care se va înfăptui înrudirea stării lor din urmă cu starea dintâi, care este desfacerea vieții⁵¹⁸. Așa s-a spus lui Adam: „Întru sudoarea feței tale vei mânca pâinea ta”. Și până când? „Până ce te vei întoarce în pământul din care ai fost luat, care îți va odrăsli ție spini și mărăcini”, care sunt tainele plugăriei acestei vieți, atâta vreme cât durează. Dar din acea noapte, în care omul a asudat, Domnul a schimbat sudoarea care producea spini și mărăcini, în sudoarea rugăciunii și în plugăria dreptății⁵¹⁹.

517. E aceeași învățătură despre rostul mișcării, ca ducându-ne spre Dumnezeu și ca fiind dată de Dumnezeu, contrar originismului, cum e și la Sfântul Maxim Mărturisitorul (Ambigua). Deci mișcarea stihiiilor nu se va opri aici înainte de desfacerea lor. Nu vom avea aici odihna de mișcare, sau Sâmbăta (mileniul odihnei), cât timp există chipul acesta al lumii. El e făcut pentru a ne mișca și noi spre desăvârșire, cum se mișcă stihiiile din care e alcătuit trupul, și care în mișcarea lor provoacă în noi și ispitele spre păcat. Omul trebuie să lucreze pământul trupului, cel ce rodește spini, ca să-l ducă spre desăvârșire, cât e în forma actuală. Lucrarea aceasta nu încetează cât timp există trupul în chipul acesta, cu stihiiile netransfigurate, în mișcare.

518. Lucrarea de cultivare a trupului (lupta cu patimile, răbdarea necazurilor) va înceta când trupul acesta va reveni la starea cea dintâi, adică la cea la care avea să ajungă dacă nu cădea. Dar la aceasta nu va ajunge decât după desfacerea vieții acesteia, adică la Duminica adevărată nu va ajunge decât după ce va veni Sâmbăta adevărată.

519. Lucrarea virtuților. Până la Domnul Hristos sudoarea noastră nu prea reușea să oprească odrăslirea patimilor. Asudam

Mai mult de cinci mii și cinci sute de ani l-a lăsat pe Adam să trudească în ea. Pentru că până atunci nu era descoperită calea Sfinților, precum a zis dumnezeiescul Apostol (*Efesenii* 3, 5). Dar în zilele de pe urmă a venit și a poruncit libertății să schimbe sudoarea cu sudoare. Deci n-a poruncit oprirea deplină, ci schimbarea. Căci a arătat iubirea de oameni față de noi, pentru răbdarea grelei noastre pătimiri legată de pământ. Deci de ne vom opri să asudăm în rugăciune, vom seceră neapărat spini. Pentru că lipsa rugăciunii aduce plugăria pământului prin trup, care face să odrăslească din fire spini. Căci patimile sunt cu adevărat spini ce odrăslesc în noi din sămânța aflată în trup. Cât timp purtăm chipul lui Adam, neapărat purtăm și patimile lui. Căci e cu neputință ca pământul să înceteze să dea o odraslă potrivit firii lui. Iar aceasta este nepotul firii, ca pământul ieșit din trupurile noastre⁵²⁰, după mărturia lui Dumnezeu: „Pământul din care ai fost luat” (*Facerea* 3, 9). Pământul naște spini. Iar pământul cu vântător (rațional), patimile.

---

mai mult în slujba lor. În Domnul a reușit. În El reușim și noi. Dar necazurile rămân. Ele sunt necesare ca sudoarea pentru dobândirea reală a virtuților, se spune mai departe. Domnul n-a oprit sudoarea, ci i-a schimbat modul și efectul. Acum asudăm în răbdare și rugăciune. Spinii sunt oprți prin acestea să odrăslească, dar numai dacă rugăciunea se face continuu ca o altă mișcare, ca o altă osteneală. Mișcarea în general nu încetează, deci, nici după Hristos.

520. E vorba de patimi. Ele sunt nepoatele pământului, din care s-a alcătuit trupul ca fiul pământului. Lucrarea pământului sau a trupului înainte de Hristos producea din el mai mult patimile, sau nepoatele pământului. De la Hristos, prin rugăciune, se poate opri nașterea patimilor din pământul trupului.

Dacă Domnul ne era de față în taină, în toate tipurile, în toate lucrările deosebite ale economiei Lui⁵²¹ și până în ceasul al nouălea al Vinerii, nu S-a oprit din lucrarea și osteneala Lui (ceea ce este taina plugăriei din toată viața noastră), iar Sâmbăta S-a odihnit în mormânt, unde sunt cei ce zic că Sâmbăta, sau odihna de patimi, are loc chiar în viața aceasta?⁵²² (Iar despre Duminică sunt lucruri mari de spus).

Sâmbăta noastră este ziua înmormântării. Atunci se odihnește (sabatizează) cu adevărat firea noastră. Deci ni se impune ca un lucru de trebuință să smulgem din ea spinii cât stă pământul în ea. Prin stăruirea noastră în plugărie, spinii se imputinează din ea. Dar ea nu se curățește deplin de ei⁵²³. Și dacă aceasta este așa, dacă prin lenevia pentru un timp, dacă printr-o mică

---

521. Prezența lui Hristos în tipurile legii vechi a fost afirmată de mulți Părinți anteriori. Ba chiar prezența Lui în tipurile diferite ale lucrării Lui mântuitoare. De exemplu Sfântul Chiril din Alexandria vorbește despre prezența lui Hristos ca jertfă în jertfele Vechiului Testament (*Închinare în duh și adevăr*). Dar la Sfântul Isaac avem afirmarea generală a acestui fapt.

522. Se vede că în vremea Sfântului Isaac se prelungeau încă aderenții milenarismului din primele secole creștine. Dar el se referă, poate, și, în general, la toți cei ce spun că omul poate ajunge încă în cursul vieții pământești la o deplină eliberare de ispitele patimilor. Cei ce susțin azi mileniul de la sfârșit sunt consecvenți cu ei înșiși când susțin că ajung individual chiar de pe acum la o lipsă totală de păcat.

523. Dar din faptul că nu putem ajunge pe pământ la o totală nepăcătuire, nu trebuie trasă concluzia contrară (protestantă) că nu putem face nimic pentru imputinarea păcatelor. Patimile rămân ca posibilități și, deci, și ispitele cât suntem pe pământ, oricât le-am vesteji. De aceea, mereu trebuie să stăm de veghe și să ne ostenim tot mai mult pentru slăbirea lor. Aceștia sunt Sfinții.

negrijă, se înmulțesc spinii și acoperă fața pământului și îneacă sămânța ta și se nimicește osteneala ta, trebuie să curățim pământul trupului în fiecare zi. Căci încetarea din această lucrare înmulțește spinii.

Fie ca să ne curățim de ei cu harul Celui de o ființă și Unuia Născut Fiul lui Dumnezeu, Căruia se cuvine slava împreună cu Cel fără de început al Său Părinte și cu de viață Făcătorul Duhul Său, în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL LXXV

**Povestire despre unii Sfinți
și unele cuvinte preacuvioase ale lor.
Și despre minunata lor viețuire**

Într-una dintre zile m-am dus la chilia unui frate sfânt și, din pricina neputinței, m-am întins într-un colț, pentru ca să fiu îngrijit pentru Dumnezeu. Căci nu aveam unde eram pe nimeni cunoscut. Și vedeam pe acest frate sculându-se noaptea înainte de vreme și având obiceiul de a se apuca de pravilă înaintea fraților. După ce psalmodia multe stihuri, deodată, în timp ce făcea aceasta, lăsa pravila și cădea pe față și-și lovea capul de pământ de o sută sau de și mai multe ori, cu căldura ce se aprindea în inima lui prin har. Și după aceea se ridica și săruta crucea Stăpânului și se închina din nou și săruta crucea și iarăși se arunca pe față. Și ținea acest obicei, încât nu puteam să cuprind într-un număr mulțimea ingenuncherilor lui. Căci cine ar fi putut număra mătăniile fratelui aceluia, pe care le făcea în fiecare noapte? Că săruta crucea de douăzeci de ori cu frică și cu căldură, cu dragoste amestecată cu evlavie

și iarăși începea să psalmodieze stihuri. Și, câteodată, de multa aprindere a gândurilor ce-l ardeau cu căldura lor, încât nu mai putea să suporte arderea acelei flăcări, striga biruit de bucurie. Căci nu mai putea să se stăpânească. Văzându-l eu, mă minunam mult de harul fratelui aceluia și de nevoința lui și de trezvia ce o avea la lucrul lui Dumnezeu.

Iar dimineața, după ceasul întâi, când ședea la citire, se făcea asemenea unui om rob și la fiecare cap pe care-l citea cădea de multe ori pe față și la multe stihuri își înălța mâinile spre cer și preamărea pe Dumnezeu.

Vârsta lui era de patruzeci de ani. Mâncarea era puțină și foarte uscată. Și pentru că își silea trupul peste măsură și putere, arăta ca o umbră, încât mi se făcea milă de slăbiciunea feței lui; că din multa nemâncare se istovise și nu mai era nici de două degete măsura ei. De multe ori îi ziceam: „Ai milă de tine, frate, în nevoința ta, și de viețuirea aceasta bună, pe care ai câștigat-o, ca să nu-ți tulburi și întrerupi petrecerea aceasta, care s-a făcut asemenea unui lanț duhovnicesc. Să nu te pierzi pentru dorința unui mic adaos și să te oprești din drumul întreg. Mănâncă cu măsură, ca să nu ajungi să mănânci totdeauna și nu-ți întinde piciorul peste putere, ca să nu te oprești cu totul”.

Și era milostiv și foarte sfios, miluind cu față veselă; era curat cu firea, gata de mângâiere, înțelept după Dumnezeu și iubit de toți pentru curăția și veselia lui. Lucra împreună cu frații când aceștia aveau nevoie de el, de multe ori trei zile și patru, și venea la chilie din seară în seară. Căci era destoinic la orice slujbire. Iar când nu avea ceva, deși avea trebuință de aceea, din multa rușine față de cei mici și mari nu putea spune că

nu are acel lucru. Și de cele mai multe ori, când lucra împreună cu frații, o făcea din rușine și se silea pe sine, neavând plăcere să iasă din chilie. Așa era viețuirea și petrecerea fratelui aceluia. Iar Dumnezeuului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL LXXVI

Despre un vechi bătrân

Altă dată iarăși am mers la un vechi bătrân, bun și virtuos, care mă iubea mult. Era simplu la cuvânt, dar luminat cu cunoștința și adânc cu inima și grăia cele dăruite lui de har. Nu ieșea des din chilia sa, ci numai la sfintele slujbe (sinaxe). Era cu luare-aminte la sine și se îndeletnicea cu liniștirea.

Acestuia spunându-i eu odată: „Părinte, mi-a venit un gând să mă așez Duminica în pridvorul bisericii și să mănânc acolo dimineța, ca tot cel ce intră și iese, văzându-mă să mă defăimeze”, la acestea bătrânul îmi răspunse așa: „Scrisu-s-a că tot cel ce pricinuește smin-teală celor din lume nu va vedea lumina. Pe tine nu te știe nimeni în locul acesta, nici nu-ți cunosc viața, ci vor zice că monahii mănâncă de dimineța, mai ales că se află aici frați începători, care sunt slabi în gândurile lor, și mulți dintre ei, având credința în tine și folosindu-se de la tine, când te vor vedea făcând aceasta, se vor vătăma. Vechii Părinți făceau unele ca acestea pentru multele minuni ce le săvârșeau și pentru cinstea ce-o aveau și pentru marele lor renume. Făceau acestea, ca să se necinstească și ca să ascundă slava viețuirii lor și să depărteze de la ei pricinile mândriei.

Dar pe tine ce te silește să faci aceasta? Nu știi că fiecare fel de viețuire își are rânduiala și vremea ei? Ție însă nu ți s-a rânduit o astfel de viețuire, nici un astfel de renume. Căci viețuiești ca unul dintre frați și nici pe tine nu te folosești, însă pe altul vatămi. Apoi, acest fel de lucrare nu folosește tuturor, ci numai celor desăvârșiți și mari. Pentru că ea înseamnă o dezlegare a simțurilor⁵²⁴. Dar celor de la mijloc și începătorilor ea le este păgubitoare. Pentru că ei au nevoie de multă pază și de supunere a simțurilor. Dar bătrânii au străbătut timpul pazei și câștigă din toate câte le voiesc. Negustorii necercați în lucrurile mari își pricinuesc multe pagube; dar în lucrurile mărunte înaintează repede. Și, iarăși, precum am spus, în tot lucrul este o rânduială și toată viețuirea are vremea ei ce se poate cunoaște. Dar tot cel ce începe înainte de vreme cele mai presus de măsura lui își indoieste vătămarea și nu câștigă nimic. De dorești câștigul, rabdă cu bucurie necinstirea ce-ți vine fără de voie cu bun rost și nu te tulbura, nici nu urî pe cel ce te necinstește”.

Stăteam odată de vorbă cu înțeleptul acela care gustase din pomul vieții, prin sudoarea sufletească, din zorile tinereții lui până în seara bătrâneții lui. Și după ce m-a învățat multe cuvinte despre virtute, îmi spuse așa: „Toată rugăciunea, în care nu se trudește trupul și nu se necăjește inima, se socotește ca un făt lepădat. Căci rugăciunea aceasta este fără suflet”⁵²⁵.

---

524. Ea înseamnă a da drumul simțurilor. Dar aceasta și-o pot îngădui numai cei ce, prin deprinderi, au ajuns la starea în care simțurile nu-i mai ispltesc.

525. Ideea aceasta o va apăra Sfântul Grigorie Palama împotriva lui Varlaam, care susținea, în spiritul neascetic al Apusului,

Și, iarăși, îmi spuse: „Să nu te dai, nici să lei parte, în niciun fel, la vorbă cu omul certăreț și cu cel ce voiește să-și impună cuvântul lui, cu cel viclean la cuget și nerușinat în simțurile lui, ca să nu se depărteze de la tine curăția pe care ai dobândit-o cu multă oste-neală și să-ți umpli inima de întunerice și tulburare”.

CUVÂNTUL LXXVII

Despre alt bătrân

Am mers odată la chilia unuia dintre bătrâni. Era un sfânt care nu deschidea cuiva des. Când mă văzu prin ferăstruica lui, că sunt eu, îmi zise: „Voești să intri?”. Și eu am răspuns: „Da, cinstite părinte”. După ce am intrat și ne-am rugat și am vorbit mult, la urmă l-am întrebat: „Ce am de făcut, părinte, că unii vin la mine și nici nu câștig, nici nu folosesc din întâlnirea cu ei? Dar mi-e rușine să le spun să nu vină. Ei mă împiedică adeseori și de la pravilele obișnuite. Și aceasta mă necăjește”. La acestea, fericitul bătrân îmi răspunse:

„Când unii ca aceștia vin la tine pentru că iubesc trândăvia, după ce șed puțin, fă-te că voești să te scoli la rugăciune și spune celui ce se află la tine, făcându-i metanie: «Frate, vino să ne rugăm, că a sosit vremea pravilei mele și nu pot să trec peste ea. Pentru că îmi vine cu greutate dacă voiesc să o împlinesc la alt ceas și mi se face pricină de tulburare. Și fără vreo silă

---

că rugăciunea e un fel de meditație filosofică ce nu trebuie să fie stingherită de nicio osteneală. Ea se face șezând comod în scaun, nu cu durerea ingenuncherilor și cu plânsul pentru păcate. Dar numai aceasta dă suflet, sau căldură, sau vibrație existențială rugăciunii.

neapărată nu pot să o las. Iar acum nu e nimic care să mă silească să las rugăciunea mea!». Și să nu lași pe acela să nu se roage cu tine. Iar de spune acela: «Roagă-te tu și mă voi ruga și eu», fă-i metanie și spune-i: «Fă, din iubire, măcar această singură rugăciune cu mine, ca să mă folosesc din rugăciunea ta». Și când vă ridicați, lungește rugăciunea ta chiar peste ceea ce obișnuiești să faci. De vei face așa când vor veni la tine, cunoscând că nu judeci ca ei, nici nu iubești trândăvia, oriunde vor afla că ești, nu se vor apropia.

Ia seama deci ca nu cumva primind față de om, să părăsești lucrul lui Dumnezeu. Iar de se va afla vreunul dintre părinți, sau vreun străin obosit, șederea cu el ți se va socoti în locul celei mai mari rugăciuni. Dar dacă străinul e dintre cei ce iubesc grăirea deșartă, odihnește-l (ospătează-l) după putere și slobozește-l în pace”.

Zis-a oarecare dintre părinți: „Mă mir că am auzit pe unii făcând în chiliile lor lucru de mână și putând împlini fără lipsuri și pravila lor, fără să se tulbure”. Și a spus un cuvânt minunat: „Cu adevărat zic și eu că de mă duc la apă, mă tulbur în obișnuința mea și în rânduiala ei și sunt împiedicat în lucrarea desăvârșită a minții mele”.

CUVÂNTUL LXXVIII

Despre întrebarea unui frate oarecare

Același bătrân a fost întrebat odată de către un frate oarecare: „Ce să fac, că de multe ori am un lucru de care am trebuință, fie pentru slăbiciunea, fie pentru lucrarea mea, fie pentru altă pricină și fără el nu pot

vieții în liniște, dar văzând pe cineva având trebuință de el și fiind biruit de milă, îl dau aceluia. Dar de multe ori fac aceasta, fiindcă mi-l cere cineva, căci sunt silit de iubire și de poruncă și dăruiesc celui ce cere ceea ce îmi este de trebuință. Și după aceea, trebuința acelui lucru mă face să cad în grijă și în tulburarea gândurilor și din pricina aceasta mi se împrăstie mintea de la grija liniștirii; și sunt silit, poate, să ies din liniște și să trec în căutarea lucrului aceluia. Iar de răbd să nu ies, ajung în necaz mare și în tulburarea gândurilor. Deci nu știu care din acestea două să o aleg: Ceea ce pune capăt și împrăstie liniștea mea pentru mulțumirea fratelui, sau trecerea cu vederea a cererii lui și stărnirea în liniște?”.

La acestea bătrânul a răspuns, zicând: „Orice milostenie, sau iubire, sau milă, sau orice se socotește că e pentru Dumnezeu, dar te împiedică de la liniște și-ți fură ochiul spre lume și te împinge în vreo grijă și te tulbură în pomenirea lui Dumnezeu și intrerupe rugăciunile tale și te duce la tulburarea și nestatornicia gândurilor și te oprește de la cugetarea la dumnezeieștile citiri (care e arma ce te izbăvește de împrăștieri) și destramă paza ta și te face după ce te-ai legat, să pornești la plimbare și după ce te-ai însingurat, să petreci cu alții, și răscolește împotriva ta patimile înmormântate și dezleagă simțurile înfrânate și desființează moartea față de lume și te coboară de la lucrarea îngerească (care are o singură grijă)⁵²⁶ și te așază în ceata mirenilor – e o dreptate care trebuie să piară. Căci împlinirea datoriei de iubire prin mulțumirea trebuințelor trupești este un lucru al mirenilor, sau și al călugărilor

---

526. Lucrarea îngerească e cugetarea exclusivă la Dumnezeu.

mai nesporiți, nu al celor ce viețuiesc în liniște, sau și al celor ce au liniștea amestecată cu unirea într-un gând cu alții și al celor ce intră și ies neîncetat. Ea este bună și vrednică de laudă pentru unii ca aceștia.

Dar celor ce și-au ales cu adevărat ieșirea din lume cu trupul și cu sufletul, ca să-și piaronească cugetarea în rugăciunea însingurată, în moartea față de cele trecătoare și față de vederea și amintirea lucrurilor, nu li se cuvine să slujească lucrării celor trupești și dreptății legate de lucrurile arătate (ca să se îndreptățească prin ele în Hristos), ci, după cuvântul Apostolului, prin „omorârea mădulelor lor de pe pământ” (*Coloseni 3, 5*), să aducă lui Dumnezeu jertfa curată și nepătată a gândurilor, ca pârgă a plugăriei lor, și omorârea trupurilor în răbdarea primejdiilor pentru nădejdea celor viitoare. Căci viețuirea călugărească se ia la întrecere cu cea a îngerilor. Nu se cuvine nouă să părăsim plugăria cerească și să ne alipim la lucruri”. Iar Dumnezeuului nostru fie slava în veci! Amin.

CUVÂNTUL LXXIX

Despre muștrarea unul frate oarecare

Un frate oarecare, fiind muștrat odată că n-a făcut milostenie, a răspuns celui ce l-a muștrat cu îndrăzneală și cu obrăznicie, că monahii nu sunt supuși datoriei de a face milostenie. Cel ce l-a muștrat i-a răspuns: „Se știe și e vădit călugărul care nu e supus datoriei de a face milostenie. Este acela care poate spune cu fața descoperită lui Hristos, precum s-a scris: «Iată, noi am lăsat toate și am urmat Ție» (*Matei 19, 27*); adică, acela

care nu are nimic pe pământ și nu se încurcă pe sine în cele trupești și nu are în minte ceva din cele văzute, primind numai cele spre trebuință, și neocupându-se de cele ce întrec aceasta, ci fiind ca pasărea în viețuirea lui. Acesta nu e supus datoriei de a face milostenie. Căci cum poate da altuia din cele de care este liber? Mai degrabă e dator cel ce se ocupă cu cele lumești și lucrează cu mâinile și primește de la alții să-i dea lui milostenie. Dar nesocotirea acestuia este o împotrivire nemiloasă față de porunca Domnului. Căci dacă în cele ascunse nu se apropie cineva de Dumnezeu, nici nu știe să-I slujească Lui în trup, dar nu se îngrijește nici de cele văzute care-i sunt lui cu putință, ce altă nădejde va avea unul ca acesta, prin care va dobândi sieși viața? Unul ca acesta este neînțelept”.

Alt bătrân a zis: „Eu mă mir de ce se tulbură pe ei înșiși în lucrul liniștii, ca să împlinească trebuințele trupești ale altora”. Și a zis iarăși: „Nu trebuie să amestecăm în lucrul liniștii grija de altceva. Fiecare lucru să se cinstească la locul lui, ca să nu fie viețuirea noastră amestecată. Că cel ce se îngrijește de multe, este robul multora. Iar cel ce a părăsit toate și se îngrijește de starea sufletului său e prietenul lui Dumnezeu. Ține seama că se găsesc mulți în lume dintre cei ce fac milostenie și împlinesc iubirea față de cei apropiați în cele trupești. Dar dintre lucrătorii liniștii depline și bune, care viețuiesc în Dumnezeu, de-abia se află câte unii, fiind foarte rari. Dar care dintre cei ce fac milostenie în lume, sau dreptate în cele trupești⁵²⁷, a putut

---

527. „Dreptate” în sens larg, adică virtuți de ajutorare împlinite prin lucrări săvârșite prin trup.

ajunge la vreunul dintre darurile de care se învrednicesc de la Dumnezeu cei ce petrec în liniște?”.

Și, iarăși, a zis: „De ești mirean, îndeletnicește-te cu bunătățile ce le poți face în lume; iar de ești călugăr, îndeletnicește-te cu lucrurile cu care se împodobesc călugării cei buni. Dar de voiești să te îndeletnicești cu amândouă, vei cădea din amândouă. Lucrurile călugărului sunt acestea: libertatea de cele trupești, oste-neala trupească în rugăciuni, pomenirea neincetată a lui Dumnezeu în inimă. Dacă-ți este, deci, cu puțință să te îndestulezi fără acestea cu virtuțile lumești, judecă tu însuși”.

Întrebare: „Deci nu poate monahul care se oste-nește cu liniștea să dobândească amândouă lucrurile: Să se ocupe cu grija de Dumnezeu și să poarte cealaltă grijă în inimă?”

Răspuns: „Eu socotesc că cel ce voiește să petreacă în liniște, nici când va lăsa toate și se va îngriji numai de sufletul său, nu va putea să viețuiască în lucrarea liniștirii în chip deplin, chiar dacă ar fi în afară de orice grijă. Cu atât mai puțin de se va îngriji și de altceva. Domnul Și-a lăsat în lume pe cei ce-I slujesc Lui și se îngrijesc de copiii Lui și Și-a ales pe cei ce liturghisesc înaintea Lui. Căci nu numai în lucrurile împăraților pământești se pot vedea trepte deosebite, cele ce stau pururea în fața împăratului și se împărtășesc de tainele lui fiind mai slăvite decât cele ce se ocupă cu lucrurile mai dinafară, ci și în cele ale Împăratului ceresc se pot vedea acestea. Căci câtă îndrăzneală nu au dobândit cei ce petrec totdeauna cu El în convorbire de taină prin rugăciune și de câtă bucurie cerească și pământească nu se învrednicesc ei și ce mare putere au ei față de

toată zidirea, în comparație cu cei ce slujesc lui Dumnezeu prin averi și lucruri de ale vieții și îi fac mulțumire Lui prin buna lor făptuire, măcar că și aceasta este un lucru foarte mare și bun! Deci, ni se cade să luăm pildă nu de la aceștia, care sunt cu lipsuri în lucrurile lui Dumnezeu, ci de la aceia care au părăsit lucrurile vieții și au plugărit pe pământ împărăția cerurilor, de la aceia care au lepădat cele pământești și și-au întins inimile spre porțile cerului.

În ce au bineplăcut lui Dumnezeu Sfinții vechi, care au călătorit înainte de noi pe calea acestei vieți? Oare Sfântul Ioan Tebeul, vistieria virtuților, izvorul prorociei, a bineplăcut lui Dumnezeu odihnind pe frați în cele trupesti, în lăuntrul chiliei lui zăvorite, sau prin rugăciuni și liniște? Nu tăgăduiesc că, și prin acelea, mulți au bineplăcut lui Dumnezeu; dar mai puțin decât cei ce au făcut-o prin rugăciune și prin părăsirea tuturor. Că ajutorul celor ce viețuiesc în liniște și sunt cinstiți de frații lor este vădit, fie că ne ajută cu cuvântul la vreme de nevoie, fie că înalță pentru noi rugăciuni. Dar în afară de acestea, amintirea sau grija de vreun lucru dintre cele ale vieții, ce doarme în inima celor ce viețuiesc în liniștire, nu ține de înțelepciunea duhovnicească. Căci „Dați cezarului cele ce sunt ale cezarului și lui Dumnezeu, cele ce sunt ale lui Dumnezeu” (*Matei* 22, 21) și cele ce sunt ale aproapelui și ale lui Dumnezeu fiecăruia dintre ei, nu s-a spus celor ce se liniștesc, ci celor ce sunt în afară. Căci nu s-a poruncit celor ce viețuiesc în rânduiala îngerească, adică în grija de suflet, să se facă bineplăcuți lui Dumnezeu prin cele ale vieții, adică să se îngrijească de lucrul mâinilor, sau să ia de la cineva și să dea altuia. Deci nu se cade

călugărului să aibă grijă de ceva care mișcă mintea lui, sau o coboară din starea ei în fața lui Dumnezeu.

Iar dacă cineva, tăgăduind aceasta, amintește de Pavel, Apostolul, că acela lucra cu mâinile sale și făcea milostenie, îi vom spune că Pavel singur a putut face toate. Iar alt Pavel nu știm să fi fost, care să poată face toate, ca acela. Arată-mi pe alt Pavel ca acesta și te voi crede⁵²⁸.

Deci, să nu aduci cele săvârșite din iconomie ca dovadă pentru lucrurile cele de obște. Căci altceva este lucrul Evangheliei și altceva este lucrarea liniștirii. Iar

---

528. „Că lucrul lui era mare și înalt și greu de implinit e vădit tuturor. Căci avea grija tuturor Bisericilor și sfătuia continuu și neîncetat. («Trei ani n-am încetat noaptea și ziua să sfătuiesc cu lacrimi pe fiecare» – *Fapte* 20, 31). A avut parte de drumuri, de naufragii, de prigoane, de bătăi cu tolașul, de lanțuri, de închisori și de alte nevoi grele. Apoi, nu mânca pâine în dar (*2 Tesaloniceni* 3, 8), ci lucra pentru el și pentru al săi cu mâinile sale (*Fapte* 20, 32). De aceea și dumnezeiescul Gură de Aur îl laudă în multe din cuvintele sale, mai ales în *Encomiul* lui, zicând: «Ce este omul și cât de mare e noblețea firii noastre și de câtă virtute este capabilă această vietate, a arătat-o, mai mult decât toți oamenii, Pavel. Dar pentru aceea nu este de neîmitat. Căci el însuși zice despre sine: «Vă rog, faceți-vă următori mie» (*Coloseni* 4, 17; *Efesenii* 5, 1). Deci nu singur Pavel putea toate. Căci în cine putea toate? În Cel ce-l întărea pe el, Hristos. «Că toate, zice, le pot în Cel ce mă întărește, Hristos» (*Filepensi* 4, 13). Și însuși Hristos a zis: «Toate sunt cu puțință celui ce crede» (*Marcu* 9, 23). Dar și Avva Isaac a zis în alt loc (p. 306, text grec): «Cu cât mai mult se va înălța omul, cu atât mai mult va intra în treapta duhovnicească, după asemănarea lui Pavel». Deci, fie Isaac însuși, fie bătrânul pe care l-am amintit mai sus, spunând despre Pavel că «singur putea face toate», s-a folosit de o hiperbolă, vrând să arate înălțimea virtuții Apostolului și mărimea greutateii liniștirii, când se adaugă grija de a da milostenie și de a procura aproapei cele de trebuință.»

dacă tu voiești să ții liniștea, fă-te ca Heruvimii, care nu se îngrijesc de nimic dintre ale vieții pământești. Și nu socoti că mai e altcineva pe pământ decât tine și Dumnezeu, la Care-ți este grija, cum ai fost învățat de părinții tăi care au fost înainte de tine. Că de nu-și va înăspri cineva inima și nu-și va stăpâni cu tărie mila sa, ca să se țină departe de grija tuturor celor de jos, chiar de i s-ar părea că pentru Dumnezeu⁵²⁹ are această grijă și pentru ceva dintre cele ale vieții, și nu va stăruî numai în rugăciune în timpurile rânduite lui pentru ea, nu se va putea elibera de tulburare și de grijă și nu va putea să rămână în liniște.

Când, deci, îți vine gândul să te îngrijești de ceva de dragul virtuții, ca să risipească de la tine pacea aflătoare în inimă, spune-i lui: „Bună este calea iubirii și mila pentru voia lui Dumnezeu, dar tot pentru Dumnezeu nu o voiesc pe ea”.

„Stai lângă mine, Părinte, a zis un călugăr, că pentru Dumnezeu alerg după tine.” Iar acela i-a răspuns: „Și eu, pentru Dumnezeu fug de tine”. Avva Arsenie nu se întâlnea, pentru Dumnezeu, cu nimeni, nici pentru folos, nici pentru altceva. Altul vorbea pentru Dumnezeu toată ziua și primea pe toți străinii ce veneau la el. Acela a ales, în loc de aceasta, tăcerea și liniștea. Și de aceea vorbea cu Duhul dumnezeiesc în mijlocul mării vieții trecătoare și plutea cu pace în corabia liniștii, cum s-a arătat în chip vădit nevoitorilor care au cunoscut aceasta de la Dumnezeu.

Iar de te afli în liniște plin de tulburare și îți tulburi trupul în lucrurile mâinilor și sufletul în grija de oarecare

---

529. E o grijă de cele ale vieții altora, pe care o are cineva pentru că socotește că împlinește astfel voia lui Dumnezeu.

lucruri, ce liniște mai ai îngrijindu-te de multe ca să plăci lui Dumnezeu? Judecă tu însuși! Căci fără părăsirea tuturor și fără depărtare de toată grija, e lucru de ocară să spunem că se poate dobândi viețuirea liniștirii. Iar Dumnezeului nostru fie slava!

CUVÂNTUL LXXX

**Despre lucrul cel mai de trebuință
și de foarte mare folos ce se cade să fie pomenit
în fiecare zi de către cel ce șade în chilla lui
și s-a hotărât să ia aminte la sine**

Un frate oarecare a scris acestea și le punea înaintea sa neîncetat, ca să-și aducă aminte de ele, și zicea: „În nebunie ți-ai cheltuit viața ta, om acoperit de rușine și vrednic de tot răul! Dar păzește-te măcar în ziua aceasta ce ți-a rămas din zilele tale cele petrecute în deșert și fără lucrarea celor bune și îmbogățite în cele rele! Să nu întrebi despre lume, nici despre viața ei, nici despre călugări, sau despre lucrurile lor, și cum sunt, nici despre mărirea lucrării lor și nici să te îngrijești de ceva dintre acestea! Ai ieșit din lume în chip tainic și ai fost socotit ca mort în Hristos. Să nu mai viețuiești în lume, nici celor din lume, ca să-ți iasă înainte odihna și să te faci viu în Hristos! Fii pregătit pentru orice osândire și pentru orice ocară și luare în răs și defăimare din partea tuturor! Și primește-le pe toate acestea cu bucurie, ca vrednic cu adevărat de ele, și rabdă cu mulțumire toată durerea și tot necazul și primejdia ce vin de la draci, ca unul ce ai împlinit voia lor. Poartă cu bărbăție toată nevoia și cele ce ți se întâmplă în chip firesc și toate amărăciunile! Rabdă cu

încredere în Dumnezeu și lipsa celor de trebuință ale trupului, care după puțin timp vor fi gunoarie! Și primește-le pe toate acestea cu nădejdea în Dumnezeu, neașteptând izbăvirea din altă parte, sau mângâierea de la altul! Și aruncă asupra Domnului grija ta și în toate încercările osândește-te pe tine însuși, ca fiind vinovat de ele! Să nu te smintești de cineva, nici să învinovățești pe cineva din cei ce te supără! Pentru că ai mâncat din pomul cel oprit și ai câștigat felurite patimi. Primește cu bucurie amărăciunile, ca să te scuture puțin, și pe urmă te vei îndulci! Vai de tine și de slava cea rău miro-sitoare, pentru că ai lăsat sufletul tău neosândit, măcar că e plin de tot păcatul, și ai osândit pe alții cu cuvântul și cu gândul! Ajungă-ți această mâncare porcească, cu care te hrănești până acum! Ce ai tu comun cu oamenii, tu care ești așa de murdar? Nu ți-e rușine să trăiești între ei, după ce ai viețuit fără judecată?

De iei aminte la toate acestea și te stăpânești de la toate, poate te vei mântui cu ajutorul lui Dumnezeu, iar de nu, vei pleca în locul întunecos și în sălașurile dracilor, a căror voie ai lucrat-o cu față nerușinată. Iată, ți-am dat mărturie despre toate acestea. De Se va porni Dumnezeu cu dreptate împotriva ta, ca să-ți răsplătească pentru defăimările și ocările pe care le-ai cugetat și le-ai rostit tot timpul împotriva Lui, lumea întreagă te va părăsi. Drept aceea, încetează de pe acum și rabdă răsplătirile ce vin asupra ta”.

De toate acestea își aducea aminte fratele în toate zilele, ca, venindu-i vreo ispită sau vreun necaz, să poată răbda cu mulțumire și să se folosească. Fie să răbdăm și noi cu mulțumire cele ce vin asupra noastră și să ne folosim cu harul iubitorului de oameni Dumnezeu, Căruia I se cuvin slava și stăpânirea în veci. Amin.

CUVÂNTUL LXXXI

Despre deosebirea virtuților și despre săvârșirea întregului drum

Săvârșirea întregului drum stă în acestea trei: în pocăință, în curăție și în desăvârșire.

Ce este pocăința? Părăsirea celor de mai înainte și întristarea pentru ele.

Și ce este curăția, pe scurt? Inima plină de milă pentru toată firea zidită⁵³⁰.

Și ce este desăvârșirea? Adâncul smereniei, care este părăsirea tuturor, atât a celor văzute, cât și a celor nevăzute⁵³¹. Prin cele văzute înțeleg pe toate cele simțite, iar prin cele nevăzute, pe cele gândite (inteligibile). Atunci ești în afara grijii de ele.

A fost întrebat iarăși bătrânul în alt timp: „Ce este pocăința?”. Și a zis: „Inima zdrobită și smerită; moartea îndoită, de bunăvoie, față de toate”. „Și ce este inima plină de milă?”. Și a zis: „Arderea inimii pentru toată zidirea, pentru oameni, pentru păsări, pentru dobitoace, pentru draci⁵³² și pentru toată făptura. În acest caz,

---

530. E o definiție pozitivă a curăției. Curăția nu e ceva în sine, ci o iubire față de toate. E contrariul oricărui fel de egoism. Deci murdăria e una cu egoismul, cu preocuparea de sine. Numai inima vede pe Dumnezeu în toate, pentru că le vede pe toate în adevărul lor adânc, transparent.

531. Desăvârșirea nu e adunarea tuturor, ci golirea de toate. E simțirea golului tău, simțirea că n-ai nimic, nici ceva văzut, nici vreo înțelegere, nici vreo capacitate sufletească. În golul acesta nesfârșit, sau sub chipul lui, se face „simțit”, mai presus de simțire și de gândire, Dumnezeu cel nesfârșit.

532. Mila e „arderea inimii”, nu e un sentiment călduț, ci ceva asemenea simțirii mamei pentru copilul ei bolnav sau nenorocit.

gândul la acestea și vederea lor fac să curgă din ochi șiroaie de lacrimi. Din mila multă și apăsătoare ce stăpânește inima și din stăruință, inima se micșorează și nu mai poate răbda sau auzi, sau vedea vreo vătămare, sau vreo întristare cât de mică, ivită în vreo zidire⁵³³. Și pentru aceasta aduce rugăciune cu lacrimi în tot ceasul și pentru cele necuvântătoare, și pentru dușmanii adevărului, și pentru cei ce-l vatămă pe el, ca să fie păziți și lertați⁵³⁴; la fel și pentru firea celor ce se

---

Aceasta e totodată curăția. Deci nu e o stare de pasivitate. Ci o intensă trăire a iubirii, plină de suferința pentru cel ce suferă. E o ardere chiar pentru draci. E conștiința că și ei suferă de răutatea lor. Cum se împacă aceasta cu fericirea celor ce se vor afla în viața veșnică? E o mare taină. Chiar în suferința pentru alții e o desăvârșire, o lipsă de egoism, de păcat, de îngustare. Și altceva e a suferi pentru alții, dar a fi curat tu însuți (câci numai atunci suferi pentru alții), și altceva, a fi chinuit de ura împotriva altora, de patimile ce te stăpânesc. Izvorul acestei suferințe pentru alții e în crucea lui Hristos.

533. „Inima se micșorează și nu mai poate suporta vreo vătămare în vreo zidire”: Inima nu mai are putere să suporte vederea suferinței altora. Dar tocmai aceasta înseamnă suprema ei suferință. Pe de altă parte, simte că nu poate suferi cât ar trebui să sufere. Suferința ei ar trebui să fie nesfârșită. Dar nesfârșirea se experiază în neputința trăirii nesfârșirii. Aceasta e experiența nesfârșirii de către făptură: Pe de o parte suferința e mărginită, pe de alta trăiește nesfârșirea ei, dar în neputința de a o cuprinde, exprima, comunica. Aceasta e și nesfârșirea iubirii făpturii: Ea mereu încearcă să o comunice ca nesfârșită, și, neputând-o face, mereu repetă această comunicare, mai bine zis o comunică în alte moduri, în alte laturi ale ei. În aceasta se implică necesitatea eternității iubirii și a celui ce iubește, adică a persoanei. Setea mea nesfârșită de a iubi și de a fi iubit arată că împreună cu cel iubit suntem sortiți eternității. Iar întrucât iubirea aceasta, pe care o moștenim succesiv, n-a putut începe cândva, trebuie să existe o comunicare de Persoane ce se iubesc din veci.

534. Iertarea li s-ar acorda numai când s-ar pocăi și aceia. Dar dracii nu se pocăiesc, și, la fel, mulți dintre cei ce se lasă ispitiți de ei.

tărăsc pe pământ. O face aceasta din multa milostivire ce se mișcă în inima lui fără măsură, după asemeneaa lui Dumnezeu”.

Și a fost întrebat iarăși: „Ce este rugăciunea?”. Și a zis: „O liniștire și o golire a cugetării de toate cele de aici și o inimă ce-și întoarce cu desăvârșire privirea spre nădejdea plină de dor a celor viitoare. Iar cel despărțit de acestea seamănă sămânță amestecată în semănătura sa, asemenea celui ce înjugă împreună boul cu asinul”⁵³⁵.

Și iarăși a fost întrebat: „Cum poate dobândi cineva smerenia?”. Și a zis: „Prin neîncetata pomenire a greșelilor sale și prin conștiința apropierei de moarte, prin îmbrăcăminte sărăcăcioasă, prin alegerea locului din urmă în fiecare clipă și prin alergarea la faptele cele mai înjosite și mai de ocară în orice lucru; prin a fi totdeauna ascultător, prin tăcerea neîncetată, prin neîubirea de întâlniri în adunări și prin voința de a fi necunoscut și neluat în seamă; prin a nu ține la vreun lucru după regula proprie, prin a urî vorbăria cu multe persoane, prin a nu iubi câștigurile. Și după acestea, prin disprețuirea de către minte a oricărei ocări și învinovățiri din partea vreunui om și a oricărei pizmuiri; prin a nu avea mâna sa asupra nimănui și mâna nimănui asupra sa, ci a fi singur și însingurat în cele ale sale⁵³⁶, și a nu lua în lume grija cuiva asupra sa⁵³⁷, afară de

---

535. Cred că e vorba de cel ce se liniștește de grijile lumii, dar nu are inima plină de nădejdea celor viitoare.

536. A nu stăpâni pe cineva și a nu se folosi de faptul că e omul cuiva tare, ci a se crede numai în Dumnezeu, stând singur în fața Lui, cu păcatele sale.

537. A nu se socoti că poate să mântuiască el însuși pe cineva, ci a socoti că nici pe sine nu se poate mântui.

grija sa. Și pe scurt, la smerenie se ajunge prin înstrăinare, prin sărăcie și prin viețuirea însingurată. Acestea nasc smerenia care curățește inima”.

Iar semnul celor ce au ajuns la desăvârșire este acesta: De vor fi predați de zece ori pe zi arderii pentru dragostea oamenilor, nu se vor sătura de ei. Precum a zis Moise către Dumnezeu: „De le ierți lor păcatul, iartă-l. Iar de nu, șterge-mă și pe mine din cartea în care m-ai scris” (*Ieșirea* 32, 31). Și precum a zis fericitul Pavel: „M-aș ruga să fiu anatema de la Hristos pentru frații mei” și celelalte (*Romani* 9, 3). Și iarăși: „Acum mă bucur de necazuri pentru voi, cei din neamuri” (*Coloseni* 1, 24). Dar și ceilalți Apostoli au primit moartea în toate chipurile, în schimbul vieții oamenilor.

Iar ca sfârșit al tuturor acestora, Dumnezeu și Domnul L-a dat pentru dragostea Sa pe Însuși Fiul Său la moarte prin cruce⁵³⁸. „Că așa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât și pe Unul-Născut Fiul Său L-a dat la moarte pentru ea” (cf. *Ioan* 3, 16). Nu pentru că n-a putut să ne izbăvească pe noi în alt chip, ci a voit să ne învețe prin aceasta pe noi dragostea cea folositoare⁵³⁹. Și ne-a apropiat pe noi de Sine în moartea Unuia-Născut Fiului Său⁵⁴⁰. Și dacă ar fi avut ceva mai

538. Avem aici iarăși un text antinestorian. Însuși Fiul lui Dumnezeu a murit prin cruce ca om și nu un om deosebit de Dumnezeu.

539. Deci nu pentru o satisfacție juridică, în sensul apusean.

540. Chiar în moartea Fiului Său, Dumnezeu ne-a apropiat de Sine. Căci a venit în ea cu suprema Sa dragoste la El și la noi și ne-a pătruns cu ea, invlîndu-L și invlîndu-ne, ca și noi să-L iubim pe El, uitându-ne pe noi și ridicându-ne în El. Desăvârșirea stă în dragoste, iar dragostea e legată de jertfă. În dragostea dusă până la jertfă, sau în fiecare dintre ele, e o uitare de sine și unirea cu cel iubit și, prin aceasta, umplerea de viață. În moartea Fiului Său se

de preț decât pe Fiul Său, și aceasta ne-ar fi dat-o, ca să se afle în El neamul nostru. Și pentru dragostea Lui cea mare n-a voit să silească libertatea noastră, deși putea să o facă, ci să ne apropie de Sine prin dragostea cugetului nostru⁵⁴¹. Și Însuși Hristos a ascultat de Tatăl Său pentru dragostea Sa față de noi, ca să primească asupra Sa ocară și măhnirea, cu bucurie, precum zice Scriptura: „În locul bucuriei ce o avea, a răbdat crucea, disprețuind rușinea” (*Evrei 12, 2*). De aceea a spus Domnul în noaptea în care a fost vândut: „Acesta este trupul Meu, care se dă pentru lume, spre viață; și acesta este sângele Meu, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor” (cf. *Matei 26, 26-28*). Și pentru noi zice iarăși: „Eu Mă sfințesc pe Mine” (*Ioan 17, 19*).

Așa ajung și toți Sfinții la această desăvârșire, când ajung desăvârșiți și se aseamănă cu Dumnezeu în izvorărea prisositoare a dragostei lor și a iubirii față de toți oamenii. Și spre acest semn al asemănării cu Dumnezeu tind toți Sfinții: spre desăvârșirea în dragoste față de aproapele. Așa făceau și Părinții noștri din singurătate: Când ajungeau la acea desăvârșire și asemănare, primeau totdeauna în ei viața deplină a Domnului Iisus Hristos.

Despre fericitul Antonie se zice că nu socotea niciodată în sine să facă ceva care să-l folosească pe el mai

---

afla neamul nostru însuși, în starea de predare către Dumnezeu și Tatăl. O spune aceasta Sfântul Isaac în propoziția următoare. Se afirmă astfel sensul ontologic-transformator și recapitulativ al crucii lui Hristos, adică sensul ei innoitor și puterea ei de îmbrățișare a tuturor în vederea acestei înnoiri.

541. N-a voit să ne facă buni cu sila, ci a voit să ne câștige în Hristos, Fiul Său, dragostea noastră liberă față de Sine, ca față de Tatăl nostru.

mult decât pe aproapele. El avea încredințarea aceasta că cea mai bună lucrare pentru sine e câștigul aproapelui.

Și despre Avva Agaton s-a spus iarăși că zicea: „Aș fi voit să aflu un bubos, să iau trupul lui și să i-l dau pe al meu”. Ai văzut dragostea desăvârșită? Chiar când era afară de sine nu suferea să nu odihnească (ospăteze) pe aproapele lui. Și, avea o săpăligă, și, intrând un frate la el și dorind-o, nu l-a lăsat să iasă din chille fără ea. Dar și alte de acestea sunt scrise despre unii ca aceștia.

Și de ce spun numai acestea? Mulți dintre ei și-au dat trupurile lor fiarelor, și sabiei, și focului pentru aproapele. Nimeni nu se poate ridica la treapta acestei iubiri dacă nu simte în chip ascuns nădejdea sa⁵⁴². Și nu pot dobândi iubirea de oameni cei ce iubesc lumea aceasta. Când dobândește cineva dragostea de Dumnezeu însuși, se și îmbracă îndată cu ea. Dar e nevoie ca cel ce a dobândit pe Dumnezeu să nu caute a dobândi împreună cu El și altceva, ci să se lepede chiar și de trupul său⁵⁴³. Căci de se va îmbrăca cu lumea aceasta și va dori viața aceasta, nu se va îmbrăca cu Dumnezeu, până nu le va părăsi pe acestea. Căci El însuși a mărturisit acestea zicând: „De nu va lăsa cineva toate și nu-și va urî sufletul său, nu poate să se facă ucenicul Meu” (*Luca 14, 26*). Deci nu trebuie numai să

---

542. Nădejdea sau încredințarea vieții viitoare.

543. Se face o strictă deosebire între dragostea de om în Dumnezeu și alipirea de lucrurile lumii, sau chiar de trupul propriu. Dragostea de om e spirituală, îmbrățișează subiectul lui adânc, nepuizabil, destinat veșniciei. Dragostea de lucruri sau de trupul se alipește de ceva ce e mărginit și trecător și dă trupului propriu o plăcere care satisface doar pentru un moment, sau pentru un număr de momente succesive, dar trecătoare, simțurile.

le lase, ci să le și urască. Și de nu poate să se facă ucenicul Lui, cum se va sălășlui în El?

Întrebare: Pentru ce nădejdea e așa de dulce Sfinților și viețuirea însoțită de ea și faptele ei sunt ușoare sufletului? Și pentru ce se câștigă ele așa de repede?

Răspuns: Pentru că s-a trezit în sufletul lor dorința cea firească și îi adapă pe ei acest potir⁵⁴⁴ și îi îmbată începând din ceasul acesta. Și din pricina aceasta nu mai simt osteneala, nici necazurile și pe tot drumul călătoriei lor se socotesc așa ca și când își fac călătoria în aer, și nu în pășirea omenească, pentru că nu mai văd asprimea drumului și nu se mai ivesc înaintea lor munți și râuri și „li se fac lor cele aspre căi netede” și celelalte (*Isaia* 40, 4). Și pentru că în fiecare clipă privesc la sânul Părintelui lor și această nădejde le arată ca un deget, în fiecare clipă, cele de departe și nevăzute. Pentru că le văd ei ca într-o icoană⁵⁴⁵, cu ochiul ascuns al credinței și pentru că părțile sufletului sunt aprinse ca de un foc de dorul celor ce sunt departe și cele care nu sunt de față le socotesc ca fiindu-le de față. Căci lungimea gândurilor lor se întinde până acolo⁵⁴⁶. Și pururea se silesc să ajungă acolo.

---

544. Îi îmbată potirul nădejzii vieții viitoare, ca un fel de prestigiu a bunătaților ei. Și nădejdea vieții netrecătoare este firească sufletului.

545. Întrucât sufletul este un chip al lui Dumnezeu, mai bine-zis o sfântă icoană a Celui sfânt și nevăzut și nesfârșit, văd chiar prin acest indefinit al sufletului lor, prin nesfârșită lui nouătate și sete de dragoste, pe Dumnezeu, Care singur răspunde setei lui nesfârșite de dragoste și de cunoaștere.

546. Setea de dragoste și de cunoaștere nesfârșită a sufletului e plină de foc. Nu e rece. Și gândurile la Cel ce o poate satisface ajung până la El, sau sunt legate oarecum cu El, deși pe de altă parte, prin înfinitatea Lui realizată din veci, e atât de deosebit de suflet.

Și când se apropie de orice virtute ca s-o lucreze, nu o lucrează numai în parte pe ea, ci le lucrează în chip cuprinzător pe toate, în întregime, dintr-odată. Căci nu-și fac călătoria pe calea împărătească, cum o fac toți, ci acești uriași își aleg cărările cele scurte⁵⁴⁷. Și se dovedesc străbătând în scurtă vreme drumul spre locașuri⁵⁴⁸. Pentru că această nădejde îi arde ca un foc și nu se pot potoli de asprimea drumului neconținut în bucuria lor⁵⁴⁹. Și li se întâmplă, precum s-a spus și la fericitul Ieremia: „Că am spus: Nu voi mai numi numele Domnului, nici nu voi mai grăi în numele Lui. Că s-a făcut în inima mea ca un foc ce mă arde și pătrunde în oasele mele” (*Ieremia* 20, 9). Așa se ivește și lucrează pomenirea lui Dumnezeu în inimile celor ce se îmbată cu nădejdea făgăduințelor Lui⁵⁵⁰.

Cărările scurte ale virtuților sunt virtuțile cuprinzătoare, pentru că nu e o depărtare mare între cărările

547. „Calea împărătească” e o cale moderată, lungă, incetinită. Dar aceștia fac pași uriași, înghițind distanțe mari în scurtă vreme. Ei pun în lucrarea oricărei virtuți tot sufletul lor, toată setea lor de desăvârșire. De aceea îmbrățișează într-o singură virtute toate virtuțile.

548. „Locașurile”, cele de care spune Mântuitorul Hristos că sunt în casa Tatălui Său (*Ioan* 14, 2), sunt virtuțile ce le dobândesc cei ce se silesc, cum spun unii Părinți. Căci orice virtute, de exemplu smerenia, răbdarea, iubirea, e ca un adevărat veșmânt, sau locaș ce îmbracă pe acela. Virtuțile sunt astfel atât cărări spre locașurile desăvârșirii, cât și locașurile sau chipurile proprii ale desăvârșirii.

549. „Asprimea” și „bucuria” drumului exprimă un alt paradox trăit real de cei ce se nevoiesc. Folosirea paradoxului este o altă trăsătură care înrudește pe Isaac Sirul cu Ioan Scărarul.

550. Chiar și numai pomenirea numelui lui Dumnezeu aprinde focul în inimă, aducând în cuget toată dragostea față de El și cea care se cuprinde în El. De aceea, Prorocul Ieremia nu mai vrea să pomenască numele Lui, pentru că nu mai poate răbda pârjolul acestuia.

cele multe dintre o viețuire și alta⁵⁵¹; nici nu se află între una și alta loc și timp și risipire, ci stau împreună și se împlinesc toate degrabă.

Întrebare: Ce este nepățimirea omenească?

Răspuns: Nepățimirea nu constă în a nu simți patimile, ci în a nu le primi, din pricina multelor și feluritelor virtuți, arătate și ascunse, pe care le-au dobândit unii care au slăbit patimile în ei, încât ele nu se mai pot răscula ușor împotriva sufletului. Iar cugetarea nu are nevoie să ia mereu aminte la ele, pentru că în tot timpul e plină de înțelesurile ce-i vin din gândirea și în-deletnicirea cu chipurile viețuirii celei bune ce se mișcă în minte. De aceea, când patimile încep să se miște, cugetarea e răpită dintr-odată din apropierea lor de vreun înțeles ce s-a ivit în minte⁵⁵². Și patimile rămân nelucrătoare, cum a zis fericitul Marcu.

Mintea celor care împlinesc, prin harul lui Dumnezeu faptele virtuților și s-au apropiat de cunoștință⁵⁵³ nu

551. Virtuțile cuprinzătoare sau generale (înțelepciunea, cum-pătarea, dreptatea, bărbăția), cuprinzând multe virtuți în ele, fiecare dintre ele sporind, face să sporească toate virtuțile parțiale cuprinse în ea. De aceea, cel ce practică virtuțile generale practică deodată multe virtuți și drumul lui spre desăvârșire se scurtează. El urcă repede de la o treaptă de viețuire la alta mai înaltă.

552. De remarcat puterea ce o are un înțeles înalt, curat, împotriva forței patimilor. Cu adevărat e o putere dumnezeiască în superioritatea dulceței lui față de dulceața trecătoare și grosolană a patimii. De aceea e o putere dumnezeiască și în cuvântul celui care aduce în mintea cuiva un astfel de înțeles. E un cuvânt adus din îndemnul, din „cuvântul” lui Dumnezeu.

553. Prin virtuți se apropie omul de cunoștința adevărată a sa proprie, a oamenilor și a lui Dumnezeu. Căci în virtuți e o privire atentă la fiecare dintre aceștia, însoțită de experiența lor. E o cunoștință prin practicarea viețuirii celei sănătoase. E o cunoștință câștigată

mai simte decât puțin partea cea rea și neînțelegătoare a sufletului. Căci cunoștința lor e răpită la înălțime și aceasta o înstrăinează de toate cele din lume. Și pentru nevinovăția lor și pentru subțirimea, sprinteneala și ascuțimea minții lor, dar și pentru continuarea nevoinței lor, mintea li se curățește și se face străvezie, datorită faptului că trupul lor s-a uscat⁵⁵⁴. Și prin îndeletnicirea cu liniștirea și prin multa stăruință în ea, ușor și degrabă pune stăpânire peste fiecare patimă⁵⁵⁵. Și contemplarea cea din ei îi călăuzește spre starea de răpire (uimire) legată de ea. Și prin aceasta se îmbogățesc mult în vederi (contemplații) și niciodată cugetarea lor nu e lipsită de conținutul înțelegerii și nici nu petrec vreodată în afară de acelea pe care le sădește în ei rodul Duhului. Și prin obișnuința de mulți ani se șterg din inima lor amintirile care mișcă patimile în suflet și tăria stăpânirii diavolului. Căci când sufletul nu se împrietenește cu patimile prin cugetarea la ele, pentru faptul că e stăpânit neîncetat de altă grijă, tăria ghearelor patimilor nu poate să ia în stăpânire simțirile lui duhovnicești⁵⁵⁶.

---

prin faptul că omul s-a pus, cu seriozitate, la încercare în lucruri mari, de depășire de sine, și s-a realizat în acel plan de atingere cu Dumnezeu și de comuniune cu semenii.

554. Cunoștința celor mai înalte e condiționată de faptele virtuților. Mintea se subțiază prin ele, pentru că trupul însuși s-a subțiat, înfrânându-se prin practicarea lor, și nu mai împiedică cu grosimea lui vederea minții. Cunoștința în cele sufletești și duhovnicești nu e rezultatul unei întreprinderi pur teoretice, în care nu e angajată persoana întreagă, ci numai rațiunea.

555. «Ἐπιτίθεται ἐκάστῳ» ar putea însemna și: pătrunde fiecare lucru, adică vede înțelesul lui în Dumnezeu.

556. Rar se mai întâlnește în altă scriere duhovnicească o atât de amănunțită descriere a modului cum se câștigă nepătimirea, sau

Întrebare: Care sunt însușirile cele mai alese ale smereniei?

Răspuns: Precum închipuirea de sine (mândria) este o risipire a sufletului în nălucirile care-l fură de la sine și nu-l înfrânează de la zborul în norii gândurilor lui, prin care înconjoară toată zidirea⁵⁵⁷, așa smerenia îl adună în liniștire și sufletul se strânge prin ea în lăuntru-l său. Și precum sufletul nu este cunoscut, nici văzut de ochii trupești, așa cel smerit cu cugetul nu e cunoscut între oameni. Și, precum sufletul este ascuns în lăuntru-l trupului de vederea și de amestecarea cu toți oamenii, așa cel cu adevărat smerit la cuget nu numai că nu vrea să fie văzut și cunoscut de oameni, pentru despărțirea lui și pentru lipsirea de toate, ci voința lui este și aceasta: De e cu putință să se scufunde și pe sine însuși în lăuntru-l său și să se sălășuiască și să intre în liniște și să părăsească cu totul gândurile sale cele dintâi, împreună cu toate simțurile sale și să fie ca unul ce nu se află în zidire și n-a venit la existență și nu e cunoscut nicidecum nici de sufletul său⁵⁵⁸. Și pe

---

slăbirea patimilor. Această stare se dobândește nu luptând direct împotriva patimilor, ci dând sufletului un conținut pozitiv, contrar lor.

557. Μετεωρισμός, pe care l-am tradus mai totdeauna cu împrăștierea, e o mișcare a sufletului în văzduh, asemenea meteo-rilor. El rătăcește prin gândurile lui în văzduh, fără un așezământ, hoinărind cu preocuparea lui pe la toate lucrurile, prin toate închi-puirile, fără să aibă statornicia să aprofundeze ceva în toată rea-litatea obiectivă și mai ales fără să se adâncească în cunoașterea de sine însuși și în punerea vieții sale în rânduială. Smerenia e definită, deci, aici ca adunare a sufletului în sine, fără pretenția că știe toate, iar în fond neștiind nimic cum trebuie. Smerenia e opusul superficialității arogante.

558. El uită și de sine. A depășit cunoașterea de sine. Con-știința de sine s-a scufundat în flința proprie mai adâncă decât ea,

cât este acesta de ascuns și de închis, ca o comoară, și despărțit de lume, pe atât este de întreg lângă Stăpânul său⁵⁵⁹.

Cel smerit la cuget nu găsește niciodată odihna în a vedea îngrămădiri și amestecări de mulțimi, mișcări și glasuri, lărgime și griji și banchete, din care se naște neînfrânarea, nici în cuvinte și întâlniri și în vorbiri și în împrăștierea simțurilor; ci prețuiește mai mult decât toate acestea viețuirea însingurată în liniște, despărțit de toată zidirea, îngrijindu-se de sine într-un loc liniștit⁵⁶⁰.

Și în toate alege micimea, neagonisirea, ceea ce e de neapărată trebuință, și sărăcia, în loc de a fi între lucruri multe și în fapte ce urmează una după alta. Voește să se afle în toată vremea în pace și negrijă, fără amestecarea în cele de aici, ca gândurile să nu izvorscă din el. Căci e încredințat că de va cădea în multe,

---

mai bine-zis în Dumnezeu, Care e temelia nesfârșită a ei. Deci nu e o uitare de sine în cele de la suprafață, care aduce tot felul de fapte ireponsabile, ci o uitare de sine în adânc, care o ține răpită acolo.

559. El nu mai cunoaște decât pe Dumnezeu, precum cel ce iubește pe cineva nu mai cunoaște decât pe acela. E cea mai deplină definiție a smereniei: Să fii ca și cum nu ești, să nu fii cunoscut nici de tine însuși, dar totuși să nu fii ca un animal, sau ca o plantă inconștientă. Să fii conștient de Dumnezeu, dar nu de tine. Să nu faci caz de tine. Dacă în cele din afară omul uită de sine risipindu-se, descompunându-se ca subiect unitar, prin adunarea în sine se găsește și se întărește ca un astfel de subiect, unitar, ca o comoară de mult preț, ca un mărgăritar luminat de Dumnezeu de dincolo de sine. Mărgăritarul acesta reflectă lumina dumnezeiască și atrage atenția mai mult asupra ei. Și omul e uimit în această stare nu de mărgăritarul reprezentat de sine însuși, ci de lumina dumnezeiască ce-l înfrumusețează.

560. Nu se uită pe sine din pricina zgomotului din afară (a „distracției”), ci pentru că se scufundă în sine prin liniște.

nu va putea fi ferit de tulburarea gândurilor. Pentru că unde sunt multe lucruri, sunt multe griji și învălmășire de gânduri felurite și amestecate. Și atunci iese din starea lui mai presus de grijile pământești, în pacea gândurilor lui, în care se află când nu se gândește decât la micile trebuințe de neapărată nevoie și când cugetarea nu primește decât singura grijă a gândurilor ei celor mai bune. Căci dacă trebuințele îl împiedică de la gândurile cele preabune, ajunge la starea de a fi vătămat și de a vătăma. Iar prin aceasta se deschide ușa patimilor și se depărtează de la el pacea discernământului (a dreptei socoteli) și fuge smerenia și se închide ușa păcii⁵⁶¹. Deci, pentru toate acestea trebuie să se păzească pe sine de cele multe și să se afle în toată vremea în liniște și odihnă, în pace, în blândețe și în evlavie.

Cel smerit nu se simte niciodată întetît, grăbit și tulburat. În el nu sunt gânduri înfierbântate și ușuratrice. În toată vremea se află într-o odihnă lipsită de încordare. De s-ar ciocni cerul cu pământul, el nu s-ar speria. Dar nu tot cel liniștit este și smerit în cugetare. Însă tot cel smerit cu cugetul este și liniștit. Cel ce nu e smerit cu cugetul nu e adunat în sine⁵⁶²; dar vei afla mulți

---

561. Discernământul e legat de pace. Nu poți distinge bine gândurile bune de cele rele în învălmășeala și în zgomotul multor griji și patimi. Când omul se îngrijește de multe, multe gânduri legate de ele deschid ușa patimilor și închid ușa păcii. Sunt în suflet prin urmare două uși: o ușă prin care intră în el cele inferioare, patimile, și o ușă prin care intră în el pacea, care vine de sus. Sau poate sufletul însuși intră printr-o ușă în lumea patimilor și prin alta, în patria păcii.

562. Numai adâncindu-se în sine, omul cugetă serios și cunoaște motivele smeririi sale și-și poate schimba viața în bine și o poate conduce tot înainte pe calea binelui.

adunați în ei înșiși, fără să fie smeriți cu cugetul⁵⁶³. Aceasta este ceea ce a spus Domnul cel blând și smerit: „Învățați de la Mine că sunt blând și smerit cu inima și veți avea odihnă sufletelor voastre” (Matei 11, 21).

Cel smerit cu cugetul este în toată vremea în odihnă, pentru că nu e ceva care să-i tulbure sau să-i înspăimânte cugetarea. Și se poate spune – și socotesc că nu e necuvenit să se spună – că cel smerit cu cugetul nu e din lumea aceasta, pentru că nu se sperie și nu se schimbă de întristări și nu se pierde și nu se lăfăiește nici în bucurii. Ci, toată bucuria și veselia lui cea adevărată este în cele ale Domnului său.

Iar smerita cugetare e urmată de blândețe și de adunarea în sine. Ea se arată în neprihănirea simțurilor, în cuvântul măsurat, în puținătatea vorbirii, în nesocotirea de sine, în haina sărăcăcioasă, în mersul nezburdalnic, în privirea aplecată, în prisosința milos-tivirii, în repeziciunea lacrimilor, în sufletul însingurat, în inima zdrobită, în nemișcarea iuțimii (mâniei), în simțurile neimprăstiate, în puținătatea lucrurilor, în puținătatea oricărei trebuințe, în suportare, în răbdare, în neînsălmântare, în tăria inimii născută din neibirea vieții vremelnice, în răbdarea încercărilor, în cugetări liniștite și neșurate, în strângerea gândurilor, în păzirea tainelor neprihănirii⁵⁶⁴, în rușine, în

---

563. Cineva poate fi concentrat în sine, nutrind un gând de răzbunare, sau plănuiind o tactică de a se impune. Acela e departe de smerita cugetare. Dar această adunare în sine nu e adunare în cea mai adâncă intimitate a sa, ci într-un gând pătimăș, care nu e una cu sinea adâncă a omului, ci e ceva de suprafață.

564. Neprihănirea sau fecioria e plină de taine, e susținută de gândirea adâncă, de simțirea misterului curat mai presus de fire,

evlavie. Și peste toate acestea, în liniștirea neîncetată, în aducerea-aminte neîncetată de necunoștința proprie⁵⁶⁵.

Cel smerit la cuget nu se întâlnește niciodată cu vreo silă care-l face să se tulbure. Cel smerit la cuget se rușinează de sine, ori de câte ori se află singur⁵⁶⁶. Eu mă minunez cum cel cu adevărat smerit cu cugetul, când se apropie de rugăciune, nici nu îndrăznește să roage pe Dumnezeu ceva, sau să creadă că e vrednic de ea, sau să ceară ceva, sau să știe pentru ce trebuie să se roage; ci, el numai tace cu toate gândurile sale, așteptând doar mila. Așteaptă să vadă ce hotărâre va ieși cu privire la sine de la fața Măririi celei închinată, stând cu fața plecată la pământ și privirea dinăuntru a inimii lui stă ațintită la poarta cea înaltă și sfântă, a Sfințelor, unde este Acela al Cărui locaș e întunericul,

---

care pătrunde în firea proprie. Starea contrară e împreunată cu superficialitatea, sau cu superficializarea propriei ființe.

565. Viața duhovnicească e plină de paradoxuri. Între ele e și acesta: Pe de o parte, cel smerit își cunoaște cu adevărat sinea sa lăuntrică, pe de alta, e conștient de caracterul indefinit al acestei sine, deci de neputința de a o cunoaște în mod exhaustiv. Mă cunosc cu adevărat când îmi dau seama că nu mă pot cunoaște deplin niciodată, când îmi dau seama că îmi rămân totdeauna în cea mai mare parte un mister: „Mă știu că nu mă știu”. Smerenia apasă pe ultima parte a paradoxului, căci e cu mult mai mult în tine ceea ce nu cunoști decât ceea ce cunoști. Căci cunoști ceva mărginit, dar îți rămâne necunoscut indefinitul propriu. Cel mândru nu știe decât de prima parte a alternativei și de aceea știe cu mult mai puțin despre sine.

566. Se înțelege, când își aduce aminte de sine. Căci el trebuie să uite și de sine. De-și aduce aminte de sine, se rușinează de păcatele sale, de micimea sa, de nevrednicia sa. Căci nu-și poate aduce aminte de sine decât în fața lui Dumnezeu.

care orbește ochii Serafimilor⁵⁶⁷ și a Căruia tărie zorește dansul cetelor lor și revarsă tăcere peste toate treptele lor⁵⁶⁸. Și numai atâta îndrăznește să zică și să se roage în rugăciunea sa cel smerit cu cugetul: „Fie, Doamne, mie după voia Ta!”. Aceasta să o zicem și noi întru noi! Amin.

CUVÂNTUL LXXXII

Despre suflet și despre patimi. Prin întrebări și răspunsuri

Sufletul intră fără osteneală la înțelegerea înțelepciunii lui Dumnezeu și a fapturilor Lui, când se liniștește de lume și de grijile vieții. Căci atunci poate cunoaște firea sa și comorile ce le are ascunse înăuntru⁵⁶⁹. Când nu intră din afară grijile vieții în suflet, ci acesta rămâne în firea sa, nu trebuie să se ostenească timp îndelungat pentru a intra și înțelege înțelepciunea lui Dumnezeu. Pentru că despărțirea lui de lume și

---

567. Dacă întinericul dumnezeiesc orbește ochii Serafimilor, cu atât mai mult e întineric pentru noi, pentru neputința noastră de a-l cunoaște, neputință cu mult mai mare ca a Serafimilor. El e un întineric supraluminos. E ideea lui Dionisie Areopagitul.

568. Din Dumnezeu se revarsă tăcere peste îngeri, pentru că nu pot cunoaște gândurile lui Dumnezeu, pentru că e atât de minunat, încât nu pot exprima ceea ce simt în preajma Lui. Numai cel ce sunt departe de un lucru minunat pot vorbi despre el. Îngerii își exprimă bucuria numai prin dans. Căci în dans își exprimă fără voință bucuria de Dumnezeu.

569. Sufletul cunoaște înțelepciunea lui Dumnezeu și înțelege cu adevărat faptele Lui, când prin liniștire pătrunde în adâncul său. Căci prin transparența sa vede atunci pe Dumnezeu și înțelesurile fapturilor ascunse în El.

liniștea lui îl mișcă în chip firesc spre înțelegerea fapturilor lui Dumnezeu⁵⁷⁰. Și de la aceasta se înalță spre Dumnezeu și se uimește minunându-se și rămâne lângă El. Căci când nu intră apa din afară la izvorul sufletului, din apa firească ce izvorăște din el odrăslesc în el mereu înțelesurile minunate ale lui Dumnezeu. Dar când sufletul se află în afara acestora, sau a luat prilej pentru aceasta de la vreo amintire străină, simțurile mișcă împotriva lui vreo tulburare din întâlnirea cu lucrurile.

Însă când simțurile sunt închise prin liniștire și nu sunt lăsate să sară încoace și încolo, și amintirile se învechesc cu ajutorul liniștirii, atunci omul vede rațiunile naturale ale sufletului, ce sunt ele și care este firea sufletului și ce comori ascunse are în sine. Iar comoară este înțelegerea celor netrupești, care se mișcă în el de la sine însăși, fără nicio grijă și osteneală pentru ea. Dar omul nu știe că se mișcă astfel de gânduri în firea omenească. Căci cine i-a fost învățător? Sau cum a înțeles ceea ce, chiar după ce a înțeles, nu poate tâlcui altora? Sau cine a fost călăuzitorul lui spre ceea ce n-a învățat nicidecum de la altul?

De felul acesta este firea sufletului. Deci patimile sunt un adaos dintr-o pricină sufletească. Pentru că sufletul este prin fire nepătimitor (fără patimi). Deci când auzi vorbind în Scriptură despre patimi sufletești

---

570. Mai ușor și mai adânc și mai fără osteneală cunoaște sufletul taina infinită a lui Dumnezeu dacă privește în sine, decât adunând sumedenie de cunoștințe despre fapte. Căci ele sunt mărginite. Dar, din indefinitul său propriu, mai ușor își dă seama de ceea ce este infinitatea lui Dumnezeu; sau indefinitul său îl vede umplut de ea.

și trupești, cunoaște că se vorbește de pricinile lor. Căci sufletul e prin fire fără patimi⁵⁷¹.

---

571. Sfântul Isaac face deosebire între patimi și pricinile lor. Patimile nu sunt prin fire în suflet, dar pricinile patimilor ating sufletul. De aceea spune că patimile nu țin de suflet, dar pricinile lor sunt sufletești. Și numai în sensul acesta se poate vorbi și de patimi sufletești. Dăm aici ceea ce spune Theotoche: „În înțelesul propriu, nepătimitor (impasibil, fără patimi) e cel nemișcat spre rău și incapabil de vreo patimă. Dar într-un al doilea sens, se poate numi nepătimitor și cel anevoie de mișcat spre vreo patimă și care se poate curăți de patimi, chiar dacă e capabil de ele. Deci, în înțelesul propriu, nepătimitor (impasibil) e prin fire numai Dumnezeu tuturor. În al doilea înțeles, s-a dăruit aceasta și oricărei fiiri raționale. Căci dacă firea îngerilor și a oamenilor ar fi fost zidită de Dumnezeu tuturor incapabilă de patimi, nici Lucifer n-ar fi primit îngâmfarea, nici părinții neamului omenesc, mândria. De aceea și Grigorie Teologul zice despre îngeri (în *Cuvântul la Nașterea Mântuitorului*): „Aș dori să spun că sunt nemișcați spre rău și au numai mișcarea spre bine, ca unii ce sunt în jurul lui Dumnezeu și sunt cei dintâi luminați de Dumnezeu. Dar prin aceasta se bucură de o a doua lumină. Însă mă face să spun și să înțeleg că nu sunt nemișcați, ci e anevoie de mișcat cel ce pentru strălucirea lui e numit Luceafăr, iar pentru îngâmfarea lui s-a făcut și se numește întuneric. Și puterile ce s-au despărțit de El ni s-au făcut și nouă pricinuitoare ale răutății prin fuga de bine”. Iar despre om zice (tot acolo): „Sădind în el viață de la Sine, fapt pentru care Scriptura îl numește suflet înțelegător și chip al lui Dumnezeu, ca pe o a doua lume mare în cea mică, l-a așezat pe pământ ca pe un alt inger, închinător amestecat, văzător al zidirii văzute, înțelegător tainic al celor cugetate, împărat al celor de pe pământ, stăpânit de sus, pământesc și ceresc, vremelnic și nemuritor, văzut și cugetat, la mijloc între măreție și smerenie etc.”. Deci, în acest al doilea înțeles a vorbit Cuviosul de nepătimirea omului, zicând: „Că sufletul este prin fire nepătimitor”. Căci Dumnezeu a făcut firea sufletului curată, neintinată și străină de orice patimă; dar nu și incapabilă de patimă. „Căci cinstindu-l cu stăpânirea de sine, a lăsat să rămână în el cele nepătimitoare.” Dacă nepătimirea lui

Dar filosofi din afară nu primesc aceasta; la fel, nici învățăceii lor. Dar noi credem că Dumnezeu a făcut nepătimitor pe cel după chipul Său (nepătimaș). Iar „după chip” înțeleg că nu e după trup, ci după suflet, care este nevăzut. Căci tot chipul e scos după un chip existent de mai înainte (un model). Fiindcă e cu nepuțință să înfățișeze cineva vreun chip dacă nu vede mai înainte ceva asemănător. Deci trebuie să crezi că patimile, precum am zis mai înainte, nu țin de suflet⁵⁷². Iar de se împotrivesc cineva celor spuse, îl vom întreba, iar el să răspundă.

Întrebare: Cum este firea sufletului? Oare, nepătitoare și plină de lumină, sau pătimașă și întunecoasă?

Răspuns: Dacă firea sufletului era odată străvezie și curată prin primirea fericitei lumini, la fel se va afla și când se va înălța la treapta străveche. Deci, când se mișcă în chip pătimaș, este în chip vădit în afara firii, precum ne asigură cei învățați de Biserică. Deci, patimile au intrat în suflet pe urmă și nu e drept să se spună că patimile țin de suflet, chiar dacă acesta se mișcă în ele. Prin urmare, e vădit că se mișcă în cele din afară (când e pătimaș), nu în ale sale. Și dacă sufletul nu se mișcă în aceste patimi fără trup, ele se numesc firești,

---

Dumnezeu înseamnă numai nemișcarea spre rău, înțelegem cum din marea Lui iubire de oameni Fiul lui Dumnezeu cel nepătimitor a luat un trup pătimitor, nu în sensul de inclinat spre rău, ci în sensul capacității Lui de a suferi din iubire pentru oameni. Căci suferința de bunăvoie din iubire nu mai e patimă în sensul în care vorbește textul în acest „Cuvânt” și comentariul lui Theotoche.

572. Dacă patimile ar ține de suflet, ar ține și de prototipul după care sufletul a fost creat și el n-ar mai putea deveni nepătimitor.

și de aceea foamea, setea și somnul sunt și sufletești⁵⁷³. Pentru că, și în acestea, pătimește și suspină și sufletul împreună cu trupul, cum se întâmplă și în cazul tăierii mădularelor și al fierbințelii și al bolilor și al celor asemănătoare. Pentru că sufletul suferă durerile împreună cu trupul, precum și trupul, împreună cu sufletul. Și sufletul e mișcat de viețuirea trupului și primește de asemenea necazurile lui. Iar Dumnezeuului nostru fie slava și stăpânirea în veci! Amin.

CUVÂNTUL LXXXIII

**Despre suflet și despre patimi; și despre curăția minții.
Prin întrebări și răspunsuri**

Întrebare: Care este starea firească a sufletului? Și care este starea potrivnică firii? Și care este cea mai presus de fire?

Răspuns: Starea firească a sufletului este cunoașterea fapturilor lui Dumnezeu, a celor supuse simțurilor și a celor gândite (inteligibile). Cea mai presus de fire este mișcarea vederii (contemplării) dumnezeirii mai presus de ființă. Iar cea potrivnică firii este mișcarea pătimasă.

Căci a spus dumnezeiescul și marele Vasile: „Sufletul, când se află după fire, petrece în cele de sus; când se află în afară de fire, petrece jos, pe pământ. Iar când e în cele de sus, este nepătimaș. Și când firea coboară

---

573. Traducerea exactă a textului grec ar suna: „Și dacă sufletul se mișcă în aceste patimi fără trup, ele se numesc firești, chiar dacă foamea, setea și somnul sunt sufletești”. Însă în forma aceasta textul e lipsit de sens.

din treapta ei, patimile pun stăpânire pe ea⁵⁷⁴. E vădit deci că patimile cele sufletești nu sunt prin fire sufletești. Deși se mișcă în patimile trupului cele prihănite, ca în foame și în sete⁵⁷⁵, dar fiindcă nu s-a pus lui în acestea o lege⁵⁷⁶ nu e supus ocării pentru ele⁵⁷⁷, atât cât e supus ocării pentru celelalte. Se mai întâmplă uneori că se poruncește cuiva de către Dumnezeu să facă ceva ce pare necuvenit și în loc de ocară și de muștrare e răsplătit cu bune răsplătiri. Așa a făcut Prorocul Osea, care s-a căsătorit cu o curvă, și așa Ilie Prorocul, care a ucis din râvnă pentru Dumnezeu; așa cei ce la porunca lui Moise au ucis cu săbiile pe părinții lor. Pe lângă aceea se spune că pofta și mânia (iuțimea) aparțin sufletului, fără firea trupului. Și că acestea sunt patimile lui.

Întrebare: Oare, pofta este după fire când se aprinde pentru cele dumnezeiești, sau când se află în cele

574. Spre deosebire de învățătura scolastică, după care starea de cădere e starea de „natura pură” a omului, învățătura părinților are o concepție foarte înaltă despre natura omului. Pentru că, după ei, omul e prin fire în legătură cu Dumnezeu. O analogie: Legătura cu aerul intră în firea omului, întrucât plămânul nu poate funcționa fără aer.

575. „Foamea, setea, somnul și cele asemenea nu sunt reproșabile, nici prihănite. Căci și Domnul nostru le-a primit în trupul Său atotneprihănit și a flămânzit după patruzeci de zile de post și a însetat la puțul lui Iacov și a adormit în corabie. Dar Cuviosul le-a numit prihănite, deoarece sunt urmări ale stricăciunii (coruperii firii).”

576. O lege de oprire și de osândire.

577. „Nu sunt de osândit nicidecum”, spune Nichifor Theotoche. Totuși, întrucât ele reprezintă stări prin care omul ajunge ușor la păcat, satisfăcându-le peste trebuință, Cuviosul are dreptate să nu le pună în rând cu stările de priveghere neincetată, sau de netrebuință de hrană a îngerilor, de exemplu.

pământești și în cele trupești? Și pentru ce se umple firea sufletului de râvnă prin mânie? Și pentru ce se numește iuțimea (mânia), firească? Oare pentru că se iuțește (se mânie) cineva pentru vreo poftă trupească, sau pentru pizmă, sau pentru slava deșartă? Sau pentru altele de felul acesta? Sau pentru cele contrarii acestora? Să răspundă cel ce poate și noi îi vom urma.

Răspuns: Dumnezeuiasca Scriptură folosește adeseori multe nume în înțeles deosebit de cel cuvenit. Cele ce sunt ale trupului le dă ca ale sufletului. Și, iarăși, cele ale sufletului, ca ale trupului. Și nu le desparte pe acestea. Dar cei înțelepți înțeleg acestea. La fel, cele ale dumnezeirii Domnului s-au dat ca ale Sfântului Său trup, deși sunt lucruri care nu se potrivesc firii omenеști. Și, iarăși, cele smerite s-au dat ca ale dumnezeirii Lui, deși sunt ale firii omenеști⁵⁷⁸. Și mulți, neînțelegând scopul cuvintelor dumnezeiești, au suferit o lunecare de neîndreptat. Așa e și cu cele ale sufletului și ale trupului. Dacă, deci, virtutea este în chip firesc sănătatea sufletului, patimile sunt boli ale sufletului, ce intră în fire și se ivesc în ea și o scot din sănătatea ei. Deci, e vădit că sănătatea există în fire de mai înainte de boala ce-i vine ca ceva ce nu ține de ea (ca un accident). Și dacă acestea sunt așa, precum sunt cu adevărat, virtutea este în suflet în chip firesc. Iar cele ce-i vin ca ceva deosebit (accidente) sunt în afară de fire.

Întrebare: Patimile trupești se zic în chip firesc ale trupului sau ca unele ce-i vin din întâmplare, ca ceva

---

578. Aceasta, în baza comunicării însușirilor între cele două firi. Aici autorul se arată iarăși ca antinestorian, datorită faptului că purtătorul celor două firi este una și aceeași persoană sau ipostas.

deosebit (prin accident)? Și patimile sufletului ce se află în el, pentru legătura lui cu trupul, se zic în chip firesc „ale sufletului”, sau într-un înțeles impropriu?

Răspuns: Cele ale trupului nu îndrăznește să le numească cineva așa în înțeles impropriu; iar de cele ale sufletului, odată ce se știe și se mărturisește de toți că, în chip firesc, curăția ține de suflet, se cuvine să îndrăznească și să spună că nu țin de suflet nicidecum în chip firesc. Pentru că boala e a doua după sănătate. Iar a fi una și aceeași fire atât bună cât și rea este cu neputință. Drept aceea, neapărat bunătatea premerge răutății. Iar cea firească e aceea care există înaintea celeilalte. Pentru că tot lucrul ce se adaugă precum ceva deosebit (ca accident) nu se zice că e din fire, ci ca intrat din afară. Și orice stări venite și intrate precum ceva deosebit (ca accident), înseamnă schimbare. Iar firea nu se schimbă, nici nu se strămută.

Toată patima (afectul) ce există pentru un folos s-a dăruit de Dumnezeu. Și patimile (afectele) trupești s-au pus în om spre folosul și spre creșterea lui. La fel și cele sufletești⁵⁷⁹. Căci când trupul e silit să fie în afară de buna sa propășire prin lipsirea de cele ce-i sunt ale lui și să urmeze sufletului, el slăbește și se vatămă. Și când sufletul, părăsind cele ce sunt ale lui, urmează trupului, și el se vatămă, după dumnezeiescul

---

579. Nu e vorba de patimile rele, ci de cele ce obișnuim să le numim mai degrabă afecte, ca foamea, setea, durerea trupească, care se simt în chip misterios și de suflet; sau se simt de trup, pentru că se simt și de suflet. De asemenea întristarea pentru păcat, pentru suferința și moartea unei rudeni, a unui cunoscut. În grecește se numesc și ele patimi, pentru că firea e față de ele într-o stare de oarecare pasivitate. Nu le pricinuieste cu voia, ci li se impun fără voie.

Apostol care zice: „Duhul pofteste împotriva trupului și trupul împotriva duhului. Că acestea sunt potrivnice întreolaltă” (*Galateni* 5, 17). Deci, nimeni să nu hulească pe Dumnezeu că El a sădit patimile și păcatul în firea noastră. Căci El a pus în firi cele ce fac pe fiecare să crească. Dar când se împreună una cu cealaltă, atunci firea nu se află într-una ale sale, ci în cele potrivnice⁵⁸⁰.

Dar dacă patimile ar fi în suflet în chip firesc, pentru ce s-ar vătăma el de ele? Pentru că cele ce sunt ale firii nu vatămă firea.

Întrebare: Dar pentru ce patimile trupesti, care fac să crească trupul și-l întăresc, vatămă sufletul, dacă nu sunt ale acestuia? Și pentru ce virtutea asuprește trupul, iar sufletului îi pricinuieste creștere?

Răspuns: Nu vezi că cele ce sunt în afara firii o vatămă pe aceasta? Căci fiecare fire, apropiindu-se de împlinirea celor ce sunt ale ei, se umple de veselie. Dar voiești să cunoști ce este propriu fiecăreia dintre firile acestea? Ia seama că proprii fiecărei firi sunt cele ce o ajută pe ea. Iar cele ce o vatămă îi sunt străine și intră mai pe urmă din afară în ea. Fiindcă, deci, se știe că patimile celor două (ale trupului și sufletului) sunt potrivnice unele altora, tot ce ajută trupului îi dăruiește

---

580. Trupul nu păcătuiește când își satisface afectul foamei, nici sufletul, când se întristează pentru un păcat, deci când fiecare lucrează conform unui afect al său. Dar când sufletul e împiedicat de desfătarea trupului să se întristeze, atunci sufletul săvârșeste ceva contrar lui; iar când sufletul împiedică trupul să mănânce, pentru cine știe ce întristare, el împinge trupul spre ceva contrar lui. Sufletul e vătămat când e împiedicat de trup să se întristeze. Atunci veselia lui devine o patimă. Dar dacă veselia de păcat ar fi firească în el, nu s-ar vătăma de ea.

lui și tihnă. Iar când sufletul se împărtășește de tihna lui, nu se zice că aceasta ține în chip firesc de suflet. Căci cele ce sunt în chip firesc ale sufletului pricinuesc moarte trupului. Totuși, printr-o întrebuințare potrivnică, moartea aceasta se pune pe seama sufletului, și din pricina slăbiciunii trupului nu se poate elibera să nu o sufere și el, întrucât o suferă trupul. Pentru că se împărtășește în chip firesc și sufletul de cele ce întristează trupul, pentru unirea mișcării lui cu mișcarea trupului printr-o înțelepciune neînțeleasă⁵⁸¹. Dar deși ele sunt într-o astfel de părtășie (comuniune) între ele, totuși mișcarea unuia e despărțită de mișcarea și voința celuilalt; și trupul, de duh. Iar firea nu se schimbă, ci fiecare dintre ele, chiar dacă înclină foarte tare fie spre păcat, fie spre virtute, e mișcată de voia ei. Și când sufletul se ridică din grija trupului, își înflorește prin duhul în întregime și cu totul mișcările sale și înoată în apele cerului în lucruri neînțelese; și nu îngăduie trupului să se gândească la cele ale lui, chiar dacă ele se săvârșesc. Și dacă trupul se află, iarăși, în păcate, cugetările sufletului nu încetează să salte în minte⁵⁸².

---

581. Rar se mai întâlnește în vreo scriere patristică o asemenea insistență asupra legăturii atât de intime și de misterioase dintre suflet și trup, asupra unirii mișcărilor și simțirilor lor. Dar, totuși, nu le confundă. Avem aici un fel de unire neamestecată, ca în unirea celor două firi în persoana Cuvântului. Când trupul e slăbit și mortificat printr-o preocupare intensă a sufletului de cele spirituale, slăbiciunea și mortificarea trupului o simte și sufletul, încât el, pe de o parte, se bucură de trăirea celor duhovnicești, pe de alta, suferă de durerile și ostenelile trupului. Dar și inversul are loc. Trupul simte în durerile lui mângâiere de bucuria ce o are sufletul.

582. Când sufletul se ridică din grija trupului, mișcările lui înflorească prin Duhul, înotând în apele adânci ale înțelesurilor cerești.

Întrebare: Ce este curăția minții?

Răspuns: Curat cu mintea este nu cel ce nu cunoaște răul, fiindcă în acest caz ar fi ca un animal; nici cel ce este cu firea în treapta pruncilor; nici cel ce ia masca curăției. Ci, curăția minții era cugetarea ajunsă în cele dumnezeiești, după lucrarea virtuților. Și nu îndrăznim să spunem că a dobândit-o cineva pe aceasta fără cercarea gândurilor, pentru că în acest caz n-ar fi îmbrăcat în trup⁵⁸³. Căci noi nu îndrăznim să zicem că nu ne este războită sau vătămată firea până la moarte. Iar cercarea gândurilor înseamnă nu a se supune lor, ci a pune începutul luptei cu ele.

Pricinile mișcării gândurilor

Mișcarea gândurilor în om se săvârșește din patru pricini. Întâi, din voința trupului natural⁵⁸⁴. Al doilea, din închipuirea de către simțuri a lucrurilor lumii, pe care le aude și le vede. Al treilea, din obișnuințele pătimase și din înclinările sufletului, pe care le are în minte. Al

---

Și ele nu mai lasă trupul dominat de senzația faptelor sale, chiar dacă ele se împlinesc. El mănâncă, respiră, dar ca și când n-ar mânca și n-ar respira. Voia trupului se împlinește, dar fără nicio patimă. Și invers, când trupul se mișcă în păcate, sufletul nu încetează să gândească, dar gândurile sunt întinate de mișcările păcătoase ale trupului.

583. Curăția minții nu-i o minte golită de orice gândire, ci gândirea ei adunată în Dumnezeu. La ea nu ajunge cineva fără să treacă și prin experiența gândurilor ispititoare, pentru că în acest caz n-ar fi fost îmbrăcat în trup.

584. Sunt gândurile puse în mișcare de foame, de sete, de odihna după osteneală, de durere, de pornirea sângelui spre împreunări în vederea nașterii de prunci. Toate pot lua forma unor gânduri păcătoase.

patrunea, din atacurile (momelile) dracilor ce ne războiesc prin toate patimile, din pricinile pe care le-am arătat mai înainte. De aceea, omul nu poate până la moarte să nu aibă gânduri și război, cât timp se află în viața trupului acestuia. Căci judecă tu de poate înceta vreuna dintre cele patru pricini înainte de izbăvirea de lume și înainte de moarte; sau de este cu puțință ca, umblând sufletul după cele de trebuință, să nu fie silit să poftască vreunul dintre lucrurile lumii. Iar de e o nebulie să cugete cineva la așa ceva, pentru că firea are trebuință de unele ca acestea, patimile se mișcă în tot cel ce poartă un trup, fie că vrea, fie că nu vrea. De aceea e nevoie să se păzească tot omul nu de o singură patimă, ce se mișcă în el vădit și neconținut, nici de două, ci de mai multe, ca unul ce poartă trup⁵⁸⁵. Cei ce au biruit patimile prin virtuți, deși sunt stânjeniți încă de gândurile și de atacurile celor patru pricini, nu sunt înfrânți de ele, pentru că au putere și mintea lor este răpită în amintiri bune și dumnezeiești.

Întrebare: Prin ce se deosebește curăția minții de curăția inimii?

Răspuns: Altceva este curăția minții și altceva cea a inimii. Mintea este una dintre simțirile sufletului⁵⁸⁶.

---

585. Patimile se mișcă în om actual, sau ele zac în el potențial și, totuși, el poate să nu și le însușească, poate să păstreze o anumită distanță față de ele, chiar dacă le simte. Aceasta înseamnă că există în om o luptă aproape continuă între eu-ul său și patimi, sau e necesară o continuă pază.

586. Este o definiție a minții, conformă cu toată gândirea Părinților. Cel mai mult e concepută așa de Sfântul Isaac Sirul și de Sfântul Simeon Noul Teolog. Mintea e simțire, deci e și înțelegere. E un simț înțelegător, pentru că intră în contact cu realitățile nesupuse simțurilor trupesti. Dar întrucât sunt realități inteligibile, adică

Iar inima este cea care cuprinde și ține la un loc simțirile dinăuntru⁵⁸⁷. Ea este rădăcina. Și dacă rădăcina e sfântă, și ramurile sunt sfinte. Sau dacă inima se curățește, e vădit că și toate simțirile se curățesc. Dacă mintea se îngrijește de citirea dumnezeieștilor Scripturi, sau se și ostenește puțin în posturi și privegheri și liniștiri, va uita de viețuirea dinainte și se va curăți, când se va depărta de purtarea întinată. Dar nu va avea curăția statornică. Căci precum repede se curățește, așa repede se și întinează.

Iar inima se curățește prin multe necazuri și lipsuri și prin depărtarea de părtășia cu toate cele din lume și prin moartea față de toate. Iar odată curățită, nu i se mai întinează curăția, de lucruri, nici nu se sperie de războaiele mari și văzute, adică de cele înfricoșătoare. Căci a câștigat un stomac tare ce poate mistui orice hrană care nu poate fi mistuită de cei slabi. Căci așa spun doftorii: Că fiecare mâncare de carne e greu de mistuit, dar dă multă putere trupurilor sănătoase, când o primește pe aceasta un stomac tare. Astfel, orice curăție câștigată repede și în scurtă vreme și cu puțină osteneală repede se și pierde și se întinează. Iar curăția câștigată prin multe necazuri și zidită în vreme îndelungată nu se înfricoșează de vreun atac mic în vreo părticică oarecare a sufletului. Căci Dumnezeu îl întărește. Lui fie slava în veci! Amin.

---

pline de înțelesuri, în contactul cu ele mintea sesizează, primește în ea sensurile lor, care sunt totodată realități. Subiectul uman e o bogăție de sensuri. Dar el e sesizat de altul prin întâlnire, prin comunicare între el și acel alt subiect.

587. Deci, inima e mai pătrunzătoare decât mintea. Ea nu sesizează mai mult înțelesul realităților inteligibile, ca mintea, ci în mod deplin toată realitatea lor (viața, puterea, armonia etc.).

CUVÂNTUL LXXXIV

**Despre vederea firii celor netrupești.
Prin întrebări și răspunsuri**

Întrebare: În câte feluri deosebite primește firea omenească vederea firii celor netrupești?

Răspuns: În trei feluri deosebite⁵⁸⁸ prinde simțirea firii omenești orice fire necompușă și subțire a trupurilor duhovnicești⁵⁸⁹; sau în grosimea ipostasului în ființă; sau în subțirimea ipostasului în afară de ființă;

---

588. „Simțirea ființelor nemateriale o primește firea omenească în trei feluri: Prin simțirea trupului, ca patriarhul Avraam, la stejarul Mamvri, pe cea a Celor trei Ipostasuri mai presus de ființă; ca Lot, pe cea a celor găzduiți de el în Sodoma etc... Pe aceștia i-au văzut îmbrăcați într-o ființă oarecare îngroșată și materială și având înfașurare și chip omenesc... Prin vederea sufletului, ca Isaia, pe Cel ce ședea pe un tron înalt și ridicat, pe Serafimii cu șase aripi, din jurul Lui, și pe unul dintre Serafimi trimis la el; ca Daniel, pe Cel vechi de zile; și ca Iezechiel, pe îngerii strălucitori. Ei au văzut acestea în oarecare ipostas subțire și nematerial... Și prin puterea înțelegerii. Acest ultim mod nu e nimic altceva, socotesc, decât vederea înțelegătoare a minții, prin care cei ce au ajuns la măsura virtuții s-au obișnuit să-și înalțe uneori cugetarea de la pământ și de la cele pământești la contemplarea duhurilor dreptilor, alteleori a ierarhiilor îngerilor, alteleori și a însuși Împăratului Cel Preainalt al slavei. Pe aceasta, Cuviosul a numit-o contemplare adevărată și ființială. Primul chip nu atârână de noi. Căci vederile prin simțuri se săvârșesc prin bunăvoința lui Dumnezeu. Iar al doilea și al treilea atârână de noi. Căci sufletul și voia noastră trebuie să conlucreze cu voia lui Dumnezeu, ca vederile sufletului și înțelegerile minții să se producă. Acestea le spune Cuviosul în continuare.”

589. „Trupuri duhovnicești” numește înseși ființele netrupești și nemateriale pe care le-a numit și fire necompușă.

sau prin contemplarea adevărată, care este contemplarea ființială⁵⁹⁰.

Pentru primul fel au putere simțurile⁵⁹¹. În al doilea fel, vede sufletul cu partea cea mai de la margine a lui. Iar în al treilea fel, vede înțelegerea, prin puterea ei. Și pentru amândouă felurile din urmă au putere voința și înțelegerea. În cele ce atârnă de voință și de cele de laudă ale sufletului și de Acela care Se unește cu acestea⁵⁹², voința este pricina cea dintâi. Și aceste vederi sunt nepoatele libertății⁵⁹³, deși, atunci când o cere trebuința, libertatea și voința intră în starea de liniște și se opresc, având loc acum numai lucrarea dumnezeiască. Atunci cele două vederi arată ca una singură și cunoașterea adevărată se săvârșește fără voia celui ce primește. Pentru că simțurile primesc toate

---

590. Nu știm ce înseamnă această contemplare ființială; se pare că e o contemplare a realității spirituale în ea însăși, neimbrăcată în chipuri, printr-o comuniune deplină cu ea. În acest om nu mai lucrează decât Duhul Sfânt.

591. Și acest fel de vederi prin simțuri are loc datorită faptului că simțurile sunt străbătute de puterea Duhului Sfânt.

592. Dacă vederile prin simțuri atârnă numai de lucrarea lui Dumnezeu, cele două moduri de cunoaștere din urmă atârnă de împreună-lucrarea voinței omenești și a lui Dumnezeu (sunt rezultatul sinergiei).

593. Întâi e libertatea, apoi lucrarea de curățire a voinței (care e filia libertății) și apoi cunoașterea în cele două feluri din urmă, care sunt nepoatele libertății. Nichifor Theotoche dă această explicație: „Libertatea mișcă voința, iar voința, sufletul și cugetarea, spre contemplare. Iar în vremea contemplării, libertatea și voința se liniștesc, iar sufletul și cugetarea lucrează”. Mai bine-zis, după ce se opresc voința și libertatea, lucrează sau vede prin noi Duhul însuși.

cele cu care se întâlnesc fără voință⁵⁹⁴. În aceste trei chipuri își împlinesc slujba lor Sfintele Puteri în părtășie (în comuniune) cu noi, spre învățarea noastră și spre întemeierea vieții noastre⁵⁹⁵.

Însă dracii necurați nu pot mișca în noi decât numai cele două feluri (dintâi) când se apropie de noi spre pierzanie, nu spre folos. În al treilea fel nu se pot apropia de noi ca să ne amăgească. Pentru că dracii nu au nicidecum putere să miște în noi gândurile firești în cugetare. Căci e cu neputință fiilor întunericului să se apropie de lumină⁵⁹⁶. Dar Sfinții Îngeri au puterea să biruiască și să lumineze. Căci aceia sunt stăpânitorii și născocitorii înțeleșurilor mincinoase, sau ai nepoților întunericului. Astfel, de la cei ce luminează sufletul primește lumină; iar de la cei întunecați, întuneric.

Întrebare: Și care este pricina că acelora li s-a dat, iar acestora nicidecum (al treilea chip)?

Răspuns: Fiecare dintre acești învățători vede mai întâi în sine priceperea pe care o învață și o află și o primește și o gustă și apoi o poate preda și celor pe care-i învață. Dascălii cei dintâi predau mai departe cunoștința amănunțită a lucrurilor din cunoștința lor sănătoasă. Ei

594. Așa cum simțurile din afară văd lucrurile fără voia lor, așa văd și simțurile sufletului cele nemateriale fără voia lor. Atunci cele două vederi arată ca una singură, sau, cum zice Theotoche, lucrarea noastră și lucrarea Duhului sunt ca una singură. Vederea noastră s-a pătruns întreagă de vederea Duhului.

595. În aceste trei feluri de vedere, sau de cunoaștere, lucrăm nu numai noi, sau numai Duhul, ci și Puterile Îngerești, când le cunoaștem pe ele, sau, cu ajutorul lor, și pe Dumnezeu.

596. Cugetarea e, prin înseși gândurile ei naturale, lumină. Dracii nu pot pune în mișcare lumina din noi.

sunt aceia care pot pricepe de la început cu o înțelegere ascuțită a minții atotascuțite și preacurate. Iar dracii au repeziciune, dar nu luminează⁵⁹⁷. Și, altceva este repeziciunea și altceva lumina. Cea dintâi fără cea de a doua duce la pierzare pe cel ce o are⁵⁹⁸. Aceasta face să apară ca adevărată năluca adevărului⁵⁹⁹. Pentru că numai lumina arată adevărul lucrurilor și ea se înmulțește și se micșorează pe măsura viețuirii⁶⁰⁰.

Sfinții Îngerii revarsă în noi din cunoștința lor despre mișcările lucrurilor, din cunoștința pe care o gustă și o înțeleg ei mai întâi și apoi ne-o predau și nouă.

597. Sunt și oameni care prind repede ce li se spune și ripostează prompt, dar nu prind decât suprafața celor ce se spun, nu adâncimea și complexitatea lor. Rețin o singură latură din ce se spune, sau un rezumat superficial. De aceea fac impresia de „deștepti”, dar nu sunt deștepti de fapt. Așa sunt și dracii. Tainele adânci ale existenței le rămân ascunse. Lunecă cu repeziciune pe suprafața vastă a realității, dar nu pătrund dimensiunile ei nesfârșite în adâncime.

598. E o rapiditate de înțelegere, dar fără profunzime, și aproape numai în slujba criticii. De aceea pierde pe cel ce o are.

599. „Statuia adevărului”. Altceva e omul viu și altceva statuia moartă și goală pe dinăuntru, constatătoare din coaja de aramă, care imită la suprafață ipostasul viu al omului. Sfântul Isaac dă ca pricină a considerării nălucirii adevărului ca adevărul real, repeziciunea superficială cu care privește cineva realitatea. Aceasta e proprie dracilor și oricărui om care privește repede, dar superficial, realitățile. E o repeziciune care vine și din nerăbdarea de a trăi realitatea cu toată ființa.

600. Numai lumina arată adevărul lucrurilor. Dar lumina aceasta ține de lucrurile inele, sau și de ele. Și pentru a o vedea, trebuie trăite în realitatea lor, deși o au și cei ce sunt într-o concordanță cu ele. Adevărul întreg îl cunosc numai aceia care trăiesc realitatea adevărată; îl cunosc numai cei ce trăiesc în ea, sau o au în el. Și cu cât mai mult trăiesc în ea, cu atât cunosc mai mult lumina realității respective, sau adevărul ei, și nu o nălucire a lui.

Dascălii de al doilea⁶⁰¹ de asemenea mișcă în noi cunoștința despre mișcarea lucrurilor pe măsura cunoștinței lor. Căci nu sunt siliți să miște în noi gânduri drepte despre cele ce nu și le amintesc⁶⁰². Totuși, crede, precum am spus mai înainte, că nici dacă am fi în stare noi să primim, n-ar putea ei să ne învețe pe noi adevărata vedere, deși au fost în ea de la început. Și, iarăși, fiecare dintre ei, după economia în care e rânduit, îndeamnă pe cei pe care îi învață fie spre acestea, fie spre cele potrivnice.

Iar eu știu cu adevărat că mintea noastră poate să se miște și fără mijlocirea Sfinților Îngeri, de la sine, spre bine, fără să fie învățată. Dar cunoștința celor rele nu o primesc simțurile fără mijlocirea dracilor, nici nu se mișcă în ele. Și nu pot lucra răul de la sine. Căci binele e sădit în fire, iar răul, nicidecum⁶⁰³. Tot ce e străin și intră din afară în firea noastră are nevoie de un mijlocitor pentru primirea cunoștinței lui⁶⁰⁴. Dar ceea ce răsare dinlăuntru se mișcă în fire fără să fi fost învățat, fie cât de puțin. Și dacă așa este firea, e cu putință să se miște spre bine de la sine, e cu putință creșterea ei și lumina, fără contemplarea (vederea)

601. Dascălii de al doilea sunt dracii.

602. Theotoche însuși spune că acești dascăli de al doilea sunt dracii. De aceea modifică textul în care se spune: „Ei sunt siliți să miște în noi gânduri drepte despre lucrurile de care nu-și amintesc”. Modificarea lui ne-am însușit-o și noi. Dar nu numal dracii, ci și oamenii fără experiența lucrurilor profunde fac același lucru când voiesc să ne învețe.

603. Sfântul Isaac e foarte optimist în înțelegerea firii umane.

604. „Străin ce intră din afară” numește aici răul. Aceasta o învață firea prin mijlocirea demonilor, nu se mișcă în fire de la sine. Sfântul Isaac afirmă mereu aceeași viziune optimistă a firii noastre.

Îngerilor. Dar aceștia sunt învățătorii noștri, precum sunt și unii altora. Cei mai de jos au învățătura de la cei ce caută spre ei și au lumina în chipul acesta și așa unii se ridică prin alții, până ce ajung la acea treaptă care are ca învățătoare pe Sfânta Treime. De aceea acea primă treaptă îndrăznește să spună că nu are lumina de la sine, ci are ca Învățător pe Mijlocitorul Iisus, de la Care o primește și o dă celor mai de jos.

Dar eu socotesc că mintea noastră are o putere naturală de a se mișca spre contemplarea (vederea) dumnezeiască⁶⁰⁵. Și suntem deopotrivă prin dorința

---

605. Aici pare să afirme ceea ce neagă mai departe. Căci mai departe zice: „E străin prin fire minții omenesti și ingeresti”. Deci, ce trebuie să zicem decât că vorbind de puterea naturală, înțelege pe cea întărită prin har? Căci zice: „Întrucât se mișcă în noi și în ele harul”. Firea minții poate să primească harul, cu puterea căruia se mișcă spre contemplarea lui Dumnezeu cel infinit. Deci contemplarea lui Dumnezeu e și după fire și mai presus de fire. E după fire, întrucât firea e capabilă de împlinirea acestui fapt, fiind întărită de har; e mai presus de fire, întrucât nu poate face aceasta numai prin simpla putere a firii. Mai departe, iarăși, zice: „În toate cele raționale, în cele dintâi și în cele de la mijloc, nu se mișcă contemplarea după fire, ci prin har; în toate cele ce sunt (create), atât în cele cerești, cât și în cele pământești”. Deci, după acest cuvânt (fie că înțelegem prin cele dintâi și prin cele de la mijloc cetele mai de sus și cele mai de jos ale îngerilor, fie prin cele dintâi pe Îngeri, iar prin cele de la mijloc pe oameni), nimic dintre cele create nu poate contempla mintea prin fire. Dar adaugă: „Nu firea a înțeles aceasta, ca pe celelalte lucruri”. După acest cuvânt, sunt unele lucruri ce pot fi înțelese prin puterea firii. Dar care sunt acestea? Căci doar a spus: „În toate cele ce sunt (create), în cele cerești și în cele pământești”. „Pământești” socotesc că numește fie pronia și iconomia atotiubitorului Dumnezeu întinsă peste toate cele pământești, fie firea fapturilor Lui materiale. Căci, care dintre îngeri sau oameni ar putea cunoaște judecățile proniei

aceasta cu toate firile cerești, întrucât și în noi, și în ele se mișcă harul⁶⁰⁶. Dar, totuși, e lucru străin prin fire minții omenești și îngerești. Deoarece contemplarea dumnezeirii nu se numără printre celelalte contemplări. Pe de altă parte, în toate cele raționale, în cele dintâi și de la mijloc, nu se mișcă contemplarea după fire, ci prin har, în cele ce sunt (create), atât în cele cerești, cât și în cele pământești. Și nu prin fire a înțeles aceasta, ca celelalte ale lucrurilor.

Contemplarea cu mintea, în care se mișcă treapta și vederea celor cerești⁶⁰⁷, nu era în puterea lor înainte de venirea lui Hristos în trup. Deci nu puteau intra înainte de

---

lui Dumnezeu numai prin puterea firii? „O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al cunoștinței lui Dumnezeu – strigă Pavel –, cât de nepătrunse sunt judecățile Lui și de neumblate căile Lui! Că cine a cunoscut mintea Domnului? Sau cine a fost sfetnicul Lui?” (*Romani* 11, 33). La fel și firea făpturilor, nu numai a oamenilor, ci și a îngerilor, le este poate neînțeleasă. Iar prin „celelalte ale lucrurilor” înțeleg întrebuintărea meșteșugită a însușirilor lor morale, omenești, care pot fi înțelese de cei cu firea rațională, călăuziți de lumină.

606. Firea omenească și îngerească sunt bune, se mișcă de la sine spre bine, spre Dumnezeu, dar aceasta pentru că folosește totodată ceea ce are, cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru că are o înrudire cu Dumnezeu și este în corelație – măcar implicită – cu El. Olivier Clément, după ce reproduce cuvântul lui Dostoievski că „omul nu poate conserva chipul său uman decât atâta timp cât crede în Dumnezeu”, adaugă: „Noi spunem, mai modest, cât rămâne capabil de a se transcende spre întâlnirea cu misterul. Dacă această întâlnire e pierdută, dacă această mișcare de depășire nu se mai poate produce, fața (umană) pierde centrul ei de gravitație spirituală, această deschidere pentru cealaltă lume, în raport cu care se ordonează” (*Le visage intérieur*, Paris, Stock, 1978, p. 19).

607. Dar se poate înțelege și despre îngeri. Nici ei n-au cunoscut așa de mult tainele lui Dumnezeu, înainte de întruparea Cuvântului (*Efesenii* 3, 10).

aceea în aceste taine. Dar când S-a întrupat Cuvântul, li s-a deschis lor ușa în Iisus, cum zice Apostolul⁶⁰⁸.

Dar chiar dacă ne curățim, eu socotesc, ceea ce este și adevărat, că noi oamenii cu gândurile noastre nu ne putem apropia de descoperirile și cunoașterile care ne conduc spre contemplarea (vederea) aceea veșnică, care este cu adevărat descoperirea tainelor, fără mijlocirea acelora. Căci nu are mintea noastră o astfel de putere, cât au ființele de sus, care primesc în chip nemijlocit de la Cel veșnic descoperirile și vederea. Dar și ele le primesc în icoană și nu în chip descoperit. Și mintea noastră la fel. Și fiecare treaptă o primește prin predare de la alta, pe temeiul unei economii și cunoașteri ce coboară de la cea dintâi la a doua și așa mai departe până ce trece taina la toate treptele⁶⁰⁹. Dar multe taine se opresc la prima treaptă și nu trec la alta. Căci nu pot primi celelalte trepte mărirea tainei fără să o primească de la aceea. Și unele dintre taine, ieșind de la prima treaptă, se descoperă

---

608. Apostolul Pavel zice în *1 Corinteni* 16, 9: „Mi s-a deschis o ușă mare”; în *2 Corinteni* 2, 12: „Când am venit în Troa pentru Evanghelia lui Hristos, mi s-a deschis o ușă în Domnul”; iar în *Coloseni* 4, 3, zice: „Rugați-vă și pentru noi, ca Dumnezeu să ne deschidă nouă ușa pentru cuvântului a grăi taina lui Hristos, pentru care am și fost legat”. Cine propovăduiește, dar și cel ce se curățește, vede deschizându-se în fața lui uși mereu noi în bogăția de înțelesuri ale lui Hristos.

609. Totul corespunde cu ceea ce scrie Dionisie Areopagitul în *Ierarhia cerească* (cap. I). Chiar și cele dintâi trepte îngerești primesc vederea lui Dumnezeu „în icoană”, în care e ceva potrivit firii lor. Dar sunt și ele înseși, prin firea lor, „chip” sau „icoană” a înfinței Persoane sau comunului interpersonale dumnezeiești. E în aceasta și o deschidere spre înfinitatea dumnezeiască, dar și o caracterizare a ceea ce primesc din ea prin firea lor.

numai celei de a doua și acolo se păzesc în tăcere⁶¹⁰, iar alte trepte nu le înțeleg pe acelea. Și unele trec până la a treia și a patra. Și așa are loc o creștere și o scădere în descoperirile ce vor fi văzute de Sfinții Îngeri. Și dacă cu acelea se petrece așa, cu atât mai mult nu putem noi să primim asemenea taine fără mijlocire.

Deci de la ei (de la Îngeri) cade în mintea Sfinților simțirea descoperirii oricărei taine; și aceasta când e îngăduit de Dumnezeu să se descopere de la treaptă la treaptă, de la cea mai de sus, până la cea mai de jos, și în felul acesta, când e îngăduit să ajungă ceva prin consimțirea dumnezeiască până la firea omenească, la cei vrednici dintotdeauna. Prin ei primesc Sfinții lumina vederii până în slăvita veșnicie, taina neînvățată; și ei, unii de la alții. Căci sunt „duhuri slujitoare trimise la cei ce sunt în pregătire să ajungă moștenitori ai vieții” (*Evrei* 1, 14). Dar în veacul viitor această rânduială va înceta. Căci atunci nu va mai primi unul de la altul descoperirea slavei lui Dumnezeu spre bucuria și veselia sufletului. Ci, fiecăruia i se va da de la sine (prin sine) ceea ce e potrivit cu vrednicia sa, de la Stăpânul, după măsura însușirilor celor bune ale lui; și nu va primi darul de la altul, ca aici. Căci acolo nu mai e nici cel ce învață, nici cel ce e învățat, nici cel ce are nevoie să-și îplinească lipsa lui de la altul. Pentru că

---

610. Fiecare treaptă, cât e pe măsura ei. Deci cea dintâi nu poate transmite altuia tot ce a primit, ci păstrează o parte în tăcere, în meditația proprie, neputând-o primi treptele de mai jos. Dar și din tăcerea treptei de mai sus învață ceva treapta de mai jos. Vede în tăcerea ei un mister care depășește înțelegerea ei. Chiar în fața fiecărui om se vede și o tăcere, o neputință de a comunica tot ce trăiește în sine, dar în care e scufundat el însuși. Despre această tăcere grea de înțelesuri negrăite a vorbit Olivier Clément în cartea citată.

Unul este Dătătorul, dăruind în chip nemijlocit celor în stare să primească. Și de la El vor primi cei ce primesc veselia cerească. Acolo vor înceta treptele celor ce învață și ale celor ce sunt învățați, și tăria dorinței lor va atârna de Cel Unul.

Iar eu zic că cei chinuiți în gheenă vor fi biciuiți de biciul iubirii. Și ce chin mai amarnic și mai cumplit este decât chinul dragostei! Adică, cei ce simt că au greșit față de dragoste suferă acolo un chin mai mare decât orice chin, fie el cât de înfricoșător. Căci tristețea întipărită în inimă de păcatul față de dragoste e mai ascuțită decât orice chin.

E nebunie să socotească cineva că păcătoșii se lipsesc în gheenă de dragostea lui Dumnezeu. Dragostea este odrasla cunoștinței adevărului, care, după mărturisirea de obște, s-a dat tuturor. Dar dragostea lucrează prin puterea ei în două feluri: pe păcătoși îi chinuiește, cum se întâmplă și aici unui prieten din partea prietenului⁶¹¹; iar pe cei ce au păzit cele cuvenite îi veselește. Și aceasta este, după judecata mea, părerea de rău sau chinul din gheenă. Dragostea îmbată, însă, sufletele fiilor de sus cu desfătarea ei.

Întrebare: A fost întrebat oarecare: Când cunoaște cineva că a dobândit iertarea păcatelor sale?

Răspuns: Și a răspuns lui: Când va simți în sufletul lui că le-a urât pe acestea cu desăvârșire din toată inima⁶¹²;

---

611. Te chinuiește conștiința că n-ai răspuns cum se cuvine iubirii prietenului, nădejdi puse de iubirea lui în tine, sau nădejdi altora, care apelau la iubirea ta.

612. Trebuie să te fi dezlipit tu însuși sufletește de păcatele tale, ca să te dezlipească și Dumnezeu de ele; sau în aceasta simți că Dumnezeu însuși te-a dezlipit de ele. E și aici o aplicare a sinergiei.

și când în cele arătate ale lui, nu se cârmuiește pe sine în chip potrivit (lui Dumnezeu). Unul ca acesta s-a încredințat că a dobândit de la Dumnezeu iertarea greșelilor celor născute din păcat, ca cel ce și-a urât păcatul potrivit mărturiei conștiinței pe care a câștigat-o în sine, după cuvântul Apostolului: „Cugetul ce nu se osân-dește este martorul lui însuși” (*Romani* 2, 15, după înțeles). Fie ca și noi să dobândim iertarea păcatelor noastre prin harul și iubirea de oameni a Părintelui Celui fără de început, împreună cu a Unuia Născut Fiului Său și cu a Sfântului Duh, Căruia se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNTUL LXXXV

Despre felurite teme. Prin întrebări și răspunsuri

Întrebare: Cu ce legătură este legată inima omului, ca să nu alerge spre cele rele?

Răspuns: Prin aceea că urmează totdeauna înțelepciunii și sporește în învățătura vieții. Căci altă legătură mai tare nu se găsește pentru neorânduiala cugetării.

Întrebare: Până la ce hotar dorește să ajungă cel ce urmărește înțelepciunea? Și când se desăvârșește învățătura lui?

Răspuns: Este cu neputință să ajungă cineva în înaintarea lui la un astfel de hotar. Că și Sfinții sunt cu lipsuri în privința desăvârșirii ei. Călătoria înțelepciunii nu are sfârșit. Cel ce o urmărește se înalță până se unește cu Dumnezeu. Și acesta e semnul ei: că înțelegerea ei este fără margine. Pentru că înțelepciunea este Dumnezeu însuși.

Întrebare: Care este cea dintâi cărare și începătură care ne ajută să ne apropiem de înțelepciune?

Răspuns: A urmări cu toată puterea înțelepciunea lui Dumnezeu și a ne sârgui din tot sufletul în urmărirea ei până la sfârșit și a fi gata să ne dăm și viața noastră când trebuie să ne lepădăm de ea și să o aruncăm de la noi pentru dragostea lui Dumnezeu.

Întrebare: Cine se poate numi cu dreptate înțelept?

Răspuns: Cel ce înțelege cu adevărat că viața aceasta are un hotar, pentru că acela poate pune un hotar greșelilor lui. Căci care cunoștință, sau înțelegere e mai mare ca aceea de a se înțelepți cineva, ca să iasă din viața aceasta într-o nestricăciune, neavând vreo parte pângărită de dulceața ei? Nu e în lume un om mai fără de minte decât acela care, subțindu-și gândurile lui ca să pătrundă în tainele tuturor făpturilor și îmbogățindu-se prin cercetare și înțelegere într-o toată cunoștința, își are în același timp sufletul întinat de murdăria păcatului și n-a dobândit mărturia nădejdi lui, dar socotește totuși că a ajuns la limanul neîndoielii. Pentru că faptele lui nu l-au dus decât până la nădejdea în lumea aceasta, în drumul lui neîncetat spre ea.

Întrebare: Cine este cel mai tare într-o adevăr?

Răspuns: Cel ce-și păstrează voia bună în necazurile vremelnice, în care se ascund viața și slava biruinței lui și nu poartă viața în lăfăială, în care se ascund mirosul rușinii. Acesta a aflat paharul suspinului, care l-a adăpat în toată vremea.

Întrebare: Ce vatămă, așadar, în călătoria spre Dumnezeu, pe cel ce se abate de la faptele bune din pricina ispitelor?

Răspuns: Nu se poate apropia cineva de Dumnezeu fără necaz și nu poate păzi dreptatea sa neschimbată fără El. Și de va opri lucrurile care sporesc necazul, va opri și pe cele ce păzesc dreptatea lui și se va afla ca o comoară nepăzită și ca un luptător dezarmat și ca o corabie lipsită de vâslele ei și ca un rai al cărui izvor de apă a secat.

Întrebare: Cine este cel luminat în gândurile lui?

Răspuns: Oricine a ajuns să afle amărăciunea ascunsă în dulceața lumii și a împiedicat gura sa ca să bea din acest pahar și cercetează cele privitoare la mântuirea sufletului său și nu se oprește din drum până ce nu se va despărți de lumea aceasta; oricine închide simțurile lui, ca să nu intre în el dorința vieții acesteia și să fure din el comorile ascunse ale vieții.

Întrebare: Ce este lumea? Și cum o cunoaștem pe ea? Și ce vatămă pe cei ce o iubesc pe ea?

Răspuns: Lumea este o ispititoare, care atrage prin poftirea frumuseții ei pe cei ce o văd, la dorirea ei (pătimasă). Și cel ce a fost prins în parte de dorința ei și s-a împreunat cu ea nu mai poate scăpa din brațele ei până nu-l va dezbrăca pe el de viața lui. Și când îl va dezbrăca pe el de toate și-l va scoate din casa lui în ziua morții lui, atunci o va cunoaște că este o amăgitoare și o înșelătoare. Iar când cineva se nevoiește să iasă din întunericul lumii, cât încă rămâne ascuns în ea, nu poate vedea împletiturile ei. Și ea îi stăpânește nu numai pe ucenicii ei și pe fiii ei și pe cei legați în lăuntru ei, ci și pe cei neagonisitori, pe nevoitori, pe cei ce au rupt legăturile ei și s-au ridicat deasupra ei. Căci a început să-i vâneze pentru lucrurile ei în felurite chipuri și calcă peste ei și-i pune sub picioarele ei.

Întrebare: Ce să facem trupului când îl învăluie durerea și povara, când i se moleșește voința ce se naște din dorința binelui și din tăria cea dintâi a lui?

Răspuns: Unora li se întâmplă des aceasta: O jumătate a lor a ieșit pe urmele Domnului și o jumătate a rămas în lume și inima lor nu s-a rupt de cele de aici, ci s-au împărțit în lăuntrul lor. Și uneori privesc înainte, alteori, înapoi. Precum socotesc, înțeleptul îi îndeamnă pe cei astfel împărțiți și apropiați de calea Domnului, zicându-le: „Să nu te apropii de ea cu două inimi, ci apropie-te de ea ca cel ce samănă și ca cel ce seceră” (cf. *Înțelepciunea lui Sirah* 1, 27). Iar Domnul, cunoscând pe cei ce nu s-au lepădat cu desăvârșire de lume, ci sunt încă împărțiți și întorși cu mintea, mai bine-zis cu gândul, la cele dinapoi, pe motivul fricii de necazuri și pentru că n-au aruncat încă de la ei pofta trupului, și voină să depărteze de la ei moleșeala cugetului, le-a spus un cuvânt hotărât: „Oricine voiește să vină după Mine să se lepede mai întâi de sine” și cele următoare (cf. *Matei* 16, 24).

Întrebare: Ce înseamnă să se lepede cineva de sine?

Răspuns: Precum cel ce s-a pregătit să se suie pe cruce nu mai ține în cugetarea sa decât gândul morții și pornește ca un om ce nu se gândește să mai aibă vreo părticică din viața veacului acestuia, așa e și cel ce voiește să împlinească ceea ce s-a spus. Căci crucea este voința care e gata să primească orice necaz. Și când a voit să ne învețe, iarăși, de ce trebuie să facem așa, Domnul a zis: „Cel ce voiește să viețuiască în lumea aceasta se va pierde pe sine din viața adevărată; iar cel ce se pierde aici pentru Mine, se va afla pe sine acolo” (cf. *Matei* 10, 39). Acesta e cel ce pășește pe calea crucii și-și pune pașii săi pe ea.

Cel ce se îngrijește de viața aceasta s-a pierdut căzând din nădejdea prin care a pornit spre suferirea necazurilor. Pentru că grija aceasta nu-l lasă să primească necazul pentru Dumnezeu, ci-l atrage pe încetul din stăruirea în el și-l scoate din mijlocul luptei pentru viața cea fericită și face să crească în el gândul acesta, până ce-l biruiește. Dar cel ce-și pierde sufletul său pentru Mine în cugetarea sa din dorul de Mine, se păstrează nevinovat și nevătămat pentru viața de veci. Aceasta înseamnă cuvântul: „Cel ce-și pierde sufletul său pentru Mine afla-l-va pe el”. Deci pregătește-ți de aici, din tine însuși, sufletul prin pierderea ta desăvârșită din viața de aici. Și de te pierzi de aici pe tine, din viața aceasta, Domnul îți va spune ție în acest înțeles: „Și-ți voi da ție viață veșnică, precum ți-am făgăduit”. Iar de vei rămâne în viața aceasta, îți voi arăta aici făgăduința Mea cu fapta și te voi încredința de bunătățile viitoare. Și să știi că afli viața veșnică atunci când disprețuiești viața aceasta. Și când intri în luptă pentru pregătirea aceasta, sunt disprețuite în ochii tăi toate cele socotite dureroase și pricinuitoare de necaz. Căci când mintea se pregătește astfel, nu mai are luptă, nici necaz în vremea primejdiei de moarte. De aceea trebuie să știi cu dinadinsul că de nu va urî omul viața lui în lume din dorința vieții viitoare și fericite, nu poate răbda nicidecum necazurile și durerile de tot felul care vin asupra lui în fiecare ceas.

Întrebare: În ce chip taie omul obișnuința cea dintâi a lui și se obișnuiește pe sine cu viața de sărăcie și de nevoie?

Răspuns: Trupul nu se înduplecă să trăiască fără cele de trebuință cât timp rămâne legat de pricinile desfătărilor și moleșelii. Și mintea nu-l poate înfrâna de la acestea,

până ce trupul amintit nu se va înstrăina de la toate cele ce pricinuesc trândăvia lui. Căci atunci când are în față priveliștea desfătării și a lucrurilor și vede aproape în fiecare clipă pricinile moleșelii, se stârnește în el pofta lor fierbinte și aceasta îl atâță de parcă l-ar arde.

De aceea cu multă dreptate Mântuitorul a poruncit celui ce s-a hotărât să-L urmeze, să se golească de toate și să iasă din lume. Pentru că mai întâi omul trebuie să arunce pricinile moleșelii de la el și apoi să se apuce de lucru. Și Însuși Domnul, când a început să Se lupte cu diavolul, S-a luptat cu el în pustiu cel mai uscat. Iar Pavel îndeamnă pe cei ce iau crucea lui Hristos să iasă din cetate: „Să ieșim împreună cu El, zice, în afară de cetate, și să luăm ocara Lui, că a pățit în afară de cetate” (cf. *Evrei 13*, 12, 13).

Căci, când se desparte cineva de lume și de cele ale ei, uită repede obișnuința și viețuirea lui de mai înainte și nu se ostenește vreme îndelungată pentru desfacerea lui de acestea. Iar prin apropierea lui de lume și de lucrurile ei, își moleșește repede tăria cugetării lui. De aceea, trebuie să știm că desfacerea aceasta mult ajută și conduce spre înalțare în lupta cea mântuitoare a nevoinței.

Se cuvine, deci, și e de mult ajutor ca în lupta aceasta chilia călugărului să fie în sărăcie și în lipsuri, ca ea să fie goală și lipsită de toate cele ce pot mișca în el pofta spre tihnă. Căci când pricinile moleșelii sunt departe de om, el nu se primejduiește în războiul îndoit: în cel dinăuntru și în cel din afară. Și astfel biruiește mai fără osteneală omul ce se află departe de cele ce îndeamnă la plăcere, decât cel ce are aproape de el cele ce-l mișcă spre poftă. Aici lupta e îndoită.

Căci când e lipsit omul de ceea ce e de trebuință pentru susținerea sălașului său⁶¹³, disprețuiește cu ușurință ceea ce este de trebuință și nu privește la aceea cu poftă nici în vremea când are nevoie de o mică împărtășire de ea și trupul se mulțumește cu puțin și pe acest puțin îl vede lângă sine ca ușor de disprețuit și nu se apropie de mâncare pentru dulceața ei, ci pentru ca să ajute și să întărească firea.

Aceste purtări îl ridică pe cineva ușor la nevoința susținută de o gândire lipsită de necaz și de întristare. Se cuvine, deci, călugărului sânguincios să fugă fără întoarcere, cu picior sprinten, de toate ce-l războiesc pe călugăr și să nu se amestece cu cele ce-l războiesc pe el, și să se înfrâneze chiar și de la simpla privire a lor și să se depărteze de apropierea lor cu toată puterea.

Căci astfel cel ce se nevoiește rănește pe vrăjmașul, aflându-se prin starea lui mai presus de vicleniile aceluia și veselind pe Domnul Iisus, prin Care se săvârșește izbăvirea celor ce se luptă cu el. Că moleșirea în vreo privință a celui ce se nevoiește e socotită ca o biruință a răutății asupra lui, iar de biruința aceasta se bucură vrăjmașul și Se întristează Sfântul Duh⁶¹⁴.

Și o spun aceasta nu numai despre stomac, ci și despre toate cele ce pot fi supuse ispitei și războiului, prin care se încearcă și se probează libertatea omului.

---

613. Poate e vorba de trup.

614. Aliniatul acesta lipsește în textul grec tipărit, ca și în manuscrisul mai nou, dactilografiat. El se află numai în textul românesc tipărit la 1819. Se vede că acesta a folosit alt text grec, sau și alt text grec pentru traducere. Dar se poate ca el să fi fost la început o scolie marginală.

Căci omul, când vine la Dumnezeu, face cu Dumnezeu un legământ să se țină departe de toate acestea: să nu privească față de femeie, să nu vadă persoane împodobite, să nu poftască nimic și să nu se desfășeze în mâncări, să nu privească la frumusețea veșmintelor și să nu caute la viețuirea mirenilor, să nu asculte la cuvintele lor și să nu iscodească cele privitoare la ei. Pentru că multă putere dobândesc patimile din apropierea de toate aceste feluri de lucruri, care molesesc pe cel ce se nevoiește și schimbă cugetarea și hotărârea lui. Căci dacă vederea celor bune mișcă voința să se aplece cu râvnă adevărată spre lucrarea lor, e vădit că cele potrivnice acestora au puterea să atragă cugetarea spre ele. Și chiar dacă din ele nu-i vine cugetări ce se liniștește mai mult decât că o silește să se războiască, și aceasta este o mare pagubă: căci trece de bunăvoie din starea de pace în tulburare.

Și dacă un oarecare dintre bătrânii nevoitori, văzând pe cineva fără barbă, asemenea femeilor, a socotit acest lucru vătămător pentru cugetare și păgubitor pentru lupta lui, oare nu greșește cel ce e cu negrijă în alte lucruri, când acest sfânt n-a primit să intre la un astfel de frate și să-l sărute? Căci înțeleptul bătrân a judecat așa: „Chiar numai de îmi voi aduce aminte în noaptea aceasta că este aici cineva de felul acesta, îmi este spre mare pagubă”. Și de aceea n-a intrat și i-a zis lui: „Eu nu mă tem de tine, dar de ce să-mi pricinulești război în zadar? Căci aducerea-aminte de unele ca acestea pricinulește o tulburare nefolositoare cugetării. Pentru că în fiecare din măduarele trupului acestuia se află un farmec și omul are război mare din pricina lor și se cade să se păzească pe sine și să-și micșoreze

războiul său față de acestea, prin fuga de ele. Căci când se apropie acestea, chiar de se silește omul spre bine, se primejduiește de către ele, privindu-le și pof-tindu-le mereu”.

Pentru că multe ierburi mirositoare vedem ascunse în pământ. Dar vara nu le cunoaște nimeni din pricina arșiței. Când, însă, se îmbibă de apă și-și răspândesc mirosul prin mijlocirea aerului răcoros, se arată fiecare soi unde era îngropat în pământ. Tot așa e și cu omul. Când se află în harul liniștirii și în căldura înfrânării se odihnește cu adevărat de multele patimi. Dar când se apropie de lucrurile lumii, vede cum se ridică fiecare patimă. Și capul i se face ușuratic, mai ales dacă răspândesc un miros odihnitor⁶¹⁵.

Și am spus aceasta, ca să nu se încreadă cineva cât timp viețuiește în trup, până la moarte; și ca să arăt că mult ajută pe cineva, în lupta nevoinței, fuga și depărtarea lui de pricinile păcatului. Trebuie să ne temem pururi de lucrurile care ne aduc rușinea prin aducerea- aminte de ele, și să nu călcăm peste conștiință și să o nesocotim. Deci să ne silim să ducem trupul în pustie și să-l facem să dobândească răbdarea. Dar mai mare decât toate este să se sângulască cineva, oriunde ar fi, să se ferească de pricina războiului (căci în acest caz chiar de e supus necazurilor, e fără frică), ca nu cumva, când se ivește vreo trebuință, să cadă din pricina apropi- erii ei⁶¹⁶.

---

615. Poate i se ușurează în sens rău: devine ușuratic.

616. Dăm un alt aliniat care nu e decât în traducerea româ- nească din 1819: „Se cuvine a ne păzi și de aceasta cu multă luare-aminte: a nu vedea trupul gol al cuiva, ba nici al său, ba nici a ne apropia prin atingere de mădularele cele mai de jos și a voi a le

Întrebare: Care este începutul în războiul împotriva păcatului, al celui ce a aruncat de la sine toată împrăștierea și a intrat în luptă? Și de unde începe lupta?

Răspuns: E cunoscut tuturor că începutul oricărei lupte împotriva păcatului și a poftei este osteneala privegherii și a postului. Acesta din urmă este mai ales începutul luptei împotriva păcatului din lăuntrul nostru. Și semnul urii împotriva păcatului și a pofririi lui în cei ce luptă în războiul nevăzut este că încep cu postul și după aceasta cu privegherea de noapte, care le ajută la nevoință.

Despre post și priveghere

Cel ce iubește în toată viața lui unirea acestei perechi se face prietenul neprihănirii. Precum odihnirea stomacului e pricina tuturor relelor și trândăvia somnului aprinde pofta curviei, așa calea cea sfântă a lui Dumnezeu și temelia a toată virtutea sunt postul, privegherea și trezvia întru slujirea (liturghia) lui Dumnezeu, întru răstignirea trupului toată ziua și toată noaptea, care e potrivnică dulceței somnului. Postul este apărătorul a toată virtutea și începutul nevoinței. El e cununa celor ce se înfrânează și frumusețea fecioriei și a sfințeniei; e strălucirea neprihănirii și începutul căii viețuirii creștine; e maica rugăciunii și izvorul neprihănirii și al cumințeniei; e învățătorul liniștirii și înainte-mergătorul tuturor faptelor bune.

---

vedea pe acestea. Că mulți, neluând seama la aceasta, au căzut din Împărăția cerurilor. Căci au ajuns la obișnuința unui lucru urât și nu s-au mai putut depărta de el”.

Căci, când începe cineva să postească, dorește să ajungă la vorbirea cu Dumnezeu în cugetarea lui. Pentru că trupul care postește nu rabdă să doarmă în așternutul lui toată noaptea. Când pecetea posturilor s-a întipărit în gura omului, gândirea lui e străbătută de străpungere și din inima lui izvorăște rugăciunea și pe fața lui e așternută tristețea; atunci gândurile murdare stau departe de el, în ochii lui nu se vede veselie și este dușmanul poftelor și al întâlnirilor deșarte. Niciodată n-a văzut cineva pe un postitor cu dreaptă-socoteală robit de pofta păcatului. Marele drum spre tot lucrul bun este postul cu dreaptă-socoteală (cu discernământ). Și cel ce nu are grijă de el clatină tot binele. Pentru că el este porunca dată firii noastre de la început, ca să se păzească de desfătarea gustării; și cu aceasta și-a luat începutul făptura noastră. Pe de altă parte, din călcarea cea dintâi a lui, și-au luat început cei ce se nevoiesc din frica lui Dumnezeu, care încep să păzească legile Lui.

Și Mântuitorul, când S-a arătat în lume, la Iordan, de aici a început. Căci după Botez, L-a dus pe el Duhul în pustie și a postit acolo patruzeci de zile și patruzeci de nopți. La fel și toți cei ce ies să-l urmeze Lui, pe această temelie pun începutul nevoinței lor. Căci e armă lucrată de Dumnezeu. Și care dintre cei ce o nesocotesc nu se va osândi? Și dacă Cel ce a dat legea a postit, care dintre cei ce păzesc legea nu trebuie să postească?

De aceea, până atunci neamul omenesc n-a cunoscut biruința, nici diavolul n-a simțit înfrângerea lui din partea firii noastre. Dar prin această armă a slăbit de la început. Și Domnul nostru a fost conducătorul și

întăiul câștigător al biruinței, ca să pună cea dintâi cunună a biruinței pe capul firii noastre. Când diavolul vede pe vreunul dintre oameni îmbrăcat cu această armă, îndată vrăjmașul și tiranul se înfricoșează și-și aduce aminte de înfrângerea lui cea din pustie, de către Mântuitorul, și puterea lui se frânge și e ars de vederea armei date nouă de către Conducătorul luptei noastre. Ce armă e mai puternică decât ea? Și ce dă mai multă îndrăzneală inimii în lupta împotriva duhurilor răutății, decât foamea răbdată pentru Hristos?

Căci cât se ostenește și pătimește trupul în timpul în care oastea dracilor înconjoară pe om, atâta ajutor primește inima lui din nădejdea biruinței. Și cel ce îmbracă arma postului arde de râvnă în toată vremea. Că și râvnitorul Ilie, când ardea de râvnă pentru legea lui Dumnezeu, petrecea în lucrarea postului. Căci pe cel ce a câștigat această armă ea îl face să-și aducă aminte de poruncile Duhului și postul este mijlocitorul între legea veche și harul dat nouă de Hristos⁶¹⁷.

Și cel ce se lenevește în el e moleșit și leneș și slab și în celelalte bătălii și arată începutul și semnul rău al moleșirii sufletului său și dă puțință biruirii lui de către cel ce-l războiește pe el. Pentru că intră în luptă gol și neînarmat; și e vădit că iese fără biruință din ea. Pentru

---

617. „Moise a primit tablele legii, scrise în muntele Sinaï, postind. Iar Mântuitorul tuturor a început să binevestească legea harului după postul de patruzeci de zile în pustie. De aceea, postul este mijlocitorul legii vechi și al harului. Căci fiecare dintre acestea ni s-a dat premergând și mijlocind postul”. Postul subțiază firea câinii și întărește duhul în om și prin aceasta omul intră în legătură cu Dumnezeu, Care este Duh. Sau postul face străvezlu pe om pentru lumea Duhului și bun mijlocitor al Lui.

că mădularele lui nu s-au îmbrăcat în căldura foamei postului⁶¹⁸. Aceasta este puterea postului. Și cel ce stăruie în el are cugetarea neclintită și gata să întâmpine și să surpe toate patimile cele rele.

Se spune despre mulți mucenici că în ajunul zilei în care așteptau să primească cununa muceniciei, dacă știau aceasta de mai înainte, sau din descoperire, sau din vestirea vreunuia dintre tovarășii lor, în noaptea aceea nu gustau nimic, ci stăteau priveghind de seara până dimineața în rugăciune, preamărind pe Dumnezeu în psalmi și laude și cântări duhovnicești, și așteptau clipa aceea cu bucurie și veselie, asemenea celor ce se pregătesc de nuntă, așteptând să întâmpine sabia cu postul lor. Drept aceea și noi, cei chemați la mucenicia nevăzută, ca să primim cununile sfințeniei, să priveghem și niciodată să nu dăm, în vreun mădular sau în vreo parte a trupului nostru, vrăjmașilor vreun semn de lepădare (de Hristos).

Întrebare: Cum sunt unii, câteodată chiar mulți, care au poate faptele acestea și totuși nu simt liniștea și odihna din partea patimilor și pacea din partea gândurilor?

Răspuns: Patimile ascunse în suflete nu se vindecă, frate, numai prin osteneli trupești, nici nu împiedică gândurile în cei ce își supraveghează mereu simțurile. Aceste osteneli păzesc pe om de patimile lui, ca să nu fie biruit de ele, ca și de războiul dracilor. Dar nu dăruiesc liniștea și pacea sufletului. Căci faptele și ostenelile

---

618. Cel ce postește copleșește slăbiciunea trupului cu căldura râvnii sale de înfrânare și niciun păcat nu se poate apropia de sufletul și de trupul lui.

dănuiesc sufletului nepătimirea și omoară patimile cele de pe pământ și aduc odihna gândurilor numai când ne vom împărtăși de liniște; numai când simțurile din afară vor scăpa de tulburare și vor stăruî un timp oarecare în lucrarea înțelepciunii. Pentru că omul, cât timp se lipsește de întâlnirea cu oamenii, și mădularele lui, de revărsarea gândurilor în ele, și se adună în sine însuși, nu-și poate cunoaște patima lui. Fiindcă liniștirea, cum a zis Sfântul Vasile, este începutul curățirii sufletului. Căci când mădularele din afară se opresc din lucrarea de afară și din împrăștierea în lumea din afară, cugetarea se întoarce din risipirile și împrăștiările ei și se liniștește în ea însăși și inima se trezește ca să cerceteze cele ce vin din afara sufletului. Și, de stăruie bine în acestea, omul începe pe încetul să umble pe calea curățirii sufletului.

Întrebare: Deci nu se poate curăți sufletul prin viețuirea din afara ușii?

Răspuns: Se usucă vreodată rădăcina pomului udată în fiecare zi? Și se împuținează vreodată cuprinsul vasului în care torni în fiecare zi? Și dacă curăția nu e altceva decât uitarea de viețuirea cea slobodă și ieșirea din obișnuința ei, cum și când își va curăți sufletul acela, care înnoiește prin fapte în sine sau în alții, prin simțuri, amintirea vechii obișnuințe, care este cunoașterea prin trăire a păcatului? Când își poate curăți cineva sufletul său prin aceasta? Sau când se va liniști de războirile din afară, ca să se vadă pe sine? Căci dacă inima se întinează în fiecare zi, când se curățește de întinăciune? Pentru că trăind astfel nu se poate nici măcar împotrivi lucrării din afară. Și cu atât mai mult nu-și poate curăți inima când stă în mijlocul câmpului

de bătaie și aude în fiecare zi sunete neîncetate de război. Și cum îndrăznește atunci să vestească pace sufletului său?

Dar dacă se depărtează de acestea, oprirea de la ele poate pe încetul să odihnească cele dinăuntru. Fiindcă până ce nu se oprește râul de sus, nu seacă apele lui de jos. Dar când ajunge cineva la liniște, sufletul poate deosebi patimile și cerceta cu înțelegere înțelepciunea sa. Atunci se trezește și omul dinăuntru la faptele Duhului și simte zi de zi înțelepciunea cea ascunsă ce înfloarește în sufletul lui.

Întrebare: Care sunt dovezile și semnele neîndoielnice cele mai de aproape, din care simte cineva că a început să vadă în sine rodul ascuns în suflet?

Răspuns: Când se învrednicește cineva de harul lacrimilor celor multe ce izvorăsc nesilit. Căci lacrimile s-au pus de cugetare ca un hotar oarecare între cele trupești și cele duhovnicești și între pătimire și curăție. Până ce nu primește cineva darul acesta, lucrarea lui este încă în omul din afară și nu simte încă deplin lucrarea celor ascunse ale omului duhovnicesc⁶¹⁹. Căci când începe cineva să lase cele trupești ale veacului de acum și se arată trecând în lăuntru hotarului acestuia ce se află în lăuntru firii, îndată ajunge la harul acesta al lacrimilor. Și de la cel dintâi sălaș al viețuirii ascunse (de la cea dintâi treaptă a ei) încep lacrimile acestea și ele îl duc la desăvârșirea dragostei de Dumnezeu. Și cu cât înaintează, cu atât se îmbogățește în

---

619. Lacrimile sunt semnul că omul se simte copleșit de prezența și de lucrarea din alt plan a Duhului. Sunt puntea de trecere de la omul rece, invătoșat, nesimțitor al celor cerești, la omul care simte cele dumnezeiești, pentru că a trecut la ele.

ele, până ce le va bea în mâncarea lui și în băutura lui din multa lor stărnire. Și acesta este semnul neîndoielnic că a ieșit cugetarea lui din lumea aceasta, și simte lumea aceea duhovnicească. Și cu cât se apropie omul în cugetarea lui de lumea aceasta, cu atât se sărăcește în lacrimile acestea⁶²⁰. Și când cugetarea se va lipsi cu desăvârșire de lacrimile acestea, este semn că omul s-a îngropat în pătimi⁶²¹.

Despre deosebirea lacrimilor

Sunt unele dintre lacrimi care ard; și sunt lacrimi care îngrașă. Lacrimile care ies din străpungere și din inima cuvioasă pentru păcate usucă trupul și ard, și adeseori și partea conducătoare a sufletului (mintea) simte vătămarea ce-i vine din acestea când încep să curgă⁶²². Și, mai întâi omul se întâlnește neapărat cu

---

620. Mutarea omului cu cugetarea de la preocuparea de trup și de lumea aceasta se cunoaște după lacrimile ce încep să-i curgă. Pentru că lumea Duhului, la care se mută, este lumea iubirii, nu una a cugetării abstracte; este o lume în care lucrează în mod simțit Dumnezeu, Care este izvorul iubirii. Dar când omul se apropie iar de lumea aceasta (a patimilor), lacrimile se împuținează. Căci el se usucă sufletește. Viețuirea în lumea minunată a Duhului emoționează pe om atât de mult cu iubirea ei, că din el pornesc lacrimile în mod neîncetat.

621. Patimile sunt o îngropare a duhului în trup, a omului simțitor și larg deschis comuniunii în iubire, în închisoarea egoistă, o acoperire a transparenței lui și o împietrire a sensibilității lui sufletești, mai bine-zis duhovnicești, care este o sensibilitate a iubirii pentru Dumnezeu și pentru semenii. E o împietrire a inimii.

622. Sunt lacrimile durerii pentru păcate. Acestea vatămă și cugetarea, pentru că o întristează și nu e în stare să vadă înțelesurile luminoase ale adâncurilor milei lui Dumnezeu.

această treaptă a lacrimilor și prin ele i se deschide lui o poartă spre treapta a doua, care e mai înaltă decât aceasta. Ea e țara bucuriei, în care omul primește mila. Iar acestea sunt lacrimile ce curg din înțelegere⁶²³. Ele înfrumusețează și îngrașă trupul și curg nesilit, de la sine. Și nu numai că îngrașă trupul omului, cum s-a zis, ci și vederea omului se preschimbă. „Că veselindu-se inima, fața înflorește, iar când se află în înflorire, se posomorăște” (*Pilde* 15, 13).

Întrebare: Ce este învierea sufletului, de care a vorbit Apostolul, zicând: „De ați înviat împreună cu Hristos” (*Coloseni* 3, 1)?

Răspuns: Spunând Apostolul: „Dumnezeu, Cel ce a zis să lumineze lumina din întuneric, El însuși a luminat în inimile noastre” (*2 Corinteni* 4, 6)⁶²⁴, a arătat învierea sufletului, ieșirea din starea veche. Aceasta trebuie să o înțelegem. Adică să se ivească omul cel nou, care nu are nimic din omul vechi, precum zice: „Și voi da lor inimă nouă și duh nou” (*Iezechiel* 36, 26). Căci atunci ia chip Hristos în noi prin Duhul înțelepciunii și al descoperirii cunoștinței Lui.

623. Lacrimi ce curg dintr-o înțelegere, care e și vedere și simțire a lumii Duhului; dintr-o simțire a milei lui Dumnezeu și a bucuriei atenției Lui iubitoare. Sunt lacrimi ce îngrașă cu viața cea nouă ce inundă sufletul din Dumnezeu, pe când primele au pârjolit viața cea veche în păcat. Primele lacrimi sunt întoarse spre trecut, ca să-l omoare, cele de al doilea se deschid spre viitorul pe care-l inaugurează.

624. Dumnezeu e pentru noi mai presus de lumină, e întunericul apofatic (negrăit); dar când vrea să intre în comunicare cu noi, din acest întuneric al Lui țâșnește lumina. Iar prin aceasta învie sufletul nostru. Trăirea în apropierea de Dumnezeu e: viața cea nouă, care e totodată lumină.

Întrebare: Ce este, pe scurt, puterea faptei liniștirii?

Răspuns: Liniștirea omoară simțurile din afară și trezește pe cele din lăuntru⁶²⁵. Iar viețuirea din afară face cele dimpotrivă acestora, sau trezește simțurile din afară și omoară pe cele din lăuntru.

Întrebare: Care este pricina vederilor și a descoperirilor, sau a faptului că unii văd, iar alții se ostenesc peste puterile lor și vederea nu lucrează în ei?

Răspuns: Pricinile acestora sunt multe. Unele dintre ele sunt din vreo iconomie și din harul cel nou. Altele, spre mângâierea celor neputincioși și spre încurajarea și învățarea lor. Întâi toate acestea se dăruiesc oamenilor din vreo iconomie pentru mila lui Dumnezeu. Și unele din acestea se dăruiesc de cele mai multe ori potrivit celor trei feluri de oameni: potrivit celor mai simpli, potrivit celor covârșitor de nevinovați și potrivit celor desăvârșiți și sfinți, sau celor ce au o râvnă fierbinte pentru Dumnezeu și și-au pierdut nădejdea în lume și s-au lepădat desăvârșit de ea și s-au depărtat de locuirea cu oamenii și au ieșit goi pe urmele lui Dumnezeu, dar le vine o frică din singurătatea lor, sau îi înconjoară o primejdie de moarte din nemâncare, sau din boală, sau din vreo strămătorare sau necaz, încât se apropie de deznădejde. Deci, cea dintâi pricină sunt mângâierile ce le vin unora ca aceștia, care nu le vin celor ce îi covârșesc pe aceștia în osteneală; ea e curăția și necurăția conștiinței lor⁶²⁶.

---

625. Liniștirea nu e o simplă oprire a oricărei simțiri, ci în ea se trezesc simțurile dinăuntru prin care e sesizată lumea Duhului. E trezirea sufletului la viață în Dumnezeu.

626. „Cea dintâi pricină e curăția și necurăția”, lipsește în textul grec, dar se află în traducerea românească din 1819. Iar în textul

A doua pricină este în chip neîndoielnic aceasta: Întrucât are cineva o mângâiere omenească, sau de la ceva din cele văzute, nu i se dau astfel de mângâieri decât după vreo iconomie a harului celui nou. Iar cuvântul nostru este despre pustnici. Și martor al celor spuse este unul dintre Părinți, care s-a rugat pentru aceasta și a auzit: „Să-ți ajungă ție mângâierea și vorbirea oamenilor”.

Iar un altul oarecare, care trăia în acest fel de pustnicie, când se afla în viețuirea pustnicească se bucura în toată clipa de mângâierea cea din har. Dar când s-a apropiat de lume, o căuta după obicei și nu o afla și s-a rugat lui Dumnezeu să-i arate pricina, zicând: „Nu cumva, Doamne, pentru episcopie s-a depărtat harul de la mine?”⁶²⁷. Și i s-a spus: „Nu, ci pentru că Dumnezeu poartă grijă de cei ce viețuiesc în pustie și-i învrednicește pe ei de astfel de mângâieri”. Căci nu e cu putință să aibă vreunul dintre oameni vreo mângâiere văzută și sa o primească pe aceasta, decât pentru vreo iconomie ascunsă a celor spuse, cunoscută numai Celui ce le chivernisește pe acestea.

Întrebare: Oare, e același lucru vederea și descoperirea, sau nu?

---

grec se dă următoarea notă: „Curăția și necurăția, sau curăția de patimile trupești, dar nu și de cele ale sufletului și ale conștiinței; sau curăția, dar nu cea neîndoielnică și desăvârșită, sau cea care se zice, dar nu e curăția”. Această notă, care e și în traducerea românească, arată că cuvintele acestea au fost și în textul grec manuscris, dar s-au omis din greșală din textul tipărit.

627. „O spune poate aceasta despre sine însuși, căci fiind pustnic s-a făcut mai pe urmă episcop al Ninivei”. Harul săvârșirii Tainelor îl avea, dar harul simțirii personale a lucrării lui Dumnezeu nu-l mai avea.

Răspuns: Nu, ci sunt deosebite. Descoperirea⁶²⁸ se folosește adeseori pentru amândouă. Căci deoa-rece arată ceea ce e ascuns, toată vederea se numește descoperire. Dar descoperirea nu se numește vedere. Căci descoperirea se folosește pentru cele cunoscute, gustate și înțelese de minte. Iar vederea de orice fel are un chip, sau un tip, cum se întâmplă la cei vechi⁶²⁹, fie în somn adânc, fie în stare de veghe. Și uneori în mod limpede, alteori, ca într-o nălucire, sau fără limpezime. De aceea, și cel ce vede de multe ori nu cunoaște, fie că vede în stare de veghe, fie dormind. Ea se face cunoscută și prin auzirea unui glas, dar uneori se vede și un tip oarecare, iar alteori într-un mod mai lămurit față către față. Dar și vederea, și vorbirea, și întrebarea, și întâlnirea cu ea sunt ale unor puteri sfinte, care se fac văzute de cei vrednici și aduc descoperiri. Astfel de arătări se săvârșesc și în locuri mai pustii și mai depărtate de oameni, acolo unde omul are nevoie neapărată de ele, pentru faptul că nu are alt ajutor sau mângâiere în acel loc. Iar descoperirile sunt simțite sau le primește mintea prin curăția ei, dar de ele au parte numai cei desăvârșiți și cunoscători.

Întrebare: Care este semnul că a ajuns cineva la curăția inimii? Și când cunoaște omul că inima lui a ajuns la curăție?

Răspuns: Când îi vede pe toți oamenii ca buni și nu-i apare vreunul necurat și întinat, atunci este cu adevărat

---

628. Nota la textul grec: „Poate vederea”.

629. În Vechiul Testament, vederea lui Dumnezeu se săvârșea prin tipuri, de exemplu, prin rugul aprins, în Noul Testament, prin chip, sau icoană, sau imagine. Iisus Hristos ca om e un chip al lui Dumnezeu-Cuvântul. Iar icoana e zugrăvirea acestui chip.

curat cu inima. Căci cum se împlinește cuvântul Apostolului, care ne cere să socotim pe toți, cu inima sinceră, mai presus de noi, dacă nu se ajunge la ceea ce s-a zis: „Că ochiul curat nu va vedea cele rele” (*Avacum* 1, 13)?

Întrebare: Ce este curăția? Și până unde ajunge hotarul ei?

Răspuns: Curăția este uitarea chipurilor cunoașterii celei contrare firii, aflate în lume sub fire. Iar hotarul eliberării de acestea și al aflării în afară de ele este acesta: revenirea omului la simplitatea și nevinovăția dintâi a firii lui și socotirea sa ca prunc, dar fără scăderile pruncului.

Întrebare: Dar poate ajunge cineva la treapta aceasta?

Răspuns: Da. Căci au ajuns unii la măsura aceasta, cum a ajuns și Avva Sisoe la măsura aceasta, că întreba pe ucenicul său de a mâncat sau n-a mâncat. Și altul oarecare dintre Părinți a ajuns la o astfel de simplitate și nevinovăție, că puțin îi mai trebuia ca să fie ca pruncii, încât uita cu desăvârșire de cele de aici; uita până și de a mâncat înainte de Împărtășanie și se ducea să se împărtășească dacă nu-l oprea vreunul dintre ucenicii lui. Și-l duceau ucenicii lui ca pe un prunc la Împărtășanie. Era prunc față de lume, dar sufletul lui era desăvârșit față de Dumnezeu.

Întrebare: Ce cugetare și indeletnicire trebuie să aibă cel ce se nevoiește, când șade în liniște în sihăstria lui? Și ce trebuie să lucreze neîncetat ca să nu se indeletnicească mintea lui cu gânduri deșarte?

Răspuns: Întrebi despre cugetare și indeletnicire, cum se face omul mort în chilia lui? Oare, are omul sânguitor și treaz cu sufletul, petrecând întru sine, nevoie să se întrebe cum să petreacă? Căci ce este altceva indeletnicirea monahului în chilia sa decât plânsul?

Și ce cugetare e mai înaltă decât aceasta? Căci însăși șederea călugărului și singurătatea sa îl învață asemănarea ei cu petrecerea într-un mormânt, care-l ține departe de bucuria oamenilor. Căci făptuirea lui este plânsul și însăși numirea stării lui îl cheamă și-l îndeamnă la aceasta. Căci se numește „plângător”, adică amărât cu inima. Și toți Sfinții au plecat plângând din viața aceasta. Și dacă Sfinții plâneau și ochii lor erau plini pururea de lacrimi până ce plecau din viața aceasta, cine nu va plânde? Mângâierea călugărului se naște din plâns. Și dacă cei desăvârșiți și purtătorii de biruință plâneau aici, cum va suporta cel plin de răni să se liniștească din plâns? Cel ce se are pe sine zăcând mort înaintea sa, și se vede pe sine omorât prin păcate, mai are nevoie de învățătură cu ce fel de gând să-și pricinuiască lacrimile? Sufletul e omorât de păcate și zace înaintea ta, și el e mai mult pentru tine decât toată lumea, și nu ai nevoie de plâns? De vom intra deci în liniștire și vom stăruî în ea cu răbdare, fără îndoială vom putea rămâne în plâns. De aceea să ne rugăm cu o cugetare neîncetată Domnului, ca să ni-l dăruiască pe acesta. Căci de vom dobândi acest har, care e mai mare decât celelalte daruri (harisme) și le covârșește pe acelea, vom intra la curăție. Și când vom intra la ea, nu se va mai lua de la noi până la ieșirea noastră din viața aceasta.

Fericiți deci cei curați cu inima, că nu este timp în care să nu se bucure de desfătarea aceasta a lacrimilor și în ea pururea vor vedea pe Domnul⁶³⁰. Și încă fiind

---

630. Sfântul Isaac leagă curăția inimii și vederea lui Dumnezeu de lacrimi. Numai lacrimile ca pocăință extremă curățesc inima de

lacrimi în ochii lor, se învrednicesc de vederea descoperirilor Lui în înălțimea rugăciunii lor și nu este în ei rugăciune fără lacrimi. Și aceasta este ceea ce s-a spus de Domnul: „Fericiți cei ce plâng, că aceia se vor mângâia” (Matei 5, 4). Căci de la plâns se trece la curăția sufletului. De aceea spunând Domnul că ei se vor mângâia n-a tălcut înțelesul mângâierii. Căci când se va învrednici călugărul să treacă prin lacrimi de ținutul patimilor și să ajungă în șesul curăției sufletului, îl întâmpină această mângâiere. De trece, deci, cineva de la cele ce o pricinuesc pe aceasta aici⁶³¹, în aceasta se întâlnește cu mângâierea care nu se află aici⁶³².

Și atunci înțelege că mângâierea ce o primește la sfârșitul plânsului e mângâierea pe care o dăruiește Dumnezeu, prin curăție, celor ce plâng. Pentru că nu poate plânge cineva neincetat câtă vreme e tulburat de patimi⁶³³. Deci acest dar (această harismă) al lacrimilor și al plânsului e al celor nepătimitori. Și dacă pe cel ce plânge și se jelește pentru un timp lacrimile pot nu numai să-l conducă la nepătimitire, ci și să șteargă cu desăvârșire patimile din mintea lui și s-o izbăvească pe aceasta de amintirea lor⁶³⁴, ce să zicem despre cei ce au noaptea și ziua lucrarea aceasta în cunoștință

---

păcate; numai lacrimile ca supremă induioșare de iubirea lui Dumnezeu dăruiesc vederea lui Dumnezeu, sau izvorăsc din ea.

631. De la lacrimi, la curăție.

632. Curăția e ceea ce se poate dobândi aici, dar mângâierea vine de sus, de la Duhul mângâierii.

633. Patimile sunt opuse plânsului. Pentru că plânsul curat și induioșat e semnul iubirii. Iar patimile, semnul egoismului.

634. Lacrimile șterg chiar amintirea păcatelor, prin covârșirea dragostei de Dumnezeu aflată în ele.

(conștiință)? Dar ajutorul ce vine din plâns nimeni nu cunoaște decât singuri aceia care și-au predat sufletul lor lucrării acesteia. Toți Sfinții doresc intrarea aceasta. Căci prin lacrimi li se deschide lor ușa ca să intre în patria mângâierii, în care sunt întipărite urmele preabune și mântuitoare ale lui Dumnezeu, prin descoperiri⁶³⁵.

Întrebare: Dat fiind că sunt unii care nu pot plânge neîncetat din pricina slăbiciunii trupului, ce trebuie să facă ei pentru păzirea minții, ca să nu pătrundă patimile în ea, golită fiind de toate?

Răspuns: Nu se pot răscula patimile împotriva sufletului și nu îl pot tulbura pe nevoitor când inima e golită de cele ale vieții, prin retragerea care-l ferește de orice împrăștiere, dacă nu se lasă prins de trândăvie și de nepăsarea față de cele cuvenite, mai ales de se va îndeletnici cu cugetarea celor din dumnezeieștile Scripturi, prin cercetarea înțelesurilor lor, rămânând netulburat de patimi. Căci chiar și numai de vor stărui aceste înțelesuri în el și se va înmulți înțelegerea dumnezeieștilor Scripturi, vor fugi din el gândurile deșarte și mintea lui se va putea desprinde de dorirea sau de amintirea lor; și nu va putea lua aminte la nimic din viața aceasta, ridicându-se prin marea plăcere a îndeletnicirii cu această înțelegere deasupra acestor gânduri, datorită multei liniștiri a lui în pustie. Pentru că prin aceasta el uită chiar și de el însuși și de firea lui și se face ca un om ieșit din sine, nemaiamintindu-și

---

635. Din întunericul care ni-l face pe Dumnezeu cu totul inaccesibil nouă, ne întâmpină pe treapta curăției de patimi puterile, înțelesurile și luminile dumnezeiești, luând în întâlnirea cu noi oarecare caracteristici sesizabile. Chiar sensul sesizat de noi e un chip pe care îl la raza pornită din întunericul dumnezeiesc.

deloc de veacul acesta. El se îndeletnicește cu totul deosebit cu cele privitoare la mărirea lui Dumnezeu și se gândește la ele zicând: „Slavă dumnezeirii Lui. Mari și minunate sunt toate lucrurile Lui. Ridicat-a la înălțime smerenia mea. Cu ce lucruri mari a învrednicit sufletul meu să se îndeletnicească!”.

Și, petrecând în aceste lucruri minunate și fiind mereu uimit (răpit) de ele, se îmbată pururea și se află ca în viața de după înviere. Căci liniștea conlucrează foarte mult cu harul acesta⁶³⁶. Dat fiind că mintea a aflat locul (ținutul) ei, voiește să rămână în el însuși, în pacea aflată de ea prin liniștire.

El se mișcă deci împreună cu acestea spre amintirea lor⁶³⁷ potrivit treptei viețuirii lui. Și luând în minte slava veacului viitor și nădejdea celor rânduite dreptilor ce se vor mișca în Dumnezeu în viața viitoare și cea nouă reșezare în starea cea dintâi, nu se mai gândește și nici nu-și mai aduce aminte de lumea aceasta.

Și când se îmbată de acestea, iarăși se strămută de acolo cu vederea lui la cele ale veacului acestuia, întru care se află încă, și zice cu uimire: „O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al cunoștinței și al înțelegerii și al priceperii și al economiei Dumnezeului Celui neurnat!”⁶³⁸

---

636. Nimic nu contribuie la harul vederii celor dumnezeiești, ca liniștirea.

637. Spre aducere-aminte de cele dumnezeiești, de vederile avute înainte, de dorința după vederea lor, de frumusețea vieții viitoare.

638. Urmele lui Dumnezeu nu se pot vedea, dacă nu Se revelează El însuși, trimițând, din întunericul Lui cu totul transcendent și insesizabil, raze de-putere-creatoare, susținătoare și luminătoare. Cel ce vede, fiind îmbătat de bucuria celor ce le vede, ca arună

Cât de necercetate sunt judecățile Lui și de neurmăte căile Lui!" (*Romani* 11, 33). Căci dacă a pregătit un alt veac așa de minunat, ca să aducă în el pe toți cei cuvântători și să-i păstreze pe ei în viața fără de sfârșit, pentru care pricină a făcut întâi lumea aceasta și a lărgit-o pe ea și a îmbogățit-o astfel cu felurimea deasă și cu mulțimea chipurilor și firilor și a pus în ea pricini și substanțe și luptele și împotririle multelor patimi? Și pentru ce ne-a așezat la început pe noi în ea și a sădit în ea cu iubire bogăția Lui de viață și deodată ne strămută de aici prin moarte și ne păstrează pe noi nu puțin timp în nesimțire și nemișcare și pierde formele noastre și varsă sucurile din noi și le amestecă în pământ și îngăduie să se desfacă și să se topească și să curgă alcătuirea noastră până ce încetează cu totul înlocuirea noastră?⁶³⁹

Iar atunci, în vremea în care a hotărât într-o înțelepciunea Sa preainchinată, când va voi, ne va ridica în altă înfățișare, pe care numai El o cunoaște și ne va aduce

---

a vieții viitoare, nu uită totuși că le vede aflându-se încă aici. Și aceasta îl umple și mai mult de ulmire, că, aflându-se în trup, vede asemenea minuni. Și că a obținut vederea lor prin răbdarea atâtor necazuri în lume și în trup.

639. Se întreabă pentru ce a lăsat lumea aceasta plină de necazuri, dacă suntem rânduiți să trăim veșnic în lumea aceea fericită. Întrebarea e mai mult oratorică, pentru că răspunsul l-a dat Sfântul Isaac însuși în toată scrierea sa: Ca să creștem duhovnicește, ca să ne asimilăm și prin eforturile noastre statura de flinte pline de desăvârșirea în Duh. De aceea a și lărgit lumea aceasta, cu atâtea chipuri și firi, ca să creștem în mod complex și multiplu, prin experiențe cât mai bogate, prin lupte cu ispite cât mai felurite. Nesimțirea, nemișcarea va atinge prin moarte numai trupul, nu și sufletul nostru.

într-o altă alcătuire. Aceasta o nădăjduim nu numai noi oamenii, ci și înșiși Sfinții Îngeri, care nu au nevoie de lumea aceasta, fiind prin firea lor minunată lipsiți puțin de desăvârșire; și ei așteaptă ridicarea noastră din stricăciune; căci când se va ridica neamul nostru din pământ, se va înnoi și el ieșind din stricăciune⁶⁴⁰. Căci pentru noi sunt împiedicați și ei să intre. De aceea așteaptă să se deschidă deodată (și pentru ei) poarta noului veac. Pentru că zidirea îngerilor se va odihni atunci împreună cu noi de povara trupului aflătoare în noi⁶⁴¹. Căci zice Apostolul: „Că și zidirea însăși așteaptă descoperirea fiilor lui Dumnezeu, ca să se elibereze de robia stricăciunii în slobozenia slavei fiilor lui Dumnezeu” (*Romani* 8, 21), după desfacerea deplină a veacului acestuia din alcătuirea lui, când va fi așezată firea noastră din nou în alcătuirea ei cea dintâi.

Și apoi se înalță de la aceasta cu mintea sa la cele dinainte de întemeierea lumii acesteia, când nu era vreo zidire, nici cer, nici pământ, nici îngeri, nici ceva din cele ce se petrec. Și se gândește cum le-a adus dintr-odată pe toate la ființă din cele ce nu sunt, numai prin bunăvoirea Lui. Și iarăși coboară cu mintea lui la făpturile lui Dumnezeu și privește la lucrurile minunate

---

640. Odată cu înnoirea chipului nostru de acum va ieși din starea de stricăciune și pământul din care sunt făcute trupurile noastre. Dar și îngerii se vor înalța prin aceasta, nemaiaivând să se ocupe cu noi și cu lumea aflată în starea de stricăciune de acum, nemaioglindind-o în conștiința lor.

641. Participarea îngerilor la existența noastră și ajutorul ce ni-l dau înseamnă și o relație cu existența noastră împovărată de trup și o luptă pentru ușurarea piedicilor ce ni le pune trupul de acum în calea mântuirii.

ale zidirii Lui și la înțelepciunea fapturilor Lui, zicând cu uimire în sine: „O, minune! Cât de mult întrec economia și purtarea Lui de grijă și cu cât e mai tare minunata Lui putere decât toate faptele Lui! Și cum a adus din cele ce nu sunt, la ființă, toată zidirea, adică mulțimea cea nenumărată a feluritelor lucruri? Și, iarăși, cum va strica această minunată bună întocmire, ceasurile și anii, legătura nopții și zilei, prefacerile ajutoare ale anului, florile felurite ale pământului, clădirile preafrumoase ale cetăților și palatele împodobite din ele, mersul sprinten al oamenilor, firea lor ostentivă de la intrarea ei în viață până la ieșire? Și cum e oprită dintr-odată această rânduială minunată și va veni un alt veac și amintirea acestei prime zidiri nu se va mai sui niciodată la inima cuiva și se vor ivi o mare prefacere și alte gânduri și alte amintiri?”⁶⁴²

Și firea oamenilor nu-și va mai aminti câtuși de puțin de lumea aceasta, nici de viața lor de mai înainte. Căci mintea lor va fi legată de contemplarea (privirea) acelei stări noi și nu se va mai întoarce iarăși la lupta sângelui și a trupului. Căci împreună cu schimbarea veacului acestuia, îndată va lua început cel viitor. Și atunci tot omul va zice unele ca acestea: „O, maică, cum ai fost uitată de fiii tăi pe care i-ai născut și i-ai înțelepțit și care s-au adunat într-o clipeală de ochi la un alt sân și s-au făcut fii adevărați ai sterpei, care niciodată

---

642. E vorba de amintirile în sensul anamnezei, adică de aducerea-aminte a ceea ce a fost, datorită repetării în același chip. Căci amintirea vieții de aici nu se poate șterge din sufletele oamenilor în viața viitoare. Dar ea nu mai aduce odată cu ea durerea pentru păcatele săvârșite, urma întristărilor etc. Căci se zice mai jos: „Nu se va mai întoarce iarăși la lupta sângelui și a trupului”.

n-a născut!... Veselește-te stearpă care nu naști pe fii pe care ți i-a născut ție pământul” (cf. *Isaia* 54, 1).

Și atunci cugetă ca un ieșit din sine (ca în extaz) și zice: „Oare, cât timp durează veacul acesta? Și când va începe cel viitor? Și cât timp vor dăinui locașurile acestea în înfățișarea de acum și cât timp vor rămâne trupurile amestecate cu pământul? Și cum va fi viețuirea aceea? Și în ce înfățișare va învia și va fi firea aceasta? Și în ce chip va veni la a doua creațiune?”.

Și în vreme ce cugetă la acestea și la unele ca acestea, cad peste el un extaz și o răpire și o tăcere liniștită, și se ridică în clipa aceea și-și pleacă genunchii și înalță mulțumiri și doxologii cu lacrimi multe către Dumnezeu, Cel singur înțelept, Cel preamărit în faptele Lui preaințelepte.

Fericit e cel ce s-a invrednicit de acestea. Fericit e cel ce cugetă la acestea ziua și noaptea. Fericit e cel ce cugetă la acestea și la unele ca acestea, în toate zilele lui. Iar dacă la începutul liniștirii lui nu simte omul puterea unor astfel de vederi, din pricina împrăstierii minții lui, și nu mai poate vedea puterile faptelor minunate mai înainte grăite ale lui Dumnezeu⁶⁴³, să nu se trândăvească și să nu părăsească locul viețuirii lui liniștite. Căci semănătorul ce seamănă în pământ nu vede, odată cu sămânța pe care o seamănă, și spicul. Și după semănare urmează moleșeala și osteneala și durerea mădularelor sale și ieșirea din legăturile cu prietenii și despărțirea de cele obișnuite. Dar după ce rabdă acestea, vine un alt timp, în care lucrătorul se îndulcește și saltă și se bucură și se veselește. Și care

---

643. Faptele lui Dumnezeu sunt graiuri, sau cuvinte către noi.

este acesta? Când mănâncă din pâinea sudorii lui și cugetarea lui rămâne păzită în liniște. Căci liniștea plină de răbdare și amintita cugetare din ea mișcă în inimă multă și nesfârșită plăcere și împinge mintea repede spre uimire (răpire) negrăită. Și fericit este acela care stăruie în ea, că înaintea lui s-a deschis acest izvor de dumnezeire țâșnitor și a putut să bea din el și nu va inceta să bea din el pururea și totdeauna, în toată clipa din noapte și din zi, până la sfârșitul și marginea întregii sale vieți pământești.

Întrebare: În ce se arată cuprinsul împlinit al tuturor ostenelilor acestei lucrări, sau al liniștirii, la care ajungând cineva să afle că a ajuns la desăvârșirea viețuirii?

Răspuns: În faptul că s-a învrednicit de stăruirea în rugăciune. Căci când a ajuns la aceasta, a ajuns la capătul tuturor virtuților și s-a făcut locașul Sfântului Duh. Pentru că dacă cineva n-a primit în chip neîndoielnic harul Mângâietorului, nu-și poate desăvârși stăruirea în rugăciunea aceasta. Căci când Duhul Se sălășluiește, zice, în careva dintre oameni, acesta nu încetează din rugăciune. Fiindcă Duhul însuși Se roagă pururea (*Romani* 8, 26)⁶⁴⁴. Atunci, nici când doarme acela, nici când e în stare de veghe, nu se intrerupe rugăciunea din sufletul lui. Ci, fie că mănâncă, fie că bea, fie că doarme, fie că lucrează ceva, și până în somnul adânc răsar bunele miresme și răsuflările rugăciunii în

---

644. Duhul e Duhul rugăciunii. Căci El ne ține în legătură cu Dumnezeu. Având pe Duhul nu putem să nu gândim la Dumnezeu. Deci rugăciunea e semnul sigur al Duhului în inima omului. Înseși mișcările inimii sunt glasuri, sunt cuvinte. Căci mișcarea spirituală nu e decât glas către Dumnezeu, răspuns la cuvintele Lui.

inima lui⁶⁴⁵, fără osteneală. Și nu se mai desparte rugăciunea de el, ci în toate zilele și în ceasurile lui, chiar când se liniștește aceasta în afara lui⁶⁴⁶, o liturghisește în el în chip ascuns. Căci tăcerea celor curați e rugăciune, zice careva dintre purtătorii de Hristos. Pentru că gândurile lor sunt mișcări dumnezeiești⁶⁴⁷. Mișcările inimii și cugetării curate sunt glasuri blânde, în care ea cântă în chip ascuns Celui ascuns⁶⁴⁸.

---

645. Rugăciunea care nu se întrerupe nici în somn e ca o răsuflare neîntreruptă. În cel ce s-a obișnuit să unească rugăciunea cu răsuflarea, această unire rămâne și când el nu o mai urmărește cu voia. Rugăciunea îi imprimă o bunătate în toată ființa. E o bunătate ce se răspândește ca o bună mireasmă. E o mireasmă a curăției.

646. Prin aceasta înțelege, cred, o rugăciune ce se răspândește liniștit, prin tăcere, în afara lui. Căci în fraza următoare vorbește de tăcere.

647. Gândurile omului curat, care s-a golit de toate gândurile egoiste, sunt mișcări dumnezeiești. El a devenit subiectul mișcărilor dumnezeiești. Sau mișcările dumnezeiești s-au imprimat în mișcărilor lui. Mișcările dumnezeiești în conștiința omului iau forma gândurilor curate și bune. Dar a unor gânduri care sunt rugăciune. Căci ele se îndreaptă spre Dumnezeu. „Ale Tale dintru ale Tale”. Din întinericul mai presus de înțelegere al lui Dumnezeu ies raze care în sufletul conștient al omului, făcut după chipul lui Dumnezeu, devin gânduri care se referă la El și la faptele Lui, cu mulțumire și cu laudă. Învățătura energiilor necreate apare aici cu toată claritatea. Ea e implicată în înțelegerea nedespărțitei legături dintre Dumnezeu și creatură și, mai special, dintre Duhul dumnezeiesc și cel omenesc. Omul și-a actualizat caracterul teandric. Energiile lui Dumnezeu, devenind înțeleșuri în om, se întorc spre Dumnezeu ca rugăciune de laudă.

648. Omul vorbește și când tace. Iar dacă e curat, grăiește lui Dumnezeu în adâncime. Și în această rugăciune e lucrarea Sfântului Duh, ca legătură cu Dumnezeu.

Întrebare: Ce este rugăciunea duhovnicească? Cum se învrednicește de ea cel ce se nevoiește?

Răspuns: Mișcările sufletești se împărtășesc de lucrarea Sfântului Duh prin curăția lor deplină⁶⁴⁹. Dar numai unul dintre zeci de mii de oameni se învrednicește de ea, căci este o taină a stării vieții viitoare⁶⁵⁰. Pentru că acela se înalță și firea rămâne nelucrată de nicio mișcare și amintire a celor de aici. Și nu se roagă în rugăciune, ci sufletul are simțirea lucrurilor duhovnicești ale veacului aceluia, care covârșesc înțelegerea oamenilor și a căror înțelegere o are prin puterea Sfântului Duh. Aceasta este vederea și mișcarea cea gândită, și nu⁶⁵¹ cerere a rugăciunii. Dar din rugăciune și-a

---

649. Mișcările sufletești sunt și ele simțiri ce iau forme de cuvinte. Când sufletul e curat, mintea nu se gândește la nimic altceva decât la Dumnezeu cel curat și infinit. Dar prin aceasta însuși Duhul e lucrător în ele. Cele mărginite sunt pentru trup, sunt pentru viața pământească și adeseori egoistă, căci ele pot fi cuprinse și folosite pentru viața mărginită, străină de Dumnezeu. Duhul vine numai unde sufletul se lărgeste, gândindu-se la Dumnezeu și intră în comuniune cu infinitatea Lui prin rugăciunea curată de gânduri mărginite.

650. În viața viitoare nu mai privim decât pe Cel infinit, deci suntem în curăție și rugăciune, departe de orice egoism limitativ. Acolo suntem cu desăvârșire în Duhul comuniunii cu Dumnezeu.

651. Acest „nu” lipsește în textul grec, dar este în traducerea românească din 1819 și el corespunde înțelesului acestui pasaj, care socotește că vederea celor dumnezeiești e mai presus de rugăciune. Traducătorii români de atunci știau la perfecție nu numai limba greacă, ci și teologie înaltă. Textul românesc mai nou, dactilografiat, nu a prins această nuanță, rămânând fidel textului grec. El e mai poetic, dar cu mai puțină înțelegere a sensului duhovnicesc al textului grec. De aceea e și mai liber. „Mișcarea gândită” e „vederea gândită”, sau înțelegătoare. Ea nu e o simplă mișcare a gândurilor, ci o mișcare în planul de dincolo de lumea creată, în Dumnezeu.

luat pornirea. Căci pentru aceasta unii dintre aceștia au ajuns la desăvârșire. Și nu este clipă în care mișcarea lor cea mai dinăuntru nu e în rugăciune, precum am spus mai înainte. Și când Se ivește Duhul cel Sfânt, îi află pe aceștia pururea în rugăciune. Și din această rugăciune îi scoate pe ei în vedere (contemplare)⁶⁵², care se numește vedere duhovnicească. Căci nu mai au nevoie de chipul rugăciunii îndelungate, nici de starea la Liturghie și de treapta ei. Ci ajunge să-și amintească de Dumnezeu și îndată sunt robiți de dragostea Lui. Totuși, nu nesocotesc nici starea la rugăciune până la sfârșit, ci dăruiesc cinste și rugăciunii și stau în picioare la orele rânduite, în afară de cea neîncetată⁶⁵³.

Am văzut pe marele Antonie⁶⁵⁴ stând în rugăciune de la ceasul al nouălea (trei după amiază), când a simțit mintea lui înălțată. Și altul dintre Părinți, întinzând mâinile, pe când stătea la rugăciune, a intrat într-un extaz de patru zile. Și alți mulți, pe când se rugau astfel, au fost

652. Lucrarea Sfântului Duh are o gradăție, după măsurile la care ajunge omul. El Se roagă cu cei ce se află la nivelul rugăciunii, cu conlucrarea lor, dar vine întreg în cei ce au ajuns la rugăciunea neîncetată; apoi și mai mult când oprește lucrarea rugăciunii lor și îi ridică în starea de vedere (de contemplare). Atunci aceștia uită că ei sunt aici și Dumnezeu în fața lor, cum se simt în rugăciune. Atunci uită cu totul de ei, scufundându-se în Dumnezeu prin vedere.

653. Cei ridicați din rugăciunea neîncetată „la vedere” nu sunt ridicați pentru totdeauna, ci numai din când în când. Din aceea vedere revin mereu iarăși la rugăciunea neîncetată.

654. „Antonie, supranumit cel Mare, a cărui viață a scris-o dumnezeiescul Atanasie, s-a mutat în anul mântuirii 357 (Fabricius, în vol. II, p. 344, din „Bibliotheca graeca”). Iar Isaac Sirul a trăit pe la 534. Deci, cum zice: «L-am văzut pe Sfântul Antonie»? Fie că vorbește de alt Antonie, fie că «l-am văzut», înseamnă «nu l-am văzut cu ochii», ci «am auzit sau am primit despre Sfântul Antonie».

robiți de multa (adâncă) pomenire a lui Dumnezeu, de dragostea Lui și au ajuns în extaz.⁶⁵⁵ Dar omul se învrednicește de această stare când se dezbracă de mărturia din lăuntru și din afară a păcatelor contrare, prin păzirea poruncilor lui Dumnezeu. Când păzește cineva aceste porunci și se folosește de ele după rânduială, neapărat i se întâmplă să iasă din multele lucruri omenești, adică să se dezbrace de trupul lui și să ajungă afară din el, ca să zicem așa, nu de firea lui, ci de trebuințele lui. Că nu se poate ca cel ce viețuiește în felul Dătătorului de lege și împlinește poruncile Lui, să rămână cu păcatele în el. De aceea a făgăduit Domnul în Evanghelie că-și va face sălaș în cel ce a păzit poruncile Lui.

Întrebare: Când ajunge cineva la desăvârșirea multelor roduri ale Duhului?

Răspuns: Când se va învrednici de dragostea desăvârșită a lui Dumnezeu.

Întrebare: Și din ce cunoaște cineva că a ajuns la aceasta?

Răspuns: Când amintirea lui Dumnezeu se mișcă în cugetarea sa, îndată inima sa se mișcă în dragostea Lui și ochii săi varsă lacrimi cu îmbelșugare. Căci e obiceiul iubirii să se înmoaie în lacrimi la amintirea celor iubiți. Și aflându-se omul astfel, niciodată nu se lipsește de lacrimi. Pentru că nu lipsesc niciodată pricini care-l duc la pomenirea lui Dumnezeu. De aceea și în vis vorbește cu Dumnezeu. Căci e obiceiul iubirii

---

655. Dă unele cazuri în care au fost răpiți unii din starea de rugăciune în cea de extaz, care e o răpire în contemplarea dragostei lui Dumnezeu, sau o copleșire a lor de dragostea ce o simt pentru Dumnezeu.

să facă unele ca acestea. Și aceasta este desăvârșirea oamenilor în viața aceasta a lor.

Întrebare: Dacă după multă osteneală și trudă și nevoință, pe care le-a făcut omul, s-ar obrăznicii gândul mândriei să-l atace, luându-și prilej din frumusețea virtuților lui, și va pune preț pe multa osteneală pe care a răbdato, prin ce va stăpâni acest gând al lui și va dobândi neclintire în sufletul lui, ca să nu se încreadă în el?

Răspuns: Când cunoaște cineva că omul cade de la Dumnezeu ca o frunză uscată din pom, cunoaște puterea sufletului său⁶⁵⁶. Dacă ar fi dobândit virtuțile acestea și ar fi răbdato toate luptele pentru ele cu puterea sa, în vreme ce Domnul Și-a ținut departe ajutorul Lui de la el, și l-ar fi lăsat numai pe el să intre în luptă cu diavolul și nu i-ar fi venit Domnul în ajutor, cum are obiceiul să intre cu cei ce se oștesc în lupta lor și să-i ajute, atunci s-ar fi arătat puterea lui, mai bine-zis înfrângerea și neputința lui. Dar purtarea de grijă a lui Dumnezeu e cu sfinții în toată vremea, păzindu-i și întărindu-i pe ei. Și prin aceasta biruiește tot omul când ajunge în nevoința muceniei și în pătimirile pentru ea și în celelalte greutăți ce-i vin pentru Dumnezeu și le rabdă pentru El. Și acesta e lucru vădit și arătat, fără nicio îndoială. Căci cum poate să biruiască firea puterea gândurilor ce se mișcă neîncetat în măduarele oamenilor, care îi întristează pe ei și-i poate înfrânge cu totul? Și cum doresc alții și iubesc biruința și nu o pot avea, când sunt războiți cu tărie, ci sunt înfrânți în fiecare zi de ele și sunt în durere și plâns și trudă pentru sufletele lor, iar tu poți purta greutățile trupului, care sunt așa de apăsătoare, și nu-l simți

---

656. Mai bine-zis: ce puțină putere are sufletul său.

strămtorat prea mult? Și cum poate trupul, de altfel pătimitor, să înfrunte ascutișul fierului și să rabde frângerea oaselor și tot felul de chinuri, și să nu fie înfrânt de pătimiri cel ce nu poate răbda nici măcar înțepătura unui spin, care i se înfige sub unghie, iar aceste feluri de chinuri nu le simte după obiceiul firii, dacă nu se adaugă din altă parte altă putere în afară de puterea firii, care oprește de la el tăria chinurilor? Și fiindcă am vorbit de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, să nu ne îngreuiem să amintim și de oarecare istorie de suflet folositoare, care întărește pe om în nevoințele lui.

Istorie: Un tânăr oarecare, cu numele Teodor, chinuit în tot trupul lui și întrebat de cineva: „Cum ai simțit chinurile?”, a răspuns: „La început le-am simțit, dar pe urmă am văzut pe un tânăr oarecare ștergându-mi sudoarea chinului meu și întărindu-mă și dându-mi odihna în pătimirea mea”. O, îndurările lui Dumnezeu! Cât de mult se apropie harul Lui de cei ce pătimesc pentru numele Lui, ca să rabde cu bucurie pătimirile pentru El!

Să nu fii deci nerecunoscător față de purtarea de grijă a lui Dumnezeu, care ți se arată ție, omule! De e vădit că nu tu ești cel ce biruiește, ci tu ești ca o unealtă, și Domnul e Cel ce biruiește în tine și tu primești numele de biruitor în dar, cine te împiedică să ceri în toată vremea această putere și să biruiești și să fii laudat, dar să te mărturisești lui Dumnezeu? N-ai auzit, oare, omule, câți luptători de la întemeierea lumii au căzut de la înălțimea zilelor (de la viața lor înaltă) și de la înălțimea luptelor lor, pentru că s-au arătat nerecunoscători față de harul acesta? Și, pe cât sunt de multe și de felurite darurile lui Dumnezeu către neamul omenesc, pe atâta sunt de multe deosebiri între cei ce le primesc, după măsura celor ce le primesc

pe ele. Și e o micime și o mărime în darurile lui Dumnezeu. Căci deși toate sunt înălțate și minunate, unul covârșește pe altul în slavă și cinste. Și o treaptă întreține o altă treaptă. Și a se închina pe sine lui Dumnezeu și a viețui în virtute este de asemenea unul dintre marile daruri (harisme) ale lui Hristos.

Dar mulți, uitând de harul acesta de a se fi învrednicit să se despartă de oameni și să se închine lui Dumnezeu și de a se face părtași și primitori ai darurilor (harismelor) Lui și de a fi aleși și de a se învrednici de slujirea sfântă (de liturghisirea) a lui Dumnezeu, în loc de a mulțumi neîncetat lui Dumnezeu cu gura lor, au căzut în mândrie și trufie. Și nu slujesc (liturghisesc) Lui în viețuire curată și în lucrare duhovnicească, ca unii ce au primit harul acestei sfinte slujiri (liturghii)⁶⁵⁷, ci se socotesc ca făcând ei lui Dumnezeu un har (o favoare) în loc de a se socoti că El i-a ales dintre oameni și i-a făcut apropiați Lui spre cunoașterea tainelor Lui. Și nu tremură din tot sufletul lor cugetând așa și mai ales privind la cei ce au cugetat înainte de ei așa și cum prin aceasta s-a luat de la ei dintr-odată vrednicia și cum i-a aruncat pe ei Domnul într-o clipeală de ochi din cea mai înaltă slavă și cinste și s-au abătut întru necurăție și desfrânare și fapte de rușine, într-un chip dobitoicesc. Fiindcă nu și-au cunoscut puterea lor și nu și-au adus aminte neîncetat de harul dat lor spre sfânta Lui slujire (liturghisire), ca să ajungă în lăuntrul Împărăției Lui și să petreacă împreună cu îngerii și să înainteze spre El prin viețuire îngerească,

---

657. Toată viața trăită în slujba lui Dumnezeu, sau cu gândul la Dumnezeu, care pune o anumită pecete de curăție pe ea, umplând-o de puterea lui Dumnezeu, sau de harul Lui, este o liturghie.

i-a aruncat pe ei din lucrarea lor și, prin schimbarea vieții lor de la liniște, le-a arătat lor că nu era a lor puterea de a răbda o viețuire bine orânduită și de a nu fi tulburați de sila firii, de draci și de celelalte împotriviri; ci puterea era a harului, care lucra în ei cele ce lumea nu le poate cuprinde sau auzi, din pricina greutății lor. De aceea ei au răbdat multă vreme întru ei și n-au fost înfrânți. În ei era în chip neîndoielnic o putere ce le urma, în stare să le ajute lor în toate și să-i păzească în toate⁶⁵⁸. Dar fiindcă au uitat de această putere, s-a împlinit în ei cuvântul spus de Apostol: „De vreme ce n-au voit să-L aibă pe Dumnezeu, cunoscându-L ca pe Stăpânul lor care a unit țărâna cu slujirea (liturghia) duhovnicească, i-a predat pe ei minții lor netrebnice și necinstei ce li se cădea, care i-a adus la înșelăciune” (cf. *Romani* 1, 28).

Întrebare: Oare, nu se întâmplă cuiva ca, îndrăznind să se lepede de locuirea împreună cu oamenii și să iasă cu râvnă curată în pustia nelocuită și înfricoșătoare, să moară din pricina aceasta de foame, din lipsa unui acoperământ și a celorlalte lucruri de trebuință?

---

658. Viața noastră nu are o fixitate prin ea, ci e mereu amenințată să se prăbușească în prăpastia murdăriei și a nepăsării. Ea trebuie ținută și condusă cu mână tare și conștiință neadormită pe calea suitoare a curăției, prin gândul neîncetat la Dumnezeu. Care ne vrea dăruiri neîncetat Lui, răspunzând cu iubire curată iubirii Lui curate și voinței Lui de a arăta această iubire curată și semenilor noștri. Ceea ce ne ajută în aceasta e considerarea că curăția aceasta are ca izvor și ca susținător al ei Persoana supremă, mai bine-zis comuniunea supremă de Persoane, nu o lege impersonală și aspră. Deși trebuie să te socotești dator să-ți închini viața lui Dumnezeu, trebuie să socotești în același timp că numai prin Dumnezeu poți face aceasta tot timpul.

Răspuns: Cel ce a pregătit dobitoacelor necuvântătoare adăposturi înainte de zidirea lor și S-a îngrijit de cele de trebuință ale lor, nu va trece cu vederea zidirea Sa, mai ales pe cei ce se tem de El, pe cei ce Îi urmează cu simplitate și fără iscodire. Cel ce în toate închină voia sa lui Dumnezeu nu se îngrijește niciodată de cele de trebuință ale trupului și de lipsurile și de grelele lui pătimiri, ci dorește să stăruie în viețuirea lui ascunsă și să rabde viața de smerenie, nu ca unul ce se teme de necazuri, ci ca unul ce socotește plăcută și dulce înstrăinarea de toată lumea, pentru curăția viețuirii, ostenin-du-se în munți și păduri; și se face ca unul ce rătăcește în ținutul dobitoacelor necuvântătoare, neprimind să se odihnească trupește și să trăiască viața plină de întinăciuni. Și ca unul ce se predă pe sine morții, plânge și se roagă în tot ceasul, ca să nu fie lipsit de viețuirea curată a lui Dumnezeu. Și atunci primește de la El ajutor.

Lui fle slava și cinstea și El să ne păzească în curăția Lui și să ne sfințească întru sfințenia harului Sfântului Duh, spre cinstea numelui Lui, ca să preamărim sfântul Lui nume întru curăție, în vecii vecilor! Amin.

CUVÂNTUL LXXXVI

Despre felurite teme. Prin întrebări și răspunsuri

Întrebare: Este bine a se depărta cineva de toate cele ce atâță patimile? Și se socotește biruință această fugă, sau e o înfrângere a sufletului fuga de războaie și alegerea odihnei?

Răspuns: Vom grăi despre aceasta pe scurt. Călugărul trebuie să fugă cu desăvârșire de toate cele ce atâță în el patimile cele rele și să taie de la sine deplin

pricinile patimilor și materia care le ajută și le sporesc, chiar dacă ar fi foarte mici. Iar de vine vremea de a ne împotrivi lor și de a lupta, să o facem și aceasta, nu jucându-ne, ci cu meșteșug. Trebuie să le punem drept piedică contemplarea celor duhovnicești și să ne întoarcem cugetarea, de la ele, la binele firesc pus în fire de către Ziditorul, chiar dacă diavolul a nimicit adevărul din om prin cercarea răului. Și, ca să spunem ceea ce se cuvine, trebuie ca el să fugă nu numai de tulburarea patimilor, ci și simțurile sale să și le scufunde în omul cel dinăuntru al său și acolo să stăruie în chip călugăresc în lucrarea sa plină de răbdare, din via inimii lui, până ce faptele lui vor conglăsuși în ascuns și la arătare cu numele ce i s-a dat. Și poate că, în această stăruire în vecinătatea omului dinăuntru, ne vom uni deplin cu Cel cunoscut prin nădejdea noastră, cu Hristos care locuiește în noi. Căci când mintea noastră rămâne acolo călugărește și pustnicește, nu ea este cea care se luptă cu patimile, ci harul. Pe lângă aceea, nici patimile nu se mai mișcă din ea spre fapte.

Întrebare: De va face vreun om ceva pentru curăția sufletului, iar alții, neînțelegând viețuirea lui duhovnicească, se vor sminti, trebuie, oare, să părăsească viețuirea lui dumnezeiască din pricina smintelii acelora, sau va face ceea ce e de folos scopului său, chiar dacă e păgubitor celor ce-l privesc?

Răspuns: Spunem și despre aceasta că, de e potrivit legii și cu ceea ce a primit de la Părinții dinainte de el ceea ce face și spre curățirea minții lui, și acesta e scopul ce și l-a pus în sine, să ajungă la curăție, iar alții care nu știu se smintesc de scopul lui, nu el este cel vinovat, ci aceia. Căci nu se înfrânează, sau postește, sau se închide mai mult, și face ceea ce e de folos scopului lui,

ca să se smintească alții, ci ca să se curețe mintea sa. Iar aceia, pentru că nu cunosc scopul viețuirii lui, îl defăimează și se fac vinovați față de adevăr. Pentru că nu s-au făcut în stare, din pricina negrijii lor, să simtă scopul lui duhovnicesc, pe care și l-a hotărât acesta spre curățirea sufletului lui. Despre aceștia fericitul Pavel a scris, zicând: „Cuvântul crucii, celor pieritori, nebunie este” (*1 Corinteni* 1, 18). Deci ce? Pentru că aceia socoteau nebunie cuvântul crucii, ca unii ce nu simțeau puterea cuvântului, trebuia Apostolul să se oprească de la propovăduirea lui? Dar iată că și până azi, tema crucii e piedică și sminteală iudeilor și păgânilor. Ne vom opri deci să vorbim despre adevărul ei, ca să nu se smintească aceia? Pavel nu numai că n-a tăcut, ci a și strigat, zicând: „Mie să nu-mi fie a mă lăuda decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos” (*Galateni* 6, 14). Cu lauda aceasta „în cruce”, nu se mândrea Sfântul pentru a sminti pe alții, ci pentru a propovădui puterea cea mare a crucii. Deci și tu, astăzi, o, sfinte, desăvârșește-ți viețuirea ta în scopul ce ți l-ai hotărât, pentru a ajunge la Dumnezeu, scop pentru care nu te muștră conștiința ta, și cercetează viețuirea ta în lumina Scripturilor dumnezeiești și ale Sfinților Părinți. Și dacă nu ești învinovățit de acestea, să nu te temi de acelea de care s-au smintit alții. Căci niciun om nu poate să convingă pe toți, sau să placă tuturor, și în același timp să lucreze pentru Dumnezeu în ascunsul său.

Fericit călugărul care urmărește cu adevărat curăția sufletului său cu toată tăria lui și umblă pe calea cea gândită, pe care au umblat părinții noștri, și urcă pe treptele pe care au urcat ei, suind treaptă după treaptă⁶⁵⁹

---

659. Avem și aici ideea scării spre Dumnezeu, prin virtuți.

și înălțându-se, odată cu înaintarea pe ea, întru înțelepciune și întru răbdarea necazurilor, dar nu pe treptele străine ale uneltirilor.

Curăția sufletului este cel dintâi dar al firii noastre. Și fără curățirea de patimi, nu se tămăduiește sufletul de bolile păcatului, nici nu câștigă slava pe care a pierdut-o prin neascultare. Iar de se va învrednici cineva de curăție, care este sănătatea sufletului, chiar în lucrurile pe care le face mintea lui primește bucurie întru simțirea Duhului⁶⁶⁰. Căci se face fiu al lui Dumnezeu și frate al lui Hristos și nu mai are vreme să simtă cele bune și cele rele care-l vin întru întâmpinare.

Iar⁶⁶¹ cel ce are pravila liniștirii sale un ceas la șapte săptămâni, sau în fiecare săptămână, și după ce împlinește pravila lui se întâlnește și se amestecă cu oamenii și se mângâie cu ei și nu are grijă de frații lui ce se află în necazuri, dacă socotește că ține pravila săptămânală este nemilostiv și aspru. Și e vădit că din pricina nemilostivirii, a părerii de sine și a gândurilor sale mincinoase nu se coboară ca să se facă părtaş de astfel de lucruri.

Cel ce disprețuiește pe cel neputincios nu va vedea lumină. Și ziua celui ce își întoarce fața de la cel ce se

---

660. În curăție a fost la început zidită firea noastră. În curăție se simte ea bine, nestânjenită, în normalitate. Fără ea omul se simte bolnav sufletește. Ea e și o sensibilitate superioară, prin care simte prezența și lucrarea Duhului dumnezeiesc, sau o sensibilitate mai presus de fire, pentru Dumnezeu.

661. De aici până la sfârșitul acestui „Cuvânt” lipsește textul din traducerea românească din 1819, dar se află în textul grec și în cel românesc mai nou, dactilografiat. Din nou se vede că textul de la 1819 n-a fost tradus după ediția lui Nichifor Theotoche, tipărită la 1770. De fapt, acest adaos în textul lui Theotoche nu prea e legat organic de cel din acest „Cuvânt”.

află la strâmtoare se va întuneca. Și fiii casei celui ce disprețuiește glasul celui ce se află în trudă vor bâjbâi în orbire. Să nu ocărâm, prin neștiința noastră, numele cel mare al liniștirii. Căci orice viețuire își are vremea, locul și felul ei deosebit. Și numai atunci va fi cunoscută sau primită lucrarea ei de Dumnezeu. Iar în afară de acestea, zadarnică este lucrarea tuturor celor ce se îngrijesc de măsura desăvârșirii. Cel ce așteaptă să-i fie mângâiată și cercetată de alții neputința lui s-a smerit pe sine și face părtaș pe aproapele său la osteneala lui, în timpurile când e ispitit, ca să fie lucrarea lui cu bucurie în liniștirea lui, rămânând departe de orice mândrie și de orice amăgire a dracilor.

S-a spus de oarecare dintre Sfinți, care era cunoscător, că nimic nu poate izbăvi pe călugăr de dracul mândriei și nu-l poate ajuta în statornicia lui în neprihănire, în vremea aprinderii patimii curviei, ca cercetarea oamenilor ce zac în așternuturile lor și a celor istoviți de durerea trupului.

Mare este fapta îngerească a liniștirii, când va uni cu ea dreapta-socoteală pe măsura ei, din trebuința smereniei. Căci în cele ce nu cunoaștem, în acelea suntem furați și jefuiți. Acestea le-am spus, fraților, nu ca să nesocotim și să disprețuim lucrul liniștirii. Căci noi suntem convinși în orice loc fiecare despre acestea și nu vorbim contrazicându-ne pe noi înșine. Nimeni să nu ia și să nu scoată vreun cuvânt gol din cuvintele noastre și să lase pe celelalte și să-l țină pe acela în mâinile sale în chip neînțelept.

Eu mi-aduc aminte că am spus în multe locuri mângâind, că chiar de s-ar întâmpla cuiva să stea în trândăvie totală în chilia sa, din neputința silnică ce vine

asupra noastră, nu trebuie din motivul acesta să se hotărască la ieșirea desăvârșită din ea și să socotească lucrarea din afară mai bună decât cea din chilie. Ieșirea desăvârșită să nu o socotești pe aceea când, ivindu-se într-o vreme un iucru de nevoie, ieși la câteva săptămâni ca să cumperi de pildă cele de trebuință pentru hrana și viața aproapelui tău. Pentru că pe aceasta nu trebuie să o socotim lene și nelucrare. Iar dacă cineva socotește în sine că e desăvârșit și mai presus de toate cele de aici prin stăruirea lui lângă Dumnezeu și prin depărtare de toate lucrurile văzute, bine e să renunțe și la aceasta.

Mare este lucrarea dreptei socoteli a celor ajutați de Dumnezeu. Fie ca Acesta să ne dea nouă să împlinim cuvântul Lui, pe care l-a spus, zicând: „Orice voiți să vă faceți vouă oamenii, faceți și voi lor asemenea” (*Luca 6, 31*). Iar unde nu poate omul să îplinească în lucrurile văzute și cu trupul iubirea față de aproapele, lui Dumnezeu îi ajunge iubirea păzită numai în cugetul nostru față de aproapele, mai ales dacă vor rămâne de ajuns în lucrarea ei zăvorârea și liniștea și înălțimea ei. Dar de vom fi lipsiți de toate părțile liniștii aceleia, să împlinim lipsa ei prin porunca de mai jos de ea, care este fapta văzută, pe care să o săvârșim ca împlinire a odihnei vieții noastre în scopul stăpânirii asupra trupului nostru, ca să nu se afle libertatea noastră pricină mincinoasă a supunerii sub trup.

Dumnezeu să ne dea să cunoaștem voia Lui, ca să umblăm pururea în ea și să ajungem la veșnica Lui odihnă, prin harul și prin iubirea de oameni ale Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvin slava, cinstea și închinăciunea, acum și în vecii veacurilor fără sfârșit. Amin.

**ALE ACELUIAȘI
ISAAC SIRUL
EPISTOLE**

EPISTOLA I

Către un frate ce iubea liniștea

Deoarece te cunosc pe tine că iubești liniștea, dar diavolul te împleticește în multe, sub chipul mincinos al binelui, fiindcă cunoaște vola cugetării tale și te împrăstie și te împiedică din virtutea cea cuprinzătoare a multor feluri de bunătăți, o, frate bun, vreau să te ajut, ca un mădular pe un altul, cu care este unit, în dorința ta cea bună, cu un cuvânt de folos. De aceea m-am îngrijit să-ți arăt cele pe care le-am câștigat de la bărbații sfinți în virtute și din Scripturi și de la Părinți și din cercarea mea.

De nu va disprețui omul cinstirile și necinstirile și nu va răbda pentru liniștire ocară și bătaie de joc și pagubă, ba până și loviri, și nu se va face de răs și nu va fi socotit nebun și aiurit de cel ce-l vâd, nu poate stăruî în urmărirea bunului scop al liniștirii. Pentru că de va deschide omul o dată ușa pricinilor (de ispitire), nu se va liniști diavolul până nu-l aduce, prin multe motive mincinoase, în multe și nenumărate întâlniri. De aceea, frate, de iubești cu dinadinsul virtutea liniștii, fără împrăștiere și abateri și întreruperi, în care au biruit cei vechi, vei putea împlini dorința ta cea de laudă când te vei asemana părinților tăi care au iubit liniștea desăvârșită și nu s-au îngrijit să țină la dragostea față de ai lor, sau n-au căutat să se ocupe de odihnirea lor, nici nu s-au rușinat să fugă de întâlnirea cu cei ce erau socotiți ca cinstiți.

Și aceștia așa umblau pe calea lor și nu se arătau celor înțelepți și cunoscători ca disprețuind pe frații lor, nici ca trecându-i cu vederea, sau lenevind-se, sau ca

lipsiți de dreapta socoteală, precum s-a zis de oarecare dintre cei ce cinsteau și-și apărau liniștirea și retragerea mai mult decât întâlnirea cu oamenii. „Omul, zice, care învață din cercare dulceața liniștii în chilia lui, nu ocolește pe aproapele ca unul ce disprețuiește întâlnirea cu el, ci pentru rodul pe care-l culege din liniștire. Cum a fugit, zice, Arsenie și nu căuta plăcerea în întâlnirea cu cineva?”

Iar Avva Teodor nu fugea de întâlniri, dar întâlnirea cu el era precum cea cu o sabie. Căci nu dădea binețe cuiva, când se afla în afară de chilia sa. Iar Sfântul Arsenie nu răspundea nici celui ce venea la el pentru închinăciune. Că odată oarecare dintre părinți s-a dus să vadă pe Avva Arsenie și bătrânul i-a deschis crezând că este slujitorul lui; și când a văzut cine este, s-a aruncat cu fața la pământ; și rugat fiind de acela mult să se scoale și să-l binecuvânteze ca să plece, Sfântul i-a răspuns zicând: „Nu mă voi scula până ce nu vei pleca”. Și nu s-a sculat până ce acela n-a plecat. Și aceasta o făcea Fericitul ca să nu le dea altora vreodată mâna și apoi să se întoarcă iarăși la el.

Ia seama la urmarea cuvântului, ca să nu zici că poate pentru micimea aceluia l-a disprețuit pe el, sau pe altcineva, dar cu altul vorbea, căutând la fața lui. Ci se ferea de toți, mici și mari. Un singur lucru avea în vedere, să fugă de întâlnirea cu oricine, de dragul liniștirii, fie el mare sau mic, și să ia asupra sa ocară tuturor, pentru prețuirea liniștii și a tăcerii.

Căci știm că a mers la el Fericitul Teofil, arhiepiscopul, având cu sine și pe judecătorul țării, pentru cinștirea în care aveau pe acest Sfânt și pentru dorința de a-l vedea. Iar când a șezut lângă ei, nu i-a mulțumit nici

cu un cuvânt pentru cinstirea lor, deși voiau să audă tot mai mult cuvântul lui. Și când l-a rugat arhiepiscopul să le spună un cuvânt, călugărul a tăcut puțin, apoi a zis: „Și de-l voi spune, îl veți păzi?”. Și au mărturisit zicând: „Da!”. Și le-a zis lor bătrânul: „Unde veți auzi că este Arsenie, să nu vă apropiați de acel loc”. Ai văzut fapta minunată a bătrânului? Ai văzut cum se ferea de întâlnirea cu oamenii? El a cules cu adevărat rodul liniștil. Și n-a socotit Fericitul că e în fața lui un bărbat cu putere deobște și un cap al Bisericii. Ci a socotit Fericitul: „Eu am murit odată pentru totdeauna lumii. Cu ce poate folosi mortul pe cei vii?”. Și l-a muștrat pe el Avva Macarie cu muștrare plină de iubire, zicând: „De ce fugi de noi?”. Și s-a apărat bătrânul cu apărare minunată și vrednică de laudă, zicând: „Dumnezeu știe că vă iubesc pe voi, dar nu pot să fiu și cu Dumnezeu și cu oamenii”. Și cunoștința aceasta minunată nu a învățat-o din altă parte, ci de la cuvântul dumnezeiesc, care i-a zis: „Arsenie, fugi de oameni și te vei mântui”.

Niciun om dintre cei ce pierd vremea și iubesc întâlnirile să nu cuteze să calce cu nerușinare acestea, prin meșteșugul stricăcios al cuvintelor lui și să spună împotriva lor că sunt o născocire omenească înfiripată din dorința de liniște. Pentru că este învățătură cerească.

Și ca să nu socotim că aceasta s-a spus de către el despre fuga de lume și de ieșirea din ea, dar nu și despre fuga de frați, după ce el a părăsit lumea și a venit să locuiască în lavră, s-a rugat iarăși lui Dumnezeu, ca să-i spună cum poate să viețuiască cum se cuvine. „Doamne, a zis, arată-mi cum să mă mântuiesc!”. Și socotea că va auzi altceva. Și a auzit a doua oară același cuvânt al Stăpânului: „Arsenie, fugi, taci, liniștește-te.

Că dacă e de mare folos vederea și vorbirea cu frații, nu te va folosi pe tine atât de mult întâlnirea cu ei, ca fuga de ei”.

Și, astfel, primind acestea Fericitul Arsenie, întru descoperirea dumnezeiască, pe când era în lume, când i s-a poruncit să fugă, iar după aceea când a fost cu frații iarăși i s-a spus lui același lucru, aceasta l-a încredințat pe el și a cunoscut că nu-i ajunge spre dobândirea vieții celei bune să fugă numai de cei din lume, ci de toți. Căci poate, oare, să se împotrivescă cineva cuvântului dumnezeiesc și să spună așa ceva?

Dar și dumnezeiescului Antonie i s-a spus întru descoperire: „De voiești să te liniștești, să nu pleci numai în Tebaida, ci și în pustia cea mai dinăuntru”. Dacă, deci, Dumnezeu ne poruncește să fugim de toate și iubește liniștirea când stăruie astfel în ea cei ce-L iubesc pe El, cine va aduce motive mincinoase ca să caute întâlnirea și apropierea de oameni? Iar dacă fuga și paza i-au fost de folos lui Antonie și lui Arsenie, cu cât mai mult nu vor fi de folos celor slabi? Și dacă pe aceștia, de al căror cuvânt și vedere și ajutor avea nevoie lumea întreagă, i-a cinstit Dumnezeu pentru viațuirea lor în liniște mai mult decât pentru tot ajutorul ce l-ar fi putut da fraților, sau chiar omenirii, cu cât mai mult nu va fi de folos acesta celui ce nu poate să se păzească pe sine?

Știm și pe un altul oarecare dintre Sfinți că un frate al lui era bolnav și se afla închis în altă chilie. Și pentru că și-a stăpânit mila sa în toată vremea bolii aceluia și n-a ieșit să-l vadă pe acela, în vremea ieșirii aceluia din viață, acela i-a trimis un cuvânt, zicându-i: „Măcar că n-ai venit la mine până acum, vino acum să te văd și să ies din lumea aceasta, fie măcar noaptea, ca să

te sărut pe tine și să mă odihnesc". Și n-a ascultat Fericitul, nici în ceasul acela, în care firea e obișnuită să pătimească împreună cu alții și să treacă peste hotarul voinței. Ci a zis: „De voi ieși, nu voi mai fi curat în inima mea înaintea lui Dumnezeu. Că dacă m-aș fi îngrijit să cercetez pe frații duhovnicești, în acest caz aș fi prețuit firea mai mult decât pe Hristos”. Și a murit fratele lui și nu l-a văzut pe el.

Deci nimeni să nu-și dea ca scuză mincinoasă pentru trândăvia gândurilor lui, că acestea sunt cu neputință și să le calce și să înceteze liniștirea lui, nesocotind purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de el. Și dacă Sfinții au biruit firea cea atât de tare, și Hristos îi iubește pe fiii Lui când nu se îngrijesc unii pe alții pentru că prețuiesc liniștea, ce altă nevoie ți se poate ivi, care să nu poată fi disprețuită de tine când cazi în ea? Porunca aceea care zice: „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din tot cugetul tău” (*Matei 22, 37*) e mai mare decât lumea întreagă și decât firea și cele ale ei. Și ea se împlinește când stăruiești în liniștirea ta. Și porunca ce vorbește despre iubirea aproapelui se află în lăuntrul acesteia⁶⁶². Voiești să câștigi iubirea aproapelui, după porunca evanghelică, în lăuntrul sufletului tău? Depărtează-te de el și atunci va arde în tine flacăra iubirii și te vei bucura de vederea lui ca de un înger al luminii⁶⁶³. Și,

---

662. Cine iubește pe Dumnezeu așa de mult iubește și pe aproapele, învățându-l și pe el să-L iubească pe Dumnezeu și să se mântuiască. Iar în Dumnezeu îi iubește pe toți, căci toți sunt ai Lui.

663. De vei vedea curat în Hristos, vei vedea lumina lui de taină, nepătată de patima ta față de el. Și razele iubirii tale față de el vor merge spre el și îl vor ajuta, fără să te apropii trupește de el.

iarăși, voiești ca cei ce te iubesc să înseteze de tine? Privește fețele lor în zilele rânduite. Dar experiența e cu adevărat dascălul tuturor. Iar Dumnezeuului nostru se cuvin harul și slava în vecii vecilor. Amin.

EPISTOLA a II-a

**Către un frate după fire și după duh,
care-l îndemna și-l ruga prin scrisori să vină la el,
măcar că locuia în lume, pentru că era însetat să-l vadă**

Nu sunt tare, cum mă socotești, o, fericite, care poate nu cunoști neputința mea. Deci îți pare un lucru ușor pierzania mea și de aceea ceri de la mine mereu, ca unul ce ești aprins de fire, un lucru de care eu n-ar trebui să mă îngrijesc și pe care tu nu n-ar trebui să-l dorești. Să nu ceri de ia mine să-mi odihnesc trupul și cugetul lui, o, frate, ci să mă îngrijesc de mântuirea sufletului meu. Încă puțin timp, și voi trece de veacul acesta. Cu câte fețe nu mă voi mai întâlni când voi merge acolo? Și câte feluri de oameni și câte locuri voi vedea până mă voi duce la locul meu? Și câte pricini de gânduri nu primește sufletul meu prin întâlnirea cu ei? Și câtă tulburare nu rabdă din patimile ce se trezesc în el, care i-au dat puțină mângâiere?

Acestea nu-ți sunt necunoscute. Căci vederea mirenilor vatămă pe călugări. Și aceasta de asemenea o cunoști. Și gândește-te câtă schimbare nu primește în cuget cel ce s-a liniștit multă vreme în bine, când cade

---

Se va petrece în sensul major al cuvântului ceea ce se numește „Idealizarea” celui de la distanță, idealizare de care vorbește și „dorul”, căruia limba românească îi dă un înțeles de necuprins.

iarăși în acestea și vede și aude ceva contrar obișnuinței sale. Dacă chiar și întâlnirea cu călugări vatămă pe cel ce se află în luptă și se războiește cu vrăjmașul său, când nu sunt de aceeași cale cu el, gândește în ce puțin cădem ca să scăpăm de boldul vrăjmașilor noștri, mai ales cei ce am câștigat cunoștința prin multă cercare. De aceea, nu cere de la mine să fac aceasta fără să am nevoie. Să nu ne amăgească pe noi cei ce zic „nu ne va vătăma cu ceva să auzim și să vedem, că suntem deopotrivă în pustie și în lume și în chilia noastră, prin gândul nostru, și nu ne tulburăm din bunătațea noastră și nu primim vreo schimbare rea, nici nu simțim la întâlnirea cu persoanele și cu lucrurile tulburarea patimilor”. Cei ce spun acestea nu cunosc nici de sunt loviți și răniți. Căci noi n-am ajuns încă la sănătatea aceasta a sufletului. Pentru că avem răni rău mirositoare și de vor fi lăsate fie și numai o zi neîngrijite și nelegate și neacoperite cu plasture și nestrânse cu fâșii, se umplu de viermi.

EPISTOLA a III-a

**Către cineva iubit de el, pe care îl învață
cele despre tainele liniștirii.**

**Și cum mulți, deoarece nu le cunosc,
se lenevesc în lucrarea aceasta minunată.
Și că cei mai mulți au primit rânduiala în chilii
prin moștenire, care se continuă între călugări.
Cu o scurtă adunare de cuvinte închinată
descrierii liniștirii**

Frate, fiind silit de datoria mea să-ți scriu despre cele datorate în chip neapărat, fac cunoscut iubirii tale în

scrisoarea aceasta, potrivit făgăduinței ce ți-am dat-o, că te-am aflat pe tine care petreci în viețuirea cea neîn-doielnică, umblând în rânduiala liniștirii. Voi întipări deci în amintirea ta, într-un cuvânt scurt, ceea ce am auzit despre lucrarea aceasta de la cei ce au darul deosebiri, după ce am luat în mintea mea adunarea cuvintelor lor printr-o cercare a lor de aproape, prin care m-am deprins eu însumi în lucrurile înseși. Ți le trimit ca și tu să te ajuți pe tine din cuvintele epistolei, prin sânguința aflată în tine.

Pentru că trebuie să te apropii cu înțelegerea înțelepciunii de citirea cuvintelor adunate în epistola aceasta a noastră, în chip deosebit de citirea obișnuită și să o iei pe ea ca lumină în celelalte citiri, pentru multa putere ascunsă în ele. Prin aceasta poți să înveți cum este șederea în liniștire și care este lucrarea ei și ce taine se ascund în lucrarea aceasta; de asemenea, pentru ce unii prețuiesc mai puțin faptele virtuților (dreptății) săvârșite între oameni și dau mai multă prețuire vieții singurate și necazurilor și nevoințelor celui ce se liniștește în scaun⁶⁶⁴.

De vorești să afli, o, frate, viața nestricăcioasă în zilele tale puține, intrarea ta în liniștire să fie cu dreptă socoteală (cu discernământ). Caută de înțelege lucrarea aceasta, și să nu alergi după nume; ci intră, adâncește-te, nevoiește-te și sânguiește-te să ajungi cu toți sfinții să cunoști adâncul și înălțimea viețuirii acesteia. Căci fiecare lucru al oamenilor are un fel al lui de la început și până la sfârșit și e așteptată o nădejde din

---

664. Săvârșirea rugăciunii neîncetate pe un scaun se practica încă de atunci (sec. VI) și nu a apărut numai în sec. XIII, prin „metoda” lui Nichifor din singurătate.

lucrarea fiecărui lucru, care mișcă cugetarea spre punerea temeliei lui. Și scopul acesta întărește cugetarea să sufere asprimea lui și să ia o mângâiere din el prin contemplarea lui. Și stăpânește mintea lui ca un stăpânitor, până la sfârșitul lucrului. Așa, și lucrul cinstit al liniștirii se face un liman al tainelor pentru privirea pătrunzătoare, la care ia aminte cugetarea de la cel dintâi dintre straturi până la desăvârșirea clădirii și în toate lucrurile mari și grele ale ei.

Și asemenea ochilor cărmaciului care ia aminte la stele, așa ia aminte călugărul singuratic prin privirea înăuntru, pe tot drumul călătoriei lui, spre ținta pe care și-a luat-o mintea sa în ziua cea dintâi, în care a pornit să călătorească pe marea aspră a liniștii, până va afla mărgăritarul pentru care s-a scufundat pe sine în sânul neajuns al mării liniștii⁶⁶⁵.

Și păzirea nădejdi îi ușurează de sus greutatea lucrării și asprimea plină de primejdii ce-l întâmpină în călătoria lui. Căci tot cel ce nu-și pune de la începutul liniștirii lui acest scop în mintea sa, împlinește fără judecată lucrarea datorată, ca unul ce lovește aerul cu

---

665. Liniștea e socotită ca un mijloc de ajungere la un mare adânc, sau la o mare înălțime, ca un liman al tainelor, la care se ajunge plutind pe „marea aspră” a nevoințelor pentru dobândirea ei. E socotită ca o clădire zidită în straturi, ca un urcuș la taine tot mai mari, la o desăvârșire tot mai înaltă. E o mișcare de înălțare sau de scufundare continuă în ea, nu o încremănire, sau o golire de orice viață spirituală, de orice înțelegere. Poate e mai mult o scufundare asemenea unui scafandru, în „marea liniștil”, care, însă, până ajunge la sânul adânc al acestei mări, luptă cu pledicl, cu multe împotriviri. Dar „sânul” acesta este „neajuns” e un abis, la al cărui fund nu se poate ajunge niciodată. E sânul înțelesului neînțeles și al iubirii nelimitate a Dumnezeirii.

pumnii. Și unul ca acesta nu se izbăvește niciodată de duhul trândăviei în toată viața lui⁶⁶⁶. Și se întâmplă una din două: Sau nu rabdă greutatea cea anevoie de răbdat și este înfrânt și iese cu totul din liniște, sau stăruie în ea și-și face din chilie o casă a închisorii și se prăjește ca într-o tigaie, din pricină că nu știe să nădăjduiască în mângâierea ce se naște din lucrarea liniștirii. De aceea nu poate nici cere cu durerea inimii și plânge în rugăciune, dorind-o pe aceasta. Despre acestea Părinții noștri, cei plini de milă și de dragoste pentru fiii lor, au lăsat în scrierile lor semne de folos pentru trebuința vieții noastre.

1. Unul dintre ei a zis: „Câștigul meu din liniștire este acesta: Când nu mă depărtez de casa în care șed, mintea mea se eliberează de pregătirea de război și se întoarce la o lucrare mai înaltă”.

2. La fel și altul: „Eu, a zis, alerg spre liniște, ca să mi se îndulcească stihurile citirii și rugăciunii. Și când limba mea tace de plăcerea înțelegerii lor, cad ca într-un somn, prin adunarea simțurilor și a gândurilor mele”. Și iarăși: „Când prin depărtarea trăită în liniște inima mea câștigă pacea de tulburarea amintirilor, mi se trimit valurile bucuriei din înțelesurile ce vin înăuntru, deodată și pe neașteptate, spre desfătarea inimii mele. Și când acestea se apropie de corabia sufletului meu, îl scufundă din cuvintele lumii și ale vieții trupului în minunile adevărate, în liniștea cea în Dumnezeu”⁶⁶⁷.

---

666. Cine nu găsește liniștea adevărată și adâncă, sau nu e susținut de nădejdea sigură a aflării ei, e amenințat continuu de plictiseală și de trândăvie în nevoințele lui pentru ea.

667. Înțelesurile adânci aflate în liniște sunt împreunate cu bucurie, pentru că sunt înțelesuri ale iubirii lui Dumnezeu, ale vieții

3. Și, iarăși, altul a zis: „Liniștea taie motivele mincinoase și pricinile care înnoiesc gândurile, și slăbește și veștejește amintirile obișnuințelor rele⁶⁶⁸. Și când se slăbesc aceste conținuturi în cuget, mintea se întoarce la rânduiala sa, îndreptându-le”.

4. Altul, iarăși, a zis: „Măsurile celor ascunse ale tale le vei cunoaște din deosebirea gândurilor tale. Cele bune sunt ale celor neconținute; cele rele sunt cele ce sunt mișcate de vreo întâmplare și trec într-o clipă⁶⁶⁹. Nu este niciun purtător de trup care să nu cunoască în casa sa aceste două feluri de schimbări, ale celor bune și ale celor rele. De este sârguincios, schimbările se fac de la cele mai mici la cele mai mari, potrivit firii (căci părinții sunt părinți ai celor ce se nasc după firea lor); iar de este trândav, de la cele mai înalte ale harului ce s-a pus în firea noastră, ca un aluat, la cele mai de jos⁶⁷⁰.

---

ce iradiază din El. Aceste înțelesuri pline de bucurie sunt însăși întâlnirea cu Dumnezeu. Înțelesurile nu sunt una și oceanul de viață și de iubire ale lui Dumnezeu, alta.

668. Infinitatea plină de bucurie a lui Dumnezeu, întâlnită în liniște, copleșește amintirea obișnuințelor rele și oprește înnoirea gândurilor despre cele din lume.

669. „Starea sufletului nostru o cunoaștem din gânduri. Dacă gândurile inimii sunt simple și curate, mișcându-se într-o veselie senină și netulburată, sufletul se află în bună sporire și are îndrăzneală la Dumnezeu. Dar dacă gândurile sunt tulburi și întunecate de amărăciune și purtate de ură față de frați, sufletul se simte osândit și deznădăjduit, fiind muștrat de conștiință.” Dacă gândurile noastre redau continuitatea aceluiași conținut dumnezeiesc, dar mereu mai adânc, e semn că ne aflăm în liniște; dar dacă sunt gânduri ce se schimbă mereu, aducând conținuturi foarte diferite în esență, e semn că suntem într-o stare de suprafață.

670. Harul văzut ca un aluat ce crește și preschimbă firea noastră, închegând-o și făcând-o pâine lui Dumnezeu și semenilor. Cel

5. Și altul a zis: „Alege-ți ca lucrare a desfătării privegherea neîncetată din timpul nopților, prin care au dezbrăcat toți Părinții pe omul vechi și s-au învrednicit de înnoirea minții. În ceasurile acestea sufletul simte viața aceea fără de moarte și în simțirea aceasta se dezbracă de haina întunericii și primește pe Duhul Sfânt”.

6. Și, iarăși, altul a zis: „Când vede cineva vederi felurite și aude glasuri de multe feluri, deosebite de cugetarea sa duhovnicească și vorbește și se întâlnește cu ele, nu izbutește să se vadă pe sine întru ascuns și să-și aducă aminte de păcatele sale, să curețe gândurile sale și să ia aminte la cele ce vin asupra lui și să vorbească în chip ascuns prin rugăciune”⁶⁷¹.

7. Și, iarăși: „Nu e cu putință să-și supună cineva simțurile sale sub stăpânirea sufletului, în afara liniștii, și a înstrăinării de oameni. Pentru că sufletul înțelegător unit ipostatic cu ele (cu simțurile) e atras fără de voie împreună cu gândurile lui, de nu va fi omul plin de trezvie în rugăciunea cea ascunsă”.

8. Și, iarăși: „Cât de multă desfătare aduce în suflet vegherea în trezvia sa, însoțită cu rugăciunea și cu citirea! Și cât de mult îl veselește, îl bucură și îl curățește! Acestea le cunosc mai ales cei ce în toată vremea vieții lor petrec și viețuiesc în cea mai amănunțită nevoință”.

---

sânguincios experiază schimbări de la cele mai mici ale firii la cele mai mari (de la cele mai puțin bune, la cele mai sporte în bine). Iar cel trîndav experiază schimbarea de la cele mai mari ale harului, la cele mai mici.

671. Acesta a coborât din liniște prin vederile de diferite feluri. El nu se mai vede pe sine, nu-și vede păcatele sale, nu se curățește, nu mai vorbește în chip ascuns cu Dumnezeu în rugăciune.

Deci, tu, omule, care iubești liniștea, pune îndemnul și sfaturile Părinților înaintea ta, ca pe o țintă, și îndreptează cursul lucrării tale spre apropierea de ele. Și înainte de toate învață ceea ce conglăsuiește cu ținta lucrării tale. Căci în afară de acestea nu poți avea cunoștința adevărului. Și sârguiește-te să arăți în ele cu prisosință stăruința ta.

Despre tăcere

Tăcerea este taina veacului viitor⁶⁷². Iar cuvintele, unealta acestei lumi. Omul postitor încearcă să-și facă sufletul său asemenea firii duhovnicești⁶⁷³ prin tăcere și post neconținut⁶⁷⁴. Când se desparte omul de toate

---

672. Când te întâlnești cu veacul viitor, fie aici, în arvună, fie după moarte, în deplinătate, te întâlnești cu o lume de taină, pe care cuvântul nu o mai poate tâlcui. Cuvintele taie realitatea în bucăți pentru a le cuprinde. Realitatea din lumea aceasta se înfățișează ea însăși în chipuri distincte, mărginite, potrivit cuvintelor. Acolo totul va fi atât de unit, atât de mult trecând una în alta, pentru că totul va fi plin de dumnezeirea infinită, încât nimic nu va putea fi exprimat satisfăcător în cuvinte limitate. Apoi acest tot va fi văzut de toți, încât nu va fi necesar să fie comunicat de unii, altora. Va fi o bucurie comună de ceea ce văd toți, înmulțindu-se chiar prin faptul că o au toți. Va fi o altă formă de comunicare.

673. Adică asemenea firii îngerești nemateriale.

674. Liniștirea și tăcerea din ea sunt strâns unite cu postul și cu lacrimile. De aceea, și descoperirea tainelor se face celor tăcuți și postitori. Tăcerea e un mijloc prin care se sesizează nesfârșirea tainelor, e un semn al sesizării lor, al copleșirii de către ele a puținței omului de a le exprima. Tăcerea e poarta prin care intră Dumnezeu în om și i Se revelează. Olivier Clément zice: „Sfântul apare ca omul care-și pierde cuvântul, în sensul de discurs, de dominare și de posesiune – și-l găsește prin mijlocirea

prin lucrarea sa dumnezeiască, stăruind în ascunsul său, se desăvârșește în aceste taine. Și sfânta lui slujire (liturghia lui) e plină de tainele dumnezeiești și de acele puteri nevăzute și de sfințenia stăpânirii și domniei peste făpturi⁶⁷⁵. Și dacă s-au despărțit unii, în vremea în care au intrat în lăuntrul tainelor, au fost însemnați cu pecetea aceasta. Și unora dintre ei li s-au încredințat cele ascunse în tăcerea Domnului Celui ascuns, ca să le descopere spre înnoirea celor de la mijloc⁶⁷⁶. Căci n-a îngăduit stomacului plin și tulburat prin neînfrânare să slujească acestor taine.

Pentru că nici Sfinții nu îndrăzneau să vorbească cu (sau despre) Dumnezeu, nici nu se înălțau spre cele

---

siroiului de lacrimi". „Duhul este deodată suflul care aduce cuvântul și tăcerea în inimă”. Un cuvânt ce nu iese din tăcere, un cuvânt ce nu este el însuși plin de tăcere, n-are în el profunzime (*Le visage intérieur*, pp. 80-89).

675. Stăpânirea peste făpturi va fi sfântă, pentru că va fi blândă și plină de uimire pentru taina dumnezeirii ce se străvede luminos în ele, va fi așa cum avea să fie, în baza poruncii dumnezeiești din rai, dacă omul n-ar fi căzut.

676. Oamenii aflați la mijloc între cei intrați în liniște împreună cu Îngerii, și între demoni, sunt încă lipsiți de descoperirea tainelor lui Dumnezeu, ascunse în tăcerea Lui și încredințate celor ce prin liniște și tăcere intră în unire cu Cel ascuns în tăcerea Lui. Domnul însuși Se află în lăuntrul celor ce au intrat în liniște, descoperindu-li-Se ca iradiind din El tăcere, adică o plinătate de viață de negrăit. Cei ce primesc pe Domnul în tăcerea Lui, Îl comunică prin cuvinte celor de la mijloc, adică oamenilor ce n-au ajuns la liniștea proprie îngerilor, care sunt cei de sus (demonii fiind cei de jos). Ei se înnoiesc prin aceasta. Dar poate că prin cele de la mijloc se înțeleg și făpturile dintre noi și Dumnezeu. Și ele se înnoiesc prin descoperirea tainelor.

ascunse ale tainelor decât în neputința mădularelor și în îngălbenirea culorii lor, pricinuită din iubirea foamei, a minții liniștite și a lepădării de toate gândurile pământești. Când după ce ai petrecut vreme îndelungată în chilia ta în fapte ostenitoare și în păzirea celor ascunse și în oprirea simțurilor de la orice întâlnire, te va umbri puterea liniștii, întâi te întâmpină o bucurie care te ia în stăpânire din vreme în vreme, fără vreo pricină. Și atunci se vor deschide ochii tăi ca să vezi tăria zidirii Lui și frumusețea făpturilor, după măsura curăției tale. Și când mintea va fi călăuzită în minunea vederii acesteia, atunci și noaptea, și ziua vor fi pentru ea una în minunile cele slăvite ale făpturilor lui Dumnezeu⁶⁷⁷. Și de atunci e furată din suflet simțirea patimilor în dulceața vederii acesteia. Și prin aceasta sufletul intră în cele două trepte ale descoperirii celor cunoscute cu mintea, care sunt în planul cel de deasupra treptei acesteia, în cel al curăției, și în cel de mai sus⁶⁷⁸. Dumnezeu să ne învrednicească și pe noi de acestea. Amin.

---

677. Cel ce în liniștea lui s-a întâlnit cu liniștea lui Dumnezeu se umple din când în când de bucuria descoperirii frumuseții făpturilor, devenite transparente pentru Dumnezeu. În tăcerea lui Dumnezeu se descoperă fundamentul tuturor chipurilor lumii, umplându-le pe ele înseși de taina Lui negrăită. Între tăcerea lui Dumnezeu și între chipurile făpturilor nu e o contradicție. Chipurile se descoperă deplin în taina lor în Dumnezeu, Cel mai presus de chipuri. În Dumnezeu cel mai presus de chipuri e izvorul frumuseții chipurilor și al adâncimii de sens a cuvintelor.

678. În treapta îngerească, cunoscută prin curăție, prin care cei ce se liniștesc se fac asemenea îngerilor, și în treapta dumnezeiască, aflată deasupra aceleia.

EPISTOLA a IV-a

**Către Cuviosul Părinte Simeon,
făcătorul de minuni⁶⁷⁹**

Epistola ta, Sfinte, nu constă din cuvinte însemnate în scris, ci în ea ai zugrăvit și arătat dragostea ta cea către noi, ca într-o oglindă. Și precum ne socotești pe noi că suntem, așa ai scris, arătând prin faptele înseși că ne iubești în chip covârșitor. Din multa ta dragoste, ai uitat măsura noastră. Ceea ce trebuia să-ți scriem noi Cuvioșiei tale și să te întrebăm, ca să învățăm adevărul de la tine, dacă avem grijă de mântuirea noastră, aceasta ai scris tu, luându-ne-o înainte pentru mărimea dragostei tale.

Poate că ai făcut aceasta cu meșteșugul filosofiei, ca prin întrebările tale subțiri și duhovnicești, prin care sunt întrebat eu de tine, să se trezească sufletul meu din nepăsarea în care mult s-a scufundat. Dar și eu, prin dragostea ta, prin care ai uitat de măsura mea, uit de neputința mea, încât nu iau aminte la ce trebuie să ajung, ci la ce poate să facă rugăciunea ta. Căci când uit de măsura mea, tu rogi pe Dumnezeu prin rugăciunile tale, ca să se desăvârșească cererea ta și să se dea ție de la Dumnezeu (pentru mine) ceea ce ai cerut în rugăciune, ca unui slujitor adevărat al Lui.

Întrebare: Cea dintâi întrebare din epistola ta e aceasta: De trebuie să fie păzite toate poruncile

---

679. „În alt manuscris: Epistola Sf. Isaac către Avva Simeon de la Cezareea”.

Domnului și de nu cumva nu este chip de mântuire celui ce nu le păzește pe ele.

Răspuns: Despre aceasta, precum mi se pare, nici nu trebuie să întrebe cineva. Căci deși sunt multe poruncile, suntem datori să le păzim. Iar de nu, n-ar fi trebuit să fie date de Mântuitorul. Căci, precum mi se pare, nu s-a spus și nu s-a făcut ceva de prisos de către Stăpânul. Pentru că scopul venirii Lui a fost să curețe din suflet răutatea primei noastre neascultări și să-l preschimbe potrivit stării lui de la început. De aceea ne-a dat nouă poruncile Lui de viață făcătoare, ca pe niște leacuri curățitoare ale stării noastre pătimase. Căci ceea ce sunt leacurile pentru trupul bolnav, aceea sunt poruncile pentru sufletul pătimas. Și e vădit că poruncile s-au dat împotriva patimilor, spre tămăduirea sufletului care a căzut, precum spune limpede Domnul către Sfinții Săi Ucenici:

„Cel ce are poruncile Mele și le păzește pe ele, acela este care Mă iubește. Și cel ce Mă iubește pe Mine, iubit va fi de Tatăl Meu. Și Eu îl voi iubi pe el și Mă voi arăta lui și vom veni la el și vom face sălaş la el” (cf. *Ioan* 14, 21, 23). Și iarăși: „În aceasta va cunoaște lumea că sunteți ucenicii Mei, de vă veți iubi unii pe alții” (*Ioan* 13, 35). E vădit că dragostea se poate câștiga după sănătatea sufletului. Iar sufletul nu se face sănătos fără păzirea poruncilor.

Dar păzirea poruncilor se află uneori mai jos de dragostea duhovnicească. Și pentru că sunt mulți cei ce păzesc poruncile din frică, sau pentru răsplata viitoare, și nu din iubire, Domnul îndeamnă mult la păzirea poruncilor celor din iubire, care aduc sufletului lumina.

De aceea, zice iarăși: „Ca să vadă oamenii faptele voastre cele bune și să mărească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” (*Matei 5, 16*). Dar nu e cu putință a se vedea în suflet faptele cele bune pe care Domnul le-a învățat, de nu vor fi păzite poruncile.

Și că nu sunt grele poruncile, celor ce iubesc adevărul, a spus-o Domnul. Căci zice: „Veniți toți cei osteniți și împovărați și vă voi odihni pe voi. Căci jugul Meu este blând și sarcina Mea, ușoară” (*Matei 11, 28, 30*). Iar că toate poruncile trebuie păzite de noi cu grijă, a poruncit-o Domnul de asemenea, zicând: „Cel ce calcă una dintre poruncile acestea preamici și învață așa pe oameni, preamic se va chema întru Împărăția cerurilor” (*Matei 5, 19*). După toate aceste lucruri legiuite spre mântuirea noastră, nu pot să spun că nu trebuie păzite toate poruncile. Dar nici sufletul însuși nu se poate curăți de nu va păzi poruncile care s-au dat de Domnul, ca leacuri pentru curățirea lui de patimi și de greșeli.

Tu știi că păcatul a intrat în noi prin călcarea poruncilor. Deci e vădit că prin păzirea lor vine din nou sănătatea. Dar nici nu trebuie să dorim noi și să nădăduim curățirea sufletului fără lucrarea lor, adică fără să umblăm mai întâi pe calea care duce spre curăția sufletului. Să nu zici că Dumnezeu poate să ne dăruiască curăția sufletului și fără lucrarea poruncilor, numai prin har. Aceste judecăți sunt ale Domnului și nu ne învață Biserica să întrebăm unele ca acestea.

Căci și iudeii, în timpul întoarcerii lor din Babilon la Ierusalim, au călătorit pe calea cea bătătorită a firii și așa au venit la sfântă cetate a lor și au văzut minunile Domnului. Dar Iezechiel a fost răpit mai presus de fire,

prin lucrarea descoperirii, de a venit la Ierusalim, și prin descoperirea dumnezeiască s-a făcut văzător al înnoirii viitoare. În felul acesta se petrece și curățirea sufletului. Li se întâmplă unora să ajungă la curăția sufletului pe calea bătătorită și legiuită, prin păzirea poruncilor în viețuirea mult ostenitoare, răbdată până la sânge. Și sunt alții care se învrednicesc de ea din darul harului. Și acesta este un lucru minunat, că pe cea dăruită nouă prin har nu ni s-a poruncit să o cerem prin rugăciune și să părăsim viețuirea unită cu lucrarea.

Căci bogatului care a întrebat pe Domnul: „Cum să moștenesc viața de veci?”, Domnul i-a spus limpede: „Păzește poruncile!”. Și când a întrebat care sunt poruncile, i-a spus întâi să se înfrâneze de la faptele rele, apoi i-a amintit de cele firești⁶⁸⁰. Și când a cerut să afle ceva mai mult, i-a spus: „De voiești să fii desăvârșit, vinde averile tale și le dă săracilor și ia-ți crucea ta și urmează-Mi Mie” (*Matei* 19, 21). Aceasta înseamnă: Să te faci mort față de toate avuțiile tale și așa vei viețui întru Mine. Ieși din lumea cea veche a patimilor și așa vei intra în lumea cea nouă, a Duhului. Înlătură și dezbracă cunoștința de multe feluri și vicleană și așa vei îmbrăca cunoștința simplă a adevărului. Căci spunându-i „ia crucea ta”, Domnul l-a învățat să moară tuturor celor din lume. Și când a omorât în sine pe omul cel vechi, sau patimile, i-a spus: „Vino și urmează-Mi Mie” (*Matei* 16, 24).

---

680. Faptele rele: să nu ucizi, să nu preacurvești, să nu furi, să nu fii mărturie mincinoasă; cele firești: cinstește pe tatăl tău și pe mama ta și să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși (*Matei* 19, 18-19).

Nu poate omul cel vechi să pornească pe calea lui Hristos, cum a spus Fericitul Pavel: „Trupul și sângele nu pot moșteni Împărăția lui Dumnezeu, nici stricăciunea nu moștenește nestricăciunea” (*1 Corinteni* 15, 50). Și, iarăși: „Dezbrăcați pe omul cel vechi ce se strică prin poște și atunci veți putea să îmbrățișați pe cel nou, care se înnoiește din cunoștința asemănării Celui ce l-a zidit pe el” (*Efesenii* 4, 22). Și, iarăși: „Cugetul pământesc e dușman lui Dumnezeu. Căci nu se supune legii lui Dumnezeu. Pentru că nici nu poate. Că cei ce sunt în trup cugetă cele ale trupului, și a plăcea lui Dumnezeu în cugetul Duhului nu pot” (cf. *Romani* 8, 7; 8, 5).

Iar tu, sfinte, de iubești curăția inimii și cugetul duhovnicesc, cum ai spus, lipește-te de poruncile Domnului, cum a spus Stăpânul nostru: „De vorești să intri în viață, păzește poruncile” (*Matei* 19, 17), pentru iubirea Celui ce le-a dat și din frică, sau pentru răsplată. Pentru că nu când facem dreptatea gustăm dulceața aflată în ea, ci când dorința dreptății mănâncă inima noastră⁶⁸¹. Și nu când săvârșim păcatul suntem păcătoși, ci când nu-l urâm pe el și nu ne căim de el. Și nu zice că a fost vreunul, fie dintre cei vechi, fie dintre cei mai de pe urmă, care nepăzind poruncile a ajuns la curăția inimii și s-a învrednicit de vederea Duhului, ci, precum ni se pare, niciunul care n-a păzit poruncile și

---

681. N-ajunge să facem faptele virtuților formal, în afară, sau din cine știe ce interese pământești, ci trebuie să le facem din all-plrea lăuntrică la Dumnezeu, din iubirea față de El, sau cel puțin din frică, sau pentru răsplata Împărăției cerurilor.

n-a umblat pe urmele Fericiților Apostoli nu s-a învrednicit să se cheme sfânt.

Fericitul Vasile și Fericitul Grigorie, de care ai spus că iubeau pustia și erau stâlpi și lumină ai Bisericii și lăudau liniștea, nu au venit la liniște până nu se făcuseră lucrători ai poruncilor, ci întâi au locuit în pace și au păzit poruncile și așa au ajuns la curăția sufletului și s-au învrednicit de vederea Duhului. Eu cred cu adevărat că păzeau poruncile atunci când locuiau în cetăți, primeau pe străini, cercetau pe bolnavi, îmbrăcau pe cei goi, spălau picioarele celor osteniți; și dacă li se cerea de cineva să meargă cu el o milă, mergeau două. Și după ce au păzit poruncile ce se cădeau împlinite când petreceau între mulți și mintea lor a început să se bucure de cea dintâi nemișcare⁶⁸² și de vederile dumnezeiești și tainice, s-au grăbit și au ieșit la liniștea pustiei și au stăruit acolo în omul cel dinăuntru, încât s-au făcut văzători și au rămas în vederea Duhului, până ce au fost chemați de har să se facă păstori ai Bisericii lui Hristos.

Iar privitor la ce ai spus, că odată Marele Vasile laudă locuirea împreună a multora, iar altă dată retragerea, spun aceasta: În două feluri se învrednicesc cu adevărat de câștig cei sânguitori, fiecare după puterea și după felul lui și după ținta ce și-a ales-o. Uneori li se

---

682. De nemișcarea de la început în Dumnezeu. Dar ea era pe pământ nu în cer, ca la îngeri. Păcatul s-a săvârșit pe pământ în trupuri, nu sus, în starea de spirite netrupești. Iar nemișcarea de la început era numai relativ nemișcare. Pentru că și proto-părinții aveau să înainteze în Dumnezeu. Căci și mintea adunată în liniște are o anumită înaintare în Dumnezeu.

face spre folos celor tari locuirea împreună cu mai mulți, alteori și celor neputincioși. Și cu pustia se întâmplă la fel. Celui întărit în sănătatea sufletului, a cărui minte s-a unit cu Duhul și s-a făcut mort față de viețuirea omenească, locuirea cu mai mulți nu-i este păgubitoare, dacă veghează la cele ale sale; și aceasta nu ca să fie folosit, ci ca să folosească pe alții. Căci de Dumnezeu a fost chemat în numele celorlalți părinți. Iar celui neputincios, ce are încă nevoie să crească prin faptele poruncilor, îi este de asemenea spre folos să locuiască împreună cu mai mulți, până se deprinde și se va pregăti și va fi războit de ispite, ca să cadă și să se ridice între mulți și să câștige sănătatea sufletului. Nu e prunc care să nu fie hrănit cu laptele curgător și nu e călugăr care să nu trebuiască să se hrănească cu laptele poruncilor, ca să biruiască patimile și să se invrednicească de curăție.

În același fel, cum am spus, și pustia, uneori le este folositoare celor neputincioși și care fug (de cei mulți), alteori celor puternici. Celor dintâi ca, neaflându-se în ea materia păcatelor, să se ardă patimile în ei și să se usuce, iar ei să crească; celor tari, ca lipsindu-le materia, să fie războiți de vrăjmașul.

Cu adevărat, cum ai spus, pustia adoarme patimile. Dar nu se caută numai aceasta, ca cineva să-și adoarmă patimile, ci și ca să le dezrădăcineze. Aceasta înseamnă a le birui, când s-ar răscoli împotriva noastră. Căci patimile adormite se trezesc când le vine în întâmpinare o pricină care le trece în fapte. Dar ca să cunoști că nu numai pustia adoarme patimile, cum ai spus, gândește-te la vremea de boală și de mare neputință, când nu ne războiesc cu asprime. Dar nu numai

aceasta le adoarme, ci și ele se adorm una pe alta, când își dau loc una alteia. Patima slavei deșarte face să dea înapoi pe cea a curviei. Și, iarăși, cea a curviei îmblânzește iubirea nebună de slavă. Deci să nu urmărim pustia numai pentru că adoarme patimile, ci și pentru că, din lipsa celor supuse simțurilor și prin înstrăinarea de toate, ne înțelegem în ea și se mărește în noi omul dinlăuntru, al Duhului în Hristos, și în toată clipa ne vedem pe noi înșine și mintea noastră se face veghetoare și se păzește pe sine în fiecare clipă, ca nu cumva să se fure din ea amintirea nădejzii ei. Acestea, precum ni se pare, ajung pentru prima întrebare a ta, dacă a fost cumva nevoie de ele. Să vorbim, deci, și despre a doua.

Întrebare: Dacă Domnul a cerut milostenia pentru asemănarea cu mărirea Tatălui din ceruri, pentru ce călugării aleg mai degrabă liniștea?

Răspuns: Răspunsul este acesta. E bine că ai adus o pildă din Evanghelie pentru cercetarea viețuirii celei mari în liniște. Noi să stăm în ea și să nu căutăm să o înlăturăm, ca pe un lucru de prisos. Domnul a rânduit milostenia spre asemănarea cu Tatăl ceresc, ca să-i apropie de El pe cei ce o săvârșesc. Aceasta e adevărat. Dar nici noi călugării nu cinstim liniștea fără să cinstim milostenia, ci ne silim pe cât putem să ne ferim de grijă și de tulburare. Nu pentru că suntem împotriva celor de trebuință, când ne vin în întâmpinare, voim să ne ferim de ele, ci ne îngrijim de liniște ca să rămânem în îndeletnicirea cu Dumnezeu. Ne ferim cât mai mult de tulburare, ca să ne apropiem de El. Dar dacă ne întâmpină vreodată, pentru o vreme, o trebuință de neapărată nevoie a fraților, nu se cade a o

nesocoti nici pe aceasta. Să ne silim, deci, neîncetat să fim în toată vremea în lăuntru nostru plini de milă pentru toată firea celor cuvântători. Așa ne poruncește învățătura Domnului. Aceasta e deosebirea liniștii noastre și ea nu poate fi oricum⁶⁸³. Și nu numai mila din lăuntru trebuie să o păzim; ci, când vremea ne cere fapte și e nevoie de lucruri, nu trebuie să ne lenevim a arăta în chip văzut dragostea noastră. Aceasta o fac mai ales cei ce nu-și aleg liniștea desăvârșită, pentru ca să nu se întâlnească cu cineva, ci își potrivesc liniștea cu pravila săptămânilor și cu cea de șapte ori șapte⁶⁸⁴. Unii ca aceștia nu se înfrânează de la lucrurile milosteniei față de aproapele nici când se află în ceasurile pravilei lor, ca să le împlinească. Căci de nu este cineva prea repezit și crud și neomenos, ține liniștea și în fața persoanei și a ochilor altuia⁶⁸⁵. Pentru că știm că, fără iubirea aproapelui, mintea nu se poate lumina în vorbirea și dragostea dumnezeiască⁶⁸⁶.

Căci care călugăr înțelept, având bunuri de mâncare și haine și văzând pe aproapele său flămând și

---

683. Liniștea călugărului creștin nu e o nepăsare asemenea celei budiste, ci e plină tot timpul de milă față de oameni. Dar încrederea în Dumnezeu e așa de mare, că el are nădejdea fermă că prin ea va ajuta și pe cel aflător în necaz.

684. În fiecare zi din săptămână vin la cele șapte Laude. Unii nu-și aleg liniștea desăvârșită.

685. Chiar privind la altul și ajutându-l, el nu-și pierde liniștea, tulburându-se. Și chiar și prin liniștea sa îl ajută.

686. În vorbirea cu aproapele, mintea e luminată de iubirea lui Dumnezeu. Iar în vorbirea cu Dumnezeu, omul duce lumină din iubirea față de aproapele.

insetat și gol, nu-i dă din ceea ce are, și cruță ceva din ele? Sau, iarăși, cine, văzând pe cineva, făcut din aceeași carne, chinuit de boală și slăbit de durere și având nevoie de cercetare, prețuiește mai mult, pentru dorința sa de liniște, pravila zăvorării decât dragostea aproapelui? Iar când nu se întâmplă unele ca acestea, să păzim dragostea și mila față de frați în cugetul nostru. Dar când lucrurile ne sunt la îndemână, Dumnezeu cere de la noi, când e nevoie, și împlinirea, și desăvârșirea ei cu fapta. E vădit deci că dacă n-am agonisi nimic, nu ni s-ar porunci să cădem la grijă și în tulburare pentru săraci. Dar dacă avem, ni se cere. Și, iarăși, dacă ne ferim în viețuirea noastră de împreunăședere și de amestecarea cu vederea oamenilor, nu e nevoie să părăsim chilia noastră și șederea singuratică și retrasă și să ne predăm umblării prin lume și cercetării bolnavilor și să ne ocupăm cu astfel de lucruri. Căci e limpede că unele ca acestea coboară de la cele mai mari la cele mai mici.

Dar dacă cineva locuiește împreună cu mulți și e aproape de oameni cu locul șederii lui, și e ajutat de alții, sau de ostenele altora, fie în vreme de sănătate, fie de boală, e dator să facă și el același lucru. Să nu ceară el vreo ajutorare de la alții, dar când vede pe frațele de același trup și de același chip în strâmtoare, mai bine-zis, pe Hristos, aruncat și trudit, să nu se ferească și să nu se ascundă de el închipuindu-și că o face pentru liniștirea lui mincinoasă. Cel ce face așa, este un om lipsit de milă.

Și să nu-mi aduci aminte pe Ioan din Tebaida și pe Arsenie și să întrebi care din aceștia s-a dăruit pe sine,

sau s-a îngrijit de bolnavi și de săraci și a nesocotit liniștirea lui? Nu te atinge de faptele unora ca aceștia. Că de te înfrânezi de la orice ajutoare de la oameni și de la orice întâlniri cu ei, cum au făcut ei, îți îngăduie și ție Domnul să nu-ți pese de ei. Dar dacă ești departe de desăvârșirea aceea, și în toate ostenele trupului te afli în tot timpul însoțit de oameni, pentru ce nesocotești poruncile, pe care măsura ta te obligă să le păzești, dând ca motiv mincinos petrecerea în viațuirea cea mare a sfinților, de care nu te-ai apropiat?

Dar eu nu voi uita să-ți aduc aminte de cuvântul Sfântului Macarie cel Mare, care s-a însemnat spre mustrarea celor ce disprețuiesc pe frații lor. Căci a mers odată să cerceteze pe un oarecare frate bolnav și întrebându-l Sfântul dacă dorește ceva, iar acela răspunzând că dorește puțină pâine proaspătă, pentru că toți călugării atunci făceau pâine o dată pentru tot anul (că așa era obiceiul locului acela), acel bărbat vrednic de fericire s-a sculat îndată, măcar că era de nouăzeci de ani și a plecat la Alexandria, și a schimbat pâinile uscate pe care le adusese în traistă cu altele moi, și le-a adus fratelui.

Dar și Avva Agaton, cel asemenea acestui mare Sfânt, a făcut un lucru și mai mare, fiind cel mai cercat dintre toți călugării în acel timp și cinstind tăcerea și liniștea mai mult decât toți. Acesta, deci, a plecat în timpul slujbei (Sfintei Liturghii) să vândă lucrul lui de mână și, aflând în târg pe un străin neluat în seamă și bolnav, a închiriat o casă și a rămas cu el lucrând cu mâinile sale și cheltuind prețul lucrului pentru el; și așa i-a slujit lui șase luni, până ce acest bolnav s-a făcut

sănătos. Acesta (cum spune istorioara) zicea: „Aș fi voit să aflu un bubos și să-i dau trupul meu și să-l iau pe al lui”. Aceasta e dragostea desăvârșită.

Cei ce se tem de Dumnezeu, iubitule, se sânguiesc fără greutate să păzească poruncile. Și de trebuie ca prin fapta lor să-i scape pe alții, iau asupra lor orice primedie de dragul aceloră. Cel de-viață-Făcător a legat desăvârșirea lor și a făcut să atârne de două porunci, care le cuprind pe toate: de iubirea lui Dumnezeu și de cea a zidirii Lui, de iubirea față de chipul Lui. Și cea dintâi înfăptuiește ținta vederii Duhului. Iar a doua unește vederea cu fapta. Pentru că firea dumnezeiască este simplă și necompusă, nevăzută și fără nicio lipsă prin fire. De aceea conștiința nu are prin fire nici ea nevoie, în îndeletnicirea ei cu Dumnezeu, de fapte trupești și de vreo lucrare și de înțelesuri îngroșate. Căci lucrarea aceasta a ei este simplă și se săvârșește într-o singură parte a minții, potrivit simplității Cauzei preînchinată, fiind o simțire mai presus de simțirea trupului. Dar în a doua poruncă, care este iubirea de oameni, potrivit cu alcătuirea îndoită a firii lor, trebuie să-și arate grija pentru lucrarea ei în chip îndoit. Căci ceea ce împlinim în cuget în chip nevăzut voim să împlinim și în trup la fel; dar nu numai în chip arătat, ci și în ascuns. Și ceea ce se săvârșește prin lucruri vrem să se săvârșească la fel și în conștiință.

Căci precum omul s-a făcut din două părți, din suflet și trup, așa de toate ale lui trebuie să se poarte grijă în chip îndoit, după alcătuirea lor îndoită. Și deoarece fapta premerge contemplării în tot locul, e cu neputință omului să se ridice în latura aceea mai înaltă,

dacă nu împlinește întâi pe cea mai de jos cu fapta. Și niciun om nu îndrăznește să spună despre fapta iubirii aproapelui că o împlinește în sufletul lui, dacă lasă partea care se împlinește după putere prin trup și nu pune mâna pe lucruri potrivit cu timpul și cu locul. Căci numai atunci e crezut, când iubirea din gând se vede și se cunoaște. Și când în acestea ne arătăm credincioși și adevărați, după putere, se dă sufletului putere să se întindă și spre partea cea mare a contemplării înalte și dumnezeiești, prin înțelesuri simple și de alt fel⁶⁸⁷.

Ai scris, iarăși, că monahul care voiește să iubească pe Dumnezeu mai mult decât toate trebuie să se îngrijească de curăția sufletului său. Și bine ai zis, dacă ești în stare și de aceasta. Dar fiindcă ai zis, iarăși, că nu are îndrăzneală în rugăciune sufletul care nu și-a biruit încă patimile, mie mi se par acestea două contrare, măcar că sunt om simplu. Căci dacă n-a biruit patimile, cum se îngrijește de curăție? Când din pravila dreptății duhovnicești nu a împlinit biruirea patimilor, îi ceri ceva mai mult decât aceasta? Dar nu din cele ce dorește cineva se cunoaște că le iubește, ci din cele ce le iubește se cunoaște că le dorește⁶⁸⁸.

---

687. Urmează două pagini care se află și în „Cuvântul LXXXVI” din carte (în textul grec, la pp. 373-376). De aceea, le omitem aici.

688. Nu poți câștiga curăția prin simpla dorință a ei, fără să lupți pentru ea prin biruirea patimilor. Această simplă dorință a curăției, fără iubirea ei de fapt, arătată în respingerea patimilor care întinează, nu e nici măcar dorirea ei de fapt. Iubește curăția respingând patimile, care te întinează, și prin aceasta vei arăta că o dorești de fapt.

Iubirea premerge prin fire dorinței. Dacă nu iubește cineva ceva, nici nu va dori. Patimile sunt o ușa închisă în fața curăției. Și dacă cineva nu deschide ușa închisă nu va intra în ținutul curat al inimii.

Și când ai spus că sufletul nu are îndrăzneala în ceasul rugăciunii, adevărat ai spus. Căci îndrăzneala nu e numai mai presus de patimi, ci și de curăție. Și rânduiala predaniei e așa cum zic: Răbdarea forțată luptă cu patimile pentru curăție. De vei birui, deci, patimile, sufletul câștigă curăția. Iar curăția adevărată face mintea să câștige îndrăzneala în ceasul rugăciunii.

Dar, oare, când cerem în rugăciune ceea ce am numit curăție, nu ne aflăm vrednici de osândă? Sau nu e o dovadă a mândriei și a închipuirii de sine, să cerem de la Dumnezeu ceea ce dumnezeiasca Scriptură și Părinții noștri poruncesc și pentru care și călugărul a ieșit în pustie? Dar eu cred, sfinte, că precum fiul nu se îndoiește de tatăl său, și nu cere de la el zicând: „Învăță-mă meșteșugul, sau dă-mi ceva”, așa trebuie și călugărul să nu deosebească și să nu ceară de la Dumnezeu: „Dă-mi acestea și acestea”. Deoarece cunoaște că Dumnezeu Se îngrijește de noi, cum se îngrijește tatăl de fiu. Și de aceea ni se cade să ne smerim și să plângem pentru pricinile păcatelor, chiar ale celor care sunt în afară de voia noastră, fie că le-am făcut cu gândul, fie cu fapta, și să zicem cu inima zdrobită ca vameșul: „Dumnezeule, milostiv fiu mie păcătosul”. Și să facem în ascuns și la arătare ceea ce a spus Domnul: „Când veți face toate cele poruncite vouă, ziceți că slugi nevrednice suntem; ceea ce suntem datori să facem, aceea am făcut” (Luca 18, 13). Trebuie ca

conștiința ta să-ți dea mărturie că ești netrebnic și ai nevoie de milă⁶⁸⁹.

Cunoști, doar, și tu că nu faptele îți deschid ușa închisă cea din inimă, ci inima zdrobită și smerenia, când vei birui patimile într-o smerenie și nu prin disprețuire⁶⁹⁰. Căci cel bolnav se smerește mai întâi și se îngrijește de însănătoșirea lui din patimi. Pe urmă cere să ajungă împărat. Căci curăția și sănătatea sufletului sunt împărăția sufletului.

Și care este împărăția sufletului? Precum cel bolnav nu zice tatălui său: „Fă-mă împărat”, ci se îngrijește întâi de boala lui, și după însănătoșirea deplină primește împărăția de la tatăl său, așa și păcătosul și cel ce se pocăiește primește întâi sănătatea sufletului său și după aceea intră cu tatăl în țara firii curate și împărățește într-o slavă cu tatăl său.

Ne aducem aminte de Sfântul Apostol Pavel, care-și mărturisește păcatele sale și în partea din urmă și mai de jos își descoperă sufletul său: „Iisus Hristos, zice,

---

689. Pentru că adresatul mai spusese și aceea că nu are îndrăzneală în rugăciune, pentru că nu are curăție, Sfântul Isaac îi spune că așa cum fiul nu cere tatălui ceea ce acesta știe că îi trebuie fiului, așa și cel ce se roagă trebuie să ceară cu îndrăzneală nu altceva, ci iertare de păcate. Aceasta nu e mândrie. Dimpotrivă, e dovada conștiinței păcătoșeniei în cel ce se roagă.

690. Nu faptele pentru care te poți mândri deschid ușa inimii, sau ușa din inimă către Dumnezeu, ci însăși inima zdrobită și smerenia deschid această ușă. Dar aceasta se întâmplă când biruiesti patimile cu smerenie și nu cu mândria disprețuitoare a faptelor contrare lor. Sau, însăși inima zdrobită e un semn că ai învins patima cea mai rea, sau mândria, și, odată cu ea, toate patimile.

a venit în lume să mântuiască pe cei păcătoși, dintre care cel dintâi sunt eu. Și de aceea m-a miluit ca să arate întru mine toată îndelunga răbdare a Lui" (*1 Timotei* 1, 15). Pentru că la început am fost prizonitor și defăimător și hulitor, dar am fost miluit, pentru că am lucrat cu neștiință, din necredință.

Când a spus acestea și în ce vreme? După nevoințele cele mari și după faptele de putere, după propovăduirea Evangheliei lui Hristos, pe care o dusesese în toată lumea, după morțile neconținute, după necazurile de multe feluri, pe care le pătimise de la iudei și de la neamuri. El privea încă totuși la cele de la început ale lui. Și nu numai că nu socotea că a ajuns la curăție, dar cugeta că nu e vrednic nici să se numească între ucenici. Căci zicea: „Nu sunt vrednic să mă numesc apostol, pentru că am prigonit Biserica lui Hristos" (*1 Corinteni* 15, 9). Și când câștigase mai mult decât toți oamenii biruința asupra patimilor, zicea: „Îmi asupresc trupul meu și-l port rob, ca nu cumva altora binevestind, eu însumi să mă fac nevrednic" (*1 Corinteni* 9, 27).

Iar de zici că în unele locuri istorisește și cele mari despre sine, să te lămurească el însuși. Căci zice că n-a făcut-o de bunăvoie, nici prin sine, ci pentru propovăduire. Și când istorisește acestea pentru folosul credincioșilor, spune de sine că lăudându-se astfel e lipsit de minte, strigând și zicând: „Voi m-ați silit" (*2 Corinteni* 11, 17; 12, 12). Și, iarăși: „Nu după Domnul grăiesc, ci cu neînțelepciune în privința laudei" (*2 Corinteni* 11, 17).

Iată, acesta e dreptarul pe care ni l-a pus Sfântul Pavel cel drept. Să păzim deci și să râvnim să-l împlinim.

Și de cerem de la Dumnezeu cele înalte și El nu ni le dă, să ne împăcăm a fi și fără ele. Fiindcă Dumnezeu cunoaște vasele cele alese spre slujirea Lui. Căci Fericitul Pavel nici după acestea n-a cerut împărăția sufletului, ci a zis: „Aș fi dorit să fiu anatema de la Hristos” (*Romani* 9, 3). Cum vom îndrăzni deci noi să cerem, înainte de timpul cunoscut de El, împărăția sufletului, odată ce n-am păzit nici poruncile și n-am biruit nici patimile și n-am plătit nici datoria?

Te rog deci, sfinte, să nu se urce în gândul tău aceasta, ci câștigă mai presus de toate răbdarea celor ce vin asupra ta. Și cu smerenie mare și cu zdrobire de inimă pentru greșelile și pentru gândurile noastre, să cerem iertarea păcatelor noastre și smerenia sufletului.

S-a scris de careva dintre Sfinți că rugăciunea celui ce nu se socotește pe sine păcătos înaintea Domnului nu este bine primită⁶⁹¹. Iar de zici că unii dintre Părinți au scris despre acestea, adică despre ce este curăția sufletului și ce este sănătatea și ce este nepătimirea și ce este vederea sufletească, noi îți răspundem că n-au scris ca să le căutăm și să le așteptăm înainte de vreme. Căci s-a scris că „Împărăția lui Dumnezeu nu vine ca una ce e așteptată să fie văzută” (*Luca* 17, 20). Cei ce au așteptat-o astfel au dobândit mândrie și cădere. Noi să căutăm locul (ținutul) inimii prin faptele pocăinței și ale viețuirii, care sunt bine plăcute lui

---

691. De aceea s-a asociat la rugăciunea lui Iisus și cererea: „Miluiește-mă pe mine, păcătosul” și nu cererea ajutorului pentru cline știe ce fel de fapte. Fără conștiința păcatului nu e smerenie, ci mândrie.

Dumnezeu, și cele ale Domnului vin de la ele, dacă locul inimii se face curat și nepătat⁶⁹². Iar acele înălțimi ale lui Dumnezeu pe care le căutăm să le vedem nu sunt încuviințate de Biserică. Și cei ce le-au primit au dobândit mândrie și cădere. Și ele nu sunt un semn că cineva iubește pe Dumnezeu, ci o boală a sufletului. Și cum vom căuta noi cele înalte ale lui Dumnezeu, când dumnezeiescul Pavel se laudă cu

---

692. E vorba de cei ce o așteaptă ca pe una ce vine ca o realitate exterioară și cu pretenția că ar cunoaște semnele venirii ei. Traducerea cea mai proprie a locului de la Luca 17, 20 ar putea fi și aceasta: „Împărăția lui Dumnezeu nu vine ca una la care se ia aminte cu așteptare” (ἐν παρατηρήσει προσδοκίας). În aceasta se ascunde o mândrie care pretinde că știe apropierea venirii a ceea ce nu poate fi cunoscut și așteptat, ca ceva din afară. Noi să ne vedem neincetat păcatele noastre și să ne pocăim de ele, răbdând necazurile. În aceasta trăim apropierea Împărăției lui Dumnezeu de noi. În aceasta se implică cunoașterea micimii noastre și a măreției lui Dumnezeu. În simțirea smerită și în faptele pocăinței descoperim adâncul nesfârșit al lumii, și, în fața acestui adânc, înălțimea nesfârșită a măririi lui Dumnezeu. Făcând așa, toate cele ale lui Dumnezeu (smerenie, curăție, iubire) vin de la sine. Atunci, mândria și orice fel de egoism nu mai stau ca niște pete pe adâncul străveziu al inimii. Atunci locul inimii e curat ca să oglindească, primind în el, razele luminii Soarelui ceresc. S-ar părea că afirmând aici că cele ale lui Dumnezeu vin în inimă când ea e curată, Sfântul Isaac se contrazice cu ceea ce a spus mai înainte că nu trebuie să cerem curăția, ci numai să plângem cu smerenie pentru păcatele noastre. Dar și aici, și mai sus el condamnă nu efortul spre curățire, ci pretenția că avem curăția sau că o putem dobândi. Curăția este necesară pentru venirea lui Dumnezeu în inimă. Dar noi nu trebuie să socotim niciodată că o avem. Chiar gândul smerit că suntem păcătoși, deci nu suntem smeriți, e un semn al curăției.

necazurile și socotește că cele înalte ale lui Dumnezeu stau în împărtășirea de pătimirile lui Hristos⁶⁹³?

Iarăși, ai scris în epistola ta că sufletul tău a iubit să iubească pe Dumnezeu, dar n-ai ajuns să-L iubești, măcar că ai multă dorință să-L iubești; pe lângă că dorești retragerea în pustie, aceasta s-a arătat în faptul că a început în tine curăția inimii și că pomenirea lui Dumnezeu arde cu sârguință și se încălzește în inima ta.

Dacă acestea sunt adevărate, sunt mari, dar n-aș fi voit să fie scrise de tine. Căci nu le-ai scrie după o înșirare bine orânduită a lor. Iar dacă pentru întrebări le-ai spus pe ele, alta era ordinea întrebărilor. Că cel ce zice că sufletul lui nu are încă îndrăzneală în rugăciune, pentru că n-a biruit patimile, cum îndrăznește să spună că sufletul lui a iubit să iubească pe Dumnezeu? Nu e chip să pui sufletul în mișcarea iubirii de Dumnezeu, după care alergi tainic prin retragere,

---

693. Împărtășirea de Hristos, deci de viața Lui înviată, stă în împărtășirea de patimile Lui. Necazurile fac lumea aceasta străvezie pentru Dumnezeu. Și aceasta dă putere pentru a le răbda. Crucea face să simțim viața înviată a lui Hristos, iar lumea să devină străvezie pentru cele înalte ale lui Dumnezeu, celui ce o răbdă. Sau transparența lui Dumnezeu prin cruce dă putere răbdării ei. Împărăția lui Dumnezeu nu se va instaura în cadrul acestei lumi, la sfârșitul ei, căci lumea aceasta nu poate fi fără răbdarea crucii. Împărăția lui Dumnezeu e în lumea aceasta mereu în lăuntrul celor ce prin răbdarea necazurilor își descoperă inima și, în inimă, prezența lui Hristos cel înviat. Necazurile fac transparentă Împărăția lui Dumnezeu în lumea aceasta, întrucât arată că lumea aceasta nu poate avea o durată și un sens în ea însăși.

dacă n-ai biruit patimile. Dar tu ai zis că sufletul tău n-a biruit patimile și totuși a iubit să iubească pe Dumnezeu. Și în acestea nu e o înșirare bine orânduită. Căci eu nu înțeleg ce zice cel ce spune că n-a biruit patimile, dar iubește să iubească pe Dumnezeu.

Dar tu zici: „N-am zis că iubesc”, ci că „iubesc să iubesc”. Dar nici aceasta nu poate avea loc, dacă sufletul nu se află în curăție. Iar de voiești să spui un cuvânt gol de conținut, nu numai tu zici, ci fiecare zice că voiește să iubească pe Dumnezeu. Și nu numai creștinii, ci acest cuvânt e propriu fiecăruia. Dar în aceste cuvinte se mișcă numai limba, sufletul nesimțind ce zice. Așa cum mulți fiind bolnavi, nu știu nici măcar că sunt bolnavi. Iar răutatea este o boală a sufletului; și rătăcirea, pierderea adevărului. Și cei mai mulți dintre oameni bolind de acestea, se dau drept sănătoși și sunt lăudați de mulți. Căci dacă sufletul nu se însănătoșește de răutate și nu se statornicește în sănătatea firească în care a fost zidit, născându-se din sănătatea Duhului, nu poate omul să poftască cele mai presus de fire. Căci câtă vreme sufletul se află în boala patimilor, nu simte cu simțirea cele duhovnicești, nici nu știe să le poftască, ci le pofteste numai pentru că a auzit de ele cu urechile, sau din scrieri. De aceea, cu dreptate am spus mai sus că cei ce doresc desăvârșirea trebuie să păzească toate poruncile. Pentru că numai lucrarea ascunsă a poruncilor tămăduiește puterea sufletului⁶⁹⁴. Și aceasta nu se

---

694. În lucrarea poruncilor se întărește sufletul mai ales pentru că în această lucrare e ajutat de puterea harului. Făcând milostenie, ți se înmoale sufletul, scăpând de neputința învățării.

înfăptuiește în chip simplu și la întâmplare. Căci s-a scris că fără vărsarea sângelui nu este iertare⁶⁹⁵.

Mai întâi firea noastră a primit înnoirea în întruparea lui Hristos, apoi s-a împărțășit de patima Lui și de moartea Lui și după înnoirea prin vărsarea sângelui s-a înnoit și s-a sfințit firea noastră și s-a făcut în stare să primească poruncile noi și desăvârșite. Căci de s-ar fi dat înainte de vărsarea sângelui, înainte de a se înnoi și sfinți firea noastră, poate că și aceste porunci noi, ca și cele vechi, ar fi tăiat din suflet răutatea, dar n-ar fi putut să smulgă însăși rădăcina răutății din suflet. Acum însă nu e așa. Ci lucrarea ascunsă care urmează și poruncile cele noi și duhovnicești, pe care sufletul le păzește cu frica de Dumnezeu, îl înnoiesc și-l sfințesc și-i tămăduiesc în chip ascuns toate

---

Lăudând pe ceilalți, scapi de neputința mândriei etc. Aceasta se întâmplă mai ales când nu faci binele pentru a fi văzut și lăudat de oameni. Numai în acest caz scapi de neputința mândriei. În împlinirea poruncilor se arată deci de fapt dorința de a iubi pe Hristos, sau începutul de fapt al iubirii Lui și creșterea acestei iubiri. Altfel, dorirea lui Hristos e numai o vorbă goală. Și cu ea se poate lăuda oricine.

695. Hristos și-a vărsat sângele pe cruce pentru iertarea păcatelor noastre. Dar nu pentru o satisfacție juridică dată onoarei jignite a lui Dumnezeu, ci pentru a arăta că viața plină de Duhul Sfânt se obține prin subțierea trupului, prin oboseli și suferințe. Toate acestea sunt un fel de vărsare a sângelui, un fel de subțiere a lui de tot ce-l împinge la o alipire de cele groase ale lumii. Puterea aceasta o primim prin trupul răstignit al lui Hristos, prin Sângele subțiat al Lui, adică prin Sângele vărsat al Lui. Se uită de obicei, în explicarea Euharistiei, că ne împărțășim nu simplu cu Sângele Domnului, ci cu Sângele Lui „vărsat”, sau „care se varsă”, spre a da și sângelui nostru puterea să se verse.

mădularele lui⁶⁹⁶. Căci e vădit ce patimă vindecă fiecare poruncă în suflet, într-un chip liniștit. Și lucrarea (energia) acestora o simte atât cel ce tămăduiește, cât și cel ce se tămăduiește, după asemănarea femeii ce suferea de curgerea sângelui.

Tu știi, iubite, că de nu s-ar tămădui partea pătimășă a sufletului și nu s-ar înnoi și sfinți în chip ascuns și nu s-ar lega în chip ascuns întru viețuirea Duhului, n-ar dobândi sănătatea, nici nu s-ar elibera de supărările pricinuite de lucrurile cu care se întâlnește, aflătoare în zidire. Și vindecarea constă în a se face prin har cum s-au făcut Fericiții Apostoli, care s-au desăvârșit în iubirea lui Hristos. Și uneori sufletul primește după lege sănătatea. Căci acela care, prin lucrarea poruncilor și a unor fapte mai aspre ale viețuirii adevărate a biruit patimile, cunoaște că a dobândit sănătatea sufletului după lege. Și s-a înțârcat de laptele chipului îngroșat al lumii acestela și s-a tăiat din el obișnuința cu gândurile de mai înainte și s-a

---

696. „Lucrarea ascunsă” a lui Dumnezeu în suflet e pusă în legătură cu Sângele vărsat al lui Hristos. Căci Sângele acesta se varsă continuu în noi prin Sfântă Împărtășanie. Iar în acest Sânge vărsat nu e numai puterea curăției Lui omenești, ci e și puterea dumnezeiască, pentru curăția noastră. De aceea putem lucra poruncile cele noi și cu mult mai înalte, care redau putere de înnoire firii noastre. Primind Sângele lui Hristos, putem împlini chiar poruncile Lui duhovnicești, care fac să se înduhovnicească firea noastră, să fie copleșită de Duhul, murind omului vechi și nemaicăutând cele ale trupului. Între împlinirea acestor porunci și împărtășirea de Sângele vărsat al Domnului e o strânsă legătură.

născut din nou ca la început în cele duhovnicești și s-a văzut prin har în patria Duhului prin înțelesurile omului din lăuntru și l-a primit pe el o lume nouă, necompusă.

Căci când se înnoiește mintea și se sfințește inima, toate înțelesurile bune ce se mișcă în ea după firea acelei lumi, în care intră, se pun în mișcare. Mai întâi se mișcă în ea dorința după cele dumnezeiești și dorește părtășia (comuniunea) cu îngerii și descoperirile tainelor cunoștinței Duhului. Și mintea lui simte cunoștința duhovnicească a fapturilor și răsare în ea vederea tainelor Sfintei Treimi, împreună cu tainele economiei (înrupării) celei pentru noi și atunci mintea se unește cu totul cu cunoștința nădejdi celor viitoare⁶⁹⁷.

Înțelege, deci, din aceste lucruri ce ți le-am scris, cele ale tale. Dacă putea sufletul tău să iubească cu adevărat pe Dumnezeu când era închis în ținutul patimilor, nu avea trebuință multă să întrebe și să învețe tainele lumii Duhului. Dar e vădit că nu-i folosesc învățăturile și cunoștința cea din starea stăpănită de patimi, nici nu sunt în stare acestea să-i deschidă ușa curăției în față. Însă de se iau patimile de pe suflet, mintea se luminează și se mută în ținutul cel curat al firii și nu mai are nevoie să întrebe⁶⁹⁸. Pentru că vede

---

697. Mintea se unește cu totul cu cunoștința nădejdi celor viitoare, mai bine-zis cu cele cunoscute înainte numai prin nădejde. Acum mintea le are în ea însăși, sau în legătură cu ea.

698. Nu se poate spune că în firea noastră este un ținut curat, deosebit de cel întinat de patimi. Ci, întreaga fire a noastră

limpede cele bune aflate în acel ținut al ei. Căci precum simțurile noastre din afară nu simt firile și lucrurile ce se petrec în ele prin învățare și întrebare, ci fiecare simț simte în chip firesc și nu prin întrebare lucrul ce-l întâmpină (căci nu e o învățătură care mijlocește între simțuri și cele simțite; pentru că orbul, oricât i s-ar vorbi despre strălucirea soarelui și a lunii și despre mersul stelelor și despre scânteierea pietrelor prețioase, primește și judecă și înțelege numai cu numele frumusețea pe care o au, iar cunoștința lui și deosebiriile între ele rămân străine de plăcerea vederii lor), în același fel, înțelege și despre vederea Duhului. Căci mintea văzătoare a tainelor ascunse ale Duhului, de se află în sănătatea firii ei, vede acum slava lui Hristos și nu întreabă și nu învață despre ea, ci se desfată de plăcerea tainelor lumii celei noi⁶⁹⁹,

---

se mută într-o stare de curăție, sau într-o zonă a curăției, sau intră întreagă treptat în planul curăției lui Dumnezeu. Acea zonă a curăției fiind însăși zona celor dumnezeiești, nu mai are nevoie să întrebe despre ele, căci le cunoaște prin experiență.

699. Vederea sau simțirea tainelor dumnezeiești nu poate avea loc fără har, sau fără efluvii de putere pornit din Dumnezeu, prin care suntem puși în legătură cu El. Dar harul vederii lor, sau al simțirii lor înțelegătoare, se dă sufletului numai când s-a făcut sănătos, scăpând de boala patimilor care face această simțire tocită. Deci starea de sănătate a sufletului nu-l ridică pe om numai în cele ale firii, din cele mai prejos de fire, sau din starea de boală, ci îl pune în atingere cu cele dumnezeiești. Astfel sufletul se află în realitate, sau în stare de boală și deci de nesimțire a celor dumnezeiești, sau în stare de sănătate, adică în starea normală sau firească, și atunci e în atingere cu cele dumnezeiești, sau străbătut de ele. Trăirea în supranaturalul dumnezeiesc e starea firească a sufletului.

mai presus de libertatea voinței, prin căldura credinței și a nădejzii celei în Hristos, precum a scris Feri-
citul Pavel: „Iar dacă am vedea, pentru ce am nădăj-
dii? Dar așteptăm prin răbdare” (*Romani* 8, 25).

Deci, datorî suntem să așteptăm și să stăruim că-
lugărește și cu simplitate în omul nostru din lăuntru,
unde nu sunt întipăriri de gânduri, nici vederea celor
compuse⁷⁰⁰. Deoarece mintea primește asemănările
celor la care privește, când privește spre lume, pe
potriva chipurilor spre care se răspândește, primește
de la ele întipăriri și asemănări. Și acestea, pe mă-
sura mulțimii lor și potrivit cu deosebirile schimbă-
rilor lor, mișcă în ea gândurile. Și când se mișcă în
ea gândurile, își pun pe ea pecetea lor⁷⁰¹. Dar dacă
mintea privește spre omul din lăuntru, unde nu e cu
putință a înfiripa vreo schimbare de chipuri, nici a
deosebi vreo alcătuire prin schimbarea întipăririlor, ci
totul e umplut numai de Hristos, e vădit că mintea
primește vederea simplă, în afară de care nimic alt-
ceva nu umple cu bună mireasmă prăpastia sufle-
tului, și care-l face să dobândească îndrăznirea în

---

700. Omul cel mai din lăuntru e cel mai depărtat de chipu-
rile lucrurilor, de închipuiri proprii, fie ele chiar cu privire la ve-
nirea grabnică a Împărăției cerurilor. Acolo trăiește infinitul
fără margini, fără fund, care este nemărginirea personală a lui
Dumnezeu.

701. Întipăririlor lucrurilor sesizate cu simțurile le răspund
gândurile pline de poftă sau de griji ale sufletului. Iar prin gânduri
înseși lucrurile își pun pecetea lor îngustătoare și pasionată pe
minte.

ceasul rugăciunii⁷⁰². Căci aceasta este hrana firii sufletului⁷⁰³.

---

702. Omul dinlăuntru e considerat deci ca starea fără chipuri a minții. În acel indefinit, lipsind orice îngustare prin chipurile succesive ale lucrurilor și ale gândurilor și închipuirilor, Se poate sălășlui Hristos, Care prin faptul că e Dumnezeu e potrivit cu acel loc indefinit, iar prin faptul că e om, e simțit aproape de noi, în legătură cu noi. Spre El și numai spre El devine ațintită mintea. Se aplică aici ceea ce spune Sfântul Marcu Pustnicul în *Cuvântul despre Botez (Filocalia rom., vol. I)*, unde Hristos e văzut ca primind pe altarul inimii în callitate de Arhiereu toate gândurile noastre, de la prima lor ivire în minte. Dar Isaac Sirul completează ideea, precizând că Hristos, ca Arhiereu ce umple totul în noi, tămăduiește cu buna Lui mireasmă prăpastia indefinită în adâncimea ei a sufletului, umplându-ne pe noi înșine de bună mireasmă. Prăpastia fără fund a sufletului e atât de înrudită cu prăpastia fără fund a Dumnezeirii, că nu mai poți să vezi între ele o graniță. Simți doar că inima ta nu se descoperă ca prăpastie decât pentru că o altă prăpastie, mai capabilă să se mențină permanent ca atare, a descoperit sau actualizat și prăpastia inimii tale. Sau simți deosebirea doar prin aceea că prăpastia ta se roagă Celui ce o umple pe ea ca un alt abis. Și atunci simți că tămăduiește în acea prăpastie nu numai Hristos, aducându-Se Tatălui, ci tu însuși, aducându-te jertfă lui Hristos. Trăindu-te pe tine ca prăpastie și pe Hristos ca prăpastie în tine, ai îndrăznire în rugăciune. Căci nimic nu te mai desparte de El, ci îl simți scufundat în tine și pe tine te simți scufundat în El, fără să Se confunde cu tine.

703. Cu rugăciunea se hrănește și se întreține sufletul, pentru că prin rugăciune e unit cu Dumnezeu și Dumnezeu cu adâncimea Lui nesfârșită îi dă viață nesfârșită și sufletului. Rugăciunea se spune că e pâinea ingerilor. Ea a fost pâinea Maicii Domnului, în Sfânta Sfintelor. De aceea, sihăștrii pierduți în rugăciune ultă zile întregi să mănânce. Din puterea Duhului dumnezeiesc s-au creat și se susțin chiar lucrurile materiale în raționalitatea lor plasticizată. El are deci și puterea de hrănire, nu numai a sufletului, ci și a trupului nostru.

Și când mintea petrece în patria cunoașterii adevărului, nu are nevoie de întrebare. Căci precum ochiul trupesc nu întreabă când vede soarele, așa nici ochiul sufletului nu cercetează întâi și apoi privește la cunoștința Duhului. Tot așa și vederea tainică pe care o dorești, o, sfinte, se descoperă minții după ce ai dobândit sănătatea sufletului. De aceea, pornirea care voințe să învețe acest fel de taine prin cercetare și judecată e o nebunie a sufletului. Căci și Fericitul Pavel n-a spus că a văzut și a auzit tainele și cuvintele negrăite prin învățătură și în chip material, ci fiind răpit în patria duhovnicească și că acolo a văzut descoperirea tainelor (2 Corinteni 12, 4).

Deci și tu, o, sfinte, de iubești curăția, taie de la toate dragostea ce se revarsă spre toți și, intrând, lucrează în via inimii tale; smulge din sufletul tău patimile, lucrează ca să nu cunoști răutatea omului. Curăția care vede pe Dumnezeu nu răsare din cerere, ci înflorește în suflet, dar când nu vede răutatea vreunui om⁷⁰⁴.

De voințe ca inima ta să se facă locul tainelor lumii noi, îmbogățește-te mai întâi în fapte săvârșite cu trupul, în post, în privegheri, în slujba sfântă (liturghia)

---

704. S-a spus mai înainte că curăția nu trebuie cerută. Ci, să cerem numai mila pentru păcatele noastre. Curăția e nevinovăție. De aceea, ea nu vede răutatea cuiva. Cine o vede se întuneacă el însuși de ea, poate mai mult decât acela. Curăția vede de aceea prin toți și prin toate pe Dumnezeu, căci nu vede răutatea care prin firea ei îngustează indefinitul omului care vede și care e văzut.

a nevoinței, în răbdare, în nimicirea gândurilor și în celelalte. Leagă mintea ta în citirea Scripturilor și în cugetarea la cele din ele, scrie poruncile înaintea ochilor tăi și plătește datoria patimilor, prin aceea că biruiești și ești biruit. Și prin vorbirea neîncetată a rugăciunii și a cererii, prin cugetarea cea din ele, smulge din inima ta tot chipul și toată asemănarea, în care ai fost prins prin prindere de mai înainte⁷⁰⁵.

Obişnuiește mintea ta să cugete pururea la tainele economiei Mântuitorului și lasă cererea cunoștinței și a vederii (a contemplării), care covârșesc puțința de tălmăcire a cuvintelor, pentru timpul și locul lor și urmărește lucrarea poruncilor și faptele în scopul curățirii, și cere-ți de la Domnul în rugăciune întristare de foc, înflăcărată în toate (care se ivea și în inimile Apostolilor și Mucenicilor și Părinților); cere să o

---

705. Foarte adeseori se cere în scrierile duhovnicești scăparea de „prejudecăți”, de chipurile pătimase de mai înainte. Sunt obișnuințe rele care s-au întărit în noi treptat, moduri de gândire care ne-au prins înainte de a fi judecat de sunt bune sau rele; sunt tâlharii ce au pus stăpânire pe noi în lipsa de veghe a noastră. Aceste prejudecăți ne opresc de a primi adevărul, de a ne deschide lui, de a judeca până la capăt, cu sinceritate. Totuși, prin rugăciune, care e vorbire cu Dumnezeu, dacă ea se face neîntrerupt mintea scapă de toate chipurile îngustătoare care s-au întipărit prin obișnuință în ea. Dar pentru a putea stăruî în rugăciune, trebuie să fi plătit și datoria cu care te-ai împovărat față de patimi, primind plăcerea lor. Această datorie o plătești luptând cu ispitele lor, în care obosești și sângerezi (îți „versezi” sângele), uneori biruind, alteori fiind biruit, dar nerămânând în această stare și, prin aceasta, scăpând încet, încet de forța obișnuinței cu ele.

picure pe aceasta în inima ta și să te învrednicești de viețuirea cu mintea.

Iar începutul și mijlocul și sfârșitul acestei viețiuni sunt acestea: tăierea de la toate prin unirea cu Hristos. Iar de voiești vederea tainelor, lucrează prin fapte poruncile întru tine și nu întru urmărirea cunoștinței lor. Vederea duhovnicească lucrează în lăuntrul nostru în patria (ținutul) curăției⁷⁰⁶. Și nu căuta întâi să înveți cum să intri în patria tainelor Duhului. Deci începe așa:

Cea dintâi dintre taine se numește curăția, care se naște din lucrarea poruncilor. Iar vederea este vederea duhovnicească a minții și ea constă în a te uimi și a pătrunde în toate cele ce s-au făcut și se fac. Vederea este vederea minții și constă în a te uimi de economia lui Dumnezeu în tot neamul și neamul și a pătrunde în slava Lui și în greutățile ce duc la lumea nouă. Ea constă în a pătrunde cele prin care se zdrobește inima și

---

706. Nu urmări cunoașterea tainelor în mod nemijlocit, ci lucrează poruncile spre desăvârșirea ta, și prin aceasta te vei face străveziu pentru arătarea tainelor prin tine. Tainele vieții de deasupra noastră reprezintă o ordine duhovnicească, necompusă, plină de iubire. Trebuie să ne oprim firea noastră de la săltarea într-o stare duhovnicească superioară înainte de vreme. Nu prin teorie se cunoaște ordinea superioară a existenței, ci prin prefacerea noastră treptată prin împlinirea poruncilor. În lucrarea faptelor curățitoare călugărul trebuie să se ajute de două lucruri: 1) de tăierea voii de la toate plăcerile trupesti și egoiste; și 2) de cugetarea la Hristos, căci El e pilda vieții curate și pline de jertfă și de iubire. Abia ajungând astfel la patria curăției, va vedea în ea tainele oceanului dumnezelesc în sine însuși.

se înnoiește și se hrănește după asemănarea pruncilor în Hristos cu laptele poruncilor noi și duhovnicești, ca să ajungă la starea lipsită de răutate, unde se obișnuiește cu tainele Duhului și cu descoperirile cunoștinței, ridicându-se din cunoștință în cunoștință și din vedere în vedere, la înțelegere, și învață și se întărește în chip tainic, până se va înălța întru dragoste și se va uni întru nădejde și se va sălășlui în ea bucuria și se va înălța în Dumnezeu și se va încununa cu slava cea firească de la facerea ei, când a fost zidită⁷⁰⁷.

În aceste livezi (locașuri) ale Duhului se urcă mintea prin descoperirile cunoștinței. Dar în urmă cade și se ridică și biruiește și e biruită și se prăjește în cuptorul chilieii. Și așa se curățește și se face milă cu ea și se învrednicește prin fapte de vederea Sfintei Treimi pe care o dorește. Căci vederile firilor, în care se înălță mintea și lucrează și se deprinde, sunt trei: două ale firilor celor zidite, ale celor cuvântătoare și ale celor necuvântătoare, sau duhovnicești și trupești⁷⁰⁸, și

---

707. Vederea tainelor în starea de răpire nu e statică, ci o înălțare din cunoștință în cunoștință. Iar mai sus de orice vedere e unirea în dragostea desăvârșită cu Dumnezeu, menținând nădejdea unei și mai mari uniri. Sfântul Isaac, potrivit învățăturii lui, socotește că atunci firea noastră e încununată cu slava ce a avut-o la început, sau pe care ar fi dobândit-o dacă n-ar fi căzut.

708. Întâi străbatem prin făpturi la rațiunile dumnezeiești. Aceasta se numește cunoștință, sau gnoză, ca ajutată de Duhul Sfânt. Pe acest plan cunoștința pătrunde pe de o parte firile cuvântătoare, sau sufletele oamenilor și pe ingeri, sau pe cele necuvântătoare, adică trupurile oamenilor și, în general, tot ce e făptură.

cealaltă, a Sfintei Treimi. Întâi, deci, apropiindu-se de orice făptură, vederea se îndreaptă spre zidire și prin ea mintea străbate la descoperirea cunoștinței. Pentru cele ce nu cad sub simțuri vederea e înțelegătoare. Și mintea are puterea de a se vedea și pe sine însăși⁷⁰⁹. Dar filosofil din afară și-au risipit cugetarea aceasta a lor în imaginații create⁷¹⁰.

Dar vederea fiilor tainei credinței e unită cu credința și e păzită în livada Scripturilor. Ea adună mintea din orice risipire în cele din afară și o pironește în unirea cu Hristos, după asemănarea lui Vasile și Grigorie.

Vederea minții e legată astfel de cuvintele tainice aflate în Scriptură. Și cuvintele neînțelese de cunoștință sunt primite de noi prin credință. Și prin vedere primim o cunoștință despre ele, care se ivește în noi după curăție. Iar pentru tainele Duhului, cele mai presus de cunoștință, pe care simțurile trupului nu le simt, nici rațiunea minții nu le cunoaște, ne-a dat nouă Dumnezeu credința, prin care cunoaștem numai că sunt. Și din credința însăși se naște în noi nădejdea.

Prin credință mărturisim că Dumnezeu este Domnul și Stăpânul și Ziditorul și Făcătorul tuturor. Și prin cunoștință știm că trebuie să păzim poruncile Lui și înțelegem că poruncile cele vechi le păzește frica, precum a spus același Apostol (*Romani* 8, 15), iar

---

709. Vederea lui Dumnezeu proprie îngerilor se numește înțelegere, deși e mai presus de înțelegere.

710. Construcțiile lor nu sunt o cunoștință ce corespunde realității superioare obiective.

poruncile de-viață-făcătoare ale lui Hristos le păzește iubirea, precum însuși El a spus: „Eu am păzit poruncile Tatălui Meu și rămân în dragostea Lui” (*Ioan* 15, 10). Deci e vădit că nu din frică păzește Fiul poruncile Tatălui Său, ci din iubire. Și de aceea ne poruncește și nouă, ca și noi să păzim poruncile din iubire, precum zice: „De Mă iubiți pe Mine, veți păzi poruncile Mele și Eu voi ruga pe Tatăl Meu și alt Mângâietor va trimite vouă” (*Ioan* 14, 15-16). El numește venirea Duhului, darurile descoperirii tainelor Duhului, ca să aibă, prin primirea Duhului, desăvârșirea cunoștinței duhovnicești pe care au primit-o Apostolii. Și pe Mângâietorul L-a mărturisit și L-a făgăduit Domnul, rugând pe Tatăl Său să li-L dea lor, ca să rămână cu ei în veci după lucrarea poruncilor și după curățire.

Vezi că din păzirea poruncilor se învrednicește mintea de harul vederii celei de taină și de descoperirea cunoștinței Duhului? Nu a înțeles, ca înțelepciunea ta, că fapta păzirii poruncilor e o piedică a vederii tainelor dumnezeiești ce se săvârșesc în lucrarea liniștirii.

Deci te rog, de simți în sufletul tău că ai ajuns în țara dragostei, păzește poruncile cele noi, pentru dragostea Celui ce le-a pus pe ele, dar nu din frică. Căci și Fericitul Pavel, când ardea de dragostea lui Dumnezeu, a zis: „Cine mă va despărți de dragostea lui Hristos? Oare, vreun necaz, sau vreo închisoare, sau vreo prigoană” și cele următoare (cf. *Romani* 8, 35) și adaugă iarăși: „Că sunt încredințat că nici moartea, nici viața, [...] nici cele de față, nici cele

viltoare [...] nu pot să mă despartă de dragostea de Dumnezeu cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru” (cf. *Romani* 8, 38). Și ca să nu se creadă că dorește plata cea multă, sau cinstea, sau darul covârșitor al celor duhovnicești, precum dorește sfințenia ta, a zis: „Aș fi dorit să mă fac anatema de la Hristos”, ca cei străini să se apropie de el (*Romani* 9, 3). Și ca să cunoști că nu urmărea vederea cea de taină și pustnicească, asemenea părinției tale, ci o dorește pe aceea de care s-au învrednicit adeseori unii prin har, ascultă ce zice în alt loc: „De aș grăi în limbi îngerești și omenești, dar dragoste nu am, m-am făcut aramă sunătoare și chimval răsunător; și de am prorocie și văd toate tainele și am toată cunoștința și credință încât să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sunt” (1 *Corinteni* 13, 1-2).

Pentru că ușa cea rânduită care duce la acestea este dragostea. De vom dobândi dragostea, ea ne va duce la acestea. Dar dacă ne învrednicim de acestea prin har, fără dragoste, ni se va întâmpla să le pierdem. Deci dragostea e cea care câștigă și păzește bunătățile mai înalte ale Sfinților și dumnezeiasca viețuire. Îndată ce călugărul pierde dragostea, inima lui pierde pacea (și aceasta e sălașul lui Dumnezeu)⁷¹¹ și i se închide lui ușa harului, prin care Domnul nostru va intra și va ieși precum a zis: „Eu sunt ușa vieții și

---

711. Se socotește dragostea una cu pacea și invers. E o pace caldă, care îmbrățișează pe toți. De aceea pacea aceasta durează. Și unde este ea, e Dumnezeu. Ea izvorăște din Dumnezeu, sau Dumnezeu Se face arătat din ea.

întru Mine va intra ca să păzească și pășune va afla” spre hrănirea vieții lui duhovnicești (Ioan 10, 4). Dar unde e pace nu e împiedicat să intre nici de răutate, nici de amăgire, ci e ajutat să intre și să iasă de dragoste, prin toate treptele descoperirilor cunoștinței și ale vederilor de taină⁷¹², asemenea celor liberi în Hristos.

Și ca să știi adevărul acestora, că adică într-adevăr viața duhovnicească este vederea minții, ascultă pe marele Pavel. Căci el strigă: „Nu voiesc să flu în ea fără dragoste”. Și dacă nu voi intra în mânăirea cea legiuită din pricina dragostei, sau la vedere, nici nu o voi pofti cu poftirea pe ea. Și dacă mi se va da prin har, când n-am dobândit iubirea, nu e pentru că am cerut-o pe ea. Și deci n-am intrat la ea prin ușa cea firească, care este dragostea⁷¹³.

Deci trebuie să câștigăm întâi dragostea, care este vederea cea mai înainte de vederea Sfintei Treimi⁷¹⁴.

---

712. Așa interpretează Sfântul Grigorie de Nyssa intrările și ieșirile lui Hristos în sufletul ce urcă duhovnicește: intrarea cu sufletul la o nouă vedere și ieșirea cu el din acea vedere pentru a intra iarăși la o alta mai înaltă.

713. La vedere trebuie să se intre prin dragoste; așa se intră după o adevărată creștere duhovnicească. Iar la dragoste se ajunge prin răbdarea necazurilor, pe care Dumnezeu le trimite din dragoste, pentru întărirea duhovnicească, pentru întărirea în dragoste a acelor pe care vrea să-i înalțe spre Sine.

714. Dragostea e definită aici ca vederea dinainte de vederea Sfintei Treimi. Dumnezeu e iubit, adică, pentru toate cele ce le-a făcut pentru noi, pentru înțelegerea, sau vederea lor. De-abia atunci omul e pregătit pentru a înțelege că Dumnezeu este

Și după aceasta se va ivi în mine fără dăruire, în chip firesc, vederea celor duhovnicești.

Înțelege înțelepciunea Fericitului Pavel, cum a părăsit toate darurile dăruite prin har și a cerut ipostasul însuși al lucrurilor, care primește darurile și le păzește pe ele precum zice cineva⁷¹⁵. Darul vederii fapturilor s-a dat și lui Moise și mulți s-au învrednicit de ea, dar nu prin încredințare neclintită, ci prin descoperire. Dar eu, cel botezat (scufundat) în Duhul cel Sfânt și care mă aflu plin de har, voiesc să primesc în lăuntru meu simțirea lui Hristos Care locuiește întru mine. Căci Hristos a săvârșit înnoirea firii noastre în ipostasul Său. Și pe El L-am îmbrăcat din apă și din Duh și printr-o taină negrăită ne-a unit pe noi cu Sine și ne-a făcut pe noi mădulare ale trupului Său. Dar aici, în arvună. Iar în lumea cea nouă, împărtășește din viața Lui celorlalte mădulare. Deci de

---

dragoste, adică comuniunea desăvârșită a celor trei Persoane. De-abia atunci simte dragostea ca venind de la Sfânta Treime, sau simte în dragoste pe Sfânta Treime însăși.

715. Sfântul Pavel voia mai mult decât toate darurile comuniunea cu ipostasul sau cu fundamentul tuturor lucrurilor, cu Persoana dumnezeiască. Dar cu o persoană nu te unești și pe ea nu o cunoști decât prin iubire, pe când vederi sau cunoașteri ale lucrurilor pot să se dăruiască și printr-un dar deosebit. Harul cel mai propriu și mai înalt este însă harul comuniunii cu Hristos, harul iubirii. De unirea aceasta cu Hristos, ipostasul tuturor celor create, ne împărtășim întâi în botez. Atunci ne scufundăm în El însuși ca Persoană, prin puterea Duhului Sfânt, care iradiază din Sine în noi. Orice vedere, dacă e printr-un dar și nu prin dragoste, e mai jos decât unirea cu Hristos ca Persoană.

ce vorești să cauți vederea înainte de dragoste, când dumnezeiescul Pavel a socotit-o fără preț, fără dragoste?

Când ai spus că lucrarea poruncilor te împiedică de la vedere, e vădit că ai defăimat iubirea apropielui și ai prețuit mai mult vederea (contemplarea-cunoașterea) și dorești să o ai când nu se poate avea. Căci până la o vreme nu putem avea vederea, o preînțelepte, dar apoi ea însăși ni se arată de la sine, la vremea ei.

Precum în cele ale firii, pe măsură ce crește trupul nostru, sufletul primește o cunoștință de tot mai multe feluri și simte cele din lume și se deprinde în ele zi de zi, așa și în cele ale Duhului primește cineva vederea duhovnicească și sfințirea dumnezeiască și se deprinde în ele pe măsură ce mintea înaintează în viața cugetării⁷¹⁶. Iar când ajunge în țara dragostei vede la locul acela pe cele duhovnicești, care, câtă vreme le silește cineva să se coboare la el, nu ascultă⁷¹⁷. Căci deși le închipuiește cu îndrăzneală și vrea să le vadă și să le înțeleagă înainte de vreme,

---

716. Prin viața cugetării se ajunge la dragoste, întrucât viața cugetării e cugetarea care nu se mai ocupă cu lucrurile, ci cu Cel ce e viața ei: cu Persoana lui Hristos, cu Dumnezeu ca persoană.

717. Cel iubit nu coboară la comandă prin silirea Lui, ci prin împlinirea voii Lui, sau a poruncilor Lui, prin dovezile de iubire ce I se arată din împlinirea acestor porunci ale Lui și prin răbdarea greutăților pe drumul oboșitor spre El. El Se revelează liber celor ce-L iubesc. Și nu e forțat să Se descopere, sau nu e descoperit în interiorul Lui fără voia Lui.

vederea lui se slăbește și în loc de cele adevărate i se arată lui năluciri și închipuiri⁷¹⁸.

Când îți vin acelea în mintea ta, dacă ea e în stare să deosebească, spune că nu cauți vederea înainte de vreme, căci deși ți se pare că ceea ce ți se arată e vedere, ea e umbra închipuirii și vederea nu e vedere.

Căci tot ce e în planul gândit cu mintea poate produce o asemănare și un chip al imaginației. Dar poate pricinui și o vedere adevărată. Căci și firile compuse pot pricinui închipuiri. Dar uneori pricinuiesc și vederi adevărate. Dar dacă vederea este adevărată, în ea este o lumină. Atunci ceea ce e văzut e aproape de adevăr. Dar când ceea ce se vede nu este adevărat, ochiul vede în loc de adevăr o umbră. El vede apă unde nu e apă și clădiri înălțate și atârinate în aer, când ele sunt așezate pe pământ. Dacă așa se arată în cele trupești, cugetă că e la fel și cu cele netrupești.

De nu se va curăți vederea minții prin lucrarea poruncilor și prin faptele viețuirii în liniște, nu va câștiga lumina iubirii într-o desăvârșire⁷¹⁹. Și de nu va

---

718. Sfântul Isaac face deosebire între „vederea” realităților duhovnicești și dumnezeiești adevărate, care vin după lucrarea poruncilor, deci după câștigarea iubirii, și închipuirile imaginației, cărora nu le-a premers această lucrare a poruncilor, închipuiri pe care le produce o cunoaștere orgolioasă, până când omul nu se desăvârșește prin câștigarea virtuților a căror treaptă culminantă e dragostea de Dumnezeu ca Persoană.

719. Numai în dragoste e lumina cunoașterii desăvârșite. În măsura iubirii, sporește și cunoașterea. Iubirea desăvârșită are cunoașterea desăvârșită. Căci cel ce iubește desăvârșit se unește

crește în vârsta innoită în Hristos, și nu se va apropia prin cunoaștere de firile duhovnicești, de treapta în care caută viețuirea îngerească a Duhului, nu va putea ajunge cineva văzător adevărat al dumnezeieștii descoperiri. Și oricâte asemănări va căuta mintea să înfripe, sunt închipuire și nu adevăr. Iar faptul de a vedea mintea mereu alta și alta i se întâmplă din faptul că nu s-a curățit. Căci firea adevărului rămâne pururea neschimbabilă, neschimbându-se niciodată în asemănări. Pricina nălucirii chipurilor este slăbiciunea și nu curăția minții⁷²⁰.

Aceasta se întâmplă și filosofilor din afară, fiindcă au socotit că acestea sunt duhovnicești, întrucât n-au

---

desăvârșit cu Cel iubit și cunoaște cele dinăuntru ale Lui, comunicate în mod liber de El. Unde e iubirea e adevărul, sau descoperirea lui, sau lumina.

720. Produsele imaginației, ca și toate închipuirile ce se succed și au forme mărginite și materiale, sunt contrare „vederii” lipsite de închipuire a celor dumnezeiești, proprii celor duhovnicești sau purtători de Duh. Căci „vederea” aceasta e pururea o simțire indefinită a nemărginitului, a adâncului fără fund. În toate aceste pagini Sfântul Isaac explică deosebirea dintre „vederea” în Duh și produsele imaginației, ale cunoștinței definite, aplicate ordinii duhovnicești, sau ale închipuirilor haotice. Căci infinitul realității dumnezeiești e în același timp plin de o armonie de sensuri, de caractere sesizate și imprimate în ființa văzătorului, producând în el o viață de mare armonie și de dreaptă socoteală. Această ordine a Duhului se poate exprima, de aceea, prin simboluri, dar în simțirea ei trebuie să se treacă totdeauna dincolo de simboluri, prin simbolurile înseși, arătându-se chiar în aceasta că acea ordine este originea sensurilor și a chipurilor armoniei lumii create.

primit învățătură adevărată de la Dumnezeu. Căci din clătinarea și mișcarea rațiunii lor și din înțelesurile gândurilor lor au socotit, în închipuirea lor, că acestea sunt ceva. Și împreună cu aceasta, au cugetat și cum sunt. Așa au născocit felul cum s-au alcătuit și schimbarea lor. Și au vorbit despre ele pe temeiul unor păreri necuvenite și pe Dumnezeu Cel Unul L-au împărțit și L-au explicat și L-au compus în mulți dumnezei prin îndeletnicirea minții lor. Iar această nălucire a gândurilor lor fără de minte au numit-o vedere (contemplare) a firilor⁷²¹.

Dar vederea adevărată a firilor celor supuse simțurilor și a celor nesupuse simțurilor și a Sfintei Treimi însăși o primim în descoperirea cea întru Hristos, pe care a învățat-o și a arătat-o oamenilor când a adus prima dată înnoirea firii omenești⁷²² în ipostasul Lui și ne-a deschis calea în Sine pentru a străbate, prin

---

721. Împărțind pe Dumnezeu cel unul în mulți zei, i-au confundat pe aceștia cu diferite părți ale naturii. Prin aceasta n-au cunoscut nici pe Dumnezeu, nici firea lucrurilor, care nu are nicio identitate cu dumnezeirea. Numai cei ce cunosc pe Dumnezeu cel adevărat cunosc și adevărul despre firi, căci nu le confundă cu dumnezeirea. Aceasta o spune Sfântul Isaac în continuare.

722. Numai în Hristos, în care Dumnezeu a luat firea umană ca deosebită de firea dumnezeiască, menținând-o deosebită de aceea, se cunoaște atât Dumnezeu ca Dumnezeu, cât și natura ca creatură. Din felul de a vorbi despre Hristos ca ipostas al firii omenești, pe care tocmai întrucât a luat-o în Sine a înnoit-o și a înviat-o, se vede că Sfântul Isaac e străin de nestorianism, care l-a fost atribuit de unii.

poruncile Lui de-viață-făcătoare, spre adevăr⁷²³. Și firea e în stare să se facă văzătoare a vederii adevărate și nu a unei năluciri, când omul se dezbracă de omul cel vechi, al patimilor, la început prin răbdarea pătimirilor și prin lucrare și prin necazuri, precum fătul nou născut dezbracă placenta în care e învelit. Atunci e în stare mintea să se nască duhovnicește și să se arate în lumea Duhului și să primească vederea patriei sale.

Dar vederea de acum a făpturilor, deși e dulce, e o umbră a cunoștinței și dulceața ei nu este despărțită de nălucirea visurilor. Iar vederea lumii noi în Duhul descoperirii, în care se desfată mintea duhovnicească, este o lucrare a harului și nu umbra cunoștinței. Și dulceața ei nu este despărțită de a aceleia, de care a scris Apostolul zicând: „Cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El” (*1 Corinteni* 2, 9). Dar celor sfinți le-a descoperit Dumnezeu prin Duhul Său. „Că Duhul toate le cercetează, până și adâncurile lui Dumnezeu” (*1 Corinteni* 2, 10). Și această vedere se face hrană minții, până ce poate primi o vedere mai înaltă decât vederea dintâi. Pentru că vederea se împărtășește vederii, până ce mintea intră în patria iubirii desăvârșite. Căci iubirea e patria celor duhovnicești și

---

723. Din importanța ce o acordă lucrării omenești a lui Hristos în înfăptuirea înnoirii aduse de El firii noastre, se vede că el era străin și de monofizism.

se sălăşluieşte în curăţia sufletului. Şi când se sălăşluieşte mintea în patria iubirii, harul lucrează şi mintea primeşte vederea Duhului şi se face văzătoare a celor ascunse. Căci am spus că de către două se dă darul descoperirilor vederii minţii⁷²⁴.

Uneori se dă prin har, din căldura credinţei. Alteori prin lucrarea poruncilor şi prin curăţie. Din har s-a dat Fericiţilor Apostoli, care nu şi-au curăţit mintea prin lucrarea poruncilor şi nu s-au învrednicit de descoperirea vederii, ci de căldura credinţei. Pentru că au crezut în Hristos în simplitate şi l-au urmat Lui fără şovăială, cu inimă fierbinte. Şi când El a desăvârşit iconomia Lui preainchinată, le-a trimis lor pe Duhul Mângâietor şi i-a curăţit şi a desăvârşit mintea lor şi a omorât, cu lucrarea, pe omul cel vechi, al patimilor, din lăuntrul lor şi tot cu lucrarea a făcut viu în ei pe omul cel nou, al duhului; şi au primit simţirea acestora amândouă. Aşa şi Fericitul Pavel a fost înnoit în chip tainic şi apoi a primit vederea descoperirii tainelor şi de aceea nu era nădăjduindu-se

---

724. Din har şi din lucrare; sau din curăţia minţii şi din har. Uneori acestea două sunt: harul şi credinţa, alteori lucrarea poruncilor, care ajunge la curăţie şi din curăţie la iubire. Dar şi în acest caz ajută harul. Uneori mintea „vede” prin credinţă înainte de a ajunge la iubire. Dar de obicei mintea în iubire „vede” cele dumnezeieşti. Dar iubirea se sălăşluieşte în sufletul curat. Iar la curăţie se ajunge prin eliberarea de patimi. Nu e „vedere” fără iubire. Numai cel ce lubeşte „vede” în cel iubit. Cu atât mai mult, numai acela „vede” în Dumnezeu.

întru sine, ca unul ce ar fi primit cu lucrarea harul și darul; dar tot timpul vieții sale a făcut drumul ca să răspundă după putere harului de care s-a învrednicit, de când a vorbit cu el pe cale ca și cu unul de ai Lui și l-a trimis pe el la Damasc. Nu s-a scris numai că a vorbit cu el în chip vădit Iisus, ci și că Anania i-a spus lui: „Saule, frate, Domnul nostru Iisus Hristos, Cel ce S-a arătat ție pe cale, m-a trimis la tine, ca ochii tăi să vadă și să te umple de Duhul Sfânt”; și că atunci când i-a botezat pe el, s-a umplut de Duh Sfânt și a simțit tainele cele ascunse ale descoperirilor (*Fapte* 9, 17), cum s-au lucrat și în Sfinții Apostoli când umbla cu ei Iisus. Căci le-a spus: „Încă multe am a vă spune, dar acum nu le puteți purta. Dar când va veni Duhul cel Sfânt, Acela vă va conduce la tot adevărul și cele viitoare va vesti vouă” (*Ioan* 16, 12).

Și e vădit că Fericitul Pavel, când a primit Duhul cel Sfânt și s-a înnoit în sine, s-a învrednicit de desăvârșire și vedea în Duhul descoperirilor și se desfăta în vedere și a auzit cuvinte negrăite și avea o vedere mai înaltă decât firea și se bucura de vederile Puterilor cerești și se desfăta de lucrurile duhovnicești. Și nu e adevărat ce socotesc ereticii numiți „evhiți” că a urcat sulșul acela prin voința lui (căci nu poate mintea nicidecum urca acolo), ci a fost răpit în Duhul descoperirilor, precum a scris în Epistola către Corinteni împotriva oamenilor deșerți care se aseamănă pe ei cu Sfinții Apostoli și mărturisesc închipuirile gândurilor lor și le numesc pe ele vederi duhovnicești. Aceasta s-a spus către mulți eretici, înțeleg pe cei

aproiați de Origen⁷²⁵, de Valentin⁷²⁶, de fiul lui Disas și de Marcion⁷²⁷, și Manes⁷²⁸ și pe ceilalți capi ai relelor erezii, care au început în timpurile Apostolilor și se află până azi în diferite locuri.

Deci, fiindcă unii oameni stricați de închipuirea dracilor vroiau să strice învățătura Fericitilor Apostoli, dumnezeiescul Apostol a fost silit să surpe lauda erezilor ce se făleau cu umbra lucrării dracilor ce li se arătau lor, când descrie dumnezeiasca vedere a sa cu smerenie și cu frică multă, înfățișând-o ca a altcuiva: „Am cunoscut, zice, pe un om în Hristos, care acum paisprezece ani, fie afară de trup, fie în trup, nu știu, Dumnezeu știe, a fost răpit la rai și a auzit cuvinte pe care nu este îngăduit omului a le grăi” (2 Corinteni 12, 2). Deci, zice că a fost răpit cu răpire și nu că s-a

725. „Câte învățături a dogmatizat despre credință și despre o vedere mai înaltă (Origen) sunt mai nebunești decât ale tuturor celor dinainte de el și de după el, afară de urâțile fapte ale erezilor” (Epifanie, Bibl., II, tom I, *Despre erezii*, 44 și 64). Se vede că Sfântul Isaac a scris după Sinodul V ecumenic.

726. „Cei din jurul lui Valentin, pe lângă alte aiureli, se înalță pe ei, cum zice Irineu, numindu-se pe ei desăvârșiți și semințe ale alegerii. De noi spun că primim harul printr-o lucrare văzută, de aceea ne și lipsim de el; dar ei au harul primit, coborât de sus, de la o pereche negrăită și fără nume” (la Epifanie, Bibl. I, tom II, *Erez.* 31).

727. „Marcion nu credea numai în trei principii: Dumnezeu bun, Dumnezeu văzut și diavolul, ci strica și Sfintele Scripturi și înmulțea dumnezeiescul Botez și dogmatiza numai învierea sufletului” (Epifanie, Bibl., I, tom. III, *Erez.* 22 și 42).

728. „Manes care se numea și Manicheu” (la Epifanie, Bibl. II, tom I, *Erez.* 44 și 66).

urcat de bunăvoie cu mintea lui în vedere în al treilea cer. Că a văzut vederi a scris și că a auzit cuvinte a spus. Dar care au fost cuvintele și care chipurile vederilor n-a putut să scrie. Căci mintea când a văzut acestea în Duhul descoperirii la locul lor n-a primit îngăduința să le grăiască în locul care nu era propriu lor.

Nici de ar fi voit să le grăiască, nu ar fi putut. Pentru că nu le-a văzut cu simțurile trupești. Căci ceea ce primește mintea prin simțurile trupești poate să tâlcuiască tot prin ele în lumea trupurilor. Dar ceea ce vede, sau aude, sau simte înăuntru, sau în patria Duhului, în chip simțit⁷²⁹, când se întoarce la trup nu poate povesti, ci-și amintește numai că le-a văzut, dar cum, nu știe să tâlcuiască limpede.

Prin acestea se dovedesc mincinoase scrierile numite descoperiri, care sunt alcătuite de căpeteniile ereziilor, pricinuite de nălucirea dracilor, despre locașurile cerului văzut, la care îi conduce mintea cu voia ei ca să le cunoască, și despre intrările în cerul minții și despre locuri deosebite prin închipuire, și despre felurite chipuri ale puterilor și despre lucrarea lor. Toate acestea sunt umbre ale minții îmbătate de mândrie și rănite de lucrarea dracilor. De aceea, Fericitul Pavel a închis cu un singur cuvânt ușa din fața oricărei vederi, și a închis-o pe ea în lăuntru tăcerii. Căci cele pe care mintea nu le putea arăta nici dacă ar fi putut, cum ar fi avut îngăduința să le spună? Căci a spus că toate vederile, pe care le poate arăta limba în lumea

---

729. Chiar cele ale Duhului se simt, dar cu altă simțire decât cea trupească.

trupurilor, sunt inchipuiri ale gândurilor sufletului, dar nu lucrare a harului⁷³⁰.

Deci cuvioșia ta, precum ți-am spus, ia aminte la nălucirile gândurilor adânci⁷³¹. Războiul acesta obișnuiește să se pomească mai ales împotriva călugărilor care au mintea ascuțită și caută slava deșartă și doresc noutățile, împotriva celor ce viețuiesc în fața altora⁷³².

Se spune că un oarecare Malpas, după nume, ce se trăgea după neam din Edesa, a născocit erezia evhiților, ducând o viețuire înaltă și petrecând în fapte de mare asprime și în necazuri. Căci se spune că ucenicul Fericitului Iulian, numit Sava, a plecat pentru puțin timp cu el la Sinai și în Egipt și la marii părinți din acel timp. Și acolo a văzut pe Fericitul Antonie și a auzit de la el cuvinte de taină, pe care le spunea despre curăție și despre mântuirea sufletelor; a mai auzit cuvinte subțiri despre patimi, prin care acela tâlcuia că mintea are vederi despre tainele Duhului după curățirea ei; și că sufletul poate să se învrednicească prin har de nepătimire, când prin lucrarea poruncilor se dezbracă de patimile cele vechi și se statornicește în sănătatea cea dintâi a firii.

---

730. Orice „vedere” ce se poate descrie în chipuri concrete nu e vedere adevărată, ci produs al nălucirii. Realitățile dumnezeiești trăite de oamenii duhovnicești nu au chipuri și nu se pot descrie în formă de chipuri. Ele sunt negrăite. Nu se pot prinde în chipuri mărginite cele nemărginite.

731. Expresia „gânduri adânci” are aici un sens rău: Sunt gânduri din adâncul de răutate al demonilor, din adâncul inferior al patimilor care în nesăturarea lor par să fie un adânc fără fund.

732. E vorba de cel ce viețuiesc teatral, ca să fie văzuți de alții.

Și când a auzit Malpas cuvintele acestea, aflându-se în floarea vârstei, s-a înfierbântat ca focul și a venit în cetatea lui și ardea în el patima slavei deșarte. Și și-a ales un sălaș retras și s-a dăruit unor fapte și necazuri aspre și rugăciunilor neîncetate. Și ardea în el patima nebună a slavei, având nădejdea să ajungă la cele înalte, de care auzise, înainte de a fi învățat meșteșugul prin care să se împotrivească dușmanilor adevărului și de a cunoaște cursele și vicleniile și uneltirile vrăjmașului, prin care caută să fure spre pierzanie pe cei tari și puternici. Deci se bizuia numai pe fapte și pe necazuri și pe sărăcie și pe nevoință și pe înfrânare, pentru că nu câștigase disprețuirea de sine și smerenia și zdrobirea inimii, care sunt armele nebiruite față de împotrivirile celui viclean. Nici nu-și aducea aminte de Scriptura care zice: „Când veți împlini faptele și veți păzi poruncile și veți răbda necazurile, socotiți-vă slugi netrebnice” (cf. *Luca* 17, 10). Ci, umbla cu părere înaltă despre sine, despre lucrarea viețuirii sale și ardea de dorința celor înalte, de care auzise.

Și, după mult timp când l-a văzut pe el diavolul golit de lucrarea smereniei și doritor să simtă numai vederea tainelor, de care auzise, s-a arătat pe sine într-o lumină străină, spunându-i: „Eu sunt Mângâietorul și am fost trimis de Tatăl la tine, să-ți dau nepătimirea și să te odihnesc de aici înainte de fapte”. În locul acestora, mult uneltitorul acela ceru închinare de la ticălosul acela. Iar nebunul acela, nesimțind războiul vicleanului, l-a primit îndată cu bucurie și s-a închinat lui și îndată a căzut sub stăpânirea lui. Și în locul vederii dumnezeiești, s-a umplut de nălucirea dracilor și l-a

făcut pe el să înceteze din faptele pentru adevăr și l-a înălțat pe el și și-a bătut joc de el, înșelându-l cu nădejdea deșartă a nepătimirii, zicându-i: „Acum nu mai ai nevoie de fapte și de muncirea trupului și de nevoînța ce se împotrivesște patimilor și poftelor”. Și l-a făcut pe el începătorul ereziei evhiților. Iar când s-au înmulțit și s-a făcut cunoscută învățătura urâtă și mincinoasă, au fost condamnați de episcopul locului aceluia.

Iarăși, un altul oarecare, cu numele Asinas, alcătuind, în aceeași cetate a Edesei, multe stihuri din câte trei cuvinte cântate până azi, ducea o viețuire înaltă și se legase pe el fără judecată prin fapte foarte aspre, ca să se slăvească. Pe acesta l-a amăgit diavolul și l-a scos din chilia lui și l-a dus pe un munte numit Storios și l-a înfiripat și arătat chipuri de care și de cai și i-a zis: „Dumnezeu m-a trimis să te iau pe tine în rai, ca pe Ilie”. Și când s-a lăsat amăgit în sufletul său copilăresc și s-a suit să șadă în car, s-a destrămat toată nălucirea aceea și s-a rostogolit de pe muntele acela înalt și a căzut și a murit de o moarte de batjocură.

Am spus acestea aici nu în zadar, ci ca să cunoaștem bătaia de joc a dracilor, care însetează după pierderea sfinților, și să nu poftim la vreme nepotrivită cele înalte ale viețuirii cu mintea, ca să nu ne facem de răsul vicleanului vrăjmaș al nostru, pentru că văd și azi pe unii mai tineri, plini de patimi, care aiurează și dogmatizează fără frică despre tainele nepătimirii. S-a scris de un oarecare dintre Sfinți despre oamenii cei plini de patimi, care iscodeau înțelesurile celor trupești și netrupești și nu se deosebeau de bolnavii ce vorbesc despre sănătate. Fericitul Pavel, când a auzit

despre ucenicii care disprețuiau poruncile și nu biruiseră patimile, dar poșteau fericirea vederii celei de după curățire, le-a spus: „Dezbrăcați-vă întâi de omul cel vechi, al patimilor, și apoi să doriți să îmbrăcați pe cel nou, care se înnoiește întru cunoștința tainelor, după asemănarea Făcătorului. Și să nu o poftiți pe aceea a mea, a Apostolilor, care se săvârșește în chip lucrător prin har” (cf. *Efesenii* 4, 22-24).

„Deci dar, Dumnezeu pe cel ce voiește îl miluiește și pe care voiește îl învățoșează” (*Romani* 9, 18). Deci, cine va sta în fața Lui, sau împotriva voii Lui?

Căci uneori Dumnezeu dăruiește în dar; alteori cere faptele și curăția vieții și apoi dăruiește. Dar uneori, nici după fapte nu dăruiește curăția aici, ci o păstrează ca să o dăruiască în patria ei. Aceasta aflăm că o face și cu ceea ce e mai prejos de aceasta, cu iertarea păcatelor. Căci iată, în Botez o dăruiește în dar și nu cere nicidecum altceva decât credința. Dar în pocăința pentru păcate de după botez nu dăruiește în dar, ci cere osteneli și necazuri și întristări și străpungeri și lacrimi și plâns, vreme îndelungată, și apoi iartă. Tălharului i-a iertat în dar și i-a făgăduit și Împărăția cerurilor, prin singura mărturisire cu cuvântul, pe cruce. Și de la păcătoasa, iarăși, a cerut credință și lacrimi. Dar de la mucenicii mărturisitori, împreună cu credința inimii lor cerea și necazuri, chinuri, străpungeri, pedepse și moarte de multe feluri.

Încredințată de acestea și de unele ca acestea, sfinția ta ia seama și la cele dintâi și la cele din urmă și să nu ceri vederea până nu e vremea vederii. Și cât timp ești închis în lumea trupului, sânguiește-te în faptele pocăinței și luptă-te cu patimile și rabdă în

împlinirea poruncilor și păzește-te de bătaia de joc a dracilor și de cei ce vestesc desăvârșirea neschimbată în lumea pătimasă și pornită spre abateri⁷³³. Căci acestea nu sunt proprii nici Sfinților Îngeri, celor ce sunt liturghisitori ai Tatălui și ai Duhului, care așteaptă înnoirea celei de la mijloc⁷³⁴ și să se elibereze de robia stricăciunii în libertatea fiilor lui Dumnezeu (*Romani* 8, 12). Căci este, oare, desăvârșire aici, unde soarele răsare și apune în mijlocul norilor, unde aici e senin, aici e ceață, unde aici e bucurie, aici e întristare și unde împotriva acestora mai au și lupii⁷³⁵ partea lor, cum a spus oarecare dintre Sfinți? Iar Dumnezeu să sprijine temelia viețuirii voastre în neclintirea cea adevărată și învățatura cea sfântă. Căruia se cuvin slava, stăpânirea și mărirea, acum și în vecii nesfârșiți ai veacurilor. Amin.

---

733. Pe de o parte Sfântul Isaac cere călugărului fapte pentru ca ajungând prin ele la curăție, la subțirimea trupului și a minții, să se facă apt de vederea celor fără chipuri, pe de alta, cere să nu caute vederea aceea cât timp ține viața aceasta. El îi cere să nu se încreadă în cei ce vestesc desăvârșirea neschimbată în lumea aceasta supusă stricăciunii. Și aici spune un cuvânt plin de taină, afirmând că nici îngerii nu ajung la această desăvârșire neschimbată cât timp durează lumea aceasta supusă stricăciunii. Cred că prin aceasta înțelege că și îngerii își ajung suprema desăvârșire de-abia după ce întreaga creație va ajunge la desăvârșirea nesupusă stricăciunii, așteptând și ei înnoirea lumii de la mijloc, adică a creației aflate între noi și Dumnezeu. Toată partea din urmă a epistolei e o respingere a unei desăvârșiri ce s-ar putea obține în cadrul lumii acestela, deci și a milenarismului.

734. Ai lumii care se află între oameni și Dumnezeu.

735. Probabil, e vorba de dracii care pot ispiti și necăji în lumea aceasta.

Troparul Sfântului, glas III

Dumnezeiască jertfă te-ai făcut, Fericite. Căci ca un alt mare Isaac în Siria ai strălucit, de Dumnezeu insuflăte, și ca al liniștii îndemnător, de Dumnezeu înțelepțite, prin rânduiala dumnezeiască ai preoțit în Ninive, Fericite. Părinte sfinte, Isaac Cuvioase, pe Hristos Dumnezeu roagă-L să ne dăruiască nouă, celor ce te dorim pe tine, mare milă.

Condac, glas VIII

Podobie: Apărătoarei Doamne...

Luceafăr te-ai arătat prealuminos, cu începătoria de sfințenie luminând și pe cei din întunericul patimilor strălucindu-i, ca un povățuitor prealuminat al liniștii. Ci, ca cea ce ai luat darul Duhului, celor ce cer dă-le iertare greșelilor, ca să strigăm: Bucură-te, Părinte Isaac!

Altul asemenea

Pe marele sfātuitor al liniștii cei după lege și al vederii cei nerătăcite luminat ajutor, pe al Ninivei înțeleptul și îndumnezeitul Ierarh, și frumusețea Siriei și odrasla ei, și vasul cel curat al dumnezeiescului Duh să-l lăudăm, pe Isaac preavestitorul și slăvitul.

Icos

**Ca un înger, Părinte, petrecând în viață, slăveai pe
Acela ce singur este mai înainte de toate și de la Dânsul
mintea luminându-ți, purtător de lumină te-ai arătat
celor ce se sânguiesc către Dânsul, și cu smerite cântări
cântare îți strigăm așa:**

**Bucură-te, prin care se trece cu vederea lumea;
Bucură-te, prin care se dezrădăcinează patimile;
Bucură-te, a monahilor preamare mângâiere;
Bucură-te, al celor căzuți blândă ridicare din nou;
Bucură-te, cela ce cărți ai scris care covârșesc pe multe;
Bucură-te, că ai îmbogățit sufletele sihaștrilor;
Bucură-te, că ai zburat la înălțimea vederii;
Bucură-te, că satul setea minții;
Bucură-te, păstor între păstori, de Dumnezeu alesule;
Bucură-te, sfeșnice al chipului lui Hristos;
Bucură-te, prin care sărăcia se cinstește;
Bucură-te, Isaac dumnezeiescule, stâlpul bunătăților;
Bucură-te Siriene, de trei ori fericite!**

**RUGĂCIUNEA
CĂTRE DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS
A SFÂNTULUI ISAAC SIRUL**

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeuul nostru, Care ai plâns pentru Lazăr și lacrimi de întristare și de milostivire ai vărsat pentru el, primește lacrimile mele. Cu Pătimirile Tale, vindecă patimile mele. Cu rănile Tale, tămăduiește rănile mele. Cu sângele Tău, curățește sângele meu și amestecă în trupul meu mireasma trupului Tău celui de viață făcător. Fiarea, cu care vrăjmașii Te-au adăpat, să îndulcească amărăciunea cu care potrivnicul m-a adăpat. Trupul Tău, întins pe Cruce, să întindă către Tine mintea mea, cea trasă jos de diavoli. Capul Tău, pe care l-ai aplecat pe Cruce, să înalțe capul meu cel pălmuit de potrivnici. Preasfintele Tale mâini, pironite de cei fără de lege pe Cruce, să mă tragă spre Tine din prăpastia pierzării, precum a făgăduit preasfântă gura Ta. Fața Ta, batjocorită cu pălmui și cu scuipări, să umple de strălucire fața mea cea întinată în fărădelegi. Duhul Tău, pe care l-ai încredințat Tatălui când erai pe Cruce, să mă povățuiască spre Tine, prin harul Tău. Nu am inimă plină de durere ca să Te caut. Nu am pocăința, nici umilința care întorc pe fii la moștenirea lor. Nu am lacrimi mângâietoare, Stăpâne. S-a întunecat mintea mea cu cele lumești și nu poate să caute spre Tine cu durere. S-a răcit inima mea de atâtea ispite și nu poate să se înfierbânte cu lacrimile dragostei celei pentru Tine. Ci Tu, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeule, Vistierul bunătăților, dăruiește-mi pocăință neștirbită și inimă îndurerată, ca

să pornesc cu tot sufletul în căutarea Ta; pentru că, fără de Tine, mă voi înstrăina de tot binele. Dă-mi, aşadar, Bunule, harul Tău. Tatăl, Care Te-a născut din sânurile Sale fără de ani şi mai înainte de veci, să înnoiască în mine chipul Tău. Te-am părăsit, Doamne; să nu mă părăseşti. Am ieşit de la Tine; ieşi în căutarea mea. Du-mă la păşunea Ta cea duhovnicească. Numără-mă între oile turmei Tale preaalese. Hrăneşte-mă împreună cu ele din verdeaţa dumnezeieştilor Tale Taine. Căci inima lor curată este sălaşul Tău şi se vede în ea strălucirea descoperirilor Tale. Strălucirea Ta este mângâierea şi odihna celor ce s-au ostenit pentru Tine în necazuri şi în tot felul de chinuri. Acestei străluciri mă învredniceşte şi pe mine, nevrednicul, cu harul şi cu iubirea Ta de oameni, în vecii vecilor.

CUPRINS

Cuvânt înainte, de P.F. Părinte Patriarh D a n i e l.....	5
Introducere: Sfântul Isaac Sirul și opera lui	7
Ieromonahul Nichifor Theotoche către cititor!.....	18

CUVINTE DESPRE NEVOINȚĂ

Cuvântul I: Despre lepădare și despre viețuirea călugărească.....	35
Cuvântul II: Despre lepădarea de lume și despre înfrânarea de la îndrăzneala față de oameni	44
Cuvântul III: Despre retragerea în pustie. Și că nu trebuie să ne temem și să avem frică, ci să ne sprijinim înima pe încrederea în Dumnezeu și să îndrăznim cu credință neîndolelnică, ca unli ce avem sprijinitor și păzitor pe Dumnezeu	48
Cuvântul IV: Despre poftirea lumii	52
Cuvântul V: Despre depărtarea de lume și despre toate cele ce tulbură mintea	55
Cuvântul VI: Despre folosul ce se naște din fuga de lume	73

Cuvântul VII: Despre rânduiala începătorilor și despre cele ce se cuvin lor.....	74
Cuvântul VIII: Despre chipul cel subțire al deosebirii (al discernământului)	78
Cuvântul IX: Înfățișarea pe scurt a felurilor rânduiei și viețuirii călugărești. Și cum și în ce chip se nasc virtuțile unele din altele	84
Cuvântul X: Prin ce se păzește frumusețea viețuirii călugărești și care e chipul slăvirii lui Dumnezeu	87
Cuvântul XI: Nu se cuvine ca robul lui Dumnezeu, care s-a sărăcit de cele lumești și a ieșit la căutarea Lui, să înceteze această căutare din pricină că n-a ajuns să cuprindă adevărul și să-și răcească el căldura născută din dorul după cele dumnezeiești și din cercetarea tainelor lor. Și în ce chip se întinează mintea cu amintirea patimilor	89
Cuvântul XII: Cum se cuvine să șadă în liniște cel cu dreaptă socoteală	91
Cuvântul XIII: Celor ce se liniștesc le sunt de folos încetarea grîjilor păgubitoare, intrarea și ieșirea	96

Cuvântul XIV: Despre schimbarea rânduită de Dumnezeu celor ce umblă pe calea liniștirii	98
Cuvântul XV: Despre cei ce se liniștesc. Când încep să înțeleagă unde au ajuns cu faptele lor în marea fără margini, adică în viețuirea cea liniștită, și când pot să nădăjduiască puțin că ostenele lor au început să le dea rodui.....	99
Cuvântul XVI: Despre felul virtuților	102
Cuvântul XVII: Tâlcuirea felurilor virtuții. Și despre tăria și deosebirea fiecăreia dintre ele	105
Cuvântul XVIII: Cât de mare este măsura cunoștinței și cât de mari, măsurile credinței	111
Cuvântul XIX: Despre credință și despre smerita cugetare	114
Cuvântul XX: Câtă cinstire dobândește smerita cugetare și cu cât e mai înaltă treapta ei.....	126
Cuvântul XXI: Ce anume ajută pe om să se apropie de Dumnezeu în inima lui. Care este adevărata pricină care-i dă în chip ascuns acest ajutor și care este, iarăși, pricina care duce pe om la smerenie	133

Cuvântul XXII: Despre felurile nădejdi
 în Dumnezeu. Și ce lucruri trebuie
 să nădăjduim de la Dumnezeu.
 Și cine nădăjduiește nebunește
 și fără înțelepciune 139

Cuvântul XXIII: Despre dragostea lui Dumnezeu,
 despre lepădare și despre odihna cea întru El 144

Cuvântul XXIV: Despre semnele
 și rodurile dragostei 162

Cuvântul XXV: Despre răbdarea pentru
 dragostea de Dumnezeu și despre ajutorul
 ce-l aflăm în ea 163

Cuvântul XXVI: Despre postul neîncetat
 și despre stăruirea într-un loc.
 Și despre cele ce urmează din aceasta.
 Și că folosirea lor întocmai se învață
 prin cunoștința cu dreaptă socoteală 167

Cuvântul XXVII: Despre mișcările trupului 177

Cuvântul XXVIII: Despre privegherea
 în timpul nopților și despre
 diferite feluri ale faptelor 181

Cuvântul XXIX: Despre căile care apropie
 de Dumnezeu și care i se arată omului
 din faptele dulci ale privegherii de noapte.
 Și că cei ce petrec în ea se hrănesc
 cu miere toate zilele vieții lor..... 184

**Cuvântul XXX: Despre mulțumirea
ce trebuie adusă lui Dumnezeu
și câteva învățături de căpetenie 189**

**Cuvântul XXXI: Despre felurita putere
de deosebire în starea de liniștire.
Și despre stăpânirea minții și până unde
are aceasta puterea de a birui mișcările
în diferitele feluri ale rugăciunii.
Și care este hotarul dat firii în rugăciune.
Și până unde poți să te rogi.
Și care e hotarul peste care, trecând,
rugăciunea nu mai e rugăciune,
deși ceea ce se săvârșește se numește
cu numele de rugăciune 201**

Cuvântul XXXII: Despre rugăciunea curată 202

**Cuvântul XXXIII: Despre felul rugăciunii și
despre celelalte lucruri privitoare la
pomenirea neîncetată, ce se cer neapărat
și sunt de folos, când cineva, citindu-le,
le păzește cu dreaptă socoteală 211**

**Cuvântul XXXIV: Despre mătăanii
și despre altele 218**

**Cuvântul XXXV: Pentru ce oamenii sufletești
caută întru cunoștință spre cele duhovnicești,
potrivit cu grosimea trupului.
Și cum se poate înălța cugetarea din aceasta.
Și care e cauza neeliberării de aceasta.
Și când și în ce fel poate stăruii cugetarea
în afara închipuirilor în vremea rugăciunii 228**

Cuvântul XXXVI: Nu se cuvine a pofti și a căuta, fără neapărată trebuință, să se facă semne vădite prin mâinile noastre.....	231
Cuvântul XXXVII: Despre cei ce viețuiesc aproape de Dumnezeu și petrec zilele lor în viața cunoștinței	235
Cuvântul XXXVIII: Despre trebuința de a cunoaște cineva, din gândurile ce se mișcă în el, la ce măsură a ajuns	238
Cuvântul XXXIX: Despre mișcarea îngerească spre sporirea sufletului în cele duhovnicești, trezită în noi prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu	246
Cuvântul XL: Despre a doua lucrare din om	248
Cuvântul XLI: Despre păcatele de bunăvoie și fără de voie și despre cele ce se fac din vreo întâmplare oarecare	250
Cuvântul XLII: Despre puterea și lucrarea relilor păcatului. Din ce pricini se nasc și cum încetează	255
Cuvântul XLIII: Despre păzirea și ferirea de cei moleșiți și leneși. Și că din apropierea de ei se fac stăpâne pe om lenea și moleșeala și el se umple de toată patima. Despre trebuința de a se păzi pe sine de apropierea celor tineri, ca să nu se spurce mintea de gânduri de desfrânare	257

Cuvântul XLIV: Despre simțuri și despre ispite 268

**Cuvântul XLV: Despre mila Stăpânului,
prin care S-a pogorât, din înălțimea măririi Lui,
la neputința oamenilor. Și despre încercări 276**

**Cuvântul XLVI: Despre felurile diferitelor
încercări și câtă dulceață au în ele încercările
ce ne vin și le răbdăm pentru adevăr.
Și despre treptele și felurile de viață,
prin care trece omul cel înțelept 279**

**Cuvântul XLVII: Trupul fricos de încercări
se face prietenul păcatului 289**

**Cuvântul XLVIII: Din ce pricină a îngăduit
Dumnezeu încercările pentru cei
ce-L iubesc pe El 291**

**Cuvântul XLIX: Despre cunoștința
nepătimășă și despre încercări.
Despre cunoașterea sigură că nu numai
cei mici și slabi și nedeprinși,
ci și cei ce se învrednicesc
vreme îndelungată de nepătimire
și au ajuns la desăvârșirea cugetului
și, în parte, aproape de curăția unită
cu mortificarea, sunt părăsiți cu milă,
pentru căderea în mândrie..... 294**

**Cuvântul L: Despre aceeași temă
și despre rugăciune 302**

Cuvântul LI: Despre diferitele feluri ale războiului din partea diavolului împotriva celor ce umblă pe calea strâmtă, cea mai presus de lume.....	308
Cuvântul LII: Despre al doilea fel al războaielor diavolului.....	310
Cuvântul LIII: Despre al treilea chip de luptă al vrăjmaşului împotriva celor tari şi plini de bărbăţie	314
Cuvântul LIV: Despre al patrulea fel al vrăjmaşului de a se împotrivi prin război	315
Cuvântul LV: Despre patimi	320
Cuvântul LVI: Cu folos a îngăduit Dumnezeu ca sufletul să fie primitor de patimi. Şi despre lucrările nevoinţei.....	326
Cuvântul LVII: Despre schimbarea ce se face în suflet în toată vremea, ivindu-se fie lumină, fie întuneric, sau ieşire în cele de-a dreapta, sau în cele de-a stânga.....	344
Cuvântul LVIII: Despre vătămarea din partea zelului celui nebun, ce socoteşte că lucrează pentru Dumnezeu. Şi despre ajutorul cel din blândeţe şi de alte feluri.....	346

Cuvântul LIX: Despre schimbările cele multe
ce se urmează în minte și sunt probate
prin rugăciune 360

Cuvântul LX: Despre gândurile rele
fără de voie ce se ivesc din dezlegarea
ce le-o dă trândăvia cea dinainte de ele 361

Cuvântul LXI: Cum se păzește trezvia
cea ascunsă ce se naște în suflet.
Și cum intră somnul și răceala în cugetare
și sting căldura cea sfântă din suflet
și omoară dorința de Dumnezeu și căldura
pentru cele duhovnicești și cerești 369

Cuvântul LXII: Despre cele trei feluri
de cunoaștere și despre deosebirea
lucrării lor și despre înțelesul lor.
Și despre credința sufletului și bogăția
cea tainică ascunsă în el.
Și despre cât se deosebește cunoștința
lumii acesteia, în felurile ei,
de simplitatea credinței 372

Cuvântul LXIII: Despre întâia treaptă
a cunoașterii 385

Cuvântul LXIV: Despre a doua treaptă
a cunoașterii 388

Cuvântul LXV: Despre a treia treaptă
a cunoașterii, care este treapta desăvârșirii 390

Cuvântul LXVI: Despre alte chipuri
și înțelesuri ale cunoașterii de diferite feluri 397

Cuvântul LXVII: Despre sufletul ce tinde
spre vederea adâncă, pentru a se scufunda
în ea din gândurile trupești
și din amintirea lucrurilor 400

Cuvântul LXVIII: Despre paza inimii
și despre o vedere (contemplare) mai subțire 406

Cuvântul LXIX: Despre felurite învățături
și despre folosul fiecăreia dintre ele 408

Cuvântul LXX: Despre cuvintele
dumnezeieștii Scripturi, care stârnesc
spre pocăință. Și că ele s-au spus
pentru slăbiciunea oamenilor,
ca să nu piară de la Dumnezeu cel viu.
Și că ele nu trebuie înțelese
ca prilej de a păcătui 414

Cuvântul LXXI: Despre cele prin care
poate dobândi cineva schimbarea
înțelesurilor ascunse împreună
cu schimbarea viețuirii celei din afară 417

Cuvântul LXXII: Care cuprinde învățături
folositoare, pline de înțelepciunea Duhului 422

Cuvântul LXXIII: Care cuprinde sfaturi
pline de folos, pe care le-a grăit cu iubire
celor ce l-au ascultat pe el cu smerenie 427

Cuvântul LXXIV: Despre pilda și asemănarea cuprinse în înțelesul Duminicii și sâmbetei.....	439
Cuvântul LXXV: Povestire despre unii Sfinți și unele cuvinte preacuvioase ale lor. Și despre minunata lor viață 444	444
Cuvântul LXXVI: Despre un vechi bătrân 446	446
Cuvântul LXXVII: Despre alt bătrân 448	448
Cuvântul LXXVIII: Despre întrebarea unui frate oarecare 449	449
Cuvântul LXXIX: Despre muștrarea unui frate oarecare 451	451
Cuvântul LXXX: Despre lucrul cel mai de trebuință și de foarte mare folos ce se cade să fie pomenit în fiecare zi de către cel ce șade în chilia lui și s-a hotărât să ia aminte la sine 457	457
Cuvântul LXXXI: Despre deosebirea virtuților și despre săvârșirea întregului drum..... 459	459
Cuvântul LXXXII: Despre suflet și despre patimi. Prin întrebări și răspunsuri 474	474
Cuvântul LXXXIII: Despre suflet și despre patimi. Și despre curăția minții. Prin întrebări și răspunsuri 478	478

Cuvântul LXXXIV: Despre vederea firii
celor netrupești.

Prin întrebări și răspunsuri 487

Cuvântul LXXXV: Despre felurite teme.

Prin întrebări și răspunsuri 497

Cuvântul LXXXVI: Despre felurite teme.

Prin întrebări și răspunsuri 535

EPISTOLE

Epistola I: Către un frate

ce iubea liniștea..... 543

Epistola a II-a: Către un frate

după fire și după duh, care-l îndemna

și-l ruga prin scrisori să vină la el,

măcar că locuia în lume, pentru că era

însetat să-l vadă..... 548

Epistola a III-a: Către cineva iubit de el,

pe care îl învață cele despre tainele liniștirii.

Și cum mulți, deoarece nu le cunosc,

se lenevesc în lucrarea aceasta minunată.

Și că cei mai mulți au primit rândulala

în chilli prin moștenire, care se continuă

între călugări. Cu o scurtă adunare

de cuvinte închinată descrierii liniștirii 549

Epistola a IV-a: Către Cuviosul	
Părinte Simeon, făcătorul de minuni	558
 <i>Troparul Sfântului, glas III .....</i>	 <i>607</i>
 <i>Rugăciunea către Domnul nostru</i>	
<i>Iisus Hristos a Sfântului Isaac Sirul.....</i>	<i>609</i>

